

శ్రీ మాతౌనమః

* ఉ ప ని ష త్న ప్త కే *

ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

తారణనా మనంవత్సర వైశాఖ శ్రవణ శ నప్తమీ ఆదివారము

14-5-44

హరిఃఓమ్:— పూర్ణమదః పూర్ణమిదం
పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ
పూర్ణమేనావశిష్యతే
ఓం శ్వాంతి శ్వాంతి శ్వాంతిః.

ఓమ్. పూర్ణమ్ = పూర్ణము — అదః = అది = పరమాత్మ.
పూర్ణమ్ పూర్ణము = ఇదమ్ — ఇది = జీవాత్మ.
పూర్ణాత్ = 'పూర్ణమునుండి పూర్ణమ్'
ఉదచ్యతే = పైకి వచ్చెను = వెల్వడెను.
పూర్ణస్య = పూర్ణముయొక్క (పూర్ణమునుండి)
పూర్ణమ్ = పూర్ణమును అదాయ = తీయగా
పూర్ణమ్ పూర్ణము = ఏవ = మాత్రమే అవశిష్యతే =
ఋగులుచున్నది.

విశేషార్థము:— పూర్ణమ్ = స్వతస్సిద్ధముగా పరిపూర్ణము
అనన్తము. అప్రమేయము. దీనిలో నుండి తీయుటచేగాని,
దీనితో కలుపుటచేగాని, దీని పూర్ణత్వమునకు — లోటు —
పెంపు — రానేరదు. దేశకాలనిమిత్తములతో సంబంధములేకుండ
సంపూర్ణమై — అనన్తమైశోభిల్లును.

ఈ మంత్రములలోని పదమూడు పదములలోను పూర్ణమ్ అనుపదము ఏడుమాట్లాడు పదమొనిపదములు - పూర్ణమ్ = అనగా సపరిమితము - అనః - ఇకమ్ = అరి ఇరి - శ్చక్తికి = మాట్లాడువానికి దూరమునున్నది అది అనియు - శ్చక్తినున్నది - ఇది అనియు - చెప్పుదురు. అనః = అనునది పరమాత్మయని యందఱు అంగీకరింతురు - సృష్టికి పూర్వముం కృత్తి యనఁబడ చెప్పనొప్పును - ఇకమ్ = అనునది దగ్గఱనున్నది. హిరణ్య గర్భుడనియు - జగత్తు అనియు - జీవాత్మయనియు, మూడు విధములుగా వ్యాఖ్యానము చేయుచున్నారు. మూడును చెప్ప నొప్పును - జగత్తు తరువాతశ్లోకములో వచ్చుచున్నది హిరణ్య గర్భుడుకూడ దూరముననున్నవాడె. కాన జీవాత్మయని చెప్పట భావ్యము.

జగత్తు పూర్ణ మనిగాని, నిర్వికారమనిగాని ఏ మతకర్తలు భావించుటలేదు. ఋగ్వేదాన్తగ్రంథమును పురుషసూక్తములో నీక్రింద్రివాసిన మంత్రములు గమనింపనగును. “సభూమిం విశ్వ తోవృత్వా అత్యతీర్షదశాక్షుళం” “పాదోఽస్య విశ్వా భూతాని త్రిపాదస్యా మృతందివి” ఈ మంత్రములవల్ల పర మాత్మతో నీ విశ్వమంతయు కొలది భాగమే యనియు, పర మాత్మ దీనినిమించి అతిక్రమించి యున్నాడనియు నీ మంత్రముల వల్ల స్పష్టము. హిరణ్యగర్భుడు పరమాత్మతో సమానుడు కాడు. ఆయన సృష్టి వైచిత్ర్యమును రచించు చిత్ శక్తిలోని అంశము. జీవాత్మయను పేరొనబడు వ్యక్తి అజ్ఞానముచే

సంపూర్ణుడును, సహజస్థితిలోను (జ్ఞానదశయందును) - సంపూర్ణుడుగను భావింపబడుచున్నాడు. ప్రతి ఉపనిషత్తులోను, జీవాత్మ పరమాత్మల సంబంధమును, జీవాత్మ ప్రపంచ సౌఖ్యమును, పరమాత్మ ప్రపంచసంబంధమును, చర్చించబడుచుండును. “ఇదం” అనగా వ్యక్తికి సమీపమునందున్న జీవాత్మయే యే చెప్పట భావ్యము. ఒక్క భేదము గమనించనగును. జగత్తు - హిరణ్యగర్భుడు సృష్టి యున్నంతవరకు పూర్ణులోనికి భోజులరు - సృష్టి కార్యము సాగించుచుండ న్నలెను. జీవాత్మ అల్లుగాక తాను పరిపక్వమునొంది పూర్ణునిలో జేరగలడు. ఈ అవకాశమే యతనికి తారకతోపాయము.

ఉదచ్యతే = ఉత్ = బయటకు అచ్యతే = నడుపబడినది. అచ్చధాతువు నడకను సూచించును.

సృష్టిలో పరమాత్మనుండి హిరణ్యగర్భుడు - జగత్తును - జీవాత్మ - ఈ మూడును వ్యాపింపి.

కారణములోని తత్వము కార్యములో స్పష్టమగును.

పూర్ణమగు పరమాత్మనుండి వ్యాపిం జీవాత్మ తత్వతః పరిపూర్ణుడే - ఏనునాధుడు తన యెదుట చేరియున్న ప్రజల నుద్దేశించి ఇట్లు చెప్పెను. “Be you perfecte as your father in heaven is perfect.”

స్వర్గములోనున్న లోకపిత - పరమాత్మ ఎట్లు పరిపూర్ణుడో యట్లు మీరు పరిపూర్ణులు కండు.” అని యాయన ప్రజల నుద్దేశించెను. పరిపూర్ణత్వసంపాదన ప్రజలకు సాధ్యము.

వలయనః— వృక్షము బీజములోనిమిడియున్నట్లు పరిపూర్ణ త్వము ప్రతి జీవిలోనిమిడియుండి సాధ్యమైయున్నది.

అదాయ = తీసికొని; ప్రశయకాలమందు హిరణ్యగర్భుని లోని పూర్ణత్వమును గైకొని తనలోలీనముచేసికొని పరమాత్మ పూర్ణుడైయుండునని శ్రీ శంకరులవారు అర్థముచేసిరి. అదాయ = అనగా తీసివేయగా అనగా జీవాత్మ వెల్పుడిన పిమ్మట గూడ పరమాత్మ యథాప్రకారము పూర్ణుడుగానె యుండును. పూర్ణ త్వము యొక్క స్వభావ మదియె. సృష్టి యెన్నాళ్లు జరుగు చున్నను తత్పూర్వమువలెనే తత్పరమందుకూడ పరమాత్మ పరిపూర్ణుడే. గణితశాస్త్రమునగల ప్రధాన సూత్రమిట్లున్నది.

If you abate or subtract from or deprive infinity anything it still remains infinity.

అప్రమేయమునకు నేది కలిపినను దానినుండి యేది తీసివేసినను దానిని దేనిచేత హెచ్చించినను భాగించిననుగూడ నదియు ప్రమేయముగానె యుండును.

పూర్ణత్వ సిద్ధాంతమునుండి వెలువడు మరియొక సత్యము గమనింప తగియున్నది. గణితశాస్త్రములో Infinity లు రెండుండనేరవనిధృవపరచిరి. ఆ సూత్రము వేదాంత శాస్త్రము నకును వర్తించును. పరమాత్మ జీవాత్మలిద్దఱు పరిపూర్ణులు గనుక నిద్దఱొక్కటేయని భావము. జీవాత్మయని పేర్కొను వ్యక్తి యథార్థమున పరమాత్మయే. ఆ విషయమునే శ్రీ వివేకానందులహరివిధముగా చెప్పిరి. There is no room

for two infinty unconbitioneb deings anb hence we delive in personal Gob anb we ourselves are He.

జీవాత్మ తానె పరమాత్మయని బుద్ధిరీత్యా తెలిసికొని యాత్మరీత్యా అనుభవమొందుటయే జ్ఞాన పరమావధి. ఈ మన్తము శాన్తిపాఠము. శాన్తిః అని ముమ్మారు పఠించుమనిరి. స్థూలసూక్ష్మ కారణ శరీరములకు శాన్తి - ఆధిదైవిక - ఆధిభౌతిక - ఆధ్యాత్మికస్థితులకు శాన్తి - తాత్ప్రత్యయములకు శాన్తి - శాన్తి సుస్థిరమగుగాక! యని ముమ్మారు శాన్తిని పఠించిరి. ఈ శాన్తిపాఠమే శ్వేతాశ్వతర - బృహదారణ్యకోపనిషత్తులోగూడ గలదు. ద్వాసువర్ణా ఇతి - సమానె వృక్షే పురుషోనిమగ్నో ఇతి -

తాత్పర్యము:— పరమాత్మ పరిపూర్ణుడు - జీవాత్మ పరిపూర్ణుడు ఆ పరిపూర్ణునినుండి యీ పరిపూర్ణుడు వెల్పుడెను. ఆ పరిపూర్ణునినుండి యీ పరిపూర్ణుడు వెల్పుడినను ఆ పరిపూర్ణుని పూర్ణత్వమట్లే నిలిచియున్నది. అనగా సృష్టివలన నాయన పరిపూర్ణత్వమునకు తగ్గుదలలేదు. ప్రళయమువలన పెరుగుదలయు నుండదు. సృష్టికి పూర్వమును, సృష్ట్యనంతరమును పరమాత్మ యథాప్రకారము పరిపూర్ణుడుగా నెయుండును. పరిపూర్ణత్వము యొక్క స్వభావమదియె.

౧ ఈశావాస్యమిదగ్ంసర్వం
యత్కించజగత్క్వాంజగత్.

తేనత్యక్తేన భుంజీధాః;

మాగృధఃకస్యస్విధ్ధనమ్.

అర్థము:— జగత్కామ్ = జగత్తులో జగత్ = మారు చుండెడి యత్కించ = ఏ కొంచమైనను (సరే) ఇదగ్ = ఈ; సర్వమ్ = సమస్తమును - ఈశా = పరమాత్మచే వాస్యం = ఆవరింపబడియున్నది. తేన = ఆ; త్యక్తేన = త్యాగముచేత (ఆత్మానం) ఆత్మను - భుంజీధాః = పరిపాలించుము - తేన = ఆ; లేదా దానియొక్క లేదా కాబట్టి - త్యక్తేన = త్యాగము వలన భుంజీధాః = భుజింపుము - కస్య = యెవనియొక్క ధనం = ధనమును స్విత్ = అట్లగు నీలుంటే. మాగృధః = కోరకుము

విశేషార్థము:— జగత్కాంజగత్ =

ఎల్లప్పుడు మారుచుండుటయే స్వభావ పురుషసూక్తములో ముగాగల విశ్వమంతయు దీనికి పాలకుడు సభూమిం వి శ్వ తో ఈశుడు అనగా సృష్టికర్త - అట్టివాడు వృత్త్యా = ఆయన పరమాత్మయే. భూమిని అన్నివైపుల

ఆం గ్లములో Phenominal నావరించెను. సామవే అను పదము జగత్ అనుదానికి సరిదము- 616 వ ఋక్కు పోవును- వాస్యం = వాసః = వస్త్రము. ఋగ్వేదము 1 వ మణ్డల వాస్యం అనగా వస్త్రముతోవలె కప్పలము 7 వ అనుష్ఠాకము బడ తగినది. ఈ జగత్తు నంతను, నందుకి 21 వ సూక్తము 15 వ లో మారుచుండు ప్రతి స్వబ్ధవస్తువును వస్త్రము (అనగా ఆది ఈశుడను వస్త్రముచే కప్పబడియున్నది, నుండికికివ మంతము)

అందుచే ప్రతి వస్తువు ఆయనచే నావక మ్మి బండి చక్రము రింపబడి యున్నది. ఎవరు- ఏ వస్తువును- చుట్టు - నావరించి ఆవరించిరో - లేక మూటకట్టుకొనిరో యున్నట్లు జంగమస్థావ అది వారిదే - చరిత్రారంభమున ఆస్తిని రాది జంతువులను ప్రత్యేకముగా నమర్చుకొన్నవారు ఇంద్రుడావరించి దానికి ఆవరణ లేదా గట్టు - లేక గోడయున్నాడు.

యేర్పరచుచుండిరి. అదేవిధముగా

భావించిన యెడల ఈ లోకములోని ప్రతి వస్తువును, లోక మంతయు పరమాత్మదే. అందువలన నాయనచే వెల్వరింప బడిన జీవాత్మకును లోకములో నామరూపధారణ మొనర్చిన జంతుజాలమునకును, ఈ జగత్తు అవిభక్తమైన ఆస్తి అయి యున్నది. మితాక్షర న్యాయశాస్త్రములో జెప్పబడిన అవిభక్త కుటుంబమునకుండు హక్కులకు ఈ భావమే మూలాధారము. తత్వరీత్యా ఈ జగత్తు తయుపరమాత్మయే. “పురుష ఏవేదగ్ం సర్వమ్” అని పురుషసూక్తములో గలదు - “బ్రహ్మైవేదగ్ం విశ్వమ్” అని ముణ్డకోపనిషత్తులో గలదు. మహాత్మాజీ చెప్పు ధనికుల ధర్మకర్మత్వ సిద్ధాంతమునకు అన్తర్భావము - లేక తేనెత్యక్తైన అనుటచే అనన్త పద్మనాభుని పూజలోని రహస్య మిదియే. తిరువాన్మూరు రాజ్యసూత్రమిదియే. అందులోనంద అకు సమానమైన స్వత్వము సమానమైనభోగము కలదు. కాని యే యొక్కరును నేయొక్క వస్తువును తనదని ప్రత్యేకించుకొన వీలుకాదు - శ్రీ రామకృష్ణపరమహంసగారు చెప్పిన కథ జ్ఞాపక

ముంచుకొనవలెను - ఇద్దఱు సోదరులు భూమిని పంచుకొను నప్పుడు నాది నాదియని తగవులాడుచుండగా వారినిజూచి ఇది యంతయు నాదియని వారేల గ్రహించరని దేవుడు నవ్వు చుండును. తేనెత్యక్తేన = త్యాగమూ ఈ మస్త్రీము - లముననే అనగా:— త్యాగమే = అనాస్తి యోగమునకు భోగము తాను త్యజించి యితరులకు మూలాధారము. ఎవ భుక్తపఱుచుట - ఇతరులు భుజించు రిని మనమత్యధికముగా చుండ తాననుభవింప గలుగుట-అదియే బ్రేమింతుమో వారి నిజమైనభోగము. పిల్లలకు పాలు ఇచ్చుకొఱకే మనము త్యాగ లేదా యన్నమిడు తల్లిదే నిజమైనము చేయగలము - భోగము. తన శరీరసారము వ్యయమగు ఇచ్చుట త్యాగముసర్వ టకు కినియక ఆనందించును. భూతజాసమర్పణమును సూచిం లము భుజించుచుండ భూతేశుడగు పరమచున్నది. పత్నివత మాత్మ లీల నెరపుచుండును. మహాయగు స్త్రీ తానారాధిం నారాయణోపనిషత్తులో “ఈశస్సర్వస్య భర్తకును, అనన్య జగతః ప్రభుః పీఠాతివిశ్వభుక్” అనుభక్తిభావముచే బ్రేరితు మంత్రీములో పరమాత్మ విశ్వమును దైవభక్తుడు తన యిష్ట అనుభవించి యానందించునని కలదు. దైవమునకును, వాత్స అట్లే జీవాత్మయు ననుభవించవలెను - ల్యముగల తల్లి తన “త్యేనత్యక్తేన” అనునపుడు పరమాముద్దుబిడ్డకును, విశ్వాసి త్మచే వదలబడినయని అర్థముచెప్పెదరు. యగు సేవకుడు తన్నా పరమాత్మ జగత్తును ఆవరించి దానిని కర్షించి యజమానికిని

తనలో నిలుపుకొనెనని మొదటి పక్షి ప్రబోధితుడగు శిష్యుడు
తెలుపుచున్నది. కాన నీ రెండర్థములజ్ఞాన దాన మొనర్చిన
కన్న పైన దెచ్చిన ప్రసిద్ధ త్యాగమార్గ గురువునకును సంపూర్ణ
మున అని యర్థము చెప్పటయే భావ్యముగా నర్పణచేసెదరు.
ము- ప్రతివాడు నితరులకై త్యజించు అదేవిధముగా జగత్తు
మొదలు పెట్టినపుడు పరస్పర స్పర్ధలులోని భూతజాలమునకు
లేక అందఱకును సమానముగా లభ్యత్యాగము చేయవలెన
మగును. జీవాత్మ పరమాత్మవలెన్నచో దానిని ప్రేమించ
పూజిండు. కనుక కామ్యముగాని, కామ్యవలెను - తాను - ఆ
వస్తుభోగముకాని ఆతనికావశ్యకము భూతజాలము ఒక్కటే
గాదు. తన తోడలనుండి యూర్వశినియను భావము కలిగి
సృజించిన నారాయణ ఋషి ఆమె నప్పుడే యవ్యాజమైన
సాంగత్యమును లేక ఇతర దేవతాస్త్రీల సంపూర్ణ ప్రేమ ఉద్భ
సాంగత్యమును కోరలేదు - జీవాత్మ విల్లును - అదియే -
జగత్తు తన సృష్టియని భావించినపుడు అహింస -
దానిని కోరడు. మరియు నయ్యది మారు ఏనునాధుడు చెప్పిన
నది. తాను మారనివాడు మారుచుం వాక్యములు గమనింప
డెడి వస్తువుపై మోహమతనికి పొడనగును. నీధనమెచ్చట
మడు. ధనం అనగా దాచలేని వస్తువు. నుండునో నీ హృదయ
మారెడి జగత్తులో మారకుండ విలిచెడిమ చ్చట నుండును.
భద్రపరచలేని వస్తువులేదని స్విత్ అనుదొంగలకు ఎలుకులకు
పదము నూచించుచున్నది. దేనిని ధనము పుష్కలముగా

ముగా భావించిన దానియందు మక్కువలొంగు ఇహలోక ధన
యేర్పడును. మారెడిజగత్తును ధనముగా మేలవాంఛింతువు. అట్టి
భావించినచో నట్టివాడు మోహమున లోటుపాట్లు లేని స్వర్గ
తగుల్కొనును. కాన ధనముగా దేనిని లోక ధనమునకయి
భావించవద్దని మొదటి యాజ్ఞ. అల్లెవయ్యింపుము- ముడ్డ
రైన భావించిన యెడల దానికై యాశించోపనిషత్. తృతీయ
పకుమని రెండవ యాజ్ఞ- కస్య = ఎవని ముడ్డకః ప్రధమఃఖడ్గః
దైననుగాక ఈశునిదైనను సరే ఈశుని శ్రుయ ద్వాసుపర్ణా
దైన జగత్తును నీవు నీ ధనముగా ఆశింపన యు జా సఖాయా
కుము. స మ స్త భూతజాలమునకు సమానం వృక్షం పరివ
సామాన్య స్వామ్యముగల జగత్తు యేస్వజాతే।

యొక్కరికిని ధనము కాదు - ఏ యొక్కతయొరనయః పిప్పలం
రును దానియెడ లుబ్ధులు కారాదు. స్వాద్వత్తి అనశ్చన్న

మహానారాయణోపనిషత్తులో “న్యాసన్యో అభిచాకశీతి.

ఇతిబ్రహ్మ” అ ను మన్తముచే ౨ వ మన్తము:—

త్యాగమే బ్రహ్మస్వరూపమని విదితము సమాన వృక్ష పురుషో
అందుచే త్యాగమే భోగమునకును నిమగ్నో అనీశయాశో
మహాభారతములో “నహిత్యాగసమం చతిముహ్యమానః

సుఖం” అని చెప్పబడి యున్నది. జన్తం యదాపశ్యత్సన్య
త్యాగము కల్పించు నానందము నిరుపమీశం అస్య మహిమా
మానము. “త్యాగేనైకే అమృతత్వవమితీ వీతశోకఃకయ
మానశుః” త్యాగమూలమునకొందలు ఈ రెండు మన్త

అమృతత్వమును పొందిరి. కొందఱికి ములు శ్వేతాశ్వతర

గాక అందఱికిని నదియేమార్గము. తానా 4 వ అధ్యాయములో శించని బీజము మొలవదు. మొలచిన 5, 7 మంత్రములు గా గాని బీజబాహుళ్యమును సృష్టింపజూనున్నవి. అదు. వైష్ణవ సంప్రదాయము దీనికను ఇదియే ముద్దేశోపని వుగానే యున్నది, విష్ణుదేవాలయములమత - 3 వ అధ్యాయ ఆస్తికి హక్కుదాస్తు వైష్ణవస్వాములు - ము 1 వ ఖండము 1-2 దేవాలయ సేవకులు - వారికి ఆస్తిలేదు. మంత్రములు గా వారందఱికిని సమష్టి భోగమేకాని దానినున్నవి. ఋగ్వేదము యందెవరికిని ప్రత్యేక హక్కులేదు. ప్రథమమండలము 164 కాన నాశింపకుము - స్వీత్ అను పదవ సూక్తము - 20 వ మును “కస్య” అను పదముతో కలిపి మంత్రము - ఇందులో అర్థము చేయవచ్చును - అప్పుడు ఎవని మొదటి మంత్రము - ఈ కై నను హక్కు కలుగునాయని చెప్పనొ మంత్రములలో చెప్పిన వును. శ్రీ శంకరులువారు “స్వీత్” భావమును గమనించ అను పదము నిర్ధారకమని సూచించిరి. వలెను - ఆ రెండు పక్షు అది సందేహ సూచకము. అట్టి యర్థములో నొకటి తీయని మున కస్యతోగాని, ధనముతోగాని, పండును తినుచున్నది. చేర్చిన. యెడల జగత్తు ధనమేకాదనియు రెండవదిశింపకుండ ప్రకా యెవరికిని ధనము కాజాలదనియు భావము శించుచున్నది - లేక స్ఫురించును - ఎఱిగిను సార్థకమేయగును చూచుచున్నది - అనగా తాత్పర్యము: - పాలకుడగు తినెడి పక్షిని, తినుట పరమాత్మ జగత్తు సంతను - యంతలి ఆసక్తిని గమ జగత్తులోని ప్రతి స్వచ్ఛవస్తువును ఆవరించుచున్నది. 2 వ

చియున్నాడు. కాన త్యాగమూలమున మంత్రములో శ్వేతా జగత్తు ననుభవించవలెను. ఎల్లప్పుడును శ్వతగోపని షత్తు లో మారుచుండు జగత్తు ధనము కాగలిగితే అనిశ్చితాత్మా బభ్యతే యది దైవధనమే. అదంతయు ఆయనదే. భోక్తృభావాత్ -

“ శుక్తి ” ౨౪

కుర్వన్నే వేహ కర్మాణి
జీవీషేత్ శతగ్ సమాః ।

ఏవం త్వయినాన్యథే
తోఽస్తి నకర్మ విష్యతేనరేయ

ఇహ = గర్హచ్ఛట - ఏవ = మాత్రమే
కర్మాణి = పనులను; కుర్వన్ = చేయుచు
శతగ్ం = నూరు; సమాః = ఏండ్లు జీవీ
షేత్ = జీవించుకోరవలెను. త్వయి =
నీయందు ఏవం ఈవిధముగా ఇతః =
ఇంతకంటె అన్యథా = వేరైన మార్గము
నాస్తి = లేదు. (ఉండలేదు) నరే =
నరునియందు కర్మ = పని నలివ్యతే =
అంటును.

విశేషార్థము:— ఇహ = ఇప్పుడే
ఈ లోకము లేక ఈ దేహము ఏదైనను ఆత్మను తెలిసినవాడు
చెప్పవచ్చును - దేహము జీవితాంతము ఈ శరీరము లోపలకు
వరకు బలిష్ఠముగా నారోగ్యవస్తముగా కోరియుండ దలచును.
నుండుట అందఱకు సవసరము - “ ఏవ ” భగవద్గీత - 9 - 30 శ్లో

భోగముచేత నాత్మ

బంధంబు బడుచున్నది -
ముండకం 3 - ౧ - ౧-

మస్త్రము పిప్పలం
స్వాద్వత్తి అనశ్చన్న
న్యో అభిచాకశీతి.

తినుటచే బంధము తిన
కుండుటచే ముక్తి కలు
గుచున్నది. క ను క
“ తేనత్యక్తేన ” అన్న
ప్పుడు భోగభావము
గాక త్యాగ భావ మే
జగత్తుయెడ చూపదగిన
వృష్టియగుచున్నది.

బృ ౪ - ౪ - ౧౨

అను పదమును కుర్వతో కొందఱు వైవశేవ చేసెదను స్వా
 చేర్చుచున్నారు. “ఇహ” తో చేర్చిన మకి చేసిన భోగములను
 యెడల ఇప్పుటి జీవితమునకే ప్రాముఖ్యత అనుభవించును- సేవలో
 వచ్చును. అనగా:— దుర్లభముగు నీజీవితము త్యాగము లేదు లోక
 తము లభించినందున దానిని వృథా చేయుంతయు నిస్థితికి వచ్చి
 యుక ఎన్నడో ఏ రూపముననో లభించుచో నీ మత్తము
 నున్న జీవితముపై నాధారపడక దీనినే గ్రాహకముగును-
 యుత్తమ మార్గమున వినియోగించవలె “కుర్వతో” లో ఏవ
 నని యర్థము చేయవచ్చును. కేనోపాను జేర్చిన యెడల
 నిషత్తు రెండవ భాగము ౧ వ మత్తము చేయుచునే యని అర్థ
 చూడనగును. “నచేదిహ వేద్యహతీ” మగును. “కర్మాణి”
 వినష్టికి” ఈ జీవితములో పరమాత్మ అను పదమునకు విపు
 స్వరూపము తెలియని యెడల సత్యధి లార్థమొసగినపుడు అట్టి
 మయిన నష్టము కలుగును. కాన ఇహ విశాలముగు కర్మ లో
 లోక- పరలోక జ్ఞానములు రెండును తనకనిసరమగు భాగ
 ఉత్తమ ఆత్మానుభవము కూడ నీజన్మమును తానే చేయుచు
 లోనే సాధించితీరవలెను. “ఇహ” = ౧ని యర్థము. సాయము
 ఇప్పుడే యని కూడ సర్థము చెప్ప చేయు పనులకు నశుడు
 వచ్చును. అట్లయినచో ఇప్పుడే వాని గాక తానే చేసికొనుచు
 లభ్యపరచుకొనవలెను. ఇతర జన్మలకు స్వవశుడై ఉత్తమ జీవిత
 వాయిదా వేయరాదు. ఈజన్మలోకూడ ముగియును. కర్మయో
 నితరకాలములకు వాయిదా వేయరాదు. గురుగుబుద్ధుడు, కృష్ణుడు
 సిద్ధికలుగునా? కలుగదా! ఎప్పుడు చేసిన బోధయదియే.

కలుగును? అను ఆలోచనలతో నిమిష మహాత్ముని బోధ త్తము లేకుండ సాధనకు వెంటనే పూను యునదే శత్రువు అ 3-
కొనవలెను - శతగంసమాః = నూరుశ్లో 5 ఆనందానుభవము ఏండ్లు పూర్ణాయుర్దా. యము - లోకాచ కూడ కన్యాయో యగు రమునుబట్టి నశ్వరశరీరమును ధరించినచుండ కర్మనుజూచి మానవునకు సూరేండ్లు పూర్ణాయుర్దానకోచపడనక్కర లేదు యమని ఋషులు గణించిరి. యోగధార శ కి పీఠనులగు రోగుణచే కాలస్తంభన చేయువారికిగాక లకు వికలాంగులకు మిన తక్కినవారికిది ప్రమాణము-బై బిలులో హాయింపు గలదు-

90 ఏండ్లే ప్రమాణమని సూచించిరి. నిషేధముకాదు కాన “కలూషప్టిః” అని కలియుగములో జనసామాన్యసూత్రమే ప్రమాణము 60 ఏండ్లని చెప్పిరి. నిండు గ్రామనగా:- శక్తివస్తులు సూరేండ్లు గడచినను, లేకున్నను, ఎంతతమశక్తినిదాచి పరోప ఆయుర్దాయము కలదో అంతయనికూడ కారమునను సోమరులు ఈ శతగంసమాః అను పదమువలన కారాదు.

గ్రహించ వచ్చును. మాఞ్జాక్యము ఇచ్చట సర్వాణి పద శాన్తిపాఠములో “దేవహితం యథామును కర్మాణి అనుపద యుః” అన్న వచనమునుబట్టి దేవుడుమునకు జేర్చి అన్వయ ప్రసాదించిన ఆయుర్దాయము ప్రమాణము చేయ వచ్చును ముగా పూర్వులు గ్రహించుచుండిరి. ఈ అప్పడన్ని కర్మలనే పదములలోని “దేవహితమ్” అనుచేయుచు అని యర్థము. సమానపదమునకును మరియొక అర్థము కర్మాణి అనుపదమునకు చెప్పనొప్పును. మానవశ రీరమునకు విప్రలార్థము చెప్పినచో

సంబంధించిన బాహ్యస్తరేంద్రియములకు ఇబ్బందియుండదు. అట్లు దేవతలని పేరు. ఆ దేవతలు సౌష్ఠవగాక కర్మాణి - పదము ముగా పవర్తించునంతకాలము దేవసకు సంకుచితార్థమిచ్చి హితమైన ఆయువు. అదియే వాంఛనీయ వేదచోదిత కర్మ లేమైనది. ఇద్రియ పాటవము నశించినయన్నచో జ్ఞాన సంపాదింపట ఆయువు దుర్భరము. తనకును దనవగైరాలు నిషిద్ధము తన పరివారమునకును, దుస్సహము లగును. శరీర సహజ కాన ఇద్రియములు సక్రమముగా వర్తించకర్మలును నిషిద్ధములచు నంతకాలము దైవప్రసాదితమైనంత గును. కాన ఆపద పోసకాలము అదియే “శతగంసయాః” యని గును. కాన “ఏవ” చెప్పవచ్చును. శతసంఖ్యావాచకమైన అను పదమును “ఇహ” నను ఒక్క నూటికే దానిని క్లుప్తపరచతోనో, లేదా “కుర్వత్” నక్కరలేదు. మించియునుండవచ్చును. తోనో, చేర్చుట భాజీవిపేత్ = జీవించకోరుము. వ్యము. ఎవరికెట్లు నచ్చి జీవితాశను - నిరాశయనిగాని పాపమని నవారట్లు చేయగాని చెప్పనొల్లదు - దీర్ఘాయుర్దాయము వచ్చును. సాధనావకాశమును కల్పించును - సిద్ధుని బృ-ర-ర-2 వలన లోకహితార్థమైన బోధనావకాశ యదాసర్వప్రము మును లభింపజేయును. సాధన అవసరమైనై కామాయేఽన్యరము లేనివాడు, లోకహితార్థము బోధహృదిశీతాః, నాభారమును వహించనక్కరలేని వాడు అధమర్యోఽమృతో జీవించవలెననిగాని మరణించవలెననిగాని భవత్యత బ్రహ్మ సమ కోరడు. కాయపండి చెట్టునుండిరాలును. శ్చ తేషా ★

కుటుసము (పాముకూసము) ఎండి పాము ఒంటినుండి జారి పడిపోవును - అట్లే కాలపరిపక్వమున జ్ఞానినుండి త్రివిధ శరీరములు జారిపోవును. అట్టి ఉత్తమస్థితి లభ్యమగునంతవరకు ఈ శరీరధారణము నిర్వ్యమగు కామ్యముకాదు. భిన్న శరీరధారణము:— గర్భగోళవాసము - బాల్యము మొదలగు అవాస్తవములకు నవకాశమిచ్చి నిరస్తర జ్ఞానసంపాదనకు నాటంకము కల్పించును - కర్మాణి = సర్వకర్మలు శారీరక - మానసిక - ఆధ్యాత్మిక-అభ్యున్నతికి నావశ్యకమగు చర్యలన్నియు నిందులో చేరును. శరీరపోషణము శరీరములో అప్రయత్నముగా (అనిచ్ఛగా) (Automatic) జరుగు చర్యలును, విచ్ఛికముగా జరుగు జ్ఞానసంపాదన యోగధారణ - సమాధిస్థితి - ఆత్మానందము - సర్వమును కర్మలే ఈ పదమునకు యజ్ఞయాగాది క్రతువులే అర్థమని చెప్పటచే కర్మమార్గ సన్యాసమార్గముల మధ్య భిన్నాభిప్రాయములు తర్క-విత్క-ములు కలుగుచున్నవి- బాల్య కామార యౌవనాది వయోవిశేషములు - బ్రహ్మచర్య

★ ఇక్కడకే బ్రహ్మను పొందును.

శ్రీ రామకృష్ణపరమహంస ఇట్లు చెప్పెను. నా మనస్సును ఒకేమాట తల్లికి ఆర్పిస్తాను. ఆమె ఇచ్చప్రకారము బ్రతుకవలెను. శోగముషణ్ణము చేయుటవిగాని జీవితము పెంచునుగాని ప్రార్థించక-అనెను.

పాము కూసము విడిచినట్లు బృ ౪-౪-౩ నేదవిహితకర్మతే అని ఆర్థము చేసిన యెడల మరియొక యనుపపత్తి సంభవించును. ఈ మత్స్రము సార్వభౌమికము సర్వలకును వర్తించును - నేదవిహిత కర్మలాచరించుటకు కొందరికే అర్హతలు కలవు. ఆనుపపత్తులకు స్త్రీలకు వికలాంగులకు

గృహస్థాద్యాశ్రమ విశేషములును, తాకిక, పారతాకిక జీవితావస్థలును, బాహ్య - ఆంతరంగిక క్రియావిశేషములును, అన్నియు నీ “కర్మాణి” అను పదమున కన్వయింప చేయవచ్చును. ఆయాజీవిక నాయాకాలమునకు ఆయాసాధనకు నవసరమగు చర్యలు కర్మలగును - ఇట్లు విశాలార్థము పొసగుచుండ దానిని విస్తరించి సంకుచితార్థమునకు స్థానమిచ్చుట భావ్యముకాదు. ఏ యొక విధానమును ఏ యొక్కరికిని కర్తవ్యమై బాధించదు. అభివృద్ధినిబట్టి కర్తవ్యములు మారుచుండును. అట్టి చూదార్యముతో నీపదము నన్వయమొనర్చిన యెడల కర్మకాండవాదులకును, జ్ఞానకాండవాదులకును కలిగిన స్పర్థలు నమసిపోవును -

* కుర్వక్ = చేయుచు పైనతెచ్చిన “కర్మాణి” పదవిపులార్థమును గ్రహించినచో కుర్వక్ = తానే చేయవలెను అనుభావమును, దాని యంతరార్థమును, చక్కగా గ్రహ్యమగును. అన్యులపై ఆధారపడక తనకవసర

కొన్ని ప్రత్యేక చాతులకు వేదవిసిత కర్మాచరణమంట నంతరాయము చూపబడదు. దానినిబట్టి యీ మంత్రమునకు సంకుచితార్థము చెప్పట న్యాయముకాదు. ఆయంతరాయములెంతవరకు సమర్థనీయములో సంశయా పుడదు. పూర్ణదగు జీవాత్మకు కర్మనిషేధముచేయు హక్కు ఎవరికినుండజాలదు.

* కుర్వక్ = శారీరక - మానసిక ఆధ్యాత్మిక ఉన్నతికి తానే కర్తయని భావము. ఇతరులు - బోధకులు - ఉపదేశకులు - మార్గదర్శకులు మార్చినే. ఉద్ధారకుడు తానే.

మార్గానికికోర న్యాయమునన్న మర్కటకికోర న్యాయమునకే యధిక

మగు పనులన్నియు తానె జరుపుకొనవలెను. అన్యుల కష్టఫలితములను తానుకోరరాదు. అనగా (Exploitation) పరావలంబనము, పరభలాపేక్ష, పరపీడనము - ఏ విధముగాను పనికిరాదు. అందుచేతనే ఇంద్రియపాటవము కలిగినంతవరకే జీవించుకోరవలెను. అను సిద్ధాంతము తెలుపబడెను. అందుచేతనే “త్యక్తేన భుజ్జీధాః” త్యాగమూలమున అనుభవించవలెననెడి సిద్ధాంతము తెలుపబడెను. పరభృతులయి భోగులైన వారికి సంపాదనాకష్టము తెలియదు. కనుక పరిమితి యుండదు. స్వకీయ కాయకష్టమొనర్చువారికి సంపాదనమునకును, భోగమునకును, పరిమితులుండును. మరియు భోగమెల్లను కాయకష్టాఙ్గితముపై నాధారపడియుండవలెను. మానసిక కష్టముపై నాధారపడు వృత్తుల మూలమున లభించు నాదాయము భోగలాలనత, (Exploitation) కను తావిచ్చును.

(Make a living out of The sweat of Thy brow)
నుదుట చమటకార్చి సంపాదించిన దానితో జీవనోపాధిగడుపుము-అన్న సిద్ధాంతమును అతిక్రమించుటచే శారీరక, సాంఘిక, ఆరోగ్యములు నాశనమై వ్యక్తిగత - సమష్టిగత - రాజ్యగత పరాక్రమణులు పరిపరివిధముల తలలెత్తి ఆధునిక ప్రపంచమును పలుబాములు పెట్టుచున్నవి. ఏవం = ఈవిధముగా అనగా నీ

(ప్రా) ము ఖ్యత నూ చిం ము చున్నది. బుద్ధభావానాడు చెప్పినట్లు (Be a light into yourself) నిన్ను నీకే యుద్ధరించుకొనుము. గ్రోహమాపు దివ్య నీలాకా యున్నది. అన్నదే యీ మంత్రముశలన స్పష్టమగుచున్నది. ముండకోపనిషత్తులో ఏతైరుపాయైవ్యతయస్తు ఇదేభావ

మంత్రములో మొదటి పాదములో చెప్పినట్లుగా అని అర్థము చేయుచున్నారు - అది పాడిగాదు. శాన్తిపాఠములోను, మొదటి మంత్రములోను, రెండవ మంత్రములో మొదటిభాగములోను, తెలుపబడిన మహాసత్యములను గ్రహించి యాచరించుచు - అని యర్థము చెప్పవలెను - ఆ సత్యములు సర్వకాలసర్వావస్థలయందును, సర్వమానవకోటికిని వర్తింప తగినవై యున్నవి. వర్తింపజేసిన యెడల లోకోద్ధరణము నిరాటంకముగా నెరవేరును - (Utopia) అని పాశ్చాత్యులును, రామరాజ్యము - ధర్మరాజ్యము అని భారతీయులును భూతల స్వర్గమని పూర్వులును ఉపహించెడి యుత్తమస్థితి లభ్యమగును - త్వయి = నీకు - ఇతరులూచించినను ఆచరించకపోయినను, నీకిది ధర్మమని, నియతమని చెప్పబడే ప్రతివాడును తనకు తాను వర్తింపజేసుకొని యాచరించవలెను. అన్యైకైకై యాలసింపనక్కరలేదు. నాన్యధేతోఽస్తి = ఇతర మార్గము లేదు - వ్యక్తి కళ్యాణమునకును, లోక కళ్యాణమునకును, ఇదియే మార్గము. అన్యమార్గములుభయోచనములు, ప్రమాద భూయిష్టములు - పైన తెలుపబడిన మార్గములు అహింసా

మును నూచించుచున్నది.

గీత - ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానమ్ -

6 వ అధ్యాయ - 5 శ్లో - ఈ మంత్రము అజ్ఞానియగు కర్మికునకు వర్తించునని శంకరులవారి భావము. కర్మిః పుణ్యగుడ జ్ఞానమార్గము దొంద నచ్చు. నీకిదేంద్రము వేరొండువిధములేదని ఏమనుజుని సమీధించట భావ్యముకాదు. అందుచే నీమంత్రము సర్వజనులకు వర్తించవలసినదే.

యుతములని వేరుగా చెప్పనక్కరలేదు. పైనదెట్లైన సత్యముల ఆచరణలో నితరులతో నేవిధమయిన సంఘర్షణ - ద్వేషము - విరోధములును సంభవింపజాలవు.

♦ నరే=మానవునకు, నూరేండ్లు జీవించినను జీవించకున్నను, పై సూత్రములను అనుసరించువానికి అని అర్థము చెప్పవలెను. నరుడనగా నూత్నమార్గము ననుసరించువాడని యర్థము. లోకములోని పశ్చాదులకంటె క్రొత్తదైన - ఉత్తమమైన మార్గము అనుసరించువాడు నరుడు. అట్టివానికి పైదెట్లైన సూత్రములు వర్తించును. అట్టి నూతనమార్గస్తునకు కన్యబుధ ముండనేరదు - ఈ మన్తములలో దెట్లైన సత్యమును అనుష్ఠించువారు సహజముగా దేవతలవలె వర్తించురు. వారికి కర్మాసక్తి కర్మఫలాసక్తిలేదు - మోక్షాసక్తియు తదనువగు ఆచరణమును వారియందు ప్రదర్శితమగుచుండును. వారికి కర్మచే గలిగెడి లేపనము అనగా పూత అంటనేరదు.

తాత్పర్యము:- ఇచ్చటనే (=ఈలోకమందే, ఈ దేహమునందే ఇష్టదే) కర్మలను (శారీరక మానసిక ఆధ్యాత్మిక సకల చేష్టలను చల అచల స్థితులను) చేయుచునే నూరేండ్లు (పరమాత్మ

♦ భగవద్గీత - ౪ అధ్యాయం ౨౫ వ శ్లోకము స్వధర్మనిధనం కేయః పరిధర్మభయోపహః॥

నరుడనగా - నశించని ఆత్మిగలవాడు. అనగా:- ఆత్మియే పరిధానముగా కలిగి తిదనుగుణముగా ప్రవర్తించువాడు కాన కర్మ ఆత్మను అంటదని యర్థము.

శరీరస్థాపి కాంతేయనకరోతి నలిప్యతే । భగవద్గీత-13 ఆ.

అనుగ్రహించినట్టియు ఇంద్రియములు భరించగలిగినట్టియు, అంతకాలము) జీవింపకోరుము. నీకిదేవిధము మరియొకండు విధములేదు- (పశ్వాదులగు భూతములకన్న నూతనమగు (మిన్నయగు) మార్గముననుసరించు) నరునకు కర్మ పై రెండు మంత్రములలోను ఈ మంత్రము మొదటి భాగములోను, వినించిన సత్యముల కనుగుణముగా తత్ జ్ఞానముతో జేయబడిన కర్మ అంటు- (ఫలభోక్తృవృత్తమృని బద్ధపరచదు)

★ ౩ శ్లో॥ అసుర్యానామతేలోకా అన్తేన
తమసాఽవృతాః తాంస్తే ప్రేత్యా
భి గచ్ఛన్తీయకే చాత్మహనోజనాః

విశేషార్థము:— అసుర్యాః = అసురుః ప్రాణములచూడు రమించువారు అసురులు వారికి సంబంధమైనవి - అసుర్యాః సూర్యుడు వెలుగునిచ్చువాడు - సూర్యుడు లేనిచోట్లు అసుర్యా అని చెప్పవచ్చును అని కవిసార్వభౌముడుగు రసిన్ద్రుని భావము- ఆ అర్థము వచ్చుటకు అసుర్య అనియుండవలెనుగాని అసుర్యా అని యుండరాదు - అట్లుండుట ఛాందసరూపమని గ్రహించ

అత్మ ఏకర్మకు బద్ధముకాదు. కర్మలో తిత్వోః ఇతి అను బాధించు శక్తి లేక దోషము లేదనికూడ అర్థము చేయవచ్చును. ఆ కర్మకును కర్మకును ఏర్పడిన మనస్సంబంధమునుబట్టియే బద్ధత్వమేర్పడునని శాస్త్రజ్ఞులు తెలుపుచున్నారు.

★ అనిచ్ఛితమయిన కర్మ బంధించదని మహమ్మద్ ప్రకృత కూడ అంగీకరించెను. రెండవమారు శ్రీవై ష్ణమూర్తి పాపమని ఆయన చెప్పిన వాక్యభావమిదియే. మొదటిచూపు అప్రియత్వము. రెండవచూపు బుద్ధిపూర్వకము. ఏకేచ = ఏవరైతే ఆత్మహనః = ఆత్మను చంపువారగు

వచ్చును. అట్టిచో జ్ఞానరహితమైన అని భావము - నామ నిశ్చయముగా అని యొక యర్థము - ప్రసిద్ధమైన అని యొక యర్థము - పేరుగల అని ఒక యర్థము. ఈ పదము నిరర్థకమని శ్రీ శంకరుల వారి భావము - పేరుగల లేక నిశ్చయముగా అను అర్థము గ్రహించవచ్చును. లోకాః = లోకములు అనగా లోకము లనిగాని, జన్మలనిగాని, అవస్థావిశేషములనిగాని, చెప్పవచ్చును - అన్తేన తమసా = తమస్సంబంధమైన అంధత్వముచేత అన్ధతమః అను పదములు 9 వ మంత్రములోను - 12 వ మంత్రములోను రానున్నవి - ఈ మంత్రములోను ఆ మంత్రములలోను వచ్చు నీ పదములకు ఒకే యర్థము చెప్పవలెను - అన్ధత్వమును కల్పించు చీకటియని చెప్పవచ్చును - తమోగుణ సంబంధమైన అన్ధత్వము అనవచ్చును. రెంటికి పర్యవసానమొక్కటే.

✦ ఈరెండు పదములు లోకమునకు విశేషణములగును. అట్లే అనూర్యకూడ విశేషణముగా జేయవచ్చును. ప్రేత్య = మరణించిన పిమ్మట అని యొక యర్థము - ప్రస్తుత అవస్థనుదాటి యని మరియొక యర్థము. ఆత్మహంసః = తమ్మదా చంపుకొనిన వారు - తమ ఆత్మకు విరుద్ధమైన మార్గమును అనుసరించువారు -

జ్ఞానాః = జనులు - తె = వాడు ప్రేత్య = విదలినాడు. నిశ్చయముగా, అనుర్యాః = అనురంబంధమైనట్టియు తమసా = తమోగుణ భూయిష్ఠమైన అన్తేన = అన్ధత్వముచే అవృత్తాః = కప్పబడినట్టియు తె, ఆలోకాః = లోకములను తాక = వానినిగూర్చి ఆభిగచ్ఛంతి = పోవుచున్నారని.

✦ బృ ర.౪.౧౧ లో మంత్రమును పోల్చవచ్చును - అనూర్యకుబదులు అనందాయనికలదు. సుఖహీనమని యర్థము. “ఆత్మహంసః” అనుదానిక బదులుగా అవిద్యాంసః అబుధాయని కలదు. విద్యాబోధలు లేనివారు

మొదటి మూడు మంత్రములలో జెప్పిన మార్గములకు వ్యతి
రిక్తముగా వర్తించువారు.

తాత్పర్యము:— తమలోనున్న ఆత్మకు విరుద్ధముగా ప్రవ
ర్తించెడి యాత్మహత్యాకారులు- ఆయాయవస్థలను లేక దేహ
ములను త్యజించినవిమ్మట ప్రకాశరహితములగు అసురసంబంధ
మైనట్టియు తమోభూయిష్టమైన అంధత్వముచే నావరింపబడి
నట్టియు నవస్థలను లేక జన్మములను లేక లోకములను
పొందుచున్నారు.

౪ శ్రుతిః ॥ అనేజదేకం మనసోజవీయో

నై నద్దేవా ఆపుష్వః పూర్వమర్షత్ ॥

తద్ధావతోఽన్యాయత్యేతి తిస్థత్

తస్మిన్నపోమాతరిశ్వాదధాతియ్య

తత్ = ఆ ఆత్మ- ఏకం = ఒక్క-టే అనేజత్ = చలించ
నది. మనసః = మనస్సుకంటె జవీయః = వేగముకలది-ఏనత్ =
దీనిని-దేవాః = దేవతలు- ఇన్ద్రియములు న ఆపుష్వః =
పోషదలేరు- పూర్వం = అస్తకుమునుపే అర్షత్ = పోయి
యుండును- తిస్థత్ = నిల్చియుండియు- ధావతో = పఱుగెత్తు
చున్న అన్యాయ = ఇతరులను అత్యేతి = అతిక్రమించి
ముందుకు పోవుచున్నది. తస్మిన్ = తన్మూలమున మాత
రిశ్వా = పరమాత్మ అవః = క్రియాశక్తిని- అస్తరాశమును
ఆత్మజ్ఞానరహితులు అని అర్థము- ఆత్మోపలబ్ధికి భిన్నమైన మార్గమునదిం
చిన వాడు.

బృ- ౬-౨-౧౬ అధ్యాయ ఏతాపస్తానానవిదుః తేకీటాః పఠంగాః యదిదం

దధాతి = ఇచ్చుచున్నాడు - లేదా విభజించుచున్నాడు - లేదా భరించుచున్నాడు -

♦ విశేషార్థము:— అనేజత్ = కదలుట లేక కంపించుట అది లేనిది అనేజత్ — అనగా చంచలరహితమైనది - పరమాత్మ దేశకాల (Space and time) ములకు అతీతుడు. ఆయన కదలిపోవుటకు తనకుమించిన ప్రదేశము లేదు - అందుచే నాయనను గురించి గమనముచెప్ప వీలుకాదు - ఏకం = ఆయన యొక్కడే - అన్యులులేరు.

“ఆత్మావా ఇదమేక ఏవాగ్ర ఆసీత్
నాన్యత్ కించన మిషత్” ఐతరేయము -

జీవీయః = అధిక వేగముకలది అని చెప్పినప్పుడు ఆత్మకు - మనస్సుకు వేగములో తారతమ్యము తెల్పుట ముఖ్యాంశము కాదు. ఆత్మకు గమనమే చెప్పవీలుకాదు. ఉన్నచో గమన వేగము ఉపాతీతము - మనస్సు ఎంత వేగముగా గమనము చేయగలిగినను దాని శక్తివలన ఆత్మను గ్రహించజాలదని యర్థము - దేవాః = దేవతలు ఆత్మకంటె తక్కువ శక్తికల వారు - కాన ఆత్మను గ్రహించజాలరు.

దండకూకం - నూర్యచంద్రో మార్గములకు బోని ఆత్మచానులు క్రిములు - పురుగులు - దోమలు - రెక్కల పురుగులు యిదిలగునవిగా ఆడుదురు.

♦ తిరుగుచున్నది భూమి, తిరుగనివాడు మూర్ఖుడు. కాని సామాన్యదృష్టితో భూమి తిరుగనట్లును మూర్ఖుడు తిరుగుచున్నట్లును, కనపడును. ఇట్లే ఇతర అస్పృశ్యములు కూడ ఓడలోను, రైలులోను, వాయువిమానములోను ప్రయాణము చేయువారికి ప్రక్కనున్న భూమి చెట్లు కొండలును కదలి పడుగైతుచున్నట్లు కనపడును. తాము స్థిరముగానున్నట్లు లోచును. అట్లే

దేవాః = ఇంద్రియములు మనస్సునకు లోబడిన పరివారముగుటచే మనస్సునకందని ఆత్మ ఈ ఇంద్రియములకును గోచరముకాదు. పూర్వమర్షత్, తిష్ఠత్, ధావతః, అత్యేతి, ఇవి యన్నియు నాత్మకువర్తించు చేష్టలుకావు-

మానవుని బహిర స్తరింద్రియముల వ్యాపారములకు ఆత్మ అందదని తెల్పుటకుగాను ఈ యింద్రియ చేష్టలకు వాడెడిపదములు ఆత్మనుగూర్చి వాడబడెను - ఆత్మ నిర్వికారము- పై దెచ్చిన చేష్టలు వికారఫలితములు. అన్యాయా = ఇతరులను- అనగా దేవతలు - పదార్థములు - ఇంద్రియములు ఏవయినను సరే = ఆత్మేతరములు - అహః = నీరు - వాయువు - అంతరిక్షము- ఈ మూడు అర్థములు కలవు. నీరు- వాయువు పంచభూతములలో జేరియున్నవి. అంతరిక్షమనగా భూమ్యాకాశముల మధ్య ప్రదేశము- సృష్టికి పూనకముందు ఆత్మ పూర్ణుడై యుండెను- సృష్టికి సంకల్పించినపుడు సృజింపబడినవానిని నిలువ బెట్టుటకు స్తలము కావలసియుండెను. ఆ స్తలమును తనలో నుండియే ఆత్మ అనుగ్రహించెను.

మనము కదలుచున్నను మనకు అందకుండ ఆత్మ పరుగెత్తుచున్నట్లు తోచును.

“ యతోవాచోనీవరస్తై అప్రాప్యమనసాపమా ” తైత్తిరీయము.

కేసోపనిషత్తు ప్రభుమఖండము ౩ శ్లోకము నతశ్చివత్సర్గచ్ఛతి నవాగ్గచ్ఛతీసోమసో వగైరా నారాయణోపనిషత్ ౧ శ్లో నారాయణః నద్వితీయోఽస్తి కల్పితోఽయ భగవద్గీత 11 అ. 5 వ శ్లో మె. 2 శ్లో— మమదేహే = ఆయన దేహములో విశ్వరూపమును జూడవలెనని చెప్పుచున్నది. 15 శ్లో. తో అర్జునుడు పశ్యామి దేవా తవదేవదేహే. కృష్ణుని దేహములోనే విశ్వమునుజూచెను. ముండకములో “ తమసాచీ

* అదియే అంతరాశము- అంతరిక్షములో ఉదకములు కలవని (ఋగ్వేదము 1 మండలము 10 వ అనువాకము 14 వ మంత్రము అనగా 628 వ ఋక్కులో గలదు.) బైబిలులో గూడ దేవుడు నీటిమీద నావరించి సృష్టిచేసెననికలదు- పురుష సూక్తములో “అద్భ్యుః సంభూతః పృథివ్యైరసాచ్చ” అని యున్నది. అందుచే సృష్టియొక్క ఆరంభమున నీటితో సంబంధము కలదని యనేక మతకర్తల భావము. అందుచే నపః అనగా సృష్టి రచనాశక్తి యని చెప్పనొప్పును. అంతరిక్షమన్న అర్థము సృష్టికి అనువగు స్థలమును (అవకాశమును) ఆత్మ తనలోనే కలిగించెను అన్న అర్థము మరింతభావ్యము. మాతరిశ్వా, మాతరి = అంతరిక్షమందు శ్వయతి = నడచువాడు. కాన వాయువు, ఈ “మాతరిశ్వా” అను పదము పరమాత్మకు వర్తించును.

(ఋగ్వేదము 1 మండలము 164 సూక్తము, 46 వ మంత్రము 1780 వ ఋక్కు) ఈ వాయువు బ్రహ్మాయని తైత్తిరీయము శిక్షావల్లి శాన్తిపాఠములో కలదు. “త్వమేవ పితృక్షం

యతేబ్రహ్మ” అన్నపుడును తానె పెరిగి చోటిచ్చెనని భావము. భాగవతములో యశోద బాలకృష్ణుని నూటిలో విశ్వమును జూచుటయు అదియే భావము. ఇచ్చట కృష్ణుడు నిర్గుణపరబ్రహ్మము.

* (We move and live and have our being in him) అతనిలో నివసించి సంచరించి ఉనికిపట్టుగా చేసికొనియున్నాము. ఈ భావము అంతరాశము లేక అంతరిక్షము అని అపః అనుపదమునకు చెప్పెడి అర్థమునకు సరిపోవును. “అన్తర్బహిశ్చతత్సర్వం వ్యాప్యశారాయణ్ధీనః”

బ్రహ్మాసి” నీవు ప్రత్యక్షముగా బ్రహ్మవగుచున్నావు. ఇచ్చట సృష్టి సంకల్పించిన పఁమాత్మయేయని చెప్పట భావ్యము.

“తస్మిన్నపమాతరిశ్వాదిధాతి” అన్న వాక్యమునకు పరమాత్మ తనలోనుండియే అవకాశమును, స్తలమును, సృజింపబడిన జగత్తునకు భూతములకును కల్పించెను, అని అర్థము చెప్పవచ్చును. మొదటి మంత్రములోని ఈశావాస్యమునకు ఇది అనుగుణమైన యర్థము.

తాత్పర్యము:— ఆత్మ చలనరహితమై, ఏకమై, మనోవేగమున కండరానిదై, ఇత రేంద్రియములకును, దేవతలకును, పౌండరానిదై అన్నిటికంటెను ముందున్నదై సుస్థిరమై, పరుగెత్తుచున్న అన్నిటిని నతిక్రమించినదై తనలోనుండియే సృష్టి కంతకును స్తలావకాశమును, కాలావకాశమును, కల్పించి భరించుచున్నది.

॥ శ్రుతిః తదేజతి తన్నైజతి
తద్దూరే తద్వదన్తికే।
తదన్తరస్య సర్వస్య
తదు సర్వస్యాస్య బాహ్యతః॥

తత్ = అది; ఏజతి = కదులుచున్నది. తత్ = అది; నైజతి = కదలుటలేదు. తత్ = అది; దూరే = దూరమందున్నది.

మహానారాయణోపనిషత్తు. మంత్రపుష్పములూ యచ్చకించిజగత్సర్వం దృశ్యతే శూరియతేపిచ॥

అన్తర్బహిర్చైతస్సర్వవ్యాప్యనారాయణస్థితః॥

తత్ = అది; తద్వత్ = ఆప్రకారముగానే (విమూఢం = జ్ఞానులకు) అంతికే = సమీపమందును. తత్ = అది అస్య = ఈ; సర్వస్య = సమస్తజగత్తునకు అస్తః మధ్యయందును, తదు = ఆ; ఆత్మతత్వమే అస్య = ఈ; సర్వస్య = సమస్తజగత్తునకు బాహ్యతః = వెలుపలను; అస్తి = కలదు. ఉ = నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— సామాన్య మానవ భాషాతీతమగు (Absolute) నిర్వికల్పమగు ఆత్మనుగూర్చి మానవభాషలో (Relative) దృష్టితో వర్ణించుటకష్టము, అందుచే నీమ స్త్రీము ప్రధమపాదములో చెప్పినట్టి ఆత్మకు వర్తించదు. కాని జ్ఞానులు అజ్ఞానులు అగు మానవదృష్టిలో అన్వయించును. స్వస్వరూపమున గమనము దూరము, సమీపము, అను ద్వంద్వాత్మతమైన ఆత్మ అజ్ఞానులకు కదలుచున్నట్లును, దూరమందున్నట్లును స్ఫురించును. జ్ఞానులకదియే అచంచలమై తమ కత్వంత సమీపములో తమలోనే యున్నట్లు అనుభవమగును.

అస్య సర్వస్య = ఈ అన్నిటికి అనగా దృశ్యజగత్తునకును, అందులోని భూతజాలమంతకును, అస్య సర్వస్య = అని రెండు పర్యాయములు వాడబడినది, అ ధి క ప్రాధాన్యమిచ్చుటకే ద్విరుక్తి ఉపయోగించును. అస్తః, బాహ్యతః, లోపల, వెలుపల— మొదటి మంత్రములో చెప్పిన భావము మరింత స్పష్టపరచబడినది. ఈ భూతజాలముయొక్క అంతరమందు ఆత్మ అస్తర్యామిగానున్నాడు. తత్ సృష్ట్యా తదేవానుప్రవిశత్ = తైస్తి రీయము ఆనందవల్లి 6 వ అనువాకము.

“య ఆత్మా సర్వాస్తరః” బృహదారణ్యకము. 3-౪-౧
 తాత్పర్యము:— ఆత్మ కదలదు, కదలుచున్నట్లుండును,
 దూరమందున్నట్లు అత్యంత సమీపమందున్నట్లు తోచుచుం
 డును, నిశ్చయముగా నాయాత్మ యీ జగత్తునకును, ఈ
 భూతజాలమునకంతకును, లోపల వెలుపల నిండియున్నది.

౩ శ్రుతి: ౪ యస్తుసర్వాణిభూతాని
 ఆత్మస్యేవానుపశ్యంతి
 స్వభూతేషుచాత్మానం
 తతో న విజగుప్సంతే

యః = ఎవడు తు = అయితే; సర్వాణి = సమస్తమైన
 భూతాని = భూతములను; ఆత్మని = ఆత్మయందు; ఏవ =
 మాత్రమే; చ = మరియు స్వభూతేషు = స్వభూతముల
 యందు; ఆత్మానం = ఆత్మను; అనుపశ్యంతి = చూచుచున్నాడో;
 తతః = విచక్షు: న విజగుప్సంతే = ఏవగించడు.

విశేషార్థము:- 1. భూతాని = భూ; అగుట; రూపమెత్తుట,
 సృజింపబడుట, అని అర్థముకలదు. కాన భూతములనగా:—
 ప్రాణముగల చర జన్తుజాలమేగాక స్థావర ఓషధులును వనస్ప

♦ ఈ 6-7 మంత్రములలో* భావములు జీవితములో వర్తింపజేసినయెడల
 సకల విధములగు అసమానత్వములు రూపుమాయను. ఆత్మిక, సాఘిక,
 రాజకీయ, నైతిక, అధ్యాత్మిక, అసమానత్వములకు తావుండదు. అందుచే
 భారతీయ తారకమంత్ర మనదగును. “పశ్యేజనాన్సుఖిభోభవన్తు” అను
 నది స్థిరమగును. మాతన విద్యాపద్ధతులు వీనిమీద ఆధారపడవలెను. పాశ్చా
 త్యులు సమానత్వముచేపెదరు, భారతీయులు పరత్వమును నొక్కిచేపెదరు
 ఇవియే ముఖ్యోపనిషత్ 3 వ అధ్యాయము 1 వ ఖండము 1-2 ము

తులును, సర్వ జడపదార్థములును భూతాని అను పదమునకు నన్వయించును. అణువునుండి బ్రహ్మాండమువరకుగల జగత్తంతయు భూతాని అను పదములో జేయున్నది. (2) ఆత్మని ఆత్మాశం = ఆత్మయను పదము మూడవ మంత్రములోకలను, కాని దాని యర్థము ఇంతవరకు నిరూపింపబడలేదు, జీవాత్మయనియు పరమాత్మయనియు అర్థము చెప్పవచ్చును. వక్త తననుగూర్చికూడ నీపదమునే వాడవచ్చును. అప్పుడు సర్వభూతములలో తనను తనలో సర్వభూతములను చూడవలెను, అని అర్థము చెప్పవలెను, లేదా! సర్వభూతములలో పరమాత్మను పరమాత్మలో సర్వభూతములను చూడవలెను, అని చెప్పవచ్చును. అట్లే జీవాత్మలో సర్వభూతములును సర్వభూతములలో జీవాత్మను చూడవలెను, అనియైనను చెప్పవచ్చును.

(3) అనుపశ్యతి:— తదేకదృష్టితో చూడవలెను, ఒకానొకప్పుడు చూచుట పనికిరాదు. అశ్రద్ధతో జూచుట పనికిరాదు, స్థిరముగా సావధానముగా అనన్యదృష్టితో చూడవలెను. ఈ చూచుట అనునది వట్టిచూపుకాదు. అనుష్ఠాన, అనుభవ, ఆనందములుగా పరిణమించుచూపు.

(4) తతః = పిమ్మట అందువలన అనగా:— పై దెల్పిన దృష్టి తత్ఫలితమగు అనుభవము కలిగిన పిమ్మట.

ముఖగా నున్నవి. ఋగ్వేదము ప్రథమ మణ్డలము 164 వ సూక్తము 20 వ మంత్రము. ఇందులో మొదటి మంత్రము ఈ మంత్రములో చెప్పిన భావమును గమనించవలెను. ఆ రెండు పాదాలలో నొకటి తీయనిసండు తినుచున్నది. రెండవది తినకుండ ప్రకాశించుచున్నది, లేక చూచుచున్నది.

(5) న విజుగుప్సతే = ఏవగించడు లోకములోగల సమస్త పదార్థములు పరస్పరము.

♦ దూరమగుటో సమీపమునకు వచ్చుచుండుటయో జరుగుచుండును. దానికే రాగద్వేషములని పేరు దానికే ఆంక్షభాషలో (Law of attraction and repulsion) అని పేరు. దానికే ఆకర్షణ, నిరాకర్షణ, అని చెప్పవచ్చును.

విజుగుప్సతే = అన్నప్పుడు పైన దెల్పిన దృష్ట్యనుభవముగల వ్యక్తి సర్వభూతములకుగాని, ఏ భూతమువలనగాని, దూరముగా నుండడు. దేనివలన తనకుగాని, తనవలన దేనికిగాని, నిరాకర్షణ యుండదు. సమస్తము తానెయని అన్వయ వ్యతిరేక సూత్రమువలన గ్రహించి యున్నందున అన్యత్వములేని కారణమున రాగద్వేషసూత్రమున కవకాశములేదు.

తాత్పర్యము:— ఎవడు సర్వజగత్తును అందలి సకల వస్తుజీవజాలమును ఆత్మయందు (తనలోనుపరమాత్మలోను) తదేకదృష్టితో చూచుచున్నాడో, తదనుభవము పొందుచున్నాడో అట్లే సర్వజగత్తులోను అందలి సకలవస్తు జీవజాలములోను, ఆత్మను (తనను పరమాత్మను) తదేకదృష్టితో చూచుచున్నాడో తదనుభవము పొందుచున్నాడో అట్టివానికి అటుపిమ్మట తన్మూలమున జగత్తులో దేనియందు రాగద్వేషములు కలుగుటకు అవకాశములేదు. ఆత్మ పదార్థమే ఆయాచిత్రవిచిత్ర భిన్న రూపముల ధరించెనని తెలిసి ముగ్ధుడగును.

ఆనగా:— తిన్నెడి పక్షిని, తినుటయొడలి ఆసక్తిని గమనించుచున్నది.

♦ 2 శ్రుతి: || యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని
ఆత్మైవా భూద్విజానతః |
తత్కోమోహాః కశ్చోక
ఏకత్వమనుపశ్యతః ||

యస్మిన్ = ఎప్పుడు; సర్వాణి = సమస్తమైన; భూతాని =
భూతములు; ఆత్మైవ = ఆత్మయే; అభూత్ = అయినట్లు;
విజానతః = చక్కగా తెలియుచున్నవానికి; ఏకత్వం = అద్వై
తము, అనుపశ్యతః = అనుభవమగుచుండువానికి; తత్ = అప్పుడు
కోమోహాః = మోహమెక్కడిది, కశ్చోకః = శోకమెక్కడిది.

విశేషార్థము:— యస్మిన్ = ఎప్పుడు, ఏకాలమందు, ఏ
అనుభవదశలో ఆత్మైవాభూత్ = జగత్తును అందులోని సర్వ
వస్తుజీవజాలమును తమ తమ భిన్నరూపములతో అగపడక
ఒక్కటేయయి యాయొక్కటి యాత్మయై తోచుట అనగా
నామరూపములకుండుకొన్న ప్రాముఖ్యతయు సర్వర అవినశ్యర
భావమునకుండు ప్రాముఖ్యతయుపోయి యంతయు అవినాశియైన
ఆత్మగా కనబడుట, అట్లే చరించుట, ఇచ్చట ఆత్మయను పద
మునకు “తాను” అని యర్థము చెప్పవచ్చును; ఆప్పుడీ దృశ్య
మంతయు తానేయని స్పష్టమగును. నాలుగు గోడలకు నాలుగు

♦ రెండవమంత్రము ౪-౪-౧౩ “సవిశ్వకృత్ సహిస్త్విస్యకర్తా
తస్యలోకః సర్వాక ఏవ = తానె అందఱు, అందఱు తాను తానె సృష్టి
కర్త 2 వ మంత్రములో తర్వాత, తినుచున్న పక్షి తినుటలో మగ్నమైనది.
అందుచే దానికి వశమైనది, అందుచే మోహమనబడినది, అందుచే దూఃఖించు
చున్నది. కాని ఎప్పుడు అతనిని పక్షిని ఆ ప్రభువును ఆ పూజనీయుని,

నిలువుటద్దములుంచిన గదిలో నిల్చియున్న వ్యక్తికి ఎటుచూచినను ఎంతదూరమైనను తానే కన్పడును, అట్లే ఆ నిలువుటద్దములే గోడలైన గదికి తనకన్న భిన్నమైన వస్తువువే కనపడదు.

(31) విజానతః = అనుపశ్యతః = చక్కగా తెలిసికొని తదేక భ్యానముతో ఆనుభవమొనర్చుకొన్నవారు.

మోహః శోకః = మోహము ప్రమాదము తానుగాక ఆత్మగాక అన్యమున్నదనుకొనుట మోహము. బృ ౧-౨-౨ ద్వితీయాద్వైభయం భవతి = రెండవ వస్తువు ఉండగానే భయము కలుగును. మోహము వలననే భయము కలుగును, అదియే రాగద్వేషములకు తావిచ్చును, అందుచే ఫలా ఫలప్రాప్తి. తద్వార్థా సుఖమఃఖములు తద్వార్థా గర్వకోధములు మొదలగు తృష్ణాజనిత సగతానమంతయును హృదయరంగమున నాట్యమొనర్చు నవకాశము కలుగును.

తాత్పర్యము:— ఎప్పుడు, ఏకాలమున, ఏ దశయందు, జగత్తును, అందులోని సమస్తవస్తు జీవజాలమును ఆత్మయే (తానే పరమాత్మయే) అయినట్లు చక్కగా తెలియబడి యనుభవమగునో, ఈ సృష్టియొక్కయు, అందులోని వివిధ వస్తు జీవజాలముయొక్కయు ఆ సృష్టికర్తయొక్కయు ఏక

అతని మహిమను, జూచెనో యప్పుడే దుఃఖరహితమగుచున్నది.

ఈ మంత్రములలో చెప్పిన వృక్షము ప్రకృతి-జగత్తు రుచిగ అపలమును తినుట యనగా జగత్తునందభిరుచిగలిగి దానిని అనుభవించుట, ఈ అనుభవము ప్రారంభముకాగానే దానియందాసక్తి బెరిగి పరవశమగును. ఎప్పుడు దానికి వశమయ్యెనో యప్పుటినుండి దానికి బంటు అగును. దానిపై తన

త్వము = అభిన్నత్వము ఎప్పుడు చక్కగా తెలియబడి యనుభవ మగునో యట్టిస్థితిలో నట్టి యనుభవమైకవేత్తుకు భిన్నత్వమున్న దను మొదలగు మోహభావములెట్లు కలుగును? తత్ఫలితమగు శోకమెట్లు కలుగును?

౮ శ్రుతిః య సవ్యగాచ్చక్రమకాయమవ్రణం ।

అన్నావిరంశుద్ధమపాపవిచ్ఛిమ్ము

కవిర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూః యాధాతప్యతోఽధా

వ్యదధాత్ శాశ్వతీభ్యస్సమాభ్యః య

సః = ఆత్మ; పర్యగాత్ = సర్వత్రవ్యాపించినది, శుక్రం = ప్రకాశముకలది, అకాయం = శరీరములేనిది, అవ్రణం = గాయములేనిది, కొట్టబడనది. అన్నావిరం = సరములు లేనిది, శుద్ధం = నిర్మలమైనది, అపాపవిచ్ఛిమ్ = పాపముచే గొట్టబడ నది, పాపములేనిది. కవిః = సర్వదీప్త యయినది, మనీషీ = సర్వజ్ఞమైనది, పరిభూః = విశేషరూపమునొందినది, అన్ని టిని ఆవరించినది, స్వయంభూః = స్వయముగానే యుద్భవించి యున్నది, శాశ్వతీభ్యః = శాశ్వతమైన = సమాభ్యః సంవత్సర ములు లేక కాలము పర్యస్తము, యాధాతప్యతః = ఎట్లుండ

కున్న స్వేచ్ఛను అధికారమును వదలుకొని దానికి లొంగిపోవును. అంత కంటే శ్రేయస్సులేదని భ్రమకలుగును, ఆ భోగేచ్ఛ, ఆ భోగతన్మయ త్వము, ఆ భోగముచే కలిగిన భ్రమ. పరాధీనునిజేసి దుఃఖములో ముంచును. ఆపంపు తినని రెండవపక్షి యజగత్తుపై అధికారము సల్పుచునేడును అందుచేతను దాసీపతీ గా చూచుచుండును, అందుచే మోహముకాని దుఃఖముకాని యాపక్షికిలేదు. దుఃఖపడుచున్న రెండవపక్షి జగత్తులో నిమిడియున్న తనకండ్లను పండ్లు తినని రెండవపక్షిపై నిగిడించగానే తినుట

వలెనో యట్టి విధముననే అర్హా = ప్రయోజనములను, విధులను, ధర్మములను, వ్యధధాత్ = నిర్ణయించి నియోగించెను.

విశేషార్థము: = శుక్రం = అనగా తేజస్సుగాక బీజము, వీర్యము, సారము అని అర్థములు కలవు. ఆ పరమాత్మయే విశ్వమునకు బీజము అర్థము పోసగును. ఆయనయే స్వమునకును సారమన్న అర్థమును పోసగును. “శుక్రమేతదతివర్తన్తి ధీరాః” ముట్టకం 3-9-౧ అచ్చట బీజమనియే అర్థము. అకాయం = కాయమనగా దీనిలో ఎముకలు న్నగైరాలు పెరుగునది, అట్టి కాయము లేనివాడు వ్రణీ = అనగా: = గాయపడుట.

అకాయం, అవ్రీణ- అన్నావిరమ్, ఈ మూకెవ్వని స్థూల శరీరము లేనివాడని యర్థము. అపాపవిధ్ధం = అనగా పాపముచే కొట్టబడనివాడు, శుద్ధమ్, అపాపవిధ్ధమ్, అన్నస్వస్థు కారణ శరీరముకూడ లేనివాడని అర్థము.

కవిః = మామూలు కవియేగాక సర్వము చూచువాడని అర్థము. ఆశక్తి కొంతయైన కలవాడే కవియని మనభాషలో ప్రఖ్యాతి పొందును. బృహదారణ్యకం 3-8-11 నాన్యతోఽస్తి దృష్ట్యా ఇతరులు చూచువారు లేరు. ఆ పరమాత్మయే చూచువాడు మనీషీ = మనీషియనగా:— వివేకము లేక ప్రబోధము,

మానును. దాస్యము తో అగును భ్రమవీడును, శోకము అంతరించును. కాన రెండవపక్షి కర్తవ్యము జగత్తును భోగించుటగాక జగదధిపతిమీద శనద్భక్తిని నిలుపుట. ఈ మంత్రములలో దెవ్విధ తిశ్ఠేషత్తీ జీవాత్మ. తినిపక్షి పరమాత్మ. ఈ పరమాత్మస్వరూపము వితగ్గ యుపనిషత్తులలో గూడ వర్ణితమై యున్నది. సాక్షీభూతుడుగా నాయావిశేషములు స్పష్టముగా రెలుపబడును,

ఆ వివేక, ప్రబోధములకు నిధి. } పరిభూః = ఉన్నతుడని
మనీషీ— } శ్రీ శంకరులవారు

అర్థము చేసిరి. సర్వగాత్ = అను పదములో “సరి” అను
దానికి సర్వత్రియని అర్థము చెప్పిరి. అట్లే సర్వము, భూ అయిన
వాడని చెప్పవచ్చును. “బహుధావిజాయతే” అని పురుష
సూక్తములో కలదు. “బహుస్యాం ప్రజాయేయేతి = ”
తైత్తిరీయం - ఆనందవల్లి- 5 వ నులవాకము- బహుగూపముల
ధరించుటయే సృష్టికాన సరిభూః అనునపుడు బహుగూపములను
పొందినవాడని చెప్పవచ్చును. రవీంద్రుని భావము సదియె.
అర్థా = ఫలము, ఉద్దేశ్యము, పరమావధి, భావము, అని
అర్థములు కలవు,

యాధాతద్యతః = ఈపాదమునకు శంకరులవారు చెప్పిన
అర్థము:— ఈశ్వరుడు సర్వజ్ఞుడగుటచేత భూతముల కన్త్రఫల
సాధనననుసరించి యథాయోగ్యమైన విధమున కర్తవ్యములను,
పదార్థములను భూతములకువిభజించి యిచ్చెను. మరియొక అర్థ
మిట్లుచెప్పిరి. సంవత్సరనామకులైన ప్రజాపతులకు వారి వారి
యోగ్యతలననుసరించి కర్తవ్యములను పఠించి యిచ్చెను.

“తేనత్యక్తేనభిఞ్ఞాః” అన్న వాక్యముయొక్క విహస్యాంధము
ఈ రెండుచూర్తములవలన వెల్లడి యగుచున్నది.

జగత్తును, జగత్తునందలి ఆకర్షణీయమైన ఇంద్రియ కవితమును ఆ జీవితము
నందలి యునురాగమును త్యజించవలెను. తేనున్ని దానికి యోగి బడి దాన్యబంధ
ములో చిక్కుకొనును. భుజించవలసి వచ్చిన యెడల దానిపై అధిపతిగానే
నిగ్లక్ష్యభావముతో అనుభవించవచ్చును. త్యజించుటయే అనుభవించుటయని
భావము, కుడిదివదలు జగత్తుకన్నదు గానులుగాను.

రవీందు)లవారీపాదమునకిట్లర్థము చెప్పిరి. (Dispenses of perfect fulfilment to the endless years.) “ఆస్తము లేని కాలమునకు సంపూర్ణమైన స్వోపలబ్ధిని ప్రసాదించెను.” లోకములోని ప్రతి వస్తువును నిరంతరాభివృద్ధిమూలమున పరిపూర్ణస్థితిని పొందవలెను. దానికనుగుణముగ ఉత్తమవిధానము పరమాత్మ అనంత కాలగర్భమున నిమిషి యాయవకాశమును అందఱికి ననుగ్రహించెను.

తాత్పర్యము;— ఆ పరమాత్మ స్వయంభువు, సర్వవ్యాపి, శేజోరాత్ర, సర్వమునకు బీజము. సర్వపాపము, కండ్లములు, వ్రణములు, కాయము, లేనివాడు, స్థూల సూక్ష్మ దేహరహితమైనవాడు. సర్వద్రోహ, సర్వజ్ఞానస్వరూపి. వివిధనామరూపధారియైనవాడు, లోకములోని వివిధనామరూపధానులు నిరంతరాభివృద్ధి మూలమున పరిపూర్ణత్వమునొందుట కనుగుణముగ ఉత్తమవిధానావకాశములను అనంత కాలగర్భమున నిమిషి యెల్లర ననుగ్రహించెను.

ఈ రెండు మంత్రముల ఆధారముచేగూడ (తేనిత్వేన) పదములకు ఈ వ్యాఖ్యలోనిచ్చిన అర్థమే సమంజసమని ఋషిగమనాన్ని. ముండకోపనిషత్తు ౧-౨-౧౧ వ మంత్రము “ కైత్యైచర్యాచరితః ” అన్నపుడు శ్రీ శంకరాలవారు అపరిహేయమైన గృహస్తులు కైత్యైచర్యలోని వారైనని యర్థము చెప్పిరి. కాని ఆ గృహస్థగృహము అనగా:— అనాత్మియోగమే. ఆ మంత్రమును దీనిని బలపరచుచున్నది.

♦ బృహదారణ్యకము 4-4-10 శ్లోతాశ్వాతని ౩ ఆ 1 మంత్రరస్తు ఆవి

♦ ౯ శ్రుతిః య అన్ధతమః ప్రవిశన్తి
యే విద్యాముపాసతే ।
తతో భూయథవతేత మో
య ఉ విద్యామాగ్ రతాః య

యే = ఎవరు; అవిద్యాం = అవిద్యను ఉపాసతే = ఉపాసిం
తురో తె = వారు; అన్ధతమః = తమస్సంబంధముగ అంధత్వ
మును ప్రవిశన్తి = ప్రవేశింతురు. యే = ఎవరు; విద్యాయాం =
విద్యయందు రతాః = అనురక్తులొ; తె = వారు తతః = దాని
కంటె; భూయః = అధికముగ; తమః = తమస్సును ప్రవిశన్తివ =
ప్రవేశించునట్లుగపడుదురు.

విశేషార్థము:— అన్ధః తమః = (1) శివమన్త్రములో
దీనిభావము చర్చించబడెను. తమస్సంబంధముగ సంధత్వము
గ్రుడ్డితనమని చెప్పవచ్చును, అంధత్వమును కల్పించు సంధకార
మని చెప్పవచ్చును.

(2) అవిద్యాం = అవిద్య అనగా:— విద్యకు భిన్నమైనది,
అచ్చముగా కర్మకాణ్డయేయని శ్రీ శంకరులవారి యభిప్రాయము,
పరిమితమైన లోకముయొక్క జ్ఞానమని రషీన్ద్రులవారి
యభిప్రాయము. అవిద్యాయను పదమునకర్థము ఈ ఉపనిష

ద్యాహి అమృతం విద్యా విద్యావిధ్యహితే యతిగూఢే బద్యావిద్యలు
బ్రహ్మయందునిలిచియున్నవి. మూయబడియున్నవి. నశ్వరం = అవిద్య
అమృతం = విద్యయని చెప్పియున్నారు. అవిద్య = అజ్ఞానమని భిన్నత్వ
మును తెలుపునదని యొక అర్థము. వేదకర్మకాణ్డయని మరియొక అర్థము
విద్య యనగా ఏకత్వ జ్ఞానమును తెలుపు

త్తులో ప్రత్యేకముగా తెలుపబడలేదు. ముండకోపనిషత్తులో నిరూపింపబడినది. 1 లో 4-5 మంత్రములలో చెప్పబడిన పరా పరవిద్యలలో అపరవిద్య = అవిద్యయని చెప్పవలెను.

♦ ముట్టకం 1-2లో 7-8-9-10 మంత్రములలో అవిద్యాస్వరూపము పూర్తిగా దెలుపబడెను. దానినిబట్టి వేదవేదాంగములలో తెలుపబడిన యజ్ఞయాగాదినైమిత్తికకర్మలే ప్రధానమనియు, తత్ఫలితములందు ఆసక్తులై దానికంటె మించిన శ్రేయస్సు లేదని విశ్వసించి తన్మూలమున లభించెడి స్వర్గాదిఫలముల ననుభవించి తదనంతరము జన్మలనెత్తుచుండు జనులు జన్మమృత్యువులమధ్యరాకపోకలు జరిపెడివిధానము, అవిద్య, అవిద్యయనగా:- మామూలుగాననుకొనెడి అక్షరజ్ఞాన శూన్యతగాదు, పాపకర్మాచరణముకాదు, ఫలాకర్షణచే ప్రేరితమైన సన్మార్గ వర్తనము. ఉత్తమధర్మము కానేరదు, జననమరణములను కలిగించెడివిధానము, ఉత్తమధర్మము కానేరదు. పూర్ణునినుండి వెల్వడిన జీవాత్మ స్వతస్సిద్ధమగు పూర్ణత్వమును లభ్యమొనర్చుటకు యత్నించక న్యూనమగు నిహలోకసౌఖ్యములను లేక పరలోకసౌఖ్యములను, లేక రెంటిని వాంఛించి దానితోనే తృప్తి

నది. జ్ఞానమని ఒక అర్థము. ఉపనిషద్విద్యయని మరియొక అర్థము. విద్యా ఫలితము విద్యా స్వభావముకూడ అమృతమే గనుక దేవలోకప్రాప్తి మాత్రమేయని సంకోచపతచ వీలుకాదు. పుణ్యకర్మలుగానే పరిగణింపబడవలెను.

♦ “ ఏషవః పథాన్సుకృతస్యలోకే ” 7 లోకములలో పుణ్యకర్మల మార్గమిదియేయనిముండకము. ౧-౨-౧ మంత్రము తెలుపుచున్నది. అవిద్యను

పడుట అవిద్య, తనకు జాహ్యముగు నీతి సూత్రమును లేకధర్మ సూత్రమును, ప్రమాణముగా గైకొనక పూర్ణజ్ఞై న ఆత్మయగు తన స్వభావమునకు సహజముగుచట్టి తన పూర్ణత్వజ్ఞాన సంపాదనానుభవమునకు సనుగుణమై తనకు స్వీయమగునట్టియు ధర్మ సూత్రమునే ప్రమాణముగా గైకొనవలెను. ఆ సూత్రతాచరణమున గలుగు సిద్ధియు ఆనందానుభవమును విద్యయగును.

♦ ఈ అవిద్యయనునది కతోపనిషత్తు 1-2-5 మంత్రములో తెలుపబడినది. భగవద్గీత 2 అధ్యాయం 42-43-44 శ్లోకములలో చెప్పబడిన భావములను ఇదియే కనుక అవిద్యయనగా కామ్యకర్మలన్నియు నది స్వార్థపరమైన కర్మయైనను పరోపకారార్థపరమైన కర్మయైనను దానివలన మోక్షేతర నాంశలు తృప్తిపరచు నుద్దేశము కలిగినంతవరకు అవియన్నియు కామ్యకర్మలే, ఫలభోగకరములే. ఫలభోగానంతరము పునర్జన్మాదులను కలిగించునవియే కాన నుత్తమసిద్ధాంతముల ప్రకారము ఆమార్గమవిద్యయేయగును.

గూర్చి పఠశాలియోగకాస్త్రము 2 అధ్యాయ 5 వ శ్లోకములో అనిత్య-అశుచి! నుఃఖ ఆనాత్మను. నిత్య, శుచి, మఖ, ఆత్మ, ఖ్యాతి రవిద్యా = ఆకాశ్వతి, అపవిత్ర, బాధాయుతమైన ఆత్మేతరమును నిత్య పవిత్ర నుఖ ఆత్మ గాభావించుట = అవిద్య అని నిరూపించెను.

♦ కతోపనిషత్తు 1-2 వల్లలో మొదటి 6 మంత్రములకూడ చూడవగును. విద్యయనగా ఆత్మజ్ఞానమే యనియు అవిద్యయనగా తద్విచ్ఛేదముగు జ్ఞానమనియు విదితమగును.

ఎవరు దేనిని ఉపాసించుకో వారు అట్లే యగుదురు. ఏమాత్రము లేదాయుడదు. శతపథబ్రాహ్మణము 5—2—4

♦ (౩) ఉపాసతే = పూజింతురో, అవిద్యను పూజించుట యన అవిద్యాసిద్ధాంతమును పరమావధిగా గైకొనుట, దీనికే, అనుష్ఠించుచుందురో, యని అర్థముగూడ కలదు, అ న గా అవిద్యయని చెప్పబడు సిద్ధాంతములోని కర్మజాలమును ఆచరించుచున్నారని భావము. శ్రీ శంకరులవారు తత్పరులయి యనుష్ఠించు చున్నారని యుపాసనకర్థముచెప్పిరి. ఉపాసన యనగా దగ్గరగా కూర్చొనుట పూజించుట, సేవించుట అని అర్థము కలదు. కాబట్టి ఉపాసతే అనగా:— జన్మతారకోపాయముగా గ్రహించి త్రికరణశుద్ధిగా నాచరించుట, అని అర్థము చెప్పవలెను.

(4) రతాః = అనురక్తులు అనగా:—ఉపాసతే అను పదమునకు ఎట్లు వ్యాఖ్యానమొనర్చిరో యట్లే దీనికిని అర్థముచేయవలెను. అనగా విద్యను జన్మతారకోపాయముగా గ్రహించి త్రికరణశుద్ధిగా నాచరించుటయని అర్థము. రత యనగా తృప్తి కల్పింపబడినది యని భావము.

(5) విద్యాయాం = విద్యయనగా కర్మానుష్ఠానములేని

♦ ఆపరిమితుః జ్ఞానమని రహింధ్రులవారి యభిప్రాయము.

అరవింద:— Divine Life; page 43. It is by vidya the knowledge of oneness that we know God; without it, Avidya the relative and multiple consciousness is a might of darkness and a disorder of ignorance.

♦ పుస్తోపనిషత్తు to బృహదారణ్యకములో “ విద్యయా ఆత్మజనం

కేవల జ్ఞానమాత్రమని ఒక యర్థము చెప్పుచున్నారు. దేవతల యొక్కయు కర్మకాండయొక్కయు జ్ఞానము మాత్రమేయని మరియొక అర్థము చెప్పుచున్నారు. కేవల జ్ఞానమని మరికొందఱి భావము. దేవతాజ్ఞానమని శ్రీ శంకరులవారు దెప్పిరి. విద్ = అనగా ఏగుట జ్ఞానము పొందుట అని యర్థము. బహువచనములో విద్యలు అని చెప్పినపుడు వివిధోపాసనావిధానములు వివిధ కళల పరిచయము అని అర్థమిచ్చును. శ్రీ శంకరులవారు దేవతాజ్ఞానమని చెప్పటకు బృహదారణ్యకములోని “విద్యయా దేవలోకః” ౧-౧-౧౩ మంత్రముపై నాధారపడిరి. ముండకములో పరవిద్యయనగా “యయాతదక్షర మధిగమ్యతే” అని చెప్పబడినది ౧-౧-౫ కేనోపనిషత్తులో “విద్యయావిన్దతే మృతమ్” అని చెప్పబడినది. 2 వ ఖండము 4 వ శ్లోకము ఈ ఉపనిషత్తులోనే “విద్యయా అమృతమశ్నుతే” అని 115 వ మంత్రములో చెప్పబడినది. అట్లే “సంభూత్యా అమృతమశ్నుతే” అని 14 వ మంత్రములో చెప్పబడినది. ఈ అమృతత్వమునకు భిన్నముగా “అవిద్యయామృత్యంతీర్త్వా” అని 11 వ మంత్రములోను “వినాశేన మృత్యంతీర్త్వా” అని 14 వ మంత్రములోను చెప్పబడినది. కాన అవిద్యా, అసంభూతి, లేక వినాశ, ఒక తెగలోను, విద్యా, సంభూతి ఒక

అన్యిద్య ” అని 1-10 వ మంత్రములో కలదు. అనగా విద్యచే ఆత్మను కనిపెట్టి అని అర్థము. ఆ ప్రశ్నోపనిషత్తులో బయలుదేరిన శాదుగురు ఋషులు “బ్రహ్మపరాః బ్రహ్మనిష్ఠాః పరంబ్రహ్మ అశ్వేషమాణాః ” పరబ్రహ్మను కనుగొనుటకు బయలుదేరిరి. అంతకుపూర్వము వేదవేదాంగ

తెగలోను చేరియున్నవి. మొదటి తెగ మృత్యువును, దాటిం
చును. రెండవ తెగ అమృతత్వమును లభింపజేయును. విద్య
యనగా దేవలోక సేయని యర్థము చెప్పిన యెడల దేవలోకము
అమృతత్వమునివ్వజాలదు.

“ముండకం ౧-౨-౯”

“నాకస్యప్యప్తై తెసుకృతై అనుభూత్వా
ఇమం లోకం హీనతరంచావిశన్తి”

అందుచే నాకలోకమును బొందినవారు మరల తిరిగి జన్మ
యెత్తక తప్పదు. అట్లే భగవద్గీతలో 9 వ అధ్యాయము 21 న
శ్లోకము. స్వర్గలోకమునుండి తిరిగి జన్మయెత్తుటను సూచించు
చున్నది కాన విద్యవలన కలుగు సమృతము స్వర్గలోకము లేక
దేవలోకము అని చెప్పుట భావ్యముకాదు. జన్మరాహిత్యము
రెండువిధముల కలుగును.

♦ (1) సగుణబ్రహ్మనుపాసించినవారికి హిరణ్యగర్భలోకము
కలుగును. అచ్చట మహాప్రళయమువరకు నివసించి నిర్గుణ పర
మాత్మలో చేరుదురు.

* (2) నిర్గుణ బ్రహ్మనుపాసించి ఇచ్చటనే యిప్పుడే పర

ములు చదివి అనుష్ఠించి పరిబ్రహ్మను కనగొనలేక సిద్ధులై యున్నవారు
యొద్దకువచ్చిరి. ఆ ఉపనిషత్తు అంతిమందు అవిద్యాయాః పరంపారం
తారయంతి అని నమస్కరించిరి

♦ దాని భావము, అవిద్యనుదాటి పరిమాత్మ స్వరూపజ్ఞానమును పొందిరి
అని విద్యయనగా అత్మజ్ఞానమనియు అవిద్యయనగా తదితరమనియున్నట్లము.

* “ఆధాతో బ్రహ్మజ్ఞానా” బ్రహ్మసూత్రములలో ౧-౧-౧ చెల్పిరి.

మాత్మను పొందుదును. ఈ మోక్షస్వభావము సామీప్య, సారూప్య, సాలోక్య, సాయుజ్యములలో నేదియగునో యా వివాదమును విడచి బ్రహ్మసూత్రములలో నిర్ధారణ చేయబడిన అమృతత్వము పైన రెండువిధములనే పొందనగును.

* పురుషసూక్తము “తమేవం విద్వానమృత ఇహాభవతి నాన్యః పన్థావిద్యతే యనాయ” అని చెప్పచున్నదికాన విద్యయనగా మోక్షప్రాప్తి కల్పించునదే దేవలోకమిచ్చునది విద్యయని బృహదారణ్యకములో చెప్పిన వాక్యము సందర్భానుసారముగా నితరార్థము కలిగియున్నది. అక్కడ విద్యయా అనగా మనన ధ్యానములని అర్థముచెప్పిరి. దేవలోకం అనగా దేవతల లోకమనిగాక పరబ్రహ్మ లోకమనికూడ అర్థము చెప్పవచ్చును, దివ్యలోకమనికూడ చెప్పనొప్పును. అప్పుడు పరస్పర విరోధముండదు. లేక దేవతలలోకమేయని అర్థము చెప్పినప్పుడు విద్యయా అనుపదమునకు మననధ్యానములని చెప్పినను పరస్పర విరోధముండదు. కాన విద్యయా అను పదమునకు పరమాత్మజ్ఞానమేయని నిర్ధారణ చేయవలెను. అది సగుణ పరమాత్మ యొక్క జ్ఞానమా? నిర్గుణ పరమాత్మయొక్క జ్ఞానమా? సగుణనిర్గుణ సముచ్చయజ్ఞానమా? యనిమాత్రమే విచారణీయ

తై త్తిరీయోపనిషత్ ౧ ఆ ౩ వ అనువాకము, “అధాతస్సం హితాయా ఉపనిషదం వ్యాఖ్యాస్యామథితీ”

* బృహ్మసూత్రములు ౪-౨-౧౫ సూత్రము ౪-౪-౧ నుండి ౪-౪-౧౨ వరకు చూడవలెను.

* బృ ౬-౨-౧౫ సగుణోపాసకులు హిరణ్యగర్భలోకములో చాల

మగును.

(6.) ఇవ = దీనిని ఏవయని నిరూపించిమాత్రమే రవీంద్రుల వారు అర్థముచేసిరి. అటువలె అనగా అగుపడునుగాని నిజముగా కాదు. అనునర్థమును శ్రీ శంకరులవారు తెల్పిరి.

* ఈ పదమును “తతోభూయ ఇవతమః” అనుదానితో చేర్చుచున్నారు. అట్లు చేర్చుటవలన సంతకంపె హెచ్చుగా కనపడు అంధంతమః అని అర్థమగును. విషయందనురక్తికల వారు తమస్సు చీకటి, లేక అజ్ఞానము, అంధమ్ = గ్రుడ్డితనమును పొందవీలు లేదు. ఎందువలననగా:— “విష్యయా అమృతమ శ్నుతే” యని యీ యుపనిషత్తులో నె 11 వ మంత్రములో జెప్పబడి యున్నది.

“అసతోమా సద్దమయ

తమసోమా జ్యోతిర్గమయ

మృత్యోర్గా అమృతంగమయ”.

* అన్న మంత్రము. బృహదారణ్యకములో వచ్చుచున్నది, దానియర్థము. అసత్, తమసః మృత్యు, మూడును మూడు పదములుగానున్నను ఒకటే అర్థమని ఆ ఉపనిషత్తులో స్పష్ట పరచబడినది అక్లే సత్, జ్యోతి అమృతం మూడును ఒకే

ఏండ్లు ఉండురు. మరియ జన్మపొందరు.

* ఇట్లన్వయించిన యెడల విద్య, అవిద్యలవలన ఫలితము ఒకేరకము గలదనియు తలెత్తమ భేదమునాత్రిమే కలదనియు స్ఫురించును. కాని దీని పిమ్మట 10 వ మంత్రమే ఈ రెంటి ఫలితమలమధ్య తిరికిమ భేదముగాక తత్వభేదమే కలదని నిరూపించుచున్నది.

యర్థముకలవి. మొదటి మూడును ఆత్మజ్ఞానము లేని అశాశ్వత అంధకారస్థితికిని, రెండవ మూడు పదములు శాశ్వత ఆత్మజ్ఞాన ప్రకాశిత స్థితికిని వర్తించును. కాని విద్యయనగా ఆత్మజ్ఞానము. అసత్-తమస్ మృత్యువులోనికి తీయనేరదు. అందుచే నవిద్య వలన కలిగెడి స్థితికంటే అధికమగు లేక అధికముగాకన్నడు తమస్సులోనికి మానవునివిద్య తీసికొనిపోదు. అందుచే “నివ” యను పదము ప్రవిశన్తి అను పదమునకు జేర్చిన యెడల అజ్ఞానములో ప్రవేశించునట్లుగుపడును. అనగా నిందియ జీవితము లో నె రమించువానికి లేదా కష్టఫలాపేక్షచే నిహలోక పరలోక సౌఖ్యములను కోరువానికి విద్యారతులు చేయు చర్యలు ఆశ్చర్యముగాను, నిరాశాజనకములుగాను, ప్రసూదజనితములు గాను కన్పడవచ్చును. విద్యారతులు, తమపై విధించుకొను తపస్సు, బ్రహ్మచర్యము, శ్రద్ధ దుర్లుటమైన మార్గముగా అగపడుట సహజము. అందుచే నుపనిషత్కారులు ఈ పాదములో తమ యభిప్రాయమునుగాక సంశయాత్మకమగు లోకభావమును తెల్పుచున్నారని యూహించుట భావ్యము.

విద్యాస్వరూపమేమో యీ మన్తమునకు పూర్వపు మంత్రములలో తెలుపబడెను. ఏకత్వమనుభోగ్యమగుచుండగా శోక మోహములు లేవని తెలుపబడెను. అది యాత్మజ్ఞాని లక్షణము. అట్టి ఆత్మజ్ఞుడు తమస్సులో లేక అంధత్వములో పడుట అసంభ

* బృహదారణ్యకములో లేలాయతీవ = కదలుచున్నట్లుగపడునుగాని కదలదు. అని అర్థము చెప్పిరి. అట్లే యిచ్చటను “ప్రవిశన్తివ” = అని అన్వయము చేయవలెను.

వము. పూర్వవ్యాఖ్యాతలు చేసిన వ్యాఖ్యానమునువదలి యీ మంత్రమునకు నూతనమైన అను సమంజసమైన అన్వయము చేయవలెను.

తాత్పర్యము:— అవిద్యామార్గమును అనగా:— మోక్షే తర వాంఛల తృప్తిపరచు నుద్దేశము కలిగి తదనుగుణమగు మార్గమును జన్మతారకోపాయముగా గ్రహించి త్రికరణశుద్ధిగా నాచరించువారు అంధత్వమును కల్పించు తమోమయమగు అంధకారమున ప్రవేశింతురు.

విద్యామార్గమును = అనగా:— మోక్షేచ్ఛగలిగి ఆత్మైక్యాను సన్ధానమునకు అనుగుణమగు మార్గమును జన్మతారకోపాయముగా గ్రహించి త్రికరణశుద్ధిగా ననుసరించువారు మొదటిదానికన్న అధికమగు సంధకారమున ప్రవేశించినట్లగపడుదురు, (నిజమునకట్లు ప్రవేశింపరు) అది భ్రమయే నిశ్చయము.

౧౦ శ్రుతిః య అన్యదేవాహుర్విద్యయా
అన్యదాహు రవిద్యయా య
ఇతి శ్రుశ్రుమధీరాణాం
యేన స్త్వద్వ్యాచ చక్షిరే య

విద్యయా = విద్యచేత అన్యత్ = వేరైన (ఫలము) ఏవ = మాత్రమే ఆహుః = చెప్పిరి, అవిద్యయా = అవిద్యచేత అన్యత్ = వేరైన (ఫలము) ఆహుః = చెప్పిరి. యే = ఎవరు నః = మాకు లేక మనకు తత్ = దానిని (విద్య అవిద్యల ఫలితమును) చిచచక్షిరే = పాఠాంతరము, వ్యాచచక్షిరే = బోధపరచిరి,

ధీరాణాం = అట్టి ధీరులనుండి ఇతి ఇట్లుగా శుశ్రుమ = వినుచు న్నాము.

విశేషార్థము: = అన్యదేవ = వేరైనదే అనగా విద్యులవలన కలిగెడి ఫలమొకటియు, అవిద్యులవలన కలిగెడి ఫలము మరొక టియు అనగా విద్యావిద్యలు రెండును భిన్నములగు ఫలితములను కలిగించును. అనగా దేనిఫలితము దానిదే, అన్యత్ అను పదము రెండు పర్యాయములు వాడబడెను. ఏ యొక్కమా రే వాడబడినను రెండుమార్లు వాడినట్లు ఎంచవచ్చును. రెండింటి ఫలితములలో తరతమభేదముగాక తత్వభేదమే కలదని యర్థము. కఠోపనిషత్తులో 1 అధ్యాయం 2 వ వల్లి 4 వ శ్లోకము చూడ నగును.

శ్రుతిః య దూరమేతే వి పరీతేవిమాచీ

అవిద్యాయాచవిద్యేతిజ్ఞాతౌ

విద్యాభీష్ఠినం నచికేతనం మన్యే .

నత్వాకామాబహనోలోలుపస్తయ

విద్య అవిద్యలు రెండును ఒక్కొక్కదానికి దూరమున నున్నవి. పరస్పర విపరీతములు లేక విరుద్ధములు ఉత్తర దక్షిణ ధ్రువములకువలె భిన్నభిన్నమైన గమ్యస్థానములను జూపునవి. విద్య, అవిద్య, అను పదములకు ప్రేయస్సు ప్రేయస్సు ఆని కూడ నర్థము కఠోపనిషత్తై తెలుపుచున్నది, ముండకములో వలెనే అవిద్యా నిరసనము కలదు.

ధీరాణాం = ధీరులనగాపరమాత్మను దర్శించినవారు “తస్య ధీరాః పరిజానంతియోనిం” పురుషసూక్తము ఇచ్చటను అదే

యర్థములో ధీర పదము వాడబడెను. ముండకములో “ ధీర ”
యను పదము ఈ యర్థముననే వాడబడెను. ముండకము 2 వ
ఖండము 7 వ మంత్రము, ముండకము 3-2-1 బృ ౧-౪-౨
ద్వితీయాద్వైభయంభవతి, అథతస్యభయంభవతి. సః=మాత
లేక మనకు ఈ ఉపనిషత్తు చెప్పిన గురుశిష్యులకు లేక ఆయా
యుపనిషత్తులో వర్ణించిన అనుభవములుకల మహానుభావులకు
వారికంటే పూర్వులయిన ధీరులు వారికి విశదపరచిరి. దీనివలన
నీ జ్ఞానము పరంపరాగతమనియు ఏకాలమునకాకాలమునతదను
భవజ్ఞులు కలరనియు తేలుచున్నది.

తాత్పర్యము:— విద్యవలన వేరైనదేయగు ఫలమును
అవిద్యవలన మొదటిదానికన్న వేరైనదేయగు ఫలమును కలుగు
నని వారు (ధీరులు) చెప్పుచున్నారు. మాకీవిషయమును
విశదపరచిన ధీరులవలన (పరమాత్మను దర్శించిన వారివలన)
మేమిట్లు వినియున్నాము.

౧౧ శ్లోతిః య విద్యాంచావిద్యాంచ
యస్తద్వేదోభయగ్ంసహయ
అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా
విద్యయామృతమశ్నుతేయ

యః = ఎవడు తత్ = ఆ; విద్యాంచ = విద్యను; అవి
ద్యాంచ = అవిద్యను; ఉభయం = రెండింటిని సహ = కలిపి,
కూడ; వేద = ప్రబోధించుకొనుచున్నాడో సః = అతడు; అవి
ద్యయా = అవిద్యచేత మృత్యుం = మృత్యువును; తీర్త్వా =
దాటి నిజస్వరూపము తెలిసికొని; విద్యయా = విద్యచేత

అమృతం = అమృతత్వమును అన్న తే = పొందుచున్నాను.

విశేషార్థము:— (1) విద్య, అవిద్యను, గుఱించి బోగడనే చర్చించబడెను. వేద = తెలిసికొనుట ఇది సామాన్యార్థము, ఇంద్రియములద్వారా కలిగిన విషయస్వరూప ఫలితమును మన స్సుచే గ్రహించి బుద్ధిచే నిర్ణయించుట సామాన్యజ్ఞాన సంపాదన మార్గము. కాని “వేద” అనునపుడు “విద్య” అనునపుడు బుద్ధిమూలమున కలిగెడి జ్ఞానమేగాక బుద్ధికిమించిన ఆత్మకు ఈ విజ్ఞానమలవడుట అనుభవైకవేద్యమునకుట యని యర్థము కలదు. కాన “వేద” అనునపుడు అవిద్యా మార్గమును పరిశోధించి దాని సర్వసాసము తెలిసికొన్న వాడును, విజ్ఞానమార్గమును పరిశోధించి దానిపర్వవసాసము తెలిసికొన్న వాడును ఈ రెండింటియొక్క తత్వభేదమును, ఫలభేదమును, భిన్నత్వమును, తెలిసికొన్న వాడును, అని చెప్పవలెను.

మృత్యుం = మృత్యుదేవతయని చెప్పవచ్చును, మృత్యుననగా నశ్వరమగు సమస్తము అని చెప్పవచ్చును. బృహదారణ్యకములో చెప్పినట్లు అసత్, తమస్సు, మృత్యువు, ఈ మూడును అని చెప్పవచ్చును. ఈ మృత్యువునకు లోబడిన జన్మమరణ సంసారములోని రాకపోకలని చెప్పవచ్చును. కాన నశ్వర

* బృ ౧-౪ లో బ్రహ్మవా ఇదమగ్ని ఆసీత్. తదాత్మకమాసీత్. అహం బ్రహ్మస్మీతి. తస్మాత్తత్సర్వైశభవత్. తద్యోయోదేవానాం సృత్యబుధ్యత స ఏవ తదభవత్. తథాయుషీతాం తథామనుష్యాణాం = తానేది తెలుసుకొనునూ అదే తానగుచున్నాడు.

తదిదమ ప్యేతర్పి య ఏవంవేద అహం బ్రహ్మస్మీతి స ఇదం సర్వం భవతి

ప్రపంచము నశ్వర ప్రపంచసంబంధమైన జీవనమార్గము, నశ్వర ఫలితము. మూడుకూడ దీని భావనే, అజ్ఞానములో ప్రవేశింప జేయు నవిద్యచేత మృత్యువును తెలిసికొనుట తేక దాటుట ఎట్లు సంభవించును? ముండకోపనిషత్తు 1-2-12 మంత్రములలో “పరిక్ష్యలోకాన్ కస్మచితాన్ బ్రాహ్మణో నిర్వేదమాయాత్ | నాస్త్యకృతః కృతేన” అన్న పాదములో “తెచ్చిన అంశమునిచ్చట గమనించవలెను, బ్రాహ్మణుడు అవిద్యామార్గములోనుండి తానాచరించు కర్మలవలన లభ్యమయ్యెడి లోకములను, పదవులను, దశలను, ఫలితములను, జన్మాంతరములను, పరీక్షించి సంపూర్ణశోధనానంతరమున అకృతుడు = స్వయంభువు, కృతేన = చేయబడిన కర్మచేత నాస్తి = దొరకబడని నిర్వేదంపై రాగ్యమును ఆయాత్ పొందుచున్నాడు. ఇట్లే ప్రశ్నోపనిషత్తులో 1-2 మంత్రములలో బ్రహ్మన్వేషణకు నై వచ్చిన మునులకు సంవత్సర కాలము తపసా, బ్రహ్మచర్యేణ, శ్రద్ధయా సంవత్సరము గడుపుమని పిప్పలాదమహర్షి శిక్షాకాలము నేర్పఱచెను. కఠోపనిషత్తులో తండ్రిచేసిన యాగము గమనించిన నచికేతస్సునకు శ్రద్ధా, ఆవివేక = నూతన ప్రబోధము కలిగెను. ముణ్డకములో పైన దెచ్చిన మంత్రములోనే శ్రోత్రియుడు బ్రహ్మనిష్ఠుడు అగు గురువు దగ్గఱకు తద్విజ్ఞానార్థం అనగా అకృతుని గూర్చి తెలిసికొనుటకు పోవలెనని కలమ, బ్రహ్మసూత్రములలో అధాతో బ్రహ్మజ్ఞానాయనికలమ. అథ, అతః, అను పదములకు లోగడ వేదమార్గమును అనుష్ఠించి దాని పారము = అవతలి యొడ్డును కనిపెట్టి ఉత్తరజిజ్ఞాసకు అర్హులను సూచించి

బ్రహ్మజిజ్ఞాసకు పూనెనని కలదు. వీనినన్నిటినిబట్టి యవిద్యా
 మ్మాముననుసరించి దాని స్వరూపమును దాని సహజశక్తిని
 తెలిసికొని దానిని దాని ఫలితములను విసర్జించి విరాగియయి
 విద్యామార్గమున కాయత్తుడై అప్పుడైన గురువునొద్ద తద్రహ-
 స్యమును (ఉపనిషత్తును) గ్రహించవలెను. అనేక జన్మల
 లోను లేక * ఈ జన్మలోనే సంపాదించబడిన వైరాగ్యముకుదర-
 నిదే యాత్మాన్వేషణ సాధ్యముకాదు. అరవిందయోగి చెప్పి-
 నట్లు మానవశరీరములో నిమిషియున్న (Desire soul) పరా-
 జయమును పొందనిదే యాత్మజ్ఞాన ఉత్తేజము కలుగనేరదు.
 (Desire soul) అనగా అవిద్యామార్గమున భోగాభిలాష
 తీరని న్యూనమైన జీవాత్మ అవిద్యామార్గముయొక్క సమగ్ర
 మైన శక్తిసామర్థ్యములు బోధపడగానే ఆ మార్గత్యాగమే తత్-
 క్షణము సంభవించును. కుబుసము వీడిపోయినట్లు అవిద్యామార్గ-
 మును తత్సంబంధమైన నశ్వరఫలితములును తత్క్షణమే
 త్యాజ్యములగును.

(౩) ఉభయగోంసహ = అనునపుడు రెంటిని ఒకేకాలమందు
 అనుష్ఠించువాడని యర్థము చేయుచున్నారు. అది పరస్పర
 విరుద్ధమైన విషయమగుటచే దుస్సాధ్యము. అవిద్యామార్గము
 చెప్పబడిన కర్మలను నిష్కామముగా విద్యామార్గములోనున్న

* చాందోగ్యము- ఇంద్రియ, వీరోచనుని కథ. తెమన్నునుండి సత్త్వము
 శుద్ధసత్త్వము పరిణామము వాంఛాత్మకతోపనిషత్ మృత్యుంతీర్త్యై
 మృత్యువు. నశ్వరమార్గము, అవిద్యాపథ్తాఫలితమునకు, మరొక యర్థపారము
 కలియవచ్చును. ఆశురపథ్తాలోని వారు పశువిధానమును పాపమును అనుస-

జ్ఞాని ఆచరింపవలెనని చెప్పెదరు. అవిద్యామార్గమునకు గమ్య స్థానము ప్రత్యేకముగా నిర్దేశింపబడియున్నది. ఆ మార్గములో సంచరించువాడు తన భావపరివర్తనమునుబట్టి యా గమ్యస్థాన మును దాటిపోలేడు. ఆ మార్గము నెడవలొప్పట్టవలెను. ఆ మార్గ మున లభించెడి ఫలములను తాను స్వీకరించక నితరులకు వదల వచ్చును. దానిచేత నొక్కంత మంచులో పరివర్తనము కలుగ వచ్చును. కాని యాశ్రమయంతయు నిర్ధృతమేయగును. విద్యా మార్గమున నున్నవానికి తన మాతృదేగాక నితరులచే (సంఘము, శాస్త్రు, వేదము-చే) నిష్టఘటించిన కర్తవ్య ములు ఉండనేరవు, విద్యామార్గముననున్నవాడు స్వయం నియంత్ర అందుచేనతనిని నియమించు పనులు లేరు. శ్రీవివేకా సందులవారు చెప్పినట్లు ఆత్మోపలబ్ధిపొందిన బుద్ధుడేవుని క్షత్రియు డన్న కారణమున రాజ్యపరిపాలనకు నియోగించగలవారెవరును లేరు, అవిద్యామార్గము అతీతులకు వర్తించదు.

ఆశ్నుతే = పొందుచున్నాడు. ఈ జన్మలోనే, ఇక్కడనే అమృతత్వము పొందవచ్చునని భావము, అమృతం = అనగా దేవతలకు సామాన్యమగు అమృతత్వమని శంకరులువారు అర్థము చేయుచున్నారు. అట్లు దీని అర్థమును క్లుప్తపరచుట భావ్యముకాదు. 14 వ మంత్రములోను సంభూతియొక్క ఫలిత ర్థింతురు. దాని ఫలితిమగు పుణ్యానిసన, రాజదండిన, పరితాపము నిరికి బాధనొందుచుండురు. అవిద్యామార్గములు (ఈ బాధావమానములకుండి వైదొలగుదురు, వారిని దాటుదును) “ సమా ” యను పదమునకు కలిపి రెండుకూడయని ఒక యర్థము.

మమృతమేయని చెప్పబడినది.

ఈ యుపనిషత్తు అమృతముకన్న వేరే పరమావధిని నిరూపించ లేదు. అట్టి యమృతము స్వర్గలోకావాసమేయని చెప్పిన యెడల నీ యుపనిషత్తంతయు నిరుపయోగమగును. “ ఏకత్వమనుపశ్యతః ” అనువానికి అనగా సంపూర్ణజ్ఞానికి స్వర్గలోకపరిమితమగు సమృతత్వముతో నేమిప్రయోజనము. ?

“ తస్మై దేవాబలిమావహన్తి ” అని తైత్తిరీయం శిక్షావల్లి 4 వ అనువాకములో జెప్పబడియున్నది. అట్టి జ్ఞానికి దేవతలు విసములయి జోహారులొనర్తురని యర్థము కాన నిచ్చట చెప్పబడిన అమృతము దేవతాసాధ్యమై దేవతల భోగ్యమగు సమృతము కాదు, అసలైన అమృతమే.

తాత్పర్యము:— ఎవరు విద్య అవిద్యలను ఆ రెంటికి సాధ్యమగు పరమావధులను వానితత్వభేదములను కలరూపున అనగా యదార్థముగా ప్రబోధమొనర్చుకొనినో వారవిద్యామార్గమును, దానిచే సిద్ధింపబడు సత్వరఫలితములను జన్మపరంపరలను త్యజించి యసురపథలోని పాపమార్గమును తత్ఫలిత దుఃఖమును దాటి విద్యామార్గమున సమృతత్వమును పొందుచున్నారు.

“ నేవసహ ” రెంటినికలిపి తెలిసికొని విద్యావిద్యల ప్రత్యేకజ్ఞానముగాక రెంటి సమన్వయజ్ఞానము అని అర్థము చెప్పవచ్చును. రెంటికిసమన్వయమెట్లన అవిద్యకంటె ఉత్తమమైన మార్గము కలదని దానిని అవశ్యమవలంబించ వలెనని అవిద్యావాదులు గుర్తించవలెను. విద్యకన్న తక్కువదైన అవిద్య మానవజీవితములో కొంతకాలమాచరణయోగ్యమై సిమ్మట తొబ్బ మగునని విద్యావాదులు గ్రహించవలెను. మానవ అభ్యాత్మికాభివృద్ధినిబట్టి

౧౨ శ్రుతిః య అన్ధంతమః ప్రవిశన్తి
యేనసంభూతి ముపాసతే ।
తతోభూయ ఇవ తేతమో
య ఉ సంభూత్యాగ్ంరతాః య

యే = ఎవరు; అసంభూతిం = అసంభూతిని; ఉపాసతే = ఉపాసించుచు; తే = వారు; అన్ధంతమః = అంధత్వమును కలిగించు తమస్సులో; ప్రవిశన్తి = ప్రవేశించుచున్నారు, యే = ఎవరు సంభూత్యాం = సంభూతియందు రతాః = అనురక్తులో తే = వారు తతః = అంతకంటె భూయః = హెచ్చయిన తమః = తమస్సునందు ప్రవిశన్తివ = ప్రవేశించుచున్నట్లగపడుదురు, ఉ = నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— 9-10-11 శ్లోకమన్త్రము లొకజట్టు 12-13-14 శ్లోక మన్త్రములు మరియొకజట్టు, మొదటి జట్టులో దెలుపబడిన ద్వంద్వములు విద్య, ఆవిద్య, రెండవజట్టులో దెలుపబడిన ద్వంద్వములు సంభూతి, అసంభూతి, అసంభూతికే వినాశమును పదముకూడ వాడబడెను. మొదటి జట్టులోని విద్య, ఆవిద్యలు రెండవజట్టులోని సంభూతి, అసంభూతులు ఒకే యర్థ ఆవిద్యయనగా కర్మకలాపమునందలి యనురక్తి భిన్నత్వమునందలి వాంఛ కొందఱిని పదలదనియు నట్టివారు దానిలో కొన్నాళ్లు చరించి దానియందు పైరాగ్యముకలిగిన పిమ్మటనే పై మెట్టును విద్యాపద్ధతికి బోగలరని విద్యావాదులు గ్రహించవలెను. విద్యావాదము మొదటినుండి బోధించుచున్నను కొందఱికి దినచ్చుకుండుట వారి స్వభావముల పరిమితినిబట్టి సంభవించుచున్నదని గ్రహించవలెను. కాన రెంటికి తారతమ్యమును ప్రయోజకప్రయోజ్య భావమున పరిమితులను గ్రహించవలెను.

ముగల పదములా? వేలైన యర్థముకలవాయని యోశించ వలెను. అసంభూతి నిషిద్ధగుణవృత్తియనియు, సంభూతి సమాధి స్థితియనియు కొందఱుర్థము చెప్పుచున్నారు. అసంభూతియనగా ప్రకృతిరూపమైన మాయాశక్తియనియు, సంభూతియనగా నిర్గుణ పరబ్రహ్మమనియు కొందఱు అర్థము చేయుచున్నారు. అసంభూతియనగా ప్రకృతియనియు సంభూతియనగా హిరణ్య గర్భుడనియు మరికొంగటి భావము. ఏవీండుని భావములలో నసంభూతి యనగా (Kans'ory) తాత్కాలిక నశ్వరము దాయము, సంభూతియనగా:— (Eternal) అనగా:—

శాశ్వతపదార్థము. (శ్రీ) శంకరులవారు అసంభూతియనగా నవ్యవృత్తి ప్రకృతియనియు, సంభూతియనగా కార్యబ్రహ్మ లేక హిరణ్యగర్భుడనియు జెప్పుచున్నారు. ఈ 12 వ మంత్రము 9 వ మంత్రములో జెప్పిన భావమున కనుగుణమై యంతకన్న మిన్న యయిన సత్త్వమును స్ఫురింపజేయుచున్నది. ఈ వృద్ధములకు మరి యొక విధమున అర్థము చెప్పవచ్చును. అసంభూతియనగా (Imperfect Personal finite) అనియు సంభూతియనగా (Perfect Impersonal Infinite) అనియు నర్థము చెప్పు వచ్చును. ఈ ఉపనిషత్తు ఆరంభమున తెలుపబడిన శాన్తి పాఠ ములో వర్ణించిన పరిపూర్ణ పరమాత్మను లభ్యమొనర్చుకొను విధానమి యుపనిషత్తులో తెలిపితీరవలెను. సంభూతియనగా సమ్యక్ + భూతి సంభూతి = సంపూర్ణమైన ఏ శ్వర్యము అట్టి శుభలక్షణ సమన్వితుడు పూర్ణుడు అనన్తుడు నిర్గుణుడు కాక

తప్పును. అట్టి పరిపూర్ణుని పొందినవారికే ఈమంత్రములోపము లేని సంపూర్ణ అమృతత్వము సత్వరముగ లభ్యమగును. కాన 9 వ మంత్రములో శిష్టిన విద్యామార్గమున ప్రయత్నించువారు * 44 పరిపూర్ణుని దర్శింప యత్నింతురు. ఈ సంభూతిలో తమగు సమాత్మమున్నను అది అసంభూతి యగునుకాన అసంభూతి

* సంభూతీయనగా తేజంతయుతానే యయినవాడు, అనగా స్వయంభూతి అని చెప్పవచ్చును లేదా మం = జ్ఞానము, భూతి = స్వరూపి, లేదా భూతమే దైవశక్తిరమముగా కలవాడు. అసంభూతి మార్గము పరిమావధిగా కల వారు సృష్టికృష్టము ఏమియు లేదనియు సగుణస్వరూపికి పూర్వము మరియొకటి లేదనియు చెప్పవారు. సర్వోక్త పూర్వము అనకొ కిందొని తైత్తిరీయము అనందవల్లి రీత అనువాదము తెలుపుచున్నది. ఆసద్వాదముగ అనకొ లేకొవై సదవాయత, ఇంద్రియ భోగముకంటె వేరొందుధర్మ మార్గము లేదనువారు అనురుణం. శరణు చిత్తయించివట్టియు, శరణేతువగు న్నట్టియు, ధర్మమార్గముకంటె వేరొందు లేదనువారు అవిద్యావాదులు, సగుణస్వరూపముకిన్న వేరొందులేదనువారు అసంభూతివాదులు ఇంద్రియ నియమములేనీ ధర్మమార్గమున తస్మాత్సమాత్మముల ననుసరించదలచువారు నురణం. శరణేతువు కానట్టియు, పరాధిష్ఠితము కానట్టియు స్వకీయ ధర్మమునుసరించదలచువారు విమోక్షవాదులు. సృష్టికి పూర్వమును కర మును నుండి సృష్టియంతయు తన అంశముగా నెరపుచుండు పూర్ణ పరమాత్మము దోషించువారు సంభూతివాదులు అయావాదముల పరిమితులను వారి మోక్షాగ్ర పర్యేకములను గమనించి ఆదేశకంతకు మేలైన మార్గమును తమ యర్హులై యిది కనుగొని అనుసరించుకొనె. అన్యతః అనునపుడు ఏదో కాకొనియున్నది. కాని యీ యాపాదనకు ఆ కొలది తమస్సునూడదు. రమే. మూలశ్లోతి కడనిం గాధతమమ్మ అనురులకు కలుగును.

మూలశ్లోకానికి తొలి సాదూర్ణ తమమ్మ అవిద్యావాదులకు కలుగును. అది మూర్ఖు లేక జ్ఞానస్థితికి తొలి అత్యల్ప తమమ్మ అసంభూతి నాదులకు

యసా సగుణస్వరూపియశ్చైవ సచ్చను. సగుణనిర్గుణస్వరూపు
లింగణు పరమాత్మతోను గూర్చిన భావనలే స్పష్టికీ పూర్వ
ముందు స్థితిని నిర్గుణసమాత్మయగును స్పష్టితో హ్యోను సంశ
మునకు (పాది మును) సమా సమాత్మయనియు వ్యవహరిం
చెనను. విద్యాన్మానుయు ఆత్మజ్ఞానమును ప్రసాదించుచున్నను
సగుణోపాసనవలనకొంత స్పష్టత భావమునకు అచకాశముంచును.
నిర్గుణోపాసన కేవల అద్వైత స్థితిని కల్పించును. లోగడ ౨ వ
మంత్రములో తెలిపినట్లు సగుణోపాసకుడు బ్రహ్మలోకమున
ప్రళయోస్తమువరకు నిలిచియుండి యప్పుడు పరమాత్మలో
లీనమగును. నిర్గుణోపాసకుడిప్పుడే పరమాత్మలో లీనమగును.
బ్రహ్మసూత్రములలో ౪-౨-౧ మొదలు ౨౨ వ సూత్రము
కిలుగును. ఈ తమన్సులో తరితమ భావమునుండవచ్చును.

ఉష్ణప్రదేశములలో శీతల ప్రదేశములలో ఘృతపాస్తమలలోనుండే
ఎండవేడిలో అత్యధిక తాపతప్యములుండును. కాని ఆయా ప్రదేశము
లలోగూడ ఉష్ణాధిక్యతచేత వడదెబ్బలు తగులుచునే యుండును.

అరవింద:— 'Divine Life' pages 2, 3;—

It is by Vidya, the knowledge of oneness that we know God; without it, Avidya, the relative of multiple consciousness is a night of darkness of a disorder of ignorance.

బృ ౪-౪-౨౦ ఏకదైవానుద్రవ్యవ్యమే తదప్రమేయంధృవం = అది అజ్ఞే
యము, శాశ్వతము.

ఒకరూపమున ఒకవిధముగనే దానిని అనుభవైక బేద్యమొనర్చుకొనవలెను
చివరకు నిరాకార నిర్గుణస్థితిలోనే తెలిసికొనవలెను.

వరకు చూడసగును. ఈ రెంటిదశల మధ్యనుండు భేదము తెలుపుటకే ఈ మంత్రముద్దేశింపబడినది. హిరణ్యగర్భలోకములో మరికొంత అభివృద్ధిసొందును, సృష్టిశక్తి కలుగదు. ఈ మంత్రములోని తక్కిన పదములకు చెప్పలేని యర్థమునుగూర్చి 9 వ మంత్రములో చూడవచ్చును.

తాత్పర్యము:— ఆత్మాస్వేషకులయ్యు అసంభూతిని సగుణ స్వరూపావసరము జన్మతాదృకమార్గముగా స్వీకరించి త్రికరణ శుద్ధిగా ననుసరించువాడు అన్తత్వమును కల్పించు సంధకారమున ప్రవేశించును. అట్లుగాక సంభూతిని సంపూర్ణుడగు పరమాత్మాను రక్షించు అంతకంటె హెచ్చగు అంధకారమున ప్రవేశించినట్లుగ పడుచును. యదార్థమునకు ప్రవేశింపరు, నిశ్చయము.

౧౩ శ్రుతిః య అన్యదేవాహుస్సంభవాత్

అన్యదాహురసంభవాత్ య

ఇతి శ్రుశ్రుమధీరాణాం

యేన స్తత్ వ్యాచ చక్షిరే య

సంభవాత్ = సంభూతి మార్గమువలన అన్యత్ = వేరైనది (ఫలము) ఏవ=మాత్రమే; తె = వారు ఆహుః = చెప్పెదరు, యే = ఎవరు; నః = మనకు తత్ = ఆ సంభూతి అసంభూతి, మార్గములను విచచక్షిరే పాతాంతరము, వ్యాచచక్షిరే = విశదపరచిరో, తె = అట్టి ధీరాణాం = ధీరులవలన ఇతి = ఇట్లు శ్రుశ్రుమ = వినుచున్నాము.

విశేషార్థము:— ఏవ = మాత్రము, (1) దీనిని అన్యత్ అను రెండు పదములతో చేర్చవలెను. అనగా సంభూతి మార్గ

మున కలిగెడి ఫలమును, అసంభూతిమూర్ఖమున కలిగెడి ఫలమును లెందును స్పష్టముగా నిన్నములే వాచుబట్టెను. అట్లుగా పై పట్టెను. మఱియుగా కలవానికి లాను, పిచ్చుమగు సారణ్యగర్భుని సమీపముండై వను ఉండుట కొరకుగానె తొన పన్నును, పూజ్యునిచూడి బయలుదేరిన ఆత్మ పూజ్యునితో చేసినట్లు చేతన తన తీర్థయాత్ర పూర్తిచేయును. చిట్టచివర వెళ్ళుటలో మున్నను కూడ పై శ్లోకమును వాంఛించుచునేయుండును. ఈ మంత్రములోని తక్కిన శ్లోకములను కూర్చి 10 వ మంత్రములోని వ్యాఖ్య చూడవచ్చును.

తాత్పర్యము:— సంభూతివలన వేదైవదేవుడు ఫలమును, అసంభూతివలన మొగిలి దానికన్న వేదైవదేవుడు ఫలమును కలుగునని వాడు (ధీశులు) చెప్పుచున్నారు. మాకీవిషయమును విశదపరచిన ధీశులవలన (పరమాత్మను బ్రహ్మించితావలన) మేమిట్లు వినియున్నాము,

౧౪ శ్లోకము ౫ సంభూతించ వినాశంచ

యస్త జ్వేరోభయం సహ ।

వినాశే న స్మృత్యంతర్హిత్య

సంభూత్యాన్మృతమిన్న తే ॥

యః = ఎవడు; తత్ = ఆ; సంభూతించ = సంభూతిని చ = మరియు వినాశంచ = వినాశమును ఉభయః = లెంటిని సహ = కలిపి కూడ తేడ = ప్రభోధించుకొనెనో; గః = అతడు వినాశేన = వినాశముచేత స్మృత్యంతః = స్మృత్యంతరము తిర్త్వా = నిజస్వరూపమును తెలిసికొని, దాటి సంభూత్యా = సంభూతివలన అమృ

తం = అమృతత్వమును అశ్నౌ తే = పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— సంభూతిః ఈ పదము రెండుమారులీమంత్రములో కలదు. దానిని అసంభూతినిగా (శ్రీ) శంకరులవారు మార్పుచేసిరి. అట్లు మార్పుచే అవ్యక్త ప్రకృతియని అర్థము చేప్పిరి ఇది భావ్యముగా తోచదు. ఇట్లు మార్పుచేయుటచే అమృతమును పదమునకు ప్రకృతి అయినను మైన అమృతమని అర్థముచేసిరి. అదియును భావ్యముగా తోచదు, ఏలయునన:- 12 వ మంత్రములో అసంభూతి మొదటి పాదములోను సంభూతి రెండవపాదములోను తెలుపబడెను. 9 వ మంత్రములో అవిద్య మొదటి పాదములోను, విద్య రెండవపాదములోను తెలుపబడెను. అవిద్యకన్న విద్య ఎల్లు భిన్నమో ఉత్తమమో యుక్లే అసంభూతికన్న సంభూతి భిన్నమును, ఉత్తమమును అని ఉపనిషత్కారుని భావ మై యుండవలెను. (శ్రీ) శంకరులవారు సూచించిన మార్పు ఈ మంత్రములో చేసిన యెడల అనగా మంత్రములో చెప్పబడిన అకారమును సంభూతి పదమునకు చేర్చిన యెడల నష్టిమార్పు 12 వ మంత్రమునకు విరుద్ధముగా నుండును. ఇట్టి మార్పుచేయుటకు తగ్గిన కారణముగాని తగిన యధికారమునుగాని, (శ్రీ) శంకరులవారు తెల్పియుండలేదు. వినాశమును పదము ఈ మంత్రములో త్రొత్తగా కన్పడుచున్నది ఇది 12 వ మంత్రములో లేదు. అక్కడయుండి యిక్కడలేని పదము అసంభూతికాన సచ్చటి యసంభూతియే యిచ్చఁగలినాశమని యూహించవలెను. వినాశమునగా హిరణ్యగర్భుడని (శ్రీ) శంకరులవారు తెలుపుచున్నారు. 12 వ మంత్రములో

ససంభూతిక దేయర్థమని నిర్ణయించబడెను. వినాశమనగా హిరణ్యగర్భుడు చేసిన సృష్టియంతయు నశించునదే గనుక దానితో పాటు హిరణ్యగర్భ భావనయు అంత మొందునదేకాక వినాశమన హిరణ్యగర్భుడని చెప్పనొప్పదు.

* (3) నృత్యంతర్వా = హిరణ్యగర్భుని ఉపాసించినవాడు ఆయన లోకమునుపొంది మరల జన్మనొందకు, జన్మనొందకు గాన మరల నృత్యవ్రత పడు హిరణ్యగర్భుని యుపాసనవలన నవిద్యామూర్ఖము నశిక్రమించినవాడు శకుడును. (4) సంభూతి 12 వ మంత్రములో సంపూర్ణము పరమాత్మయని యీ పదమున కర్థము చెప్పబడెను. (5) అమృతం = పరిపూర్ణమై లీనమై సామూహ్య సృష్టి అయములలోగాని, మహాసత్యము లలో కాని వికారమునొందనట్టి శాశ్వతమైన పరమాత్మైక్యతను పొందుటయే అమృతము.

తార్పర్యము:— ఎవరు సంభూతి, అసంభూతి (వినాశము) లను, ఆ రెంటికి సాధ్యమగు పరమావధును వాని తత్వభేదము

* మృత్యువున దాతినను సంపూర్ణ అమృతత్వమును పొందకపోవచ్చును. ముండకం ౧-౨౦ వ మంత్రము చూడవచ్చును. పరిశో పనిషత్తు ౪ వ ప్రశ్నమున సహోభవతి. ముండకము 3-౨౯ వ మంత్రము బ్రహ్మైవభవతి అనేది ఉత్తమస్థితి యింకను లభ్యముకాదు. బ్రహ్మ ౪ వ ఆధ్యాయము ౪ వ ఖండాను ఈ విషయమును విస్తరించుచున్నది.

ఈ పరిపూర్ణతే తెలిసికొనలేనివాడు (తెలిసికొనవలసినవాడు) ముండకాశ్వాస 2 వ మంత్రము చతుర్థంశమనన్య నైన ఆత్మా సవిజ్ఞేయః శాల్లిఖ వాద్యి వలంపబడువాడు.

అతను, అత్మ అతను తెలియబడలేనివాడు అన్యులుకారు.

అను కలగూపున అనగా యథార్థముగా ప్రబోధమునఁబ్బకొనినో
వాడు అసంభూతిమార్గమును దానిచే అభ్యుపగమ్య న్యూన ఫలిత
మును దానివలన లభించదగు బ్రహ్మలోకావాసమును తెలిసి
కొని దానినతిక్రమించి సంభూతిమార్గమున పరిపూర్ణ పరమా
త్మతో నైక్యత అను అమృతత్వమును పొందుచున్నారు.

౧౫ శ్రుతిః య హిరణ్యయేన పాత్రేణ

సత్యస్యాపి హితం ముఖం ।

తత్త్వం పూర్ణం అపావృణు

సత్యధర్మాయ దృష్టయే య

హిరణ్యయేన = బంగారుతో చేయబడిన; పాత్రేణ = పాత్ర
వలన; సత్యస్య = సత్యముయొక్క ముఖం = ముఖము,
అపిహితం = కప్పబడినది, పూర్ణం = ఓ పూర్ణమైన సత్య
ధర్మాయ = సత్యధర్మముకొఱకు దృష్టయే = కనపడునిమిత్తము
తత్ = దానిని త్వం = నీవు అపావృణు = తెరువుము.

విశేషార్థము:— పూర్ణం = సూర్యుడా! సూర్యుడు లోక
పోషకుడు. లోకపోషకుడుగాన పరమాత్మయేయని యర్థము
చెప్పవచ్చును. (౨) హిరణ్యయేన పాత్రేణ = తేజస్సనే పాత్రచే
సూర్యునిచూడ శక్యమగునని ఈ పదమునకు మరియొక
అర్థము చెప్పవచ్చును. ఆకర్షణతమగు ప్రకృతియను మూతచే
నని చెప్పవచ్చును. హిరణ్యము = కాన్తివర్ణము మూర్ఖము
కలబంగారమునకు వాడెదరు. ఎట్లు బంగారము తనకాన్తిచేతను,
వర్ణముచేతను, మూర్ఖముచేతను. సామాన్యజనుల నాకర్షిం
చునో అట్లే సూర్యుడు తన తేజోమండలముచే జీవకోటి నాకర్షిం

చుచున్నాడు. అట్లే ఆత్మనైన మహాహరణై భోగాశక్తియించు ప్రకృతిచే పరమాత్మ బోధములను ఆకర్షించుచున్నాను.

* (3) సత్యస్య = సత్యము సూక్ష్మమంశలాంత్యతమగు ఆత్మ యని యొక అర్థము. శ్రేష్ఠతీయము అనవచ్చు. భృశువల్లిలలో, "సయశ్చాయం పుంసయశ్చానావాది శ్చై సవీక" అనిచెప్పిరి. పురుషులలోనున్న మాత్మయు ఆనిత్యులలోనున్న మాత్మయు రెండును ఒకటియే సత్యస్య అనగా పూర్ణమగు పరమాత్మయే యని యొక అర్థము. (4) సత్యభాగ్యాయ = "సత్యచేష్ఠ్యము గాగల నాశోణకు" అని అర్థము చెప్పచున్నాడు. సత్యము యొక్క లక్షణములు తెలిసికొనుటకై యని అర్థము చెప్పు వచ్చును. అనగా పరమాత్మలక్షణములను తెలిసికొనుటకు అని అర్థము చెప్పవచ్చును. తేనాలోకప్రవృత్తిశోణకు పరాత్పరుగు చేసిన శాశ్వత భగ్తశాసనమని చెప్పవచ్చును. ఈ యర్థమే సమంజసము శ్రీరవీంద్రునివారు అందించుచున్న యన్వయము చేసిరి. ౩ వ మంత్రములో చివరి పాదమునకు చేయబడిన అన్వయమునకిది యనుగుణముగానుండును.

తాత్పర్యము:— సూక్ష్మమగుగా ఓ సూక్ష్మవా! తేనో ముట్టలముచే నీలోనున్న సత్యస్యరూపము మూయుబడి లేక

*బృహదారణ్యకం ౧.౪.౧౪ తేనో శ్రీయోరూపం అన్యస్మిన్ భర్మం యోవై సధర్మః సత్యంవైతిత్ ఏతద్ధి ఏతదుభయం భవతి భర్మయచస్మదంచేషు భర్మణ, సత్యం రేతు శోకః.

యై దేవితే సత్యస్య పరమానిధానం,

అరవిందయోగియు. మూర్ఖుని సుఖమాప్తుపిగాను ముఖివాచితాధారముగ సరమ సర్వమును చూడగోరుచున్నాడు.

దాచబడి యున్నది. ఆ సత్యధర్మమును చూడగోరు నాకొఱకు నీవా తేజస్సును ఉపసంహరించి నీలోనున్న సత్యస్వరూపమును దెల్పుము = పరమాత్మపరముగా ఓ సత్యస్వరూపి జగత్ప్రమాణకర్తా మనోహరమగు ప్రకృతిచే నీ సత్యస్వరూపము మూయబడియున్నది. నీ సత్యస్వరూపమును జగదాధారముగా నీవొనర్చిన శాశ్వత ధర్మశాసనమును నేను దర్శించుటకై యీ ప్రకృతియను మూతను తీసివేయుము.

౧౩ శ్రుతిః యి పూషన్నేకర్షై యమసూర్యప్రాజాపత్య

వ్యూహరశ్మీన్ సమూహతేజో

య తైరూషం కళ్యాణతమంత తై.

పశ్యామియోసావసౌ పురుషః సోఽహమస్మి య

పూషన్ = పోషకుడా; ఏకర్షై = ఒంటిరిగొనుండుపాడా

యమ = నిరూమకుడా సూర్య = సూర్యుడా! తేజోవస్తుడా

ప్రాజాపత్య = ప్రజాపతి తనయుడా! తేజః = తేజస్సును

సమూహ = ఒక్కచోటికి చేర్చుకొనుము. రశ్మీన్ = కిరణము

లను వ్యూహ = సమీకృతుము, లాగుకొనుము. తై = నీయొక్క

కళ్యాణతమః = అత్యధిక కళ్యాణకరమైన. రూషం = రూపము

యత్ = ఏదియో తత్ = దానిని తే = నీయొక్క (అనుగ్రహము వలన)

పశ్యామి = చూచెదను. అసౌపురుషః = ఆ!

పురుషుడు యః = ఎవడో నః = ఆయన అహం = నేను అస్మి =

అగుచున్నాను.

* విశేషార్థము:— పూషణ జగత్సృష్టకుడు, పరమాత్మ ఏకమై ఒంటరివాడు “నద్వితీయోఽస్తి కించన” కొంచమైనను రెండవదిలేదు. పరమాత్మ ఒక్కడే యమ = లోకశాసనము అను జేసి నియమించువాడు, సూర్య తనకాన్నిచే లోకమును వెలిగించుచున్నాడు ప్రాజాపత్య విష్ణువు. ఎవరికి ప్రజాపతితనముడో యట్టి పరమాత్మ అసౌ అసౌపురుషః = ఆ ఆపురుషుడు అనగా సుప్రసిద్ధ పురుషుడు సూర్యమణ్డలంతర్గతుడగు పురుషుడు అని యొక అర్థము, శరీరమొదలున్న పురుషుడు తాను అసౌపురుషః = సూర్యమణ్డలమందున్న పురుషుడు అసౌపురుషః పరమాత్మగా నున్న పురుషుడు అహం అస్మి ముగ్గురు ఒకటేనని భావము అను భవరీత్యా కలుగుచున్నది. కళ్యాణతమం = తమస్ ప్రత్యయము కళ్యాణములో అత్యాధిక్యమును జూపును, తనలోనున్న పురుషుడు కళ్యాణుడే లోకములోనున్న పురుషుడు సూర్యునిలో నున్న పురుషుడు తనకంటే మించిన కళ్యాణతరులు పురాణపురుషుడు పరమాత్మ కళ్యాణతముడు. ఈ మంత్రములో ఉపనిషత్సార్థుడు ఆత్మైక్యనుసంధానమువలన గలిగిన ఆనందమును ప్రకటించుచున్నాడు, తైత్తిరీయము శిక్షావల్లిలో త్రిశంకుడును భృగువల్లిలో భృగువును ఎట్లు ఆనందమును ప్రకటించిరో అట్లే * ఈ మంత్రము ఆనందప్రకటనమని ఎంచవచ్చును. పూషా

* ఏకమై = గురుపరంతరలో జేరినవాడు. ౨-౬-౩ బృహారాయణ ఒకడైన ఋషి దృష్టయని అరివిందయోగి అర్థముచేసెను.

* బృ. ౧.౪ అహంబ్రహ్మస్మి, నేష బ్రహ్మనైతి. ౪.౪.౨ మంషుష్టో అవినుత్తోమయైవ

సమూహా అని క్రియలకు ఉపసంహరించుము, అని అర్థము దాని భావమేమన వానివల్ల అటంకము నాకు తొలగినది, నీకళ్యాణ తమ రూపమును చూచుచున్నాను. నేను నీవే అయినాను. అని యుచ్చస్వరమున తన్మయుడైన మహర్షి ఆనందనినాదమును చేయుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— జగత్తోషకుడా! అద్వైతమూర్తీ, లోక నియామకుడా! విష్ణో, తేజస్వ్యరూపీ తేజః పుంజమును సడలింపుము. నీ కళ్యాణతమమైన రూపమును నేను చూచుచున్నాను, నీవెవరనో వాడేనేనగుచున్నాను. హిరణ్మయపాత్రను అతిక్రమించి పరమాత్మతో సాయుజ్యమును అనుభవించు మహర్షి ఆనందనినాదమిది.

౧౭ శ్రుతిః య వాయురనిల మమృతమధేదం

భస్మాంతగ్ం శరీరం ।

ఓంక్రతోస్మర కృతగ్ంస్మర

క్రతోస్మర కృతగ్ంస్మర ॥

అథ = పిమ్మట ఇదం = ఈ శరీరములోనున్న వాయుః =

పురుషనూక్తం వేదాహమేతం పురుషం మహంతం అన్నట్లు ఇదిగూడ ఆట్లే ప్రస్తుట ప్రవచనము.

బృ ౪-౪-౨ అట్లే నేను గ్రహించితిని. దన్యోఽస్మి విద్యాతత్యాస్వామి. మహానాగాయణం అహమస్మి బ్రహ్మహమస్మి యోహమస్మి బ్రహ్మహమస్మి నిన్నావరించిన ప్రకృతిని తొలగించుము. బ్రహ్మహమస్మియని బృహదారణ్యకము తెలుపుచున్నది. (I my father are one) నేను నాతండ్రి ఒక్కర మేనని ఏనునాధుడు ఎలాగైతె చాటుచున్నాడు.

ఆత్మపదార్థము అనిలః = సర్వవ్యాపి; అమృతః = నాశనరహి
తుడు శరీరం = ఈశరీరము భస్మాంతం = భస్మీభూతమగుటయే
లక్షణముగాగలది.

ఓంక్రతో = ఓంకారస్వరూపియైనట్టియు శరీరమందున్న అధి
యజ్ఞుడైన ఓ ఆత్మా స్మర = నీస్వస్థితిని జ్ఞాపకముంచుకొనుము.
కృతం = ఇప్పుడు పొందిన అనుభవమును (సోఽహమస్మి అను
అనుభవమును) స్మర = జ్ఞాపకముంచుకొనుము.

విశేషార్థము:— వాయువు మాతరిశ్వా 4 వ మంత్రములో
చెప్పబడినట్లే ఆత్మను సూచించును, క్రతో అనగా మనస్సు
అని యజ్ఞరూపియని, విష్ణువు అని, వివిధార్థములు కలవు.
ఇచ్చట నీ జీవాత్మ 15-16 మంత్రములలో నద్వితీయమైన యజ్ఞ
మును జేసి నిరుపమానమైన ఆనందమును పొందెను. కాన శరీర
మందున్న జీవాత్మయే అన్త్యయజ్ఞమొనర్చెను, తానే అధి
యజ్ఞమని తెలిసికొనెను. భగవద్గీత 8 వ అధ్యాయము 4 వ
శ్లోకము “అధియజ్ఞోఽహమేవాత్రదేహే దేహభృతాంవర”
అని తెలుపుచున్నది. “కృతం” లోగడచేసిన కర్మలని యర్థము
చెప్పెదను. కృతం అనగా చేయబడిన అనగా పొందబడిన తాను
15-16 మంత్రములలో పొందిన అనుభవముతో, లోగడ కర్మ
లన్నియు నాశనమైనవి వానిని గురించి స్మరించునక్కరలేదు. ఈ
యత్యుత్కృష్ట అనుభవమే స్మరించుతగినది. “స్థిత్యాస్యామస్త
కాలేఽపి బ్రహ్మనిర్వాణ మృచ్ఛతి” భగవద్గీత 2 వ అధ్యాయము
72 వ శ్లోకము, కాన ఇప్పుడు కలిగిన ఐక్యోనుభవము
శాశ్వతముగానుండవలెనని స్మరించుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— పిమ్మట ఆయుషి తననుగూర్చి ఇట్లుదోషి
ధించుచున్నాడు. ఈ శరీరములోనున్న వాయువు జీవాత్మ సర్వ
వ్యాపి అమృతుడు. శరీరముమాత్రము భస్మముతో అంతమగు
లక్షణముకలది. ఓంకారరూపియగు యజ్ఞపురుషుడు నేనని
స్మరించెదను. సోఽహమస్మియన్న అనుభవమును స్మరించెదను,
నాయధార్థగూఢజ్ఞానమును, తజ్జనితానందమును స్మరించుకొను
చుందును. ఇతరమంతయు లుప్తమై పోవును.

౧౮ శ్లోతిః ॥ అగ్నే నయసుపధారాయే ఆస్మా
న్విశ్వానిదేవవయునాని విద్వాన్ ।
యుయోశ్యస్మజ్జహురాణమేనో
భూయిషాం తేనమఉక్తింవిధేమ ॥

అగ్నే = ఓ అగ్ని: రాయే = ఫలప్రాప్తికి; సుపధా = శ్రేష్ఠ
మైన మార్గమున ఆస్మాన్ = మమ్ము; నయ = నడిపించుము,
దేవ = దివ్యస్వరూపా! విశ్వాని = సమస్తమైన వయునాని =
మార్గములను, విద్వాన్ = తెలిసినవాడవు జహురాణం =
వంకరయైన ఏనః = పాపమును అస్మత్ = మానుండి యుయోధి =
తొలగించుము, తే = నీకు భూయిషాం = అనేకములయిన నమ
ఉక్తిం = నమస్కారవాక్యములను విధేమ = అర్పించుచున్నాము.

విశేషార్థము:— ఈ మంత్రము కృష్ణయజుర్వేదములో అగ్ని
అనువాకము ౧౪ - వేదమంత్రములను సంహిత గ్రాహ్యణ భాగ
ములలో ఎట్లర్థముచేసినను వానిని ఉపనిషత్తులలో చేర్చినపుడు
ఉపనిషత్తుకనుగుణమగు విధానముననే యర్థముచేయవలెను.
అగ్నే = పరమాత్మ అగ్నియనుపేరుతో బిలిచినను అసలయిన

సత్పదార్థమునకే ఆపేరు వర్తించునని ఋగ్వేదము 170 వ ఋక్కుతేలుపుచున్నది. రాయే = కర్మఫలప్రాప్తి కొరకని యర్థము చెప్పెదరు. ఇచ్చట జ్ఞానానుభవముకొరకని చెప్పవలెను, సుపధా = ఈ యుపనిషత్తులో తెల్పిన 5 మార్గములలో అసుర, అవిద్య, విద్య, అసంభూతి, సంభూతి, మార్గములలో నుత్తమైనమార్గము, ఏలయన ఈ పరమాత్మ “విశ్వానివయునాని” సకలమైన మార్గములను ఎరిగినవాడు, వయునాని = బుద్ధులను జ్ఞానములను, మార్గములను, అని చెప్పటభావ్యము, కర్మలేయని క్లుప్తపరచుట పాడికాదు. జుహురాణమేనః = వంకరగాపోవుటచేతనే పాపము, సరియైనమార్గము, అసలు మార్గము, వంకరమార్గము, దూరమార్గము. ప్రకృమార్గము కాన వ్యభిచార మార్గము రెండు వస్తువులకు మధ్య కనిష్ఠ దూరము సరియైన మార్గము దానికేమాత్రము వైదొలగినను అదియే వంకరమార్గము. అందుచేతనే ఆమాత్రము దూరమధిక మగును. సమఉక్తిం = జ్ఞానమార్గమును సూచించును. స్మరణ, మనన, ధ్యానములు అవసరము. అవియే యనుసరణీయములని యిక్కడ సూచితము.

తాత్పర్యము:— ఓ పరమాత్మా! నీవు లోకములోని సమస్త తమనోపాయములను ఎరిగినవాడవు. జ్ఞానానందము కలుగుటకై యత్యంత శ్రేష్ఠమైన మార్గమున మమ్ముగొనిపామ్ము. ఆ యుత్తమ మార్గముననుండి కించిత్తు అయినను వైదొలగు పాపము మాకంటకుండచేయుము. నిన్ను సదాస్మరించెదము. ధ్యానించెదము, నిన్ను ఆరాధించెదము. 15-16-17-18 మంత్ర

ములు నాలుగును ఉపాసనామార్గమని తెలుపుచున్నారు. కావచ్చును ఆత్మానంద ప్రకటనయు కావచ్చును. ఈ మంత్రములు బృహదారణ్యకోపనిషత్తు 5-15 గా నుదహరింపబడినవి. ఈ యర్థమేయచ్చటను పొసగును. దానికంటే నీయుపనిషత్తు పూర్వపుదని యూహించనగును. ఓం పూర్ణమదః పూర్ణమిదం పూర్ణాత్పూర్ణముదచ్యతే పూర్ణస్య పూర్ణమాదాయ పూర్ణమేవావశిష్యతే య

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి

ఓమ్.

10-8-44 శ్రావణ బ ౭ మీ గురువారం.

హరిః ఓం- సామవేదీయ కేనోపనిషత్

★ ఉ ప ని ష త్సప్తకే ★

శాన్తి మస్త్రము. ఓం సహనావవతు సహనాభునక్తు
సహవీర్యం కరవావహై
తేజస్వినావధీతమస్తు
మావిద్విషావహై

నా = మనయిద్దటిని సహ కూడ అవతు = రక్షించుగాక.
నా = మనయిద్దటిని సహ కూడ భునక్తు = భుజించునట్లు
చేయుగాక. వీర్యం = శక్తి సామర్థ్యములనుబొంది సహ = ఇద్ద
ఱము కలిసి కరవావహై = పనిచేయుదముగాక.

నా = మాయుభయులయొక్క అధీతం = చదువు, తేజస్వి =
తేజోవస్త్రము అస్తు = అగుగాక మనముభయులము మావిద్వి
షావహై = ఒకరినొకరు ద్వేషింపకుందుముగాక !

విశేషార్థము:— ఇద్దఱము = గురువు, శిష్యుడు ఇద్దఱము
అని యర్థము. శిష్యులు ఒకరుగాక హెచ్చుమందికూడనుండ
వచ్చును. అట్లే అధ్యాపకులుగూడ ఒకరుగాక పెక్కుమంది
యుండవచ్చును. అప్పుడు శిష్యగణమంతయునొక్కరేయనియు
అధ్యాపకగణమంతయు నొక్కరేయనియు అర్థము చేయవలెను.

గురువులనగా:— బ్రహ్మవిద్యా ప్రబోధకు లేయని ఎంచనక్కర లేదు. ఉపనిషత్తులు చెప్పనపుడు గురువనగా బ్రహ్మవిద్యా ప్రబోధకు లే వేదవిద్యలు చెప్పనప్పుడుగూడ సామాన్య గురు శిష్యులు సహితము ఈ మంత్రమునే చెప్పెనరు. శాస్త్రవిద్యలు చెప్పనపుడును ఈ మంత్రమునే వాడెనరు. కాన సంప్రదాయమును బట్టి ఎవడు ఏది నేర్చుకొన్నను నేర్చుకొనువాడు శిష్యుడనియు నేర్పవాడు గురువనియు చెప్పవచ్చును. లోకాచారమునుబట్టి యేదో శాఖలో యేదో యొక విషయమును ఏమాత్రమైనను చెప్పలేనివాడుండడు. ఆమాత్రము నేర్చుకొనవలసిన యావశ్యకత లేనివాడుండడు. కాన నీమంత్రము సర్వజనులమధ్య సర్వకాలముల వాడతగినదే. మహాత్మాజీ ఆశ్రమములు ఏర్పఱచిన పిమ్మట ఈ మంత్రమును భోజనారంభమున (సంతర్పణలో) పఠించు పద్ధతి నేర్పాటుచేసిరి. ఆయన సమక్షములో నున్నంతవరకు ఆయన గురువనియు తక్కినవారు శిష్యులనియు నెంచనగును. ఆయనలేని సమయములో గృహస్థు అతిథుల మధ్య ఈ మంత్రము చెప్పబడుచున్నది. వారి సంప్రదాయమునుబట్టి యీ మంత్రపఠన మావశ్యకమే. వారితోను వారి వల్ల తరిఫీదుపొందిన గృహస్థులతోను కలిసి సహపక్షి భోజనము చేయునపుడు నేర్చుకోతగిన అంశములు అనేకములుండును. ఈ మంత్రముయొక్క అంతరార్థము గ్రహించినపుడు ప్రతి గృహములోను భోజనముచేయునపుడెల్లను నీమంత్రపఠనము ప్రయోజనకరముగానుండుక తప్పదు.

(2) అవతు = రక్షించుగాక రక్షించువాడు పరమాత్మ

ఆ పదమును అధ్యాహారము చేసుకొనవలెను. మరియొక విధమున నాలోచించవలయును. పరస్పరము సేవిద్వరము క్షీంచుకొందుముగాక యని అర్థమగునట్లు మా ఐకమత్యము అనుపదమును అధ్యాహారము చేయవచ్చును. సహ అను పదముకూడ కలదుగాన మాకలయికవలన కలిగెడి ఐకమత్యము దాని ఫలితమగు శాశ్వత మానసిక ఆధ్యాత్మిక బలము మమ్ము క్షీంచుగాక యని అర్థము చేయవచ్చును.

(3) భునక్తు = భుజించునట్లు చేయుగాక! ఈ పదమునకు పాలించుగాక యని అర్థము చెప్పచ్చున్నారు. పాలనలో పోషణ యిమిడియే యున్నది. అన్నము పెట్టకుండా చేసెడి పాలన ఆర్యసంప్రదాయములోలేదు, పరమాత్మ మాకిద్దఱకు అన్నము కలుగజేయుగాక యని ఒక అర్థము. రెండవ అర్థము మా యొకమత్య శక్తిచే నన్నము సంపాదించి భుజితుముగాక యని చెప్పవచ్చును. అప్పుడైకమత్యమనుపద మధ్యాహారమగును. ఇద్దఱుము భుజితుముగాక యనునపుడొక స్వారస్యము కలదు. ఇద్దఱుతిను నాహారములో భేదములేకుండా సమానమైన వస్తువులనే శక్తికొలది భుజితురని యర్థము. అది యనాదినుండి యార్యసంప్రదాయము పక్షి భేదముచేయుట మహాపాపమని యార్యులనమ్మకము. అందుచే గురువు, శిష్యుడు సామాన్యముగా నొకేవిధమగు నాహారము భుజించవలెను. శిష్యుని బుద్ధి వికాసమునకును బ్రహ్మచర్యపాలనమునకును ఎట్టి యాహారమవసరమో యట్టిదియే గురువుకూడ భుజించవలెను. ఇంద్రియలొలత్వము గురువునకుగూడ నిపేధనే. ఇంద్రియలోలుడయిన

గురువును జూచి శిష్యుడు చెడుమార్గమును వట్టెను. పూర్వ కాలమున నీగురుకులములరణ్యప్రాంతముననుండేవి. అందుచే శిష్యులకన్న గురువులకు హెచ్చు పదార్థము లభించేదికాదు. గౌతమ ధర్మసూత్ర ప్రకారము శిష్యుడు వధుకరముచేసి తెచ్చిన పదార్థముతోనే గురువు, గురుపత్ని కూడ పోషింప బడుచుండిరి. శాస్త్రయు క్తమైనట్టియు క్షుద్రియలో లెత్వమునకు దారితీయునట్టియు నాహారమునే భుజించవలెనని యమమును ఈ వాక్యము సూచించుచున్నది, రుచికై తినరాదు. హితభుక్ మితభుక్. హితమైన వస్తువును మితముగా భుజించవలెను, సహభుక్తు అనుటచే గురుశిష్యుల్ద్వియు ఒకేసమయమున ఒకే పక్షిని భుజించుచుండిరి యర్థము అందుచే కులభేదము దృష్టి దోషము లేదనియర్థము. శిష్యులందఱు ఏ కులమువారయినను తమలోతామును గురువులతోను కలసి భుజించుచుండిరి. పూర్వము భారతయుద్ధకాలమువరకుకూడ కులభేదముపాటించ కుండ భుజించుచుండిరి. మహాత్ములవారి యాశ్రమాదులలో కులభేద, దృష్టిదోష, పక్షి భేదములు లేకండ భోజనములు నలుపుదురు. అందుకనే యట్టిభోజనమునకు నీ మంత్రము వర్తించునని వినోబాజీ సమర్థించెను. ఉత్తరహిందూ దేశమున నిప్పటికిని పక్షి భేదమేగాని దృష్టిదోషములేదు. ఆ పక్షి భేదము కూడ మహాత్మాజీ తొలగించెను.

(4) కరవావహై = ఇద్దఱును పనిచేయవలెను. ఈ పని

♦ మధ్వాచార్యులవారు భుజించుటయే అని అన్వయము కెసిరి. వీరు తినుటవరకే సరిపాదించవలెను గాచుటకుకాదు.

శారీరకమైనదియే స్పష్టము. మానసికమైన చదువు పిమ్మట వాక్యములో దెలుపబడెను. ఈ పనికూడ లాంఛనముకాదు. వీర్యముతో అనగా శక్తిసామర్థ్యములనెల్లనుపయోగించి చేయవలెను. ఇప్పటికిని వేదాధ్యయనముచేయు శిష్యులు గురువుతో కూడ శక్తికొలది కాయకష్టము చేయుచున్నారు. చేయుపని వీర్యమును పెంచవలెను.

(5) అధీతం = చదువు గురువు శిష్యునకు చెప్పినపుడు అది శిష్యునకేగాక గురువునకుగూడ ప్రయోజనకారి. అందుచేతనే యిద్దరి చదువు అని చెప్పబడెను. ఈ చదువు తేజస్సుతో అనగా విచక్షణతో విజ్ఞానమును తేజస్సుతో బోధింపబడినదిగా నుండవలెను.

(6) మావిద్విషావహై = గురుశిష్యులిద్దఱు ఒకరినొకరు ద్వేషించరాదని యొకయర్థము. అదియు నవసరమే. గూఢమయిన రహస్యమును గురువు శిష్యునకు దెలుపవలసియుండును శిష్యుని ప్రేమించని యెడల నట్టిరహస్యము చెప్పనీలుండదు. మరియు శ్వేతాశ్వతరములో చెప్పినట్లు అర్హుడై ప్రేమాస్పదుడైన శిష్యునకే ఉపనిషత్తు బోధించబడును. ♦ భాగవతము “బ్రూయః స్నిగ్ధస్య శిష్యస్య గురవోగుహ్యమప్యత” గురువు ప్రేమించినశిష్యునకు గూఢతర విషయములనుగూడ తెలుపును. ఏనునాధుడు యిట్లే తెలిపెను. “అవిరోధేన బ్రహ్మకర్మణమా రభే” దేవాలయము యొద్ద దైవనైవేద్యము పెట్టినపుడు

♦ శ్వేతాశ్వతరం 6 వ అధ్యాయము 22-23 మంత్రములలో

♦ భాగవతము 1-1-8

శత్రుత్వము జ్ఞాపకము వచ్చిన యెడల ఆపి యింటికిపోయి నద్దు
కొని రమ్మ. రహస్యముగానుంచబడినదెల్ల దాపరికము
లేకుండ మీకు విప్పిచెప్పబడును. ఈ పదమునకింకొక యర్థము
కలదు. గురుశిష్యులు పరుల నెవ్వరిని ద్వేషించరాను. అట్లు
ద్వేషించిన యెడల నుభయులకును ఆత్మోపలబ్ధి కలుగనేరదు.
రాగద్వేషములు జయించనివారికి నద్గతులులేవు. భగవద్గీతలో
“తయోర్ననశమాగచ్ఛేత్” ఆరెంటికి లోబడకుము. అవియె
మీకు విరోధులు అని చెప్పియున్నారు. ఇద్దఱిమధ్యగాని పేరికిని
పరులకునుగాని విరోధభావముండరాదని ఇంకొక అర్థము. ఈ
మంత్రములో నాలుగుపాదములలోను 5 (ఏడు) వాక్యములు
కలవు. అప్పటి విద్యావిధానమును ఈ 5 విశదమొనర్చును. ఈ
నియమములనే జీవితములో ఆచరించినయెడల మానవసంఘము
అపూర్వమగు అభివృద్ధిని పొందును. ఇందులో ని
నియమములేవనగా (1) స్వసంరక్షణాశక్తిని గురుశిష్యులిద్ద
ఱును సంపాదించవలెను, ఒండొరులను రక్షించుకొనవలెను.
(2) శాస్త్రసమ్మతమైన ఆహారమును లభ్యమైనంతవరకు
దాచుకొనకుండ అవసరమునుబట్టి పక్షి, భేద దృష్టి దోషములు
లేకుండ భుజించవలెను. (3) శక్తిసామర్థ్యములను వికసింప
చేయునట్లు కాయకస్త్రముచేయవలెను. (4) బుద్ధి వికసించి

భగవద్గీత 3 ఆధ్యాయం 34 శ్లోకము మీద ఉపనిషత్తు పఠనమునకు
గడంగిరి. భిన్నత్వకారణములు, భిన్నముగా అనుభవములగునవి శరీరక్షణ,
భోజనము కాయపుష్టి విశ్రాంతియు, అధికాగ్రము. ఈ గురుశిష్యులు ఈ
కారణములను తొలగించి ఏకమత్యము కుదుర్చుకొని ఇతరులను మార్గదర్శ
కులు కావలెను.

అన్తస్సురణపెంపొందునట్లు విద్యాభ్యాసము చేయవలెను. గురుశిష్యులమధ్య పరస్పరము ద్వేషముగాని విరోధభావము గాని ఉండరాదు, అన్నియేగాక అట్టిభావములను ఇతరులయెడ కూడ కలిగియుండరాదు. ఈ యైదుసూత్రములను భరతఖండములోగాని, ప్రపంచములోగాని నివసించెడి వివిధ దేశీయులు సంఘములు జాతులుమధ్య వర్తింపజేసిన యెడల లోకకళ్యాణము తప్పక సమకూరును పరప్రీడనము తొలగిపోవును. ప్రబలులు దుర్బలులను వేధించుట ప్వాతంత్ర్యములను హరించుట, ఆస్తిపాస్తులను కొల్లగొట్టుట మొనలగు దుర్నయములు అడుగంటును. వీరు భుజించు ఆహారము ఎచ్చటనుండి వచ్చునో తెలుపబడలేదు కాని వారి శారీరక మానసిక కష్టములవలన లభించునని ఊహించవచ్చును. లేదా పూర్వము విద్యాభిమానులగు రాజులు సమకూర్చవచ్చును. లేదా మధుకరము, భిక్షయును ఇచ్చుటచే జనసామాన్యమే వీరిని పోషించి యుండవచ్చును. ఈ గురుశిష్యులు అవస్థలపాలుగాక సుఖముగా సౌఖ్యవ జీవితము గడపియుందురు.

శా ని వ చ న ము

ముమ్మారు శాన్తి చెప్పబడెను. ఆధ్యాత్మిక, ఆధిదైవిక, ఆధిభౌతిక ములగు విఘ్నములు తొలగుటకు నుద్దేశింపబడెను. తాపత్రయ నివారణముకూడ కలుగవచ్చును. స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరములకుగూడ శాన్తి కలుగవచ్చును.

తాత్పర్యము:— మన ఇంద్రియములను రక్షణ కలుగుగాక!

ఒండొరులను రక్షించుకొందుముగాక! మన యింద్రజిత్తు కలసి భుజింతుముగాక. మనమింద్రజిత్తును శక్త్యుత్సాహములతో పని చేయుదముగాక, బుద్ధి వికసించునట్లు ప్రబోధము పెరుగునట్లు అస్తస్సురణ తేజరిల్లునట్లు మన విద్యాభ్యాసము నెఱుగాక, మనము ఒండొరులనుగాని పరులనుగాని ద్వేషింపకుండుముగాక మనలో మనకుగాని, మనకును ఇతరులకునుగాని విరోధముండ కుండుగాక! శిష్యునికన్న గురువు ఏ విధమునను ఆధిక్యత కోర లేదు. ఏకత్వము నాచరించుటకుగాను దైవమును ప్రార్థన చేయుటగా అన్వయించవచ్చును. ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః ఓం ఆప్యాయన్తు మమాంగాని వాక్పాణశ్చక్షుః

(శ్రోత)మథోబల మిన్ద్రియాణి చ సర్వాణి య

సర్వం బ్రహ్మాపనిషదం మాహం బ్రహ్మనిరాకుర్యామ్
మామాబ్రహ్మనిరాకారోదనిరాకరణమస్త్యనిరాకరణం మైస్తు
తదాత్మనిరతేయఉపనిషత్సద్భూతమయినస్తు తెమయినస్తు

మమ = నాయొక్క అజ్ఞాని = అంగములు ఆప్యాయన్తు =
తుష్టి పుష్టి పొందుగాక, అథో = మరియు వాక్ = వాక్కు
ప్రాణి = ప్రాణము (నాసిక) చక్షుః = కన్ను, శ్రోత్రం—
చేవి; చ = మరియు సర్వాణి = సమస్తమయిన ఇంద్రియాణి =
ఇంద్రియములు బలం = బలము ఆప్యాయన్తు = తుష్టి పుష్టి
నొందుగాక. సర్వం = సమస్తము బ్రహ్మాపనిషదం = ఉపనిషత్తు
లలో ప్రతిపాదించబడిన బ్రహ్మ పరమాత్మ, అహం = నేను
బ్రహ్మ = బ్రహ్మను, మానిరాకుర్యాం = నిరాకరించకుండును
గాక, బ్రహ్మ = బ్రహ్మ మా = నన్ను మానిరాకకోత్ =

నిరాకరించుకుంటున్నాక, అనిరాకరణం=అనిరాకరణము అస్తు= బ్రహ్మనిరాకరణము ఎన్నటికిని సంభవించకుండుగాక. ఉపనిషత్తు= ఉపనిషత్తులయందలి; యథార్థాః = ఏ ధర్మములు కలనో; తె = అవి తదాత్మని = ఆ బ్రహ్మయందు నితె = ఆసత్తుడనయి, మయి = నాయందు సన్తు ఉండుగాక తెమయి సన్తు = అవి నాయందుండుగాక!

విశేషార్థము:— (1) ఆప్య సన్తు = కుష్టిపొందుట; పుష్టినిపొందుట అవయవములు బల్యములై తమ తమ కార్యములను నిర్వహించుటచే తృప్తినించుట, అనగా శరీరమంతయు గంభీరాకారమునుదాల్చి బలవీర్యమై తమ విద్యుత్ కర్మమును నిర్వహించు నిర్దియములద్వారా శారీరక మానసిక సంతోషమును పొందవలెనని భావము. మూర్ఛాకల్య, ముష్ణాక, ప్రకోప నిషత్తులలో నివ్వబడిన శాన్తిపాఠములో “స్థిరై రంశై స్సుష్టువాగం సస్తమాభిః” అని చెప్పబడి యున్నవి. దృఢగాత్రమును స్థిరమైన అంగములును కావలెననియే ఋషులు కోరుచుండిరి. ఆ భావమే యీ శాన్తిపాఠములోను కలదు. మొదటి శాన్తిపాఠములో “సహనావవతు” అన్నపుడు శారీరక, మానసిక, ఆధ్యాత్మిక బలముచే స్వసంరక్షణ కోరబడెను.

Art of self defence ను (స్వశరీర రక్షణలోని నిపుణత్వమును) ఋషులు సర్వదాపాపించుచుండిరి. శక్తిహీనులు భక్తిహీనులు ముక్తిహీనులు” అగుదురు) శ్రీ ముద్గాళఖండ 24 వ మంత్రములో “నాయమాత్మా బలహీనేనలభ్యో” ఈ ఆత్మ బలహీనునకు లభ్యముకాదు, అని తెలిపియున్నాడు.

బలహీనునకు ప్రపంచానుభవముకూడ సంశయాస్పదమే.

అశ్వాని, ఇన్ద్రియాశి, అంగమనగా శరీరము శరీరములోని భాగము. ఇన్ద్రియాశి = ఇన్ద్రియములు కశ్చేద్ద్రీయములు, జ్ఞానేంద్రియములు, అస్తరీద్ద్రీయములు పదునాలుగు. అంగములు కొన్ని ఈ ఇంద్రియములలో చేరును. ఇంద్రియములు, అంగములు అన్ని చెప్పటచేత శరీరమంతయు సర్వసంశోభితమై యుండవలెనని తాత్పర్యము.

(౩) బలం = బలమనగా శక్తి అని సామాన్యార్థము. లావు, తూకము అనికూడ అర్థముకలదు. ఇచ్చట ఆ అర్థములు సమంజసములుకావు. శరీరము అంతయు పొండెడి గంభీరాకారము కూడ బలమని పిలువబడును. అవయవములు పుష్టిగా నుండుటయేగాక శరీరమంతయు చూడ సొంపుగానుండవలెను. అని అర్థము చెప్పవచ్చును. బలమనగా శుక్రమను అర్థము కలదు, రక్తము అని అర్థముకలదు. రక్తపుష్టి వీర్యపుష్టి కలుగవలెనని యర్థము చెప్పవచ్చును.

(4) ఔపనిషదంబ్రహ్మ = ఈ లోకమంతయు ఔపనిషద బ్రహ్మయని చెప్పబడెను. వేదములలో శాస్త్రములలో చెప్పబడు బ్రహ్మగాక ఉపనిషత్తులలో ప్రతిపాదించి నిర్ధారణచేయబడిన బ్రహ్మయే ఈ ఉపనిషత్కారుడు. మొదటి భాగము 4-5-6-7-8 మంత్రములలో చెప్పినట్లు ఇచ్చటనుపాసించునదిగాక అదే బ్రహ్మయని నిర్ధారణ చేయుచున్నాడు. గనుక నట్టి బ్రహ్మయే యీ ప్రపంచమంతయునని భావము.

♦ ముష్ణికమిదే భావమును దెలుపుచున్నది. “బ్రహ్మైవేదం విశ్వం” ఈ విశ్వమంతయు బ్రహ్మయే ఆ బ్రహ్మ ఉపనిషత్ప్రతిపాద్యుడు నిరాకార నిర్గుణ పరమాత్మయే.

(5) నిరాకార్యాం = నిరాకరించుట అనగా లేడని చెప్పట ఉన్నను పూరించుటనుట పూరించినను అనుభవములోనికి తెచ్చుకొనుట అనగా నట్టిబ్రహ్మ లేనట్లుగా ప్రవర్తించుట నేను బ్రహ్మను నిరాకరించుచున్నానుగాక. తన జీవితములో నా బ్రహ్మమను వెల్లడికావలెనని భావము. ఏనునాథుడు ఇట్లే మానవజీవితములో దైవమహిమ వెల్లడికావలెనని తెల్పెను. (చెప్పెను)

(6) బ్రహ్మనిరాకరోత్ = బ్రహ్మనిరాకరించుట, బ్రహ్మ ఎవరిని నిరాకరించడు, సమస్తము ఆయనయే, ఆయనలోనే యున్నది. ఆయనయొద్దకే చేరుచున్నది. అజ్ఞానులయిన మానవులు ఆయనను నిరాకరించవచ్చును. జ్ఞానరాశియైన ఆయన మనలను నిరాకరించుట అసంభవము. ఒకవిధముననది సాధ్యము. మన తపస్సు చాలనప్పుడు మనలను ఆయన పరీక్షించునప్పుడు అర్హతరానింతవరకు ఆయన మనకు ప్రత్యక్షముకాదు. త్వరగా ప్రత్యక్షము కాకపోవుటయే ఆయనవలన నిరాకరణము. అనవచ్చును. అప్పుడుకూడ ఆయన నిరాకరించుచున్నాడనునది మన భావమేగాని యాయనకట్టి భావముండదు.

♦ (7) అనిరాకరణం అస్తు = దైవము నన్ను రక్షించినను, నాకు ప్రత్యక్షముకాకున్నను నేను నిరాకరణంబును

♦ ముష్ణికం 2 వ ఖండము 1 మంత్రము 10 డిటో 2.2 11 మంత్రమును

గాక, ఎన్నడును దైవము లేడను భావము, భావప్రవర్తనము. నాకు సంభవింపకుండుగాక, సహాయసిరాకరణమును పదిము జనులకు తెలిసియే యన్నది. ఆ పదిము ఉపనిషత్తులలో నుపయోగింపబడిన పవిత్రమైన పదమే.

(8) ఆత్మనిరతే = ఆత్మయందు ఆసక్తిగలయని అర్థము. దానిని “వయి”కి విశేషణముగా సర్థము చెప్పవచ్చును. ఆత్మాన్వేషకుడగు నాయందు ఆసక్తి యర్థము. స్రవ్యేకపదముగా కొంత అర్థమయిచిరి. ఆత్మనిరతుఁ యందు అని అర్థము. అప్పుడు వారియంద కన్పడునట్లయి ఉపనిషత్తులయందు చెప్పబడినట్టియు ధర్మములని అర్థముచేయవలెను. ఇకొకవిధమున చెప్పవచ్చును. ఆత్మదర్శనమే పరమ ప్రయోజనముగాగల ఉపనిషత్తులయందు చెప్పబడిన అని అర్థమగును. లేదా ఆత్మసంబంధమైనట్టియు ఉపనిషత్తులలో ప్రతిపాదించబడినట్టియు ధర్మములు అని అర్థమగును.

(9) సన్తు = ఉండుగాక = ధర్మములు నాయందుండుగాక. అనగా నా ప్రవర్తనలో ప్రస్ఫుటమగుగాక! అసర్థము, పెత్తెలోదాచిన పుస్తకమవలెగాక పుష్పమనండి స్వేదన సౌభమవలె ఆ ధర్మసౌందర్యము ఆ ధర్మసగృహము నాశరీరమందు వ్యాపించి నాశితము తరింపజేయుగాక అని అర్థము.

• ఏనునాధని శిష్యులు పితారణ సమయమున ఆయన గురుత్విమును నిరాకరించిరి. (Thou shalt deny me Thrice before the cock crows Thrice.) కోడి చెండుమారులు కూయులోపల నీవు నన్ను ముమ్మారు నిరాకరింతువు. అట్లే శిష్యుడు జరిగెను. అన్ని పరీక్ష కలిగినపుడు సిద్ధాంతము నకు నిలువక దానిని త్యజించుట నిరాకరణము.

తాత్పర్యము:— నాశరీరాంగములు నాన రేంద్రియములు వాక్, ముక్కు, కన్ను, చెవి, మొదలగునన్నియు, నాశరీర వంతయు పుష్టినొందుగాక. సౌప్తవము కలిగియుండి తమ తమ విధ్యుక్తకార్యములను నిర్వహించుచు తృప్తినొందుగాక! నా శరీరము ధాతుపుష్టి నొందుగాక, ఈ సమస్త విశ్వము ఉపనిషత్తులలో ప్రతిపాదించిన నిరాకార నిగ్గణపరమాత్మయే. నేనా పరమాత్మను నిరాకరించకుండునుగాక. భావములో భాషలో ప్రవర్తనలో ఆయన లేడనునట్టి దోషము నాకు సంభవించకుండుగాక. ఆ పరమాత్మయు నన్ను మరువక, నిరాకరించక త్వరలో ప్రత్యక్షమగుగాక. ఆయన అనుగ్రహము కలుగుటలో నాలస్యమైనను లేక (Temptation) దురాశ్చర్యము పరీక్షయు కలిగినను నేను నిరాశనొందకుండునుగాక. ఆ పరమాత్మను నిరాకరింపకుండునుగాక! ఆత్మసంబంధమైనవియు ఉపనిషత్తులచే ప్రతిపాదించబడినవియు సగుహ్యములు ఆత్మయగునాయందు సుస్థిరములై నిలబడుగాక, త్రికరణశుద్ధిగా నాచే ఆచరింపబడుగాక. తద్వారా నేను తరింతునుగాక.

ఓం. కేనోపనిషత్. ప్రథమఖండం - ౧ వ బ్రాహ్మణము.

హరిః ఓం:— కేనేషితం పతత్రిషేషితం మనః
 కేనప్రాణః ప్రథమః ప్రైతియుక్తః ।
 కేనేషితాం వాచమిమాం వదన్తి
 చక్షుః శ్రోతం కడి దేనోయునక్తి.

ప్రథమః = మొట్ట మొదట కేన = ఎవనిచేత ఈషితం =

కోరబడి ప్రేషితం = ప్రేరేపింపబడి మనః = మనస్సు పతతి = పడుచున్నది. కేన = ఎవరిచేత యుక్తః = నియమింపబడి ప్రాణః = శ్వాసము ప్రైతి కడలుచున్నది. కేన = ఎవనిచేత ఈషితం = కోరబడి ఏమాం = ఈ వాచం = వాక్కును (జీవులు) వదన్తి = పలుకుచున్నారు. కః = ఏదేవః = దేవుడు చక్షుః = కంటిని, శ్రోత్రం = చెవిని ఉ = నిక్కమగా యునక్తి = నడిపించుచున్నాడు, నియమించుచున్నాడు. ఈ మన్తము శిష్యో వాక్యము.

* విశేషార్థము :— (1) మనః = మనస్సు, నాసిక, వాక్కు, చక్షుః, శ్రోత్రం. ఇదు ఇంద్రియములను గూర్చి ప్రశ్న చేయబడినది. రెండవ మంత్రములో నీ ఐదింటి గూర్చి గురువు సమాధానము చెప్పెను. నాలుగు, ఐదు, ఆరు, ఏడు, ఎనిమిది మంత్రములలో నీయైదింటిలో ఒక్కొక్కదానిని గూర్చి చెప్పబడినది. ఇందులో ప్రాణః అనుపదమునకు నుచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములు జరుపు నాసికయని యిచ్చట అర్థము చెప్పబడెను. ఇతరులు దానికి ముఖ్యప్రాణమని దుర్ధము చేయుచున్నారు. అందుకై ప్రథమః అను పదమును ప్రాణమునకు విశేషముగా నన్వయించుచున్నారు. శిరస్సుననున్న నోరు, చెవి, కన్ను, చెప్పబడినవి. మిగిలినది ముక్కు దాని గూడ నుదహరించుట

* మనస్సు స్వతంత్రియైన స్వేచ్ఛావృత్తాదు. ఇదిరిల కిక్కిరిల్లనే దానికని సంచారము కలుగుచున్నది. మనస్సుకూడ పృథ్వితిలాసండి వచ్చుచున్నది. భగవద్గీత. 13 వ అధ్యాయము 5-6 శ్లోకములు, బృహగారణ్యకము ౧.౩-౩ ప్రాణం అనగా ముక్కు అని అర్థము చేయబడెను.

భావ్యము. రెండు ముక్కులు, రెండు కళ్లు, రెండు చెవులు, నోరు, ఈ యేడుకలసి సప్తమహర్షులని బృహదారణ్యకములో ౨-౨-౩ర మంత్రము చెప్పుచున్నది. మనస్సు ముఖ్యప్రాణ ముపై అధికారము చేయదు, మనస్సే మొదట చెప్పబడినది. గనుక మనస్సు మనస్సుకు తండ్రి, ముఖ్యప్రాణము, బిడ్డ అని బృహ ౧-౧-౨ చెప్పుచున్నది. అచ్చటనే ౧-౩-౧ నుండి ౧౬ న మంత్రమువరకు తెలుపబడిన ౪ గురు దేవతలు వాక్కు, నాసిక, చక్షుస్సు, శ్రోత్రము, మనస్సు, వీనిని ముఖ్యప్రాణము అనగా జీవాత్మ యొడ్డెక్కించెనని కలదు. కాన యిచ్చటను నాసికయే చెప్పవలెను. లోబడిన ఇంద్రియములే ఉదహరించ బడెనని ఊహించుట భావము. మనస్సును తక్కిన ఇంద్రియము లును అన్నియును అచేతనములే వీనికి చైతన్యముగలదేదో యాధారమై యుండవలెను.

(2) యుక్తః = కలసి లేక నియోగింపబడి అని రెండును చెప్పవచ్చును. ఏ యధిష్ఠానదేవతచే నియోగింపబడి లేదా ఏ దేవతతో కలసి యిట్లేంద్రియములు వర్తిల్లుచున్నవి అని పృచ్ఛకుని భావము. యునక్తికికూడ నిదేవిధముగ అర్థము చెప్పవచ్చును.

(3) ఇషితంప్రేషితం = ఈ పదము ఈషితముకాదు. ఇషిత మనగా కోరబడి మొట్టమొదట ఎవరి యిచ్చచేత నీయైదు ఇంద్రియములు కర్తవ్యమునందు నియోగించబడినవి? అనునది ప్రశ్న అందుచే ప్రధమః అను పదమునకు ఇషితముతో సంబంధములు కలుపుటమేలు. అసలు సృష్టికర్త ఈ ఇంద్రియములనన్నిటిని

కల్పించి మానవునిలో నిలిపెను.

* ఐత రేయము చూడనగును. పిమ్మట జీవాత్మ ఈ యింద్రియములను ఉపయోగించుచుండును. జీవాత్మవలన కలిగెడి ప్రోత్సాహము ప్రేషితం అనుపదమువలన సూచితమగుచున్నది.

(4) పతతి = పడుచున్నది పూరిమీద పురుగులు వ్రాలు నట్లు మనస్సు విషయములమీద వ్రాలును. వ్రాలి యా యా ఇంద్రియములద్వారా ఆయావిషయ స్పర్శను గ్రహించి భోగించును.

(5) దేవః = దేవత లేక దివ్యమైనది. దానికే ప్రకాశింప చేయు వివేకము లేక బుద్ధియని చెప్పవచ్చును. ప్రకాశవంతమగు తేజస్సు కలుగుటచేతనే యితర వస్తువులను గ్రహించెడి శక్తి ఏర్పడుచున్నది. ప్రాణమన్న చోట ముఖ్యప్రాణమే అని అర్థము చెప్పినయెడల ఇచ్చట దేవ అను పదము నిరర్థకమగును. ముఖ్య ప్రాణమే సమస్తేంద్రియములను నడుపుచున్నదని ప్రశ్నోపనిషత్తు 3 వ ప్రశ్న 3-7. బ్రాహ్మణములలో చెప్పుచున్నది. అందువలన చెవిని, కంటిని, నడపునది ముఖ్య ప్రాణమే కావలెను. ఇచ్చట వేరొక దేవత కంటిని చెవిని నడపుచున్నట్లు సూచనగలదు. కాన ప్రాణి అన్న పృథు నాశిక అనియే అర్థము చేయవలెను.

తాత్పర్యము:— దేని సంకల్పముచే నీమనస్సు మొట్టమొ

* ఈ మనస్సు శరీరములానికి ఎట్లు ప్రవేశించినది అవికూడ అర్థము చేయవచ్చును.

దట ఈ శరీరములో ప్రవేశించుచున్నది? దేనివలన ప్రతిరేసింపబడి విషయములమీద చాలుచున్నది? దేనిచే నియోగింపబడి లేక దేనితోకలసి ఈ నానిక ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములను జరుపుచున్నది? ఘోషించుచున్నది? ఎవరి సంకల్ప ప్రకారము ఈ వాక్యములను జీవులు పలుకుచున్నారు? ఏ తేజస్వాలియగు దేవుడు నిక్కముగా నీకంటిని ఈ చెవిని నియోగించి నడపించుచున్నాడు?

అయి వ బ్రాహ్మణము:— శు య శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసో
మనో య ద్వాచోహవాచంస ఉప్రాణస్య ప్రాణః
చక్షుషశ్చక్షురతిముచ్య ధీరాః

ప్రేత్యాస్త్రాల్లోకాదమృతాభవంతి య
* యత్ = ఏది శ్రోత్రస్య = చెవియొక్క శ్రోత్రం = వినెడు శక్తి, మనసః = మనస్సుకు మనః = మననముచేయు శక్తి వాచః = వాక్కునకు లేక నాలుకకు వాచం = పలికెడి శక్తి ప్రాణస్య = నానికకు ప్రాణః = ఊపిరి ఆడించు శక్తి చక్షుషః = కంటికి చక్షుః = చూచెడి శక్తి హ ఉ నిశ్చయముగా నః = అది ధీరాః = ధీరులు అతిముచ్య = వేరుపరచి అస్మాల్లోకాత్ = ఈలోకము నుండి ప్రేత్య = వెడలి అమృతాః = అమృతులు భవంతి = అగుచున్నారు.

నిశేషార్థము:—ఈ వాక్యము గురువుయిచ్చిన ప్రత్యుత్తరము.

* బృహదారణ్యకము 4.3.6 వ మంత్రము “ ఆత్మనైవాయం జ్యోతిషా నైయ సూర్యచంద్రాదుల స్థమించి నప్పుడు జీవి ఏ ప్రకాశమువలన ప్రవర్తించగలడు? ఆ తన ఆత్మయే తనకు తేజస్సునిచ్చుచున్నది.

(1) శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం = మొదటి మంత్రములో చెప్పిన
 5 ఇంద్రియములను ఈ మంత్రముదహరించుచున్నది. శ్రోత్రస్య
 శ్రోత్రమనగా చెవికి చెవియని అర్థము. శరీరము అయియుండ
 వచ్చును, లేదా సజీవమై యుండవచ్చును. సజీవమై యున్న
 పుడు జాగ్రదవస్థలో లేదా నిద్రావస్థలోనుండవచ్చును. జాగ్ర
 దవస్థలో నున్నపుడు అన్యాయ క్తమై యుండవచ్చును. లేదా
 సామాన్యస్థితిలో నుండవచ్చును. శరీరమునకు వెలుపల విష
 యము లన్నియు కలవు. ఈ విషయములకును ఆ శరీరమునకును
 స్పర్శ కలుగుచుండును. మృతశరీరముగాని, నిద్రావస్థలోనున్న
 సజీవశరీరముగాని, అన్యాయ క్తమై జాగ్రదావస్థలోనున్న శరీ
 రముగాని, విషయస్పర్శను గమనించు, జాగ్రదావస్థలో
 నుండి అన్యాయ క్తము కానపుడు విషయస్పర్శను గ్రహించ
 గలదు. ఇంద్రియములు ఈస్పర్శను మనస్సుదగ్గరకుకొనిపోవును.
 మనస్సు ఆ స్పర్శకు అర్థమునుకల్పించి స్పర్శకలిగించిన బాహ్య
 విషయమును తెలిసికొనును. ఆ స్పర్శపేరు ఆంగ్లములో
 (Sensation) దానికే సంజ్ఞానమనిపేరు. మనస్సు ఇచ్చేడి
 అర్థమునకు (Perception) ఆ జ్ఞానము అని పేరు. మనస్సు
 గ్రహించినదానిని బుద్ధికినివేదించును. *దానికే— పరిజ్ఞానమని

*తిస్యభాసా సర్వమిదం విభాతి కథోపనిషత్తు 5 అ, 15 మం. క్వేతా
 శ్వేతతం అ. 14 మంత్రము ముష్టికం 2 ఖండం 2 మంశ్రము 10 ఆత్మప్రకా
 శము పలననే లోకమంతయు ప్రకాశించుచున్నది. యేనసూర్యస్తరతి తేజ
 సేద్ధః తైత్తిరీయం 3 బ్రాహ్మణం 12-9 లో 7 ఆయన తేజస్సువల్లనే
 సూర్యుడు వెలుగుచున్నాడు.

వేరు. ఈయనై జీవాత్మకు అర్పించుకొనును. అతడే (Knower) “జ్ఞః” చెవికి చెవి అనునపుడు చెవిద్వారా వచ్చెడి విషయ స్పర్శకు వినెడి ఆకునవ్యక్తి “జ్ఞః” ఎవరో వాడు అనియర్థము. ఇన్ని యింద్రియములు కూడ తమతమ ప్రత్యేక కర్తవ్యములను నిర్వహించే శక్తి ఆ “జ్ఞః” నుండి పొందుచుండును. సః అని మన్త్రముగో చెప్పబడినవాడు జ్ఞః అని చెప్పబడెనువాడె.

(2) అతిసుచ్య = అనగా వేరుపరచి విషయమును, ఇంద్రియమును వేరుపరచవలెను. ఇంద్రియమును, ఆ యింద్రియమునకు శక్తిని వేరుపరచవలెను. అప్పుడు ఇంద్రియమునగా ఇంద్రియమున్న స్థానము, ఆయింద్రియమునకున్న శక్తికిని ఆ శక్తి ప్రదాతకును వేరుచేయవలెను. అట్లు వేరుచేసినపుడు మిగిలెడి శక్తి ప్రదాత స్వభావమును తెలియవలెను. బృహదారణ్యకములో “విజ్ఞాతారమరే కేనవిజానీయాత్” శ్వేతాశ్వతరములో “సవేత్తివేద్యం సచ తస్యాస్తివేత్తా” దీపమువలన నన్ని వస్తువులను చూడవచ్చును. దానిని జూచుటకు వేతే దీప మక్కరలేదు, చూడగలవాడున్నంతమాత్రమున చాలును. అట్లే “జ్ఞః” అని చెప్పబడినవాడు తనవంటి శక్తికలవానిచేతనే చూడబడునుగాని అట్టి శక్తిలేని ఇంద్రియాదులచే జూడబడడు, అతిసుచ్య అనునపుడు వేరుపరచి త్యజించి అనికూడ అర్థము కలదు. అనగా ఈ యింద్రియములను వాటికుండు విషయసుము ఖత్వమును త్యజించి అని అర్థము చెప్పవలెను.

(3) లోకాత్ = లోకమునుండి ఈ జీవలోకము యీ ప్రపంచము అని అర్థము చెప్పవచ్చును. లేదా ఈ యింద్రియ

వ్యాపారము జరుపు రంగమునుండి లేక అవసరముండి అనగా
నిండియ వ్యాపారమే ప్రాముఖ్యముగాగల పరిస్థితులనుండి.

(4) ప్రేత్య = చనిపోయియుని ఒక అర్థము. రంగమునుండి
వెల్వడియని నొకయర్థము. ఇండియవ్యాపారమునుండి నైదొ
లగి ఉన్నత స్థాయిలో నుత్తమజీవితము గడుపుచుండి అని
అర్థము చెప్పవచ్చును.

(5) ధీరాః = ధీమతులు అనగా జ్ఞానులు అనగా ఋషులు
అనగా పరమాత్మ దర్శనముచేసినవారు. ఇట్టి అర్థము పురుష
సూక్తములోను, మున్జాకములోను చేయబడినది. ఉపనిషత్తుల
లో నెల్ల ప్రత్యేక సందర్భములున్న ప్రభుత్వ సామాన్యస్థితిలో
నీయర్థమే పొసగుచుండును.

* (6) అమృతాః = అమృతము శరీరపతనమైన పిమ్మట
మరల శరీరము ధరించరని అనగా జన్మయెత్తరని ఒక యర్థము.

* ఇట్లే గీత అ 15. శ్లో 12 13 ఆ 18 శ్లో కాబట్టి అత్మశక్తివలననే
లోకములో పంచభూతములు ఏర్పడుచున్నవి. అత్మశక్తివలననే ఇంద్రియ
ములు తమ తమ పనులందు సమర్థములగుచున్నవి.

తైత్తిరీయము 2 ఆ 7 వ పదస శోవ్యావాస్యాత్ కఃప్రాణ్యాత్
యదేష ఆకాశ ఆనందోనస్యాత్ ఆకాశములో ఆనందమే లేనియెడల
ఎవరు ఊపిరి పీల్చగలరు. ఎవరు జీవించగలరు. పరమాత్మస్వభావమగు
ఆనందము లోకమంతటా వ్యాపించబట్టే ఏ జీవియైనను జీవించుట
తిలస్థించుచున్నది.

కేనోపనిషత్ 4 ఆ. 1 మ ద్రిము ఇంద్రియములు బాహ్యస్పర్శకవి.
ఏ కొద్దిమందియో ధీమతులు అ న్నిర్ముఖ మొనర్చుకొని ఆ పరమాత్మను చూడ
గలరు.

శరీరపతనముగాకున్నను నశించెడి శరీరమే తామనుభావమును పూర్ణముగా విడచి యనశ్వరమగు నాత్మయే తామనుభావము స్థిరపడి అనుభవైకవేద్యము అయినవారు రెండవభాగము 5 వ మంత్రములో ఈ మంత్రములోని చివరిభాగము “ ధీరా ... భవన్తి ” వరకు గలదు; అచ్చటనే 4 వ మంత్రములో అమృతమను పదమునకు అన్నిచోట్ల నిదియే అర్థము అన్ని యుపనిషత్తులలో నిదియే యర్థము. ఏషణాత్రయమును త్యజించినవారు అమృతులగుదురని సర్వవిదితము.

ప్రేత్య అను పదమునకు ఏషణాత్రయమును విడుచుటయని శ్రీ శంకరులవారు అర్థముచేయుచున్నారు. అట్లు పాసగనిచో అతిముచ్య యనుపదమునకే ఈ యర్థము చేయవచ్చునని వారి భావము. ఇచ్చట నీ రెండుపదములకును అట్టియర్థము సులభ సాధ్యముకాదు. ప్రసంగవశమునను అట్టి అర్థమున కావశ్యకత లేదు. మొదటి మంత్రములోని ప్రశ్నకును, రెండవ మంత్రములోని ప్రత్యుత్తరమునకును యిక్కడ ఏషణాత్రయ త్యాగము చెప్పనక్కర లేకుండగనే సామరస్యము గుఱుగుచున్నది. ఇంద్రియములు, శరీరము తానేయనుభావము అజ్ఞానముచే వాటిల్లుచున్నది. తాను యీ ఇంద్రియములు కాదనియు తాను యీ శరీరముకాదనియు వీనికంటే భిన్నమై వీనిని నడపించువాడనియు తెలిసికొనుట అనశ్వకము ఇవన్నియు నశ్వరములనియు తాను అనశ్వరుడననియు తెలిసికొనుటావశ్యకము. తనకు వీనివలనకలుగదగిన లాభనష్టములు లేవనియు తెలిసికొనుట ఆవశ్యకము. ఇట్లు తెలిసికొన్నవాడు ఇంద్రియ లీలారంగమగు ప్రపంచముతో

నిమిత్తములేనివాడగును. అందుచేతనే వానికి అమృతత్వము సంభవించును. అట్టిస్థితిలో ఏషణాత్రయముండదు. ఏషణాత్రయ త్యాగము పూర్వసాధనమాత్రమే యగును ఈ మంత్రములో సాధనప్రస్తావనలేదు. బృ 3-౫-౧ ఏతంవై తమాత్మానం విదిత్వాబ్రాహ్మణః । “పుత్రైషణాయాశ్చ విత్తైషణాయాశ్చ లోకైషణాయాశ్చ పుత్రైషణాయాధైక్ష్యచర్యంచరన్తి” ఆత్మను దెలిసి ఏషణాత్రయమును విడనాడును, పూర్వసాధనగాక తర్వాత ఫలితముగా చెప్పబడును. సాధనయు కావచ్చును, ఫలితము పూర్తివిసర్జన.

తాత్పర్యము:— ఎవడు చెవికి చెవి, (విశేషశక్తి) మన స్సుకు మనస్సు (మనసశక్తి) నాలుకకు నాలుక (పలికెడిశక్తి) నాసికకు నాసిక (శ్వాసముల నడిపెడిశక్తి) కంఠికి కన్ను (చూచెడిశక్తి) అయియున్నాడో య త డే నిశ్చయముగా నాత్మయేయని భావము. ఇంద్రియమును, ఆ యింద్రియముల శక్తిని, లేదా అధిష్ఠానదేవతలను, వేరువనచి ఆశక్తిప్రదాతను తెలిసికొన్న ధీరులు ఇంద్రియములు, శరీరము తాము కాదని నిర్ధారణచేసికొని ఇంద్రియములకును ఇంద్రియరంగమునకును, శరీరమునకును, అతీతులయి అమృతత్వమును పొందుచున్నారు. ఈ శరీరాదులు పతనమైన పిమ్మట అమృతులగుచున్నారు, అనికూడ చెప్పవచ్చును. అచ.మాత్మాబ్రాహ్మణ్యని మాంఘాక్యము రెండవమంత్రము తెలుపుచున్నది. మానవశరీరములోనుండి జీవాత్మయని పిలువబడునది స్వతస్సిద్ధముగా బ్రహ్మయే.

3 బ్రాహ్మణం = శ్రుతిః 3౪ సతత్రచక్షుర్గచ్ఛతి నవాగచ్ఛతి
 నోమనోసవిద్యో నవిజానీమో యధైతదనుశిష్యాత్ ౪
 ౪ బ్రాహ్మణం-శ్రుతిః ౪ అస్య దేవతద్విదితాదభోఅవిదితాదధి।
 ఇతి శ్రుశ్రుమపూర్వేషాం యోనస్తద్వ్యాచ చక్షిరే ౪
 తత్ర = అచ్చటికి చక్షుః = కన్ను నగచ్ఛతి = పోదు.
 తత్ర = అచ్చటికి వాక్ = వాక్కు నగచ్ఛతి = పోదు. తత్ర =
 అచ్చటికి మనః = మనస్సు నగచ్ఛతి = పోదు. ఉ = నిశ్చయము
 (తత్ = దానిని) న విశ్మః = మనమెరుంగము, సవిజానీ,
 మః = అనుభవములోనికి వచ్చినదియులేదు, యథా = ఎట్లు
 అనుశిష్యాత్ = బోధించగలము. తత్ = అది విదితాత్ =
 ఎరిగినదానికంటె అస్యత్ = వేరైనది, ఏవ = నిశ్చయము.
 అధ = మరియు అవిదితాత్ = తెలియనిదానికంటెను అది =
 మించినది ఇతి = ఇట్లుని పూర్వేషాం = పూర్వులయొక్క వచన.
 మును శ్రుశ్రుమ = వినియున్నాము.

విశేషార్థము:— (1) వ్యాచచక్షిరే = విశదపరచి. స్పష్ట
 ముగా యథార్థమైన విధమున మాకు అనుభవైకవేద్యమొన
 ర్చిరి. పరమాత్మ ధీరులకు జ్ఞానులకు మహర్షులకు వేద్యుడయి
 యున్నాడు. ఇతరులకు దుర్లభుడై యున్నాడు సాధననుబట్టి.
 ఉపకరణములనుబట్టి, అర్హతనుబట్టి యీ సాధ్యాసాధ్యములు
 గుంభవించుచున్నవి. నః = మాకు తత్ = దానిని ప్రబోధించిరి.
 అని చెప్పబడెనేత ఆపరమాత్మజ్ఞానము నిశ్చయముగా నిస్సందేహ

ముగా లభ్యమగునను అభయము కలదు. ఇట్లే * ఈశావాస్య ములోగూడ తెలుపబడెను. “ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం యేన స్తద్వీచచక్షిరేఽచచ్ఛట, నిచ్ఛట రెండుపదములలో భేదము కలదు, అచ్ఛట ధీరాణాం అని కలదు. ఇచ్ఛట పూర్వేషాం అని కలదు, అచ్ఛట విచచక్షిరేఽచచ్ఛట వ్యాచచక్షిరేఽఈ క్రియాపదములు రెండు ఒకదానికొకటి గూఢాంతరములని యెంచవలెను. ధీరాణాం = అనునపుడు జ్ఞానులన్న అర్థము స్పష్టమగుచున్నది పూర్వేషాం అనునపుడు అట్లు స్పష్టమగుట లేదు. కాని పూర్వేషాం అనునపుడు పూర్వగురువరంపరయని అర్థము చేయవచ్చును. అట్లు చేసినయెడల ఈ గురువులందఱు మహర్షులేగనుక అచ్ఛటను ఇచ్ఛటను పూర్వాచార్యులచేత ప్రబోధితమైన మహర్షులు ఈ రెండు ఉపనిషత్తులను ప్రబలకు అనుగ్రహించిరి, అని తేలును. ఇతరములగు ఉపనిషత్తులు ముణ్డకము, ప్రశ్న, తైత్తిరీయము, బృహదారణ్యకము మొదలగునవి. గురుపరంపరను ప్రత్యక్షముగాను, పరోక్షముగాను తెలిపియున్నవి, ఈ ఉపనిషత్ విద్య అంతయు గురుముఖమున అర్జున డైన శిష్యునకు ప్రబోధితముకావలసినదే. ఇప్పటికిని ఆ ఉపనిషత్ రహస్యానుభవము అట్లే లభించుచున్నది. శ్రీరామ కృష్ణపరమహంసలవారికి “భైరవి” అను స్త్రీవలనను “తోటా పురి” అను పురుషునివలనను, సగుణ, నిగ్గుణ పరమాత్మల దర్శనము సవికల్ప నిర్వికల్ప సమాధులలో లభించెను. ఆయన

* ఈశావాస్యము 10 వ మంత్రము 13 వ పుంశ్రమము.

వలన ఆయన శిష్యులకు అనుగ్రహించబడెను. ఉపనిషత్తులను అవ్చొత్తించినమాత్రమున సభ్యులననుఖమే కలుగునుగాని అనుభవానందము కలుగనేరదు.

* (2) పూర్వేశాం = పూర్వజులవలన ఈ ఉపనిషత్ నెల్వడి యే కొన్ని వేల సంవత్సరములయినదోయని ప్రతీతి. అంతకు పూర్వము ఎన్ని సంవత్సరములనుండి ఈ ఉపనిషత్ప్రజ్ఞానము పరంపరాగతముగా వచ్చుచుండెనో తెలియ శక్యముకాదు. త్రికాలజ్ఞులగు జ్ఞానులే తెలిసికొందురు.

(3) తత్ర = అచ్చటికి రెండవమంత్రములో చెప్పిన బ్రహ్మ యొద్దకు ఎవరిని తెలిసిన అమృతత్వము కలుగునని చెప్పబడెనో అట్టివాని యొద్దకు వెనుకటి మంత్రములో కంటికి కన్ను అని చెప్పబడినది గనుక ఆ రెండవకన్ను ఎచ్చటనున్నదని ఆ కంటి శక్తిని ఎట్లు కనిపెట్టవచ్చునని శిష్యుడు ప్రశ్నించి యుండ వచ్చును. లేదా అట్లు ప్రశ్న కలుగునని గురువే యూహించి యీ మంత్రమున ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను, 1-2 మంత్రములలో చెప్పబడిన విదింకిలో కన్ను, వాక్కు, మనస్సు, ఈ మూడు నిచ్చట ఉదహరింపబడినవి. తక్కినవికూడ నుదహరింపబడినట్లే యెంచవచ్చును. ఈ యైదిండియములు తమ్ము సృజించినవానిని తమకు శక్తినిచ్చినవానిని గ్రహించ లేవని యర్థము. బాహ్యేంద్రి

* ఈ పూర్వ గురుపదంపరలో శ్రీబ్రహ్మగూడనుండి. ఇద్దఱి పేర్లను బృ ౬-౫-౩ ఉదహరించుచున్నది. వాచ్, అంభినీ, ఇద్దఱు అంభినీ సూర్యునివలన జ్ఞానోపదేశము పొందెను.

యములేగాక * సంతరిందియములుగూడ గ్రహించలేవని స్పష్టపరచబడెను. ఈ భావము ఇతరోపనిషత్తులలోగలదు. * బృహదారణ్యకములో “విజ్ఞాతారంకేన విజానీయాత్ * తైత్తిరీయం “యతోవాచోనివర్తంతే అప్రాప్య మనసాసహ” అచ్చటికి వాక్కు పోలేదు. మనస్సుతోసహ తిరిగివచ్చెను. అదే భావమును * ముణ్డకములో “నచక్షుషా గృహ్యతేనాపివాచా నాన్వైద్యేవైతపసాకర్మణావా” మానవ శరీరములోని ఇంద్రియము లేదీయఁ, సాపరమాత్మను గ్రహించలేవు.

(4) నవిద్యః = మనమెరుగము. గురుశిష్యులిద్దరు ఎరుగరని యర్థముకాదు, గురువులకు తెలియుననుట నిస్సందేహమే. ఇచ్చట ఈ పై తెలిపిన ఇంద్రియములద్వారా గురువుకై నను శిష్యునకై నను తెలియదనుటయే ఈ శాక్యమునకర్థము. అందువలన శిష్యుడు ఈ ఇంద్రియముల అశక్తతను కనిపెట్టి వానినుండి విముఖుడుకావలెనని భావము, అట్లు విముఖుడైనపుడు సాధసాంతరమును యోచింప మొదలుపెట్టును.

(5) నవిజానీమః = ఈ ఇంద్రియములద్వారా వచ్చెడి విషయజ్ఞానమును స్వకీయప్రవర్తనలో లీనముచేసికొనినను అదియును ప్రయోజనకారి కాదని యర్థము. “విద్యః” అన్నపుడు వలెనే ఇచ్చటగూడ గురుశిష్యులిద్దరినంగతి చెప్పినను గురువుకు

* అంతరిందియములు = అంతరేందియములు.

* బృహదారణ్యకము 2-4-14

* తైత్తిరీయము ౨ వ అధ్యాయము 4 వ పసన.

* 3 ముణ్డకము ఖండము 1 8 వ పుంత్సము.

తెలియదని యూహించుచు. గురువు శిష్యునకు బోధించు నపుడు శిష్యునకు తెలిసిన వస్తువుతో సోల్చి తెలియనివస్తువును బోధింపజూచును. ఇంద్రియములద్వారా తెలియబడిన వస్తువులతో తద్వారాదుగ్ధాగ్రహమైన వస్తువును సోల్చుట అసంభవము. ఇట్లు చెప్పటచే పరమాత్మ శిష్యులకు తెలిసిన అనగా నింద్రియగోచరమగు అన్ని వస్తువులకంటెను భిన్నమని అర్థము. అందుచేతనుపమానోపమేయముల ద్వారా తెలుప శక్యము కాదని భావము. శ్వేతాశ్వత్థము 3-19 లో “నవేత్తి వేద్యం నచ తస్యాస్తివేత్తా” అతడే తెలిసికొనును. అతడే తెలియ తగినవాడు, అతనిని తెలిసినవారు లేరు. దీనినిబట్టి యీ లోకము లోని వస్తువులేవియు పరమాత్మ కాదని “నేతినేతి” యను పదములచే చెప్పిన సత్యము వెల్లడించబడుచున్నది, ఆత్మ ఆత్మ చేతనే గ్రాహ్యమనికూడ భావించవలెను.

(6) ఏతదనుశిష్యాత్ = ఎట్లు బోధించవచ్చును? అను నది ప్రశ్నగా వదలవచ్చును, లేదా! ఎట్లు బోధించవలెనో మాకు తెలియదని “నవిజానీమః” లో కలుఫవచ్చును.

(7) విదితాత్ = తెలిసినదానికంటె; దానికంటె పరమాత్మ అన్యము, ఇచ్చట “తెలియుట” అనగా నింద్రియముల చేత తెలియుట అని అర్థము. ఇంద్రియగ్రాహ్యమైన వస్తువులు ఆ నింద్రియములవలెనే సర్వరములుకాన హేయములు, వాంఛనీయములుకావు. వానిని గురించిన జ్ఞానము అట్టిదియే. ఇట్లు చెప్పటచే నీ విషయములయందు తద్జ్ఞానమునందు విరక్తి

కల్పింపబడుచున్నది. సాధనాస్తరావశ్యకత సూచింపబడుచున్నది.

(౧౮) అవిదితాత్ అధి = అవిదితం అనగా తెలియబడనది. ఇంద్రియములచే గ్రాహ్యముకానిది అని చెప్పవచ్చును. అవ్యక్తము అని చెప్పవచ్చును. అజ్ఞాతముఅనవచ్చును, “అధి” అను పదమునకు వేరైనది, ఎక్కడైనది, అని రెండర్థములు కలవు. శ్రీ శంకరులవారు ఈ రెంటికీని ఒకశేభానమును సూచించిరి. అవిదితమైన వస్తువుకన్న వేరైనది అని చెప్పటం అసందర్భముగా కనబడును, అవిదితము కనుక దాని స్వభావమే తెలియదు. కాన దానికంటే విచారణీయమగు పదార్థము లేక శక్తి భిన్నమో కాదో చెప్పటం అసంభవము. అందుచే మరయొక అన్వయము సరళమైనది సరసమైనది దొరకవలెను. ఈ అధ్యాయములోనే రానున్న మంత్రములలో ఉపన్యమైన పదార్థమున కన్న బ్రహ్మ వేరని చెప్పబడెను. కాన బ్రహ్మగాక, ఏ ఇతర వస్తువుదో లేక శక్తి నో లేక దేవతనో, శిష్కగణము, లేక ఇతరజనము ఉపాసించుచుండిరో అధి ఈ అవిదితమను పదము వలన సిద్ధింపబడినదని చెప్పవచ్చును. అప్పుడు విదితమయినది ప్రపంచము, అవిదితమైనది ఈ ప్రపంచముపాసించు వేదచోదిత దేవతాగణము. ఈ ఉపనిషత్కారుడు ప్రతిపాదించుబ్రహ్మ రెండవ శాస్త్రపాఠములో చెప్పిన బ్రహ్మ. ఈ ఉపన్యాస దేవతాగణముకన్న భిన్నమైనది, మిన్నయైనది. “అవిదిత”మనిరి కాని అవేద్యమనలేదు. కాన ఆ దేవతలనుగూడ తెలిసికొన శక్యమే అవిదితమనగా. తత్వవేత్తలు చెప్పు ప్రకృతి, అవ్యాకృతము

మూలప్రకృతి, అనిర్వచనీయమగుమాయ అని చెప్పినను చెప్ప వచ్చును. అప్పుడు వివిధ సిద్ధాంతములలో నవ్యక్తములని చెప్ప బడు వస్తువులకంటే నీబ్రహ్మ భిన్నమైనదని అతిశయమైనదని అర్థమగును. ఇంకొకవిధమున ఆలోచించవచ్చును. అధి:— అనగా:— అటుదోవచూపునది అని అర్థముకలదు, తత్సంబంధమైనది, దానినుండి వచ్చునది, అనికూడ నర్థముకలదు. అప్పుడు విదితమునకంటే భిన్నమైనది, అవిదితస్వరూపమున యుండునది అనవచ్చును. అనగా బహుజనులకు తెలియనిదిగానేయుండు స్వభావముకలది అని చెప్పనొప్పును. బృహదారణ్యకం 3-4-1 లో “యత్ సాక్షాదపరోక్షాద్బ్రహ్మ” “య ఆత్మా సర్వాంతరః” అని చెప్పుచున్నది. ఏది సాక్షాత్తుగా అపరోక్షరూపమున బ్రహ్మ అయియున్నది. ఏది సర్వాంతర్యామి అయియున్నది. అని చెప్పబడి యున్నది. కాన ఈ బ్రహ్మ కనుపడువానికంటే భిన్నము, ఊహించుదానికంటే భిన్నము, అతీతము, కార్యకారణములకంటే భిన్నమనియు, అతీతమనియు చెప్పవచ్చును. ముల్లకము 3-2-3-4 మంత్రములలో “నాయమాత్మా ప్రవచనేనలభ్యో నమేధయాన బహునాశ్రుతేన” “నాయమాత్మా బలహీనేనలభ్యోనచప్రమాదాత్తపరోవాప్యలిక్ష్ణాత్” ఆత్మాస్వేషణమునకు ఆత్మదర్శనమునకు సామాన్య సాధనము లేవియు పనికిరావని యీ మంత్రములలో గుఱువుశిష్యునకుపదేశించుచున్నాడు. పూర్వ ఋషుల అభిప్రాయమిదియె. ఇది స్పష్టపరచెను.

తాత్పర్యము:— ఆ బ్రహ్మయందు పడమును కన్ను గుమి

పించి చూడలేదు, వాక్కు వర్ణించలేదు. మనస్సు, ఊహించలేదు. ఈ సాధనములవలన మనము తెలియజాలము. తద్వ్యాపావచ్చేడి జ్ఞానముచే కక్రేంద్రియములును గ్రహించజాలవు, దానిని అనుష్ఠానములోనికి ఆనుభవములోనికి తెచ్చుకొనలేము. ఇట్టి సాధనములమీద నాధారపడువారికి దానినెట్లు బోధించవచ్చును? అట్టి సాధనములపై యాధారపడి యెట్లు బోధించవలెనో ఊహించలేము. తెలిసినట్లుండు లోకమునకంటె నది భిన్నము, అతీతము లోకముచేనుపాసింపబడు తెలియనట్లుండు దేవతాదులకంటె నది భిన్నము, అతీతము, బహుజనులకది తెలియనిదిగానే తోచుచుండును. ఎవరు మాకీ బ్రహ్మను అనుభవైకవేద్యమొనర్చిరో యట్టి పూర్వ ఋషులవలన నేము పై దెల్పిన విషయములను వినియున్నాము. (పారి, మా అనుభవములను బట్టి ఈ యాత్మను లేక బ్రహ్మను తెలిసికొనుటకు శరీరసంబద్ధమైన ఇంద్రియాదులు తన్మూలమునలభ్యమగు భౌతిక ప్రాపఞ్చిక జ్ఞానముపయోగపడదు.)

౫ బ్రాహ్మణము— శ్రుతిః ౪ యద్వాచా ౨ అనభ్యుదితః

యేనవాగభ్యుద్యతే ౪

తదేవబ్రహ్మత్వంవిధి

నేదం యదిదముపాసతే ౪

యత్ = ఏది వాచా = వాక్కుచేత అనభ్యుదితం = అప్రకాశితమైనదో యేన = దేనిచేత వాక్ = వాక్కు అభ్యుద్యతే = ప్రకాశింపచేయబడుచున్నదో, తదేవ = దానినే త్వం = నీవు బ్రహ్మ = బ్రహ్మనుగా విధి = తెలిసికొనుము, యదిదం =

యత్ = ఏ ఇదం = సాకారమైన ఈశ్వరాదికమును ఉపాసతే =
ఉపాసించుచున్నారో ఇదం = ఇది బ్రహ్మ; = కాదు.

విశేషార్థము:— వాచా = వాక్కుచేత వాగ్విద్యముల
చేత సర్వభావలచేత అని అర్థము, సర్వజీవుల భావచేతలభింపదు
(2) అనభ్యుదితం = ఉదితం = అనగా పై కెక్కినది వచించ
బడినది, సూర్యుడు దృశ్యమైనప్పుడు సూర్యుని విషయములో
ఉదితమైనదని చెప్పబడును. అభ్యుదితమనగా స్పష్టముగా కన
బడుట యని యర్థము — వాగ్వివాదములో చక్కగా నుచ్చ
రింపబడినదని యర్థము. అనభ్యుదితమనగా దీనికి వ్యతిరేకభావము.
కాన ఆ బ్రహ్మ వాక్కుచేత వర్ణింపబడజాలడని స్పష్టము.
వాక్కుకు ఏనిమిదిస్థానములు కలవని చెప్పెదరు: 1 జహ్వము
లము 2 హృదయము 3 కంఠము 4 మూర్ధము 5 దంతములు
6 నాసిక 7 ఓष्ठములు 8 తాలువు. హృదయమునుండి బయలు
దేరి తాలూదిస్థానములసంబంధముచే వివిధరూపముల నొందుచు
ఒహిర్గతమైన స్వరము హృదయగతభావమును వెలుపునపుడు
వాక్కు అనబడును.

(3) అభ్యుద్యతే = వాక్కు మనోగతభావములను తెలుపు
చుండుటచేత మానవులను మహిమ్యాత్ముల జేయుచున్నది.
కాని ఈ శక్తి వాక్కుకు, వాగ్విద్యమునకు వాక్ స్థానము
లకు స్వయముగా లభ్యమైనదికాదు. బ్రహ్మచేత ప్రసాదింప
బడు శక్తిచేత ఈ వాక్కు ప్రశస్తి నొందుచున్నది. * బృహదా

* బృహదారణ్యకము 3-7-17 3-8-11 శాన్త్యనస్తి దృష్టు శ్శోక్త్య
మంశ్య విజ్ఞాత్మ్య అదృష్టం దృష్టు అశుశ్రం శ్శోక్త్య అమతం మత్తే ఆవి

రణ్యకములో “యోవాచమస్తరో యమయతి” ఎ వ రు వాక్కుకు లోపలనుండి దానిని నియమించుచున్నారో అతడే బ్రహ్మయని చెప్పబడెను.

(4) తదేవబ్రహ్మ = తత్ = అది, ఏవ = మాత్రమే అనగానదియే బ్రహ్మ. ఇచ్చట ఒక విశేషము కలదు, మానవ శరీరములోనున్న దానిని ఆత్మయందుము. బాహ్య ప్రపంచములో నున్న దానిని బ్రహ్మయందుము. ఇచ్చట యివి రెండు ఒక పేరునియు ఈ ఆత్మయే బ్రహ్మయనియు బ్రహ్మగాక వేరొండు ఆత్మ లేననియు స్పష్టపరచబడెను.

(5) విద్ధి = తెలిసికొనుము, అదియే తెలిసికొన తగినది. ఇది విధివాక్యము. దీనితోపాలు ఇంకొక నిషేధవాక్యముకూడ తెలిసికొనవలసి యున్నది.

(6) యదిదముపాసతే = నేదం = ఇదికాదు అనగా నిది బ్రహ్మకాదు. ఏది బ్రహ్మకాదు? యదిదముపాసతే = దేనిని ఇచ్చటి జనులు ఉపాసించుచున్నారో అదిబ్రహ్మకాదు. ఇచ్చట ప్రజలు అనగా లోకమందలి సామాన్యజనులందఱు కష్టకాఙ్క్ష పరులు బాహ్యపదార్థమును బాహ్యముగానుపాసించువారు లేదా బాహ్యపదార్థమునంతరంగములో నుపాసించువారు. ఉపాసనయే నిషేధమని యొకభావము స్ఫురించుచున్నది. ఉపాసించునపుడు ఉపాసకుడు ఉపాస్యదేవత ఇద్దఱుండవలెను. ఈ పాదము మొదటి వాక్యములో తదేవబ్రహ్మ అనగా ఉపాసకుని

లోనుండు ఆత్మయే బ్రహ్మయని చెప్పబడెనే తద్విన్నమయిన
ఉపాస్య దేవత మరియొండు లభించనేరదు. అందుచేత నుపాస
నయే దుర్లభమగుచున్నది. తదేవబ్రహ్మ అనుటచే మానవ
శరీరములోనున్న యాత్మయే బ్రహ్మయగుచు బ్రహ్మపురియని
* ముద్దాకములో చెప్పబడిన గుహలోనిహితమై † ముద్దాకములో
' యో వేదనిహితం గుహాయాం ' అని చెప్పబడినదే బ్రహ్మయగు
చున్నది. గనుక దానికంటె స్థలాంతరముననున్న ఉపాస్య దేవత
దుర్లభము. సామాన్యజనులచే పూజింపబడు భూతములు పిశా
చములు, దేవతలు, అవతారములు, త్రిమూర్తులు మొద
లగు వారందఱును స్థలాంతర దేవతలుగా పరిగణింపబడువారు
ఉపాస్యలగుట దుర్లభము. అస్త్ర్యామియయిన బ్రహ్మకూడ
జ్ఞానికి ఉపాస్యడుకాడు ఐక్యమును తెలిసికొనుటతోనే జ్ఞానము
పూర్తియగుచున్నది. అప్పుడచ్చట † బృహదారణ్యకములో
చెప్పినట్లు అన్యపదార్థము (రెండవ వస్తువు) లేదుగనుక ఉపా
సనయే దుర్లభము. ఇచ్చట " ఉపాసించబడునది " అనునపుడు
ఉపాసనావిధానముకూడ న్యూనమనియే స్ఫురించుచున్నది.
ఘోషభారతము శాన్తిపర్వము 242/7 " కర్మణాబధ్యతేజన్తుః
విద్యయాచవిముచ్యతే । తస్మాత్కర్మన కుర్వన్తియతయః
పారదర్శినిః " క్రియాపథశ్చైవ పురస్తాత్ సన్యాసశ్చ తయో
స్సన్యాస ఏవాత్మరేచయత్ " అని చెప్పబడెను. కర్మ జన్తువు

* ముద్దాకం 2 ఖండం 2 మన్తము 7

† ముండకం 2 ఖండం 1 మంత్రము 10

† బృహదారణ్యకము 4.3.30-31 లో

అను బాధించుననియు విశ్వ విముక్తి నిచ్చుననియు కాన బ్రహ్మజ్ఞానులగు యతులు కర్మ చేయరనియు తెలుపబడెను. పూర్వకాలమున కర్మపథము, సన్యాసపథము రెండుండెననియు రెంటిలో సన్యాసపథమే ఆచరించతగినదనియు చెప్పబడెను. ఇదే విధమున మహానారాయణము 78 వ పాదములో “ ఏతాన్యవరాణి పరాగ్ంసి న్యాసఏవాత్యరేచయత్ ” అచ్చట చెప్పిన తక్కిన మార్గములు న్యూనములయినవనియు సన్యాసమే ఆచరణీయమనియు స్థిరపరచబడెను.

తాత్పర్యము:— ఏది వాక్కుచేత ప్రకాశింప చేయబడదో అనగా బహిర్గతముకాదో బోధింపబడదో దేనిచేత వాగింద్రియమునకు వాక్కునకు శక్తిసామర్థ్యములు లభించుచున్నవో అదియే బ్రహ్మ దానినే బ్రహ్మయని తెలిసికొనుము. లోకము లోని ప్రజలు దేనిని ఉపాసించుచున్నారో అది బ్రహ్మ కాదు ఉపాస్యమగు దేవతలున్న ఉపాసించు ప్రజలును ఉపాసనా విధానమును విమర్శింపబడెను; ఉపాసకుడే బ్రహ్మ అయి యుండగా తనకన్న వేరు ఉపాస్యదేవత ఉన్నదనుకొనుటయును సామాన్య ఉపాసనావిధానమున దానిని లభ్యపరచుకొన గలుగుదు మనుకొనుటయును భ్రమలు. అట్టి భ్రమలుగల ప్రజలకు బ్రహ్మజ్ఞానము లభించుటకు తగిన అర్హతలు కలుగలేదని నూచింపబడినది. ఇచ్చట ఉపాసింపబడువాడు బ్రహ్మకాదు, ఉపాసనావిధానము బ్రహ్మజ్ఞానమును లభింపజేయదు. ఉపాసకులకు తద్వర్హతలులేవు.

౬ బ్రాహ్మణం శ్రుతిః ॥

యన్మనసానమనుతే యేవాహున్మనోమతమ్ ॥

తదేవబ్రహ్మత్వం విద్ధినేదం యదిదముపాసతే ॥

మనసా = మనస్సుచే యత్ = ఏ బ్రహ్మస్వరూపము; నను
నుతే = తలంపబడదో బ్రహ్మవిదః = బ్రహ్మవేత్తలు; యేన =
ఏ బ్రహ్మస్వరూపముచేత, మనః = మనస్సును మతం గ్రహింప
బడినదని ఆహుః = చెప్పుచున్నారో; తదేవ = దానినే; త్వం =
నీవు బ్రహ్మ = బ్రహ్మస్వరూపమును విద్ధి = తెలిసికొనుము;
యదిదం = ఏ ఈశ్వరస్వరూపాదికమును; ఉపాసతే = ఉపా
సించుచున్నారో ఇదం = ఇది బ్రహ్మ = బ్రహ్మ స్వరూపమున =
కాదు ॥

విశేషార్థము:— మనస్సు ఈ ఖండములో మనస్సుని వాడి
వాడినపుడెల్ల అస్తరింద్రియములు నాలుగుకూడ ఉద్దేశింపబడి
నవి. కామ, సంకల్ప, సంశయ, శ్రద్ధా, అశ్రద్ధా, ధైర్య,
అధైర్య, లజ్జా, బుద్ధి, భయములు ఇవన్నియు మనస్సంబద్ధ
మైన వృత్తులే.

(2) నమనుతే = గ్రహించరు ఎవరనగా జనులు. మనస్సు
ద్వారా ఆత్మను లేక బ్రహ్మను గ్రహించరు, అనగా గ్రహించ
లేరు. 2-3 మంత్రములలో చెప్పిన అంశమే మరల ఇచ్చట స్థిర
పరచబడినది. * తైత్తిరీయములో “అప్రాప్య మనసానహ”
మనస్సుచేత పొందలేకపోయిరి, అని చెప్పబడెను.

(3) ఆహుః = చెప్పెదరు. చెప్పవారు బ్రహ్మవేత్తలని శ్రీ శంకరులవారి భావము; ఆ రహస్యమును కనిపెట్టినవారు ఆత్మవేత్తలని రెండవమంత్రము చెప్పుచున్నది. “నమనుతె” అనునపుడు జనులు అని చెప్పబడెను. అచ్చటకూడ ఆజనులలో బ్రహ్మవేత్తలు కలరని ఊహించవలెను; సామాన్యుడయినను బ్రహ్మవేత్తయ్యినను మనస్సుకుండుశక్తి ఒక్కటియే. బ్రహ్మవేత్తకూడ బ్రహ్మను ఆమనస్సుద్వారాకాక ఆత్మద్వారానే చూచును, * మాండుక్యములో “సంవిశతి ఆత్మానాఽఽన్మానమ్” * భగవద్గీతలో “ఆత్మనేయవాత్మానాతుష్టః” ఆత్మను ఆత్మద్వారానే పొందవలెను.

(4) మతం = గ్రహించబడినది. అనగా వ్యాప్తమగుచున్నది, అనగా మనస్సు ఇతర వస్తువులను గ్రహించు శక్తి ఆ బ్రహ్మవలననే పొందుచున్నది; మనస్సు అచేతనవస్తువైయున్నది. దానికి కలిగెడి శక్తిసామర్థ్యములు చిత్ స్వరూపియగు ఆత్మవలననే కలుగుచున్నవి. * ప్రశ్నోపనిషత్తులో “ఏషహిద్రష్టా, స్పృష్టా, శ్రోతా, ఘ్రాతా, రసయితా, మంతా, బోధా, కర్తా, విజ్ఞానాత్మా, పురుషః,” అని చెప్పబడెను. ఇచ్చట 4-5-6-7-8 మంత్రములలో చెప్పిన విషయము ప్రశ్నోపనిషద్బ్రాహ్మణములో స్పష్టపరచబడినది. ఆత్మయే ఆయా ఇంద్రియములద్వారా ఆయాపనులు నిర్వ

* మాండుక్యము 12 వ మంత్రము.

* భగవద్గీత 2 అ. 55 వ శ్లోకము.

* ప్రశ్నోపనిషత్ 4 వ ప్రశ్న 9 వ మంత్రము.

హించువాడు, ఆయా ఇంద్రియములకు నాయాశక్తుల నిచ్చువాడు.

(5) రెండవపాదములోని ముఖ్యవిషయములపై విశదీకరణమునకు 4 వ మంత్రములో ఇచ్చిన ఆయాశక్తిముల విశదీకరణము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— మనస్సుచేత ప్రజలు యెవరిని గ్రహించలేరో, ఎవరు మనస్సును గ్రహించుచున్నారో, ఇతరవిషయములను గ్రహించు శక్తిని మనస్సుకు ఇచ్చుచున్నారో, అట్టి రహస్యమును ఎవనిగూర్చి. బ్రహ్మవేత్తలు ప్రకటించుచున్నారో, అదియే బ్రహ్మ దానినే బ్రహ్మయని తెలిసికొనుము. లోకములోని ప్రజలు దేనినుపాసించుచున్నారో అది బ్రహ్మకాదు. ఉపాస్యమగు దేవతలును, ఉపాసించు ప్రజలును, ఉపాసనావిధానమును, విమర్శింపబడెను. ఉపాసకుడే బ్రహ్మయై యుండగా తనకన్న వేరు ఉపాస్యదేవత ఉన్నదనుకొనుటయును, సామాన్యోపాసనావిధానమున దానిని లభ్యపరచుకొన గలుగుదుము అనుకొనుటయును; భ్రమలు. అట్టి భ్రమలుకల ప్రజలకు బ్రహ్మజ్ఞానము లభించుటకు తగిన అర్హతలు కలుగలేదని సూచింపబడినది. ఇచ్చట ఉపాసింపబడువాడు, బ్రహ్మకాదు, ఉపాసనావిధానము బ్రహ్మజ్ఞానమును లభింపజేయదు. ఉపాసకులకు తద్వర్హతలు లేవు.

౩ వ మంత్రము శ్రు) యచ్చక్షుషా నపశ్యతి

యేనచక్షూషి. పశ్యతి ।

తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి

నేదం యదిదిముపాసతే య

లోకః = జనము చక్షుషా = నేత్రములచేత; యత్ = ఏ
బ్రహ్మను నపశ్యతి = చూడదో లోకః = జనము యేన = ఏ
బ్రహ్మస్వరూపముచేత చక్షుషి = నేత్రవ్యాపారముచేత
పశ్యతి = చూచుచున్నదో తదేవ = దానినే త్వం = నీవు
బ్రహ్మ = బ్రహ్మస్వరూపమునుగా విద్ధి = తెలిసికొనుము. N.B
తత్కి-సవి 4-వ మంత్రములలో వ్రాసినవి గనుక చూడవలెను.

విశేషార్థము:— (1) నపశ్యతి = చూడరు, చూడజాలరు.
అనగా:— లోకములోని ప్రజ కంటిద్వారా బ్రహ్మను చూడ
జాలరు.

(2) చక్షుషి పశ్యతి = కన్నులు చూచుచున్నవి.
అనగా కన్నులద్వారా ప్రజ చూచుచున్నారు. కన్నులు
చూచెడికి ఆత్మవలననే లభించుచున్నది. 2 వ పాదములోని
పదముల విశేషార్థము 4 వ మంత్రములో చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— దేనిని మానవులు తమకంటితో చూడ
జాలరో, ఎవరు అనుగ్రహించిన శక్తివలన కన్నులు చూడ
గలుగుచున్నవో ఆ కన్నులద్వారా ప్రజలు చూడగలుగుదు
న్నారో అది యే బ్రహ్మ 4 వ మంత్రములోని తాత్పర్యమునే
కొంత బ్రహ్మతరువాత వ్రాసిన దీనికి జేర్చవలెను.

2 వ మంత్రము శ్రుతిః యచ్ఛ్రోతే నశ్యతోతి
యేన శ్రోతమిదం శ్రుతం ।

తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి
నేదం యదిదముపాసతే

శ్రోత్రేణ = చెవిచేత శ్రోత్రం = శబ్దము శ్రుతం = వినబడు
నట్లు చేయబడినదో N. B. ౩ వ మంత్రములోవలె మిగిలిన
పదములకర్థము చేయవలెను.

విశేషార్థము:— (1) నశ్యణోతి = వినడు. మానవుడు
బ్రహ్మను చెవిద్వారా గ్రహించజాలడు.

(2) శ్రుతం = వినబడుచున్నది. అనగా చెవికి వినెడిశక్తి
కలిగింపబడుచున్నది. ఏది చెవిద్వారా గ్రాహ్యమగు విషయము
లను గ్రహించునో అదియే బ్రహ్మ. ఈ ఖండములో చెప్పిన
ఇంద్రియములు 5 విదింటిమీద ఆత్మ ఆధారపడదు. ఉన్న చోట
వానికి ఆయాశక్తులను అదియే అనుగ్రహించును. శరీరములో
నాయా ఇంద్రియభాగములకు ఆయాశక్తులిచ్చును. ఆయాశక్తి
ద్వారా తెలియబడు విషయములను తానుగైకొని ఉపయో
గించును. † ముణ్డకములో “అప్రాణోహ్యమనాశ్శుభ్రః”
అనగా మనస్సు ఇంద్రియాదులతో నవసరము లేదనియు నట్టివి లేని
దియు అని చెప్పబడెను. చెవిమూలమున శబ్దములను విందుము.
స్వరవేగమతిశయమైనప్పుడు చెవి వినజాలదు. అతి స్వల్పమైన
ప్పుడు కూడ చెవి వినజాలదు. పరిమితి వేగముగల స్వరమును
మాత్రమే చెవి గ్రహించగలదు, బ్రహ్మ స్వరరాశియైనను చెవి
గ్రహించజాలదు. మానవుని యుద్దేశించి బ్రహ్మానుండి ఏశబ్దము
నెల్పడినను దాని పరిమితికి లోబడని యెడల చెవి గ్రహించదు,

† ముణ్డకము 2 ఖండము 1 చుంత్రిము 2

చెవికియున్న శక్తి అతి స్వల్పమని తెలియవలెను. అట్లే నాసిక గంధగ్రహణమునను, నేత్రము రూపగ్రహణమునను స్వల్ప శక్తివంతములయ్యె యున్నవి. † ఐతరేయములో జెప్పినట్లు ఆయా ఇంద్రియములు అన్నమును గ్రహించజాలక పోయెను. అది ఆయా ఇంద్రియమునకు అనువగువిషయము కాదనుకొన్నను అనువగు విషయములలోకూడ ఈ ఇంద్రియముల శక్తిసామర్థ్యములు స్వల్పములే. రెండవ పాదములోని ఇతరపదముల విశేషార్థమునకు 4 వ మంత్రములోని యాయూపదముల విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము.— ప్రజలు దేనిని చెవిమూలమున గ్రహించజాలరో, చెవికి వినెడి శక్తిని ఎవరనుగ్రహించిరో చెవిద్వారా వినబడు విషయములను ఎవరు గ్రహించుదురో అదియే బ్రహ్మ. 4 వ మంత్రమునకు వ్రాసిన తాత్పర్యములో “అదియే బ్రహ్మ” తరువాత వ్రాసినది దీనికి చేర్చవలెను.

౮ మంత్రము శ్రుతిః యత్ ప్రాణేన సప్రాణితి

యేన ప్రాణః ప్రణీయతే ।

తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధినేదం

యదిద ముపాసతేఽ

యత్ = దేనిని ప్రాణేన = నాసికవలన సప్రాణితి = గ్రహించలేరో; యేన = దేనిచేత ప్రాణః = నాసిక ప్రణీయతే =

† ఐతరేయము 1 అధ్యాయము 3 వ ఖండము 3.4.5.6.7.8.9 మంత్రములలో

గ్రహించుశక్తిని పొందుచున్నదో 2 వ పాదములోని తక్కిన పదములకు 5 వ మంత్రములోని ప్రతిపదార్థము చూడవలెను,

విశేషార్థము:— (1) ప్రాణేన=నాసికేంద్రియముద్వారా శ్వాసముల నడపుశక్తి గంధమును గ్రహించుశక్తి ఈ రెండు శక్తులు దీనికి కలవు. శీ) శంకరులవారు కూడ ప్రాణేంద్రియము అనియే అర్థము చేసిరి. అందుచేత 1 వ మంత్రములో ప్రాణేన అను పదమునకు నిష్లే అన్వయము చేయవలెను, 2 వ మంత్రములో కూడ పక్షే అన్వయము చేయవలెను.

(2) సప్రణీయతే = శ్వాసరూపమునగాని, గంధరూపమునగాని గ్రహించు గ్రహించజాలరు. గ్రహించు శక్తిని అదియే ప్రసాదించును. దానికిగంధము లేదు, శ్వాసగాగ్రహించబడదు. 2 వ పాదములోని శబ్దములకు 5 వ మంత్రములోని విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— దేనిని ప్రాణేంద్రియముద్వారా గ్రహించలేరో ఏది యీ ప్రాణికికకు ప్రాణశ్వాస శక్తులను కలిగించుచున్నదో శ్వాస గంధములద్వారా వచ్చు విషయములను ఏది ఉపయోగించుచున్నదో అదియే బ్రహ్మ. తక్కినది 5 వ మంత్రమునకు వ్రాసిన తాత్పర్యములో “అదియే బ్రహ్మ” తరువాత వ్రాసినది దీనికి చేర్చవలెను.

—:ద్వితీయ ఖండము:—

౧౧ వ మంత్రము, శ్రుతి హరిః ఓమ్.

యదిమన్యసేసువేదేతిదగ్రమేవాపినూనం

త్వంవేత్థ బ్రహ్మణోరూపం ।

యదస్యత్వం యదస్యదేవేష్వధను మీమాంస్య

మేవ తే; మన్యేవిదితమ్

అహం = నేను బ్రహ్మణః = బ్రహ్మయొక్క; రూపం = రూపమును; సువేదేతి = సరిగ్గా తెలిసికొంటినని, త్వం = నీవు; మన్యే సేయది = తలచిన యెడల తత్ = అది ద్భ్రమేవాసి = స్వల్పమైనదేను, త్వం = నీవు అన్యబ్రహ్మణః = ఈ బ్రహ్మయొక్క యత్ = ఏ; రూపం = రూపమును ఇహ = ఇక్కడ వేత్థ = తెలిసికొనుచున్నావో తదపి = అదియును అన్యబ్రహ్మణః = ఈ బ్రహ్మయొక్క యత్ = ఏ; రూపం = రూపమును; దేవేషుః = దేవతలయందు వేత్థ = తెలిసికొనుచున్నావో; తదపి = అదియును; ద్భ్రమేవ = స్వల్పమేను, నూనం = నిశ్చయము; అధను = అందువలన; తే = నీకు; తత్ = ఆ బ్రహ్మస్వరూపము; మీమాంస్యమేవ = విచారింప తగినదేను, అహం = నేను; తత్ = ఆ బ్రహ్మస్వరూపము విదితమేవ = తెలియబడినదిగానే; మన్యే = తలచుచున్నాను.

విశేషార్థము:— (1) సువేద = చక్కగా తెలియును ప్రథమ ఖండములో చెప్పబడిన దానివలన బాగా తెలియును, చెప్పబడినవేదనగా:— శరీరములోని ఇంద్రియములవల్ల అది గ్రాహ్యముకాదు. (2) ఆయా ఇంద్రియములకు నాయా శక్తులు దానివలన లభించినవి. (3) అది బ్రహ్మ. (4) అది మానవులలోనున్నది. (5) మానవులిప్పుడు ఇటు దేనినుపాసించు

చున్నారో అది బ్రహ్మకామ. (6) వారుపాసించువిధానము బ్రహ్మజ్ఞానమును కల్పించును. (7) వాచీవిధానము నవలంబించుటవలన వారికి బ్రహ్మజ్ఞానమునకింకను అర్హత కలుగలేదు. ఈ అంశములను విన్న శిష్యుడు బౌద్ధిక జ్ఞానమును కొంతవరకలవరచుకొనెను. ఈ జ్ఞానముతో నధికభాగము నిషేధరూపము నయున్నది. దీనినే ఆంగ్లములో (Intellectual instruction) అందురు. దానికి 'సాహిత్య' లేక బౌద్ధిక జ్ఞానము అని అర్థము. సాహిత్యజ్ఞానము నిశ్చితజ్ఞానముగా లేక అనుభవజ్ఞానముగా పరిణమించుట కత్యంత సాధన అవశ్యకము. సువేదనాకు చక్కగా తెలియును, తానొకడు కర్త తెలియు తగినది మరొకటి కర్మ. ఆ రెంటిఫలితము జ్ఞానము క్రియ. మూడు త్రిపుట యున్నపుడే నేను దానిని తెలిసికొంటిని. అని చెప్పవచ్చును. ఎప్పుడు నేనే బ్రహ్మనైతి నో అప్పుడు నాకు తెలుసునని చక్కగా తెలుసునని చెప్పటసంభవించదు. మరియు తెలియుటలో అంతరువులు ఉండవు. తెలియుట చక్కగా తెలియుట అను భేదములుండవు. * బృహదారణ్యకములో "నాన్యదతోఽస్తివిజ్ఞాతృ నాన్యదతోఽస్తిద్రష్టృనాన్యదతోఽస్తిశోతృ నాన్యదతోఽస్తిమన్త్ర" దానికంటె వేటొకడు చూచువాడు వినువాడు యోచించువాడు గ్రహించువాడు లేడు. * ప్రశ్నోపనిషత్తులో ఏడేద్రష్ట, ఘాత మొదలయినవి

* బృహదారణ్యకము 3.8.11

* ప్రశ్నోపనిషత్ 4 వ ప్రశ్న 9 వ శ్లోకము.

అని విధిరూపము తెల్పెను. బృహదారణ్యకము వీనికంటె మరి యొకడు లేడని నిషేధరూపమున తెల్పెను. అందుచేత తెలియు వాడు తెలియబడువాడు యిద్దఱు ఒకటే యగుటచే నాకది బాగా తెలుసునని చెప్పట సంభవించదు.

(2) మన్యసెయది = తలంచితివేని శిష్యుడు తన శక్తి సామర్థ్యముల ప్రమాణము నెరుంగక తెలుసునని భావించిన యెడల ప్రమాదము సంభవించును. * ఛాన్దోగ్యములో ప్రజా పతియొద్దకు జ్ఞానార్థమై పోయిన వీరోచనుని ఇంద్రునికథ తెలుపు చున్నది. ఇద్దఱికినీ ప్రజాపతి ఒకటే మంత్రమును జెప్పెను. దానితోడనే వీరోచనుడు తృప్తిపడి పూర్తి విద్యావస్తుడ నైతి నని వెడలిపోయెను. ఇంద్రుడు మరికొన్ని సంవత్సరములు అచ్చటనుండి మరల మరల ప్రశ్నించి నిగూఢతత్వమును దెలిసి కొనెను. అట్లు శిష్యులు మేధాశక్తి సంపన్నులు కానపుడు పొరపడుట కలదు, అందుచే మన్యసే అనగా తలంతువేని, నీకట్టి అభిప్రాయము కలిగిన యెడల అని చెప్పబడెను. సంపూర్ణ విశ్వాసమే కలిగిన యెడల గురువు ఇట్లనడు. అట్టి సంపూర్ణ జ్ఞానముగాని సంపూర్ణ జ్ఞానము కలిగినట్లు విశ్వాసముగాని శిష్యునకు ఏర్పడినదని గురువునకు స్థిరపడలేదు.

(3) బ్రహ్మణోరూపం = బ్రహ్మయొక్కరూపము, బ్రహ్మకు రూపము లేనలేదు, లేనిరూపమును తెలియ వీలులేదు. ఇచ్చట రూపమనగా:— తత్త్వమని అర్థము చెప్పవలెను.

బ్రహ్మ యొక్క తత్త్వమును అనేకమయిన ఉపనిషత్తులు ఇతి, ఇతి, నేతి, నేతి, వాక్యములతో వర్ణించియున్నవి. ♦ తైత్తిరీయము “సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ” ♦ బృహదారణ్యకము “విజ్ఞాన మానంతంబ్రహ్మ” “విజ్ఞానఘన ఏవ” ♦ ఐతరేయములో “ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ” ♦ కఠోపనిషత్తులో “అశబ్దమస్పర్శ మరూపమవ్యయం” “తథారసం నిత్యమ గంధపచ్చయత్ ||” అనియు * ఈశావాస్యములో “సపర్యగాచ్ఛక్రిమకాయమవ్రణశున్నా విరంశుద్ధ మపాపవిద్ధం” అనియును * మౌఢ్ఘాక్యములో “అదృష్ట మవ్యవహార్య మగ్రాహ్యమలక్షణమచింత్య మవ్యపదేశ్యం” అనియును * ముణ్డకములో “అదేశ్య మగ్రాహ్యమగోత్ర మవర్ణ మచక్షు శ్రోత్రమపాణిపాదం” అనియును ఇట్లే ఇతరమైన ఉపనిషత్తులలోను గూడ నేతి నేతి శబ్దములతో వర్ణించిరి. అందుకనే * బృహదారణ్యకముగో పరమాత్మ నేతి నామధారియని చెప్పబడినది. “నేతి నేతి నహి ఏతస్మాదితి సేత్యన్యత్ పరమస్మి” * బృహదారణ్య

♦ తైత్తిరీయము 2.1

♦ బృహదారణ్యకము 3.9-28 2.4-12

♦ ఐతరేయము 3 ఆధ్యాయము 1 ఖండము 4 వ మంత్రము.

♦ కఠోపనిషత్ 3 అ. 15 మంత్రము.

* ఈశావాస్యము 9 వ మంత్రము.

* మౌఢ్ఘాక్యము 7 మంత్రము.

* ముణ్డకం 1 ఖండము 1 మంత్రము 6

* బృహదారణ్యకము 2.3.6

* డిటా 3-8.8

కములో “అన్ధాల మనన్వాహ)స్వమదీర్ఘ అనన్తరమ బాహ్యమ్” స్థలముకానిది సూక్ష్మముకానిది, వెలుపల అని గాని లోపల అనిగాని భేదములేనిది. రూపమనగా సహజస్థితి స్వభావము, సారము, అని అర్థము కలదు. ఇచ్చట బ్రహ్మ యొక్క సారము అనిగాని లేక అసలు స్థితియనిగాని తత్త్వమని గాని అర్థము చెప్పవలెను.

(4) దేవేషు = దేవతలలో ప్రకటితమగు బ్రహ్మరూపము అని ఒకవిధమైన సర్థము చేయుచున్నారు. మరికొందఱు దేవతలలో విజ్ఞానము తెలిసికొన్నదికూడ స్వల్పమేనని అర్థముచేయుచున్నారు. దేవేషు అనగా ఇంద్రియములలో అనికూడ అర్థము చెప్పవచ్చును. అప్పుడు ఇంద్రియముల కేశక్తి యివ్వబడెనో యాశక్తిస్వల్పమే బ్రహ్మయొక్క సర్వశక్తులను సంపూర్ణముగా నింద్రియములలో నిమగ్నలేదు, అట్లే దేవతలలోను బ్రహ్మయొక్క సర్వశక్తులు ఇమిడ్చబడలేదు, అని అర్థముచేయవచ్చును. ఇంకొకవిధమున ఊహించవచ్చును. “యదస్యభూతేషు యదస్యదేవేషు” ఏది భూతములలోను, ఏది దేవతలలోను బ్రహ్మయొక్కతత్త్వము ప్రకటితమై యున్నదో దానిని నీవువిచారించవలసి యున్నది. దేవతలలోను భూతములలోను బహుశః గూర్చి తెలిసినవారు ఇంకను దానినిగూర్చి విచారించవలసియే యున్నది. అప్పుడు తెలిసినగా వారు అని అర్థము చెప్పవలసి యుండును. భూతేషు అను పదము అధ్యాహుము చేయవలసి యుండును.

(5) త్వం = ఈ మంత్రములో నూనం = పిమ్మట ఒక

మారును, యదస్య తరువాత ఒకమారును “త్వం” వాడబడినది. ఈ రెంటిని మొదటి వాక్యములోనే చేర్చిన మేలగును, “త్వం మన్యసైత్వంవేత్థ బ్రహ్మణోరూపం” అని వాక్యముపూర్తి చేయవచ్చును. లేదా “యదస్య భూతేషు యదస్య దేవేషు” వరకు కలపి ఒకవాక్యము చేయవచ్చును. “అథను మీమాంస్య మేవతే” అనునది మరియొక వాక్యమగును. మన్యేవిదితం చివరి వాక్యమగును.

(6) మన్యేవిదితం అనగా తెలిసినదని యనుకొందును. ఇది గురువు వాక్యము కావచ్చును. అట్లయిన యెడల గురువు శిష్యునితో నాకు బ్రహ్మనుగూర్చి తెలుసును. నీకు తెలుసును అని అనుకొనుచున్నావు కాని ఇంకను విచారించవలసియున్నది. అని మంత్రముయొక్క సారమగును. ఇట్లు చెప్పట అసంభావ్యము కాదు. † కేనోపనిషత్తులో యముడు నాకంటె అన్యుడు ఎవరు అతనిని తెలిసికొనుటకు అర్హుడుకాదు అని చెప్పి యున్నాడు కఠం... “మదన్యో జాతుమర్హతి” † ప్రశ్నోపనిషత్తులో “నాతః పరమస్మి” అని ఇంతకంటెమించిన జ్ఞానము లేదని పిప్పలాదమహర్షి ప్రకటించెను. ఈ చివరి వాక్యము “మన్యేవిదితం” శిష్యునియొక్క వాక్యమని యర్థము చేయుచున్నాడు. శ్రీ శంకరులువారును అట్లే యభిప్రాయపడిరి. శిష్యుడు నేను బ్రహ్మను అర్థముచేసికొంటిని అని చెప్పినట్లు వ్యాఖ్యానముచేసిరి. అట్లుగాక గురువు యిచ్చిన మోక్షార్థమగు

† కేనోపనిషత్తులో 2 అధ్యాయము 22 మంత్రము.

† ప్రశ్నోపనిషత్ 6 వ ప్రశ్న 7 వ బ్రాహ్మణము.

నేను గ్రహించితిని. అని శిష్యుడు చెప్పిన వాక్యముగా నన్వయించ వచ్చును. అప్పుడు దానిభావమేమన మొదటి ఖండములో గురువుచెప్పిన దానినిబట్టి నాకు బాగా తెలిసినదనియనుకొంటిని. కాని గురువు నా భావమును గ్రహించి ఇంకను నేను పరిశోధించవలసి యున్నదని మందలించెను. ఆ మందలింపు నిజముగా నవసరమే. ఇట్లర్థము చేసినయెడల 2 వ మంత్రముకూడ సరళమైన యర్థము పొసగ వీలుండును. ఎట్లయిన ఈమంత్రము నందు అన్వయకాశిన్య మధికము కాగలదు.

తాత్పర్యము:— గురువువాక్యము:— బ్రహ్మతత్త్వమును గూర్చి మొదటి ఖండములో నేజెప్పిన సంగతులను బుద్ధిద్వారా గ్రహించి దానిని బాగా తెలిసికొంటినని నీవు యోచించినయెడల దానినిగూర్చి భూతములలోను లేక దేవతలలోను ప్రకటితమైన బ్రహ్మతత్త్వము స్వల్పమైనది. అందులో కూడ నీకు తెలిసినది అతిస్వల్పమే నిశ్చయము కాననీవింకను దానినిగూర్చి పరిశీలించవలసి యున్నది. శిష్యుడు తమ మందలింపును పూర్తిగా గ్రహించితిని అనుకొనుచున్నాను. ఈ క్రిందివిధమున మార్చి చెప్పనగును. ఏది బ్రహ్మయొక్క తత్త్వమో ఏది యింద్రియముల శక్తిగా ప్రకటితమగుచున్నదో ఆ రెంటిలోకూడ నీకు తెలిసినది స్వల్పమే భూతకోటిలోను దేవతలలోను బుద్ధిమంతులు ఆయననుగూర్చి తెలిసికొన్నది స్వల్పమే. అట్టి ప్రకటితమైనదంతయు నీకు తెలిసినను అప్పటికిని నీకు బ్రహ్మజ్ఞానము స్వల్పమే అందఱికి నది ఇంకను పరిశోధనాంశమైయే యున్నది.

౨ మంత్రము- శ్రుతిః య నాహం మన్యేసువేదేతి
నోనవేదేతి వేదచ ।

యోనస్తద్వేద తద్వేద
నోనవేదేతివేదచ య

అహం = నేను తత్ = దానిని సువేదేతి = బాగుగా తెలియు
నని, సమన్యే = తలచను చ = మరియు అహం = నేను తత్ =
దానిని నవేదేతి = తెలియదనియు నోమన్యే = తలచను. వేదే
తిచ = తెలిసికొంటినని మన్యే = తలచుచున్నాను. యః =
ఎవడు, సః = మనలో నోనవేదేతివేదచ, ఈ వాక్యముయొక్క
అర్థమును వేద = తెలిసికొనునో; సః = వాడు తత్ = దానిని
వేద = తెలిసికొనుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— సమన్యే = తలంచను. నేను తలంచను
అని చెప్పనది శిష్యుడు అని తెలియవలెను. గురువుగారిచ్చిన
హెచ్చరికనుబట్టి తనమనస్థితిని గురువుకు స్పష్టపరచుచున్నాడు
అతనిస్థితి మూడు విధములుగానున్నది. బాగుగా తెలియదు
అనిగాని, తెలుసును అనిగాని, అసలే తెలియదు అనిగాని
అతడు తలంచడు. మొదటి ఖండములో కొంతవినబట్టి అసలే
తెలియదనుట భావ్యముకాదు. బాగా తెలుసునని చెప్పటకు
వీలులేదని గురువే హెచ్చరించెను. ఇట్టిస్థితిలో తెలుసునని
చెప్పటకుకూడ ధైర్యము చాలకున్నది. ఇచ్చట వాడినపదము
వేద అనునది. దానికి ఇంద్రియగోచరము అని అర్థము చెప్ప
వచ్చును. అనుభవైక వేద్యమని యర్థము చెప్పవచ్చును. ఇచ్చట
తనకు ఇంద్రియగోచరము కాలేదు బ్రహ్మ ఇంద్రియమునకు

గోచరమగు నిషయముకాదు, మరియు సాధనమున గ్రాహ్యమగునో యది శిష్యునకింకను తెలియలేదు. మొదటి ఖండములో 2 వ మంత్రముతో దా ని ని తెలిసినవారు అమృతత్వమును పొందుదురని తెలుపబడెను. కాని దానిని ఎట్లు తెలిసికొనవలెనో చెప్పలేదు. ఆ ఖండములో మూడునుండి ఎనిమిదివరకు నుండు మంత్రములతో నింద్రియము లతనిని ఎట్లు, ఎందువలన, గ్రహించజాలనో తెలుపబడెను. మరియు సామాన్యోపాసనలకు అందడనియు తెలుపబడెను. ఈ ఖండములో అతనిని యెట్లు తెలిసికొనవలెనో ఆ సాధన తెలుపబడుచున్నది. అందుచేత శిష్యునకు తెలిసిన, తెలియని, తెలియదగిన సంగతులను నిస్సందేహముగా గురువు స్పష్టపరచుచున్నాడు.

ఈ మొదటి పాదము శిష్యుని వచనము. రెండవ పాదము గురువు వచనము.

(2) నః = మనలో అనగా గురుశిష్యులలో

(3) వేద = తెలిసికొనెను అనగా తెలిసికొనదగును. ఆత్మ స్వశక్తివలననే దానిని తెలిసికొనదగును, తెలిసికొనును.

(4) నవేద = తెలియదు, తెలియబడదు. ఇంద్రియముల

ద్వారా తెలియబడదు. బ్రహ్మనుగూర్చి తెలియబడుననిగాని, తెలియబడదనిగాని, రెండును చెప్ప వీలుకాదు. ఈ సమాచారమునే గురువు ఎరిగి యున్నాడు.

(5) * నాహం = ఇది న + అహం = అగును, కాదు, నేను అని రెండుపదముల కర్థము; ఇంకొక పాఠాంతరము కలదు. నాహం = దానికి న + అహం అహ, అనగా నిశ్చయము అహం అనే పదము వాడకున్నను వచ్చేడి చిక్కులేదు. ఏలయునః— మన్యే అను పదమువలన నేనుని చెనను అనుభావమే ఏర్పడును.

తాత్పర్యము:— మీరు ముంవలించినట్లు నాకిది బాగుగా తెలియునని నేననుకోను, అంతేకాదు, నాకిది తెలియునని లేదా అనలే తెలియదనికూడ చెప్పజాలను. ఇది శిష్యునివాక్యము దాని పిమ్మట గురువిట్లు చెప్పచున్నాడు. మనలో ఎవరు దానిని తెలిసికొనినో వారు దానిని గూర్చి యొక్క విషయము స్పష్టముగా గ్రహించియున్నారు. దాని స్వభావమునుబట్టి అది తెలియునది కాదు, తెలియనిదికాదు. అనగా నది ఇంద్రియములవలన గోచరముకానిది. ఆత్మ స్వశక్తివలన గోచరమగునది.

3 మంత్రము— శ్రుతిః య స్యామతం తస్యమతం

మతం యస్య నవేదసః ॥

అవిజ్ఞాతం విజాన తాం

విజ్ఞాతమవిజానతామ్ ॥

యస్య = ఎవనికి; అమతం = గ్రాహ్యముకాలేదో; తస్య = అతనికి; మతం = తెలియబడినది; యస్య = ఎవనికి; మతం = గ్రాహ్యమైనదో; సః = అతడు; నవేద = తెలిసికొనలేడు.

* లోగడ మీయొద్దకు రాకపూర్వము, నాకుండిన జ్ఞానముకూడ ఆత్మన స్వల్పమే అందుచేతనే మీయొద్దకు వచ్చితిని. ఆ మార్గముకూడ పారపాటనియే రలంచెదను.

విజానతాం = అనుభవజ్ఞానముకలవారికి; విజ్ఞాతం = ప్రబోధితమైనది, అవిజానతాం = అనుభవజ్ఞానము లేనవారికి; అవిజ్ఞాతం = తెలియబడలేదు.

విశేషార్థము:— (1) అవతం = తెలియబడింది. పూర్ణముగా తెలియుటకు వీలులేనిది అను తలంపుగలవారికి, అని అర్థము చెప్పుచున్నాడు. అట్లు చెప్పటచేత జ్ఞానీగల సమస్త స్వప్తావగును కాని జ్ఞానీ అవతం = నాకు పూర్ణముగా తెలియదని చెప్పట అసంభవము. జ్ఞానకాగానె అప్రయత్నముగా కూడ శ్రీ విద్యారణ్యస్వామి వారు “ఎఱచడి” లో “తెలిపినట్లు “ధన్యోఽస్మి ధన్యోఽస్మి అహంబ్రహ్మస్మి అహంబ్రహ్మస్మి” అను ఘోష వెల్పుడును, అందుచేత “అవతం” అనుపదమునకు “నాకర్థముకాలేద”ని చెప్పట భావ్యముకాదు. 1 వ ఖండములో మనస్సుచేయచర్య మననము వతము అనుపదములచే తెలుపబడెను. ఇచ్చట అవతేమనగా మనస్సుచేతను మనస్సుకు లోబడియుండు పరివారిమగు ఇంద్రియములచేతను గ్రహించబడలేదు” అని యర్థము చెప్పవలెను. అనగా మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములచే గ్రహించక ఇతరవిధముల ఎవడు గ్రహించెనో వానికది వతము ప్రబోధితమైనది.

(2) వతం = మనస్సుచేతనే గ్రహించబడినది; అనగా మనస్సుతత్పరివారమగు ఇంద్రియములచేత నెంతవరకు గ్రహించబడెనో దానితో తృప్తిపడువానికి అనియర్థము. ఇచ్చట వత మను పదము రెండుమారులు వాడబడినది, రెంటికీని ఒకటే యర్థము. మనస్సు తత్పరివారమగు ఇంద్రియములు వీనికతీత

మగు విధమున ఎవరు బ్రహ్మను గ్రహించెనో అనగానట్టిజ్ఞానము ఒక్కపర్యాయము కలుగగానే వానిమనస్సు ఇంద్రియములు పూర్వపు దుద్దోషమును పోగొట్టుకొని బ్రహ్మనే గోచరింపజేసుకొనుచుండును. అనగా బ్రహ్మజ్ఞాని జాగ్రదావస్థలోనున్నను, స్వప్నావస్థలోనున్నను, సమాధిలోనున్నపుడువలెనే బ్రహ్మను మాత్రమే గోచరింప జేసుకొనుచుండును. అనగా బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మనే గోచరింపజేసుకొనుచుండును. అతనికస్యము గోచరము కానేరదు. మనస్సు ఇంద్రియములద్వారానే తెలిసికొనుటకు యత్నించి అంతటితో తృప్తిపడిన వానికి సహజేద = అతనికి బ్రహ్మతత్వము తెలియదు.

(3) అవిజ్ఞాతం = ఈ పాదములో నాలుగు పాదములు కలవు, అవిజ్ఞాతం, విజ్ఞాతం, విజానతాం, అవిజానతాం, శ్రీ శంకరులవారును ఇతర వ్యాఖ్యాతలును ఈ నాలుగు పదములను రెండు వాక్యములు చేయుచున్నారు. “ అవిజ్ఞాతం విజానతాం, విజ్ఞాతం అవిజానతాం.” జ్ఞానికి తెలియని పదార్థమనియు, అజ్ఞానికి తెలిసిన పదార్థమనియు అర్థము చేసియున్నారు. ఈ రెండు వాక్యములు పరస్పరవిరుద్ధములుగా కనబడుచున్నవి. అందుచేత విజ్ఞాతం అవిజ్ఞాతం అనుపదములకు ప్రత్యేకార్థములు చెప్పచున్నారు. విజ్ఞాతమనగా లోకములోని వస్తువులును, తన అహంకారమును మాత్రమే బ్రహ్మగా తలచినవాడు. అవిజ్ఞాతమనగా ఇంద్రియగోచరముకానిది అని అర్థము. మొదటి పాదములో గూడ పరస్పర విరుద్ధమయిన వాక్యములుగా నన్వయించుచున్నారు. తెలియని వానికి తెలియును, తెలిసినవానికి

తెలియదు, అని అన్వయించుచున్నారు. 1-2-3 మంత్రములలో బారున ఇట్లే పరస్పర విరుద్ధములుగా కనపడు వాక్యార్థమును అన్వయకాతన్యమును కల్పించుట ఉపనిషత్కారుని అభిప్రాయము కాకపోవచ్చును. ఈ రెండవపాదము ఇంకొకవిధమున రెండు వాక్యములు చేయవచ్చును. విజ్ఞానతాం విజ్ఞతం అవి జ్ఞానతాం అవిజ్ఞతం జ్ఞానతాం అనగా తెలిసినవారికి, * విజ్ఞానతాం విశేషముగా తెలిసినవారికి, అనగా శ్రీ అరవిందయోగి చెప్పినట్లు (Knowledge by Identity) అనగా జ్ఞాతయు జ్ఞేయపదార్థమును ఒకటిగా సమ్మేళనమొనర్చినప్పుడు కలిగెడి జ్ఞానము ముఖ్యమని వారి అభిప్రాయము. ఈ విశేషజ్ఞానమను

* మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములకు స్వాభావికముగా బహ్య పృజ్ఞయే కలదు. మాణ్వాక్యము నీ వ మంత్రము. కతోపనిషత్ 1 మంత్రము. 4 వ పల్లి. “ చరాశ్చచరానివ్యక్తీణస్త్వియం భూతస్మాత్పరాకృత్సతీ నాంతరాత్మకా । కశ్చిద్దీరః పృత్యగాత్మానమైతీదావృత్తి చక్షురమృతత్వ మిచ్ఛన్ ॥ బ్రహ్మ ఇంద్రియములనన్నిటిని శిక్షించెను బ్రాహ్మముఖమైన ర్శ్మను, ఎవరో దీరులు కొందఱు అంతర్భూతమొనర్చి ప్రత్యగాత్మను చూచె నరు. కాన, ఈ ఇంద్రియములు బ్రహ్మజ్ఞానమునకు సాధనభూతములు కావు. చర్మచక్షుస్సకు దివ్యచక్షువును చర్మశ్రోత్రమునకు దివ్యశ్రోత్రియును ఏర్పడినవెను. వానిచేతనే బ్రహ్మశ్రవణము బ్రహ్మదిగ్దశను కలుగును. అట్లే ఇతరేంద్రియములును దివ్యములైనవి కలుగవలెను. అరవింద యోగోపనిషత్ (Super miend Devine sight. Devine hearing) అని తెలిపి యున్నాడు. అవి ప్రత్యేక ఇంద్రియములుకూడ కావు. అత్మకుండు స్వతస్సిద్ధమయిన శక్తులిప్పుడు అభీనకాస్త్రజ్ఞులు కనిపెట్టు దూరకర్ణజాతదూరదర్శన యంత్రములను మించిన శక్తులె.

నది (Intention) అన్తస్తురణ లేదా, (Direct Knowledge) అపరోక్షానుభూతియని చెప్పవచ్చును. లేదా అనుభవైక జ్ఞానమని సామాన్యలకర్థమగునట్లు తెలుపవచ్చును. అప్పుడీ రెండువాక్యములకు అర్థమిట్లు పోసగును. అనుభవైక జ్ఞానముకలవారికే యీ బ్రహ్మ తెలియబడుచున్నది. అనుభవైక జ్ఞానములేనివారికిది తెలియబడుట లేదు. ఇంద్రియ జన్య జ్ఞానముగాని మనోజన్య జ్ఞానముగాని బ్రహ్మనుగూర్చి కలుగ నేరదనియు నట్టిజ్ఞానము గ్రంథాపేక్షికము మాత్రమే యనియు అర్థము చేయవచ్చును. ఇట్లన్వయించుటవలన శిష్యునిలో మనస్సు ఇంద్రియములుగాక ఈ మహాజ్ఞానసంపాదనకు సాధన మేదని ఆతురత ఏర్పడును. ఈ అన్వయము 4 వ మంత్రమునకు సరిగా దారితీయును.

తాత్పర్యము:— ఎవడు ఈ బ్రహ్మతత్వమును మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములకు అతీతమైన సాధనోపకరణముచే బోధయొనర్చుకొనునో వానికి బ్రహ్మతత్వము ఎల్లెడ మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములకుగూడ గోచరమగుచునే యుండును కాని ఎవడు మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములకన్న అతీతమగు సాధనోపకరణమును గ్రహించలేక మనస్సు మొదలగు నిందియములద్వారా కలిగెడి పరిచయముతో నెత్తప్తినొంది యంత టితో పరిశీలనను ఆపునో అతనికి నిజముగా బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగదు. అతనికి కలిగెడి జ్ఞానము ఆధ్యాత్మికము గాక లౌకికము మాత్రమే యగును. ఎవనికి బ్రహ్మతత్వము అనుభవైక వేద్యమగునో వాడే నిజముగా బ్రహ్మజ్ఞానము కలవాడు. ఎవని

కది అనుభవైకవేద్యము కాలేదో వానికి నిజమైనబ్రహ్మజ్ఞానము కలుగలేదు.

౪ వ మంత్రము, శ్లోతిః య

ప్రతిబోధవిదితం మతమమృతత్వం హివిన్దతే య

ఆత్మనావిన్దతే వీర్యంవిద్యయావిన్దతేఽమృతమ్ య

ప్రతిబోధవిదితం = ప్రతిబోధవలన తెలిసికొనబడినది; మతం = మనస్సు మొదలగు ఇంద్రియములవలన తెలిసికొనబడినది. (యస్య = ఎవనికో) సః = అతడు) అమృతత్వం = అమరత్వమును హి = నిశ్చయముగా విన్దతే = పొందుచున్నాడు; ఆత్మనా = ఆత్మచేత; వీర్యం = వీర్యమును; విన్దతే = పొందుచున్నాడు. విద్యయా = విద్యచేత; అమృతం = అమృతత్వమును విన్దతే = పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) ప్రతిబోధః = మనస్సుయొక్క అన్ని వృత్తులచేత తెలియుట, అని శ్రీ శంకరులవారు తెలుపుచున్నారు. మనస్సుకు కలిగిన సర్వశక్తులను ప్రయోగించి తద్వారా కలిగెడి జ్ఞానమును సమన్వయపరచి తన్మూలమున బ్రహ్మను గ్రహించవచ్చును అని చెప్పుచున్నారు. ఈ మనస్సు సమస్త వృత్తులకు అంతరాత్మయే సాక్షిగనుక దానిని కనిపెట్టవచ్చునని భావము. *అదియే సంపూర్ణజ్ఞానమని యర్థము చెప్పుచున్నారు. ఇంకొక విధమునకూడ సన్వయము చేయుచున్నారు. బోధ

* ఆగ్నేయల భావము విద్యయనగా స్వభావములనున్న దానిని పరిజామస్థితికి తీసికొనివచ్చుట ఆట్లే అధ్యాత్మ విద్యకూడ అవిద్యా అవరణమును కారాగారమున బద్ధమైయున్న జీవాత్మను గురువనుగ్రహమున బద్ధము క్రింది చేయుట.

క్రియకు ఆత్మకర్తయనియు బోధక్రియూ రూపమున నది విదిత మగుననియు చెప్పుచున్నారు. ఇంకొక అర్థము కూడ చెప్పుచున్నారు. మనస్సును ఆత్మలో సంయోగము చేయుటచేత కలిగెడిబోధప్రతిబోధయని అస్వయంచుచున్నారు. * బృహదారణ్యకములో “అసంగోసహ సజ్జతే” * భగవద్గీతలో “అసక్తం సర్వభృత్” అన్నివిధించి సక్తముకానిది, అసంగుడు గనుక దేనిలోను ముగ్ధులుకానివాడు. ఇట్టి శ్రుతిస్మృతి వాక్యములు మనస్సు ఆత్మసంయోగమునకు అంతరాయము లని అభిప్రాయపడిరి. శ్రీశంకరులవారు నిశ్చయపరచిన అగ్రమేమనగా ఆత్మనిత్యము, అవినాశి, జ్ఞానస్వరూపి, ప్రకాశమయము, అదియెబ్రహ్మ, అదే సంపూర్ణబోధ, ఆ బోధకలిగినవాడే ప్రతిబోధితుడు. ఆత్మతన్ను తాతెలిసికొనుటకు ఇతర సాధనోపకరణములు అక్కరలేదు. * బృహదారణ్యకములో “ఆత్మన్యేవాత్మానంపశ్యతి” అని తెలుపుచున్నది. ఆత్మయందే ఆత్మను చూచుచున్నాడు. ఇచట సాధనము తెలుపలేదు, కర్త తాననిమాత్రం చెప్పబడెను. * భగవద్గీతలో “స్వయమేవ ఆత్మ న ఆత్మానం వేత్థత్వం పురుషోత్తమ” పురుషోత్తమా! నీవు నీకత్తివలననే నిన్ను చూచుకొనుచున్నావు. * మాండ్వాక్యము “సంవిశత్వాత్మ న ఆత్మానం” ఆత్మవలననే

* బృహదారణ్యకము 3-9-26

* భగవద్గీతలో 13 అ. 14 శ్లోకములు

* బృహదారణ్యకం 4-4-28

* భగవద్గీత 10 అ. 15 ప శ్లోకము.

* మాండ్వాక్యము 12 వ మంత్రము.

ఆత్మలో ప్రవేశించుచున్నాడు. కేసోపనిషత్ ఆ. 4-1 మంత్రములో "ప్రత్యగాత్మానమైక్షుత" తాను ప్రత్యగాత్మను చూచుచున్నాడు. ఇట్టి మంత్రములవలన ఆధారమువలన ఆత్మయే ఆత్మను గ్రహించును, అని తేలుచున్నది. ఈ ప్రతిబోధయను దానికి ఇంకొక అర్థముచెప్పుచున్నారు. సుషుప్తిలో మన్నవాడు తటాలున నిద్రలేచినట్లు అకస్మాత్తుగా కలిగిన బోధకు నిర్నిమిత్తముగా కలిగినందున ప్రతిబోధ అనుచున్నారు. గురువుయొక్క ఉపదేశమే ప్రతిబోధయని ఒక అర్థము చెప్పుచున్నారు. అట్టి ఉపదేశమువలన నిద్రనుండి మేల్కొనినవాడు అని అర్థముచేసిరి. పై దెల్పిన సంగ్రహరూపమైన శంకరులవారి భావమునుబట్టి తేలునది యేమనగా మనస్సుకుగల వర్తవృత్తులద్వారా బ్రహ్మను తెలిసికొన్నవాడు ఇట్లు చెప్పటచే 1 ఖండము 2-3-5 మంత్రములకు భిన్నమగుచున్నదని సందేహము కలుగక తప్పదు. అకస్మాత్తుగా కలిగెడిబోధ ప్రతిబోధ యనినయెడల నది కారణములేనిదగును. ఆ ప్రతిబోధయందుండి కలిగెనో తెలియనదియగును. మాండూక్యము, బృహదారణ్యకము మొదలగు నుపనిషత్తులలో చెప్పినట్లు (ఆత్మ ఆత్మనే తెలిసికొనును) అన్న భావమే సమంజసము. దానికి నిరుపాధికమైన ఆత్మ ఇతరులను తెలిసికొనలేదని ఆక్షేపణ చెప్పబడుచున్నది, కాని దానికి బృహదారణ్యకములో తగిన సమాధానముకలదు. అచ్చట దాని జ్ఞానశక్తి నశించదు, అది తెలిసికొనదగిన యెడవవస్తువు లేనందుననే తెలిసికొనుటలేదని చెప్పబడుచున్నది. ఆ తెలిసికొనుశక్తి నాశనరహితమైనది. "నవిజ్ఞాతే

వివరిచోపా విద్యతే అవినాశిత్యాత్ నతు తద్విత్తీయమస్తి. తత్ర) శ్రీమన్మద్విధక్తం యద్యజానీమాత్ " అది తెలిసికొనతగిన విభాజ్యమైన రెండవవస్తువులేదు. గురువుయొక్క బోధముగ తెలియుచున్నది. అని చెప్పటమాడ సమంజసమే. ఏలయన:— 1 వ ఖండం రి వ మంత్రముచుబట్టి గురుశిష్య పరంపరగా ఈ జ్ఞానము వెల్లడియగుచున్నదని స్పష్టపరచబడెను. గురువుచేసిన బోధ వినని శిష్యులకు తనలోనుండి ప్రతిబోధ వెల్బడును, ధ్వనిచేసి నపుడు వెల్బడు. ప్రతిధ్వనివలెనే శ్రీ గామకృష్ణపరమహంస తన శిష్యులను తాకినపుడు వారికి సమాధిస్థితి కలుగుచుండెను. వివేకానందుని ఎదురురొమ్మన పరమహంస కుడిపాదము పెట్టి గానె వివేకానందుడు నిరాకారనిర్గుణపరమాత్మను సమాధిస్థితిలో చేరగలిగెను. సోదంటుతాయుయొద్దకు తెచ్చిన సూదిలో స్పందనము కలుగును. విద్యుచ్ఛక్తి పూరితమైన రెండు తీగల సమీపించినపుడు పిడుగు యేర్పడును. ఒకదానిలోనున్న విద్యుచ్ఛక్తి రెండవదానిలోనున్న విద్యుచ్ఛక్తిని ప్రేరేపించును. గురువు ఆత్మబోధ చేయుచుండగా శిష్యునిలో తత్తుల్యముగ ప్రబోధము కలుగుచుండును. అందుకనియే అర్హతగల శిష్యుని యొద్దకు గురువు వెతికిగొని వచ్చుటయు శక్తివంతుడగు గురువు యొద్దకు జ్ఞానార్థియగు శిష్యుడు వెదకికొనుచు పోవుచుండుటయు తటస్థించును. బాల్యమున అవహరింపబడిన ప్రద్యుమ్నుడు కొన్ని సంవత్సరముల పిమ్మట లభించినపుడు రుక్మిణీ దేవికప్రయత్నముగా స్తన్యముపొంగెను. దానిచేతనే యతడు తన తనయుడని ఆమె గ్రహించెను. పాలమునుండి తిరిగివచ్చు ఆవు

తన బిడ్డను చూడగానే చేవును. అట్లే ఉత్తమ గురుసంపర్కమున ఆత్మజ్ఞానము ఒడమ న్నుకాన ప్రబోధించగా అస్తస్సురణ, అపరోక్షానభూతి అనుభవ కజ్ఞానము లో చెప్పవచ్చును. ఇట్లు ఉత్పన్నమైన జ్ఞానమ ద్వారా తేలియబడినది ప్రబోధ విదితం.

(2) మతం = శివ మంత్రములో చెప్పిన విశదీకరణము చూడవలెను. తేనలోను, కై ఎమ లోను, లోకిమ లోను ఆత్మదర్శనము చేయవలెను. ఏ ఒక్కచోట చూచినను చాలదని నూచనకలదు.

(3) విస్తృతం = పొందును. అమృతత్వమును పొందును ఎవరికి ప్రబోధవలన ఆత్మస్వరూపము ప్రబోధితమగుచున్నదో ఎవరికి యెచ్చటచూచినను బ్రహ్మయే సర్వోద్యములద్వారా గోచరమగుచున్నదో అతనికమృతత్వము కలుగుచున్నది. ఈ అమృతత్వమనునది ఇతరచోటనుండివచ్చి లభించు సంపదకాదు. తనలోనున్న అంతరాత్మ లేక ప్రత్యగత్మకు స్వభావసిద్ధమైన లక్షణమే. అదివరకుండు ఆవిద్య నశించగానే కళ్యాణాతివమైన లక్షణయుక్తమైన ఆత్మదర్శనము కలిగి అమృతత్వము అనుభవమగుచున్నది. మూడుచోట్ల ఈ పదము వాడబడినది. పరమాత్మను జూచినపుడు అభయమేర్పడును. ఏష్ట్యుడును యెవరివలనను భయముండదు. అదియే నిజమైన వీర్యము. పౌరుషత్వము. ఆపాదతలమస్తకము కపచధాన మ్మిసర్పిశశస్త్రపాణి వీరుడుకాడు. మూడుచోట్ల ఒకటే అర్థము చేయవచ్చును.

(4) * వీర్యమ్ = బలము, శరీరబలము; మనోబలము, ఆత్మబలము. అనగా ధనము సహాయము, మత్స్రము ఓషధి యోగము తపము వీనివలన కలుగు బలములు అనిత్యములు మృత్యువును హరింపజాలవు. ఆత్మజ్ఞానముచే కలుగు వీర్యము మృత్యువును తరింపజేయును. దుఃఖమును తరింపజేయును. ముద్దాకములో “నాయమాత్మా బలహీనేనలభ్యః” బలహీను లకు ఆత్మ లభించదు. ఆత్మవలన కలిగే బలము నిరుపమానము లోకములో శరీరబలముకలవాడు బుద్ధిబలము కలవానికి లొంగు చున్నాడు. బుద్ధిబలముకలవాడు నైతికబలముకలవానికి, నైతిక బలముకలవాడు ఆత్మబలము కలవానికి లొంగుదురు. కానఆత్మ బలము నిరుపమానము.

(5) విద్యయా = విద్య అనగా నిరాకార నిర్గుణ పరమాత్మను తెలుపునది. * ఈశావాస్యములో చూడవగును. “విద్యయా అమృతమశ్నుతే” * కేనోపనిషత్ చూడవగును. * ౩ వ

* నైతిక బలము ఈ వీర్యమనగా ధీరత్వమని కూడ నిర్ణయము. తెత్తిరి యము 2.4 వ పద్యము— నవిభేదికాచనేతి 9 వ పద్యము నవిభేదికాచనేతి. 7 వ పద్యము అభిసోభయంగతోభవతి. పరమాత్మను జూచినపుడు అభయ మేర్పడును. ఎప్పుడును ఎవరివలనను భయముండదు అదియేనిజమైనవీర్యము. పౌరుషత్వము ఆపాదతలము ప్రకము కవచధారణ మొనర్చిన శత్రుపాణి వీరుడుకాడు. మాడుకొట్ట ఒకటి అర్థము చేయవలెను.

* ఈశావాస్యము 11 వ మంత్రము.

* కేనోపనిషత్ 2 అ. 1.2.3.4 మంత్రములలో

* ముద్దాకము 3 శ్లోకము 1 మంత్రము 5.3 మంత్రములు.

మూర్ఖులములో చూడనగును. సమ్యక్ జ్ఞానమువలన లభ్యమగును “సమ్యక్ జ్ఞానేన లభ్యః” అని యున్నది. సమ్యక్ జ్ఞానమే విద్య. * ప్రశ్నోపనిషత్తులో “విద్యయా ఆత్మానం అన్విష్య” విద్యచే ఆత్మను వెదకవలెను. దేనివలన ఆత్మతెలియబడునో అదియే విద్య. “ప్రతిబోధవిధితం” అని ఈ మంత్రము మొదటిపాదములో చెప్పిన ప్రతిబోధ = విద్య * కథోపనిషత్తులో “ముతంపిబన్దో సుకృతస్యలోకే గుహంప్రతిష్ఠౌ పరమేవరాధౌ” గుహయందున్న ఈ తమకాశమున ఇద్దఱు ప్రవేశించిరి. వారిలోకమందలి కర్మసూత్రమును గమనించినవారు. ఆ యిద్దఱిలో నొకడు జీవాత్మ, రెండవవాడు పరమాత్మ. * కథోపనిషత్తులో “ఆశ్మద్వియ మనోయుక్తం భోక్త్యాహంకరణీవణః” ఇద్వియ మనోయుక్తుడే కర్మసూత్రబద్ధుడై ఉన్న జీవాత్మ. ఇద్వియమనోయుక్తుడుగాక సుపాధికుడై నివసించి కర్మసూత్రమును అమలుపరచుచు నాలిల నెరపువాడు, పరమాత్మ. బుట్టలోపెట్టిన నాగేంద్రుని నాగస్వరముచే ప్రబోధిత మొనర్చగా పడగవిప్పి తేజరిల్లుచుండును. ఆబుట్టనల్లో తప్పించుకొని బయటపడును. అట్లే గురూపదేశ ప్రేరేతమై జీవాత్మ ఇద్వియ మనోయుక్తమను ఆవరణమునుండి బయ్యడి స్వతస్సిద్ధమైన తేజస్సున ప్రజ్వరిల్లును. * కథోపనిషత్తులో “తమక్రతుః పక్వతి

* ప్రశ్నోపనిషత్ 1-10 లా

* కథోపనిషత్ 3.1 లా

* కథోపనిషత్ 3.1 లా

* కథోపనిషత్ 2.20 లా

వీతశోకోధాతు ప్రసాదాన్మహిమాన మాత్మనః” . ఆ జీవాత్మకు నావరణమైయున్న ఇంద్రియమనోబుద్ధులు దట్టమైన ఆవరణముగా నుండి పాములవాని బుట్టివలె ఆటంకమగుచున్నది. ఆ ఇంద్రియమనోబుద్ధులచే నిర్మితములగు సప్తవ్రాతారములనదగు సప్త ధాతువులు జీవాత్మను బంధించిన కారాగారముయొక్క దుర్భేద్యకుడ్యములు. “ధాతుప్రసాదాత్” అనగా ఈ ధాతువుల మాలిన్యము బోగా గోడవలె అవతల వస్తువును దాచక అద్దమువలె నవతల వస్తువును కనపరచుచుండును. ఆ ప్రసాదము మరింత పెరుగగా నాయద్భుతకూడ మాయమగును. అప్పుడు నిరాటంకముగా ఆత్మతనను పరమాత్మను గాంచును.

* కథోపనిషత్తులో జెప్పినట్లు “ఛాయాత్మహే” త్రాను ఛాయానియు పరమాత్మ ఆతపమనియు గ్రహించును. † ప్రశ్నోపనిషత్తులో. “ఆత్మన ఏషప్రాణో జాయతే యద్ధైమా పురుషే ఛాయైతస్మిన్నే తదాతతమ్” జీవాత్మ ఆ పరమమాత్మయొక్క ఛాయవలెనుండి వివృటతానే పరమమాత్మయని గ్రహించును.

తాత్పర్యము:— గురువు అనుద్రహముచే నవిద్యావరణము తొలగి జీవాత్మ స్వస్వరూపమును గ్రహించి ప్రబోధితమై తద్దానమున బ్రహ్మతత్వమును విదితమొనర్చుకొని ఆత్మ బ్రహ్మ క్యానుభవమును పొంది యెల్లెడ నింద్రియమనోబుద్ధులు ద్వారా పైతము బ్రహ్మను గోచరమొనర్చుకొనుచు సమ్యక్తత్వమును అనుభవించుచున్నది. ఈ ఆత్మజ్ఞానము చేత నిరుపమానమైన

* కథోపనిషత్ ౩.1 లో

† ప్రశ్నోపనిషత్ ౩.౩ లో

ఆత్మబలమునొంది నిర్భీకమై నెగడుచున్నది. ఆత్మప్రబోధముచే నాత్మకు సహజముగు సమృతత్వమచుభవముచున్నది. ఆ పరవిద్య అమృతసాధనము. అమృతత్వమునిచ్చునదే నిజమైవ. విద్య.

శ్లో ౧౩ వ ను స్త్రము శుక్రిః ॥

ఇహచేదవేదీదధసత్యమస్తి

నచేదిహవేదీస్మహతీవినష్టిః ॥

భూతేషు భూతేషు విచిత్యధీరాః.

ప్రేత్యాస్మాల్లోకాదమృతాభవన్తి ॥

ఇహ = ఇచ్చట, ఇప్పుడు అవేదీచ్ఛేత్ = తెలిసికొనిన యెడల; అధ = సిమ్మట; సత్యం = సత్యము; అస్తి = కలదు. ఇహ = ఇచ్చట, ఇప్పుడు నావేదీత్ చేత్ = తెలిసికొననియెడల; తదా = అప్పుడు, మహతీ = గొప్పదైన; వినష్టిః = అత్యంత నాశము; (కలుగును) ధీరాః = జ్ఞానులు; భూతేషు భూతేషు = ప్రతిజీవియందును, లోకమంతటను; విచిత్య = అనుభవమొనర్చుకొని; అస్మాత్ = ఈ లోకాత్ = లోకమునుండి; ప్రేత్య = అతిక్రమించి; అమృతాః = అమృతులు; భవన్తి = అగుచున్నారు.

విశేషార్థము:— (1) ఇహ = రెండుచోట్ల కలదు. ఇప్పుడే ఈ జీవితమందే యీక్షణమందే ఇచ్చటనేయని అర్థమగును. ఆత్మాన్వేషణము ఎన్నటికో, ఏ జన్మకో ఈ జన్మలోనే ఏ వార్ధకమునకో వాయిదావేయ వీలులేదు. తక్షణమే సాధనకు పూనుకొనవలెను. సిద్ధియగునట్లుకూడ సత్యధిక కృషిచేయవలెను.

† ఈశావాస్యములో “మర్వన్నే వేహ కర్మాణి” ఇహ = ఇహుడే ఇచ్చటవే అని హాస్యి చెప్పబడెను. † కళోపనిషత్తులో ఈవరం ఇహుడే ఇమ్మని “నాస్యం వరం వృణోతే.” మరొకటి వరించనని నవికేతస్సు చెప్పెను. అట్లే దుర్లభమైన మామవ జన్మ దొరకగానే వరమాత్మను పొందని యెడల మహావిపత్తు కలుగును. † భగవద్గీతలో దుఃఖమయమైన జీవితముపొంది యున్నావు. ఈ బాధలేలవడదవు! నన్ను భజించి తరించుమని శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు తెలిపెను. శ్రీ శంకరులవారు అధికారముగల ఆనగా సర్వతకల పురుషుడు తెలిసికొనవలెనని మాచించిరి. కాని ఈ మంత్రములో అధికారి, అసధికారియను భేదములేదు. గురువు శిష్యునకు చెప్పుచున్న మంత్రమిది. ప్రతివాడును ఆత్మాప్రేమణము చేయుటకు హక్కు కలిగియున్నాడు అది యతనికర్తవ్యము. ప్రతివాడును ఆత్మయే అయియున్నాడు అతడు సాధనచేయుట కాటలికముండరాదు. తన స్వభావము లోని దోషమువలన ఆలస్యము జరిగిన జరుగుగాక! ఈజన్మలో షిద్ధిపొడమక పోవుగాక! కాని సాధనచేయుటలోను సత్వరసిద్ధికై కృషిచేయుటలోను ప్రతివానికి కర్తవ్యమై యున్నది. రాజ్యాధికార లోభులు తమవశములోనున్న దేశముల స్వాతంత్ర్యమును

† ఈశావాస్యము 2 వ మంత్రము

† కళోపనిషత్తులో 1-29 లో

† భగవద్గీత 9 వ అధ్యాయం 33: శ్లోకము.

† బృ. ర. ౪.౧౦.౨ నేడు ఆత్మకని తెలిసినవిట్లుట ఏమిగారి ఎందుకై ఈ శరీరములోనుండి బాధనొందును.

హరించి పువర్ధానముచేయమని కోరినపుడు మీకర్హతలేదని సాకులు చెప్పచుందురు. పారతన్త్ర్యమే అనర్హతను కల్పించి పెంచును. స్వాతన్త్ర్యమే అర్హతను కల్పించి పెంచును. అందు కనే లోకమాన్యుడు స్వాతన్త్ర్యము నాజన్మహాకన్యని చేప్పెను. మానవుడు సర్వస్వతన్త్రుడు, అతడాత్మస్వరూపుడు, అతని స్వాతన్త్ర్యము హరించుట మహాపాపము. ఆర్థిక, సాంఘిక, రాజకీయ, నైతిక, ఆధ్యాత్మిక స్వాతన్త్ర్యములను హరించ రాదు. అందుచేత సధికారి, అనధికారియను భేదమును శాశ్వత మైన ఆటంకముగా నిలువపెట్టక స్వతస్సిద్ధముగా నందఱు అధికారులేకనుక తాత్కాలిక అనర్హత యున్నయెడల దానిని తొలగించుటకు గురువులు ఆవులు ప్రభువులు మరింత కృషి చేయవలెను. అలసత తమోగుణము దానికి తావులేకుండ కృషిసలుపవలెను.

(2) అధఃపిమ్మట వెంటనేయని అర్థము. జ్ఞానము లభించ గానే సత్యము గోచరమగును. రెంటికినిమధ్య కాలవ్యవధిలేదు.

(3) సత్యమస్తి = సత్యముకలదు. అచ్చటనే యున్నది. ఇదివరకు గోచరముకానిది ఇప్పుడు ప్రచక్షతేజస్సుతో ప్రత్యక్ష మగును. (సత్యమనగా పరమాత్మ; * ముద్రాకములో "సత్యస్య పరమనిధానం" సత్యనిలయము = పరమాత్మయే. సత్యమనగా (శ్రీ) శంకరులవారు అవినాశిత సార్థకత, సద్భావ పర మార్థత, అని అన్వయించిరి. సత్యమనగా సత, చిత్, ఆనం

దము. అని చెప్పు సత్తుయొక్క భావము అనగా శాశ్వత పదార్థమే.

♦ (4) మహతీవినష్టిః = తెలిసికొనని యెడల ఫలితమత్యంత మైన వినాశము అని ఈ మంత్రము స్పష్టము చేయుచున్నది. దీనినిబట్టి మహాపులు పునజన్మను సహజేదని చెప్పవీలుకాదు. యోగులు, మహామదీయులు, క్రైస్తవులువలెనే ఈ జన్మ యొక్కటే కలదనియు హాలోజరిఫిన కృత్యాకృత్యములకు స్వర్గనరకములు కలుగుననియు మరల మానవజన్మ లేదనియు చెప్పెడి సిద్ధాంతమునకు ఇచ్చట తావులేదు. “మహతీవినష్టిః” అనినందువలన జ్ఞానసంపాదనావకాశము పోగొట్టుకొన్నవాడు. అనేక జన్మ జరామరణ పరంపరలు పొందవలసి వచ్చుననియు నది దుఃఖితరమనియు ఒక భావము.

(2) ఇప్పుడు దొరకిన గురువులు ఇప్పుడుదొరకిన విద్యావ కాశము మరియొకపర్యాయము దొరకకపోవచ్చునని ఒక భావము. రి సజ్జీవితము, అసజ్జీవితము రెండు లభించునున్న పుడు మొదటిదానిని వదలుకొని రెండవదానిని వరించుట దుస్స్వ భావమును పెంచుటయగును. అవకాశము రానట్టివాడు అజ్ఞాన దశలో నున్నను క్షమించవచ్చును. అవకాశము కలిగినను

బృ. ౩-౮-౯ యేవా ఏ తదక్షరమవిదిత్వా ఆస్మాల్లోకాత్ప్రేత్యస కృపణః అథయ ఏ తదక్షరం విదిత్వా ఆస్మాల్లోకాత్ప్రేత్యసకామ్యణః.

బృ. ౪-౪-౧౦ ఇహైవసంతో ౭ధ విద్యః తద్వయం సచేదశేదః మహతీవినష్టిః యే తద్విదురమృతాస్తై భవన్తి అధేతరే దుఃఖమేషాపియన్తి. ఈ జన్మలో బ్రహ్మను తెలియనిచో సధిక నష్టము దుఃఖమే. కలుగును

పోనాడి అజ్ఞానమును అసజ్జీవితమును వరించినవాడు మరింత శిక్షార్హుడగును, ఇదియొక నష్టకారణము. “అయ్యవచ్చుదాక అమవస ఆగదు” అను సామెతలోని యంతరార్థమిదియే. ♦ ముద్గాకములో “తమేవైకం జానథాత్మా న మన్యావాచో విముంచథ” (ఇతర న్యవహారములను వదలి ఆత్మనొక్కదానినే తెలిసికొనమని చెప్పెను. ♦ బృహదారణ్యకములో “వాచో విగ్లాపనంహితత్” అది వట్టి కంఠశోష అని చెప్పెను, ఇతర విషయములు కట్టిపెట్టి యాత్మవిచారణ చేయవలెను. అట్లే “జీసస్” తన శిష్యులగు పల్లనారితో మీచేపలవలలనువదలి పెట్టి నా వెంటరండు అనిపించి వెంటగోసినయెను. కానఆధ్యాత్మిక జీవితము వెంటనే ఆరంభించక పోయి పయెడల నష్టమగును. ఆంగ్లములోకవి పేక్ స్పియర్ చెప్పినట్లు (There is a tride in the fortunes of men which taken at its Highest Will lead to swceess.)

మానవ జీవితములో నొక్కొక్క తరుణము లేక ఋతువు సంభవించును. దానిని ఉపయోగించుకొనవలెను. తరుణము తప్పిన యెడల తలక్రిందులుగును, అన్నట్లు జ్ఞాన సంపాదనకు అవకాశము దొరకినపుడు భారవిడువరాదు. అధికారులు కారన్న కారణముచే గొందఱిని ఆత్మాన్వేషణక నష్టమగుగా చేసినయెడల ఈ మహాత్మినినట్టి వారికి తప్పదు. ఈ అధికారముగూర్చి నిర్ణయించువాడు జ్ఞానీయైన గురువే కావలెను. ఇతరులు కులము గాని సంఘముగాని, అట్టివని చేయుటలేదు. అధికారులలోగూడ

♦ ముద్గాకము 2 ఖండము 2 మంత్రము 5 బృహదారణ్యకము.

నాలుగు రకములుకలవు. ఉత్తమాధికారులు, మధ్యమాధికారులు, అధమాధికారులు, అనధికారులు, అని 4 రకములు. (1) ఉత్తమాధికారులలో నచికేతస్సుచేరును. కుమారదశలోనున్నను అతనికి శ్రద్ధయేర్పడెను. తన్ను దక్షిణగానివ్వుని తండ్రి ప్రార్థించి యముని చేరెను. అచ్చట భీతినొందక మూడురోజులు పవసించి యమునివలన మూడువరములు పొంది యతని మెప్పువడసి మరి యొక వరము పొంది యాత్మతత్వ రహస్యమును ఆయనవలన లభ్యమొనర్చుకొనెను. ఈ కథ కథోపనిషత్తులో కలదు. (2) మధ్యమాధికారులు ప్రశ్నోపనిషత్తులో పిప్పలాదమహర్షి యొద్దకు చేరిన 6 గురు ఋషులకు ఆయన ఒక సంవత్సరకాలము ఆశ్రమ వాసము విధించెను. (3) అధమాధికారులు ఇంద్రుడు వీరోచదుడు ప్రజాపతియొద్దకుబోయి 36 సంవత్సరములు నివసించిన పిమ్మట మొదటి ప్రశ్నకు జవాబుపొందిరి. 101 సంవత్సరము నిండిన పిమ్మట ఇంద్రునకు సంపూర్ణోపదేశము లభించెను, వీరి కథ ఛాందోగ్యకాష్ఠీతకే ఉపనిషత్తులలో కలదు. (4) అనధికారులు:— అనధికారుల కథ ఛాందోగ్యములో కలదు. ఒక మహర్షి యొక్క ఆశ్రమమున నొకడు 12 సంవత్సరములు అన్ని వసులు చేయుచునుండెను, అమహర్షి యనేకమందికి నుపదేశముచేసి పంపుచుండినను మహర్షి యితనిపై కనికరించలేదు. అప్పుడు ఋషిపత్ని వీనిపై జాలిగొని మహర్షితో వీని సంగతి ప్రసంగించెను. అప్పుడమహర్షి తనయొద్దనున్న వానిలో బక్కచిక్కిన 400 ఆవుల నతనికి స్వాధీనపర్చి యివి బలసికట్టి 1000 జీవులుగల మంద అగునంతవరకు వీటిని పోషించి పెంచి తెచ్చిన

యెడల నీకట్లే యుపదేశింతునని ఋషి తెలిపెను. అందుకు వాడంగీకరించి కొన్ని సంవత్సరములపాటు ఆ గోసేవ చేసెను. అవి 1000 అయినసంగతికూడ కనిపెట్టలేక పోయెను. ఆ పశువులలో నొక్కటి వానిపై బాలిగాని మామంద 1000 అయినది నీవు ఋషియొద్దకు తోలుకొనిపోయి నీకు జ్ఞానము కలుగునని తెలిపెను. మధ్య మధ్య మజలీలతో సతదు ఋష్యాశ్రమముచేరెను. ప్రతి మజలీలోను నొక్కక్క పశువతనికి వొక్కొక్క యంశము బోధించుచుండెను. పిమ్మట ఋషి యతనిని పరీక్షించి పూర్ణ ప్రబోధ ప్రసాదించెను. ఈ ఉపనిషత్తులోని కథనుబట్టి యూహించుతగిన సంగతులేవన అసధికారులకుగూడ పూర్తి నిషేధములేదు. గురుకులవాసము పెంచి వారిని సంస్కరించి చివరకు వారికి ప్రబోధించి వారిని మహర్షులు తరింపజేసిరి. మానవ తరుణోపాయము మహర్షులకెంతో ప్రിയతమము. నోటి పెంట మాటరాని మూగవారికి పెరుగు అన్నమును పల్లెములలో పోసి దానిలో నుపదేశమంత్రమును వ్రాసి దానిని మూగవారిచే నారగింపు చేయుచుండిరి. తన్మూలమున మూగవారుకూడ తరించుచుండిరి ధర్మశాస్త్రములలో ప్రతీతికలదు. పై చెల్విన మహర్షుల ధర్మమార్గము ఇప్పటికిని అనుసరణీయము.

* (5) భూతేషు భూతేషు = భూతమనగా సామాన్యముగా జదియని అర్థము. చైతన్యముకలది భూతేషు భూతేషు అనగా

* ప్రశ్నోపనిషత్ 1 వ ప్రశ్న, 5 వ చాక్రస్మృతమునుబట్టి “ ఏకత్వ
త్వం యస్మాత్తం చామూర్తంచ తస్మాత్సూర్తి రేవదితిః సూర్యమకలి
తేదిహుత రయియేనాన రయిశోన్వల్ల బ్రహ్మ సు మానవతెను.

సమస్త భూతకోటియని యర్థము. కాని భూతమనగా నింకొక యర్థముకూడ కలదు. భూ అను ధాతువునకు అగుట యని యర్థము. ఎచ్చట ఏ నామరూపములుగల ఏ వస్తువు ఏ జీవి కలదో అవిరెండు పరమాత్మ విభూతులే కాన సమస్తవస్తు జీవజాలము అని అర్థము చెప్పవలెను. జడమనుకొను పదార్థములలో గూడ బ్రహ్మకలడని గ్రహించవలెను. అచ్చటనుండు బ్రహ్మనుకూడ చూడవలెను.

* (6) విచిత్ర్య = సర్వవస్తు భూతములయందుండు బ్రహ్మను ఆయా నామరూపములనుండి వేరుచేసి దర్శించవలెను. దీనికి విచిత్త్యయని గూఢాంతరము కలడని తెలుపుచున్నారు. అట్టి రూపాంతరమును శ్రీ శంకరులవారు ఉదహరించలేదు. ఇట్లు సర్వవస్తు జీవజాలములో బ్రహ్మనుజూచిన బ్రహ్మజ్ఞాని బ్రహ్మయే యగుచున్నాడు. * ముణ్డకములో “సయోహవై తత్సర్వమ్. బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతి” పరబ్రహ్మను తెలిసినవాడు బ్రహ్మయే యగుచున్నాడు.

(7) ధీరాః = ధీరులు 1 ఖండము 2 వస్తువులము చూడ సగును.

(8) 4 వ పాదము దీనినిగూర్చి 1 ఖండం 2 వస్తువులము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— ఇచ్చట ఈ లోకములో నె. ఈ జన్మలో నె.

* పురుషసూక్తం పూర్వాణియాపాణి విచిత్ర్యధీరః

* ముణ్డక ౨ 3: ఖండం 2: వస్తువులము. 9

యిప్పుడే బ్రహ్మను తెలిసికొన్న యెడల వానికి సత్యము లభ్యమగును. దివ్యజీవిత మలవడును. అట్లు బ్రహ్మను తెలిసికొనని యెడల మహాత్మరమైన విపత్తు సంభవించును. లోకమందలి సర్వజడ జీవజాలమందు నిలిచియున్న బ్రహ్మను ఆ నామరూప ముల నుండి వేరుపరచి సర్వత్ర బ్రహ్మగానే గోచరింపజేసికొని అనుభవైకజ్ఞానము కలవారు ఈ ఇంద్రియ జీవితమందలి సుఖ దుఃఖాదులందు మగ్నముగాక అమృతులగుచున్నారు. ఇచ్చటి ఈ శరీరములు బాసినవిమ్మట అమృతులగుచున్నారనియు చెప్పవచ్చును. కాని మొదటి భావనయే సమంజసము. మానవ తరుణోపాయము లభింపజేయుటకు ఉపనిషత్కారుడు అత్యధికమైన ఆతురత కనపరచుచున్నాడు. ఏమాత్రము ఆలస్యము నకు సహించక వెంటనే సాధనకు బూనుకొని సత్త్వరసిద్ధికి కృషి జేసి యనల్పకాలములో తరించుట సర్వులకు విధిఅయియున్నది.

—:త్వత్తేషు ఖండము:—

౧ మంత్రము శ్రుతిః య

హారిః ఓమ్— బ్రహ్మహ దేవేభ్యోవిజగేతస్యహ
బ్రహ్మహో విజయ దేవా అమహీయన్త,
త ఏక్షంతాస్మాకమేవాహం విజయోఽ
అస్మాకమేవాహం మహిమేతి య

హ = ఇట్టికథ కలదు. బ్రహ్మ = బ్రహ్మ దేవేభ్యః = దేవతల
కొఱకు విజగే = విజయము సంపాదించెను; తస్య = ఆ; బ్రహ్మ
ణః = బ్రహ్మయొక్క విజయో = విజయమునందు; దేవాః =

దేవతలు; హ = నిశ్చయముగా; అమహీయ'స్త = మహిమను = మహిమనుపొందిరి. తె = వారు; అయం = ఈ; విజయః = విజయము, అస్మాకం = మాది, ఏవ = మాత్రమే అయం = ఈ; మహిమా = మహిమ ఇతి = అని విశ్మంత = తలంచిరి.

విశేషార్థము:—(1) హ = ఇతిహాస సూచకముపూర్వకాల దేవతలకును, అసురులకును యుద్ధము జరిగెను. దేవతలనగా లోకమర్యాద నిలుపువారు. అసురులనగా లోకమర్యాదనాశము చేయువారు. వారిద్దఱిలో బ్రహ్మ యిచ్చానుసారము దేవతలకు విజయము సందభించెను, ఆ విజయమువలన కలిగిన ఫలమునూ దేవతలకే యిచ్చెను. ఇచ్చట దేవతలు అన్న పదమునకు ఇద్వి యములు అని అర్థము చేయవచ్చును. అసురులనగా నీయింద్రి యముల ద్వారా లభించు భోగములయందు రహించి యంత కంటె పరమార్థము లేదనువారు, ఆశులు. లేక దైవసంపదక అ వారు, అనగా ఈ ఇద్వియములను నిగ్రహించి తద్వారా గలుగు విషయసుఖములయందు మగ్నముగాక ఇంతకంటెను త్తమజీవిత మార్గము కలదని యెంచువారు. ఇద్వియములలో “ఇద్వియ ములకును” ఇద్వియములకును జీవునకును తగువు వచ్చినట్లు ప్రశోషపనిషత్ ద్వితీయ ప్రశ్నలో కలదు. అట్లే బృహదారణ్య కములోను కలదు. ఇచ్చటనిచ్చిన కథలో అగ్ని వాయూదులు ఇతరేద్వియములనియు ఇన్ద్రిడు జీవుడనియు చెప్పవచ్చును. ఇద్వియాదులు బ్రహ్మను తెలియజాలరైరి, జీవుడు జ్ఞానోత్ప త్తిచే తెలిసికొనెను.

(2) బ్రహ్మ = మొదటి రెండు ఖండములలో దెలిసినట్లే

నిరాకార నిర్గుణ పరమాత్మయై కావచ్చును, లేదా సగుణ స్వరూపియై కావచ్చును. సగుణస్వరూపి యనియే శ్రీ శంకరుల వారి భావము లోకపాలన కార్యక్రమమంతయు నాయనవశ మందే యున్నది. గాన ఆయనయే యిచ్చట కథను నడిపించెనని యెంచవచ్చును.

(3) అమహీయస్త = మహిమను పొందిరి, శౌరవమును బొందిరి. సంతోషమును సంపదనుపొంది ఉన్న తస్థితికి వచ్చిరని కూడ అర్థము కలదు. ఇట్టిస్థితి కలిగినప్పుడు మొట్టమొదట విజయప్రాప్తి కారణమైన వానియందు కృతజ్ఞత యుండును. పిమ్మట ఉత్సాహమును పిమ్మట గర్వమును అభిమానమును, కలుగుచుండును. ఆ విజయప్రాప్తి కారణము ఎవరో తెలియ నపుడు ఉత్సాహాతిశయములు గర్వము అధికముగా కలుగును.

(4) అస్మాకమేవ = మనదే విజయము, గెలుపు తమదే అను భావము దేవతలకేర్పడెను. అనగా తమ జయమునకు బ్రహ్మకారణమును సమాచారము వారికి గోచరము కాలేదు. అందుచేత వారు బ్రహ్మయందు కృతజ్ఞతను చూపజాలక పోయిరి. తమ శక్తివలననే లభించలేదని గ్రహించి నమ్రతపొంద వలసి యుండెను. కాని యందుకుభిన్న ముగా గర్వమునుపొందిరి. తమకు గలిగిన మహిమ అంతయు స్వార్జితమేయని సంతసించిరి, దేవతలకుగూడ బ్రహ్మయొక్క యునికిగాని, స్వరూపముగాని. తెలియదని యర్థము. దేవతలు అనునపుడు ఇంద్రియములేయని యర్థము చేసినయెడల ఇంద్రియములకు గర్వము కలుగుట నహ జము, అవి బ్రహ్మను తెలియజాలవు. లోకపరిచయమంతయు

తమ ద్వారానే జీవునకు కలుగుచున్నదనియు తాములేకున్న జీవునకు లోకపరిచయమేర్పడదనియు నవి గర్వింపవచ్చును. “ప్రమాదో ధీమతామపి” ధీమన్తులకుగూడ ప్రమాదముకలుగును అనునట్లు దేవతలకు విజయకారణమున బ్రహ్మ మరువు తగిలెను. బ్రహ్మ ప్రసాదితమైన విజయము స్వాజితమని పొరపడిరి. స్వశక్తియందు విశ్వాసమధికమయ్యెను. తత్ఫలితముగా నభిమానగర్వములు పెరిగెను. ఏవ అనుపదము వీరి మనోవికారమును నూచించుచున్నది.

తాత్పర్యము:— పూర్వమొక కథకలదు. దేవాసురులకు యుద్ధము సంభవించెను. లోకకళ్యాణమునిమిత్తము కృషిచేయు దేవతలకు తద్భంగకరులగు నసురులపై బ్రహ్మ విజయమును సమకూర్చెను. బ్రహ్మ ఇష్టించిన నావిజయముచే దేవతలకు సిరి సంపదలు, గౌరవమర్వాదలు, మహిమ పెరిగెను. ఈ విజయకారణమును దేవతలు గ్రహించక ఈ విజయమును తత్ఫలితమగు మహిమయును తమదేయని దేవతలు తలంచి తస్మాలమున అభిమానపూరితులయిరి.

౨ వ మన్తము- శ్రుతిః య తద్దేహం విజ్ఞే తేభ్యోహ

[ప్రాదుర్భూవ తన్నవ్యజానత కిమిదం యక్షమితి య

హ = అప్పుడు; ఏహం = వారియొక్క; తత్ = ఆగర్వమును, (బ్రహ్మ) విజ్ఞే = గ్రహించెను; తేభ్యః = వారికి; సః = అతడు, ప్రాదుర్భూవ = ప్రత్యక్షమయ్యెను; తత్ = ఆ; ఇదం = ఈ యక్షంపూజనీయుడు కిం = ఎవరు, ఇతి = అని నవ్యజానత = తెలిసికొనలేకపోయెరి.

విశేషార్థము:— (1) విజ్ఞా = బ్రహ్మ జీవుల హృదయా
స్తరాశములోనుండువాడు. సర్వజ్ఞుడు, సర్వశక్తిమన్తుడు,
సర్వకర్మఫలప్రదాత అయినవాడు, కాన నీ దేవతల హృదయ
కుహరములలో పొడమైన దురభిమానము గమనించెను,
గమనించిన పిమ్మట వీరినికూడ సమమునలెనే నిరసించవలసి
యుండెను. కాని వారి పూర్వచరిత్రను గమనించి వారియెడ
దయబూని వారి దురభిమానమును పోగొట్టి సిద్ధమయ్యెను.

(2) ప్రాదుర్భూవ = వారియెదుట కనబడెను. తన
స్వశక్తిచేత తానొక నామరూపమునుధరించి వారికాశ్చర్యము
కలుగునట్లు ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఇంద్రియగోచరముకాని పర
మాత్మ ఇంద్రియగోచరమగు రూపమును దాల్చెను.

(3) యక్షం = యక్షమనగా పూజనీయమైనది. దేవ
యోనులలో యక్షరాక్షసులను జాతిలోనిదికాదు. వారియెదుట
కనపడిన రూపము వారి ఇంద్రియములను హృదయమును ఆక
ర్షించెను. అనివార్యముగా నారాధ్యమయ్యెను. దానియేరదూ
పూజ్యభావముంచక తప్పకయ్యెను.

(4) సవ్యజానత = దానినామరూపములను తెలియజాల
రైరి. దాని యుత్పత్తికి కారణమును వారికి తెలియదు. ఎటు
నుండి వచ్చెనో వారికి తెలియదు. అందుచేత నాశ్చర్యచకితు
లయిరి.

తాత్పర్యము:— అప్పుడు వారి హృదయములలోనున్న
దురభిమానము సస్త్రర్యామియగు పరమాత్మ గ్రహించెను.
వారినుద్ధరించుటకై యాయన అకస్మాత్తుగా నచ్చట ప్రత్యక్ష

మయ్యెను. ఆ రూపమెవరిదో యెందుకు యెటనుండివచ్చెనో వారికి తెలియలేదు. కాని దానిని జూడగా వారికాశ్చర్యము కలిగెను. అప్రయత్నముగా దానియందు పూజ్యభావమును కలిగెను. వారికి కలిగిన దురభిమానముచే నదృశ్యరూపమున సంతర్థామిగానున్న వానిని గ్రహించలేకపోవుటయేగాక యక్షరూపమున దృశ్యమయిన వానినికూడ గ్రహించజాలక పోయిరి. 3 వ మంత్రము- శ్రుతిః య తేఽగ్ని మబ్రువన్ జాతవేద

ఏతద్విజానీహి కిమేతద్దృక్షమితి తథేతి,

తె = ఆ; దేవతలు, అగ్నిం = అగ్నినిగూర్చి; ఇతి = ఇట్లని అబ్రువన్ = చెప్పిరి. జాతవేద = ఓ; ఆగ్ని, ఏతత్ = ఈ; యక్షం = యక్షుడు; కిం = ఎవరు; ఇతి = అని; విజానీహి = తెలిసికొనుమా; తథా = సరే లేక అట్లే; ఇతి = అని అగ్ని చెప్పెను.

విశేషార్థము:— (1) తె = వారు; అనగా నాదేవత లందఱు అచ్చట సభచేసియుండిరి. ఆ సభలోనున్న వారందఱు యక్షునిగూర్చి తెలిసికొనదలచిరి. వారొకనుగుణమును కనబుడిచి. యక్షుని నిర్లక్ష్యముచేసి యూరుకొనక దానినిగూర్చి తెలిసికొన యత్నించిరి. లోకములో ననేకవీంతలు విష్ణురములు జరుగుచుండును. సామాన్యజనులు వాటినుపేక్షింతురు. అవి సామాన్యములే యనుకొందురు. కవులట్లుగాక అందులో నున్నవిశేషము నూహించి ప్రకటింతురు. శాస్త్రజ్ఞులవిశేషము లను పరిశీలించి తద్విధానమును ప్రకటింతురు. కవులు శాస్త్రజ్ఞులును చేసిన ప్రకటనలను సామాన్యజనులు చూచి విస్మయ

మనొందెదరు. దేవతలలో యక్షునిదేలియు కోరిక కలుగుట శుభసూచకము.

(2) అగ్ని = అనగా కదలువాడు; ముందుకు నడిపించు వాడు పంచభూతములలో మూడవవాడు వేడి వెలుతురు కల వాడు. స్వర్ణదృష్టి కలిగించువాడు * ఐత రేయము “ అగ్నిర్వా గ్భూత్వా ముఖం ప్రావిశత్ ” అగ్ని వాక్కు అయిముఖములో ప్రవేశించెను, అని తెలుపుచున్నది. అనగా అగ్ని మాట్లాడ కలవాడు. వాగ్విద్యమున కధిష్ఠానదేవత అట్టివాని దేవ తలు యక్షుని కనుగొనుటకు దూతగా పంపి.

ఇంద్రియములు.	అధిష్ఠానదేవత.	నాచి కర్తవ్యము.
1 ముఖము	అగ్ని	వాక్కు
2 నాసిక	నాయువు	ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాస
3 చక్షుః	ఆదిత్యుడు	దృష్టి (ములు
4 శ్రోత్రం	దిక్కులు	వినికిడి
5 త్వక్కు	ఓషధి వనస్పతులు	కేశలోమములు
6 హృదయము	చంద్రుడు	మననశక్తి
7 నాభి	మృత్యువు	అపానము
8 శిశ్నము	ఆపః	జననశక్తి లేక పుట్టించుట.

(3) జాతవేద = జాతవేదుడనగా, అగ్ని పుట్టుకనుండి

* ఐతరేయము 1 అధ్యాయము 2 ఖండము 4 వ మంత్రము. వాక్కు 1 వది ౪ వ ఇంద్రియము ౧ వ ముఖములలో చెప్పిన ౫ లో పునస్సుగాక తక్కినవి. అగ్ని అన పదముచే నిరూపితము.

జ్ఞానముకలవాడు, బుద్ధిమన్తుడనియు చెప్పవచ్చును. అని వ్యుత్పత్త్యర్థము. అందుచే యక్షుని తెలిసికొనుటకు అర్హతకలవాడని చెప్పవచ్చును. కాని యతనికిన్న జ్ఞానము అత్యజ్ఞానముకాదని తోచును. జాతవేదస్సనగా ఇంకొకయర్థము చెప్పవచ్చును. అతడు పుట్టుచుండగా నితరులకు దృష్టిసాఫల్య మేర్పడును. అతడు సర్వదా పరోపకారి. దుర్మాగులచేత జక్కినప్పుడు అపకారము చేయ వినియోగింతురు. ఋగ్వేదములో నన్నియె పరమాత్మయని చెప్పబడెను. అట్టి భావన ఇక్కడ చేయబడలేదని స్పష్టము.

(4) తథేతి = అట్లే అనెను. దేవతాసభచే నియోగించబడినందున వారు తనపై పెట్టిన కర్తవ్యమును నిర్వహింతునని చెప్పెను. కర్తవ్యముయొక్క సాధ్యతాసాధ్యతలు విచారించకనే యట్లు చెప్పియుండును. ఉత్సాహవేశములలోనున్నవాడు కనుక యుద్ధములో జయము సమకూరినట్లే ఈ పరిశోధనలో కూడ జయము కలుగునని ఎంచియుండును. తనవాక్కు వృథాయగునని అతడు ఎంచలేదు.

తాత్పర్యము:— దేవతలందఱును సభలో సమావేశమైనాయకుడుగానుండ తగినట్టియు, జ్ఞానము కలిగినట్టియు అగ్నిని పిలిచి ఈ యక్షుని సమాచారము విచారించి రమ్మనమని నియోగించిరి. అగ్నియు నాకార్యములోని సాధ్యాసాధ్యతలను విచారించక యశే చేతునని తెలిపెను.

౪ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫

తసభ్యద్రవత్తమభ్యవదత్ కోసీత్యగ్నిర్వా
అహమస్మీత్యబ్రహ్మతవేదావా అహమస్మీతి ౫

(అగ్ని) తత్ = ఆ యక్షునియొద్దను; అభ్యద్రవత్ = పరు
గెత్తెను. తం = ఆ; అగ్నిని, యక్షం = యక్షుడు; ఈ =
ఎవరు; అసి = అయితివి, ఇతి = అని అభ్యవదత్ = అడిగెను.
అహం = నేను; వై = నిక్కముగా, అగ్నిః = అగ్ని అస్మి =
అయియున్నాడు; అహం = నేను జాతవేదాః = జాతవేరుడను;
అస్మి = అయియున్నాను; ఇతి = ఇట్లు, అబ్రవీత్ = చెప్పెను.

విశేషార్థము:— (1) అభ్యద్రవత్ = త్వరగా వెళ్లెను
లేక పరుగెత్తెను. ఇట్లు పరుగెత్తెననగా నీకార్యము సులభ
సాధ్యమని యతనికి తోచెను. స్వశక్తియందు విశ్వాసమధికము
గానుండెను. యక్షుని సమీపమునకుబోయి మాట్లాడతలపెట్టి
యుండగా యక్షుడే పలకరించెను. అభి + అద్రవత్ యక్షుని
వైపునకు పరుగెత్తెను.

(2) అగ్ని జాతవేద = ౪ వ మంత్రములోనున్న విశేషా
ర్థము చూడవలెను. తన రెండుపేర్లు ఉన్నవని చెప్పుటచే నాత్మ
ప్రశంసచేసికొనినవాడయ్యెను. ఆత్మస్తుతి, పరనిష్ఠ, ఆర్యధర్మ
ములు కావు. అయినను పరిచయము నిమిత్తము తనపేర్లుచెప్పు
కొనెనని యూహించవచ్చును. తన కులగోత్రములను చెప్పి
నమస్కరించుట ఆర్యులమగ్నాద, ఎవరివద్దకు పోవుదమో
వారితో తానిట్లు చెప్పవలెను. అగ్ని యక్షునికి నమస్కరించక

పోవుటచేత నీ యాచారమును అనుసరించ లేదని తలంచవలెను.

తాత్పర్యము:— అప్పుడగ్ని ఉత్సాహవేశములతో యక్షుని వైపు పరుగెత్తెను, సమీపించు నాయగ్నినిజూచి నీవెవ్వరవని యక్షుడడిగెను. నేను అగ్నిని నేను నిక్కముగా జాతవేదుడను. అని అగ్ని యక్షునకు జవాబుచెప్పెను. తన పేర్లు రెండు పర్యాయములు చెప్పటలో తన శక్తి సామర్థ్యములను తన ప్రఖ్యాతిని గూడ అగ్ని తెలియజేసెను.

శ్లో ౪ వ మ స్త్రము శ్లోతిః ౫

తస్మై స్త్వయి కిం వీర్యమిత్యపీదనర్వం,

దహేయం యదిదం పృథివ్యామితి ౫

తస్మై స్త్వయి = (త్వయి) అట్టి నీయందు; కిం = ఏమి, వీర్యం = బలము (కలదు) ఇతి = ఇట్లని (యక్షుడడిగెను) ఇదం = ఈ; పృథివ్యాం = పృథివియందు యత్ = ఏది (కలదో) ఇదంసర్వం = ఈ సమస్తమును, అపి = కూడ దహేయం = కాల్చగలను ఇతి = ఇట్లని (అగ్ని తెల్పెను)

విశేషార్థము:— 1. వీర్యం=2 వ ఖండం 4 వ మంత్రముచూడ నగును. నీకుండు ప్రత్యేకశక్తి ఏదని యక్షుడు ప్రశ్నించెను.

(2) తస్మై స్త్వయి = అట్టి నీయందు అనగా నీవు అగ్నిని జాతవేదుడను అని రెండు సార్ధకనామములు కలిగినట్లు చెప్పి యున్నావు. అందుచే ప్రఖ్యాతవస్తుడవు, ఎట్లది లభించెనో తెలియగోరెద.

(3) పృథివ్యాం = పృథివీసంబంధమైనది. భూమిలోనున్నది భూమిమీద పుట్టినది పెరిగినది. భూమికూడ దహించగలదని

యర్థము. భూమిమీద నున్నది భూసంబంధమైనదెగాక అంతరిక్షముమీద నున్నదికూడ ఆకాశములలోనున్నదికూడ దహించగలడు అనగా లోకములోనిదంతయును దహించగలడు.

(4) సర్వం అపి = సమస్తముకూడ ఒక్కరేజ అయిన తప్పకుండ కాల్చుగలడు అన్ని తన స్వశక్తిని సహజముగా తెలిపియుండెను. గర్వముకూడ కలదని ఊహించ వీలుకలదు.

తాత్పర్యము:— అట్టి ప్రసిద్ధపురుషులగు మీయందుండు ప్రత్యేక శక్తిసామర్థ్యము లేమియని యశ్నుడగ్ని నడిగెను. ఈ లోకములోనుండు సమస్తము సకల స్థూలసూక్ష్మవస్తు జీవజాలమును కూడ నేను తగులపెట్టగలను, అని అగ్ని హోత్రుడు గర్వాహంకారసముపేతుడై ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

౬ 6 వ మాత్రము శ్రుతిః ౪

తస్మై తృణం నిదధౌ వేతద్దహేతి

తదుప్రేయాయ సర్వజవేన తన్నశశాకదగ్ధం

సతత ఏవనివవృతై నైతదశకం

విజ్ఞాతృం యదేతద్యక్షమితి ౪

ఏతత్ = దీనిని; దహ = కాల్చుము; ఇతి = అని (చెప్పుచు)
తస్మై = అగ్ని కిముందు; తృణం = గడ్డిపోచను; నిదధౌ = ఉంచెను, సర్వజవేన = తన పూర్ణ వేగముతో; తత్ = దానిని (అగ్ని) ఉప్రేయాయ = సమీపించెను; తత్ = దానిని; దగ్ధం = కాల్చుటకు; సశశాక = శక్తి చాలకపోయెను (అశక్తుడయ్యెను) సః = అతడు (అగ్ని) తతః = అటనుండి; ఏవ = మాత్రమే; నివవృతై = మరలిపోయెను. యత్ = ఏది;

సతత్ = ఈ; యక్షం = యక్షుని సతత్ = దీనిని, విజ్ఞాతుం = తెలిసికొనుటను నాశకం = సమర్థుడను కాకపోతిని. ఇతి = అని దేవత లో అగ్ని చెప్పెను.

విశేషార్థము:— (1) తృణం = గడ్డిపోచ బహుళః = ఎరిసిన గడ్డిపరక కాల్చుటను అతిసులభమైనది, విలువ లేని వ్యర్థమైన వస్తువు. ఈ తృణమును తనలోనుండితీసి అచ్చటఉంచెను. యక్షుడు తన చుట్టుప్రక్కల వెతకిగాని, దూరమునుండి తెచ్చి గాని అక్కడపెట్టలేదు. ఈ తృణము ఎచ్చటనుండి వచ్చినదో అగ్ని గ్రహించియున్న యెడల అతనికి జ్ఞానోత్పత్తి అయి యుండును. ఆ తృణము యక్షునిలోనుండి వచ్చినదిగనుక యక్షునిశక్తి అందులో నిమిషియున్నది. అట్లే భూలోకములో నున్న ప్రతి వస్తువులోను బ్రహ్మశక్తి యిమిడి యున్నది. దానిని గ్రహించక తృణీకరించుట అనగా తృణముగా జూచుటయే అజ్ఞానము, తృణీకరించుటయే ఆ వ మూ న పర ము ట యే పాపము. అగ్ని ఈ తృణమును తృణీకరించి అనగా గడ్డిపోచ గానె యెంచి అమర్యాదచెందెను. ఎన్నడును యెవరిని అవమానించ రాదని గ్రహించవలెను. ఇది ఆధ్యాత్మిక జీవితమునకెట్లో రాజకీయ జీవితమునకును అట్లే ఆవశ్యకము.

(2) సర్వజవేన = అత్యంత వేగముతో అగ్ని కెంతవేగము కలుదో అంతవేగముతో ఆయన తన సర్వశక్తులను ఉపయోగించెనని భావము. ఏకాగ్రములుగాని పూనకపోయిన పోవచ్చు గాక! పూనినపుడు అశ్రద్ధగా చేయరాదు. సర్వశక్తులను వినియోగించవలెను, చిన్నపామునయినను పెద్దకర్రతో కొట్టమను

సా వే తయోక్త అర్థమిదియే.

(3) నశశాక = శక్తివంతుడు కాకపోయెను. మల్లోకము లలో నున్న దానిని కాల్చినవర్షడగు అగ్ని పరీక్షార్థమ కెట్టిన ఈ పరికను కాల్చలేకపోయెను. అసగ వ్రహ్మసాయను చేసి నపుడును లేదా ఉపేక్ష వహించినపుడును స్వభావస్థిమలగు పనులు ఆ స్వభావమలో నిమియ్యమైన శక్తి సామర్థ్యము వల ననే పరిణతస్థితి నొందును. అన్ని గాక విశేష పరీక్షానవయము వర్షింపపుడు సామాన్యశక్తులు స్వహీనజాలవు.

(4) తతపవ = అచ్చటనుండియేయని ఒక అర్థము, అంతటి నుండియేయని వరియొక అర్థము కలదు. అదే భాష్యము. ఎట్లు ఎప్పుడు ఆపరికను కాల్చలేకపోయెనో అతత్ క్షణమే వేరుమాట లాడక వేరు పరిశోధనలుచేయక అగ్ని మరలపోయెను. అసమా నితుడై తన అశక్తతకు చింతిల్లుచు పోయెను. గర్వాహంకార ములు భగ్నములయ్యెను.

(5) విజ్ఞాతుం = తెలిసికొనుటకు న అశక్తం = నాకు శక్యము కాకపోయెను. అని దేవతలతో మనవిచేసెను. కప్పించుకొన్న దున్నట్లు తెలిపెను. శక్తివంతుడనని తాభ్రమపడి యితరులను భ్రమింపచేయుటకన్న అశక్తుడనని వెల్లడించుట అపమాన కరముకాదు. తనకంటేనధికుడుకాన నాయ యుని తానుదెలియ జాలకపోతినని చెప్పెను.

తాత్పర్యము:— అట్లు తన శక్తి సామర్థ్యములను వెల్లెసిన అగ్ని ఎదుట య యుడు తనలోనుండి యొక గడ్డిపోచను లాగి దానిని కాల్చమని అగ్ని ఎదుట పెట్టెను. అగ్ని అత్యంత వేగ

మున దానిని సమీపించి దానిపై తన సర్వశక్తులను ప్రయోగించెను కాని దానిని కాల్చుటకు సమర్థుడౌకపోయెను. అటనుండి వెంటనే మరలి దేవతాసభకు పోయెను. అచ్చట తన అశక్తతను వెల్లడించెను ఆయత్తుడెవడో గ్రహించజాలక పోతినని సభకు నివేదించెను. యత్తుడు తనకంటె నధికుడని అంగీకరించెను. (౩ వ మంత్రములో తాచెప్పినమాట నెగ్గలేదని చింతతో తల వంచెను.)

౭ 7 వ మంత్రము శ్రుతిః య

౭ అధవాయుమబ్రువన్ వాయవేతద్విజానీహి

కిమే తద్వక్షమితి తథేతి య

అధ = సిగ్గుట; వాయుం = వాయువుతో; ఇతి = ఇట్లని, అబ్రువన్ = చెప్పిరి. వాయో! = ఓవాయువా, ఏదత్ = ఈ, యక్షం = యత్తుడు కిమ్ = ఎవరు? ఏతద్ = దీనిని విజానీహి = తెలిసికొనుము, తథా = అట్లే ఇతి = అని (వాయువుచెప్పెను)

* విశేషార్థము:— (1) వాయువు = గమనశక్తి కలవాడు. పంచ సూతములో రెండవవాడు స్వర్గశక్తి స్వర్గము కలిగించు

* తైత్తిరియము ౭ ఆ ౩ వ పసప “ ప్రాణందేవా ఆనుప్రాణన్తి మనుష్యాః పశువశ్చయి । ప్రాణోహిభూతానా మాయః ” వాయువు ప్రాణము, దేవతలకు మనుష్యులకు పశువులకు సర్వజీవకోటికి ఆధారమయినది. ఆయుర్దాయము ఇచ్చునది కాన యత్తునిలోనుండు ప్రాణశక్తిని కనిపెట్ట చూసని ఊహ చేయవచ్చును. వాయువు అగ్నికంటె నూక్కుమైనవాడు వ్యాపించువాడు. కనుక (Explorer) ఎచ్చట ఏది యున్నను ప్రాత్యవిషయములనుమాత్రమే కనిపెట్టగలవాడు వాయువు మనస్సుగా చెప్పవచ్చును. (Vitulforce) ప్రాణశక్తి.

వాడు నాసికకు అధిష్ఠాన దేవత, జీవులలో ప్రాణమై ఉచ్చాస్య సత్త్వాసములను జరపువాడు. సర్వవ్యాపి దీని బట్టి యితను మిక్కిలి ముఖ్యమైనవాడని భావము. తక్కిన పదములకు 2-3 మంత్రముల విశేషార్థము చూడనగును

తాత్పర్యము:— ఇట్లు అగ్ని సర్వహించ లేదని తెలిసినపిమ్మట ఆ దేవతాసమూహము నాయువును పించి నీవు దీనిని తెలిసి కొనుము. ఈ యక్షుడెవడో గ్రహించిరమ్మ అని నియోగించిరి. వాయువును పంపుటకు కారణము అతడు గమనశక్తి కలవాడు. సర్వవ్యాపి స్పర్శమాత్రముచేతనే గ్రహించగలవాడు. సర్వ జీవకోటికి ప్రాణమైనవాడు కాన అతనివలన యక్షుని సమాచారము తెలియునని దేవతలు ఊహించిరి.

౧౫౭ వ మంత్రము శ్లోకము ౫

తదభ్యసీవ త్తమభ్యవద
తోస్మితి వాయుర్వా అహమ్మే
త్యబిసి న్మాతరిశ్వా
అహమ్మేతి ౫

(వాయువు) తత్ = ఆయక్షునివైపు; అభ్యసీవత్ = పరుగెత్తెను. తం = అతనిని; (యక్షః = యక్షుడు) కః = ఎవరు; అసి = అయియున్నావు. ఇతి = ఇట్లని, అభ్యవదత్ = అడిగెను; అహం = నేను; వై = నిక్కముగా వాయుః = వాయువు అస్మి = అయియున్నాను; మాతరిశ్వా = మాతరిశ్వుడను వై = నిక్కముగా; అహం = నేను; అస్మి = అయియున్నాను. ఇతి = ఇట్లని; (వాయువు) అబ్రవీత్ = తెలిపెను.

విశేషార్థము:— అంతరిక్షమందు చరించువాడు; అనగా భూమ్యాకాశములమధ్యనుండు సర్వప్రదేశమును సంచరించువాడు.

తక్కిన పదములకు విశేషార్థము 4 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడనగును.

తాత్పర్యము:— అప్పుడు వాయువు ఆ యక్షునివై పు పరుగెత్తెను. వానినిచూచి మీరెవరని యక్షుడడిగెను. నేనునిక్కముగా వాయువును నేను మాతరిశ్వుడను, నిశ్చయము అని వాయువు యక్షునకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఆ రెండు పదములలో తన శక్తిసామర్థ్యములను వెల్లడించెను. తాను గమనవేగము కలవాడననియు ముల్లోకములలోను తిరుగువాడననియు నెచ్చటనున్న క్రొత్త వస్తువులైనను కదలమనగ కదల్చగలవాడను పరిశోధింపగలవాడననియు తెల్పెను.

౯ (9) వ మంత్రము:— శ్రుతిః య

తస్మిం స్త్వయి కింవీర్య మిత్యపీదగ్ం సర్వం

ఆదదీయం యదిదం పృథివ్యామితి య

తస్మిన్ = అటువంటి; త్వయి = నీయందు; కిం = ఏది; వీర్యం = సామర్థ్యము; ఇతి = ఇట్లని (యక్షుడడిగెను) ఇదం = ఈ; పృథివ్యాం = భూమియందుండు యత్ = ఏదికలదో, ఇదం = ఈ; సర్వం = సర్వమును (సమస్తమును) అపి = కూడ; ఆదదీయం = ఎత్తగలను. ఇతి = ఇట్లని (వాయువు జవాబుచెప్పెను)

విశేషార్థము:— ఆదదీయం = లేవనెత్తుట చేతితో గ్రహించుట లోకములోనుండు సర్వవస్తువులను కదల్చి పెల్లగించి

లేవనెత్తి పారవేయగలడు, చెట్లుకొండలు అన్నియు వాయువుచే చలించును. అత్యంత బలవంతుడని యర్థము. తక్కిన పదములకు విశేషార్థము ఏవ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడనగును.

తాత్పర్యము:— అట్టి ప్రసిద్ధ పురుషులగు మీయందుండు ప్రత్యేకశక్తి సామర్థ్యము లేమి? యని యడుగుడు వాయువు నడిగెను. ఈ లోకములోనుండు సమస్తమును సకల స్థూలసూక్ష్మవస్తు జీవజాలమును కూడ నేను కదల్చగలను. ఎత్తగలను, పెల్లగించగలను, అని వాయువు గర్వాహంకారసముపేతుడై ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. పరిశోధించగలడను సూచనకలదు.

౧౦ 10 వ మంత్రము— శ్రుతిః య

తస్మై తృణం నిదధావేతదా ధత్స్వేతి

తమప్రేయాయ సర్వజవేన తన్నశశాకాదాతుం

సతత ఏవ నివవృతై నైతదశకం విజ్ఞాతుం

యదేతద్యక్షమితి య

ఏతత్ = దీనిని ఆదత్స్వ = ఎత్తుము, ఎగురగొట్టుము. ఇతి = అని (చెప్పుచు) తస్మై = వాయువుకుముందు; తృణం = గడ్డిపోచను, నిదధౌ = ఉంచెను; సర్వజవేన = తన పూర్ణ వేగముతో; తత్ = దానిని (వాయువు) ఉపప్రేయాయ = సమీపించెను. తత్ = దానిని; ఆదాతుం = లేవనెత్తుటకు; నశశాక = శక్తి చాలక పోయెను, సః = అతడు (వాయువు) తతః = అటనుండి, ఏవ = మాత్రమే; నివవృతై = మరలిపోయెను, యత్ = ఏది ఏతత్ = ఈ; యక్షం = యక్షుని, ఏతత్ = దీనిని, విజ్ఞాతుం = తెలిసికొనుటకు

న అశకం=సమర్థుడను కాకపోతిని, ఇతి=అని (దేవతలతో వాయువు చెప్పెను)

విశేషార్థము:— ఆదత్స్వ=లేవదీసి ఎగరగొట్టుము ఈ పద మునకు విశేషార్థము 9 వ మంత్రములోనున్న విశేషార్థము చూడవలెను. తక్కిన పదములకు విశేషార్థమునకు 6 వ మంత్ర ములో వ్రాసిన విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— అట్లు తన శక్తిసామర్థ్యములను తెలిపిన వాయువు ఎనుట యశ్శుడు తనలోనుండియొక గడ్డిపోచను లాగి దీనినిఎత్తి ఎగురగొట్టమని ఎనుటపెట్టెను. వాయువు అత్యంత వేగమున దానిని సమీపించి దానిపై తనసర్వశక్తులను ప్రయోగించెను, కాని దానిని కదల్చుటకు సమర్థుడు కాకపోయెను. అటునుండి వెంటనే మరలి దేవతాసభకుపోయెను. అచ్చట తన అశక్తతను వెల్లడించెను. ఆయశ్శుడెవడో గ్రహించజాలక పోతినని సభకు నివేదించెను. అతడు 7 వ మంత్రములో తాజెప్పిన మాట నెగ్గలేదని చింతతో తలవంచెను. తనకంటె సధికుడనియు చెలిపెను.

౧౧ వ మంత్రము:— శుతిః య

అధేన్ద్రీమబ్రువన్ మఘవన్ ఏతద్విజానీహి

కిమేతద్యక్షమితథేతి తదభ్యద్రీవ త్తస్మాత్తిరోదధేయ

అధ=పిమ్మట, ఇన్ద్రం=ఇన్ద్రునితో, ఇతి=ఇట్లని, అబ్రువన్=చెప్పిరి. మఘవన్=ఓ ఇంద్రుడా! ఏతత్=ఈ యక్షం=యశ్శుడు, కిమ్=ఎవరు ఏతత్=దీనిని, విజానీహి=తెలిసికొనుము తథా=అట్లే, ఇతి=అని, (ఇంద్రుడు చెప్పెను)

తత్ = ఆయత్సుని వై పుకు అభ్యద్రీవత్ = (ఇన్దు)డు పరుగెత్తెను.
తస్మాత్ = నానినుండి తిరోదధే = (యత్సుడు) అదృశ్యుడయ్యెను.

విశేషార్థము:— (1) ఇన్దు = ఇంద్రుడు దేవతలలో ముఖ్యుడు. ఇన్దుడనగా:— ఐశ్వర్యముకలవాడు, ఇన్దుడు బలముకలవాడు. ఈ ఇన్దుడు పరమేశ్వరుడని శ్రీ శంకరుల వారు చెప్పుచున్నారు. పరమేశ్వరుడనగా సగుణబ్రహ్మయర్థము. అట్లు చెప్పుటకవసరము కనబడుటలేదు. సగుణబ్రహ్మయైనచో పరమాత్మను తెలిసికొనుటకు అష్టాదశాబాలకు అని అర్థము చెప్పిన భావ్యముగానుండును. ఇంద్రియములన్నియు బ్రహ్మను కనుగొనలేవని 1 వ ఖండములో చెప్పబడెను 2 వ ఖండములో ప్రతిబోధ మూలమున బ్రహ్మను కనుగొనవచ్చునని తెలుపబడెను. ఆ ప్రతిబోధ పొందువాడు జీవాత్మయే. ప్రతిబోధ పొందగానే జీవాత్మ పరమాత్మయగును. జీవాత్మ, సగుణ బ్రహ్మ ఇద్దఱు ఒక్కరేయని చెప్పుటకు వీలుండదు. జీవాత్మకు ఉపాధి ఆవరణములవలన అజ్ఞానమావరించి యుండును, సగుణ బ్రహ్మకట్టి ఆపదలేదని స్పష్టము.

(2) మఘవన్ = పూజనీయుడు ధనవన్తుడు. ఈ ఇన్దుడు చాల ధనవన్తుడని * ఋగ్వేదములో దెలుపబడెను. ఈ ఇన్దుడు

* ఋగ్వేదము 1 వ పాండలము 82 వ సూక్తము 6 వ పుంత్రిము 869 వ ఋక్కు ఇంద్రుడు అతిధనవన్తుడనియు భక్తుడు అందులో తన వంతు అనుభవించుననియు చెప్పుచున్నాడు. 730-720-656 ఋక్కులను చూడవగును. 631 వ ఋక్కు పౌర్వీకముగ గమనించవలెను.

మఘవః ఉదారుడనికూడ ప్రతీతికలదు. వేదకాలములో ఇట్లుండే పరమాత్మ, పిమ్మట ఇంద్రునిహోదా తగ్గిపోయెను. ఎప్పుడు తగ్గెనో పరిశోధకులు తెలుపవలసి యుండును.

(8) తిరోదధే=అన్తర్ధానమయ్యెను. దానికి కారణము శ్రీ శంకరులువారు ఇట్లు తెలుపుచున్నారు. దేవతలకంటె నింద్రుడధికుడు, కాన నతనికి అభిమానమును అధికము. ఆ యభిమానమును భగ్నము చేయుటకు బ్రహ్మ అతనితో సంభాషించుట కూడ నిరాకరించెను. ఇట్లని శ్రీ శంకరులవారు భావించిరి. ఇట్టి కారణములను భావములను ఉపనిషత్కారుడు తెలుపలేదు, కాని శ్రీ శంకరులవారూహించిరి. అట్టి యూహ సరికాడని రానున్న 12 వ మంత్రము తెలుపుచున్నది. 4 వ ఖండము 31 వ మంత్రముకూడ బ్రహ్మజ్ఞానము ఇంద్రున కేకలిగెననియునందుచే ఇంద్రుడు తక్కిన దేవతలందఱికంటె నధికుడనియు నుపనిషత్ తెలుపుచున్నది. ఇట్టి స్థితిలో నింద్రునకధిక నిరాదరణ కలిగించుట ఒప్పుదు. ఇంద్రుడనగా:— జీవాత్మయని అర్థము చెప్పిన యేడల యక్షుడంతర్ధానమగుటకు తగిన కారణము కనబడును. జీవుడు దేవునియొద్దకు వచ్చుసరికి జీవుడు దేవుడు అని యిద్దఱుండరు. ఒక్కరే యుండవలెను. ఒక్కరేయుందురు ఆ ఒక్కరెవరని తనలోతాను ప్రశ్నించుకొనగా తానే దేవుడనితేలును. అదియే జ్ఞానము. 12 వ మంత్రములో యక్షుడు కనబడకపోయినను యక్షుడున్నచోట జ్ఞానము ఉమాదేవియనుపేర ప్రత్యక్ష

మయ్యెను. * ముండకము లో “యదాపశ్యత్సన్యమిశమస్య
 మహిమాన మితి తే తతోకః” ఎప్పుడు లోకమందాన కల జీవుడు
 రెండవవాడును ప్రభువును అగు బ్రహ్మను జూచుచున్నాడో
 అప్పుడు శోకః హితః డగః. (3) వ మ గ్రంథము లో “యదాపశ్యః
 పశ్యతే రుశ్మః కర్తవ్యమిశం స్వరూపం బ్రహ్మయోగం ।
 తదా విద్వాన్ పుణ్యపాపై విధూయంతి జన్మ పరిమం సామ్య
 ముపైతి” ఎప్పుడు బ్రహ్మ పరమం జూచునో అప్పుడతః తో
 ను త్తమమైన ధైర్యతను బొందును. అదియే సాయుజ్యము.
 కాన జీవాత్మ పరమాత్మయొద్దకు సమీపించగానే యచ్చట
 ఒక రేయుంది. ఇద్దరుండరు. అది సూచించుటకే యత్ను
 డిచ్చట అంతర్గతమయ్యెనో యూహించవచ్చును.

(3) తస్మాత్ = అతః నుండి లేదా అటనుండి లేదా కాబట్టి అని
 చెప్పవచ్చును. ఇన్ద్రియాదురతతో పరుగెత్తుకొని వచ్చు
 చున్నాడు. అన్ని వాయువులు తేలిసికొనలేక తిరిగివచ్చుటచే
 నీతనికి అనుమానము, ఆశ్చర్యము, పరిశోధన కుతూహలము
 కలిగి పరువెత్తెను. అతనిని పరీక్షించుటకు యత్నుడదృశ్యు
 డయ్యెను. అన్ని వాయువులు తమ అశక్తత ఋజువుకాగానే
 మరుమాటలేక తత్క్షణమే స్తన్నపాలులై వెడలిపోయిరి. యత్ను
 రూపమున నావిర్భవించుట దూరమునందుండి కనుచుండుట

* ముండకము 3 ఖండము 1 మంత్రము 2 గజేంద్రము 2 వసుశక్తివత
 మువటిపద్ధతి విడచి రెండవపద్ధతిలో ప్రశోధము కలిగిన ముందు నిరూప
 అంధకారము కలుగవచ్చును.

దగ్గఱకు వచ్చినప్పటికి తిరోభావ మగుటజూచి ఇంద్రుడు భయ పడునా! చపలుడగునా? నన్ను జూచి యక్షుడు ఓడిపోయెనని గర్వించి వెనుకకు మరలునా? యని శోధించుటకు యక్షుడ స్తర్ధాసమయ్యెను. ఇంద్రికు వెనుకకు మరలక యక్కడనే నిలబడి ఆశ్చర్యము భక్తి యినుమడింప ఆలోచనమగును య్యెను.

తాత్పర్యము:— అట్లు అగ్ని వాయువుల్ని క్రాంత్యనిర్వహణమునందు అశక్తులై తిరిగి వచ్చినప్పటికి దేవతాసమూహమునకు ఆతురత అధికమయ్యెను. ఇతరులెవ్వరిని పంపినను నిష్ప్రయోజనమని ఎంచి తమ ప్రభువగు ఇంద్రునే ప్రార్థించిరి. హే మఘవన్, ఇంద్రి! బలవన్తుడా! విశ్వర్యవన్తుడా! ఉపాయ వస్తుడా! ఈయక్షుడెవడో ఎక్కివాడో నీవుపోయి కనుగొనిరమ్ము. అని సయోగించిరి. (ప్రార్థించిరి) అట్లేయని ఇంద్రుడు యక్షుని పైచు అనుమాన ఆశ్చర్య ఆతురతలు ముప్పిరిగొన పరుగెత్తెను అందుచే నటనుండి యతనికి కనపడకుండ యక్షుడ స్తగ్నితుడయ్యెను. ఇంద్రికు మరింత అబ్బురపడి యచ్చటనే నిలబడి తదేకనిష్ఠతో యక్షునిగూర్చి యోచింపసాగెను.

౧౨ వ మంత్రము- శ్లోతిః

సతస్మిన్నేవాకాశే

స్త్రియమాజగామ బహు

శోభమానాముమాం హైమవతీమ్ య

తాగంసోవాచ కినేతస్యక్షమితి

సః = ఆ ఇంద్రికు తస్మిన్ = ఆ; ఆకాశే = కాళీయమయిన ఆకాశమునందు ఏవ = మాత్రమే, బహుశోభమానాం = మిక్కిలి

శోభాయమాసమైస; హైమవతీం = బంగారు వర్ణముగల
ఉమాం = ఉమయను స్త్రీయం = స్త్రీ (గాంచి) ఆజగామ =
ఉన్నచోటికి వచ్చెను. తాం = ఆమెను, ఏతత్ = ఈ; యక్షం =
యక్షుడు, హ = శిశ్చయముగా కిం = ఎట్టివాడు? ఇతి = అని
సః = ఆ ఇంగ్రుడు ఉవాచ = పలికెను, అశీగేను.

విశేషార్థము:— (1) ఆకాశే = ఆకాశమునందు అనగా
అదివరకు యక్షుడుండి కాళీచేసిన ప్రదేశమందు స్థలములోగవం
తైనను తేడా లేదని. వెలుపుటకు ఏవ అను పదముకూడ వాడు
బడెను. అచ్చటనేయని అర్థము.

(2) * బహుశోభమానాం హైమవతీం ఉమాం స్త్రీయం =
యక్షుడున్నచోట కనపడినది స్త్రీ విద్యాదేవి. ముక్తికూడ
కాస్త యనియే భావించురు. ప్రబోధమేర్పడినపుడు హృదయ
కాత్మ్యముపోయి మార్దివము సౌకుమార్యము అనుకంప ఏర్ప
డును. అట్టి లక్షణములను స్త్రీరూపమున వర్ణించురు. అందు
చేతనే కనపడిన వ్యక్తి స్త్రీరూపము ధరించెను. బహుశోభ
లోకములోని అన్ని సౌందర్యములకంటె శోభలకంటె, విద్యయు
జ్ఞానమును పరమోత్కృష్టమైన సౌందర్యమును గలిగించును.
అమెరికాలోని (Homes) అను క్రైస్తవమతబోధకుడు లండన్
నగరమున శ్రీ గాంధీమహాత్మునిజూచి ముగ్ధుడై ములోకము

* అన్నపూర్ణై సదాపూర్ణై శంకరప్రసాదవల్లభి

జ్ఞానవై రాగ్యసిద్ధ్యర్థం భిక్షాం దేహి కృపావతి

జ్ఞానవై రాగ్యములను భిక్షలు పెట్టగలిగిన అని ఈ ష.

లలో సౌందర్యవస్తుడతడేయని ప్రకటించెను. సత్వగుణముకలిగి నపుడే సర్వాంగములు తేజోవయముఁగునని * భగవద్గీత తెలుపుచున్నది. సామాన్య సత్వమేగాక శుద్ధసత్వమేర్పడి జ్ఞానోత్పత్తి అయినపుడు జ్ఞాని శరీరము నిరుపమాన సౌందర్యమును ధరించును. జ్ఞానిగాక జ్ఞానమే రూపమును ధరించినపుడు సౌందర్యలావణ్యములు అచ్చటనే నెఱుంగుటలో అశ్చర్యమేమి? హైమవతీ హిమవస్తుని కుమార్తె అని అర్థము, సువర్ణాభరణములతో నలంకరింపబడినదని వరియొక అర్థము. పరిపూర్ణుడగు పరమపురుషుని వర్ణించినపుడు బంగారువర్ణమునే తెలిపెదరు. * ముల్లకములో “పురుషం రుక్మవర్ణం” అని కలదు. రుక్మవర్ణమనగా బంగారువర్ణము పడునారువన్నెగల మేలిమి బంగారము, శుద్ధసువర్ణము, క్లృపరహితమనియు తేజోవయమనియు మృదుత్వమూర్తియనియు ప్రఖ్యాతి.

* (3) ఉమ = అనగా బ్రహ్మవిద్య. స + ఉమా అట్టిబ్రహ్మవిద్యతో గూడినవాడు శివుడు; పరిబ్రహ్మ, మహానారాయణం, యీ శివుని అర్ధనారీశ్వరుడని వర్ణింతురు. కాన ఈశ్వరుడు అదృశ్యము కాగానే పుత్రవత్సలయగు ఉమాదేవి రూపమే ప్రత్యక్షమగుట భావ్యమే.

♦ (4) ఉవాచ = చెప్పెను. అడిగెను, కరుణారసపూరిత

* భగవద్గీత 4 ఆ. 11 స్లో

* ముల్లకము 1 ఖండు 3 మంత్రము 3

* నారాయణం పదన 38 వ మంత్రము.

♦ ఇదియే శ్రుతిబోధ.

యగు ఆ మాతృదేవినిఱాచి మాకిదివరకజ్ఞేయమైయున్న ఈ యక్షుని యధార్థస్థితిని తెలుపమని ప్రార్థించెను. అనగా జ్ఞానోత్పత్తియయి తద్వారా యక్షునిరూపము బోధపడెనని యర్థము.

తాత్పర్యము:— యక్షుడుండి యదృశ్యమైన స్థలముననే ఒక స్త్రీరూపము, సౌందర్యలావణ్యసంభరితము, శుద్ధసువర్ణరాశి సౌమ్యతేజోవ్రభావయుతము కరుణార్ద్రమూర్తి, జ్ఞానస్వరూపిణి ముక్తికాస్త్ర అచ్చట ప్రత్యక్షమయ్యెను. ఆ మాతృదేవిని చూచి మాకింతవరకు దుర్గాహ్యమైయున్న యక్షుడెవడో తెలుపవే తల్లియని ఇంద్రుడు ప్రార్థించెను. జ్ఞానప్రసాదితమైన ప్రబోధమును ఇంద్రుడు పొందెను.

—: చతుర్థ ఖండము: —

(శుతిః హరిః ఓమ్- ౧ సాబ్రహ్మేతిహోవాచ,

బ్రహ్మణోహ ఏతద్విజయే మహీయధ్వమితి
తతోహైవ విదాంచకార బ్రహ్మేతి ॥

సా = ఆమె; (ఏతత్ = ఇది) బ్రహ్మ = బ్రహ్మ ఇతి = అని హ = నిశ్చయముగా; ఉవాచ = పలికెను; ఏతత్ = ఈ; విజయే = విజయమందు; మహీయధ్వం = మహిమపొందితిరి, తత్ = అది బ్రహ్మణః = బ్రహ్మప్రసాదితము, ఏవ = నిశ్చయము, ఇతి = అని (ఆమె చెప్పెను) తతః = దానినుండి; ఏవ = మాత్రమే; హ = నిశ్చయముగా బ్రహ్మ = బ్రహ్మ; ఇతి = అని (ఇన్దుడు) విదాంచకార = తెలిసికొనెను.

విశేషార్థము:—(1) సా = వెనుక ఖండములో నామె తెలిపిన జ్ఞాన దేవత.

(2) ఉవాచ = చెప్పెను. చెప్పినవి రెండు సంగతులు 1. యక్షుడే బ్రహ్మయని 2. దేవాసుర యుద్ధములో కలిగిన విజయమును తత్ఫలితమగు మహిమయును ఆ బ్రహ్మప్రసాదములేయని

(3) తత ఏవ = అందువలననే; అనగా ఆ జ్ఞాన దేవి ప్రసాదము చేతనే ఇతర కారణములవలనకాదు. ఇంద్రియములకృషి వలనగాదు • ముష్టికములో “జ్ఞానప్రసాదేన విశుద్ధసత్త్వః తతస్తుతం పశ్యతే నిష్కలం ధ్యాయమానః” జ్ఞానప్రసాదము వలననే అతనిని పొందుదురు. అని చెప్పబడెను. ఆ మంత్రము లోనే చెప్పినట్లు ఏ ఇంద్రియములు ఏకగృహలనకాదు. 1 ఖండము 4-5-6-7-8 మంత్రములలో “నేదం యదిదముపాసతే” ఇచ్చట నుపాసింపబడునది బ్రహ్మకాదని స్థిరపరచబడెను. ఆయుపాసన వలన ఈ బ్రహ్మ లభ్యముకాలేదని స్పష్టమగుచున్నది. బ్రహ్మను గ్రహించి చేసిన పరీక్షలో కలిగిన జ్ఞానప్రసాదముచేత నింద్రుడు బ్రహ్మను తెలిసికొనగలిగెను. 3 వ ఖండము ఆరంభములో ఈ విజయము మనది. ఈ మహిమ మనది అని భ్రమపడిన దేవత లకు యథార్థస్థితి జ్ఞాన దేవి తెలిపెను.

(4) విదాంశకార = అనుభవపూర్వకముగా తెలిసికొనెను. “బ్రహ్మాత్మి” అని ఆమె చెప్పిన వాక్యము. ఆ ప్త వశనమయి పిన్నుట అనుభవైక వేద్యమయ్యెను.

తాత్పర్యము:— ఆజ్ఞానదేవి ఇంద్రునకు ఇట్లు ప్రబోధించెను. ఆయత్తుడు నిజముగా బ్రహ్మయే దేవాసురయుద్ధములో నతడే మీకు విజయమును కలిగించెను. ఆ విజయమువలన సిరిసంపద్మలను, గౌరవమర్యాదలను అతడే మీకనుగ్రహించెను. నిస్సందేహము మీరు నిమిత్తమాత్రులే అయియుండిరి. అట్లామెచెప్పట చేతనే ఇతర కారణములవలనగాక, ఇంద్రియజన్యజ్ఞానమువలనగాక, ఇచ్చట చేయబడు నుపాసనాదులవలనగాక ఇంద్రుడు ఈ పరబ్రహ్మను తెలిసికొనెను. అనుభవైకవేద్య మొనర్చుకొనెను, ౨ వ మంత్రము శ్రుతి ౪

తస్మాద్వా ఏతేదేవా అతితరా
మివాన్యాస్తేవాన్యదగ్ని ర్వాయురిన్ద్రః సై
హ్యోనన్నేదిష్ఠం పస్పర్శ్య సైహ్యోనత్ప్రథమో
విదాంచకార బ్రహ్మైతి ౪

యత్ = ఎందువలన; తే = ఆ; అగ్ని ర్వాయురిన్ద్రః = అగ్ని వాయువు ఇన్ద్రుడు; ఏనత్ = యక్షుని; నేదిష్ఠం = అత్యంత సమీపము. హి = నిశ్చయముగా; పస్పర్శురివ = స్పృశించినట్లుగా (నుండి) తే = వారు; ఏనత్ = ఈ యక్షుని; ప్రథమః = మొట్టమొదట; బ్రహ్మ = బ్రహ్మ; ఇతి = అని; హి = నిశ్చయముగా, విదాంచకార = తెలిసికొనిరి. తస్మాత్ = కాన ఏతేదేవాః = ఈ దేవతలు (ముగ్గురు దేవతలు) అన్యాన్ దేవాన్ = ఇతర దేవతలను వై = నిక్కముగా అతితరామ్ = అతిశయించితి.

విశేషార్థము:— (1) అగ్నిర్వాయురైవ్రాః = వెనుక ఖండములో తెలుపబడినవారు ముగ్ధులై వాక్కుకు నన్ను తన ఇంద్రియములకును, ఉచ్ఛ్వాసనిస్వాసములకు అధిష్ఠాన దేవతలు మొనరి ఇద్దఱు, మూడవవాడుజీవాత్మ.

(2) అన్యో దేవా = ఇతర దేవతలు; బృ 3-౯-౧ త్రయశ్చత్రీచశతం, (303) త్రయశ్చత్రీచసహస్రేతి- ఓమితి హోవాచ త్రయస్త్రింశదితి (31) పడితి, త్రయ ఇతి, ద్వావితి, అధ్యర్థఇతి, ఏక ఇతి బృ 3-౯-౨ ఎంతమందో తెలుపబడ లేదు. * ఋగ్వేదములో నొకచోట 11 మందియు మరియొక చోట 31 మందియు అని తెలుపబడెను. శరీరములోని యింద్రియములేమని ఎంచిన యెడల ఈ ఇంద్రియములు 11. 5 క ర్మేంద్రియములు 5 జ్ఞానేంద్రియములు 1 అంతేరింద్రియము. ఇంకొక విధమున ఈ ఇంద్రియములు 14 అయియున్నవి. అప్పుడు అస్తరింద్రియములు 4 గా ఎంచబడును. * ఐతరేయములో 8 మంది గా తెలుపబడెను. సామాన్యముగా పదునాలుగనే యెంచవచ్చును.

(3) ఏనత్ = దీనిని అనగా యక్షుని 31 వ ఖండములో దీనినిగూర్చి విచారణ జరిగెను. ఏది బ్రహ్మయని 1 వ మంత్రములో తెలుపబడెనో అతడే.

(4) నేదితం = అత్యంత సమీపము ఈ సమీపమునకు వచ్చినవారు అగ్ని వాయువులిద్దఱు. వారు యక్షునితో సంవా

* ఋగ్వేదము ౪౦౯ ఋక్కు 33 దేశతంని తెలుపుచున్నది.

* ఐతరేయము 1 అ. 2 ఖండము 4 మంత్రము.

దము కూడ చేసిరి. ఇంద్రుడు సమీపమునకు వచ్చుచుండగనే యక్షుడంతర్ధానమయ్యెను. అయినను అతడుండిపోయిన ప్రదేశమునకు ఇంద్రుడు సమీపించెను.

(5) పస్పృశుః = తాకిరి. వీరు ముగ్గురు యక్షునితాకలేదు. కాని యక్షునికి వీరి యింద్రియములకు స్పర్శకలిగెను. వారు ముగ్గురకును దృష్టివలనను మొదటి యిద్దఱికి సంభాషణవలనను కూడ స్పర్శకలిగెను. స్పర్శ అను పదమునకు ఆంగ్లములో (Perception) అని అర్థము చెప్పవచ్చును. అనగా ఆ జ్ఞానము కలిగెను. ఇవ అను పదమొకటి కలదు. అది నిరుపయోగమని శ్రీ శంకరులవారు అభిప్రాయపడిరి. లేదా నిశ్చయార్థమని కూడ చెప్పిరి. ఆ రెండర్థములుగాక పస్పృశురివ తాకినట్లుగా తాకునంతగానే దిష్టం = సమీపమునకు చేరిరి. అని చెప్పవచ్చును. అప్పుడు తాకకపోయినను తాకినట్లున్నదని చెప్పవచ్చును.

(6) ప్రథమః = మొట్టమొదట తక్కిన దేవతలకంటె ముందుగా దీనిని విదాంచకారతో కలుపవచ్చును. అప్పుడు మొదట ఎరిగినవారు వీరగుదురు. లేదా పస్పృశుః తో కలుపవచ్చును. అప్పుడు మొట్టమొదటగా యక్షుని తాకినవారు తాకునంత దగ్గరగా వచ్చినవారు, వీరగుదురు ముఖ్యమగువిధమున అని శ్రీ శంకరులవారు అర్థము చెప్పిరి. అదియు సమంజసమే.

[7 విదాంచకార బ్రహ్మతీ = బ్రహ్మయని తెలిసికొనిరి ఈ ముగ్గుటిలో మొదటి యిద్దఱు తెలిసికొనలేక మరలివచ్చి తమ యనుమర్ధత నొప్పుకొనిరి. ఇంద్రునకు బ్రహ్మయని ఉమాదేవి మూలమున తెలిసెను. అతనికి తెలియుటయే వారిద్దఱకు తెలియుటగా భావించుటకు వీలులేదు. రి వ మంత్రము అడ్డమువచ్చుచున్నది. కాన ఈ మంత్రములోని క్రియలను ముగ్గురికు నుమ్మడిగా వర్తింపజేయక వేరుపరచి ఎవరి యనుభవములను వారికి ప్రత్యేకించి తెలిపిన యెడల భావ్యముగానుండును. లేనియెడల భాషకును, భావమునకును, అస్త్రరాయమేర్పడును. పస్పరుః అన్న పదమును పస్పరుః (గా) అని వాడుచున్నారు. రెండు రూపములు కలవు. స్పరుః అనగా విషయోద్భవ సంయోగము అని అర్థముకలదు. అనగా ఆ జ్ఞానముని భావము స్పృశః అనగా తోకుట చెయ్యిపెట్టట అని అర్థములు కలవు. ఇచ్చట పస్పరుః అను రూపాంతరమే సందర్భమునుబట్టి సరిపోవును.

♦ తాత్పర్యము:— వెనుక ఖండములో చెప్పినట్లు అగ్ని వాయువులిద్దఱు ఆయత్ముని యొద్దకు నిశ్చయముగా అత్యంత సమీపమునకు జేరి ఆయనను తాకినట్లే అగుపడిరి. ఆయనతో సంభాషణముకూడ జరిపిరి. తమకంటె అధికుడు అతీతుడు గల

♦ పురుషనూ క్షమలో నిట్లు చెప్పియున్నది. భాతాపురస్తాద్య ముదాజ హార శక్రః పరివిద్యాక్ పరిదిశశ్చ తక్షః మొట్టమొదట భాతయనగా పురుషుని యుద్ధుడు సురమాతృనుగూర్చి మొదట ప్రకటించెను. సిమ్మట ఇప్పుడొ నలుదిశల వెల్లడించెను, ఇచ్చట సగుణబ్రహ్మ ప్రకటనలేదు. తక్కిన దేవత లలోనికెల్ల ఇందుగడే మొదట తెలిసికొని ప్రకటించినవాడు.

జని గ్రహించిరి. ఇంద్రుడాయనను దూరమునుండి గమనించి
ఆయనయందీన ప్రదేశమునకత్యంత సమీపమునకు చేరెను.
అట్లు చేరుటకు దేవతలలో కెల్లా నీమగ్గులే మొదటివారు.
ఇంద్రుడు జ్ఞానస్వరూపిణియగు ఉమాదేవి అనుగ్రహమున
యత్నుడు బ్రహ్మయని తెలిసికొనెను. ఇట్లు తెలిసికొనుటలో దేవ
తలలోనికెల్లా ఇంద్రుడే మొదటివాడు. వారి ముగ్గురికుకలిగిన నీకు
నుభవములనుబట్టి వారితరి దేవతలకంటె అగ్రగణ్యులైరి.

౩ వ మంత్రము శ్రుతిః

తస్మాద్వా ఇన్ద్రోఽతితరా

మివాస్యాదేవాః సహ్యేనన్నే దిష్ఠం

సస్పర్శ సహ్యేనత్ ప్రథమో

విదాంచకార బ్రహ్మతీ య

సః = ఇన్ద్రుడు; ఏనత్ = ఈ యత్నుని; నేదిష్ఠం = అత్యస్త
సమీపమున, హి = నిశ్చయముగా (చేరి) సస్పర్శ ఇవ =
స్పర్శకలిగించుకొనినట్లుండెను. సః = ఇన్ద్రుడు; ఏనత్ = ఈ
యత్నుని; ప్రథమః = మొట్టమొదట హి = నిశ్చయముగా; బ్రహ్మ =
బ్రహ్మ; ఇతి = అని విదాంచకార = తెలిసికొనెను. తస్మాత్ =
కాబట్టి, ఇన్ద్రః = ఇన్ద్రుడు; అన్యాః దేవాః = ఇతర దేవత
లను వై = నిక్కముగా అతితరామ్ = అతిశయించెను.

విశేషార్థము:— ఇందులోనున్న పదములకు విశేషార్థము
నకై ౨ వ మంత్రములోని విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— ఇంద్రుడు ఈ యత్నునకు నిశ్చయముగా
సత్యస్త సమీపమునకుచేరి స్పర్శను ఆ జ్ఞానమును పొందినట్లుగ

పడెను. అతడు ఈ యక్షుడు బ్రహ్మయని దేవతలలోనికెల్ల మొట్టమొదట ఉమాసుహాయమున తెలిసికొనెను. విశేష జ్ఞానమును పొందెను. అందుచేత నింద్రుడు ఇతర దేవతలందఱికంటె నిశ్చయముగా సగ్రగణ్యుడు అగ్ని వాయువులకంటె నీయనకే ఎక్కువ అనుభవము కలిగెను.

౪ 4 వ మంత్రము శ్లోతిః -

తస్యైష ఆదేశోయదే తద్విద్యతో
వ్యద్యతదా శి ఇతీస్యమిమిషదా శి
ఇత్యధిదైవతమ్

తస్య = దానియొక్క; ఏషః = ఇది; ఆదేశః = ప్రమాణ వాక్యము యత్ = ఏది; ఏతత్ = ఇది, వ్యద్యతత్ = దేదీప్యమానమగు ఆ శి = ఓహో నిశ్చయముగా దేదీప్యమానగు; ఇత్ = మరియు స్యమిమిషత్ = కన్నులు మిరుమిట్లుగొలుపు; ఆ శి = నిశ్చయముగా కన్నులు మిరుమిట్లుగొలుపు; విద్యతః = విద్యుత్తుయొక్క (తేజము) ఇతి = ఇట్లు; అధిదైవతం = దేవతాసంబంధమైనది.

విశేషార్థము:— (1) తస్య = దానియొక్క బ్రహ్మయొక్కయని చెప్పవచ్చును. అంతకంటె ఉమాదేవియొక్క ఆదేశమని అర్థము చేయవచ్చును. లేదా బ్రహ్మను తెలిసికొనిన ఇంద్రుని ప్రథమ ప్రకటనయని చెప్పవచ్చును. పురుషసూక్తములో “కక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశశ్చతస్రః” లోకోద్ధరణ ప్రబోధమదియే. ఆదేశః = ఆదేశమనగా ఆజ్ఞయని సలహాయని బోధయని, సూచక చిహ్నమని అర్థములు కలవు. “ఏష ఆదేశం”

ఇదియే వేదముయొక్క ఆజ్ఞయని అర్థముకలదు. శ్రీ శంకరుల వారు ఉపమ ఉపదేశము అని అర్థముచేసిరి. ఒక ఉపమానము తెలిపి తద్వారా ఒక్క ఉపదేశమును (బోధను) చేయుట, నిరుపమానమైన బ్రహ్మను లోకములోని అరుదైన నొకవస్తువు తోనుపమించి తెలుపుట ఆదేశమనగాఁ— ఆబ్రహ్మను సూచించ గల ప్రమాణవాక్యము అని చెప్పట భావ్యము.

(2) వ్యవ్యుత్ = అనగా ప్రకాశమగుట అని అర్థము. అది ఇచట పానగనండున మెరుపుయొక్క కాంతియని శ్రీ శంకరుల వారు అర్థముచేసిరి. ప్రజ్వరిల్లు దేదీప్యమానమగు అనునట్లే అర్థము చెప్పిన సంవర్ధమునుబట్టి సరిపోవును.

• (3) న్యమిమిషత్ = కన్నులు మూయించు అని అర్థము చెప్పిరి. మిరిమిట్లుగొలుపు అన్నను అదేభావము. ఆ కాంతిని చూడలేక తటాలున అప్రయత్నముగా కన్నులు మూసెదరు, ఈ మెరుపుయొక్క ప్రకాశము కన్నులున్న భ్రమింప జేయును. ఈ మంత్రములో రెండు ఆదేశములున్నవని శ్రీ శంకరులవారు తెలిపిరి. రెంటిని ఒకటిగానే యన్వయించిన మేలగును. కన్నులు మిరుమిట్లుగొలుపు ప్రచండతేజస్సుతో వెలిగెడి మెరుపువంటిది.

• తైత్తిరీయము 1 అ. 11 వ పసపలో శ్రీ రామకృష్ణపరమహంసశివారాకార బ్రహ్మ అఖండజ్యోతిర్మయముగా కనబడెను. స్వగత పరగత భేదములు లేవు. దీనికిని; ఇతరులకుండు దేవతాది సగుణరూపమునకును మధ్య ఒక్క జ్యోతిర్మయమైన తేరడమండెను.

హిరణ్మయేన పాతేన్ అని ఈకావాస్యములో చెప్పినది ఇదియే అందు తోనుండియే ఒక శిశువు ఏడుగురు బుధుల రూపములు ఏర్పడెను. తాను శిశువు ఋషి అంత వివేకానందుడు అని ఆయన తెలిసికొనెను.

బ్రహ్మయని చెప్పవచ్చును. బృహదారణ్యకములో “యథా
సకృత్ విమృతమ్” అని చెప్పబడియున్నది. ఇట్లుపాసించుట
చేత శ్రద్ధవతి, అకస్మాత్తుగా ప్రజ్వలించి రెప్పపాటులో
ఆదృశ్యమగునది విమృత్, * బ్రహ్మ అట్లే అకస్మాత్తుగా దర్శన
మొచ్చి యదృశ్యమగును. ఆ దర్శనమిచ్చుచుడుకూడ “ఆదిత్య
వర్ణం తమసస్తుపాతే | తమసః పరస్తాత్” అంధకారమున కవ
తీతముడు జాజ్వల్యమానమగు తేజస్సుగా దర్శనమగును.
* మహానారాయణములో “తస్యమధ్యేమహానగ్నిః విశ్వార్చిః
తస్యమధ్యే వహ్నిశిఖా విమృల్లేభేవభాస్వగా” సమాధిస్థితిలో
దర్శనమిచ్చునపుడుకూడ విశ్వార్చి, మహానగ్ని, వహ్నిశిఖా
వలెనే ద్యోతకమగును. మోజెన్నుకు అగ్నిస్తంభమువలె
ప్రత్యక్షమయి నడిపించెను. పాశ్చాత్యదేశములోని క్రైస్తవుల
లోని విగూఢ తత్వజ్ఞులకు తేజస్సుముద్రము ప్రత్యక్షమైనట్లే
తోచెను. శ్రీ రామకృష్ణపరమహంసకు తేజస్సుముద్రములో
ఓలలాడినట్లు అనుభవము కలిగెను. బుద్ధభగవానుడు తేజో
బిందువు తేజోబుధిలో లీనమైనదని తెలిపి. * ముల్లకములో

* బృహ్మదర్శన మయినపుడు కొందఱు గాఢనిద్రించజాలక భగ్నమన
నట్లులగుచుండిరి. రామకృష్ణపరమహంసలవారి శరీరముకూడ దన్ని
పోయినట్లు నిదర్శనములా కలవు. బృ ౨-౩-౬ కొన్నాళ్ళకు పిమ్మట ఆ
సమాధిస్థితి సామాన్యమభవము అయినపిమ్మట శరీరవృద్ధి జగిపోయెను.
అందుకు విశ్వరూపసందర్శనము కలిగినపుడు వానిని భరించలేక సౌమ్య
రూపము చూపమని భగవద్గీత ఆ 11. శ్లో 43-44 లో ప్రార్థింపఁడను.

• ఖరుషమాక్రమ కతోపనిషత్తు మహద్వయం మహానారాయణం

• ముల్లకం 2 ఖండము 2 చుంత్రిము 10

సూర్యుడు చంద్రుడు నక్షత్రములు మెరుపు అగ్ని బ్రహ్మను ప్రకాశింపజేయలేవని తెలుపబడెను. కాన బ్రహ్మ తేజోరాశి యని ఉహించనగును. అట్లే ఉపమించబడుచున్నది. ఇచ్చట శివ ఖండములో దేవతలకు యక్షరూపమున కనబడుటమాయ మగుట యిట్టిదియే.

* (4) ఆ = ఇది ఉపమాన సూచకమని శ్రీ శంకరుల వారు చెప్పిరి. వలె అని అర్థముకూడ చెప్పవచ్చుననిరి. మెరుపు ఎట్లు అంధకారమును పటాపంచలుచేయునో అట్లే అజ్ఞానమును బ్రహ్మదర్శనము భస్మీభూతముజేయును. ఇట్లును జెప్పవచ్చును. ఆ, అనగా వెనుకచెప్పిన పదముయొక్క అర్థము మరింత ధ్రువ పడుటకని విద్వాంసులు చెప్పుచున్నారు. ఇచ్చట అట్లనుగ్రహించినను భావ్యముగానుండును.

(5) విమ్యుతః = విమ్యుత్తుయొక్క దానిపిమ్మట తేజః అను పదము అధ్యాహారము చేయవలెనని శ్రీ శంకరులవారుసూచించిరి. అదిసమంజసము. సర్వత్రనుండు ఆవిమ్యుత్తును కనుగొనుట బ్రహ్మను దర్శించుటయే బృ ౨-౧-౮ విమ్యుత్ దేహము లోని తేజస్సుతో నేకీభవించును. విజ్ఞానసూచకము. “యశ్చాయ మధ్యాత్మం తై జనః తేజోమయో అమృతమయః పురుషః అయ

* ఇందులోని శి యొక్క భావము మూడు మాత్రలుగా పలుకవలెను. భావము. దీనికే ప్లతీమందురు. ఉదాత్త, అపదాత్త స్వరత అని ధ్వనులు మూడు రకములు ఈ శి అంక జేయుటచేత మూడు మాత్రలతో కలుపింపవలెనని అర్థము.

హూత్వా ఇనమమృతం ఇనం బ్రహ్మ ఇనంసర్వం” బృ ౫-౨-౧
విద్యుదేం బ్రహ్మ విద్యుత్తై బ్రహ్మ.

(6) * అధిదైవతం = దేవతలు లేదా ప్రకృతి శక్తులు సంబంధమున బ్రహ్మను విద్యుత్తును పోల్చినగును. శైవీయము కి అ, 10 వ పాదములో “అథదైవీ బలమితి విద్యుత్” అని చెప్పియున్నది. దేవతలబలము విద్యుత్తులో నిమిషమున్నది. విద్యుత్తు ప్రపంచమంతటను వ్యాపించి యున్నది. అది లేని ప్రదేశమే లేదని ఇప్పటి శాస్త్రజ్ఞులు ఋషిని వేయుచున్నారు. ఆ విద్యుత్తును యస్త్రములద్వారా కేంద్రీకరింపజేసి సర్వకార్యములు నిర్వహింప సమర్థులగుచున్నారు. యంత్రములు లేకుండగనే పూర్వపు ఋషులు ఈ విద్యుత్తును వినియోగించుకొనిరి. వారికి ప్రత్యేక యస్త్రములు అనవసరమయ్యెను మహాస్ఫుటమయిన శరీరమే యంత్రముగా పరిణమించెను.

తాత్పర్యము:— ప్రకృతి శక్తులతోగాని దేవతలతోగాని పోల్చిచెప్పవలెనన్న ఇట్లు సూచించినగును. అకస్మాత్తుగా మెరసి, మాయమగు జాబ్బల్యమానమై నిశ్చయముగా దేదీప్యమానమయి కన్నులు మిరుమిట్లుగొలుపు ముమ్మాటికి మిరుమిట్లుగొలుపు ఆ విద్యుజ్జ్వాలయొక్క తేజస్సు ఏది సుప్రసిద్ధమయి

* ఆయితే విద్యుచ్ఛక్తిని యిప్పటివారు బ్రహ్మవేత్త అనబడుదురా? అంతిలో ముక్తులేనా? ఆ విద్యుక్తి సామాన్యముగా బ్రహ్మవలెనే అప్రకాశమై యుండును. ప్రకాశము కాగానే కన్నులు మిరుమిట్లుగొలుపును. ప్రకృతి శక్తులకన్న దేవతలనుటయేమేలు. వారు అనిమేషులు అట్టివారే న్యమిమిషే = ఉన్మితలలో చనులగుచున్నారు ఇచ్చట కన్నుమూర్త్యుగల యంద్రియమాలన్నియు అట్లే వెనుకాడునని తెలుపుచున్నది.

కలదో అయ్యది ఈ బ్రహ్మ తేజస్సు. ఇదియే బ్రహ్మజ్ఞానానుభవముయొక్క మొదటిది. ఒక్కొక్క మారుకనుపడి ఆశక్తివించి ఇదియే బ్రహ్మబోధకమగు సూచనను తెలుపు ప్రమాణవాక్యము.

గీ వ మ స్త్రిము శ్రుతిః య అధ్యాత్మం

య దేతద్ధచ్చతీవచమనోఽనేన

పై తదుపస్మరత్సఖీక్ష్యం సంకల్పః య గీ

అధ = మిమ్ములు; అధ్యాత్మం = శరీరసంబంధమైన సూచన, యత్ = ఏది; ఏతత్ = ఇది; అనేన = దీనివలననే; మనః = మనస్సు ఏతత్ = దీనిని; గచ్ఛతీవ = పోయినమీపించుచున్నది వలె కన్పడును. అఖీక్ష్యం = వేగముగా సంకల్పః = సంకల్పించును. చ = మరియు ఉపస్మరతి = జ్ఞాపకముంచుకొనును లేదా ధ్యానించును.

విశేషార్థము:—(1) అధ్యాత్మం = మానవశరీరములో బ్రహ్మ కనుపడువిషయము అనగా ప్రత్యగాత్మ సంబంధమయిన విషయమని అర్థము. పై మంత్రములో విశ్వములోనుండు పై ఏతములు లేక ప్రకృతిశక్తులకు సంబంధము కల్పించి బ్రహ్మము వర్ణించబడెను. ఇచ్చట ప్రత్యేక మానవ వ్యక్తి సంబంధము బ్రహ్మ సూచకము ఏదియో తెలుపబడుచున్నది. పిండాండుములో నున్నదియే బ్రహ్మజ్ఞానములోనున్నది.

(2) మనః అనేనచ ఏతత్ = ఈ పదములో “చ” ము వదలి “మనో అనేన తదుపస్మరతి” అని నిలిపి “మనః స ఏతత్”

ఉపస్మరతి” అని పదవిభాగముచేసి న ఉపస్మరతి అని అన్వయించిరి. అందువలన బ్రహ్మను మనస్సు స్మరింపజాలదు, అని అర్థమగును. (శ్రీ) శంకరులవారు అట్లు పదవిభాగముచేయలేదు. అట్లు చేయుటకు రెండు ఆటంకములు కలవు. “మనోఽనేన” అనుచోట “అ” ను సూచించు గుర్తుకలదు. “నేన” పిమ్మట “తదు” మధ్య “చై” అను అక్షరము కలదు. ఈ, అ, చ, లుండుటచేత నట్టి పదవిభాగము పొసగదు. కాన మనః అనేనచ ఏతత్ అనియే పదవిభాగము చేయవలెను. అట్లు చేసిన యెడల పైన దెల్పిన నిషేధార్థము రాజాలదు. అందువలననే ఉపస్మరతి అనగా సమీపమునకుబోయి స్మరించుటయని శంకరులవారు అన్వయించిరి. అది ఎట్లున్నను నిషేధార్థము పొసగదని నిర్ణయించవచ్చును. తైత్తిరీయం శి అ. 10 వ పసనలో “తస్మిన్ ఉపాసీత” దానిని మనస్సుగా ఎంచి ఉపాసించినయెడల మనన శక్తికలవాడగును. అని చెప్పబడినది. ఇచ్చట అట్టి ఉపాసనయే చెప్పబడినదని (శ్రీ) శంకరులవారి భావము ఏలనన మనస్సే బ్రహ్మనుగూర్చి నిరంతర సంకల్పము స్మరణచేయుచుండును అనిరి. కాని మనస్సుకు బ్రహ్మ, విషయముకాడని 1 ఖండము 2-3-5 మంత్రములలో తెలుపబడెను. దానిని మనసులో పెట్టుకొని యిచ్చట సగుణబ్రహ్మ ఉపాసనచెప్పబడినదని శ్రీ శంకరుల వారూహించిరి. అట్లుహించుటకు తగినకారణము కనుపడదు. ఈ మంత్రము 4 వ మంత్రము ఉపాసనాసంబంధమైనవని శ్రీ శంకరులవారు తెలుపుచున్నారు. అట్టి విషయమును సూచించుటకు మంత్రములలో ప్రత్యేకపదములులేవు. ఉచ్యతే అనుపదము

అథ్యాహారము చేయవలెనని శ్రీ శంకరులవారు తెలిపిరి. ఉపాసనా విషయము 6 వ మంత్రములో చెప్పబడెను.

(3) అభీక్షం = అభీక్షమన్నపుడు మాటిమాటికి నిరస్తరము అని అర్థము కలదు. అభీక్షం అన్నపుడు మాటిమాటికి వేగముగా అని అర్థముకలదు. అధికముగానయు మార్పులేకయనియు అర్థముకలదు. ఇచ్చట వేగమని అర్థము చెప్పబడెనభావ్యము. మనోవేగము అనునది అందఱికి తెలిసిన విషయమే. 4 వ మంత్రములో విద్యుత్తయొక్క త్వరితగమనము తెలుపబడెను. ఇచ్చట మనస్సుయొక్క త్వరితగమనము తెలుపుటయు భావ్యమే.

(4) గచ్ఛతీవ = గచ్ఛతి అనగా పోవుట కాన పొందుట. ఈ మనస్సు బ్రహ్మయొద్దకు పోవును, పొందును అని చెప్పవలసియుండును. కాని ఇవ అనుపదము చేర్చినందున అట్లుపోయినట్లుగ పడునేకాని పోలేదని స్పష్టము. 1 వ ఖండములో 3-5 మంత్రములలో చెప్పిన విషయమే మరల తెలుపబడెను.

తైత్తిరీయములో 2 అ. 4 వ పససలో “యతోవాచో నివర్తంతే అప్రాప్యమనసాసహ” మనసు బ్రహ్మను పొందలేక తిరిగివచ్చెను. లోకములో పరిణామవిధానములో నైదు అంతస్థులు కలవు * అన్నము, ప్రాణము, మనస్సు, విజ్ఞానము,

* ముష్టికము 2 ఖండము 2 మంత్రము 8 “తద్విజ్ఞానేన పరిపృచ్ఛితః 4 బ్రహ్మయొక్క చిత్ కక్షలోని స్వల్పాంశము మనస్సుగా మారునది ఉత్తమయోగులలో ప్రకటమై లోకగ్రహణమునకు లోడ్డుగుమ్ముడి. చిత్ ప్రాతినిధియనవచ్చును. పరిమితాధికారముగల ప్రాతినిధి.

ఆనన్దము మొట్టమొదట అన్నియు స్థూలమైన జడమైన అన్నము అనగా (Matter) రయి రూపమున కిండును. అ చ్చట బ్రహ్మను తెలియుక క్తి కనుపడదు. అసలు లేదనికాక గాఢనిద్ర యందు ఉన్నట్లుగానుండును. తరువాత అంతస్థులో ప్రాణ మేర్పడును. అందులో బ్రహ్మను తెలియుక క్తి అంకురరూపమున కనుపడును. మూడవ అంతస్థులో మనస్సు వెల్పడును. ఆ మనస్సు తనను లోకమును బ్రహ్మను తెలిసికొన యత్నించును. కాని సఫలమొందిలేదు. విజ్ఞానస్థితిలో బ్రహ్మను తెలిసికొన గలుగును. మనస్సు బ్రహ్మను తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నించునేకాని విజయమొందనేరదు. ఇచ్చట మనస్సు అని చెప్పటచేత నెవరే పరిలో మనస్సు పరిణమించుచున్నదో యట్టి జీవకోటియంతయు నని అర్థము, బాగా జ్ఞాపకముంచుకొనును అనిగూడ తెలుప వచ్చును.

తాత్పర్యము:— మానవశరీరములోనిస్థితినిబట్టి యోచించ నగును. మనస్సు అతివేగముగా నడచుచుండును, హృదయ ములో నేదికలదో లోకములో నేదికలదో దానిని సమీపించు నట్లు దానిని పొందునట్లు అగపడుచుండును. బ్రహ్మయిచ్చచేతనే ఈ మనస్సు యేర్పడి జీవాత్మ ప్రేరణచే గమనవేగముకలిగి సంచరించుచుండును. కాని జ్ఞానోత్పత్తి యయినపిమ్మట బ్రహ్మను జూడకలుగును. సహజమగు చంచలత్వమును పోనాడి బ్రహ్మ దర్శనమునందు బ్రహ్మకార్యనిర్వహణమునందు కృతనిశ్చయమై ఆయనుభవమునే స్మరించుచు ధ్యానించుచునుండును. ఈనాలు

గైదు మంత్రములకు భిన్నమగు తాత్పర్యములు ఇవ్వబడినవి రామకృష్ణ మతమువారిట్లు తెలుపుచున్నారు.

ఇది బ్రహ్మనుగూర్చిన వర్ణన, మెరుపుకు తేజస్విచ్ఛవాడతడే, కన్ను మూత వేయించువాడతడే, ప్రకృతిశక్తులుగా ఆయనవిభూతులిట్లుండును — 4 వ మంత్రము అంతరాత్మలో ఆయన విభూతులనుగూర్చిన వర్ణన ఏమనగా ఆయనవలననే మనస్సు బాహ్యప్రపంచమును దెలిసికొనుచున్నది. జ్ఞాపకముంచుకొనుచున్నది. విషయములనూహించుచున్నది — 5 వ మంత్రము శ్రీ శంకరులవారి అన్వయప్రకారము.

తాత్పర్యము:— ఇది బ్రహ్మనుగూర్చిన ఉపమానసహితమగు ప్రబోధము ఆయన విద్యుత్తువలె మెరిసెను. కన్ను మూసి తెరచునంతలో ఆయన కనుపడి మరుగుపడెను. దేవతలకార్యవద్ధతినిబట్టి బ్రహ్మ దృష్టాంతమిది. 4 వ మంత్రము.

శరీరములోనుండి బ్రహ్మనుగూర్చి తీసికొనిన దృష్టాంతము. ఎంతవేగముగా మనస్సు బ్రహ్మయొద్దకుబోవునో, ఎంతవేగముగా బ్రహ్మనుగూర్చి మనసు ద్వారా యోచింతుమో ఎంతవేగముగా మనస్సు సంకల్పించునో 5 వ మంత్రము.

ఇంకొకవిధమైన వ్యాఖ్యానము. ప్రకృతికి సంబంధించినంత వరకు విద్యుత్ మెరుపువలెను, కనురెప్ప మూతవలెను బ్రహ్మ అంతర్దృష్టికి గోచరమగును. 4 వ మంత్రము.

నిరంతరము జ్ఞాపకముంచుకొనుటవలనను, ధ్యానించుటవలనను, మనస్సు బ్రహ్మను తెలిసికొనునట్లు అగవడును. 5 వ మంత్రము.

పరా:— 4-5 మంత్రములకు ఇచ్చట యిచ్చబడిన తాత్పర్యమును పైనదెల్పిన మూడు విధముల తాత్పర్యముతోనుపోల్చి ఎవరికి ఏదివచ్చిన వారు దానిని అనుసరించవచ్చును.

౬ వ మంత్రము శ్రుతిః య

తద్ధ తద్వనంనామ
తద్వనమిత్యపాసితవ్యం
సయఏత దేవం వేదాభి

హైసం సర్వాణి భూతాని సంవాఞ్ఘ్చన్తి య

తత్ = అది; హ = నిక్కముగా తద్వనం = తద్వనమని; నామ = ప్రసిద్ధి అయినది. తద్వనం = తద్వనము; ఇతి = అని; ఉపాసితవ్యం = ఉపాసింప తగియున్నది. యః = ఎవడు, ఏతత్ = దీనిని; ఏవం = ఈ విధముగా, వేద = తెలిసికొనుచున్నాడో; హి = నిక్కముగా; సః = అతడు, వేద = తెలిసికొనుచున్నాడు. ఏనం = దీనిని; సర్వాణి = అన్ని భూతాని = భూతములు; అభివాఞ్ఘ్చన్తి = గాఢముగా కోరుచున్నవి, ప్రేమించుచున్నవి.

విశేషార్థము:— (1) తద్వనం = అనగా అందులోనన్నియు చేరియున్నవి. అందఱికినందేమాతృగనుక అది అందఱికి నారాధ్యమైనది. వసమనగా ప్రేమించుట తద్వనమనగా దానిని ప్రేమించుట లేక అదిగా ప్రేమించుట అనగా దానిని ఆత్మయని ప్రేమించుట కాన తద్వనమనగా ఎవరిచేతనది ఆత్మయని తెలిసికొనబడి ప్రేమించబడుచున్నదో అయ్యది బృహదారణ్యకములో ౧౪-౮-౧౪-౫ లో ఆత్మకొఱకే భార్య, సంతానము,

ఆస్తి అధికారము ప్రేమించబడుచున్నవని చెప్పబడెను. కాన తద్వనం అనగా ఆత్మయని పూజించెడితత్వము, అరవిందయోగి తద్వనమనగా ఆనందమని అర్థముచేసిరి, అదియే శ్రేష్ఠమయిన అర్థము. ఆత్మయొక్క ఉత్కృష్టలక్షణము ఆనందమే. తెత్తిరి యము 36 వ పససలో “ఆనందోబ్రహ్మైతి వ్యజనాత్” అని చెప్పబడినది. అదియే పరికోధనకు పరాకాష్ఠ. అట్టి యర్థమే శ్రేష్ఠమని ఈ మంత్రములోని చివరవాక్యము తెలుపుచున్నది. ఆనందస్వరూపుడు గనుకనే అందఱు ఆ బ్రహ్మను కోరుదురు. పూజింతురు, ప్రేమింతురు.

* (2) ఉపాసితవ్యం = ఉపాసించవలెను. ఆనందమనియే ఆ బ్రహ్మను తెలిసికొనవలెను. ధ్యానించవలెను. అనుభవించవలెను. 1 ఖండములో 4-5-6-7-8 మంత్రములలో “నేదం యదిదముపాసతే” అను నిషేధము కలదు. ఇచ్చట ఉపాసించవలెనని విధికలదు, అచ్చట బాహ్యముగు దేవుని లేక వివిధ దేవతలను భయముచేతనో, లేక ఫలవాంఛతోనో పూజించుట నిషేధింపబడెను. ఇచ్చట అందరికిని అంతరాత్మయైన దేవుని ప్రేమించి ఐక్యాను పంధానము చేసికొనవలెనని విధించబడెను.

(3) సః = వాడు ఆ జీవుడు దేవుని ఆనందస్వరూపమని తెలిసికొనినవాడే నిజమైనజ్ఞుని ఇతరులుకారు అనిసూచనకలదు.

* ఖం ౧-౪-౧౦ బ్రహ్మవా ఇదమగ్ర ఆసీత్ - తదాత్మానమేవావేత్ - అహఃఖగ్నిహస్తీత్రి తస్మాత్ తస్మైర్వసుభవత్ - తద్భ్యోయో దేవాశాం పృథ్వీ బుధ్యత సవిత తదభవత్ - తదగ్ని జాం తథా మనుష్యాణాం ఉపాసించుట యవగా ఆ ఉపాస్యదేవతయే యగుట.

* (4) ఏనం = అనగా పై తెల్పిన ఉపాసకుడని శ్రీ శంకరుల వారు అర్థముచేసిరి. అప్పుడట్టి యుపాసకుని సర్వభూతములు ప్రేమించునని అర్థమగును. అతనియందుకలిగిన గుణగణములు : తమయందు కలుగవలెనని అతనిని ప్రార్థించుచుండును. * ముట్టక ములో “తస్మాదాత్మజ్ఞ మర్చయేద్భూతి కామః” విభూతిని కోరినవాడు ఆత్మజ్ఞుని పూజించవలెను. అని అర్థము ఏనం = అనగా బ్రహ్మయే అని అర్థము. సర్వభూతములు బ్రహ్మనే గాఢముగా కోరుచున్నవి. ప్రేమించుచున్నవి. అని అర్థము కలదు. * తైత్తిరీయములో “కోహ్యేవాన్యాత్మకం ప్రాన్యాత్ యదేష ఆకాశ ఆనందోనస్యాత్ ఏష హ్యేవానందయాతి” ఆ ఆనందమే బ్రహ్మ. అతడే మనకు ఆనందము కల్పించు

* బృ ౪-౩-౨౦ అశామే వేదం సర్వోఽస్మీతి మన్యతేసో ఆస్యపరమో లోకః— నేను ఇదియంతయు అయితినిని ఎంచును. ఆదియే ఉత్తమస్థితి.

౪-౩-౨౩ ఆచ్ఛట ఇతరం రెండవది లేకుండుక చూడుడు కానిచూడు శక్తి నశించదు. ౪*౪-౧౭ ఆయాత్మయే అమృతమైబ్రహ్మ దానినితెలిసి కొని నేనుగూడ అమృతుడనగుచున్నాను.

♦ మండకం ౩ ఆధ్యాయము ఖండము 1 మంత్రము 10

బృ ౪-౧-౩ ప్రియమి త్యేనదుపాసీత. ప్రియమనియే బ్రహ్మనుపాసించవలెను.

♦ తైత్తిరీయము 2-7 ఏనస బృ ౧-౪-౨ తదేతత్ ప్రియః పుత్రాత్ ప్రియోవిత్తాత్. ప్రేయోప్రియోఽన్యస్మాత్సర్వస్మాత్. అస్తరరం యదయమాత్మా. ఆత్మనమేవ ప్రియముపాసీత. ౨-౪-౫ ననా తతః సర్వస్య కామాయ సర్వం ప్రియంభవతి ఆత్మవస్తు కామాయ సర్వంప్రియం భవతి.

చున్నాడు. కాన ఆనందరూపుని సర్వభూతములు ప్రేమించుట సహజము. ఏనం = జ్ఞాని అన్నను భేదముగలదు. జ్ఞాని బ్రహ్మయే అగుచున్నాడు. మాణ్డూక్యము 3-౨-౯ మంత్రము.

తాత్పర్యము:— ఆ బ్రహ్మము నిక్కముగా తద్వనము, అను పేరుతో ప్రసిద్ధిమై యున్నది. తద్వనమనియే దానినుపాసించవలెను. భ్యాసించవలెను. అనుభవైకవేద్య మొనర్చుకొనవలెను. ఎవడు దానిని ఇట్లు తద్వనముగా అనుభవైకవేద్య మొనర్చుకొనుచో వాడే నిజమైన జ్ఞాని. తద్వనమైన ఆ బ్రహ్మమును, తద్దానిని, లోకములోని భూతజాలమంతయు గాఢముగా

వాంఛించుచున్నది. ప్రేమించుచున్నది. తద్వనమనగా సమస్త వస్తు భూతజాలమునకును అంతరాత్మయయి ఆరాధ్యవయి ప్రేమపాత్రమయి వెలుగొందెడి ఆనంద నిలయము.

౭ వ మంత్రము శ్రుతిః

ఉపనిషదంభో బ్రూహీత్యుక్తా
త ఉపనిద్యాహ్నింవావత ఉపనిషద
మబ్రూమేతి య

భోః = స్వామీ; ఉపనిషదం = ఉపనిషత్తును; బ్రూహీ = చెప్పగోరెదను. ఇతి = ఇట్లు (శిష్యుడడిగెను.) తె = నీకు; ఉపనిషత్ = ఉపనిషత్తు ఉక్తా = చెప్పబడినది; బ్రాహ్మిం = బ్రహ్మసంబంధమైన; ఉపనిషదం = ఉపనిషత్తును; వావ =

నిశ్చయముగా పూర్ణముగా; అబ్రూమ = చెప్పియున్నాము.
ఇతి = ఇట్లని (గురువు జవాబు చెప్పెను)

విశేషార్థము:— (1) ఉపనిషత్ శాన్తిమంత్రము రెండవ దానిలోని విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) బ్రాహ్మం = బ్రహ్మసంబంధమైనది 2 వ శాన్తిపాఠములో బ్రహ్మపనిషదం అన్నదియే శ్రీ శంకరులవారు బ్రాహ్మణజాతిసంబంధమైన అని అర్థముచెప్పుచున్నారు. అట్లు చెప్పవలసిన అగత్యము లేదు. ఉపనిషత్తులలో * జాతి మతకుల భేదములు చేయబడలేదు. అట్లు చేసినారని ఎంచినను ద్విజులలో భేదము లేదు. బ్రాహ్మణ క్షత్రియులలో ససలే భేదము లేదు. ఛాందోగ్యములో క్షత్రియులు బ్రాహ్మణులకు ఉపనిషదహస్యములు బోధించినట్లుకలదు. ఇట్లు శ్రీ శంకరులవారు బ్రాహ్మణ జాతి సంబంధమైన అని చెప్పెటకు కారణము 8 వ మంత్రము అయియుండవచ్చును. అందులో తపస్సు, కర్మ, వేదవేదాంగాధ్యయనము చెప్పబడి యున్నవి. అవి అన్నియు శంకరులవారి కాలమున బ్రాహ్మణ విధులయి యుండనోపును. అందువలన వారిట్లు చెప్పిరాయని శంక కలుగును.

(3) అబ్రూమ = చెప్పితిమి, భూతకాలమును దెలుపును. దానిని శ్రీ శంకరులవారు భవిష్యత్కాలముక్రింద అన్వయించిరి. చెప్పేదము అని అర్థముచేసిరి. అదియు 8 వ మంత్రమునుబట్టియే

* శిష్యుని కులమేదియో చెప్పబడలేదు. అందుచేత బ్రాహ్మవిద్య వర్ణ వివక్షత నేయక చెప్పవచ్చునని ఊహించవచ్చును.

అని ఎంచవలెను. ఈ మంత్రములో “ఉక్తా” “అబ్రూమ” రెండును భూతకాల సంబంధమైన శ్రీయలే వాడబడెను. రెండు మూర్తులు ఉపనిషత్ చెప్పబడెను. అందుచేత ఉపనిషత్ ఈ మంత్రముతో పూర్తి అయినది అని ఎంచవలెను. అంతమందే యిట్టి ద్విషముక్తి కలుగుచుండును.

(4) బ్రాహ్మీ = అనగా చెప్పవలెను అని శిష్యుడడిగినట్లు కలదు. * నాలుగు ఖండములలో జేసిన ఉపదేశమును విని మరల శిష్యుడిట్లు ప్రశ్నించుటకు కారణమేమి ఈ ప్రశ్నకు శ్రీ శంకరుల వారు ఇట్లు ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి.

(1) ఇంతవరకు ఆత్మసంబంధమైన ఉపనిషత్ చెప్పబడినది. ఇకముందు బ్రాహ్మణజాతి సంబంధమయిన ఉపనిషత్ చెప్పబడును.

(2) బ్రాహ్మసంబంధమైన ఉపనిషత్ చెప్పబడినది, అది పూర్తిగా జెప్పబడెనది. ఇంతకంటే మరేమీలేదు అని తెలిసికొనుటకే శిష్యుడిట్లడిగెను.

(3) మీరు చెప్పిన ఉపనిషత్తుకు సహకారసాధనలు కలవా? ఉంటే తెలుపుదు అని శిష్యుడడిగెను, దానికి గురువు అట్టిది లేదని స్పష్టపరచెను. * ప్రశ్నోపనిషత్తులో “నాతాపరమస్మి” అని పిప్పలాదమహర్షి తెలిపెను, అట్లే యిచ్చటను ఉపనిషత్ పూర్తి అయినదని గురువు తెలిపెను, అట్లయినచో 3 వ

* అతిదు మూఢుడని ఎంచవలెనా కాదు అయితే ఈ విద్యకొరకు యిట్లు చదు. గురువులు ఇంత త్వరలో బోధించరు.

* ప్రశ్నోపనిషత్తు 6 వ ప్రశ్న 7 వ మంత్రములో

మంత్రము ఎందుకు చెప్పబడెనని ప్రశ్న ఉదయించును, దానికి శ్రీ శంకరులవారిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచున్నారు, అవి బ్రహ్మవిద్య తెలుపుటకు పాఠములుగాక తత్పూర్వమందు జరుగవలసిన సాధనగా నుపయోగపడును, “మోక్షమిచ్ఛన్ సదాకర్మత్యజేత్ ఏవసాధనం య త్యజేదేవహితజ్ఞేయం త్యక్తుః ప్రత్యక్ పరంపదం” అనువాక్యముల నుల్లేఖించి కర్మ వదలుటయే జ్ఞానము పొందుటకు అవకాశమిచ్చునని శ్రీ శంకరులవారు తెల్పిరి.

* ముద్గాకములో “పరీక్ష్యలోకాత్” — — — — —

* కేనోపనిషత్ “నహ్యధ్యువైః ప్రాప్య తెహేధ్రువంతత్” అని చెప్పబడియున్నది. బ్రహ్మసూత్రములలో “అథాతో బ్రహ్మజ్ఞానా” అని కలదు. వేదవేదాంగాధ్యయనము, వేదచోదిత కర్మాచరణము అయిన పిమ్మటనే సామాన్యముగా ఉపనిషద్విచారణ ఆరంభమగుచున్నది. బ్రూహి అని శిష్యుడు అడుగుటకు ఒక కారణము చెప్పవచ్చును. ఈ ఖండము ౩ వ మంత్రములో ఇంద్రుడు బ్రహ్మను తెలిసికొనెను అనికలదు. బ్రహ్మజ్ఞానము పొందిన ఇంద్రుడే 4-5-6 మంత్రములలో తన అనుభవములను ప్రకటించి యుండెను. తైత్తిరీయము పురుషసూక్తములో “వేదాహనేతం పురుషం మహా నమ్” అజ్ఞాని ప్రకటించెను. ఇట్టి ప్రకటనలు ఇతర ఉపనిషత్తులలోను కలవు. వసంతకాలమున మామిడిచిగుళ్లు మెక్కిన కోకిల తన ఆనంద

* ముద్గాకము 1 ఖండము 2 మంత్రము 12

* కేనోపనిషత్తు 2 అ. 10 వ మం బ్రహ్మసూత్రములో 1.1-1

మును పట్టజాలక పంచమ స్వరమున గానముచేయుచుండును. అట్లే శ్రీవిద్యారణ్యస్వామి “ధన్యోఽస్మి” అని ప్రకటించెను. అట్లే శ్వేతాశ్వతరములో 8 వ ఖండము 21 వ మంత్రములో “వేదాహమేతం అజరం పురాణం” అని ఋషి ఘోషించెను. అదే అధ్యాయములో 8 వ మంత్రములో పురుషసూక్త వాక్యమునే ప్రకటించెను. మహానారాయణము 15 వ పసనలో “అహమస్మి బ్రహ్మహమస్మి” తైత్తిరీయములో “స ఏకం” అనియు తైత్తిరీయములో ౧-10 పసనలో “అహమస్మి ప్రథమహా” “అహమన్నమహమన్నం” అనియు జ్ఞాని ప్రకటించెను. ఈశావాస్యము 16 వ మంత్రములో “యోఽసావసౌ పురుషస్సోహమస్మి” నేనే ఆ పురుషుడను అని తెలిపెను. పురుషసూక్తములో ఇంద్రుడు తన బ్రహ్మజ్ఞానమును ప్రకటించెనని ప్రత్యేకముగా తెలుపబడెను. “శక్రశివవిద్యా ప్రదిశశ్చ త్రనః” ఆ శక్రుడు అనగా నింద్రుడు ప్రకటించిన వాక్యములు మూడని ఎంచవచ్చును. శిష్యుడే మూడు మంత్రములలో ఇంద్రుడు చెప్పచున్న ఉపదేశమును గ్రహించి అంతకంటెపరమ రహస్యము కలదాయని తెలిసికొనుటకై గురువును బ్రూహి అని అడిగెను. “గురువు” ఇదంతయు నుపనిషత్సారమే మాభావమే అని తెలుపుటకు రెండు పదములను వాడెను.

(1) ఉపనిషత్ = చెప్పబడెననగా దేవేంద్రుడు చెప్పిన దంతయు ఉపనిషత్తే. అబ్రూమ = మేము చెప్పితిమి. దేవేంద్రుడు చెప్పినదంతయు మాభావమే అని చెప్పెను. ఈ అన్వయము సమంజసముగా నుండునో, విజ్ఞులు యోచింతురుగాక.

(4) వాచ=నిశ్చయముగా సంపూర్ణముగా ఎమాత్రమూ కొంత లేకుండా చెప్పితిమి. విప్పలావమహర్షి వాక్యమే ఇచ్చటను స్ఫురించును. సమగ్రమైన బోధయే జరుగును ఏసునాథుడు కూడ ఇతర ప్రవక్తలకును, పండితులకును తెలియని యంశములు దాచబడినదెల్ల అనగా ఉపనిషద్రహస్యమైనదెల్ల మీకు తెలుపబడినది. అని శిష్యులకు తెలిపెను. ఉపనిషద్బ్రహ్మ బోధను మహర్షులు అప్పులైన శిష్యులకు దావరికము లేకుండా జ్ఞానదానము చేయుచుండిరి. ఇక్కాలమున రామకృష్ణ పరమ హంసలవారు అప్పులయిన శిష్యులకు జ్ఞానానందానుభవము సమాధియోగమున సమకూర్చుచుండిరి.

తాత్పర్యము:— ఆర్యా! నాకు ఉపనిషత్ బోధించుడు అని శిష్యుడు ప్రార్థింపడెను. ఓ సౌమ్యుడా! నీకు ఇంతదనుక చెప్పబడినది ఉపనిషత్తై నుమా! బ్రహ్మసంబంధమైన ఉపనిషత్ రహస్యజ్ఞానమంతయును అరమర లేకుండా అవంతయు దాచకుండా సంపూర్ణముగా నిశ్చయముగా నీకు మేము ఉపదేశించి యున్నాము. అని గురువు శిష్యునకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఇందుగ్గిడు చెప్పినదెల్ల మాభావమేయని చెప్పెను.

౮ వ మంత్రము 8 శ్లోకములు

తస్యై తపోదమః కర్మేతివ్రీతిష్ఠా

వేదాస్సర్వాజ్ఞాని సత్యమాయతనం ॥

తపో = తపస్సు; దమః = దమము; కర్మ = కర్మ; ఇతి = ఇట్లు; తస్యై = దానికి వ్రీతిష్ఠా = ఆధారములు, చేక వాడములు.

వేదాః = వేదములు; సర్వాంగాణి = సర్వమైన అంగములు; సత్యం = సత్యము, అయతనం = నిలయము లేక నివాసము.

విశేషార్థము:— (1) తస్యై = ఉపనిషత్తుకు అని అర్థము చేయుచున్నారు. బ్రహ్మ ప్రతిపాదనమునకు అని అర్థముచెప్పుచున్నారు. అనగా ఉపనిషత్తులో చెప్పబడిన జ్ఞానమునకు అని అర్థము. ఉపనిషద్బోధకోశుటకును పొందుటకును ముందుగా నుండవలసిన అర్హతలను ఈ మంత్రము తెలుపుచున్నది, పూర్వసాధనకు ముఖ్యాంగములు ఇచ్చట ఉపహరింపబడెను. కాబట్టి ఉపనిషత్ ప్రతిపాదితమైన జ్ఞానమునుపొందు సధికారమునకు అని చెప్పవలెను.

తపః = శరీరేంద్రియ మనస్సమాధానము తపస్సనియు దమ మనగా విషయములనుండి నివృత్తి అనగా ఉపశమము అనియు కర్మయనగా అగ్ని హోత్రాది కార్యములనియు (శ్రీ) శంకరుల వారు తెలిపిరి, మొదటి రెండు భావ్యములు కర్మయను పదమునకు విప్రులార్థ మిచ్చవలెను, సర్వసాధన కలాపమని చెప్పవలెను, నిష్కామ కర్మయని కొందఱు చెప్పుచున్నారు, అట్టి నిర్వచనమునకు కారణము కనుపడదు,

(3) ఇతి = అని వాడుటవలన ఇతర సాధనములు కూడ నూచింపబడినవని (శ్రీ) శంకరులవారి అభిప్రాయము, అట్లే కావచ్చును.

(4) ప్రతిష్ఠా = వేదాధ్యయనమును నిలుపుకొనుట అని యొక అర్థమును చేయుచున్నారు, బ్రహ్మజ్ఞానమును నిలుపుకొనుటయని మరియొక అర్థము చెప్పుచున్నారు, ప్రతిష్ఠ అనగా

కాళ్లు అని ఒక అర్థము కలదు, కాళ్ళమీద మనుజుడు యెల్లు నిలబడునో యట్లే బ్రహ్మవిద్య యీ సాధనములమీద నిలువ బడినదని చెప్పుచున్నారు, అసలు పదమునకు అర్థము చక్కగా నిలువపెట్టబడినది ప్రతిష్ఠ ఈ సాధనముల ఫలితము చిత్తశుద్ధి “జ్ఞానముత్పద్యతే పుంసాంక్షయాత్పాపస్య కర్మణః” మహా భారతము శాన్తిపర్వము 204/౩ లో నున్నది, పాపకర్మము క్షీణించిన పిమ్మటనే పురుషునకు జ్ఞానోత్పత్తి యగునని తెలుపుచున్నది, మహాభారతమును “స్మృతి” యని శ్రీ శంకరులవారు పిలుచుచున్నారు, గమనించదగును.

* (5) వేదాః = 4 వేదములు పై ప్రతిష్ఠ అను పదమునకు “కాళ్లు” అని అర్థము చెప్పిన యెడల వేదములను శిరస్సని పిలువవలెను, అని శ్రీ శంకరులవారు సూచించిరి. వేదములందుండు శౌరవము అట్లు తెలుపబడుట భావ్యమే.

(6) సర్వాంగాని = అను పదమునకు వేదముల షడంగములు అనియొక అర్థము. అట్లుగాక బ్రహ్మవిద్యయను శరీరమునకు సర్వావయవములు అని మరియొక అర్థము. శంకరులవారు రెంటిని తెలిపిరి. 2 వ అర్థమే భావ్యము.

(7) సత్యం = అనగా సత్యవాక్యపరిపాలనమని యొక అర్థము. వాక్కు, మనస్సు, శరీరముల అమాయకత్వము సత్యమని పిలువబడుచున్నది. * ప్రశ్నోపనిషత్తులో “సయేషు

* వేదములనగా జ్ఞానబోధకములగు ప్రమాణగ్రంథములన్నియు అని చెప్పవలెను.

* ప్రశ్నోపనిషత్ 1 వ ప్రశ్న 16 వ మంత్రము.

జహ్మమస్మతం సమాయాచ" ఎవనియందుమాయ, మోసము, అబద్ధము లేదో వారు సత్యవంతులు. విష్ణుస్మృతిలో వెయ్యి అశ్వమేధములకన్న ఒక సత్యవచనమే మేలని చెప్పబడెను. ఇచ్చట సత్యమనగా అచ్చముగా సత్యవాక్యపరిపాలనమేకాదు. * ముల్లాకము లో " సత్యమేనజయతె " సత్యస్యపరమం భాసమ్ " సంపూర్ణ సత్యమమీద అసగా పరబ్రహ్మమీద ఆధారపడిన జీవితము ఇచ్చట పూర్ణమే యివ్వవలెను. ఏలయన ఈ సత్యము ఉన్నవత్తుకాదు తనము అసగా ఉపనిషత్తు నిలచిన ఆశ్రయము, నివాసస్థానము. ఈ సత్యమును వదిలిన వారికి బ్రహ్మవిద్య లభించనేరదు. సత్యమనగా పరిమాత్రయకూడ చెప్పవచ్చును, చెప్పవలెను. * తైత్తిరీయములో "బ్రహ్మప్రచ్ఛం ప్రతిష్ఠా" అసగా ఆనందిమునకు బ్రహ్మయే ఆధారము అని చెప్పబడినది. ఉపనిషత్ యొక్క ప్రయోజనము బ్రహ్మజ్ఞాన సంపాదనము, బ్రహ్మసందానుభవము అయియున్నవి. కాన ఆ పరిమాత్రనే ఆధారముగా గొని సంపూర్ణ జీవితము నడుపవలెను. ఇదియే శ్రీ గాంధీవహత్యులు సత్యమునకు చెప్పేడి అర్థమయియున్నది.

తాత్పర్యము:— ఈ ఉపనిషత్తులో దెల్పిన బ్రహ్మజ్ఞానమును ఒక శరీరముతో పోల్చిన యెడల దానికి మూలాధారములగు పాదములు మూడు తపస్సు, దమము, విపులార్థిమునకర్మ, వేదములు లేక జ్ఞానప్రబోధక ప్రమాణ గ్రంథములు,

* ముల్లాకము 3 ఖండము 1 మంత్రము 6

* తైత్తిరీయము 2 ఆ 5 వ పసన.

దానికి సగ్వావయవములు, సత్యమే పరమాత్మయే దాని ఆలవము, లేక నివాసస్థానము. ఈ మత్త్రమునకు భావమేమనగా సర్వోత్తమమైన అనిర్వచ్యమైన చరిత్రముగల మానవుడే, బ్రహ్మజ్ఞానము పొందుటకు అధికారి. వానికే బ్రహ్మజ్ఞానము లభ్యమగును, పశుజీవితముగాని అసురజీవితముగాని నడుపు వానికి దీనియందధికారములేదు.

౯ వ మంత్రము:— శ్రుతిః య

యోవా ఏతామేవం

వేదాపహత్య పాప్మాన మనన్తై స్వరై

లోకే జ్యేయై ప్రతిత్థితై ప్రతిత్థితై య

యః = ఎవరు; ఏతాం = ఈ బ్రహ్మవిద్యను; వై = నిక్కముగా ఏవం = ఈ విధముగా; వేద = తెలిసికొనుచున్నాడో; శః = వాడు, పాప్మానం = పాపమును; అపహత్య = నశించునట్లుణగగొట్టి; అనన్తై = అంతములేనిదియు; జ్యేయై = ఘనతమమైనట్టియు, స్వరై = ఆనందమయమయిన లోకే = లోకమునందు ప్రతిత్థితై = సుస్థిరుడై యున్నాడు. ప్రతిత్థితై = సుస్థిరుడయి యున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) ఏతాం = బ్రహ్మవిద్యను లేక ఉపనిషత్తును అని చెప్పవచ్చును. లేదా బ్రహ్మాయనియే యనిచెప్పవచ్చును. బ్రహ్మాయని చెప్పటయే సమంజసము.

(2) పాప్మానం = పాపమును అనగా పుణ్యపాపముల రెంటిని ధర్మాధర్మముల రెంటిని అవిద్యను, కామములను, కర్మ

మును పోగొట్టకొనవలెను. అసగా అతీతుడు కావలెను. 2 వ భాగము 4 వ మంత్రములో చెప్పిన అవ్యతత్వమును పొందుటకు సర్వభుక్త్యాపాప కర్మలన్నిటిని దాటవలెను.

(3) స్వర్గలోకే = సామాన్యార్థము స్వర్గలోకము. * ముండకములో చెప్పిన నాకమకాదు. † (ముండకము 1 ఖండము 2 వ మంత్రము 5-6-10 లో) బ్రహ్మలోకమకాదు. * భగవద్గీతలో చెప్పిన విశాల స్వర్గలోకమకాదు. ఇచ్చట స్వర్గలోకమునకు రెండు విశేషణములు చెప్పబడినవి. (1) అన్తము (2) జ్యేయము = అవినశ్యోవగు ఉత్తమోత్తమోగు అత్యంతమునగు అని అర్థము శ్రీ శంకరులవారును అట్లే అన్వయించెడి. లోకే అసగా ప్రత్యేకిలోకము, ఒకచోట యున్నదని అర్థము కాదు. ఆ సంపూర్ణ పరమాత్మ యే స్థాయిలోనుండునో దానికే లోకమనిపేరు. ఇచ్చట నీమూడు పదములకు కలిపి నిరణయమును పరిబ్రహ్మసందము అని అన్వయించవలెను.

* ముండకము 2 ఖండము 2 మంత్రము 6 లో పరముచ్యున్తిసర్వే అనియును, 9 వ మంత్రములో గుహగ్రింధిభ్యో విముక్తలేరతి పాహ్మనః అనియును చెప్పబడినవి. ఈ మంత్రములన్నియు నొకేపరమాత్మమును సూచించుచున్నవి.

† ముండకము 2 ఖండము 1 మంత్రము 10 లో చెప్పిన అవిగాగ్గిన్తియనియు, ముండకం 3 ఖండము 1 మంత్రము 3 లో భుక్త్యాపాప కర్మము అనియును. 5 వ మంత్రములో “ క్షీణదోషః ” అనియును

* భగవద్గీత 9 అ. 21 వ శ్లోకము,

తాత్పర్యము:— ఏవరీయుపనిషత్తులో చెప్పిన ప్రకారము బ్రహ్మను నిక్కముగా అనుభవైకవేద్య మొనర్చుకొను చున్నారో వారు పాపములను పాపమూల కారణములను పాప వాసనలను నశింపజేసి ప్రారబ్ధము సంచితము ఆగాములగు అన్ని కర్మలు నశించగా పుణ్యపాపముల కతీతులై అత్యుత్కృష్టమైన పరబ్రహ్మనందమును పొందుచు నాపరమాత్మలో సుప్రతిష్ఠిత మయి యున్నారు, నిజముగా సుప్రతిష్ఠితమై యున్నారు.

ఉ ప ని ష త్న ప్ర కె

ది 15-9-44 భాద్రపద బహుళ ౧౩ శ్రీ శుక్రవారము.

★ క రో ప ని ష త్ ★

ప్ర ధ మా ధ్యా యః.

ప్ర ధ మ వ స్త్రీ-

(శ్రుతిః ౪ హరిః ఓమ్. సహనావవతు । సహనౌభాసక్తు
సహవీర్యం కరవావహై ।
తేజస్వినావధీతమస్తుమావిద్విషావహై ॥

దీని ప్రతిపదార్థము, విశేషార్థము, తాత్పర్యము, కేనోప
నిషత్తునుండి ఉల్లేఖించవలెను.

ఓం సమో భగవతే వై వస్వతాయ మృత్యవే
బ్రహ్మవిద్యాచార్యాయ నచి కేతసేచ ॥

౧ ॥ శ్రుతిః- ఓం ఉశ్ణహవై వాజశ్రవసస్సర్వ
వేదసందదౌ । తస్యహ నచి కేతానామపుత్ర ఆస ॥

వాజశ్రవనః = వాజశ్రవుని కుమారుడగు వాజశ్రవసుడు,
ఉశే = బుద్ధిపూర్వకముగా; సర్వవేదసం = తనకున్నదంతయు
(లేదా) జ్ఞానులకు దత్తం = అర్పించెను; హవై = నిశ్చయము,
తస్య = అతనికి; సచికేతానాం = సచికేతుడను పేరుగల,
హ = నిక్కము (ప్రసిద్ధుడగు) పుత్రః = పుత్రుడు; ఆన =
ఉండెను.

విశేషార్థము:— ఉశే = మూగములవలన కలుగు ఫలితము
లందు అభిలాషకలవాడై అని అర్థము చెప్పచున్నారు. సర్వ
భోగాభిలాషియని మరెయొకరితని అర్థము చెప్పచున్నారు. ఉశే
అను పదమునకు వైదికభాషలో సంతోషపూర్వకముగ బుద్ధి
పూర్వకముగా అని అర్థము కలదు. ఇచ్చటను అట్లే అర్థము
చెప్పట భావ్యము. ఉశే అనునది ఉశనానూపాస్తరమే, ఆస్తి
సర్వస్వము ఇచ్చుచున్నాడుగాన బుద్ధిపూర్వకముగా నిచ్చు
చున్నాడనియే చెప్పట భావ్యము. లేనిచో నేకాంతయయినను
అతడు మిగులుచుకొనవచ్చును. సర్వార్పణము చేయవలసిన
నిర్భయములేమి. ఫలాభిలాషతో చేసినాడన్న న్యూనత కల్పించు
టకు తగిన కారణము అగుపడదు.

(2) సర్వవేదసం.-వేద అనగా ధనమని అర్థము కలదు. వేదసం
అనగా ఆస్తి ధనము అని అర్థము కలదు. సర్వవేదసం అనగా
సమస్త ఆస్తి అని చెప్పవచ్చును. వేద అను పదమునకు జ్ఞాన
మని అర్థము కలదు. వేదస్సనగా జ్ఞానమే ధనముగాకలవాడు
సర్వవేదస్సనగా సంపూర్ణజ్ఞానముకలవాడని చెప్పవచ్చును.
అట్టి జ్ఞానికే వాజశ్రవస్సు ఇచ్చుటచే దక్షిణలోని లోపములు

ఆజ్ఞానికి తెలియకపోవు. ఉత్తమమయిన దానము పాత్రుడయిన వానికే చేయవలెను. జ్ఞాని అందఱికంటె పాత్రుడనుట నిస్సందేహము.

(3) పుత్ర = పుత్రుడును పదమునకు = వ్యుత్పత్త్యర్థము పున్నామ సరకమునుండి తనిపండులను కాపాడువాడు (పున్నామో సరకాత్ మాతాపితౄత్రాత ఇతి పుత్రః) “ఆత్మావై పుత్రనామాసి, అంగానంగాత్సంభవసి” భార్యభర్తల అంగ సమ్మేళనమునుండి ఉద్భవించినవాడు, తండ్రియే పుత్రుడుగా అయినవాడు. అతగా పుత్రుడు తండ్రియొక్క ప్రతిబింబము. ప్రతినిధి. సచికేతస్సుగో పరిణమించునున్న ఉత్తమ జ్ఞానస్థితికి బీజకారకుడు తండ్రి వాజశ్రవస్సే కాన అతని చరిత్ర నింవ్యమని భావించుట హాడిగాను.

(4) వాజశ్రవస్ = వాజయనగా యజ్ఞము, సంపద, నెయ్యి, యుద్ధము, అన్నము, శ్రవసః అనగా కీర్తికలవాడు. వాజశ్రవ అనగా యుద్ధముగో ఖ్యాతిపొందినవాడు అని చెప్పవచ్చును. అప్పుడది క్షత్రియునకు తగిన విశేషమగును. ఇచ్చట వాజశ్రవస్సు బ్రాహ్మణుడని స్పష్టము. 7 వ మంత్రము చూడనగును. అందులో సచికేతస్సు బ్రాహ్మణుడని చెప్పబడెను. తండ్రికూడ బ్రాహ్మణుడనియే యూహించవలెను. కాన నితడు తన సంపద సర్పించి యజ్ఞయాగాది క్రతువులుచేసి అధికముగానన్న దానము చేసి ఖ్యాతి పొందినవాడని యర్థము. సచికేతస్సు త్యాగ భూమిలో మొలచిన మొలకయే.

తాత్పర్యము:— యజ్ఞయాగాది క్రతువులుజేసి యన్న ప్రదాతయయి పృథ్వితివడసిన సార్థకనాముడగు వాఁడత్రవస్సు సర్వస్వమును జ్ఞానులకు బుద్ధిపూర్వకముగా సంతోషముతో సర్పించెను. అతనికి ప్రసిద్ధుడును తండ్రిని ఉద్ధరించగలవాడును, సచికేతస్సను పేరుగలవాడును అగు పుత్రుడొకడుండెను.

౨ వ మంత్రము— శ్రుతిః 2

తగ్ంహ కుమారం సంతం దక్షిణాను

నీయమానాసుశ్రద్ధా ఆవివేశ | సోఽమన్యత య

దక్షిణాను = దక్షిణలు; నీయమానాను = తీసికొనిపోబడు చుండగా; సంతం = ఉత్తమకార్యసిద్ధికలుగుటకు; తం = ఆ; కుమారం = సచికేతస్సులో, శ్రద్ధా = శ్రద్ధ; హ = నికముగా ఆవివేశ = ప్రవేశించెను, సః = అతడు; అమన్యత = యోచించెను.

విశేషార్థము:— (1) దక్షిణాను = దక్షిణలు అనగా ఋత్విజులకు ఇచ్చునవి దక్షిణలు అని చెప్పదురు. ఇచ్చట ఋత్విజులకేగాక ఇతరులకుగూడ దానములిచ్చునవియే యని చెప్పవలెను. శ్రీ శంకరులవారును అట్లే చెప్పిరి. (దక్షిణ అను పదమునకు కుడిచేతితో నిచ్చునదియని అర్థము, తీసికొనువానిని పోషించు వ కి కనిది అని మతమును) —

----- సమస్తముననున్న ప్రతిగ్రహాలను పొషించ సమర్థుడుగు వస్తువునిచ్చినపుడే దక్షిణయని అనిపించుకొనును. ఇచ్చట దక్షిణాను అనగా దక్షిణగా నిచ్చుటకై తేబడడి వస్తుజాలము జీవజాలము అని చెప్పవలెను.

(2) కుమారం = అనగా పనివాడని అర్థముకాదు. సంతానోత్పత్తి చేయజాలనివాడని అర్థము.

అట్లయినచో ఊనవయస్కుడు 14 లేక 15 సంవత్సరముల వయస్సు వాడని చెప్పవచ్చును, లేక కుమారుడు = పుత్రుడు అని సామాన్యార్థము చెప్పవచ్చును.

(3) సంతం = దీనిని క్రియావిశేషముగా ఎంచుచున్నారు. అప్పుడు పిల్లవాడయినప్పటికీని అను అర్థము చేయుచున్నారు. అట్లుగాక దీనిని క్రియగా నెంచవచ్చును. అప్పుడేదోయొక ఘన కార్యము నిర్వహించుటకై అని అర్థమగును. రానున్న మహత్తర కార్యమునకు సూచకముగా అని అర్థము,

(4) శ్రీధా = శ్రద్ధయని సామాన్యార్థము. తండ్రి క్షేమమును కోరెడి ఆస్తిక్యబుద్ధియని శ్రీ శంకరులవారు అర్థము చేయుచున్నారు. ఇంకోక విధమున యోచించనగును. నచికేతస్సు తండ్రిచేయు యజ్ఞయాగాది కృతువులను అన్నప్రదానమును, తన యింటికివచ్చెడి అతిథులను చూచుచుండెను. ఈ క్రియాబాహుళ్యమంతయు జ్ఞానప్రదమా? ముక్తిప్రదమా? కాదా? యను సందేహము అతనికి పొడమి యుండవచ్చును. బ్రాహ్మయజ్ఞమందుగాక ఆంతరంగిక యజ్ఞమునందు లక్ష్యము కుదిరి యుండవచ్చును. ఇచ్చట దైవము కలడను విశ్వాసమేగాక యజ్ఞమే జీవిత తరుణోపాయమను విశ్వాసమేగాక ఆంతరంగిక యజ్ఞము కలదనియు ఆత్మజ్ఞానము పొందవలెననియు, స్ఫురింపచేయు నూతన భావాంకురమే శ్రద్ధయని చెప్పవలెను. ఏలయన:—అచ్చటనుండి సరాసరి యమునియొద్దకు బోయిన

నచికేతస్సుకుజ్ఞానమందు కలిగిన గాఢాభిలాషయు ఇతర విషయములందు కలిగిన విరక్తియు ఇప్పుడింకరించిన శ్రద్ధయొక్క పరిణామమే. ఈ మధ్యకాలమున అతఃకస్యమైన బోధకలుగ లేదు. కాబట్టి శ్రద్ధయనగా నూతన దృక్పథము నూతనభావాంకురము. అంత స్ఫురణలోని భాగము అని చెప్పవలెను. పవిత్ర స్నానమాచరించిన ఏనునాథునకు దైవానుగ్రహము పాపురము రూపమున అతని శిరస్సుపై వ్రాలి లోన ప్రవేశించెనని కలదు. అట్లే యిచ్చట శ్రద్ధ నచికేతస్సునందు ప్రవేశించెను. ఆ శ్రద్ధ జ్ఞానార్హత కలిగించు అంతఃస్ఫురణ, ప్రత్యేక దివ్యబ్రహ్మణము, అని ఎంచవలెను.

తాత్పర్యము:— యజ్ఞాంతమందు సర్వలకు దానధర్మములు చేయుటకయి వస్తుసంభారము, జన్తుజాలమును తీసికొనువచ్చు వేళ ఊసవయస్కుడగు నచికేతస్సునందు ఉత్తమకార్యసంఘటనార్థమై నూతనశక్తి యతనిలో నంకురించెను, అతడు దాని కనుసరించి యచ్చటి విషయములనుగూర్చి యోచింపసాగెను.

3 వ మంత్రము— శ్రుతిః య

పీతోదకాజగత్ప్రణా

దుగ్ధదోహాని రిందిరియాః య

అనందానామ తేలోకా

స్తాన్సగచ్ఛతి తాదధత్ య

పీతోదకాః = నీళ్ళు త్రాగజాలనవి, జగత్ప్రణా = గడ్డి మేయజాలనవి, దుగ్ధదోహాని = పాలెండెపోయినవి, రిందిరియాః = కట్టి తప్పిపోయినవి, అయినతాః = ఆ గోవులను, తాదధత్ = ఇచ్చు

నట్టి, 'సః' = మానవుడు లేక వాడు అనందాః = అనందములని నామ = పేరుగల, 'జేలోకాః' = ఆలోకములు, తాన్ = వానికి గచ్చతి = పోవుచున్నాడు. అసగా పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) “వీతోడకాజగత్సృజో దగదోహ నిరింద్రియాః” మొదటి మూడు సమాసములలో వాడిన క్రియలు వీత, జగ్గ, దగ్గ, వీరికి అన్తర్భూతము తాగిగదోహ తినబడన వితకబడిన అన్తర్భూతము చెప్పున యెడల తాగిన నీరు కలవి, తిన్న గడ్డికలవి, విడిచిన పాలుకలవి, అగ్ని చెప్పవలసి వచ్చును. అన్తర్భూతములైన అనలు భావము బోధింపడగు. ఈ మూడు పనులు ఇదివరకే జరిగినవోయు ముంద జరిగెను నవ కాళము లేదోయు భావము, ఎంతవఱస అట్టి దానము గ్రహ్యము మని రెండవపాదములో చెప్పబడుచున్నది. కాబట్టి నీవు త్రాగుటకు గడ్డి తినుటకు పాలుయిచ్చుటకు త్రాణలేవని చెప్పవలెను. నిరింద్రియా అనగా ఇంద్రియము, శుక్లము, లేక వీర్యములేనివి అడపశువులు గనుక కట్టి ఈనశక్తి లేనివని అర్థము.

(2) అనందాః = అసగా సంతోషము లేనివి, సంతోషము కలిగించనివి, అని అర్థము. దాసము చేసినవాడు తత్ఫలితముగా నిహలోక పరలోక సౌఖ్యములను కోరవచ్చును. మొదటి పాదములో తెల్పిన పశువుల దాసము సౌఖ్యప్రదము కానేరదు. ఈ పశువులు ప్రతిగ్రహీతకు లాభించక భారమేయగును. దాత యొక్క భారము తొలగుటయే ఇట్టి దాసముయొక్క ప్రయోజనము. 2 వ మంత్రములో దక్షిణనుగూర్చి చెప్పిన విశేషార్థము ఇచ్చట యోచింపవగును. ఈ పశువులలో యేదికాని,

కొన్ని కాని, అన్ని కాని ప్రతిగ్రహీతలను పోషింప లేవు. సామాన్యముగా గోదానము చేయునపుడు సంవత్సరము లోపుగా దానికి సరిపోవు మేలకూడ దానము చేయుదురు. అప్పుడు గోదానము తీసికొన్నవారికి సంతోషప్రదము. తీసికొన్నవాడు సంతసించినపుడు దాతకు సౌఖ్యము కలుగును. (Give so as not to embarrass) అని మహాత్మాగాంధీ గారి ప్రవచనము. ఏది యిచ్చినను పుచ్చుకొనువానికి ఇక్కలు కలుగకుండునట్లు ఇయ్యవలెను. ఆ సూత్రమే యీ మంత్రములో నిమిడియున్నది. ఇట్టి దానమువలన దాతకు శిక్షకూడ కలుగుచున్నది. అందుచేతనే రెండవ పాదములో అనందలోకము కలుగునని చెప్పబడెను. “అనందానామ తెలోకాః” అను పదములు బృహదారణ్యకోపనిషత్తులో వాడబడెను. “అనుర్యానామ తెలోకాః” అను పదములు ఈశావాస్యము శివ మంత్రములో వాడబడినవి. అనుర్యా అనగా వెలుతురు జ్ఞానములేని లోకములు. అనందా అనగా సౌఖ్యము ఆనందములేని లోకములు ఈ రెండు ఒకటే యని తలంచవచ్చును. కాన విధి యుల్లంఘనము వలన కలిగెడి శిక్ష ఈ పదములలో నిర్దేశింపబడినది.

(౩) నామ = అనగా పేరుకలవి. లేక నిక్కముగా అని కూడ చెప్పవచ్చును. దదత్ = ఇచ్చువానికి, ఇచ్చువాడు దాత మొదటిపాదములో చెప్పిన దుర్లక్షణములుగల పశువులనిచ్చువానికి రెండవపాదములో చెప్పిన అనందానామలోకములు కలుగుట నిశ్చయమే. ఇచ్చట వాఙ్మ్రవస్సు విశ్వజిద్యాగముచేసెను. అని వ్యాఖ్యాతలు తెలుపుచున్నారు. తత్సూచకమగు పదము

సర్వవేదసం అని మొదటి మంత్రములో కలదు. కాన సాంప్రదాయ సిద్ధమగు ఈ ప్రతీతి నిశ్చయమై యుండవచ్చును. అట్టి వాడు తనకుండు స్థిరచరాస్తులను పశుధనమంతయును దాన మియ్యవలెను. ఇచ్చునపుడు అధమాధమమైనవిగూడ నందులో చేరును. అట్టి సర్వప్రదాతకు ఈ మూడవ మంత్రలోని సూత్రమును ఎట్లు వర్తింప చేయనగును. మంచివి యుంచుకొని చెడుగువి యిచ్చిన యెడల దాతయొక్క దుర్బుద్ధి ఋజువగును. అట్లుగాక పరుసగా నిచ్చునపుడు అన్నిటిలో చెడుపశువులును జేరును. ఈ చెడుపశువులును ఉంచుకొనరాదను నెవము చెప్పిన యెడల వట్టి పశుహింసకు ఆ యజమాని పూనుకొనకపోవచ్చును. ఇట్టి పశువులుండుట పోషణలోపమునుకూడ సూచించదు. ఏలయన వృద్ధత్వమున ఇట్టి దుర్లక్షణములు ప్రతి పశువుకును కలుగును. కాన ఈ పశుదానమువలన వాజశ్రవసుడు దోషముచేసినాడని ఎంచుటకు వీలులేదు. ఒక్కడోహ చేయనగును మొదటి నుండియు చేసిన అఖండ దానములను నచికేతస్సు చూచి యుండకపోవచ్చు. లేదా చూచి సంతసించవచ్చును. చిట్టి చివరకు జరిగెడి ఈ దానములవలన అతనిమనస్సు నొచ్చియుండవచ్చును. ఆ యాగములోని అఖండ దానభావమును గ్రహించకయో మరచియో చిట్టచివరకు కలిగిన దైన్యస్థితిచే వేదననొంది యుండును. ఆవేదనా ఫలితముగా జ్ఞాపకమువచ్చిన సూత్రమును నచికేతస్సు పఠించియుండును. ఆ ఆవేదనయు నిష్ప్రయోజనము కాలేదు. అతనికొక యుత్తమ సత్యమును గోచరింప జేసెను. తానును తన తండ్రికి ధనమేననియు ధనమంతయు

ఆఖరుకాలేననియు తననుకూడ నితరులకు దానముచేయవచ్చుననియు. తండ్రికి జ్ఞాపకము చేసెను. శునస్సేపుని కథయు నిట్లే తండ్రికి తనముద్రితైగల అధికారమును ఋషివృత్తేయుచున్నది. హరిశ్చంద్రునికథ భార్యపై పుత్రునిపై పురుషునికిగల అధికారము ఋషివృత్తేయుచున్నది. పూర్వపు రోమక సామ్రాజ్యమున (Patria potestas) తండ్రికి సంతానముపై దానము చేయుటకును, విక్రయించుటకును అధికారము కలదని శాసనరూపమున అంగీకరింపబడెను. కాన పూర్వపు సాంప్రదాయముననుసరించియే నచికేతస్సు ఇంకను ఆస్తి మిగిలియున్నదని తండ్రికి మనవిచేసెను. ఈ మంత్రమును వాఙ్మతమునకు కలిగెడి శిక్షారూపమును గావ్యావ్యాఖ్యానము చేయక ఉత్తమ కార్యారంభమునకు సంకుచార్పణగా నచికేతస్సుకు గలిగిన మనోవేదనగానే భావించవలెను.

తాత్పర్యము:— వృద్ధత్వమువలనగాని, జాడ్యమువలనగాని, చెడిపోయిన పశువులు నీరు త్రాగలేనివి, మేత మేయలేనివి, పాలు వట్టిపోయినవి కట్టి ఈనశక్తిలేనివి, అయినజంతువులకు దానమిచ్చినవాడు. సౌఖ్యరహితమైన అనందమును లోకమునకుబోవుట నిశ్చయము. తన తండ్రిచేయు సర్వైశ్వర్య దానములో నిట్టి పశువులుకూడ నున్నందున దానివలన తండ్రికి ఆపద కలుగునాయని యోచించిన నచికేతస్సునకు తనవంటి ఉత్తమధనము మిగిలియున్నదని స్ఫురించెను. తననుకూడ దానముచేయమని తండ్రిని కోరెను.

క వ మంత్రము శ్రుతిః ॥

సహోవాచ పితరం

తతకస్మై మాందాస్యసీతి ॥

ద్వితీయం తృతీయం తగ్ంహోవాచ

మృత్యవేత్వా దదామీతి ॥

తత = ఓ తండ్రి; కస్మై = ఎవరికి; మాం = నన్ను; దాస్యసి = ఇచ్చెదవు, ఇతి = ఇట్లని, సః = ఆ సచి కేతస్సు; పితరం = తండ్రితో; ఉవాచ = పలికెను. హ = నిశ్చయము; ద్వితీయం = రెండవసారి, తృతీయం = మూడవసారి (కూడనడిగెను) త్వాం = నిన్నును, మృత్యవే = యమధర్మరాజునకు; దదామి = ఇచ్చుచున్నాను. ఇతి = ఇట్లని; తం = వానికి, హ = నిక్కముగా (తండ్రి) ఉవాచ = పలికెను.

విశేషార్థము:— (1) కస్మై = ఎవనికి అనునపుడు అచ్చముగా ఋత్విజులకేకాదు. యముడు లోకపాలకుడు లోకపాలకునిగా యముని ఆహ్వానించి యుందురు. అట్లే దేవతలనందఱును యజ్ఞకాలమున ఆహ్వానములు చేయబడును. ఆరాధనయు జరుగును. యజమాని అర్హతనుబట్టి దేవతలు ప్రత్యక్షముగా నరుదెంచుచుండిరి. ఒక్కొక్కప్పుడు అప్రత్యక్షముగానుండి యజమానుని మనోభావములను యజ్ఞములోని కార్యవిధానమును పరిశీలించుచుండిరి. ప్రత్యక్షముగానున్నపుడు వారికిచ్చెడి యాహుతులను స్వయముగా స్వీకరించుచుండిరి. ప్రత్యక్షముగానపుడు అగ్ని ముఖమున లేక బ్రాహ్మణముఖమున స్వీకరించు

చుండిరి. అగ్నిహవ్యవాహనుడు, అతనిలో వ్రేల్చిన ఆహుతులను దేవతలకందిచ్చును, బ్రాహ్మణముఖమునయిచ్చినపుడు బ్రాహ్మణుడు దానిని అనుభవించును. ఆయనపొందెడి ప్రీతివలన దేవతలుకూడ ప్రీతినొందుదురు. అని ప్రతీతికలదు. కాబట్టి యజ్ఞయాగాదులలో ఆహ్వానింపబడిన దేవతలకు దానధర్మములుచేయుట సమంజసమే.

(2) దాన్యసి = అనగా నిచ్చెదవు. అనగా తనను దానమిమ్మని అదివరకే నూచించియుండెను, తానుకూడ తండ్రి దానముచేయ తగిన ఆస్తియని తెలిపి తనను యెవరికో యొకరికి దానమిమ్మని తండ్రికి మనవిచేసి యుండెను. తండ్రికాయధికారమున్నను తన తనయునియందుండు మోహముచే వెనుకాడుట సహజము. స్థిరసంకల్పుడయిన నచికేతస్సు ముమ్మారు బ్రతిమాలెను. ముమ్మారు కోరినపుడు అంగీకరించక తప్పదు. బ్రాధ్దమతములో తిశ్రరణ్యము కలదు. మనలో ముమ్మారు చెప్పిన యెడల బట్టుపెట్టుకున్న టేయని యర్థము.

(3) మృత్యువె = అనగా మృత్యువునకు అనగా మరణదేవతకు, అందుచే నచికేతస్సు చనిపోవునను అశ్లేలస్ఫురణము కలదు. అట్లుగాక మృత్యువె అనగా ధర్మరాజునకు అని అర్థము చెప్పవచ్చును. యముడు ధర్మరాజని ప్రసిద్ధి. సర్వధర్మములను నిష్పక్షపాతముగా తేల్చువాడు, అందువలననే అగ్నిహోత్రములో నొకపాదమును మంచిగంధములో నొకపాదమును ఉంచి రెంటిని సమానముగా భావించుచు తీర్పులనిచ్చుచుండును. మృత్యువునకిచ్చుచున్నాను అన్నందువలన కోపముతో చెప్పి

నని యూహించుచున్నారు. అధికమైన కోపకారణమునులేదు, కోపమున్నను తండ్రి తనయుని మరణము కోరడు అట్లు కోరెనని ఊహించుట పాడిగాదు. నవగ్రహముల పేర్లుచెప్పి ఇచ్చెడిదానములు వలెనే సచికేతస్సును ఏ బ్రాహ్మణునకో అర్పించనెంచి యుండును. పుత్రునియందుండు మోహబంధమును వీడుటకు ఎట్టి కేలకు సంసిద్ధుడయ్యెనని మాత్రము ఊహించనగును. ఈ దానమువలన ముగ్గురికును లాభముకలిగెను. యమునకు ఉత్తమ శిష్యుడు దొరికెను, ఇందులో 2 వ వల్లి 9 వ మంత్రము చూడనగును. సచికేతస్సుకు నుత్తమజ్ఞానప్రాప్తియు సమృతత్వమును కలిగెను, ద్వితీయాధ్యాయము 3 వ వల్లి 18 వ మంత్రముచూడనగును. వాజశ్రవసునకు సర్వసంపద దానమిచ్చిన మర్యాద దక్కినను, అంతియేగాక పరితాపమును తీరెను. పుత్రప్రాప్తియు కలిగెను. ఈ వల్లి 11 మంత్రము చూడనగును. కాన వాజశ్రవసుడు కొడుకును తీర్చెననిగాని కోపముతో దానముచేసెనని గాని ఊహించనక్కరలేదు. కోపముతో చేసిననుగూడ దానము కొంత ఫలితమునై నను ఇచ్చునని ఊహించవలెను. ఆంగ్లమహాకవి షేక్స్పియర్ చెప్పినట్లు (It blesses him that gives and him that takes) దాతను ప్రతిగ్రహీతను దానము ఉద్ధరించును. ఇచ్చుట దాతను ప్రతిగ్రహీతనేగాక దత్తమును గూడ ఉద్ధరించునని ఈ ఉపనిషత్ ఋషివు చేయుచున్నది.

తాత్పర్యము:— నన్ను ఎవరికి దానమిచ్చెనపు, అని తండ్రిని సచికేతస్సు అడిగెను. మరల అడిగెను. మూడవపర్యాయము గూడ బ్రతిమాలెను. ఇట్లు బ్రతిమాలుటలో నతని హృదయ

నైర్మల్యము విశదమగుచున్నది. మృత్యువను నామాంతరము కల యమధర్మరాజునకు నిన్ను ఇచ్చుచున్నానని తండ్రికుమారు నకు జవాబు చెప్పెను. ఈ జవాబు కోపముతో చెప్పెనని ఊహించనక్కరలేదు. భయపెట్టుటకు చెప్పెనని యెంచనక్కర లేదు. తండ్రి తనయులు సత్యవాక్య పరిపాలకులే తండ్రి బంకు టకు పుత్రవాత్సల్యము కారణమైనను పుత్రుని ప్రార్థనవలన మోహమువీడి తనయుని దానము చేసెను.

॥ (5) ప మంత్రము శ్రుతిః ॥

బహూనామేమిప్రథమో

బహూనామేభీమధ్యమః ।

కిం స్విద్యమస్య కర్తవ్యం

యస్మయాద్య కరిష్యతి ॥

బహూనాం = అనేకమందిలో; ప్రథమః = మొదటివాడ నుగా ఏమి అడుగుచున్నాను. బహూనాం = అనేకమందిలో; మధ్యమః = మధ్యవాడనుగా; ఏమి = పోవుచున్నాను, యమస్య = యమునియొక్క, కర్తవ్యం = చేయలేగినపని; కిం = ఏది; స్విత్ = అనుమానముగానున్నది, తోచుటలేదు; యత్ = ఏది మయా = నాచేత; అద్య = ఇప్పుడు; కరిష్యతి = చేయ నగుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) బహూనాం = అనేకమందిలో అనేక మంది వాజ్మత్రవసునియొక్క సంతానము కావచ్చును, లేదా శిష్యులు కావచ్చును, లేదా ఉభయులు కావచ్చును ఇట్లు శిష్యులు కుమార్తెలు ఉభయులు అని శ్రీ శంకరులవారు అన్వ

యించిరి. అట్లన్వయించి “ ఏమి ” అనగా అగుచున్నాను, సంచరించుచున్నాను, అని అర్థము చేసిరి. శిష్యవర్గముండ వచ్చును, యజ్ఞయాగాదిక్రతువులుచేసెడి బ్రాహ్మణునియొద్ద శిష్యులుండుట సహజమే శిష్యులలో ప్రథముడని చేప్పటచేత విద్యాభ్యాసములోను గురుశుశ్రూషలోను మొదటివాడని అర్థమగును, అట్లు చెప్పవచ్చును. కుమాశ్యలో పెద్దవాడను అని అర్థము చేయవచ్చును. అట్లు చేసిన యెడల కొంత చిక్కుకలదు. తండ్రికి పెద్దకుమారుని యందు ప్రేమ అధికము. అందుచే నదిని నొల్లడు మరియు తరకుమాళ్లు ఉన్నయెడల వారికి కూడ దానము చేయవలసి యుండును. అట్లు చేయని యెడల కొంత ధనమును వాజశ్రవసుడు దాచుకొన్న వాడగును. అట్లు భావించుట న్యాయముకాదు. మరియు ౩ వ మంత్రములో సచికేతస్సునిన్న వాడని చెప్పబడెను. కాన అతని తరువాత పెక్కుమంది బిడ్డలుండకపోవచ్చును. మొదటి మంత్రములో నొక్కనిపేరే తెలుపుటవలన బహుమంది కలరని ఊహించుటకును నీలుకాకున్నది. మరియు 11-12 మంత్రములలో తండ్రి ముఖిపడుచున్నట్లు చెప్పినేగాని తల్లి సోదరులు ఉన్నట్లు సూచింపలేదు, కాన బహునాం అన్నపుడు సంతాన ప్రసక్తి చేయకుండుటమేలు. బహునాం అనగా అనేకమంది మనుషులలో అని చెప్పట భావ్యము. అనేకమందిలో ప్రథముడుగా నడిగిరిని యర్థము. అనగా ఇట్లు తనను దానముచేయమని కోరినవారిలో నేనే మొదటివాడనని అర్థము. అప్పుడు బహునామేమి మధ్యముః అనునపుడు యమునివద్దకుపోవు అనేకులలో నేనొక్కడనని

యర్థము పొసగును. దీనికి శ్రీ శంకరులవారు సామాన్యమైన తెలివి తేటలుగలవాడనుగాని అధముడనుగాను అని అర్థము చేసిరి. కుమాళ్ళో, శిష్యులో పలకరింపబడిరని యెంచిన యెడల ఆ అర్థము పొసగును లేదా ఇచ్చట చెప్పిన అర్థమే సరిపోవును.

(2) యమస్య కర్తవ్యం = యముని కర్తవ్యము అనగా ఈ యజ్ఞములో యముని భాగమేమి? లేదా తనను స్వీకరించు విషయములో యముని కర్తవ్యమేమి? తనను స్వీకరించిన పిమ్మట యముడిమిచేయును అని అర్థమగును. స్వితో అనుపదము వాడుటవలన ఈ అన్నిటిలోనే యొక్కటియు నచికేతస్సుకు స్పష్టముగా తేలక సందేహాస్పదముగానున్నదని ఎంచవలెను. ఈ రెండవ పాదమునకు శ్రీ శంకరులవారిట్లు అర్థముచేయు చున్నారు. నన్ను యమునకు ఇచ్చటచేత యమునకెట్టి ప్రయోజనము కలుగగలదు? అట్లుగాక ఈ పాదమును రెండువాక్యములుగా విభజించి అన్వయించవచ్చును. అప్పుడు యమునికి ఈ యజ్ఞములో భాగమేమి? నన్ను దానముగా స్వీకరించునా లేదా? స్వీకరించిన పిమ్మట నన్నెట్లు ఉపయోగించును? ఇది మొదటి వాక్యమునకు అర్థము. రెండవ వాక్యమున కర్థము నావల్ల చేయబడ తగిన కర్తవ్యమేమి? యముడిచ్చట ప్రత్యక్షముగాలేదు. తండ్రి నన్నాయనకు దానమిచ్చెను. ప్రతిగ్రహీతను నేను వెదకికొనవలెనా లేదా ఆయన వచ్చువరకు మా తండ్రిగృహముయొద్ద యుండవచ్చునా? దానమివ్వబడిన నేను దాత గృహములో నిలుచుటెట్లు? అట్లు నిలచినచో నాకును నా తండ్రికిని మర్యాద నిలుచునా? అను భావములు అతనికి

తోచి యిందులో నాకర్తవ్యమేమి? యని యోచించుచుండెను. ఈ మంత్రముంతయు నచికేతస్సు స్వగతము. 6 వ మంత్రము కూడ నతని స్వగతమే. అది నచికేతస్సు తండ్రితో చెప్పిన వాక్యమని శ్రీ శంకరులవారు అభిప్రాయపడిరి. తండ్రి కుమాళ్ళమధ్య సంభాషణ జరిగినట్లు సూచనకనపడదు, ఈ రెండు మంత్రములు స్వగతముగానే యెంచవలెను.

తాత్పర్యము:— ఇట్లు నన్ను నేనే దానమిమ్మని అడుగుటలో నేనే మొదటివాడనని తోచును. ఏ ఇతర కుమారుడును తండ్రిని ఏకాలమునను ఇట్లుడిగియుండక పోవచ్చును. అనేకమంది యమునియొద్దకు పోవుచున్నారు. ఆ పోవువారిలో నేనొకడను. ఈ యజ్ఞమునందు యమునిని ఎందుకు ఆహ్వానించిరి? అతని కర్తవ్యమేమి? అతడు నన్ను దానముగా స్వీకరించునా? స్వీకరించిన పిమ్మట నన్నేమి చేయును? నాకర్తవ్యమేమి? ఆయము డిచ్చటలేడే. అతనియొద్దకు పోవుదునా! అతడు వచ్చువరకు మా తండ్రి గృహమున నుండునా! ఆయన ఉండనిచ్చునా! ఉన్నచో మేమిద్దఱము మాటతప్పిన వారమని అపభ్రాంతిపాలగుదుమా? ఇట్లనేకవిధముల తనలో తాను (నచికేతస్సు) యోచింపసాగెను.

౬ వ మంత్రము— శ్రుతిః ౫ 6

అనుపశ్య యథాపూర్వ

ప్రతిపశ్య తథా౭వరే ౫

సశ్యమివ మర్త్యః పచ్యతే ।

సస్యమివాజాయతేపునః ౫

పూర్వ = పూర్వమందు; యథా = ఎట్లు (జరిగినో) అనుపశ్య = స్మరింపుము; అవరె = ఇతరకాలములందు, తథా = అట్లే (జరిపిరని) ప్రతిపశ్య = గమనించుము, మర్త్యః = మనుష్యుడు; సస్యం = పైరు; ఇవ = వలె; పచ్యతే = పండబారు చున్నాడు పునః = మరల; సస్యమివ = పైరువలెనే, ఆచాయతే = పుట్టుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) అనుపశ్యప్రతిపశ్య = పశ్య అనగా చూడుము. అను, ప్రతి, కలుపుటచే అధికముగా విశేషముగా తదేక ధ్యానముతో అని అర్థము. తప్పలేకుండ నుండునట్లు పరిశీలించి చూడవలెనని యర్థము.

అందుచేత భూతకాలమును గూర్చి సంస్మరించుమనియు ప్రస్తుత కాలమునుగూర్చి గమనించుమనియు చెప్పట భావ్యమే.

(2) అవరె = ఇతరకాలములందు అనగా పూర్వకాలము గాక తక్కిన సమయములందు అని చెప్పవచ్చును. ఇతరులు అని కూడ అర్థముకలదు. ఇతరులు ఎట్లు ప్రవర్తించిరో చూడమని భావము. పూర్వకాలమందును, ఈ కాలమందును ఉన్న జనులు ప్రవర్తించిన విధానము గమనించమని తనకుతానే ఉద్బోధించుకొనుచున్నాడు, ఇది సత్యవాక్య పరిపాలననుగూర్చి కావచ్చును, అట్లే శ్రీ శంకరులవారు అభిప్రాయపడిరి. తండ్రి నచికేతన్ను చేసిన బోధగా ఎంచిరి. ఇది స్వగతమని పైన తెలుత బడెను. కాన తనను తానే యుద్బోధించుకొనుట యగును. తనను దానము ఇమ్మని తండ్రిని కోరెను. తండ్రి దానమిచ్చిన పిమ్మట వెనకాడుట సమంజసముకాదు. పూర్వకాలమునను

ఈ కాలముననుకూడ అనేకులు సత్యవాక్యపరిపాలననే చేయుచున్నారు. అని భావించెను. అట్లుగాక పూర్వకాలమునను ఈ కాలముననుకూడ నశ్వరులయిన మానవులు వరిపైరువలె పుట్టుచున్నారు, దానివలెనే పండబారి యెండిపోవుచున్నారు. సస్యజీవితము కొన్ని మాసములు మాత్రమే. మనుజుజీవితము దానికంటె నత్యధికము. కొన్ని సంవత్సరములు పట్టును. అయినను కాలస్వభావమును గమనించినప్పుడు మనుష్యజీవితముగూడ స్వల్పమే. ఇచ్చట కాలపరిమితకన్న జీవిత విధానముల పోలిక ముఖ్యము. పైరువలె ఆలోచనారహితముగా, అదర్శరహితముగా, సంకల్పిత సాధనారహితముగా జరిపెడి మనుష్య జీవితము నిష్ప్రయోజనమని నచికేతస్సుకు తట్టెను. అంతియేగాక పూర్వకాలము పరకాలము అని చెప్పటచేత ఇంకొక ఊహకూడ నతనికి కలిగియుండునని ఎంచవచ్చును. పూర్వమందు చేసిన యజ్ఞయోగాది క్రతువులే మరల మరల చేయుచుండుట దాని స్వభావము. దాని అవశ్యకత. దాని అంతరార్థము గ్రహించకయే ముట్టకము 1-2-8 మంత్రములో చెప్పినట్లు “అధేనై వసీయ

♦ అంగముల (Why do you yegetale) అని ప్రశ్నింతుడు. ఎవడు బుద్ధివికాసము చూపక మనుషుడిన్న పామువలె మందుడయి సోమంగా అహరనిగ్రాసులతో తృప్తిపడుచుండునో, దానిని పై విధమున తృప్తింతుడు. అట్టి జీవితమునకు సస్యజీవితమని యర్థము. పశుజీవితములా కొంతవరకు స్థావికచలనముండును. కొంత మనోబీజములు కనపడుచుండును సస్యజీవితములా ఆ గొండునకూడలేవు. సస్యజీవితము పశుజీవితముకన్న కొనఁపుని అర్థము.

మానాయథాం ధాః ” గృడ్ధీవానిచే నడిపించబడు గ్రుడ్డివారివలె ఇక్కాలమునగూడ నడచుట భావ్యముకాదని నచికేతస్సుకు తోచియుండును. సర్వసంగపరిత్యాగమునువిధించెడి విశ్వజిద్యాగము కూడ అతనికి నచ్చలేదని సూచనకలదు. కర్మకాండ యందు నిర్వేదము (ముండకం) (1-2-12) కలిగెను, శ్రద్ధా అవివేక. అని రెండవమంత్రములో చెప్పినదాని అంకురమే ఇది.

(3) పచ్యతే=పచన అనగా పండుట లేక పండుట పరిణతి నొందుట, సస్యములనన్నిటిని సూర్యుడు మొలపించుచున్నాడు. పెంచుచున్నాడు పండించుచున్నాడు. ఇది యంతయు సూర్యుని పంటకమే పండుటతో నాగక పడిపోవుటకూడ ఇచ్చటసూచింపఁ జడినది.

తాత్పర్యము:— పూర్వకాలమందెట్లు జరిగెనో స్మరించ వలెను. ఇతరసమయములందు ఎట్లు జరుగుచున్నదో గమనించ వలెను. పూర్వులు ఎట్లు ప్రవర్తించిరో అట్లే ఇక్కాలపువారును ప్రవర్తించుచున్నారు. సామాన్య సస్యమువలె (పైరువలె) పుట్టుచున్నారు, పెరుగుచున్నారు, పండుచున్నారు, ఎండుచున్నారు పడిపోవుచున్నారు. అంతకంటె మేలైనజీవితము గడుపుటలేదు. మానవులన్నందుకు మానసిక శక్తులనుగాని ఆధ్యాత్మిక శక్తులనుగాని వినియోగించుటలేదు. గ్రుడ్డివారివలె పూర్వప్రత్యోపనే పోవుచున్నారేకాని తమ జీవిత పథమార్థమునుగాని, తాము చేసెడి కార్యముల అంతరార్థమునుగాని గ్రహించుటలేదు. అని గమనించిన నచికేతస్సునకు సామాన్య మానవజీవితమునందును తన తండ్రులు మొదలగువారు చేయు

కర్మకాండయందును వైశ్వాగ్యము పాడమెను. పూర్వులును ఇష్టావహును అవలంబించెడి సత్యవాక్య పరిపాలనము మాత్రమతనికి నచ్చి దానిననుసరింప స్థిరమనస్కుడయ్యెను.

౭ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 7

వైశ్వానరః ప్రవిశత్యతిథిః

బ్రాహ్మణో గృహణ్ ।

తస్యైతాన్ శాంతిం కుర్వన్తి

హరవై వస్వతో దకమ్ ౫

బ్రాహ్మణః = బ్రాహ్మణుడు; అతిథిః = అతిథి; వైశ్వానరః = వైశ్వానరుడు (అయి) గృహ్ = గృహస్థుల ఇండ్లలో ప్రవిశతి = ప్రవేశించుచున్నాడు; తస్య = వానికి, ఏతాం = ఈ; శాంతిం = శాంతిని; కుర్వన్తి = గృహస్థులు చేయుచున్నారు. వైవస్వత = సూర్యునికుమారుడగు యముడా! ఉదకం = నీటిని; హర = తెమ్ము.

విశేషార్థము:— 6 వ మంత్రములో చెప్పిన ఆలోచనచేసిన పిమ్మట సచికేతస్సు యముని నివాసస్థానమునకు వచ్చెను. ఎట్లు వచ్చెనో, ఎన్నట్లు వచ్చెనో ఈ ఉపనిషత్ తెలుపుటచేయలేదు. కాని సకరీరుడై వచ్చినట్లే ఎంచవలెను. ఏలయన:— తన కాయమును ఎచ్చటను దాచినట్లు చెప్పలేదు. అంతియే గాక యమునిచే వీడ్కోలుపొంది తండ్రయొద్దకు పోవుచునని 10 వ మంత్రములో తెలుపుచున్నాడు. ఈ సచికేతస్సు కృతయుగమువాడై యుండనోవును, కృతయుగములో దశరథుడు దేవేంద్రుని సహాయార్థము పోయియుండెను. ద్వాపరయుగ

ములో దుష్కర్మము ఇంద్రుని సహాయార్థము దేవలోకమునకు బోయెను. అట్లే ద్వాపరాంతమున అష్టనుడు స్వర్గమునకు వెళ్లి వచ్చెను. శ్రీకృష్ణుడు దుక్కిణీసమేతుడై పోయివచ్చెను. కాన పూర్వకాలమున మనుష్యలోక దేవలోకములమధ్య రాకపోకలు జరుగుచుండెను. ఋగ్వేదములో దేవతలు మనుష్యులును సామాన్య మిత్రులవలె బంధువులవలె అన్యోన్యముగా ప్రవర్తించినట్లు తెలుపు. ఋక్కులు కలవు. అట్లే సచి కేతస్సుగూడ బొందితో నే యమలోకమునకు బోయెనని ఎంచవలెను. అతడు మరణించెనని యెంచరాదు. ఈ మొదటి వల్లలో భోగవిధానములను భోగ్యపదార్థములను ఎన్నిటితో ఆకర్షవంతముగా యముడు తెలిపి యుండను. అవన్నియు సామాన్య మానవశరీరముతోనే యుపయోగించతగినవి.

(1) అతిథిః = బ్రాహ్మణుడు = సచి కేతస్సు బ్రాహ్మణుడని యర్థము, అతిథిగా యమునిసదనమునకు వచ్చెనని భావము. ఇచ్చట బ్రాహ్మణుడును పదమునకు బ్రహ్మజ్ఞానియని చెప్పటకు వీలుపడదు. బ్రహ్మజ్ఞానమంతయు నింకను పొందవలసియే యున్నది. జాతి బ్రాహ్మణుడనియే యూహించవలెను. ఊస వయస్కుడుకూడ నయియుండుటచే నప్పటి సంఘమువలన బ్రాహ్మణుడని యెంచబడినవాడే. బ్రాహ్మణమాత్రుడే అయి యుండవలెను. అతిథియని వాడుటచే పూజార్హుడని యర్థము. అతిథివలె పూజనీయుడని ఋగ్వేదములోని ఋక్కు తెలుపుచున్నది.

2 వైశ్వానరః = సమస్త నదులయందునున్నవాడు. అగ్ని

యని దీనికర్థము చెప్పచున్నారు, కావచ్చును. అంతకుండుగా
సమస్త జీవకోటిలోనుండు ఆత్మశక్తి లేక ప్రాణశక్తి యని
చెప్పట భావ్యము. భగవద్గీత 15 అధ్యాయము 14 వ శ్లోకము
“అహం వై శ్వానరోభూత్వా వ్రాణానాం దేహమాశ్రితః” ।
నేను వై శ్వానరుడనుపేర వ్రాణు... దేహమును ఆశ్రయించి
యున్నాను. వై శ్వానరుడు పరమాత్మయేయని అర్థము.
మాట్లాడకముందే శివ మంత్రములో వై శ్వానరుడు జాగరిత
స్థానుడు ఆత్మయొక్క ప్రథమపాదమని చెప్పబడెను. కానవై శ్వా
నరుడనగా దృశ్యవిశ్వమును, గ్రహించగల ఆత్మశక్తి. 1 ప్రశ్న
7 వ బ్రాహ్మణములో “ఏష వై శ్వానరో విశ్వరూపః ప్రాణః
గ్నిరుదయతే” ప్రజాపతినుండి పుట్టిన ప్రాణశక్తి వై శ్వానరు
డను పేరుకలిగి అగ్నిగానువయించుచున్నది. కాన వై శ్వానరు
డనగా సర్వజీవకోటియందుండు ఆత్మశక్తియని చెప్పవలెను.
ఇచ్చట ఆ వై శ్వానరుడు బ్రాహ్మణ రూపమున అతిథియగు
చున్నాడు. కాబట్టి బ్రాహ్మణుడు సర్వజీవకోటికి ప్రతినిధిగా
వచ్చెనని అర్థము. దానినే ఆంగ్లములో (Representative
soul) అని చెప్పవచ్చును. ఇచ్చట ఈ భావము పొసగుచున్నది
నచికేతస్సు సమస్త లోకమునకుగా సమన్యాయ తీర్పుచేపు
చున్నాడు. కాన మానవావలికి జీవకోటికి అతడు ప్రతినిధియని
చెప్పనొప్పును. “అభ్యాగతస్త్వయంవిష్ణుః” అని ఆభ్యాగ
తులు స్వయముగా విష్ణువేయని ఆరాధించెనటెను, అందుచేత
గూడ నిచ్చట బ్రాహ్మణ అతిథి జీవకోటికి ప్రతినిధియనియే
చెప్పవలెను.

(3) శాన్తి = శాన్తి అనగా శ్రమపడివచ్చిన అతిథికి శాన్తి కల్పించుట. పూర్వసంప్రదాయము, మొట్టమొదట పాద్యమివ్వవలెను. దానితో సతిధి కాళ్లు చేతులు కడుగు కొనును. తరువాత ఆసన మివ్వవలెను, దానిపై అతిధి ఆసీను డగును, పిమ్మట అర్ఘ్యమివ్వవలెను. ఆ అర్ఘ్యము పానకము గాని తేనెగాని తత్తుల్యముగు నితరపదార్థములుగాని ప్రయాణా యాసము తీరుటకై ఇవ్వవలెను. పిమ్మట భోజనాదీతరసక్తార ములు చేయవలెను. ఇట్లతిధికి శారీరక మానసిక శాన్తినికల్పించ వలెను. జ్ఞానశ్రమములలో నిదియే ఆచారమునుసరింపబడెను. అక్కడ నొక చిన్న వస్త్రముకూడ నుంచెదరు, దానితో కాళ్లు చేతులు తుడుచుకొందురు. పాద్యముతో సతిధికి స్వయముగా గృహసే కాళ్ళుకడుగు ఆచారమును కలదు.

(4) వైవస్వత = వివస్వతుని కుమారుడు. వివస్వతుడనగా సూర్యుడు. సూర్యునికుమారుడు వైవస్వతుడు, సూర్యుడు సమస్త ప్రాణికోటికి రక్షకుడు. అతనికుమారుడుకూడ సదే లక్షణములు కలవాడు, అందుచేతనే యతనికి ధర్మరాజను పేరు గూఢీయయ్యెను. అతని కర్తవ్యములలో నొకటి శరీరపరివర్తన ములు చేయించుట, అనగా శరీరనాశము లేక మరణము కలిగిం చుట, ఈ మరణముయొక్క ప్రధానోద్దేశము ఆత్మరక్షణయే జీవరక్షణయేయని భావించవలెను. అజ్ఞానముచే మృత్యువు భీకరముగా కనపడుచున్నది. జ్ఞానదృష్టితో జూచిన యెడల నయ్యది అవసరమైన పరిణామమే. ఆత్మ విశ్వములో జరిపెడి వీర్ఘయాత్రలో కొన్ని కొన్ని మణిలు లేక విశ్రాంతిస్థానములు

కలవు. నిష్ప్రయోజనమైన శరీరమును సకాలమున విడిపించి భవిష్యత్పరిణామమునకు అనువగు నూతన శరీరమును కల్పించుచుండును. (Tennyson) అను ఆంగ్లముహూళవి భీకరముఖముగల మృత్యువు నిజమునకు ముద్దులుగొలుపు పడునారేండ్ల బాలకుమారుడని తెలిపెను. (Goareth and Lynette) రప్పిస్త్రీ కవిసార్వభౌముడుకూడ భీకరమగు మృత్యువు మరుజన్మమున మాతృరూపమున ప్రత్యక్షమగుచున్నదని చెప్పెను. ఇచ్చట వైవస్వత అను పదమువాడుట సమంజసము. వీలయిన యముడు తన భీషణ కర్మను సచికేతస్సుపై ప్రయోగించక అతనికమృతత్వమిచ్చు విద్య నేర్పుచున్నాడు. అతని కిచ్చుటయేగాక ఇతరులకందఱకును అట్టి యవకాశమునే ఇచ్చుచున్నాడు. కాన యముడు అమృతప్రదాతయ్యి లోకరక్షకుడయి తండ్రి పేరును నిలువబెట్టుచున్నాడు. ద్వితీయాధ్యాయము 6 వ వల్లి 18 వ మంత్రము చూడనగును. “అన్యోవ్యేవంయో వీత్ అధ్యాత్మమేవం” ఈ విధముగా సధ్యాత్మను తెలిసిన ఇతరులుకూడ రక్షింపబడుదురు.

(5) హర = తెమ్ము. ఇది + యమునకు ఆజ్ఞ లేక సలహా, అచ్చట గాఢ ఇట్లున్నది. సచికేతస్సు యమపురికి వచ్చునప్పటికి యముడింటలేడు, ఇతరచోట్లకు పోయెను. యముని యింట సచికేతస్సు మూడురోజులుఉపవసించెనుఆయనరాగానెలయన భార్యయోపరివారమోసచికేతస్సుయొక్కసంగతిచెప్పిఉడకమును

♦ యముడు పరీక్షాధికారిగూడ ౫ వల్లిలోగ నచికేతస్సును పరీక్షించి యే పిమ్మట అమృతవిద్య బోధించెను.

శాస్త్రనిరూపకధోనోకతిరెంచుచిక్కనమస్యలుకనుపడుచున్నవి.

(1) యముడు ఎచ్చటికిపోయెను! ఆయన లేనపుడు తనస్థాన
ఎవరుండి పనులు నిర్వర్తించిరి? ఆయన లేకున్నను
ఇంటనున్న ప్రతినిధిగాని, భార్యగాని, నచికేతస్సునకు ఏల
ఆతిథ్యమిచ్చులేదు? యముడు తిరిగి వచ్చినపుడు ఉదకమును
నీవేతీసికొని రమ్మనమని సలహా లేక ఆజ్ఞయిచ్చుటకన్న వారేల
తెచ్చి అందించలేరు, ఏల హఠాత్తు పదమునకు తీసికొనిరమ్మ
అనిగాక మేమిచ్చినది పుచ్చుకొనుము అని అర్థము కలదు.
అదియే సమంజసము. అతిథి ప్రారంభమునుబట్టి గృహస్థు తానే.
నీకు తెచ్చుటయును మర్యాదగానే యుండును. యమునియొద్దకు
వచ్చెడివారిలో సతిధులెవరో, మతణించి వచ్చినవారెవరో.
ఆయన పరోక్షమున నిర్ణయించువారు లేరని యూహించ
వచ్చును. పైన తెల్పిన క్లిష్టస్థితులు విచారించ తగియున్నవి.
అతిథిపూజ ప్రకృత్యనుని తెలుపుటకు ఉపనిషత్కారుడు 7-8
మంత్రములను ప్రవేశపెట్టెనాయని ఎంచవచ్చును. కాని యది
యును భావ్యముకాదు. ఏలయన— 9వ మంత్రములో మూడు
రాత్రుల ఉపవాసమునుబట్టి మూడు వరములు యివ్వబడినట్లు

దేశతెలు అహ్వనింపబడి మానవుల గృహములకు వచ్చిసప్తడు వారికి
ఆతిథిపూజ జరుగవచ్చునని, అట్లేదేశతెలు యొద్దకు మానవులు పోయినపుడు
తీసికొని ఆతిథిపూజ జరుగుచున్నది. యముడుకూడ తానువిలువని నచికేతస్సును
సతిధిగా భావించి సత్కరించెను. అందుచేత సతిధి సత్కారము ఎంతయో
ప్రకృత కర్మగా ఎంచబడెనని విశదమగుచున్నది. ఆ కాలమువలన దేశకఠో
పనిషత్తు అహ్వనముకూడ నూచితమగుచున్నది. పశ్చాత్తిచ్చువాడు
(ఓటర్) ప్రతినిధి (Representative) ఇద్దఱునూ ప్రమాణము.

కలదు. కాన ఈ మూడుర్మాత్రుల ఉపవాసము కథలోని ఆవశ్యకమయిన అస్తర్భాగమే అయియున్నది. ఈ సచికేతస్సునికథ వివిధరూపముల అనాదిగా లేక ఆదినుండి పరిణామము నొందుచున్నది. దానిని గూర్చి పీఠికలో చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— గృహస్థుల యిండ్లకు సమస్త జీవకోటికి ప్రతినిధిగా నెంచఁతగిన బ్రాహ్మణుడు అతిథిగా వచ్చినపుడు ఆ గృహస్థులు ఆ అతిథికి అర్ఘ్యవాద్యాదులొసంగి శరీరమనశ్శాస్త్రులను కట్పించి సంతోషపెట్టెదరు. యథావిధిగా సతిథిపూజ చేయుట పూర్వాచారమై యున్నది. అతిథిని మహావిష్ణువుగాను సమస్తమునకు ప్రతినిధినిగాను ఆదరించవలెను. ఈ సూత్రము ననుసరించి యముడును సచికేతస్సును ఆదరించెను. అచ్చట నున్న వారెవరో ఉదకమును తెచ్చి ఓ సూర్యకుమారుడా! దీనినిగైకొని అతిథిపూజ చేయమని యమునితో మనవిచేసిరి.

౩ వ మంత్రము శ్రుతిః ॥ ౪

† ఆశావరీక్షా సంగతగ్ం సూన్యతాంచ ।

ఇష్టాపూ రై పుత్రపశూశ్చ సర్వా ।

ఏతద్వృక్షై పురుషస్యాల్పమేధసా

యస్యానశ్న వసతి బ్రాహ్మణోగృహే ॥

యన్య = ఏ; అల్పమేధసః = స్వల్పబుద్ధిమన్తుడగు; పురు

† “ సరస్వరం భావయంతః శ్రేయః పఠమ వాప్యభధ ॥ భగవద్గీత ౩ ఆధ్యాయః 11 శ్లోకము. అన్యోన్యము గౌరవించుకొనుచు అని తెప్పినదే ఇచ్చటను పర్తించుచున్నది.

షస్య=మానవునియొక్క, గృహే=గృహమందు; బ్రాహ్మణః=
బ్రాహ్మణుడు, అనశ్నాత్ = భుజించకుండు ఉపవసించి, వసతి=
నిలుచునో తస్య=అతనియొక్క, ఆశాః=ఆశలును; ప్రతీక్షాః=
ఆతురతతో నెదురుచూచుచుండెడి ఫలితములును, సంగతం=
సత్సంగత్యమువలని ఫలితములును; సూన్యతాం = సత్యజీవి
తము వలని ఫలితములును; చ = మరియు ఇష్టాపూర్తై = ఇష్టా
పూర్త కర్మలవలన కలిగెడి ఫలితములును; పుత్రపశూక్ =
బిడ్డలు పశువులును, చ = మరియు ఏతత్ = ఈ; సర్వాత్ =
సమస్తమును; వృక్షై = నాశనమగుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) ఆశాప్రతీక్షై=ఆశయనగా సాధ్యమో
అసాధ్యమో తెలియకనే యేదియో లభించవలెనని కోరిక.
ప్రతీక్షయనగా తప్పక లభించునని ఊహకలిగి ఎదురుచూచు
చుండెడి ఫలితము. రానున్నదని తోచి త్వరలోవచ్చునని,
రావలెనని కాంక్షించెడి ఫలితము.

(2) సంగతం = పూర్తిగా కలసిపోవుట మంచివారితో
కలసిపోవుట లేక సత్సంగత్యము.

(3) సూన్యతాం = సత్యవచనమువలన కలిగెడి ఫలితము
అని చెప్పవచ్చును. సత్యముమీద నాధారపడిన జీవితమనియు
చెప్పవచ్చును.

(4) ఇష్టాపూర్తై = ఇష్టకర్మలు శ్లో ౪ అగ్నిహోత్రం తప
శ్చత్వం ధూతానాంచాను పాలనం । ఆతిథ్యం వైశ్యదేవశ్చ ॥
పూర్తకర్మలు శ్లో ౪ వాపీకూప తటాకాదిదేవతాయుతనానిచ ।

అన్నప్రదాన మారామః య ఇట్టి కార్యములవలన కలుగు ఫలితములన్నియు

(5) అల్పమేధసః = మేధస్సు అవగాః— యోచనశక్తి అని, అల్ప = కొద్దిగాకలవాడు అల్పమేధస్కుడు అనగా దూర సాలోచన లేనివాడని యర్థము. ఆ వ్యక్తి బుద్ధిహీనుడని అర్థము. చెప్పరాదు. అతనికి సత్సంగత్యము సూన్యతము ఇష్టాపూర్వ కర్మలు ఆరోపించబడినవి. కాన కొంతవరకు భాగ్యకాభివృద్ధి కలవాడే అతనికి తెలియని విషయము అతిథిపూజ. అతిథిగా వచ్చిన బ్రాహ్మణుని ఆదరించకపోవుట మహాలోపమని అర్థము. దైవమెచ్చటనో నున్నాడనిగాక తన యింటికివచ్చు ప్రతిజీవీ లోను దైవమున్నాడనియు ప్రతిజీవీయు నా దైవముయొక్క స్వరూపమో ప్రతినిధియో అయినాడని గ్రహించక పోవుటయే అతనియందుండు లోపము. ఈశావాస్యము 6-7 మంత్రములలో చెప్పిన సత్యము గ్రహించలేదని అర్థము. అట్లు పరాత్పరుని సర్వ వ్యాపకత్యము గ్రహించి యాచరణలో పెట్టకపోవుటయే లోపము.

(6) వృక్షై = నాశనమగుచున్నది. అతిథిని నిర్లక్ష్యము చేయుటవలన పూర్వపుణ్యకర్మలు నాశనమగుచున్నవి. బుద్ధి పూర్వకముగా కాకపోయిననుకూడ అతిథి నిర్లక్ష్యము పాప కారి అని స్ఫురించుచున్నది.

తాత్పర్యము:— ఎవరు దూరపు ఆలోచన లేక తపయినికి వచ్చిన అతిథికి అన్నము పెట్టక ఆదరించడో, ఆదరణలేకుండ అతిథి ఎవని యింట్లో ఉపవసించి నివసించునో, అటు గృహస్థు

యొక్క ఆశలను. అతడు కాంక్షించెడి ఫలితములును సత్సాంగ త్యము, సత్యజీవితము, ఇష్టాపూర్ణ కర్మలు వలన కలిగెడిఫలిత మంతయు అతని సంతానమును, అతని పశుధనమును, అంత యును ఈ యతిధి అనాదరణచే నశించిపోవుచున్నది.

౯ వ మంత్రము శ్రుతిః యి 9

తిస్రోరాత్రీర్యదవాత్సీర్ణహేమే ।

అనశ్నస్రహ్మన్న తిధిర్నమస్యః ।

నమ స్తైస్తు బ్రహ్మ స్వస్తి మేస్తు

తస్మాత్ప్రతితీర్వరాన్వృణీష్వ యి

నమస్యః = పూజింపఁగల అతిథిః = అతిథివై న; బ్రహ్మ = బ్రాహ్మణుడా! తె = నీకు; నమః = నమస్కారము అస్తు = అగుగాక, యత్ = ఎందువలన; మే = నాయొక్క గృహే = గృహమందు, తిస్రః = మూడు; రాత్రీః = రాత్రులయందు, అనశ్న = నిరాహారముగా; అవాత్సీః = నివసించితివి. తస్మాత్ = కాన ప్రతి = బదులుగా, త్రీ = మూడు, వరా = వరము లను; వృణీష్వ = కోరుము, బ్రహ్మ = ఓ బ్రాహ్మణుడా! మే = నాకు; స్వస్తి = భద్రత; అస్తు = కలుగుగాక!

విశేషార్థము:— (1) *త్రిసోరాత్రీః=మూడురాత్రులు=
యమునియింట మూడురాత్రులు నచికేతస్సు ఉపవసించి
యుండెను. మూడు రాత్రులనగా:— మూడు పగళ్ళు, మూడు
రాత్రులు అనగా మూడుదినములని అర్థము. ఈ దినమునకు
మనుష్యమాన ప్రకారముగల కాలపరిమితికిని దేవమానప్రకా
రముగల పరిమితికిని కొంత భేదము కలను. మానవుఁలొక్క
సంవత్సరము దేవతలొక్క రోజుగానుండును. అట్లు భావించిన
యెడల మూడు సంవత్సరములు జరిగియుండవలెను. కాని ఆ
కాలమున దేవతలు, మానవులు, స్వేచ్ఛగా రాక్షసాదులు
జరుపుచున్నందున ఉభయులకును ఒక్కఁగా కామానముకలదని
ఊహించనగును. మూడురోజులవరకు నచికేతస్సు ఉపవసించి
వలసిన కారణము స్ఫురించుటలేదు.

(2) నమస్యః = పూజింప తగినవాడు, అతిథి స్వయా
పూజనీయుడని భావము. యముడుకూడ నుత్తమమార్గవర్తకు
డగుటకు నిట్లునర్చెనని ఊహించవచ్చును. లేదా దేవతలకు
కూడ నతిథిపూజ కర్తవ్యమగుటచే మానవులకు అత్యాచార్యక

* యముడు ఇతర పుణ్యదేవతలకు పోయినట్లు ఈ మంత్రములతోనూ పరమ
తేదు. ఆయన ఆచ్చటనేయుండి నచికేతస్సుకు దర్శనమిచ్చి తనకు ఊహించ
వచ్చును. దానికిని ఆతని ఉపవాసమునకును కారణముండి యు సందేహం.
నచికేతస్సుకు కలిగిన శ్రద్ధను పరీక్షించుట ఒక కారణమే ముందని మృగం.
నచికేతస్సు పూర్వ చరిత్రతో జూపములేనైన యున్నచో నచికేతస్సు
టని ఇట్టి అవకాశము కలిగించి యుండవచ్చును. మూడు రాత్రులను
భాషయకూడ నచికేతస్సు ఊహకల్పితమై యుండును. అనగా

(Subjective feeling)

మని ఊహించవచ్చును.

(3) స్వస్తిమే అస్తు = యముడు తన యింటిలో జరిగిన అపరాధమునకు చేసిన పరిహారము గమనించ తగియున్నది. 7వ మంత్రములో సూచించినట్లు (1) అన్యపాద్యాదుల నిచ్చెను. (2) అతిథికి నమస్కరించెను, కోరిన మూడువరముల నిత్తునని వాగ్దానముచేసెను, ఇంతటితో నతిథి తృప్తిపడునని తలంచి అనుమానము తీరుటకై నాకు మీ ఆశీర్వాచనము కావలెనని నచికేతస్సును యముడు కోరెను. ఆ కాలమున మానవులలో నగ్రగణ్యాలు దేవతలను శపించుటయు ఆ శాపఫలములను పొరనుభవించుటయు సంభవించుచుండెను. శాపవిమోచనము కూడ దేవతలకు మానవులనుగ్రహించుచుండిరి. సనకసనంద నాదులు వైకుంఠ ద్వారపాలకులగు జయవిజయులను శపించి శాపవిమోచనమును కూడ అనుగ్రహించిరి. ఇట్టి నిదర్శనములు అనేకములుకలవు. అందువలననే యముడు నాకు స్వస్తి కలుగు నట్లాశీర్వాదింపుడని ప్రార్థించెను.

(4) ప్రతి = బదులుగా ఈ వరములివ్వనిచో నతిథి శపించు నని భయపడి యీ వరములిచ్చునట్లు వాగ్దానము చేసెనని ఊహించనక్కరలేదు. నచికేతస్సుకు కోపమువచ్చినట్లు సూచన లేదు. ఉపవాసమువలన బాధపడినట్లు సూచనలేదు, దాన మివ్వబడి వచ్చినవాడుగాన ప్రతిగ్రహీతను కలియుటకై ఆతని రత పడుచుండెను. అందుచేత నిరాహారమతనికి బాధాకరముగా నుండియుండదు. మరియు యమలోకమున కలిగెడి ఆహారమును మనుష్యలోకములో కలిగెడిదానికన్న భిన్నముగానుండియుండ

వచ్చును. అది ఎట్లున్నను యముడు తన యాదార్యమునుబట్టి వరములనీయ సంకల్పించెను. ఆ సచికేతస్సు ప్రవర్తనను ఊహించి మెచ్చుకొని వరములనియ్య పూనెనని ఊహించ వలెను.

తాత్పర్యము:— నీవు పూజనీయుడవు అతిథివి. బ్రాహ్మణుడవు నీకిదే సమస్కారములు, నీవు మూడురోజులు నాయుంటిలో నుపవసించితివి. అట్టి అపచారమునకు కినియకుము బ్రాహ్మణుడవు కనుక నీ ఔదార్యమునుబట్టి నాకాపదరాదని నాకు తెలియును, నీవుచేసిన అఖండత్యాగమును నీ పూర్వ చరిత్రనంతను నేను దివ్యదృష్టిచే కనిపెట్టితిని. నీ సచ్చరిత్రకును నీ సంపూర్ణ త్యాగమునకును నేను మెచ్చి నీకు వరములనీయ సంకల్పించితిని. ఇష్టమైన మూడు వరములను కోరుమా నాకు భద్రము కలుగునట్లు నన్నాశీర్వదింపుము.

౧౦ వ మంత్రము శ్రుతిః 10

శాంతసంకల్పస్సమనాయథాస్యాత్
 వీతమన్యః శాతమోమాభిమృతోఽ
 త్వత్ప్రసృప్తం మాభివచ్ఛ్రేత
 ఏతత్ప్రయాణం ప్రథమం వరం పృశ్య

మృతో! ఓ యముడా శాతమః = నాతండ్రియగు శాతముడు; మా అభి = నాయెడ లేక నన్ను గూర్చి, శాస్త్రసంకల్పః = శాస్త్రించిన సంకల్పము కలవాడును; సుమనాః = మంచి మనస్సు కలవాడును; వీతమన్యః = దుఃఖరహితుడును; యథా = పూర్వమెట్లో (అట్లు) స్యాత్ = అగుగాక, త్వత్ = నీవలన;

ప్రసృప్తం = పంపబడిన, మా = నన్ను గూర్చి, ప్రతీతిః = తృప్తి పఃసవాడై; అభివదేత్ = నాతో మాట్లాడుగాక! ఆదరించు గాక! ఏతత్ = దీనిని; త్రయాణాం = మూటిలో, ప్రథమం = మొదటిదై న; వరం = వరముగా, వృణే = కోరుచున్నాను.

విశేషార్థము:— నచికేతస్సు యముని ఆదరణకు ప్రసన్నుతకు సంతోషించినవాడై కృతజ్ఞుడయ్యెను. కాగానే అతనికి పోచిన మొదటి విషయము తండ్రి దురవస్థ తానిని తొలగించుటకై మొదటి వరము కోరెను. తండ్రి కోపగించి తన మరణమునకు కాగకుడయ్యెనని నచికేతస్సు తలంచలేదు.

(1) శాంతసంకల్పః = సంకల్పమనగా మనోవృత్తిని సూచించును. వివిధమైన ఊహలు కలుగుచుండును. వాజశ్రవసుడు విశ్వజిద్యాగము చేయుటయు నందులో సంతర్భాగముగా జ్యేష్ఠపుత్రుని యవధర్మరాజుకు దానమిచ్చుటయు తత్ఫలితముగా తనయు డదృశ్యుడగుటయు తలంచుకొని పరిపరి విధముల వాజశ్రవసుడు ఆలోచనా పరంపరలో మగ్నుడయి యుండవచ్చును. ఆవేదనపొంది యుండవచ్చును. దుఃఖముచెంది యుండవచ్చును. మొట్టమొదట కోపము ఒక్కింత కలిగెనని ఊహించినను కూడ నదియెప్పుడో సమసిపోయి యుండును. ఇతర భావములే మిక్కుటమగుచుండును. అందుచేత వివిధ విపరీత ఆలోచనలు నన్ను గూర్చి పొందుకుండుగాక అని తండ్రి యొక్క మనశ్శాంతిని తనయుడు కోరెను.

(2) వీతమన్యః = మన్యః అను పదమునకు కోపము దుఃఖము దురవస్థ సీచత్వము అని అర్థములు కలవు. కోపమను

అర్థమును (శ్రీ) శంకరులవారు గ్రహించిరి. అంతకంటె దుఃఖము దురవస్థ అను అర్థము గ్రహించుట మేలు అట్లు చేయుటచే వాఙ్మతమును చేసిన దానమునకు కళంకము తొలగును. అస హజ భావము లేకుండును. ఎప్పుడు విపరీత సంకల్పములుపోయి దుఃఖాదిదురవస్థలు తొలగునో అప్పుడే సుమనాః మనః ప్రసాదము కలుగును. ప్రహ్లాదునిచరిత్ర విష్ణుపురాణములో చూచిన యెడల అచ్చటను ఇట్టి విశేషమే గోచరమగును. విష్ణువు మొట్ట మొదటి పర్యాయము ప్రత్యక్షమయినపుడు తండ్రి మనస్సు పరివర్తన మొందునట్లు ప్రహ్లాదుడు వరముకోరి పొందెను. ఇచ్చటను అట్లేజరిగెను. తండ్రికావేదన లేకుండుటయే తనకును శ్రేయస్కరమనియు శాంతినిచ్చుననియు నచికేతస్సు తలంచెను. ఏనునాధుడు చెప్పిన ప్రవచనముకూడ గమనింపతగును. దేవ పూజకు పూను సమయమున నీ పొరుగువానికి నీపై కోపభావముదయించెనని స్మరణకు వచ్చిన యెడల పూజనాపి ఇంటికిపోయి వానిని సమాధానపరచి తిరిగివచ్చి పూజించుము. ఇచ్చట నచికేతస్సు యముని అనుగ్రహమున తండ్రికి తనయెడ వదైన అనాదర భావము కలుగునన్న సంశయముకూడ తీర్చుకొనెను.

(౩) త్వత్ప్రసృప్తం=నీవలన పంపబడి, నచికేతస్సుయొక్క బుద్ధివిశేషము యిందులో విశదమగుచున్నది. అతని విశ్వాసమును తెలియుచున్నది. యముడు తనను మరల తండ్రియొద్దకు వంపునని అతడూహించెను. ప్రసృప్త అనగా విడిగా పెట్టిన ఉద్యోగము నుండి తొలగించిన అని అర్థము కలదు. ఇచ్చట రాను

నాచ ముగా నివ్వబడి వచ్చినవాడు తనతో ప్రయోజనము తీరిన పిమ్మట ఆ కర్తవ్యమునుండి తనను తొలగించి పంపించునని సచి కేతస్సు ఊహించియుండును. సచి కేతస్సు మరణించ లేదని నిశ్చయించవచ్చును. సశరీరుడై యుండెనని నిశ్చయము.

(4) ప్రతీతః = గుర్తించుట అని అర్థము చెప్పచున్నారు. ఇచ్చట అస్సును చెప్పవచ్చును. తిరిగి వచ్చినవాడు తన బిడ్డయే యని గ్రహించి అని అర్థము చెప్పవచ్చును. అందువలననే తృప్తిపడి సంతసించి అనియు చెప్పవచ్చును. తృప్తి సంతోష భావములే స్థిరముగానుండునవి. తండ్రి తనయుని గుర్తించుట నిమేష మాత్రమునో జరిగిపోవును.

(5) అభినదేత్ = స్వాగతమిచ్చుగాక యని అర్థము చెప్ప చున్నారు. మాట్లాడుగాక అని చెప్పటయేమేలు.

తాత్పర్యము:— యమధర్మరాజునకు సచి కేతస్సు కృతజ్ఞు డయ్యెను. తనతండ్రి దీనావస్థను తలంచుకొని దానిని తొలగించు టకై యతడు ప్రయత్నించెను. మా తండ్రికి పరిపరి విధముల ఆలోచనలును ఆవేదనలును దుఃఖములును దురవస్థయు కలుగు చుండును. నన్ను తలంచుకొని యతడు చింతాకాన్తుడయి యుండును. అట్టి దుఃఖమును దైన్యస్థితిని ఆయనకు తొలగింపుము. ఆయనకు శాంతము సంతోషము మనః ప్రసాదము కలుగునట్లు అనుగ్రహించుము నన్ను నీకు నాతండ్రి దాన మిచ్చెను గనుక నావలన పొందవలసిన ప్రయోజనమునంతను పొంది మరల నన్ను నా తండ్రియొద్దకు నీవు పంపుదువు. అట్లు నీవు పంపునపుడు నన్ను నాతండ్రి గుర్తించి సంతసించి నాతో

ప్రేమపూర్వకమయిన సల్లాపములు జరుపుగాక నీవిచ్చేదనన్ను
మూడు వరములలోను దీనిని మొదటి వరముగా నేను కోరు
చున్నాను.

౧౧ వ మంత్రము శ్రుతిః 11

యథాపురస్తాద్భవితాప్రతీత

జౌద్దాలకిరారుభౌర్మత్ప్రసృప్తః ।

సుఖం రాత్రీః శయితావీతమన్య

స్త్యాం దదృశివా మృత్యుముఖాత్ప్రముక్తమ్ ॥

అరుణిః = అరుణుని కుమారుడు, అరుణియని పేరుగలవాడు
జౌద్దాలకిః = ఉద్దాలకుని కుమారుడు జౌద్దాలకి అని పేరుగల
వాడు (అయిన మీతండ్రి గౌతముడు) పురస్తాత్ = పూర్వః, అ,
యథా = ఎట్లు; మత్ = నావలన; ప్రసృప్తః = పంపబడిన,
(త్వయి = నీయందు) తథా = అట్లు; ప్రతీతః = గుర్తించి,
ఆదరించువాడు సంతోషించువాడు భవితా = అగునుగాక!
రాత్రీః = రాత్రులయందు, సుఖం = హాయిగా; శయితః =
నిద్రించుగాక! మృత్యుముఖాత్ = యముని ముఖమునుండి;
ప్రముక్తం = విడువబడిన; త్యాం = నిన్ను, దదృశివా =
చూచినవాడై, సః = అతడు, వీతమన్యః = దుఃఖమునుండి
తొలగి సంతోషించినవాడు; భవితా = కాగలడు.

విశేషార్థము:— జౌద్దాలకిః అరుణిః— అని వాఙ్మతప్రసంగికి
పేర్లు. ఉద్దాలకుడు అరుణుడు అను వారిద్దరు ఇతనికి తండ్రులు.
అట్లుండుటకు రెండు విధముల వీలుకలదు.

(1) ఇద్దటిలో నొకరికి కుమారుడై రెండవవానికి దత్తుడగుట అప్పుడు దత్త తండ్రికి కర్మాధికారము కలవాడగును లేదా ఉభయులకు కర్మాధికారముగల “ద్వ్యాముష్యాయణ” అను ప్రత్యేకదత్త విధానప్రకారము స్వీకరించబడిన కుమారుడు కావచ్చును. కలియుగములో ద్వ్యాముష్యాయణత్వములేదు. ఏదో యొకవిధమైన దత్తుడనియే ఎంచవచ్చును.

(2) మత్ ప్రస్పృష్టి = త్వత్ ప్రస్పృష్టి అని 10 వ మంత్రములో కలదు. త్వత్ అనగా నీవలన మత్ అనగా నావలన ప్రస్పృష్టి అను పదమునకు 10 వ మంత్రములోని విశేషార్థము చూడవలెను.

(3) ప్రతీతః = 10 వ మంత్రములోని విశేషార్థము చూడనగును. (చూడవలెను)

(4) శయితా = నిద్రించగలడు, నచికేతస్సు ఇంటికిపోయిన పిమ్మట సుఖముగా తండ్రి శయనించునని అర్థము చేయుచున్నారు. అట్లు చేసినయెడల కుమారుని సమాచారము తెలియక అతడు వచ్చువరకు తండ్రి ఆవేదనపొందుచునే యుండును. అట్లుగాక ఈ వాక్యమును (సుఖిం రాత్రీశ్చయితా = అతడు రాత్రులయందు సుఖముగా నిద్రపోవును) శ్వతంత్ర వాక్యముగా తీసికొన్న యెడల నేటినుండి నీ తండ్రికి నిన్ను గూర్చిన ఆందోళన యుండదని అర్థమగును. అట్లు చెప్పట సమంజసముగా నుండును. అదెట్లు సంభవించును అనిన యెడల యముని అను గ్రహముచేత గౌతమునకు నచికేతస్సు క్షేమసమాచారము

అస్తస్సృరణవలననో, లేక ఆకాశవాణి మూలముననో తెలియు కలదు.

(5) దదృశివాన్ = కన్నులార కాంచినపుడు పీతమన్యుడు దురవస్థతీరినవాడై సంతోషమును పొందును.

(6) ప్రముక్తం = విడువబడినవాడు. ఇది యమునివాక్యము. ప్రత్యక్షముగానడుగక గర్భితముగా మొదటి వరములో ఇమిడ్చు నా తండ్రియొద్దకు నన్ను పంపమని సచికేతస్సు చేసిన ప్రార్థనకు యముడంగీకరించి నిన్ను పంపెదనని అభయమిచ్చెను. కాన నీ మంత్రములో మువ్విధమైన వరము కలను.

(1) తన తండ్రి యాందోళన తీరవలెనని సచికేతస్సుకోరిన దానికి నల్ల నీతండ్రి యాద్యోళనరహితుడై నేటినుండి హాయిగా నిద్రించును. అని యముడు సెలవిచ్చెను. ఇది ఇష్టాకాంక్ష అమలులోనికి వచ్చునది. ఇట్లు సచికేతస్సు తండ్రిబాధ తీర్చెను.

(2) నన్ను మాతండ్రియొద్దకు పంపుమని సచికేతస్సుకోరిన దానికి నల్ల పంపెదను నీ తండ్రి నిన్ను శరీరముతో జూచును. సంతసించును అని యముడు తెల్పెను.

(3) నా తండ్రి పూర్వమువలె సన్నాదరించవలెను అని సచికేతస్సు కోరిన దానికి నల్ల ఆదరించునని యముడు సెలవిచ్చెను. సచికేతస్సు తండ్రి గౌరవమును అతనికిద్దెలు తండ్రిలున్నట్లు ఈ మంత్రములో చెప్పటచేత గౌరవమునకు పితృ ఋణము భారముకాగలదనియు సచికేతస్సును దానమిచ్చుట చేత నితరపుత్రులు లేక బాధపడుచుండెననియు సచికేతస్సును జూచిన పిమ్మట తన తండ్రియొద్దటికి గతులు కలుగునని సంతసించు

శనియు ఊహించవచ్చును.

తాత్పర్యము:— ఓ సచికేతన్నూ నిన్ను గూర్చిన ఆన్వోభన
‘లేకుండ నీతండ్రి నేటినుండి హాయిగా నిద్రపోవును. నీవునావలన
విడువబడి నీ తండ్రియొద్దకు చేరెదవు. అట్లు చేరిన నిన్ను కన్ను
లారగాంచి నీతండ్రి సంతోషస్వాంతుడగును. పూర్వపు దుఃఖ
మును మరచిపోవును. మధ్యజరిగిన ఈ సంఘటనను మరచిపోయి
నీయెడ పూర్వమువలె ప్రీతుడై నిన్ను ఆదరించుచుండును.
అలెడు ఇద్దఱు తండ్రిలకు ఒక్కడే కర్తాధికారి. కనుక నీమూల
మున వంశము నిలచి యాయన తదనంతరము ఆ ద్విగుణోక్త
పితృబుణము నీవు తీర్చెదవని నిస్సందేహముగా నూరడిల్లును.
౧౨ వ మంత్రము— 12 శ్లోతిః

స్వర్గలోకే సభయంకించనాస్తి

స తత్రోత్పం సజరయాభిభేతి ।

ఉభే తీర్త్వా అశనాయా పిపాసే

శోకాతి గోమోదతే స్వర్గలోకే ॥

స్వర్గలోకే = స్వర్గలోకమునందు; కించన = కొంచెమైనను.
భయం = భయము; నాస్తి = ఉండదు, తత్ర = అచ్చట.
త్పం = నీవు (యముడు) న = లేవు. జరయా = ముసలితనము
చేత; సభిభేతి = భయపడరు, అశనాయా = ఆకలిని; పిపాసే =
దప్పిని; ఉభే = రెంటిని; తీర్త్వా = దాటి (ఉందును) శోకా
తిగః = దుఃఖము సతిక్రమించును, స్వర్గలోకే = స్వర్గలోకము
నందు; మోదతే = సంతోషించును.

విశేషార్థము:— (1) స్వర్గేలోకే = మామూలు స్వర్గ లోకము దేవతలుండుచోటు. సరకమునకుభిన్నమైనది. పాపులు సరకమునకు జేరెదరు. పుణ్యాత్ములు స్వర్గమునకు జేరెదరు. దీనికి పరమపదమని కొండఱర్థము చెప్పుచున్నారు. అదిభావ్యము కాదు. నిరాకార నిర్గుణ పరబ్రహ్మను లేక సాకార సగుణ బ్రహ్మను సూచించుపదములు ఇందులోలేవు. ఇచ్చట స్వర్గ మును గూర్చి యేడు అంశములు చెప్పబడినవి. (1) అచ్చట భయములేదు. (2) అచ్చట యముడులేదు, అనగా మరణము లేదు. (3) అచ్చట ముసలితనములేదు. (4) అచ్చట ఆకలి లేదు. (5) అచ్చట దప్పిక లేదు. (6) అచ్చట దుఃఖములేదు. (7) సుఖమున్నది. ఈ ఏడును చూడగా నీ లోకములోనుండు స్థితికి భిన్నమైనస్థితి యచ్చట చెప్పబడినది. ఇందులో రంభా సంభోగము మొదలగునవి చెప్పబడలేదు. అవియన్నియు సుఖ ములో సంతర్భాగములే. అవి పురాణకాలములోని సంగతులు. ఇక్కడ నుండవలక్షణము లచ్చటలేవు. దేవతలకు త్రిదశులని పేరు. ఎప్పుడును ముప్పది సంవత్సరముల ప్రాయముగలవారని యర్థము. వారు అనిమేషులు అనగా ఎన్నడును కన్ను మూయు నిద్రలేనివారని యర్థము.

(2) అశనాయాపిపాసె = ఆకలిదప్పలు, ఈ లోకములో పంచభూతమయమయిన శరీరముండుటచే పంచభూతమయమైన ఆహారపానీయములనది కోరుచున్నది. ఆ కోరిక తీరుటకు పంచ భూతములలో నొక్కటైన భూమి ప్రత్యేక ఆస్తిగా పరిగణింప బడి దానికై పోరాటములు జరుగుచుండుటచేత సహజముగా

అభించితగిన అన్న పానములు దొరకక దుఃఖము కలుగుచున్నది. భూమిని స్వర్ణతుల్యముగా జేయదలచినవారు అన్న పానముల కొరత తీర్చదలచినవారు అందఱకును దేవలోకములోవలె అమృతమునే ఆహారముగా నిష్పించవలెను. లేదా పంచభూత మయమయిన ఆహారమే కావలెనన్నచో దానిని ప్రసాదించు గూటు గుర్తులకు హక్కుగనుకలు చేయవలెను.

(౩) త్వం = నీవు; న = లేవు, అచ్చట చేరినవారు చావ నని అర్థము. ఇది కేవలము నిరపేక్షకముగా చెప్పరాదు. స్వర్గ లోకమనుభవించువారు పుణ్యకర్మ క్షీణించగానే మరలమనుష్య లోకమునకో, హీనతరలోకమునకో, వత్తురు. ముణ్డకము 1-2-10 వ మంత్రము “సుకృతే అనుభూత్వా ఇమం లోకం హీనతరం వావిశన్తి” అని చెప్పుచున్నది. అయినను అచ్చట సత్వం = నీవు లేవు అనగా నిర్బన్ధమరణము లేదని యూహించ వచ్చును.

మోదతే = ముదమనగా మోదమనగా తాళోరిన లేక కామించిన వస్తువు లభించినందువలన కలిగెడి సంతసము తెత్తి గీయము 2 వ అధ్యాయము ౩ వ అనువాకము, “మోదోదక్షిణః పక్షః ప్రమోద ఉత్తరః పక్షః ఆనన్ద ఆత్మా” ఆనందము లోని అంకురము లేక అంశములు ఈమోదము ప్రమోదము ఇవి ఆనన్దమువలె స్థిరమైనవికావు. తాత్కాలికమైనవి. వస్తు సంగబంధమువలన కలుగునవి. కాన స్వర్గలోకములో కలిగెడి ముదము బ్రహ్మానందమని చెప్పటకు వీలులేదు. తెత్తి గీయము 3 వ అధ్యాయములోనే ౪ వ అనువాకములో ఆనందములవరుస.

క్రమము చెప్పబడెను. స్వర్గలోకములోనుండు ఇంద్రుని ఆనందమునకు మించి బృహస్పతి ఆనందము దానిని మించి ప్రజాపతి ఆనందము దానిని మించి బ్రహ్మనందముకలదు. కాన స్వర్గలోకములోని యీ యానందము దానితో పోల్చితగదు. కేనోపనిషత్తులో 4 వ ఖండము 9 వ మంత్రములో స్వర్గలోకమను పదమునకు నిర్గుణ బ్రహ్మలోకమని యర్థము చేయబడెను. అట్లు చేయుటకు నచ్చట రెండు విశేషణములు కలవు. “అనన్తజ్యేయే” అని యిచ్చటలేవు. కాన దేవేంద్రుని స్వర్గలోకమే యని చెప్పవలెను.

తాత్పర్యము:— స్వర్గలోకమందు కించితైనను భయము లేదు. యముడా! నీవచ్చటలేవు. వారు నీవలన నిర్భయముగా మరణమును పొందరు. వారికి ముడిమివలన భయము లేదు. వారి శాకలిలేదు. దప్పికలేదు. వారికి శోకములేదు. వారికచ్చట సంరసముకలదు.

౧౩ వ మంత్రము 13 శ్లోకములు

స త్వ మగ్నిం స్వర్గమధ్యేషి మృత్యో
ప్రబ్రూహీత్వం శ్రద్ధధానాయమహ్యమ్ ।
స్వర్గలోకా అమృత్వం భజన్త
ఏతద్ద్వితీయేన వృణోవరేణ ॥

సః = ఆ; మృత్యో = ఓ యముడా! త్వం = నీవు,
స్వర్గ్యం = స్వర్గసంబంధమైన; అగ్నిం = అగ్నిని, అధ్యేషి = భజింపక
ముంచుకొని యున్నావు, అసగా తెలుసును. శ్రద్ధధానాయ =

శ్రద్ధాభువగు; మహ్యం = నానిమిత్తము; తం = దానిని; ప్రబ్రూహ = చక్కగా నుపదేశించుము. స్వర్గలోకాః = స్వర్గ లోకములు; అమృతత్వం = అమృతత్వమును; భజన్తే = భజించుచున్నవి. ఏతత్ = దీనిని ద్వితీయేన = రెండవదియగు; వరేణ = వరముచేత; వృణే = కోరుచున్నాను.

విశేషార్థము:— (1) * అగ్నిం == యజ్ఞములు చేయు విధానమని యొక అర్థము. తేజస్సు, జ్ఞానము, ప్రబోధము అని అర్థములుకూడకలవు. అగ్ని = జాతవేదము అనగా పుట్టుకనుండి సహజమైన జ్ఞానముకలవాడు, లేదా పుట్టుకగలదానినెల్ల ఎరింగిన వాడు. అనగా సృష్టినంతను ఎరిగినవాడు. అట్టిజ్ఞానము స్వర్గ్యం = స్వర్గసంబంధమైనది, అనగా స్వర్గమునుగూర్చినది. కాన అనుసరించిన వారికి స్వర్గమును ఇచ్చినది. స్వర్గములోనివారు కోరునది సామాన్యముగు తొకక ఫలములనుగాక పారతొకక ఫలితములను ఇష్టించగలదియని అర్థము.

(2) అధ్యేషి = స్మరసి, జానాసి అని శ్రీ శంకరులవారు అర్థము చెప్పచున్నారు. అనగా ఎరుగుదువు, జ్ఞాపకముంచుకొని యున్నావు, యమునకు ఈ స్వర్గ్యాగ్ని సమాచారము అనాదిగా తెలియును. మరచిపోకుండ స్మరించుచున్నాడు.

* సామాన్య యజ్ఞ విధానమే అయిన యెడల వదియదివరకే భూలోకమునకు తెలిసియుండెను. ఆ విధానము ననుసరించియే సచిత్రస్సు రూప్రీ గౌతముకు విశ్వకర్మాగ్నియని చేసియుండెను. దానితో సచిత్రస్సు కృత్రిమందలేదు. కాన సంతోషించిన యజ్ఞవిధానముగాని, జ్ఞానరహస్యముగాని సచిత్రస్సు కోరుచున్నాడు.

యముడు సరకమునకు పాలకుడని ప్రతీతి, మరణము కలిగించు ననుకొందుము కాని స్వర్గమును ఇష్టించగల విధానమును ఆయనకు తెలియను. అమృతత్వమును ఇష్టించగల విధానమును ఆయనకు తెలియను అని విశదమగుచున్నది.

(3) శ్రద్ధధానాయ = శ్రద్ధకలవాడు ఈ వల్ల 2 వ మంత్రములో శ్రద్ధయొక్క స్వరూపము తెలుపబడెను. ఉత్తమజ్ఞానము పొందుటకు ఆసక్తి అర్హితకలదని అర్థము. సచికేతస్సు తన్ను గూర్చి యీ పదము వాడినాడు తనలో ఏర్పడిన నూతనశక్తి అతనికి చక్కగా గోచరమైయున్నదని భావము, ఇది గర్వోక్తి కాదు. సత్యమని మున్నగుండు ఋజువగును.

(4) స్వర్గలోకాః = స్వర్గలోకములు, స్వర్గలోకములుకూడ తమకు మించిన అమృతత్వమును కోరుచున్నవని అర్థము చెప్పవచ్చును. స్వర్గలోకనివాసులని అర్థము చెప్పవచ్చును. అప్పుడుకూడ తమకు లభించిన 12 వ మంత్రములో చెప్పిన సంపదతో తృప్తి పొందక హెచ్చైన అమృతత్వమును కోరుచున్నారని చెప్పవచ్చును. అప్పుడు స్వర్గ్యం అన్న అనునపుడు స్వర్గలోకవాసులకు అమృతత్వ మిష్టించగల యజ్ఞము లేక జ్ఞానము అని అర్థము చేయవచ్చును.

(5) అమృతత్వం = స్వర్గమందుసంభవించు అమృతత్వమే అయిన యెడల నదియొక కొంత కాలము పరకే పరిమితమగు యుండును. సగుణబ్రహ్మయొద్ద అమృతత్వమయిన యెహా మహాప్రళయమువరకు నిలుచును. పరమాత్మయొద్ద అమృతత్వ మయిన యెడల అది శాశ్వతముగానుండును. సరకలోక నివా

సులు ఎల్లకాలము బాధపడుచుందురు. స్వర్గలోక నివాసులు ఎల్లకాలము సుఖపడుచుందురు. సుఖసంబంధముగల అమృతత్వమని గూడ సర్థము చేయవచ్చును.

(6) భజనై = పూజించుట, ఉపాసించుట! పొందుట అని అర్థములు కలవు. ఇచ్చట పొందుచున్నారని అర్థము చెప్పవచ్చును. అట్లు శ్రీ శంకరులవారు చెప్పియున్నారు, కోరుచున్నారనియు చెప్పవచ్చును. అప్పుడు స్వర్గలోకములోనున్న వారుగూడ కోరెడి నూతనమగు అమృతత్వమని అర్థము చెప్పవచ్చును.

తాత్పర్యము:— ఓ యమధర్మరాజా! ఉత్తమమయిన అమృతత్వమునిప్పించగల యజ్ఞ రహస్యమును నూతన జ్ఞానమును నీకు అనాదినండియు తెలిసియున్నవి. నేను ఉత్తమ శ్రద్ధచే ఆవేశింపబడి అర్హుడనై యున్నాను. నాకు నీవా రహస్యము నుపదేశింపుము. స్వర్గలోకవాసులు గూడ ఆ అమృతత్వమును గోరుచున్నారు. ఇది రెండవ వరముగా ప్రసాదించుమని నేను నిన్ను ప్రార్థించుచున్నాను.

౧౪ వ మంత్రము శ్లోకము ౫ 14

ప్రతే బ్రహ్మి తదు మేనిజోధ

స్వర్గ్యమగ్నిం నచికేతః ప్రజానక

అనన్తలోకాప్తిమథో ప్రతిసాం

విద్ధి త్వమేతం నిహితం గుహాయాం ॥

నచికేతః = ఓ నచికేతస్సూ; స్వర్గ్యమగ్నిం = స్వర్గ్యమైన అగ్నిని; తె = నీకు; ప్రబ్రహ్మి = బాగుగ తెలిపెదను, తత్ =

దానిని, ఉ = నిక్కముగా; మె = నావలన; నిబోధ = ప్రబోధ పరచుకొనుము. ప్రజానాన్ = దాని స్వభావము తెలియగా; అనన్తలోకాప్తిం = అంతములేని లోకమును పొందించునది.

అథో = మరియు; ప్రతిష్ఠాం = ఆధారభూతమైనది; గుహా యాం = గుహలో; నిహితం = నివసించుచున్నది. (అని) ఏతం = దీనిని; త్వం = నీవు, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

విశేషార్థము:— (1) స్వర్గ్యం అగ్నిం = 13 వ మంత్రము యొక్క విశేషార్థము చూడవలెను. స్వర్గములోనుండు వాని కూడ సంతకంబు నుత్తమస్థితిని పొందుటకై కోరెడి యజ్ఞ విధానము లేక జ్ఞాన రహస్యము.

(2) ప్రజానక్ = జాన అనగా తెలియుట ప్రజాన అనగా బాగుగా తెలియుట, అట్లు తెలిసినవాడు యముడు. ఆవిషయమును 13 వ మంత్రములో సచికేతస్సు ఒప్పకొని యుండెను. దానిని యముడిచ్చట చెప్పినట్లు వ్యాఖ్యాతలు అర్థము చేయుచున్నారు. అట్లు యముడు తన జ్ఞానపరిమితిని వర్ణించుట అనవసరమనవచ్చును అప్పుడీ ప్రజానక్ అను పదము 'జే = నీవు అనగా సచికేతస్సునకు వర్తించును. కాని సచికేతస్సుకు ఇది 'తెలిసిన విషయముకాదు. అందుచేత ప్రజానక్ అనగా బాగా తెలియకోరెడియనియర్థముచెప్పవలసివచ్చును. ప్రజానక్ అనగా ఈ అగ్ని స్వభావమును గూర్చి తెలియగానే అనన్తలోకాప్తిం అనన్తలోకప్రాప్తి కలుగునని చెప్పవచ్చును. ఇంకొకయూహ చేయవచ్చును. ప్రజానక్ అనగా బాగా యోచించగా అని అర్థము చెప్పిన యెడల ఈ అగ్ని అనన్తలోకాప్తి పొందించగల

వని చెప్ప వీలగును. అప్పుడు నచికేతస్సుకు బోధించెడి విషయము మహత్తరమైనదని స్ఫురించును.

(3) ప్రతిష్ఠా=మూలాధారము జగత్తునకు ప్రతిష్ఠ సృష్టి కంతకును ఆధారము.

(4) అనన్తలోకాప్తిం=అంతములేనిలోకమును పొందించునది. అంతములేని లోకము స్వర్గము కాజాలదు. స్వర్గలోక మంతముకలదని 12 వ మంత్రములో చెప్పబడెను. ఇచ్చటవాడిన పదము కేన 4 వ ఖండము 9 వ మంత్రమును పోలియున్నది.

(5) నిహితం గుహాయాం=గుహలోనివసించునది, యముడు నచికేతస్సునకు ఉపదేశించు అగ్నినిగూర్చి మూడు విషయములు తెలుపబడెను. [1] ఆయగ్ని విశ్వసృష్టికి మూలాధారము. [2] అది అనన్తలోకములను పొందించును. [3] అది మానవుని హృదయగుహలో నివసించి యున్నది. కాన నీయగ్ని పరమాత్మయే అని తోచును. * యజ్ఞయాగాది క్రతువులలో నుపయోగించెడి అగ్ని హోత్రము కానేరదు నిహితంగుహాయాం

* యజ్ఞయాగాది క్రతువులు చేయువారు తమకన్న భిన్నమగు దేవుడు లేక దేవత లేరని యెంచి వారిని తృప్తి పరచుటకును ఇహలోక, పరలోక ఫలితములను పొందుటకును కాస్త్రవిహిత కర్మలను చేయుచుండుదు. ఎవరి సుద్దేశించి రియాకర్మలు చేయుచున్నారో ఆ దేవతలందఱును ఒక్కరే అనియును వారితరచోట్లనుండక తమ హృదయములలోనే యున్నారనియు ఆ యజ్ఞకర్తలు ఋత్విజులు తెలియజాలరు, ఆ దేవతలందఱు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగాగాని సమిష్టిగాగాని విశ్వసృష్టికి మూలాధారమనియు ఈ యజ్ఞకర్తలు ఋత్విజులు తెలియజాలరు. అట్లేవానినుండి కోరతగినది. నశ్వర ఫలితములు కాదని వారు గ్రహించుటలేదు. ఇచ్చట యముడు నచికేతస్సుకు నవీనమయిన మహత్తరమయిన అంశమును బోధించుచున్నాడు.

అనునపుడు బుద్ధిమంతుల హృదయగుహలో నిల్చినదని శ్రీ శంకరులవారు అర్థముచేసిరి. ఆ భావమునే యితరులనుసరించిరి. అట్లు స్తుత్యపరచుటకు తగినకారణము కనుపడదు. సర్వమానవ హృదయగుహ అనియే అర్థము చేయవలెను. రెండవవల్ల 12వ మంత్రములో “గుహానిహితం” అయిన దేవుని తెలిసినవానికి హర్షకోకములు లేవని తెలుపబడెను. కాన నట్టిఫలితము ఇప్పించ గలవాడు పరమాత్మయే. ఈ వల్లలో 29 వ మంత్రము చూడ వచ్చును. “గూఢమనుప్రవిష్టః” గూఢమైనది, హృదయ ములో ప్రవేశించినది. ఈ పదములే మరల 2 వ వల్ల 12వ మంత్ర ములో వాడబడెను. ఇచ్చట యముడు పరమాత్మను గూర్చియే బోధించుచున్నాడని తలంచవలెను. లేదా ఆత్మ యజ్ఞమును గూర్చి బోధించుచున్నాడని ఎంచవలెను. సామాన్య యజ్ఞ యాగాది క్రతువులనుగూర్చి కాదని నిశ్చయించవలెను.

తాత్పర్యము:— ఓ నచికేతస్సు నేను నీకు చక్కగా ఉప దేశించెదను. ఈ స్వర్ణాగ్నిగూర్చి నావలన చక్కగా ప్రబోధ పరచుకొనుము. దీని తత్వము బాగా తెలిసినపుడు ఇయ్యది యసంతలోకమని చెప్పదగు పరమపదమును కలిగించును. ఇదియే విశ్వసృష్టి కాధారము. ఇదియే మానవుల హృదయగుహలో నిలిచియున్నది. కాన దీనిని నీవు తప్పక తెలిసికొనుము. అట్టి మహత్తరమైనదని గ్రహించుము.

౧౫ వ మంత్రము- శ్రుతిః ౫ 15

లోకాదిమగ్నిం తమువాచతస్మై
యాఞ్శ్చకాయావతీర్వా యథావా ।

సచాపి తత్ప్రత్యవదద్యధోక్తం

మధాస్య మృత్యుః పునరేవాహ తుష్టః ౫

తస్మై=అతనికి [నచికేతస్సుకు] లోకాదిం=సృష్టికి ఆధార భూతమును, తం అగ్నిం = ఆ అగ్నినిగూర్చి [యముడు] ఉవాచ=చెప్పెను, యాః=ఎట్టివి; యావతీః=ఎన్ని, వా=లేదా, ఞ్శ్చకాః=ఇటుకలు, యథా=ఎట్లు, వా=లేక చ=మరియు, సః=అతడు, అపి=కూడ తత్=దానిని, యథా=ఎట్లు; ఉక్తం=చెప్ప బడెనో; (తథా=అట్లే) ప్రత్యవదత్=తిరిగిచెప్పెను, అథ=పిమ్మట; అస్య-అందుకు; మృత్యుః = యముడు, తుష్టః = సంతృప్తుడై; పునః = మరల; ఏవ = నిశ్చయముగా; ఆహ= చెప్పెను.

విశేషార్థము:— (1) లోకాదిం = విశ్వమునకాధారము. వెనుకటి 14 వ మంత్రములో ప్రతిష్ఠాం అని చెప్పినదే.

(2) ఉవాచ=చెప్పెను ఆ పరమరహస్యమేదియో బయట పడలేదు.

(3) ఇష్టకాః = ఇటుకలు అని సామాన్యార్థము. ఏరకము ఇటుకలు, ఎన్ని ఇటుకలు, ఎట్లు వాడవలసిన ఇటుకలు అను మాడు పదములు ఈ రెండవపాదములోగలవు. దాని వివరము 'లేవియు' ఇచ్చట చెప్పబడి యుండలేదు. సామాన్య యజ్ఞమందు ఇటుకలు వానిసంఖ్య వాని రకము వానివలవర్తన విధానము

దానికి తన గణితశాస్త్రము, జ్యోతిషశాస్త్రము మొదలగు నవన్నియు తెలియనీసి ముగియును. ఇచ్చట పవిత్రైకపరకలేను దాని వివిధములును (శ్రీ) శంకరులచారుకూడ యిచ్చియుండ లేదు. అవసరములేదని వరలి యుండవచ్చును. సుశ్శక్తి నూత్రమును గ్రంథము కలదు. అందులో నీవిభాగమంతయు గలదు. 14 వ మంత్రములో చేసిన అస్వయమునుబట్టి యిది ఉత్తమ జ్ఞానసంపాద్యమో లేక ఆత్మయజ్ఞమో, అద్యోయోడల నీయిటుకల ప్రసక్తియే యుండదు. అష్టకీపదములకు వాక్యార్థముగాక ఆలంకారికార్థము చెప్పవలెను. అట్లు చెప్పిన యెడల ఈ పదములవలన గౌహ్యచిహ్నములు సాధనసంపత్తి అని అర్థమగును. ఏనునాధుడు (I am life (Goal) and I am The way అని చెప్పియున్నాడు. అసగా నేనే దివ్యకీవితమును అసగా పరమార్థమును, నేనే సాధనను అని చెప్పియున్నారు. పరమాదర్శమును పొందుటయు దాని సాధనయు రెంటికి నవినా భావసంబంధము కలదు. మొదట సిద్ధిగా కనపడునది రెండవ మెట్టుకు సాధనగా పరిణమించును. సిద్ధి సాధనలభివృద్ధినిబట్టి మారుచుండును. “ స త్యేన పన్థా వితతో దేవయానః ” 31 వ ముండకం 1 ఖండము 6 వ మంత్రము. దేవయానమను దివ్య మార్గము సత్యముతో నిర్మితమై వ్యాప్తమై యున్నది. అందుచే సిద్ధి సాధనలు ఒక్కోయిటి తెలుపవచ్చును. ఈ ఆత్మయజ్ఞమునకు గాని ఉత్తమజ్ఞాన సంపాదనకుగాని పూనకములను చేయవలసిన కొన్ని పూర్వవిధులు (Preliminaries) కలవు.

అట్టిదానికి వేదవోదితమైన కొన్ని కర్మలు కలవు. ఆ కర్మలు ఆ హోమము చేయుటకు ఈ కర్మలు అవసరమని ఎంచినను ఎంచవచ్చును. సన్యాసము తీసికొనక పూర్వము విరజా హోమము కలదు. అత్మశాస్త్రము కలదు. మహానారాయణము 65-66 అనువాకములో కిరరాహోమ మంత్రములు కలవు. ఆ మంత్రములనుబట్టి అగ్నిలో ఆహుతులు వెయ్యవలెనని కనుపడను. ఆ యిటుకలు అట్టి పనికి ఉపయోగించవచ్చును.

(4) ప్రత్యవదత్ = గురువు, శిష్యులకు పనస చెప్పినపుడు వారు తిరిగి చెప్పచుండును. అట్లే సచికేతస్సుయును చెప్పిననియు ఆ స్వరమునకు యముడు మెచ్చుకొనెననియు శ్రీ శంకరులవారు అర్థముచేసిరి. అట్టి ఉచ్చారణకు యముడు సంతసించి మరియొక వరము ప్రసాదించి పూనుకొనెనని ఉహించి యున్నాడు. ఇతడు బ్రాహ్మణుడు వేదవేదాంగముల నదివరకే పఠించియుండును. అందుచేత యముడు చెప్పిన మంత్రములను మరల చెప్పటలో ఆశ్చర్యముండదు. ఇచ్చట అట్లు సుస్వరముతో జెప్పట ముఖ్యమని భావించరాదు. దానిని పూర్తిగా గ్రహించెనని అన్వయించవలెను. ఏకసంతగ్రహిగా యముడు చెప్పినదంతయు కంఠతః పట్టి తిరిగి చెప్పట యొక బుద్ధివిశేషము, దాని భావమును అంతరార్థమును గ్రహించి యానందించుట అతని జ్ఞానాభివృద్ధి సూచకము, ఈ రెండును యమునకు గోచరమయి యుండవలెను, అందుచేతనే అతడు తుష్టుడై యుండును,

తాత్పర్యము:— విశ్వసృష్టికి మూలమైన జ్ఞానరహస్యమును యజ్ఞరహస్యమును యముడు సచికేతస్సుకు ఉపదేశించెను,

దానితోపాటు దానికి పూర్వకర్మగా చేయవలసిన విధానమును అందుకవసరమయే హోమాదులును దానికిగాను ఏర్పజుచు తగిన అగ్ని కుండమును దానికి వలయు ఇటుకలు రకము సంఖ్య మొదలగునవియును తెల్పెను. తాను బోధించిన రహస్యములకు గాహ్యక్రియలును చిహ్నములును తెల్పెను, యముడుబోధించిన దంతియును దాని భావమును భావయును స్వరమును సచికేతస్సు అవగాహనము చేసికొని తాను జీర్ణముచేసికొనినట్లు యమునకు విశదపరచెను, యముడు అతని నైపుణ్యమునకును, సంసిద్ధితకును, సంతరించినవాడయి మరల ఇట్లు పలికెను,

౧౬ వ మంత్రము శ్రుతిః 16

తమబ్రహ్మీశ్రీయమాణో మహాత్మా

వరంతవెహద్య దధామి భూయః ।

తవైవనామ్నా భవితాయమగ్నిః

స్మంకాంచే మామనేకరూపాం గృహాణ ॥

మహాత్మా = మహాత్ముడగు యముడు, శ్రీయమాణః = సంతోషించినవాడయి; తం = సచికేతస్సుతో; అబ్రహ్మీత్ = చెప్పెను, ఇహ = ఇక్కడ; అద్య = ఇప్పుడు; తవ = నీకు, భూయః = మరల, వరం = వేరిములు; దధామి = ఇచ్చుచున్నాను, అయం = ఈ; అగ్నిః = జ్ఞానరహస్యము యజ్ఞరహస్యము, తవ = నీయొక్కపేరుతో, ఏవ = మాత్రమే, భవితా = వర్తించును, నామ్నా = పేరుతో

ఇమాం = ఈ; అనేకరూపాం = బహురూపములుకల

స్వంకాం = దణ్డను; గృహాణ = తీసికొనుము, [[గ్రహించుము]

విశేషార్థము:— (1) ప్రీయమాణః=1వ మంత్రములో
“తుష్టిః” అని చెప్పిన విషయమునే ఇచ్చట మరల చెప్పెను.

(2) మహాత్మా = సహజమైన ఔదార్యముకలవాడు.
ఆత్మశక్తి అధికముగాగలవాడు, భీకరరూపుడేగాక, కఠిన
హృదయుడేగాక, హృదయమార్దవము దయాదాక్షిణ్యములు
కలవాడని సూచించుచున్నది. మృత్యుదేవతయొక్క స్వరూప
మదియెయని లోగడ ౭ వ మంత్రము 4 వ అంశములో తెలుప
బడెను.

(3) ఇహ అద్య=ఇచ్చట ఇప్పుడే ఆ వరము ఆచరణలోనికి
వచ్చుటకు కాలవ్యవధి అవసరములేదని అర్థము. సచికేతస్సు
ఈ నూతన మాగ్గమునకు ప్రవర్తకుడు వ్యాపింపచేసిన వాడు
దానిని లోకములో స్థిరపరచుటకు వ్యాపింపచేయుటకు యముడు
సచికేతస్సునకు పూర్ణాయుర్దాయమును అధిక సామర్థ్యమును
ఆత్మన్తాపకాశమును ప్రసాదించెనని యర్థము. సచికేతస్సు
తండ్రియొద్దకు తిరిగి పోవుటయేగాక పూర్ణాయుర్దాయమును
లోకోద్ధరణావకాశమును అధిక ప్రఖ్యాతిని బడసినవాడయ్యెను.
నిష్కృచ్చమయిన త్యాగమునకు అనుగుణమైన ఫలితము
అవాంఛితముగా అప్రయత్నముగా లభించెను. “యోగక్షేమం
నసామ్యహమ్” యోగక్షేమమును నేను పహింతును. అని
శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీతలో 9 వ అధ్యాయము 22 వ శ్లోకములో
చెప్పెను. అట్లే ఏనునాథుడు (All else will be added
unto you) దైవరాజ్యమును మీరు మొట్టమొదట సంపాదిం

చును. తస్మిన్సదంతయు మీకు కల్పింపబడును, అని చెప్పెను.

(4) అనేకరూపాం = అనేకరూపములు కలది. అనేక
మంది జనులకు వారి వారి పరిణామస్థితినిబట్టి అనేకరూపములతో
లేక అనేక విధములుగా స్ఫురించునది. అనేక రూపములుగా
బయటకు కనపడినను ఒకటే అంతరార్థము కలది. అనగాబహు
విధ కార్యములకు సమస్వయ సూత్రమును కల్పించునది. ఆ
సచి కేతాగ్నియే ఇన్ని రూపములు పొందినదని తెలిసికొనుట
చేత రూపములు పరస్పరము స్వతంత్రములు భిన్నములు కావ
నియు వానికి అన్తర్గతమగు సూత్రమొక్కటియే యనియు
తెలియనగును. దీనికి శ్రీ శంకరులవాని “శబ్దవతీ రత్న మయీ”
యని అర్థము చెప్పిరి. అనగా శబ్దమును కల్పించు లేక శబ్దము
గల రత్న మయమయినది. అని అర్థముచేసిరి. ఇంకొక విధమున
అనిందితమైన కర్మమార్గముకలది అని చెప్పిరి. మరియొకవిధమున
కర్మ విజ్ఞానము తెలుపునది అనిరి. ఈ మూడవది భావ్యమని
తోచును. సర్వకర్మకును పరస్పరభిన్నములయిన రూపములు
కలిగియున్నను వాటిన్నటిని సమస్వయపరచగల అంతరార్థము
ఇందులో కలదని అర్థము. గనుక యజ్ఞముయొక్క గాఢోర్ధము
గాక అంతరార్థము తెలుపునది.

(5) సృంకాం మాం లేక దండ లేక సంధా అని అర్థము
ఈ సచి కేతాగ్నియే ఒక దండ దానిపై గుచ్చబడిన రత్నములు
వలువిధములయిన కర్మలు విధులు కర్తవ్యములు యజ్ఞయా
గాది క్రతువులు అనగా వానినన్నిటికిని భరించు సూత్రమిదియే
అని అర్థము “మహిగణాశ్చవ” భగవద్గీత 7 అధ్యాయము 7 వ

శ్లోకము సర్వభూతములలో నుండెడి పరాత్పరుడు ముఖ్యముగా
ములో నుండెడి దారమునకు పోల్చబడెను. అట్లే ఈ సచికే
తాన్ని సర్వయజ్ఞ యాగములలోగుండ గ్రుచ్చబడిన దారము.
రామకృష్ణ మతమువారు ఈ నాలుగవ పాదములో మరియొక
రహస్యము చెప్పబడినదని ఊహించుచున్నారు. కాని దానికవ
కాశము కనుపడదు. ఏలయన:- ఇమాం అను పదముకలదు.
ఇది 'ఈ' అని అర్థము కలది. ఇది సర్వనామము, లోగడ
చెప్పిన అయమగ్నికి వర్తిల్లును, పన్నా అను అర్థము, మరింత
సవ్యముగానుండు సచికేతాన్ని యను నూతన మార్గమును
సీపు గ్రహించి నీవేర ప్రబోధ, అనుష్ఠానములు జరుపుము. అని
యముడిచ్చిన సలహాగా ఎంచవచ్చును.

(6) గృహణ = ఈ పదమునకు తీసికొనుము అని అర్థము
కలదు. నేనిచ్చెడి మాలను గైకొనుము. అని శ్రీ శంకరులవారు
అర్థము చేసిరి. యముడు పూర్వహారము లేక నూలుహారము
ఇచ్చుటగాని లేక సచికేతస్సు తీసికొనుటగాని సంభవించదు.
అది యాసందర్భముకూడ ఆపదమునకు తెలిసికొనుము. అర్థము
తెలిసికొనుము, బోధపరచుకొనుము, అని అర్థములుకూడ
కలవు. ఇచ్చుట ఈ యర్థమే సమంజసము. ఎట్లు సచికేతాన్ని
సర్వయజ్ఞములకు సంతరార్థమగునో దానిని గ్రహించుమని
యముడు సచికేతస్సును హెచ్చరించుచున్నాడు. నూతన
సందేశకర్త కానున్నాడు కనుక దానిలో గర్భితమయియున్న
సర్వసారమును సచికేతస్సు గ్రహించుట ఆవశ్యకము. అందు
చేతనే ఈ హెచ్చరిక ఈ యగ్నికి నీవేమి పెట్టినంతమాత్రమున

తృప్తిపడి యూరకుండువేమో ఇయ్యది బాహుశ్యమైన వైదిక కర్మకంఠకును సారవంతమైన సమన్వయ సూత్రము ఈ విషయము భ్యాసమందుంచుకొని నీవు తెలిసికొని యితరులకు తెలుపుమాయని యుడు సచికేతస్సుకు ఉద్బోధించెను.

తాత్పర్యము:- బౌద్ధాధ్యనస్తుడును ఉత్తమభావ సంధరితుడును అగు యముడు సంశుష్టాస్త్రజ్ఞుడై మరల ఇచ్చటనే ఇప్పుడే నీకొకవరమిచ్చెదనని సచికేతస్సుతో చెప్పెను. నేనిప్పుడు బోధించిన అగ్ని నీపేరనే సచికేతాగ్నియని లోకములో ప్రసిద్ధి కెక్కును. నీవే దానికి ప్రవర్తకుడవు, ప్రబోధకరుడవు, అయ్యెదవు. ఇయ్యది ఇవివరకు లోకములోనుండెడి సర్వవిధములగు యజ్ఞయాగాదికర్మలకును సర్వవిధమైన ప్రబోధమునకును అన్తర్గతమైన సారవంతమైన సమన్వయ సూత్రముయే వెలయు గలదు. ఆ అన్తరార్థమును నీవు భ్యాసించి కనుగొనుము. కనుగొని ఇతరులకు దెలుపుము. ఈ సూత్రముపై సర్వకర్మలు సర్వవిధములగు భావములు జ్ఞానములు ఆధారపడి యున్నవి. పూలమాలలోని పువ్వులను నిలిపెడి దారమువంటి వికమత్య సూత్రమిది.

౧౭ వ మంత్రము- శ్రుతిః 17

త్రిణాచికేత ప్రీభిరేత్యసన్ధిం

త్రికర్మకృత్తరతి జన్మమృత్యూ ।

బ్రహ్మజ్ఞం దేవమీడ్యం విదిత్వా

నిచాన్యమాః శాన్తిమత్యస్తమేతి ॥

(త్రిభిః = మూటితో; సన్ధిం = వికతను, కలయికను; ఏత్య =

పొంది; త్రికంకుశృత్ = మూడుకంకుశులు చేసినట్టి; త్రినాచికేతః = మూడు నాచికేతస్సులకలవాడు; జన్మమృత్యూ = జననమరణములను; తరతి = దాటుచున్నాడు, ఈద్యం = పూజనీయును; దేవం = దివ్యమయిన కాన్తిగలవాడు; బ్రహ్మజ్ఞం = బ్రహ్మనుండి పుట్టినదానిని తెలిసికొనినవాడు; వివిత్వా = బోధపరచుకొని; నిచాయ్య = అనుభవమొనర్చుకొని, ఇమాం = ఈ; అత్యస్తం = అత్యధికమైన, శాంతిం = శాంతిని; ఏతి = పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) త్రినాచికేతః = నాచికేతయజ్ఞములు మూడు చేసినని అర్థము చెప్పుచున్నారు. లేదా నాచికేతయజ్ఞముగల ఋషిజ్ఞానము అధ్యయనము అనుష్ఠానము ఈ మూడు కలనాకు అని చెప్పుచున్నారు. ఈ రెండు అర్థములు శ్రీ శంకరులవారు ఇచ్చినవే. త్రినాచికేతః అనగా మూడు నాచికేతస్సులు కలవాడు, నాచికేతస్సనగా నచికేతుని పేరబరగు యజ్ఞరహస్యము, లేక జ్ఞానరహస్యము. ఆ రహస్యమును మూడువిధముల తనలో ననుభవ మొనర్చుకొన్నవాడు. నచికేతస్సు 1 ఆస్తిలోను, 2 తలిదండ్రులతోను ఇహలోక పరలోక ఫలితముల నివృత్తిని యజ్ఞయాగాదులతోను సంబంధమువదలుకొని వచ్చినవాడు. వానికియముడు నేర్పిన ఉత్తమజ్ఞానముమరల నచికేతస్సు నదలి వచ్చినవానిలోనే అతనిని ప్రవేశపెట్టిజాలదు. కాన ఆ మూటికిగల పంబంధము మరల కలుగకుండ ధ్రువపరచునదై యుండవలెను. లోకములో మానవులకు కలుగు బాధలు మూడు. దానైషణ, ధనైషణ, లోకైషణ ఈ మూటి

స్వభావము తెలిసి దానిని త్యజించు విధానమును యముడు చెప్పి యుండును. శ్రీనాచికేతుడనగా ఈమంత్రయమును విసర్జించిన వాడని అర్థము చెప్పవలెను.

(2) త్రిభిః = మూటితో సీమూషు. మాతా, పితా, ఆచార్య, ముగ్గురు చెప్పెడి (ఇచ్చెడి) ఉప దేశమని శ్రీశంకరుల వారు అభిప్రాయపడుచున్నారు. వేదస్మృతి శిష్టాచారములను మూటివలన జ్ఞానము పొందినవాడని చెప్పచున్నారు. లేదా ప్రత్యక్ష అనుమాన ఆగమములను మూడు ప్రమాణముల ద్వారా జ్ఞానము పొందినవాడని చెప్పచున్నారు. ఈ మూడును చెప్పవచ్చును. లేదా యేయొక్కటైనను చెప్పవచ్చును. ఈ లోకములో ఈ సందర్భములో మూడేసిగా స్ఫురించునవి కొన్ని కలవు. త్రయీవిద్య=1. ఋగ్యజుస్సారువేదముల అధ్యయనము.

(2) సత్వరజస్తమోగుణముల స్వభావము. (3) భూలోక, భువర్లోక, సువర్లోకముల, స్వభావము. (4) మనోవాక్కాయ కర్మల ఏకత్వము. (5) స్థూలసూక్ష్మకారణ శరీరముల స్వభావము సంబంధము. (6) జగత్తు జీవాత్మ పరమాత్మ ఈ మూటి స్వభావము సంబంధము. ఈ మూటితో సన్నిహితి అనికలదు. సన్నియనగా కలయిక, సమ్మేళనము, ఏక్యత, సంబంధము స్నేహము అని అర్థము లుకలవు. ఈ మూటితో సంబంధము లేక మూటికి పరస్పర సంబంధము పరస్పర ఏక్యముకలవాడు కావలెను. ఇచ్చట త్రిగుణముల సమన్వయమనిగాని మనోవాక్కాయ కర్మల ఏక్యభావమనిగాని చెప్పవచ్చును. లేదా జన్మజరామరణ

ములకు కారణమగు స్థూలనూక్మ కారణ శరీరముల స్వభావమును సంబంధమును వానిని జయించు విధానమును కావచ్చును. అంతకుఁజేను సమంజసమయిన భావము చిహ్నిచిహర చెప్పినది. మూడు ఏషణలు వదలినవాడు గనుక పిచ్చుట చేయవలసినది. ఈ మూటి తత్వగూఢాపణయే.

(3) త్రికృత్ = మూడుకర్మలు చేసినవాడు. దేవ, ఋషి, పితృ, ఋషులు మూడును తీర్చినవాడని చెప్పవచ్చును. యజ్ఞము, వేదాధ్యయనము, దానము, చేసినవాడని (శ్రీ) శంకరులు నారు భావించి భగవద్గీత 18 వ అధ్యాయము 5 వ శ్లోకములో “యజ్ఞ దాన తపో కర్మ” త్యాజ్యములుకావు. కర్తవ్యములేయని చెప్పచున్నది. ఈ మూడు విశేషార్థములో సన్యాసులగూడ చేయతగినదేయని సమర్థించ వచ్చును. బృహదారణ్యకములో 5-2-2-5-2-3-5-2-4 బ్రాహ్మణములలో దాన, దమ, ధయలు కర్తవ్యములని ప్రజాపతి మనుజులకు, దేవతలకు, దానవులకు విధించెను. ఈ మూడును చేయతగినవేయని ఒప్పుకొనవచ్చును. స్థూల నూక్మ కారణ శరీరములు మూడుకలవు ఈ మూటివలన కలిగెడి ఆవేదనకు తాపత్రయమందురు. ఈ తాపత్రయమును అణచెడి శాంతి విధానమును త్యజించ నీలుండదు. బృహదారణ్యకములో 4-5-15లో “ఆత్మానా అరెజ్ఞాత్యోనుంత్యో నిధిధ్యాసితవ్యః” అని చెప్పియున్నాను. త్రికృత్యునగా ఆత్మను తెలిసికొనుట ధ్యానించుట సమాధిస్థితిలో అనుభవము పొందుట అని చెప్పవచ్చును. అట్టివానికిదియే నిరంతర కర్మగానుండును. ముణ్డకము 3-1-4 వ

మంత్రము. “ఆత్మకీడి, ఆత్మరతి, క్రియావాక్” ఆత్మగతి, ఆత్మక్రియయే, స్మృగాకలవాడు.

4) బ్రహ్మజ్ఞం = బ్రహ్మయనగా హిందూగ్రంథము అతననుండి పుట్టినవాడు బ్రహ్మజ్ఞుడనియు అతనిని యెరిగినవాడు బ్రహ్మజ్ఞుడనియు రెండుగుణములుకలవాడు బ్రహ్మజ్ఞుడనియు శ్రీ శంకరులవారు అర్థము చెప్పుచున్నారు. మరియొకరు బ్రహ్మనుండి కలిగిన జ్ఞానముకల జీవుని అని అర్థము చెప్పుచున్నారు. ఇక్కడ బ్రహ్మజ్ఞుడన్న పదము దేవం ఈశ్వరం అను పదములతో సంబంధము కలిగియున్నది. అంతయేగాక విదిత్వానిచాయ్య అను క్రియలచే నుపలక్షితమైనది. అనగా తెలిసికొని అనుభవించవలెనని చెప్పెడి వస్తువు. ఈ బ్రహ్మజ్ఞుడనే దానిని తెలిసికొని అనుభవించినపుడే అత్యంత శాంతి కలుగును, కానయీ అర్థము పొసగను. రామకృష్ణమఠమువారు బ్రహ్మనుండి పుట్టినవాడు అగ్నియనియు వాడు సర్వజ్ఞుడనియు అట్టి అగ్నినే తెలిసికొనవలెననియునని అర్థము చెప్పిరి. అదికొంత భావ్యముగా నె యున్నది. ఏలయన:- యముడు తెలిపినది లోకాధారిమయిన అగ్ని అని 14-15 మంత్రములలో తెలుపబడెను. ఆ అగ్ని కూడ గుహలో నిహితుడని 14 వ మంత్రము తెలిపెను. వానినే తెలిసికొనుట భావ్యమని వాదించవచ్చును. ఈ పదమును ఇంకొకవిధముగా నాలోచింపవగును. బ్రహ్మ బ్రహ్మజము, బ్రహ్మజ్ఞము ఇట్లు విభజించిన యెడల మొదటిది బ్రహ్మ = పరమాత్మ, రెండవది ఆయననుండి పుట్టిన విశ్వము. మూడవది ఆయనను ఈ విశ్వములో నున్నవారిలో తెలియువాడు జీవాత్మ. ఈ యుగ్మము

ఒక టేయని తెలిసికొనుట లేదా ఈ ముగ్గురి స్వభావము తెలిసి
కొనుట లేదా ఇట్లు మూడు రూపములుగా తోచు పూజనీయు
డయిన దేవుని తెలిసికొనుట ఇదియొక విధానముగా నంగీకరించ
వచ్చును. ఇంకొకవిధమేమన బ్రహ్మనుండి పుట్టినది విశ్వము
దానిని జ్ఞ = తెలిసికొనువాడు, ఆత్మ ఆ ఆత్మ. దివ్యమయినది
పూజనీయమైనది, అని తెలిసి కొనవలెను. ఈ అన్వయముకూడ
భావ్యముగానే యుండును. మహానారాయణం 1 వ అనువాకం
10 వ పససలో “బ్రహ్మజ్ఞానం” అని రెండు పదములుగా
వాడబడెను. ఇచ్చటకూడ నట్లే “బ్రహ్మజ్ఞం” అని రెండు పద
ములు చేసిన యెడల బ్రహ్మ అనియు విశ్వమును తెలియువాడ
నియు పూజనీయుడయిన దేవుడనియు అరమగును. ఏ యర్థ
మిచ్చినను తెలియ తగినవాడు అనుభవేద్య మొనర్చుకొన తగిన
వాడు. ఈ బ్రహ్మజ్ఞం దేవం ఈడ్యం కాన మూడుపదములక్లిష్ట
అన్వయము చేయుట భావ్యము. పరమాత్మనుండి వెల్వడిన
ఆత్మ పూజనీయమైన ప్రకాశవత్తమైన దైవముగా తెలిసికొని
అనుభవైకవేద్యము చేసికొనవలెను.

(5) అత్యంతం శాంతిం = శ్రీ శంకరులవారు “వై రాజం
పదం ప్రాప్నోతి” అనగా సగుణబ్రహ్మ సంబంధమైన పదమును
పొందునని తెలుపుచున్నారు. జ్ఞాన కర్మ నముచ్చయము అను
ష్ఠించుటచే నట్లు జరుగునని వారు సూచించిరి. ఇచ్చట వాడిన
పదములు అత్యంత శాంతి ఈ పదములను హిరణ్యగర్భునకే
వర్తింపజేయవలసిన అవసరములేదు. ఈ రెండవ అధ్యాయము
2 వ వల్లి 13 వ మంత్రములో “తేషాం శాంతి శ్శాశ్వతీనేతరే

మాం" (వారికే శాశ్వతమైన శాంతి ఇతరులకు కాదు) అని చెప్పబడెను. వారికే అనునపుడు పరమాత్మను జూచినవారికే. ఇచ్చట అత్యంత శాంతి అచ్చట శాశ్వతశాంతి రెండును ఒకటే. శ్వేతాశ్వతరము 6 వ అధ్యాయము 12 వ మంత్రము బ్రహ్మజ్ఞానులకు శాశ్వత సుఖమును చెప్పుచున్నది. శ్వేతాశ్వతరము 4 వ అధ్యాయము 14 వ శ్లోకము "శాంతిమత్యంతమేతి" అచ్చట పరమాత్మ దర్శనమువలన గలుగు శాంతి అనియే అన్వయింపబడెను. డిటో 11 వ మంత్రము "నిచాయ్యేమాం శాంతిమత్యంతమేతి" ఇతనిని అనుభవములోనికి తెచ్చుకొనుట వలన అత్యంత శాంతి కలుగును. ఇచ్చటను పరమాత్మ దర్శనము వలన కలిగెడి ఫలితమే శాంతి అని చెప్పబడెను. కాన శాంతిమత్యంతం అనగా పరమాత్మ పడమనే చెప్పవలెను.

తాత్పర్యము:— దార్శనీయము, ధర్మము, లోకైష్యము మూటిని త్యజించుటయే. నాచికేత యజ్ఞములు అట్టి మూడు నాచికేత యజ్ఞములొసర్చినవాడను, జగత్తు జీవాత్మ పరమాత్మ మూటియొక్క కలయిక సంబంధము. ఐక్యత తేలిసిన వాడును ఆత్మజ్ఞానము ఆత్మధ్యానము సమాధిలో ఆత్మదర్శనమును మూడే కర్మలు కర్తవ్యముల గా చేయవచ్చును; జన్మ జరామృత్యు సంసారములను దాటును. స్మృతి విధానమును తెలిసికొనెడివాడు ఆత్మను పూజనీయుడగు పరమాత్మగా తెలిసి సాక్షాత్కార మొనర్చుకొనువాడును సుస్రస్థిధర్మమున శాశ్వతమైన అపారమైన శాంతిని పొందుచున్నాడు.

౧౮ వ మంత్రము - శ్రుతిః య 18

త్రిణాచికేతస్త్రయమే తద్విచిత్రా
య ఏవం విద్వాంశ్చిను తెనాచికేతం ।
సమృత్యుపాశాన్పుతః ప్రణోద్య
శోకాతిగోమోదతే స్వర్గలోక య

'యః' = ఎవడు; త్రిణాచికేతః = మూడు నాచికేతస్సులు
కలవాడగునో; విద్వాన్ = జ్ఞాని; ఏతత్ = ఈ శ్రయం =
మూటిని; ఏవం = ఈవిధముగా; విచిత్రా = తెలిసికొని
నాచికేతం = నాచికేతమును, చినుతే = ఉపాసించునో, సః =
అతడు, పురతః = శరీరపతనకు పూర్వమే; మృత్యుపాశాన్ =
మృత్యుబంధములను; ప్రణోద్య = నశింపజేసి, ఇహైవ = ఇక్క-
డనే; శోకాతిగః = శోకమునుదాటి, స్వర్గలోక = స్వర్గలోక
మందలి సుఖము అనుభవించుచు, మోదతే = సంతోషమును
పొందును.

విశేషార్థము:— (1) త్రిణాచికేతః నాచికేతం = 17 వ
మంత్రములోని విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) శ్రయమేతత్ = ఈ మూటిని డీనాత్మ, జగత్తు,
పరమాత్మలను తెలిసికొనవలెను, లేదా కర్మ భక్తి జ్ఞానమార్గ
ములను ఈవిధముగా అనగా 14-15-16-17 మంత్రములలో
తెలిపిపట్టుగా అనికూడ చెప్పవచ్చును, చినుతే = చేసి లేక
ఉపాసించి ఎట్లయినను చెప్పవచ్చును.

(3) పురతః = పూర్వము అనగా మృత్యువు సంభవించక
పూర్వమే అనగా జీవించియుండగానే ఈ పదమునట్లర్థము

చేయక పుతః ప్రణోద్య = ముందుగా త్రోసివేసి యని యర్థము చెప్పించునాడు. అది సమంజసముకాదు. శ్రీ శంకరులవారు కూడ దేహపాతమునకు పూర్వమేయని అస్వయించిరి. పురుష సూక్తములోగూడ “తేహనాకం మహిమానస్సచ నై” వారు స్వర్గమునిచ్చటనే యేర్పరచుచున్నారని చెప్పబడెను. కాన దేహపాతమునకు పూర్వమే ఇట్టి సుస్థితి సంగభవించును. చాక్ శరీర విమోక్షణాత్ = శరీరపతనమునకు పూర్వమే కామక్రోధముల నావగలవాడు యోగి అగునని భగవద్గీత 5వ అధ్యాయము 19వ శ్లోకము “ఇహైవతైర్జితస్సగో యోహం సామ్యే స్థితం మనః నిర్దోషం హి సమంబ్రహ్మ తత్ప్రబ్రహ్మణి తేధితాః ఇచ్చటనే తమ ప్రకృతిని జయించి బ్రహ్మయందు నిలువ బడుదురు. ఇచ్చటనే యిట్టి శుభస్థితి కలుగునని ఇతరమైన ఉపనిషత్తులును తెలుపుచున్నవి.

(4) స్వర్గలోకే = స్వర్గలోకమునకు ఈ విద్వాంసుడుపోవునని అర్థముకాదు. శరీరపతనము పిమ్మట జరిగెడి పని అది ఇచ్చట స్వర్గలోకములో చెప్పెడి సుఖములన్నియు ఈ లోకములో నుండగనే ఈ లోకములోనే పొందునని యర్థము. ముక్తాకం ౭-2-9 పరబ్రహ్మను తెలిసినవాడు పరబ్రహ్మయే యగును. అట్లే యిచ్చటను విద్వాంసుడు బ్రహ్మజ్ఞానముచే ప్రసాదించబడు ఆ ఆనందమును అనుభవించునని అర్థము. ప్రశ్నోపనిషత్ 4వ ప్రశ్న 10-11 బ్రాహ్మణములు “సర్వో భవతి సర్వమేవావివేశ” తాను సర్వము అగును. సర్వములో ప్రవేశించును, అట్టి యుత్తమస్థితిని పొందునని యర్థము. జ్ఞాని

యిచ్చటనే స్వర్గలోకము నొందునని పురుషసూక్తముకూడ తెలుపుచున్నది. కాన నట్టి సుఖములు ఈ శరీరమందుండగనే అనుభవించునని చెప్పవలెను.

తాత్పర్యము:— ఈ మూటిని జగత్తు జీవాత్మ పరమాత్మ లను ఈ విధముగా తెలిసికొని త్రిణాచికేతుడై అనగా దానిపైన ధైర్యము లోకైషణమును పదలినవాడై నాచికేతమును ఉపాసించిన విద్వాంసుడు లేక జ్ఞాని శరీరము నశించక పూర్వమే మృత్యువాతము ధ్వంసమొనర్చి వానినుండి విమోచనము పొందును అనగా జీవన్ముక్తుడగును. అందుచేత ముఖములను దాటును. స్వర్గమందు కలిగెడి అనుభవములను ఇచ్చటనే పొందును.

౧౯ వ మంత్రము - శ్రుతిః ౫ 19

ఏష తెఱ్ఱిర్నిచికేత స్వర్గో
యమవృణోధా ద్వితీయేన వరేణ ।

ఏతమగ్నింతవైవ ప్రవక్ష్యన్తి జనాః .

స్త్రతీయం వరం సచికేతో వృణోష్య ॥

సచికేతః = సచికేతస్సు; ద్వితీయేన = రెండవదియగు;
వరేణ = వరముచేత; యం = దేనిని (త్వం = నీవు) అవృణో
ధాః = కోరెతిహి, ఏషః = ఈ; స్వర్గః అగ్నిః = స్వర్గాగ్ని,
తె = నీకు; జనాః = జనులు, ఏతమగ్నిం = ఈ అగ్నిని;
తవైవ = నీకుమాత్రమే అనిప్రవక్ష్యన్తి = ప్రకటింతురు.
సచికేతః = ఓ సచికేతస్సూ, త్రతీయం = మూడవదగు, వరం =
వరమును వృణోష్య = కోరుము.

విశేషార్థము:— (1) స్వస్యమగ్నిం = 13-14 మంత్రముల విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) జనాసః = ప్రవక్ష్యన్తి = జనులు తెలుపుదురు. ప్రవక్ష్యన్తి అనగా ప్రకటింతురు, వర్ణింతురు, విశదపరతురు అని అర్థములు కలవు. తైత్తిరీయం 1 అధ్యాయం 8 వ అనువాకము “బ్రాహ్మణః ప్రవక్ష్యన్నాహ బ్రహ్మపాశ్చ వాసీతి” లోకములో ఈ నూతన పద్ధతు ప్రవర్తకుడు సచికేతస్సని ప్రఖ్యాతి కలుగును. ఆ మంత్రములనుపదేశించుటకు ప్రచారము చేయుటకు సచికేతస్సుకే హక్కుకలదు. ఇట్టి యధికారమును యముడతనికి కలిగించుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— ఓ సచికేతస్సు దేనిని నీవు రెండవ వరముగా కోరియుంటివో ఆ స్వర్ణాగ్ని ఇదే నీదే లోకమంతయు నీ అగ్ని నీదేయని అంగీకరించి యస్త్రే ప్రకటింతురు. ఆ పద్ధతు నీవే ప్రవర్తకుడవు. దానిని ప్రచారములోనికి తెచ్చుటకు, ఉపదేశించుటకు, బోధించుటకు నీవే అర్హుడవు, నూతన మార్గమును ప్రకటించువాడవు నీవే. ఇక మూడవదగు వరమును కోరుమా; ఈ మంత్రము యమునియొక్క సద్భావమును, సచికేతస్సు సందుగల ప్రేమయును ఋజువు చేయుచున్నది.

౨౦ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 20

యేయః ప్రేతే విచికిత్సామనుష్యైః

౨స్తీ త్యేకేనాయమస్తీతిచైకే ।

ఏతద్విద్యామనుశిష్టస్త్వయా౨హం

వరాణామేష వరస్త్రోతీయః ౫

మనుష్యే = మనుష్యునియందున్నది ప్రేతే = చనిపోయినపుడు లేక ఇచ్చట విడిచిపెట్టినదానియందున్నది (ఇతి = అందుచేత) అయం = ఈ; విచిత్రా = సందేహము, అస్తి = కలదు, ఏకే = కొందఱు; అస్తి = కలదు, ఇతి = అని, (అందుచేత) చ = చురియు, ఏకే = మరొకొందఱు; అయం = ఇది. నాస్తీతి = లేదని (అందుచేత) త్వయా = నీవగుచు, అనుగ్రహితి = శోధింపబడి; ఏతత్ = ఏది, అహం = నేను, విద్యాం = తెలిసికొనగోరుచున్నాను, వదానాం = వరములలో, ఏవః = ఇవి, తృతీయః = మూడవదియగు, వరః = వరము.

విశేషార్థము: — (1) మనుష్యే = మనుజునియందు మనుజుని స్థూలశరీర మిచ్చటనేయుండును. ఇంద్రియముల సూక్ష్మాంశములును స్రావమును, ఆత్మయును ఈ మూడును ఈ శరీరమును విడిచిపోవునని నామాయ్యమైన ప్రతీతి. నచికేతస్సు ఈ మూడుగాని, ఈ మూటిలో నేవైనగాని మరణాంతముండునా ఉండవలయునని దానిని గురించి ప్రశ్న వేయుచున్నాడని యెంచవచ్చును. * ఇంకొక విధముగా ప్రశ్నించినాడని ఎంచవచ్చును. ఈ మనుజునిలోనున్న దేదో అది వ్యష్టిగానుండునా సమిష్టిలో లీనమైపోవునా అని కూడ ప్రశ్నకు అర్థము చెప్పవచ్చును.

(2) * ప్రేతే = చనిపోయినపుడు అని అర్థము జీవించియున్న * ఇందులో నేదేమి పెడలునా? ఏదిపోతే పడిపోవును? పోయినదేమగును? పౌత్రులు కర్మముచేయవే.

* జన్మలెక్కుమందును, గాని ఆత్మ లేదందురు అదియే ఆపస్తంబ మార్కు అలా నిత్యముగానుండునట్లుదా? అంతేనా ఆత్మ యమః కలదా? యని ప్రశ్న గావించవచ్చును.

సమయమునగూడ అవస్థ మారినపుడు ప్రేతేయని చెప్పవచ్చును. కేనోపనిషత్తు 1 వ ఖండము 2 వ మంత్రములో ప్రేత్య అని వాడినపుడు ఇట్లే అర్థము చేయబడెను, జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తివస్థలలోగల భేదముగూడ గమనించ తగియున్నది. ఇంద్రియ జీవితమును వదిలి ఆధ్యాత్మిక జీవితములో ప్రవేశించినపుడు మానవుని జీవితములో పెద్ద మార్పు కలుగుచుండును. స్వాప్న జీవితమునువదిలి ప్రజాహిత జీవితములో ప్రవేశించుచుండును క్రొత్త మార్పుండును. ఇచ్చట మాత్రము మరణించిన పిమ్మట అనియే చెప్పట భావ్యము. మరణించిన పిమ్మట అనినట్లే మానవశరీరములోనుండు ఇంద్రియములుగాని అధిష్ఠాన దేవతలుగాని, ప్రాణముగాని ఆత్మగాని ఏదైన అన్నిగాని కొన్నిగాని మిగులునా? మిగలనా? మిగలిన యెవల దాని వ్యక్తిత్వము నామరూపములు ఉండునా? ఉండనా? అనునదియే ప్రశ్న. అట్లే బ్రతికియున్న మనుజులలో పూర్వదశనుండి పరిదశకు మార్పు కలిగినపుడు ఆ మార్పు అచ్చముగా భౌతికమా? మానసికమా? ఆధ్యాత్మికమా? వివిధ దశలలో నిత్యమైన వస్తువు ఏదైన కలదా?

(3) విచికిత్సా = సందేహము, తైత్తిరీయము 1 వ అధ్యాయము 11 వ అనువాకములో “కర్మవిచికిత్సానా వృత్త విచికిత్సావా” అని వాడబడినది. అచ్చటను సందేహమునందు అర్థము. ఇచ్చట సచికేతస్సుకు కలిగిన సందేహమేమో స్పష్టముగా గమనించవలెను. తాను మనుజులలోకము నీడి సోక్ష్మతైయనులోకమునకు వచ్చెను మూడురాత్రులుపసించెను.

కాన మనుష్య యమలోకములమధ్య తప శరీరము ఇంద్రి
యాదులు వ్యక్తిత్వము నిత్యముగానే గోచరమగుచుండును.
స్వర్గలోకమునకు వెళ్లువారినిగూర్చి 12 వ మంత్రములో నచికే
తస్సు వేసిన ప్రశ్ననుబట్టి మనుష్యలోకమును వీడివచ్చిన వ్యక్తి
స్వర్గలోకమందున్నంతకాలము తన వ్యక్తిత్వమును తాను
నిలుపుకొనుచునే యుండునని స్పష్టము. తా ను ఘ లా నా
మనుజుడననియు అచ్చట తానొనర్చిన పుణ్యకర్మల ఫలితమును
భోగించుచున్నాననియు తెలిసికొనియే యుండును, గనుక
అచ్చటను మర్త్య స్వర్గలోకములమధ్య నిత్యమైన పదార్థమేదో
యొకటి కలదని నచికేతస్సుకు తెలిసియే యున్నది. అట్లే సరక
లోకమున యమయాతనలను అనుభవించువారుకూడ మనుజు
లోక సరకలోకములమధ్య ఒక నిత్యపదార్థము కలదని గ్రహించి
యుందురు. అదియును నచికేతస్సుకు తెలిసియే యుండును.
ఈ మూడు దృష్టాంతములలో నిత్యమైన వస్తువొకటి కలదని
గ్రహించిన నచికేతస్సుకు ఆ మూటినిగూర్చి విచికిత్స కలుగు
టకవకాశములేదు. కాన సతనికి కలిగిన సందేహము :-14-15-
16-17 మంత్రములలో చెప్పబడిన జ్ఞానవిషయమున సందేహ
మేర్పడి యుండవలెను. గుహలో నిహితుడైన పరమాత్మను
తెలిసికొని ఈడ్యమైన దేవుని గ్రహించి సాక్షాత్కారమొనర్చు
కొనినవాడు ఆ అనందసమయమున, ఆ మోక్షకాలమున ఆ దేవుని
కంటే భిన్నముగానుండునా? లేక ఆ దేవుడును ఇతడును మగ్న
మయి యొకటే యగుదురా? అనునదియే ప్రశ్న సామీప్య,
సారూప్య, సాలోక్యములలో నేడైన స్థితికలిగి నిలిచియుండనా?

లేక సాయుజ్యమే శరణ్యమా? అనునదియే ముఖ్యమైన ప్రశ్న. దానినిగూర్చియే సందేహము. ఆ సందేహము తీర్చుకొనుటకే సచికేతస్సు ప్రశ్నించెను. ఆ ప్రశ్న మహత్తరమైనది. కనుకనే దేవతలకుకూడ ఇది తెలియదనియు యముడు తెలిపి ఆ ప్రశ్నను వారింపజొచ్చెను. అట్లు యముడు ప్రయత్నించిన కొలదియు సచికేతస్సు గట్టిపట్టు పట్టెను.

(4) విద్యాం = తెలిసికొనగోరు చున్నాను. సచికేతస్సు వయస్సులో చిన్నవాడైనను అతనియందు ప్రవేశించిన శ్రద్ధను బట్టి ముఖ్యమైన ప్రశ్నయే వేయకలిగెను. ప్రశ్నోపనిషత్ మూడవప్రశ్న 2 వ బ్రాహ్మణములో పిప్పలాదమహర్షి తెలిపినట్లు “అతిప్రశ్నాన్ పృచ్ఛసి” కఠిన ప్రశ్నను సచికేతస్సు వేసెను. అచ్చట పిప్పలాదునకు ప్రత్యుత్తరమియ్య ఎట్లు తప్ప లేదో ఇచ్చటను యమునకు అదేవిధముగా తప్పకపోయెను.

తాత్పర్యము:— మనుజుడు మరణించినపుడు లేక అవస్థ మారినపుడు అతనిలోనున్న ఏవస్తువు ఇచ్చటనుండి డలి పోవును? పోయి అచ్చటనుండునని కొందఱు చెప్పెదరు. మరి కొందఱట్టిదేదియు నుండదందురు. నీవలన నుపదేశింపబడిన నేనారహస్యమును తెలిసికొనగోరుచున్నాను. నాకు మిగిలిన గ్రహించిన వరములలో దీనిని మూడవవరముగాగోరుచున్నాను. దానిమూలమున నాకారహస్యమును తెలుపుడు. సందేహము లను తీర్చుడు. ఈ ప్రశ్న మూలమున మోక్షమునొందినవ్యక్తి ఆ మోక్షస్థితిలో పరమాత్మలో మగ్నమగునా? లేక వ్యక్తిత్వము నిలుపుకొని వేరుగానుండునా? అని సచికేతస్సు ప్రశ్నించెను.

౨౧ వ మంత్రము - శ్రుతిః ౪ 21

దేవైరత్రాపిచిత్సితంపురా

సహిసుజ్ఞేయ ముఖ రేచధర్మః ।

అన్యం వరం సచికేతో వృణీష్వ

మామోపరోత్సీరతిమాస్మజై నమ్ ౪

అత్ర = ఈ విషయమై; పురా = పూర్వకాలమును; దేవైః = దేవతలవలన, అపి = కూడ; విచిత్సితం = నద్దేహింపబడినది, హి = ఏలనన; ఏమధర్మః = ఈ ధర్మము, లేక ఆత్మ అనుః = సూక్ష్మమైనది, సుజ్ఞేయం = సులభముగా తెలియతగినది, న = కాదు, సచికేతః = ఓ సచికేతస్సా, అన్యంవరం = వేరగు వరమును, వృణీష్వ = కోరుకొనుము, మా = నన్ను, మోపరోత్సీః = బ్రతిరూలుటవద్దు, ఏనం = దీనినుండి, మా = నన్ను, అతిస్పృజ = విసిపించుము.

విశేషార్థము:— (1) దేవైః = దేవతలవలన ఈ దేవత లలో హిరణ్యగర్భుడుకూడ చేరియుండవచ్చును. విష్ణునాభి నుండి చతుర్ముఖబ్రహ్మ ఉదయించినపుడు తనను సృజించిన వానినిగూర్చి ఆయనకు సంశయము కలిగెనని పురాణగాథ కలదు. మొట్టమొదట దేవతలకు సందేహము కలిగినట్లు ఈ మంత్రము తెలుపుచున్నది. పురా = పూర్వకాలమును సూచించునను వాడబడినది. దానివల్ల నింకొకభావము స్ఫుట మగుచున్నది. పూర్వకాలము ఈ సందేహముండెడిది అను నపుడు ఇప్పుడు లేవని యర్థము. యముడు ఈ దేవతలలోనివాడే. ఇప్పుడాయనకు బ్రహ్మజ్ఞానము తెలియుటయేగాక ఉపదేశించు

అధికారముకూడ కలిగియున్నది. అట్లే ఇతర దేవతలకును జరిగి యుండవచ్చును. ఏరైతే జ్ఞానము సంపాదించిరో తెలిసికొనవలెను. కేనోపనిషత్తులో సంగ్రహము బ్రహ్మయే గురువై బోధించినట్లుకలదు. ఛాన్దోగ్యము, కాపీతలో ఇన్ద్రియ ప్రజాపతి లేక సగుణబ్రహ్మయొద్దకు వెళ్ళి యీ జ్ఞానము సంపాదించినట్లుకలదు. దేవతలకు కర్మాధికారములేగు అందుచే పుణ్యపాపములులేవు, జ్ఞానాధికారము కలదు. బ్రహ్మసూత్రములీవిషయమును నిర్ధారణ చేసినవి. దేవతలకే ఇట్టే చిక్కున్నప్పుడు మానవులకేది యత్యంత కఠినమైన సమస్యయని సూచింపబడుచున్నది, స్పష్టముగా కూడ చెప్పబడెను.

(2) ధర్మః = ధర్మము అని సామాన్యార్థము. ఆత్మయని ఇంకొకయర్థము కలదు. నుతవిషయక జ్ఞానమని ఇంకొక అర్థము కలదు. ఇచ్చట ఆత్మ లేక దైవసంబంధమును జ్ఞానమని చెప్పవచ్చును.

(3) అణుః = సూక్ష్మమైనది, అసగా నత్యంత నిగూఢమైనది. అందుచేతనే నహిసుక్షేయం = తేలికగా తెలియదగినది కాదనియే యముడుచెప్పెను.

(4) ఉపరోత్తిః = బ్రతిమాలుట దీనికే నిర్బంధించుటయని అర్థము చెప్పుచున్నారు. బ్రతిమాలుటయని చెప్పుటయే భావ్యము. ఉపరత = వదలుట, విరమించుటయని అర్థము కలదు. ఇచ్చట యముడు నచికేతస్సును పరీక్షించుటకు ప్రయత్నించుచున్నాడు మాయపుచ్చి మడుగులోదింపుటకు కాదు. అంగములో (Testing, Tempting) రెండు భావ

ములు కలవు. మొదటిది శోధించుట. రెండవది మాలిన్యములో మగ్నము చేయుట మొదటిది స్నేహితుడు చేయుపని. రెండవది శత్రువుచేయుపని యముడు మిత్రుడుగాని శత్రువు కాదు.

(5) అతిసృజ=విడిపించుము తానదివరికు వాగ్దత్తముచేసి యున్నాడు. ఆ వాగ్దత్తప్రకారము ఈ వరమిచ్చితీరవలసినదే. ఇచ్చుని యెడల అసృతదోషము సంభవించును. అందుచే నీవు నాప్రార్థన నంగీకరించి ఆవరమిచ్చు బాధ్యతనుండి తప్పిపునుని క్షమింపుమని యముడు కోరుచున్నాడు. అట్లు నచికేతస్సంగీకరించిన యెడల యమున కసృతదోషము రాదని తలచుట సామాన్యదృష్టిలో భావ్యమేకాని ఉత్తమోత్తమధర్మమది కాదేమోయని సందేహముపొడముచున్నది. శ్రీరామునిజీవితము తార్కాణముగా తీసికొనవచ్చును. కైక తనకొఱకు తన కుమారుడగు భరతునికొఱకు రాజ్యమునుకోరి రాముని అరణ్యమునకు పంపునట్లు దశరథునిద్వారా ఆజ్ఞనుపొందెను. దశరథుని మరణాంతమున అయోధ్యచేరిన భరతుడు రాజ్యస్వీకరణమున కంగీకరించనందున కైకయు భరతుడును అరణ్యమునకుపోయి రామునితో తమకీరాజ్యమక్కరలేదనియు రాముడే స్వీకరించవలెననియు ప్రాధేయపడిరి. రాముడందుకంగీకరించకపోయెను. అదియె యుత్తమమని తోచును. రాముడు తన తండ్రికి వాగ్దత్తమిచ్చెను. దశరథుడుకూడ అచ్చటినుండి రమ్మని బ్రతిమాలి నచో రాముడేమిచేసి యుండెడివాడో చెప్పవీలులేదు కాని అట్టి యుత్తమపథ సామాన్యమానవుల కగమ్యమగుచున్నది.

తాత్పర్యము:— ఓ నచికేతస్సా పూర్వకాలముందు దేవతలకు

కూడ నీవిషయమై సందేహముండెను. ఇయ్యది (ఈ ఆత్మ)
లేక జ్ఞేయధర్మము) అత్యంత సూక్ష్మమైనది. సులభముగా
తెలియనిదికాదు, నన్నీవిషయమై బ్రతిమాలవద్దు. ఈ
వాగ్దత్తమునుండి నన్ను విడిపించుము నీకిష్టమైన మరియొక
వర్తమును కోరుము. నీకిచ్చెదను.

౨౨ వ మంత్రము - (సుతిః య 22)

దేవై రత్రాపి విచికిత్సితంకిల
త్వంచమృత్యోయన్న సుజ్ఞేయమాత్థ ।
వక్తాచాస్య త్వాదృగన్యోన లభ్యో
నాన్యోవరస్తుల్య ఏతస్యకశ్చిత్ య

అత్ర = ఈ విషయమై; దేవై రపి = దేవతలచేకూడ; విచి
కిత్సితం = సంశయింపబడినది, కిల = నిశ్చయము, మృత్యో =
ఒక యముడా! యత్ = దేనిని, త్వం = నీవు, సుజ్ఞేయం = సులభ
ముగా తెలిసికొనుట; న = నీలుకాదని; ఆత్థ = శోషితిన్,
అన్య = దీనికి, త్వాదృక్ = మీవంటి, వక్తా = బోధకుడు,
అన్యః = ఒరులు, సలభ్యః = దొరకడు. ఏతస్య = దీనికి,
తుల్యః = సమానమైనది. కశ్చిత్ = ఏదీన్ని, అన్యః = మరొ
కటి, వరః = వరము, స = లేదు.

విశేషార్థము:— (1) దేవై రపి = దేవతలు దివ్యులు అనగా
జేజోవిరాజితులు. ఆవరణమువలన ఆటంకములేకుండ జ్ఞేయ
పదార్థమును తెలిసికొన తగినవారు.

(2) త్యాగ్య = మీనంటి ఇది దేవతలకు కూడ సంజేహము కలిగిన విషయము, తేలికగా తెలియతగినదికాదు. కాన మానవులకు కష్టపాద్యము. తెలుపు పణ్ణిపులుగూడ దొరకను. ఇది నిత్యమైన ఆత్మనుగూర్చిన విషయము. ఇతర వరములలో నేనేది కోరినను అత్యమైన అనాత్మను గూర్చినదేయగును.

(3) మృత్యో = మృత్యువు నశ్వరమగు శరీరముపై మాత్రమే అధికారము కలవాడు. ఆత్మపై అతనికిగాని మరెముక రికిగాని అధికారము లేదు. నశ్వరమగు శరీరమును అనశ్వరమని భావించియుండుటచేత మోహము కలిగి దాని వివాశము భయంకరము దుఃఖకరము అగుచున్నది. అందుచే మృత్యువు కూడ భయంకరుడగుచున్నాడు అట్టి భీతిలేనివానికి మృత్యువు మిత్రుడే.

తాత్పర్యము:— ఓ యమధర్మరాజా ఈ విషయమై దేవతలకు కూడ సంజేహము కలిగియుండెనని మీరె తెలిపియుంటిరి. అదియు నిశ్చయమే. ఇది సులభముగా తెలియబడదని మీరు తెలిపి యుంటిరి. ఇట్టి గూఢవిషయమును తెలుపుటకు మీకంటె అన్యులు సమర్థులుకాదు. మానవులలో దీని బోధకులు దొరకుట దుర్లభము. ఇది నిత్యమైన ఆత్మనుగూర్చిన వరము. అనిత్యమైన అన్యసదార్థములను గూర్చిన వరమువలన ప్రయోజనమేమి? ఇతరవరము దీనితో సమానముకాదని నానిశ్చితాభిప్రాయము కాన అన్యవరముల వంకకు నామనస్సు పోవుటలేదు. మీరు ధర్మనిర్ణాయకులు. నశించునది నశించునది తేల్చుగల సమర్థులు. నేను నశించని దానినిగూర్చి కోరగా నా బుద్ధిని

మర్హ మి రేల యత్నించెదను? మరియొక నశించని పదార్థము నాకు స్ఫురించుటలేదు.

౨౩ వ మస్త్రము - శ్రుతిః య ౩౩

శతాయుషః పుత్రపౌత్రాన్వృణీష్వ
 బహూన్ పశూన్ హస్తీహిరణ్యమశ్వాన్ ।
 భూమేర్మహదాయతనం వృణీష్వ
 స్వయంచ జీవశరదో యావదిచ్ఛసి య

శతాయుషః = నూ రేండ్లు జీవించు; పుత్రపౌత్రాన్ = కొడుకులునుమనుమలును, వృణీష్వ = కోరుకొనుము, బహూన్ = అనేకములగు, పశూన్ = పశువులను; హస్తీ = ఏనుగులను, హిరణ్యం = బంగారమును; అశ్వాన్ = గుఱ్ఱములను; భూమేః = భూమియందు; మహత్ = గొప్పదైన ఇండ్లు లేక రాజ్యమును; వృణీష్వ = కోరుము; స్వయం = నీవు; యావత్ = ఎన్ని; శరదః = సంవత్సరములు; ఇచ్ఛసి = కోరుదువో; తావత్ = అన్నియు, జీవ = జీవించుము.

విశేషార్థము:— (1) ఆయతనం = అనగా ఆశ్రయము ఇల్లు. దీనికే రాజ్యమని శ్రీ శంకరులువాచనము అర్థముచేసిరి. అది ఆలంకారికము. ఇచ్చట భవనములు ప్రాసాదములు అని చెప్పటయే సందర్భమునుబట్టి సరిపోవును.

(2) జీవ = జీవించుము సరిసంపదలు ఎన్నియున్నను తనకు ఆయుర్దాయములేనిచో వానివల్ల ప్రయోజనముండదు. (ఇచ్చట

జీవితేచ్ఛ ఇద్వియభోగము నిమిత్తమే) * అందుచే ఘనుమలకు నూరేండ్లు వచ్చువరకుకూడ నీవు జీవింపవచ్చును. అని యముడు నచికేతస్సుకు తెలిపెను. “ యావదిచ్ఛసి తావజ్జీవ ” ఎన్నాళ్లు కోరితె అన్నాళ్లు జీవించుము అనుదానికి అమృతత్వమనే అర్థము కాదు. మానవలోకములో సామాన్యశరీరముతో ఇంద్రియ భోగములను అనుభవించగల జీవితమే అని అర్థము.

తాత్పర్యము:— నూరేండ్లు సంపూర్ణ ఆయుర్దాయముగల కొడుకులను కుమార్తెలను మనుమలను మనుషరాండ్రను కోరు కొనుము. లెక్కకుమించిన పశువులను, ఏనుగులను, గుఱ్ఱము లను, అమితమైన ధనమును, భూమియందు విశాలములగు భవనములను, ప్రాసాదములనుకోరుకొనుము. నీవు స్వయముగా కూడ ఎన్నాళ్లు జీవించవలెనని కోరెదవో అన్నాళ్లు జీవించుము.

౨౪ వ. మన్తము - శ్రుతిః ౪ 24

ఏతత్తుల్యం యదిమన్యసేవరం
వృణీష్వ విత్తం చిరజీవికాంచ ।
మహాభూమా నచికేత స్త్వమేధి
కామానాంతాకామ భూజింకరోమి ॥

ఏతత్ = దీనితో; తుల్యం = సమమయిన, వరం = పురము; మన్యసేయది = కలదనితలంచినయెడల; విత్తం = ద్రవ్యమును,

* జ్ఞానపాద్యనిమిత్తము కాదు. దైవసేవ మానవసేవ నిమిత్తమును కాదు. అని సూచనకలదు.

చిరజీవికాంచ = దీర్ఘాయుష్యమును, వృణీష్వ = కోరుకొనుము;
నచి కేతః = ఓ నచి కేతస్సూ, మహాభూషా = గొప్పరాజ్యమును,
త్వం = నీవు, ఏహి = ఏలుకొనుము, కామానాం = కామములకెల్ల,
కామభాజం = భాగిగా, త్యాం = నిన్ను, కరోమి = చేసెదను.

విశేషార్థము:— (1) తుల్యం మన్యసే = 2కి మంత్రములో
చెప్పిన విషయములుగాక యితరవిషయములమీద నీకు బుద్ధి
పోయిన యెడల వానినే కోరుము. నీకేకోరికలు కలిగిన వాని
నన్నిటిని ఇచ్చెదను.

(2) ఏధి = అభివృద్ధిపొందుము. సౌఖ్యము పొందుము.
బలవంతుడవుకమ్ము. అని అసలు అర్థము ఇచ్చట పెద్ద ఆస్తివరు
డవుగా అభివృద్ధి పొందుము. లేక ఆస్తిని పాలించుము అని
చెప్పవచ్చును.

తాత్పర్యము:— పైన చెప్పిన వస్తువులుగాక వానికితల్ప
మైన ద్రవ్యమో దీర్ఘాయుష్యమో ఏది నీవు కోరిన దానినిచ్చె
దను. భూలోకమున పెద్ద ఆస్తినిచ్చెదను పాలించుకొనుము. ఏ
ఇతర కోరికలు కలిగిన వానినన్నిటిని తీర్చెదను అన్ని కోరికలు
పొందకలవు.

౨౫ వ. మంత్రము - శ్రుతి 25

యెయేకామా దుర్లభామ ర్త్యలోకే
సర్వాన్కామాన్ శ్చవనః ప్రార్థయన్స్వ ।
ఇమారామాస్సరథాస్సతూర్యా
సహస్రశాలంభనీయా మనుష్యైః ॥

అభిర్వృత్తాభిః పరిచారయన్
నచికేతో మరణం మానుప్రాక్షీః ॥

మర్త్యలోకే = నశ్వరమగు మనుష్యలోకమును, యెయె = ఏయేది; కామాః = కోరికలు; దుర్లభాః = పొందుటకష్టమో; (త్రా అట్టి) సర్వాః = సకల; కామాః = కోరికలను; ఛన్దతః = యథేచ్ఛగా, ప్రార్థయన్ = కోరుకొనుము, సరభాః = రథములుగలట్టియు, సతూర్యాః = వాద్యములుగలట్టియు; ఇమాః = ఈ; రామాః = అందగత్తెలు, ఈదృశాః = ఇటు వంటివారు, మనుష్యైః = మనుష్యులచేత; లమ్భనీయాః = పొందతగినవారు, సహి = నిక్కముకాదు, మత్ = నాచేత; ప్రత్యాభిః = ఇయ్యబడిన; అభిః = వీరిచేత; (ఈ అందగత్తెల చేత) పరిచారయన్ = పరిచర్యలు పొందుము; నచికేతః = నచికేతస్సు; మరణం = మరణముగూర్చి; అనుప్రాక్షీః = బ్రతిమాలుట, మా = పద్దు.

విశేషార్థము:— (1) మర్త్యలోకే = నశ్వరులగు మనుజులు కల లోకము అమాట వాడుటచే మనుష్యలోకములోని వస్తువు లన్నియు నశించునవేయని నచికేతస్సుకు తోచక తప్పదు.

(2) రామాః = స్త్రీలు, అందగత్తెలు పురుషులను రమింప జేయువారు. కనుక రామాః ॥ ఇమారామాః అని చెప్పటచేత తనయొద్దనున్న అపసరసలను జూపిన నచికేతస్సును యముడు శోధించుచున్నాడు. నశించెడి మీలోకములో నశించని ఈ స్త్రీలతో రమింపవచ్చునని యముడు తెల్పెను. ఆ స్త్రీలతో

గూడ రిధములు సంగీత పరికరములుగూడ చూపించెను. నూనపులకు దుర్లభముగూడ తెల్పెను.

(3) మత్ప్రత్యాభి = నేను పంపుటచేత వచ్చుచున్నారని మీలోకమును మెచ్చికాదు. నిన్ను మోహించికాదు అనిగూడ సూచనకలదు.

(4) మరణం = చనిపోవుట దానినిగూర్చి నచికేతస్సు అడుగ లేదు. మరణాంతరము నిలిచెడి నిత్యపదార్థమును గూర్చి ఆయన ప్రశ్నించెను. ఆ ప్రశ్ననే వదలుకొమ్మని యముడు కోరుచున్నాడు. ఒకవిధమున మరణమునుగూర్చియే ప్రశ్నించె నని చెప్పవచ్చును. కొందఱు నిత్యపదార్థముకలదందురుగదా! అది నిత్యమా? మరణించునా? అని ప్రశ్న నచికేతస్సు చేసి నని తలంచవచ్చును.

తాత్పర్యము:— నశించు స్వభావముగల మనుష్యలోకములో నున్నవారికి యే యే కోరికలు పొందుట దుర్లభమో అట్టివాని నన్నిటిని నీతలమునుకలుగా కోరుము ఇచ్చెదను. భోగించుము. అతిథ్యేగాక ఏ మనుష్యునకును ఎన్నడును లభ్యముకాని నీనాయెదుటనున్న ఈ రమణీయాంగనలను నీకిచ్చెదను. వారు రిధములతోను సంగీతయంత్రాదులతోను నీవెంట వచ్చి నీవు కోరిన పరిచర్య చేయుదురు. వారిసందడిని నేనాజ్ఞాపించి పంపెదను. నచికేతస్సు ఇవన్నియు తీసికొనుము. మరణాంతర భిషయమునుగూర్చి మాత్రము ప్రాధేయపడకుము.

౨౬ వ మంత్రము - శ్రుతిః ౫ 26

శ్వోభావామర్త్యస్యనునన్తకే త
త్సర్వేన్ద్రియాణాంజరయన్తి తేజః ।
అపిసర్వం జీవితమబ్జమేవ
తవైవనాహస్తవ సృత్యగీతైః ॥

అన్తక=యముడా! మర్త్యస్య=మనుజునియొక్క; (భోగాః=భోగములు) శ్వోభావాః=శవ్యములు; సర్వేన్ద్రియాణాం=సకలేన్ద్రియములకు; యత్=ఏ; తేజః=తేజస్సు లేక శక్తి; (కలదో) (తత్=దానిని) ఏతత్=ఈ; భోగాః=భోగములు; జరయన్తి=క్షీణింపచేయుచున్నవి. సర్వం=అంపటి, జీవితం=జీవితము, అపి=కూడ; అబ్జం=స్వబ్జము; ఏవ=మాత్రమే, వాహః=గుఱ్ఱములున్న, సృత్యగీతే=సృత్యము గీతమున్న, తవ=నీవి, ఏవ=మాత్రమే.

విశేషార్థము:— (1) శ్వోభావాః = శవ్య అనగా శేపు భావాః=జీవులు లేక వస్తువులు రేపటివరకు ఉండునో లేదో నిశ్చయము కానివి. అని అర్థము. అనగా త్వరగా నశించునవని భావము.

(2) జరయన్తి = సరింపచేయును, క్షీణింపచేయును. మీరు తెచ్చిన భోగములు మా ఇంద్రియములను, వాని శక్తిని క్షీణింపజేయునేగాని మేలుచేయవు.

(3) సర్వం = అంపటి, పితీలికాది బ్రహ్మపర్యవృత్తముగల సర్వజీవులలో ఏయొక్కరి జీవితముకూడ పరమాత్మతోపోల్చి

నపుడు స్వల్పమే. సగుణబ్రహ్మ జీవితముకూడ స్వల్పమే ఏ శ్రేణయమువరకు ఏ మహాశ్రేణయమువరకు మాత్రమే నిలిచి యుండును. మీరందఱి జీవితము కలిసినకూడ అల్పమేనని నూచనకలదు.

(4) తవవవ=నీవే అనలు నస్తువులు; నీవే=మీరు నాకు యివ్వదలచితిరి. ఆదానమును నేనంగీకరించినపుడు నావగును, నేనంగీకరించుకొన్నపుడు మీవిగానె యుండును మీయొద్దనే యుంచుడు.

తాత్పర్యము:— ఓ యముడా! మీరు తెల్పిన సర్వభోగములును అత్యంత సత్వరములునుమా! రేపటికై నీయమునో నిలువనో నవ్వకములేదు. ఆ భోగములవలన మా ఇంద్రియముల పటుత్వము పాడగును. ఇంద్రియములుగూడ శోషిల్లును. ఈ విశ్వములోనుండెడి పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతముగల ఏ జీవియొక్క జీవితమైనను స్వల్పమే. అందఱి జీవితములు కలిపినను కూడ స్వల్పమే యగును. పరమాత్మ అమృతత్వముతో పోల్చినపుడు వీని యునికి ఎంతమాత్రము అతిస్వల్పమేకదా! మీరివ్వదలచిన వస్తువాహనము, వనితావితములు, మేళతాళములును అంగీకరింపనేనొల్లను, అన్నియు తమయొద్దనే యుంచుడు.

౨౭ వ మంత్రము - శ్రుతిః

నవి త్తేన తర్పణీయో మనుష్యా
లస్సామహే వి త్రమద్రాక్ష్యచేత్త్యా ।

జీవిష్యామో యావదీశిష్యసి త్వం
న స్తు నే పరణీయః స్సవవ య 7

మరుచ్ఛ్యః=మనుష్యుడు; విత్తేన=ధనముచేత; తర్పణీయః= తృప్తిపొందనవారు; న=కాదు, త్వా=నిన్ను, అద్రాక్ష్య చేత్=చూచినచో. విత్తం=ద్రవ్యమును, లప్స్యమహే= పొందగలము. త్వం=నీవు, మావత్=ఎంతకాలము, ఈశిష్యసి= ఆజ్ఞాపించుచో, తావత్=అంతవరకు, జీవిష్యామః=జీవించ గలము. తు=అంతేకాదు, సః=ఆ; వరః=వరము, ఏవ= మాత్రమే, నే=నాయొక్క, వరణీయః=కోరబడిన వరము.

విశేషార్థము:— (1) అద్రాక్ష్యచేత్ = చూచినచార మైతే అచగా నీ దర్శనము కలిగినవారికి అట్టి అదృష్టము కలిగిన మనుజులకు విత్తము ఆయుర్దాయము లభించును, దేవదర్శనము నిష్ఠులము కానేరదు. అందుచేత మరల విత్తమును ఆయుర్దాయమును నేను ఏల కోరవలెను అని సూచన కలదు.

(2) ఈశిష్యసి=రాజ్యము చేయునంతవరకు అని అర్థము చేయుచున్నారు. అట్లు చెప్పటచే నొకచిక్కు కలుగును. యచుభ్రాజాపాలించుచున్నంతవరకు అనగా సృష్టియున్నంత వరకు యమని జూచినవాడు బ్రతుకునని స్ఫురించును. అట్లు చెప్పట భావ్యముకాదు. మీరాజ్ఞాపించినంత ద్రవ్యము ఆయుర్దాయము కలుగునని చెప్పటయే భావ్యము.

(3) స తర్పణీయః=తృప్తిపొందడు. ఈ వాక్యము ఉత్కృష్ట సూత్రమును దెలుపుచున్నది. మనుజుడు ద్రవ్యముతో తృప్తి

నొందడు. ద్రవ్యమునగా ఇంద్రియభోగములకు సాధనము. అభికారమునకు, ప్రాభవమునకు, ప్రఖ్యాతికి సాధనము అయినను దానితో తృప్తిపొందడు. అనగా మానవులలో ఎంతకు మించిన శక్తియొకటి కలదనియు సంతృప్తిమింకొకటి కలదనియు నాసంకల్పము తీర్చుటకు అన్యపదార్థము అనగా జ్ఞానము ఆవశ్యకమనియు నచికేతస్సు స్వప్తపరచి యున్నాడు, లోకము లోని ప్రజలు ఈ సత్యమును గమనించిన యెడల భూతలము స్వర్గమగును.

తాత్పర్యము:— ఏ మానవుడును ధనముతోడనే తృప్తి పొందజాలడు. అంతకుమించిన భిక్షుమగువస్తువు జ్ఞానానందానుభవమువలనగాని మానవుని స్వస్వభావము తృప్తి నొందదు. ఓ యమధగ్ధరాజా! మిమ్ముజూని సదృశముగల మానవులకు ద్రవ్యముకొఱతగాని, ఆయుర్గాయము కొఱతగాని ఉండజాలదు. మీ దివ్యదర్శనముచేతనే మేము కోరకుండగనే కొల్లులుగా మీ యనుగ్రహమువలన నవిమాకు లభించగలవు. 20 వ మంత్రములో నేను కోరిన వరమే నాకు నచ్చిన వరము మరి యొక వరముపై నాబుద్ధి ప్రసరించుటలేదు,

౨౦ వ మంత్రము - శ్రుతిః

అజీర్యతామమృతానాముపేత్య
జీర్యైర్వైర్వ్యధస్థః ప్రజానన్ ।
అభిభ్యాయకా వర్ణరతి ప్రమోదా
నతిదీక్షా జీవితై కోరమేతి ౫28

‘అజీర్ణతాం=జీర్ణించునట్టి; అమృతానాం=మరణము లేనట్టి వారి; ఉషేత్య=సమీపించి; ప్రజానక్=వారి ఉత్కృష్టస్థితిని తెలిసికొని; క్షధఃస్థః=ఈ క్రిందనుండువాడు అసగా భూమిమీద నుండువాడు; జీర్ణ=జీర్ణించునట్టి, మర్త్య=మరణించునట్టి, కః=ఎవరు; వర్ణరతిప్రమోదాన్=వర్ణరతి ప్రమోదమును (ఆనందముతో) అభిద్యాయన్=ధ్యానించుచు, జీవితే=జీవితము గలందు, అతిద్విజ్ఞ=అతిద్విజ్ఞమయిననుకూడ, రమేత=రమించును, కః=ఎవడు.

విశేషార్థము:— (1) అజీర్ణ=జీర్ణమనగా క్షీణించునది. జరా అనగా ముసలితనము. అట్టి ముసలితనమును కలిగించు నది. అట్టి ముసలితనములేనివారు దేవతలు. అట్టి ముసలితనము కలవారు మర్త్యులు.

(2) కథఃస్థః=స్థః అనుదానికి ఆస్థః అని పాఠాంతరము కలదు. అనగా దానియందు ఆసక్తి మోహము కలవాడని అర్థము కృతదాస్థః అని పాఠాంతరము కలదు.

(3) తదాస్థః అనగా తత్పరుడు కృతదాస్థః అని పాఠాంతరము చూపుచున్నారు. వర్ణరతిప్రమోదాన్=ఈ పదములకు వర్ణములు అనగా సంగీతము, రతి అనగా స్త్రీ సంగోగము ప్రమోదాన్ అనగా అట్టి ఆనందములు ఇట్లు శీ) శంకరులవారు అన్వయించిరి. దీనికి పరమాత్మయొక్క కళ్యాణవర్ణములను చూచి ఆనందించుచు అని ఒక అర్థము చేసియున్నారు. ఇచ్చట ఆ అర్థము పొసగదు. అటు అమృతులకు ఇటు మర్త్యులకుగల

భేదమును యముడు 2వ మంత్రములో చెప్పిన ఆపస్వరసల వృత్తైరాలనుగూర్చి నిర్లక్ష్యము చూపుటకు ఈ మంత్రముద్దేశింప బడెను.

(4) *అధీధ్యాయః = అనగా మర్త్య అమర్త్య భేదములను విచక్షణచేయుచు అని అన్వయించుచున్నాడు. అంతకంటె సాధికముగా ధ్యానించుచు అని చెప్పటయే మేలు. ఆ ధ్యానించ బడునది వర్ణరతి ప్రమోదములు అనగా నింద్రియ సుఖములు భగవద్గీత 2వ అధ్యాయం 62వ శ్లోకము “ధ్యాయతో విషయాః పుంసః” విషయములను ధ్యానించుటచే సంగమమేర్పడును. ఇచ్చటను అట్లే ఈ వర్ణరతి ప్రమోదములను ధ్యానించుట పొందుటచే బద్ధనము పెరగుచుండును.

అతిద్వీర్ఘైః మిక్కిలి పొడవైన అను ఈ పదమును జీవితము నకు విశేషణము చేయవలెను. అది అని అధ్యాహారము చేయవలెను. అట్లు చేయుటచేత జీవితము దీర్ఘమైననుకూడ ఈ వర్ణరతి ప్రమోదములు ధ్యానించుచు ఎవరుండగలరు?

తాత్పర్యము:— క్షీణము, ముసలితనము, మరణములేని వారియొద్దకు సమీపించి వారి యుత్తమస్థితిని గమనించియు భూమిమీద క్షీణము, ముసలితనము, మరణము కలిగియున్నట్టివాడు. తనస్థితిని గమనించియు, సంగీత, సంభోగ, సంతోష సంరంభములనే ధ్యానించుచు దీర్ఘమైన జీవితము దొరకినను

* రెండవద్వి 3వ మంత్రములో కామభివ్యయః = కామములను గూర్చి మనస్సులో ధ్యానించుచు లేక తిహాహ లాడుచు అని అర్థము కలదు. ఇచ్చటను ఆచ్చటను 2వేదమున ఆర్థము చేయుట భావ్యము.

గూఢ వానియందె మురియుచు ఎవడు జీవిత కాలమును స్మృత చేయ తలచును? ఇట్టి దీర్ఘజీవితము కలిగినప్పుడు ఇంద్రియా రాముడుగాక ఆత్మరాముడగుటకు ఎవడు యత్నించకుండునో అట్టివాని జీవితము కేవలము నిష్ప్రయోజనము.

౨౦ వ మంత్రము - శ్రుతిః య

యస్మిన్మదం విచికిత్సంతి మృత్యోః
యస్సాంపరాయే మహతి బ్రూహీనస్తత్ ।
యోఽయంవరోగూఢమనుప్రవిష్టో
నాన్యంతస్మాన్నచికేతా వృణీతే ॥ 29

మృత్యోః! = యముడా! యస్మిన్ = దేనియందు: మహతి = మహత్తరమయిన; సాంపరాయే = మరణాంత జీవితవిషయమై, యత్ = ఏ, ఇదం = ఈ, (దీనిని గూర్చి) విచికిత్సంతి = వారు అసగా (దేవతలు) సందేహించుచున్నారో, తత్ = దానిని, నః = మాకు, బ్రూహీ = చెప్పుము, అయం = ఈ, గూఢం = గూఢమయిన విషయమును, అనుప్రవిష్టః = ప్రవేశించినట్టి, యః = ఏ, వరః = వరము, (అస్తి = కలదో) నచికేతాః = నచికేతస్సు, తస్మాత్ = దానికంటె, అన్యం = మరియొక వరమును, న వృణీతే = కోరజాలడు.

విశేషార్థము:— (1) విచికిత్సంతి = 20-21 వ మంత్రము విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) సాంపరాయే = 2 వ వల్ల 6 వ మంత్రములో నీపద ముదహరించబడినది. మరణాంతర జీవితమనియు, అట్టి జీవిత

మును సంపాదించు సాధన అనియు రెండు అర్థములును కలవు. పోరాటమనియు భవిష్యద్విచారణ యోయుకూడ సర్థములు కలవు. లౌకికజీవితమునందలి ఆకర్షణతో పోరాడి అస్పృష్టముగ నుండు భవిష్యద్విషయమును మరణాంత విషయమును పరిశోధించి దానియునికి నిష్ఠించి దానిని చేరెడు సాధనను అవలంబించుట. ఈ వివిధ విషయములు ఇందులో చేరియున్నవి. అందు చేతనే దీనికి మహతీ అను విశేషణము చేర్చబడినది. మూడవ పాదములో దానిని గూర్చియే గూఢం అతిరహస్యమైనదికూడ తెలుపబడినది. “గూఢం అనుప్రవిష్టః” అను పదము 2 వ వల్లి 12 వ మంత్రములో కలదు. సూక్ష్మమయినది. అంతర్యామి అయినది, అని అర్థము. ఇచ్చట గూఢం అనుప్రవిష్టః అనునది వరమునకు విశేషణముగా చేర్చబడినది. ఇయ్యది సాంపరాయః కు కూడ వర్తించగల భావనే. ఆమరణాంతము జీవితము అతినిగూఢమయినది. అది యిచ్చటి జీవితమునకు అంతర్యామియై ఆధారమై యున్నది.

(3) * అన్యం = మరియొక వరము ఈ వరము పరతత్వమును గూర్చి జ్ఞానమును కోరుచున్నది. గనుక మరియొక వరము వాంఛనీయము కానేరదు. మరియొక వరము మరియొక వస్తువును గూర్చునది. అనిత్యమైన వస్తువును గూర్చునదే కావలసి యుండును కాన నచికేతస్సు దానికి సమ్యగింతడు. ఈ వరము

* ౩ = మాకు చికితస్సు ఒక్కడే ఏకవచనములో చెప్పక బహువచనము నాడెను. మర్యాదినూచకము. తనకును తనద్వారా లోకమున కంతకును బోధించుని కోరెను.

నిగూఢములో ఇమిడియున్న సూక్ష్మాతీసూక్ష్మమును వెల్పు
రించుచున్నది. కాన ఈ వరమే గొప్పది.

తాత్పర్యము:— ఓ యమధర్మరాజా! సూక్ష్మాతీసూక్ష్మ
మైన ఈ లోకజీవితమునకు అంతర్యామియైన ఆధారమైన
మరణాంతర తత్వమునుగూర్చి దేవతలుగూడ సందేహించు
చున్నారు. గాన నామహాత్మ్య విషయమును గూర్చియే
మాకుపదేశించుడు. ఆ నిగూఢ తత్వములోని అగాధవిషయ
మును బయలుపరచ యత్నించు ఈ వరముకన్న అశ్వమయిన
వరమును నచికేతస్సు కోరజాలడు. ఈ ప్రత్యుత్తరమువలన
నచికేతస్సుయొక్క సుస్థిరభావము విస్పష్టమగుచున్నది.
యముడు చూపిన ఇంద్రియ భోగలాలస నచికేతస్సును చలించ
చేయలేదు. జిహ్వానుప్రకుండవలసిన సాధనచతుష్టయ సంపత్తి
(1) ఇహముత్రఫలభోగవిరాగము = ఇహలోక పరలోకభోగ
ముల యందు విరక్తి (2) “నిత్యానిత్యవస్తువివేకః” నశ్వర
అనశ్వరపదార్థ భేదమందలి విచక్షణ (3) శమదమాది షట్క
సంపత్తి = ఆరు సద్గుణములు అంతరింద్రియ నిగ్రహము
బాహ్యేంద్రియ నిగ్రహము కామత్యాగము తితిక్ష లేక సహ
స్థుల శాంతి శ్రద్ధ (4) ముముక్షుత్వము అనగా మోక్షార్హు
ఈ నాలుగును నచికేతస్సునందు అసరిద్ధిగముగా ప్రదర్శితమై
యున్నవి. యముడు చేసిన అగ్నిపరీక్షలో నచికేతస్సు మొట్ట
మొదట శ్రేణిలో నెగినాడని యర్థము.

ఇతి ప్రథమవల్లీ - సమాప్తా.

క తో ప ని న్న త్

ప్రథమాధ్యాయః — తీయవలీ

౧ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫

అన్యచ్ఛ్రేయోఽన్యదుతైవప్రేయ

స్తైఉభేనానార్థే పురుషం సిసీతః ।

తయోః శ్రేయః ఆదదానన్యసాధు

భవతి హీయతైధ్యాద్య ఉప్రేయోవృణోతే ॥ 1

శ్రేయః = శ్రేయస్సు; అన్యత్ = వేరై నది; ఉత = మరియు;
ప్రేయః = ప్రేయస్సు; అన్యత్ = వేరై నది, ఏవ = మాత్రము;
తే = అవి; ఉభే = రెండును, నానార్థే = వివిధప్రయోజనము
లతో, పురుషం = మానవుని, సిసీతః = ఆకర్షించును, లేక
బద్ధించును. తయోః = ఈ రెంటిలో, శ్రేయః = శ్రేయస్సును,
ఆదదానన్య = తీసికొన్నవానికి లేక స్వీకరించినవానికి, యః =
ఎవడో, సః = వాడు, సాధు = యోగి ఈముషి పూర్ణుడు,
భవతి = అగుచున్నాడు. ఉ = మరియు, యః = ఎవరు, శ్రేయః =
శ్రేయస్సును, వృణోతే = కోరుకొనునో, సః = వాడు, అర్థాత్ =
గమ్యస్తానమునుండి లేక పురుషార్థమునుండి, హీయతే = పడి
పోవుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) * శ్రేయః-ప్రేయః-శ్రేయస్సనగా

* ప్రేయస్సనగా అచ్చముగా నిందియభోగమార్గమే యని అర్థము
చేయవలసినది. ముద్దాకం 1.2.1 “ ఏవపః పథాః సుకృతస్వలోకై ” ఇది
సుకృతమార్గము లేక పుణ్యమార్గము కావచ్చును.

త్యాగమార్గమనియు, ప్రేయస్సనగా భోగమార్గమనియు చెప్పు వచ్చును. 4 వ మంత్రములో (ఈవల్లలో) ప్రేయస్సు విద్యా మార్గమనియు ప్రేయస్సు అవిద్యామార్గమనియు తెలుపబడినది. మొదటిది మోక్షమార్గమనియు రెండవది మోక్షేతరమార్గమనియు చెప్పనొప్పును.

(2) అశ్వత్ ఏవ = రెండు వేరైనవి, తప్పకుండ వేరైనవి. నిశ్చయము రెంటిలో తరతమభేదముగాక రకమువారీ భేదమే కలదని అర్థము. ఈశావాస్యములో 10-13 మంత్రములలో విద్య అవిద్యమార్గములును, సంభూతి, అసంభూతి మార్గములును భిన్నత్వములు కలవి, అని తెలుపుటకు ఈ పదములే వాడబడెను.

(3) నానాన్ధై = నానా అనగా అనేకములైన అర్థములు అనగా ప్రయోజనములు, ఆదర్శములు, గమ్యస్థానములు, ఫలితములు, కలవియని అర్థము. అర్థము అను పదమును పురుషార్థములు తెలుపుటకు వాడెదరు. ధర్మము అర్థము కామము మోక్షము ఈ నాలుగును పురుషార్థములుగా తెలిపెదరు. ధర్మార్థకామము లొకస్థాయిలోను మోక్షము మరియొక స్థాయిలోను ఉండునని చెప్పవచ్చును. ధర్మార్థకామములకు సంబంధించినంతవరకు ఉండెడి మార్గమును సుకృతమార్గము పుణ్యమార్గము అని చెప్పనొప్పును.

(4) పురుషం = పురుషుడనగా నిచ్చట మానవుడనియో అర్థము. సామాన్య మానవుడు పూర్ణుడని అర్థముగాక దేహ

మను పురమందు ఇంద్రియాది ఉపకరణములతో కూడినవాడని చెప్పవలెను.

(5) సిసీతః = బద్ధించునని అర్థము చెప్పుచున్నారు. అంత కంటె ఆకర్షించును, లేక లాగును అని చెప్పుటమేలు. స్వకీయ ప్రవర్తననుగూర్చి మానవుడెప్పుడు యోచింపసాగునో అప్పుడు ఈ రెండు మార్గములు వానికంటికి అగుపడును, ఆకర్షించును. ఏదో యొకమార్గమును అతడు గ్రహించవలసి యుండును. ౩-4 పాదములలో ఆదదానః వృణీతే అను రెండు క్రియలు వాడబడినవి. ఏ మానవుని యెదుట ఈ రెండు మార్గములు కనపడునో ఆ రెంటిలో నొకదానిని వృణీతే కోరుకొనుటకు ఆరదాన చేతితో తీసికొనుటకు వానికి స్వేచ్ఛకలదు. గ్రహించక పూర్వము ఆ మానవుని ఈ రెండు మార్గములు బద్ధించవు, తీసికొన్నను శ్రేయస్సు ఎన్నడును బద్ధించదు. కాన సిసీత అనగా బద్ధించునని చెప్పవలెను.

(6) సాధు = సాధువు అనగా మేలని అర్థము కలదు. శుభమని అర్థముకలదు అన్నియేగాక పరపక్షస్థితి, సంపూర్ణస్థితి ఋషి లేక యోగిగిరిబద్ధితి అనిగాని ఋషి లేక యోగి అని చెప్పవచ్చును. సాధ్ అను క్రియకు జయించుట, ఉత్తమస్థితి నొందుట అని అర్థములు కలవు. కాన ఇచ్చట శ్రేయోమార్గము స్వీకరించిన వాడు ఆచరించుచున్నవాడు పరిపూర్ణస్థితిని పొందవగూడేవమార్గమును పట్టుచున్నాడని చెప్పవలెను.

(7) అర్థాత్ = ప్రయోజనమునుండి తానుకోరిన ప్రేయస్సు నుండి లేదా శ్రేయోమార్గమునవలభించు పరమార్థమునుండి

అని చెప్పవచ్చును. దీనిని తరచి చూడగా ఈ ప్రేయస్సును కొరినవాడు చిట్టచివరకు దానినికూడ పొవలేడని సూచన కలదు. ఇంద్రియ భోగమార్గమున చరించుమానవునకు ఆ భోగమే ఆ ఇంద్రియముల తేజస్సును చివరకు ఆ ఇంద్రియములను కూడ నశింపజేయును. ఇదేభావమును 1 వ నల్ల 30 వ మంత్రము తెలుపుచున్నది. వ్యభిచారముచేసి సుఖసంకటముల తగులుకొన్న వానిగతి లోకవిదితమే.

(8) హీయతే = వియుజ్యతే అని శ్రీ శంకరులు చారు అర్థము చెప్పుచున్నారు. కలయకనుండి విడిపడుచున్నాడని అర్థము. అనగా జారి పడిపోవుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— ప్రేయోమార్గము వేరైనది. మరియు ప్రేయోమార్గము నిక్కముగా సంతకంటే భిన్నమయినది. ఈ రెండును వివిధ ఆదర్శములు గమ్యస్థానములు ప్రయోజనములు సాధనలు కలవి. ఈ రెండును మానవులకు గోచరమై చెరియొక వైపునకు ఆకర్షించును. ఈ రెంటిలో నెవడు ప్రేయోమార్గము నవలంబించునో వానికి కళ్యాణప్రదమగు యోగము ఉత్తమ స్థాయి పూర్ణత్వము కలుగుచున్నది. ఎవడు ప్రేయోమార్గమును వరించుచున్నాడో వాడు పరమార్థమునుండి పతితమగు టయేగాక తాను కొరిన మార్గములోని ప్రయోజనములను సహితము చిట్టచివరకు పొందజాలడు.

౨ వ మంత్రము - శ్రుతిః ॥ 2

ప్రేయశ్చ పేయశ్చ మనుష్యమేత
స్తా సంపరీత్యవివినక్తి ధీరః ।

శ్రేయోహిధీరోఽభిప్రేయసో వృణోతే
ప్రేయోమన్దో యోగక్షేమాద్వృణోతే ॥

ప్రేయః = ప్రేయస్సును, చ = మరియు; ప్రేయః = ప్రేయస్సును; మనుష్యం = మానవుని; ఏతః = ఎదుర్కొను లేక కంటబడును. తో = ఈ రెంటిని, సంసరీత్య = చక్కగా విచారించి, ధీరః = ధీరుడు, వివినక్తి = విచక్ష చేయుచున్నాడు. ధీరః = ధీరుడ, ప్రేయసః = ప్రేయస్సుకంటె, హి = నిక్కముగా, ప్రేయః = ప్రేయస్సును, అభివృణోతే = మేలైనదని వరించును, మన్దః = మద్దుబ్బిగలవాడు, యోగక్షేమాత్ = యోగక్షేమమువలన, ప్రేయః = ప్రేయస్సునే, వృణోతే = వరించుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) ధీరః = వివేకవస్తుడని చెప్పవలెను. వైవదర్శనము చేసిన జ్ఞానియను అర్థము ధీరుడను పదమునకు వైదిక భాషలో రూఢియైయున్నది. అట్టి అర్థమిచ్చట చెప్పటకు వీలుపడదు. జ్ఞాని ఎప్పుడు ప్రేయస్సును నడలి ప్రేయస్సునే గ్రహించును నిశ్చయమే. ఇచ్చట సాధనలోనున్న పురుషుని గూర్చి చెప్పబడుచున్నది. ఈ ధీరునకు వ్యతిరేకుడు ముందుడని చెప్పబడెను. వివేచనాశక్తికలవాడు ధీరుడు, లేనివాడు మద్దుడు అని చెప్పనొప్పును.

(2) సంసరీత్య = తన యెదుటకు వచ్చిన రెండు మార్గముల చుట్టు తిరిగివచ్చును. అనగా సమగ్రముగా దాని లక్షణమును గుణదోషములను తెలిసికొనుటకై కృషిచేయునని అర్థము.

ఆంగ్ములో (Taking an alround view) అని చెప్పిన దానికి ఈ పదము సరిపోవును.

(3) యోగక్షేమాత్ = యోగమనగా లేని వస్తువును సంపాదించు. క్షేమమనగా ఉన్నదానిని కాపాడుట. సామాన్యముగా ఆస్తిసంపాదన ఆస్తిసంరక్షణ అధికారసంపాదన అధికార సంరక్షణ ఇందులో నిమిడియున్నవి. ఈ యోగక్షేమము వలన ఇహలోక పరలోక సౌఖ్యములు కలుగుననెడి విశ్వాసము సర్వత్ర వ్యాపించియున్నది. కనీసము ఇహలోక సౌఖ్యమైనను కలుగునను విశ్వాసము కోటానుకోట్లకు కలదు. ఆధ్యాత్మిక జీవితము కోరువానికి ప్రారంభదశలోనే ఈ యోగక్షేమ త్యాగము అవసరమగుచున్నది. అందుకనియే శ్రీకృష్ణుడు భగవద్గీత 2 వ అధ్యాయం 45 శ్లోకములో “నిర్వోగక్షేమ ఆత్మవాన్” అని అర్జునునకు సలహానిచ్చెను. ఆస్తివంతుడుగాక ఆత్మవంతుడు కావలెను. శ్రేయస్సుప్రేయస్సులు రెండు ఎదుట వచ్చి నిలువబడినప్పుడు శ్రేయస్సునువదలి ప్రేయస్సును వరించినవాడు మందుడనబడుచున్నాడు. ప్రేయస్సునువదలి శ్రేయస్సును వరించినవాడు వివేకియని చెప్పబడుచున్నాడు. ఈశావాస్యము మొదటి మంత్రములో “తేనత్యక్తేన భుజ్జీధాః” త్యజించి అనుభవించమని ఇచ్చిన ఆజ్ఞయే. మానవజీవితమునకు ప్రధాన సూత్రము త్యజించక దాచి భుజించదలచుకొన్నవాడు మందుడగుచున్నాడు. త్యజించి భుజించ మొదలిచువాడు వివేకియని పరిణామదశలో ఋషి ధీరుడు సంపూర్ణుడగుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) అభిధ్యాయక్ = ధ్యానించుట అనగా ఆ విషయమును గూర్చి యోచించి తగులమును పొందుట, యోచించివలూదట వానిని విడుచుటకూడ కలదు. ఇచ్చట ధ్యానఫలితము విస్తర్తము.

(2) ప్రియాక్, ప్రియరూపాక్, కామాక్ = ప్రియములు ప్రియరూపములు కానుములు. ప్రియరూపములనగా అందముగా నాకర్షణవంతముగా కనబడు ఆకారములుకలవి. మొదట వల్లిలో యముడు తెలిపిన “ఇమాః రామాః” (1 వ వల్లి 25 వ మంత్రం) మొదలగు అప్పరాగనలు. ప్రియములు అనగా దూరమందుండి ప్రియముగా కనబడుటయేగాక సంబంధము కలిగిన పిమ్మట కూడ ప్రియముగా తోచుచుండు భార్యాపుత్రాదులు ఆస్తి అధికారములు; కామాక్ = కామములనగా పై దెలిపిన రెండే కావచ్చును లేదా అంతకంటే భిన్నమగునవి కావచ్చును. మనస్సంకల్పము ఉత్సాహాతిశయములు గ్రంథకాలక్షేపము కీర్తిప్రఖ్యాతులు. గర్వాహంకారాది మనోభావములును కావచ్చును.

(3) అత్యస్మాక్షీః = వదలిపెట్టితివి. యముడు ఈ మంత్రమున సచికేతస్సుకు యోగ్యతాపత్రము నిచ్చుచున్నాడు. నేచేసిన పరీక్షలలో నీవు కృంగిపోక గెలిచితివి. ఇట్లే భగవద్గీత 16 వ అధ్యాయం, 5 వ శ్లోకములో “మాశుచానంపదందైవీ మభిజాతోఽసి” అని దైవసంపదయందు పుట్టితివి. చింతింపకుము అని అర్జునునకు శ్రీకృష్ణుడు చెప్పెను. అట్లే గురువులు శిష్యులకు అప్పడప్పడు అభయమిచ్చుచుండురు.

శిష్యుని ప్రోత్సాహపరచుట ఆవశ్యకము. పారిని అశక్తులని నిర్ణయించుట నిరుత్సాహపరచిన యెడల నివరకు పునరాసానము జేయును. గురువు శిష్యునిశక్తి అశక్తులను కని పెట్టి అశక్తులను తగ్గించుచు శక్తిని అభివృద్ధి చేయవలెను. నిస్సృహ, నిరాశను కల్పించరాదు.

4) విత్తమయ్యాం=విత్తమయమైనది, అనగా విత్తముతో నిండియున్నది. లేక నిర్మింపబడినది. విత్తమనగా ఇచ్ఛబడినది. అభివృద్ధియగునది; లోకసంబంధమగు ధనము, ధాన్యము ద్రవ్యము, పశువులు, సన్తానము. కీర్తి మొదలగునవన్నియు ఇందులో చేరును. కాన భోగ్యబృన్దమని చెప్పవచ్చును.

(5) సృజ్కాం = 1 వల్ల 16 వ మంత్రములో ఇదే పదము వాడబడినది. అచ్చట మాలయని అర్థము చెప్పబడెను. ఇచ్చటను అట్లే చెప్పవచ్చును, లేదా పథా అని చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పిన యెడల భోగపథా అని అర్థమగును, లేదా భోగమార్గము.

(6) మజ్జన్తి = మునిగిపోవుచున్నారు. ఈ మార్గమున పోవు జనులు గమ్యస్థానమును చేరలేరు. ఇదియొక ఊబి పైకి గట్టిగా కనబడుచుండును కాలుపెట్టి మోపగానే దిగబడును. ఆ కాలు తీసికొనుటకు రెండవకాలు ప్రక్కన పెట్టగానే అదియు దిగబడును. అట్లే దిగబడుటయేగాని పైకి లేచుట యుండదు. దీనికే దొంగ ఊబులనిపేరు. మనుజులకు పశువులకు ఇట్టి అనుభవములు కలుగుచునే యుండును. ప్రేయోమార్గము యిట్టి దొంగ ఊబియని నచికేతస్సు గ్రహించి దానిని వదలిపెట్టెను.

(7) స అవాప్తః = ఆ మార్గము నిన్ను పొందలేదు. దాని చెంతకు నీవు చేరలేదు, చేరనివాడు ధన్యుడు, చేరి తప్పించు కొన్నవాడు మరింత ధన్యుడు. అజన్మాంతము బ్రహ్మచర్య మొనర్చిన రామకృష్ణుడును, భార్యపుత్రాదులను లోకహితార్థ మయి త్యజించిన బుద్ధుడును, లోకోద్ధారకులయ్యిరి. బృహదారణ్యకము 3-51 “ఆత్మానంవిదిత్వా ఏషణాత్రయం వృత్తాయాఫభిక్షాచర్యంచరన్తి” అనగా ఆత్మను తెలిసికొని ఏషణాత్రయమును వదిలి భిక్షాటనమును జేసిరి. అట్లే ఈ వల్లి 15 వ మంత్రములో యదిచ్ఛన్ బ్రహ్మచర్యం చరన్తి” దేని కోరి బ్రహ్మచర్యమును చేయుచున్నాలో అని అదే వాక్యము భగవద్గీత 8 అధ్యాయము 11 వ శ్లోకములో కలదు. కాన ఈ విత్త మయమయిన భ్రాన్తిమయమగు ప న్ధా ను సచికేతస్సు వినగించెను.

తాత్పర్యము:—ప్రియములగు భార్యపుత్రాదులను ప్రియ రూపులగునే జూపిన అప్పరాంగనలను కామ సంకల్పములను సూక్ష్మరూపములగు కీర్తి మొదలగు కామములనుగూర్చి దీర్ఘముగా యోచించి ఓ సచికేతస్సూ నీవు బుద్ధిపూర్వకముగా వదిలిపెట్టితివి. అనేకమంది జనము యీ భోగమార్గమునుబట్టి యందులోనే మునిగిపోవుదురు. ఆ ఏషణాత్రయ సంబంధమైన మార్గము నీదరికి చేరలేదు. కాన నీవు ధన్యుడవు. యముడు సచికేతస్సును గాగుగ పరీక్షించి తృప్తిపడినమీదట సచికేతస్సుతో నట్లు చెప్పెను.

ఉపనిషత్సప్తక కఠోపనిషత్తు

౪ వ మంత్రము - శ్రుతిః ౪ 4

దూరమేతేవి పరీతేవిషూచీ

అవిద్యామూచవిద్యేతి జ్ఞాతా ।

విద్యాభీప్సినం నచికేతసం మన్యే

సత్వాకామా బహవోఽలోలుపస్త ౪౫

యా = ఏది; అవిద్యా = అవిద్యయనియు; చ = మరియు; విద్యా = విద్యయనియు, ఇతి = ఇట్లని; జ్ఞాతా = తెలియబడుచున్నదో; ఏతే = ఈ రెండును, దూరం = ఒండొంటికి దూరమైనవి. విపరీతే = పరస్పర విరుద్ధములయినవి, విషూచీ = భిన్నగమ్యస్థానములను సూచించునవి, విద్యాభీప్సినం = విద్యాభిలాషయని, నచికేతసం = నచికేతస్సును; మన్యే = నేను ఎంచుచున్నాను. బహవః = అనేకములగు, కామాః = కామములు, త్వాం = నిన్ను, ఆలోలుపస్త = ఆకర్షించి, మోహింప చేయుజాలక పోయెను.

విశేషార్థము:— (1) విద్యా, అవిద్యా = 1-2 మంత్రములలో జెప్పిన శ్రేయస్సు, ప్రేయస్సుకే 1 వ మంత్రములో విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) దూరం విపరీతే విషూచీ = యీ రెండు మార్గముల స్వభావమును ఈ మంత్రములో ఈ మూడు పదములు స్పష్టము చేయుచున్నవి. ఇవి రెండు ఒక్కొక్కటి దూరముగానుండును. ఎచ్చట కలియవు, పోయినకొద్ది దూరము, అతిశయించుచుండును. పరస్పర వైరుధ్యములు కలవి కాన రెంటినిసమన్వయపరచుటకు వీలులేదు. రెండు భిన్నగమ్యస్థానములను చూపు

నవి. ఉత్తర ధృవమును దక్షిణ ధృవమును విశిషిగాజూపు దిక్కుచీ మంత్రమువంటిది. బుద్ధభగవానుడు ఇట్లే వర్ణించెను. ఒక మార్గము ధవమువైపునకును రెండవమార్గము ధన్వము వైపునకును దారితీయుచున్నవి. అదే యివి రెండును. ఇట్టి మంత్రము చెప్పిమండగా విద్యామార్గమున పారంగతుడయిన జ్ఞాని కర్మనానర్పవలెనని చెప్పట ఎట్లు భావ్యమో తోచుట లేదు. అట్టివాడు కర్మ చేయజాలడనియే శ్రీ శంకరులవారి భావము, చేసినను కర్తవ్యమనుదృష్టితోగాక స్వేచ్ఛననుసరించి చేయనోపును. భగవద్గీత 31 వ అధ్యాయం 17-18 శ్లోకములు చూడవలెను. ముండకం 31-1-4 మంత్రము చూడవలెను.

(3) అలోలుపస్త = అలోలుపత్వం, దైవీసంపదలో చెప్పుబడినది. భగవద్గీత 16 వ అధ్యాయము 2 శ్లోకము చూడవలెను. దానికి అలుబుత్వము అనగా లుబుత్వము లేకుండుట అని అర్థము చేయబడినది. జ్ఞానేశ్వరి మహారాజు నిస్సంగమని అర్థము చేసెను. శ్రీ శంకరులవారు “నిస్సంగత్వేనిర్మోహత్వం నిర్మోహత్వే నిశ్చలత్వం” అని తెలిపిరి. కాన అలోలుపస్త = అనగా చలంపచేయలేదు, ఆకర్షింపలేదు, భ్రమింపచేయలేదు అని అర్థము యముడు చూపిన ఆకర్షణబున్నియు అతని హృదయము భ్రమింపచేయ లేదు. ఈ భ్రమ కలుగకుండుటకు కారణము 1 వ వల్లి 2 వ మంత్రములో చెప్పినట్లు అతనిలో ప్రకాశించిన శ్రద్ధయే.

తాత్పర్యము:— ఈ రెండు మార్గములకును అనగా శ్రేయస్సు, ప్రేయస్సు అని చెప్పబడినవానికి విద్యా, అవిద్య

అని కూడ పేర్చి కలవు. అవి రెండు ఒకొంటికి దూరమైనవి. ఒకొంటికి విరోధముయ్యవి, ఒకొంటిని భగ్నముచేయునవి. అన్యోన్య సంబంధములేనట్టియు, ఐరస్పర విరుద్ధమగునట్టియు, ఆస్కములను చూపించునవి. నచికేతస్సూనిన్ను మోహింప చేయుటకై నేను చేసినవన్నెయో ఆకర్షణకు నీప్రయోగ లేదు. అందుచేత నీకు విద్యాహ్వానము. ధృఢసంకల్పము కలదని నేనూహించుచున్నాను.

౫ వ. మంత్రము - శ్రుతిః ౪-5

అవిద్యామామంత్రైవర్తమానాః

స్వయంధీరాః పక్షితం మన్యమానాః ।

దద్ధివ్యూహాః పరిచున్తి మూఢాః

అన్ధేనైవనీయమానామధాన్యాః ॥

ఈ మంత్రము ముఢ్ఢకము. 1-2-3 మంత్రముగా నున్నది. అచ్చట జంభువ్యూహాః అని వాడబడినది. ఇచ్చట దానిస్థాన (దండవ్యూహాః) అని వాడబడినది. దీని అర్థము ఇటు అటు తూలుచు పక్షిపోవుట. మత్తుపద్ధాములు సేవించినవాడు ఏతీరున అటు ఇటు తిరుగుచు పడుచుండునో ఆవిధముననే ఇతడును తిరుగుచుండును. బుద్ధికి స్థిరత్వములేక స్వపరామ్యాకముగాక నిశ్చితాదర్శములేక తిరుగుచుండును. లోకములో కలిగెడి సుఖముఃఖముల లోపల ఆలంబనములేనివాడై (ఆలంబనము = ఆధారము) లేనివాడై దాని తెన్ను లేక తిరుగుచుండును. తక్కిన పదములకు ప్రతిపదార్థాలు విశేషార్థము తాత్పర్యమును ముండకము. 1-2-3 వ మంత్రము గోసుండి

ఇచ్చట నుల్లేఖించవలెను.

6 వ మంత్రము ౩ శ్రుతిః య

ససాంపరాయః ప్రతిభాతిబాలం

ప్రమాద్యంతం విత్తమోహేనమూఢం

అయం లోకో నాస్తి పర ఇతిమానీ

పునః పునర్వశమాపద్యతేషే య

విత్తమోహేన = ధనమునందలి మోహముచే, మూఢం = భ్రమపడిన, ప్రమాద్యంతం = ప్రమాదములలో పడుచుండెడి; బాలం = బాలుని; ఎదుట సాంపరాయః = మరణాంతరలోకము గాని తత్సాధనగాని, నప్రతిభాతి = ప్రకాశించుటలేదు, అయం = ఈ; లోకః = లోకము, అస్తి — కలదు, పరః = దీనికంటే అన్యమయిన లోకము; నాస్తి = లేదు. ఇతి = అని, మానీ = తలచువాడు; పునఃపునః = మాటిమాటికి; మే = నాయొక్క, (మృత్యువుయొక్క) వశం = స్వాధీనమును; ఆపద్యతే = పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) సాంపరాయః = 1 వ వల్లి 29 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) విత్తమోహేన = విత్తమువలన కలుగు మోహము చేత ఈ వల్లి 31 వ మంత్రములో విత్తమయ్యాం సృజ్మాం అని చెప్పబడిన విషయమే, దాని విశేషార్థము చూడవలెను.

(3) బాలం ప్రమాద్యంతం మూఢం = బాలుడనగా వయస్సులో చిన్నవాడని అర్థముకాదు, వికసించని మనస్సుకలవాడని అర్థము. మూఢం అనగా అదే అర్థము. అజ్ఞాని అని భావము.

ధనమోహముచేత వివేకమునశించినవాడని చెప్పవలెను. ప్రమాద్యంతం = ప్రమాదమనగా నిర్లక్ష్యము, అజాగ్రత్త, పొరపాటు, మాటిమాటికి అట్టి ప్రమాదములలో పడువాడు. ఈ మూడు దుర్లక్షణములు విత్తమోహముచేతనే అనగా భోగలాలస చేతనే కలుగుచున్నవి. అందుచే బుద్ధికూడ వికసించుటలేదు, బుద్ధివికాసము లేనందున విచక్షణగా శక్తికొరవగుచున్నది. అందుచేతనే అతనికి కలిగెడి భావములును, ఆతడు చేసెడి నిర్ణయములును పొరపాటుగానే యుండును. అట్టివానికి భవిష్యజీవితము కనపడదు.

(4) అయంలోకః = ఈ లోక మేకలదు, మరియొకటిలేదు. అనగా ఈ లోకముకంటే వేరులోకము లేదు. కాన యీ జన్మకంటే వేరుజన్మలేదు. ఇట్టి వాడమునే ఆసురవాదమని భగవద్గీత 13 వ అధ్యాయము తెలుపుచున్నది. 7 మొదలు 18 వ శ్లోకము వరకు చూడవలెను. దీనిని చార్వాకవాదమందురు. పాశ్చాత్య వేదాంతములలో ఈ పన్నాకు (Epicurianson) భోగఇంద్రియ భోగవాదమని చెప్పదగు.

(5) మెవశం = నావశమగుదురు అనగా మాటిమాటికి మరణింతురు. అనగా జననమరణ సంసారమునందు తగుల్చొని మోక్షమును పొందఱు అని అర్థము. దీనికి సరకమును పొందుదురు అని అర్థము చేయుచున్నారు. బ్రహ్మసూత్రములలో కూడ అట్లే చెప్పబడెను. అట్లు చెప్పిన యెడల ప్రేయోమార్గమును పట్టినవారందఱును, అవిద్యామార్గమందున్న వారందఱును పాపులు సరకమునందు యమయూతనలు పొందవలసినవారు,

అని చెప్పవలసి వచ్చును. ఈ ముద్గాకములో కూడ కొందఱు పుణ్యాత్మలు కలరు అట్లు పుణ్యాత్మలయినవారు చంద్రమాగ్గము, స్వర్గాదిలోకములనుజేరి పుణ్యాశ్రయమునుభవించి తిరిగి జన్మ ఎత్తుదున్నారు. వారిని పాపులనుటకు వీలులేదు. ముద్గాకము 1-2-1 వర్ణితములో ఇది సుకృతపరిమాణమని చెప్పబడెను. ఆ ముగ్ధుని అధీనమందఁడు లోకము అచ్చముగా నిరీక్షింపవలసి చెప్పబడునీటు లేదు. ఆయన అధీనమందు సౌఖ్యవంతమైన లోకములు కలవని స్పష్టముగా తెలుపబడినది. (వహాభారతము ఆనుశాసనీక పర్వములో) స్వర్గనరకలోకములు రెండును యముని అధీనమందే యున్నట్లు కనపడును. ఆ లోకములలో దేనికి చేరినను అంతటితో జన్మరాహిత్యము కలుగకపోవుటయే దాని ముఖ్యక్షణము.

తాత్పర్యము:— ధనమందును ధనముకల్పించు భోగమందును అభిలాషకలిగి దాని మోహమందుచిక్కుకొని తప్పులు చేయుచు వివేకము నుపయోగించు కొనక మూఢత్వమున మునిగియున్న అపరిపక్వమైన బుద్ధిగల జనులకు పరలోకమున్నదనియే తోచదు. దానికి న సాధనతోచుట కవకాశములేదు. ఈ లోకమేకలను పరలోకము లేనే లేదు. ఇదియే భోగస్థానము. ఇది యిచ్చు భోగములనెల్ల పొందవలెనని తలంచువారు మాటిమాటికి జననమరణ సంసారచక్రమందు తగులుకొని బాధలు పొందుచుందురు. పరలోకమందు నమ్మకము లేనివారగుటచే ఇది ద్యామార్గమునకన్న భిన్నమార్గమే స్వీకరించినవారగుదురు. అట్టివారిలో కూడ ధర్మనిరతికలవారుండవచ్చును వీరందఱును

పాపులనియు యమయాతనలకు లోనుకావలసినవారనియు ఎంచ నక్కరలేదు.

2 వ మస్త్రము - శ్రుతిః ౪ 7

శ్రవణాయాపిబహుభిర్యోసలభ్యః
శృణ్వంతోఽపి బహునోయం నవిద్యుః ।
ఆశ్చర్యోనక్తాకుశలోఽస్యలభా
ఆశ్చర్యోజ్ఞాతాకుశలానుశిష్టః ॥

యః = ఏది; బహుభిః = అనేకమందిచేత; శ్రవణాయ = వినపడుటకు; అపి = కూడ; సలభ్యః = దొరకదు; బహువః = అనేకమంది; శృణ్వంతః = విని; అపి = కూడ; యం = దేనిని; నవిద్యుః = తెలిసికొనజాలరు. అస్య = దాని; వక్తా = బోధకుడు, ఆశ్చర్యః = అరుదు, అస్య = దానియొక్క, లభా = పొందిన వాడు లేక పరిగృహీత; కుశలః = నిపుణుడు; జ్ఞాతా = దానిని తెలిసికొన్నవాడు; ఆశ్చర్యః = అరుదు, అనుశిష్టః = బోధ నొందినవాడును, కుశలః = నిపుణుడు.

విశేషార్థము:— (1) శ్రవణాయాపి = వినుటకుకూడ అనగా ఆత్మనుగూర్చి వినుటకుకూడ అనేకమందికి లభించదు. దీనినిగూర్చి తెలుపువారుకూడ తక్కువమందియే యుందురు. వినువారును కొలదిమందియే యుందురు. వినుచున్నను దాని యరదాన క్రికలవారుకూడ కొలదిమందియే యుందురు ఆసక్తి కలిగి విన్నవారిలోకూడ తెలిసికొనువారు ఇంకను తక్కువగనే యుందురు. ఇదేభావమును భగవద్గీత 7 వ అధ్యాయము 31 వ

శ్లోకము తెలుపుచున్నది. వేలకొలది జనములలో నన్ను గూర్చి తెలిసికొన యత్నించువారు ఏ ఒకడో యుండును. యత్నించు వారిలోకూడ తత్పరీత్యా తెలిసికొనువాడు వేలకొలదికి యే ఒక్కొడో యుండును.

(2) ఆశ్చర్యః = రెండు పర్యాయము లీపదము వాడబడి నది. వక్త, జ్ఞాత ఆశ్చర్యులు అని చెప్పబడెను. వక్తయనగా దానినిగూర్చి మాట్లాడువాడు, లేక బోధకుడు, జ్ఞాతయనగా తెలిసినవాడు. ఆశ్చర్యః అనగా అద్భుతమును గొలుపునది. అనగా అట్టివారు దొరకుట అరుదని భావము.

(3) కుశలః = అనగా నిపుణుడు నేర్పరి సమర్థుడు అట్టి కుశలురు ఇంద్రులు చెప్పబడిరి. అందులో నొకరు లబ్ధుడు అనగా దానిని పొందినవాడు శిష్యుడు కావచ్చును. అనుష్ఠించిన సిద్ధుడు కావచ్చును. అనుశిష్టః = బోధింపబడినవాడు అనగా శిష్యుడనియే అర్థము. ఎంతయో సమర్థుడైనగాని ఇతరులు చెప్పినను బోధపరచుకొనజాలరు. అంతకుపే సమర్థుడైనగాని సిద్ధుడు కానేరడు. భగవద్గీత 2 అ. 26 వ శ్లోకములో “ఆశ్చర్యవత్పశ్యతి” మొదలగు వాక్యములు చెప్పబడెను. అచ్చటను అరుదుగానేయని ఆశ్చర్యవత్పదమునకు అర్థము చెప్పవచ్చును. శ్రీ అరవిందయోగి అచ్చట ఆశ్చర్యవత్ అను పదమునకు (My story) నిగూఢతత్వము అని అర్థము చెప్పెను. ఆత్మ నిగూఢ పదార్థమని అందఱికి తెలిసిన విషయమే దానిని తెలిసినవారు దానిని బోధించువారును నిగూఢులుగానే యుందురు. అనగా

తమంతటతాము బయటపడక వెదకినమీదగాని దొరకరనిచెప్ప వచ్చును.

(4) కుశలానుశిష్టః = దీనిని సమానముగా చేసిన దానిని జ్ఞాతకు విశేణముగా తెలుపుచున్నారు. కుశలుడైన గురువుచేత బోధింపబడి తెలిసికొన్నవాడుకూడ అరుదే అని అర్థమగును. (శ్రీ) శఙ్కరులవారును అట్లే అన్వయించిరి. అట్లుగాక యిక్కడ అన్వయించిన విధముకూడ సవ్యముగానే యున్నది బోధ పొందువాడుకూడ సమర్థుడయియే యుండవలెను.

తాత్పర్యము:— ఈ ఆత్మనుగూర్చి వినెడి అదృష్టము అనే కులకు లభించదు. అనేకమంది విన్ననుగూడ చాలమందికి దానిని తెలిసికొను అదృష్టము లభించదు. దానినిగూర్చి చెప్పవారు అరుదు. అతిసమర్థులు ఎవరోకాని దానిని పొందలేరు. దానిని గూర్చిన జ్ఞానముకలవారు అరుదు. దాని విషయమై ఇతరులచే బోధింపబడుటకు కూడ సమర్థతకావలెను. దీనిని గూర్చిన గురు శిష్యులు ఇద్దఱు అరుదు. దీనిని గూర్చిన జ్ఞానులు సిద్ధులు అరుదు. సమర్థులుకానివారు గురువులుగాగాని శిష్యులుగాగాని జ్ఞానులుగాగాని, సిద్ధులుగాగాని, ఉండజాలరు. జ్ఞానులును బోధకులును ఎచ్చటనో యుందురేగాని తమంతటతాము బయటకు వచ్చి నలుగురకు కంటపడరు. ఆత్మతత్వము నిగూఢము. ఆ తత్వజ్ఞులు ఆ బోధకులు కూడ గూఢముగానే యుందురు.

౧. వ మంత్రము - శ్రుతిః 8

ననరేణావరేణప్రోక్త ఏష

సువిజ్ఞేయో బహుధా చిన్త్యమానః ॥

అనన్యప్రోక్తై గతివ్రతనాస్తి

అణీయాన్ హ్యతర్క్యమణుప్రమాణాత్ ॥

ఏషః = ఈ ఆత్మ; అవరేణ = తక్కువవాడైన; నరేణ = నరునిచేత; ప్రోక్తః = చెప్పబడినపుడు; బహుధా = అనేక విధముల, చిన్త్యమానః = తలపబడునది గనుక; సువిశ్లేయః = సులభముగా తెలియబడునది. న = కాదు. అనన్యప్రోక్తః = అనన్యప్రోక్తమైనపుడు; అత్ర = ఆ విషయములో, గతిః = మార్గము, ప్రయాణము నాస్తి = లేదు. అణుప్రమాణాత్ = అతిసూక్ష్మమునకంటే; అణీయాన్ = మిక్కిలి సూక్ష్మము; అతర్క్యం = తర్కమునకు అందనిది;

విశేషార్థము:— (1) నరేణావరేణ = తక్కువవాడైన నరుడు అనగా దేవతలకంటే నరుడు తక్కువైనవాడు. అందు చేత నరునిచే బోధింపబడినపుడు యీ ఆత్మ తెలియబడదు. యముడు దేవతలలో చేరినవాడు. కాన నాబోటివాడు చెప్పినపుడే తెలియనగును, నరులు చెప్పినపుడు తెలియదు. అని సూచన చేయుచున్నాడు. సువిశ్లేయః అని చెప్పబడినది, విశ్లేయః అనగా తెలియబడునది. సువిశ్లేయః అనగా సులభముగా తెలియబడునది. దేవతలు చెప్పినపుడు మిక్కిలి సులభముగా తెలియనగును. మానవుడు చెప్పినపుడు సులభముగా తెలియదు అని అర్థము. ఇంకొకవిధమున యోచించనగును. నరేణ అవరేణ నరులలో తక్కువవాడు, అనగా అజ్ఞాని అనుభవము లేనివాడు చెప్పినచో తెలియదని అర్థము.

(2) బహుధాచిన్త్యమానః = అనేక విధములుగా తలపబడునది ఇది శ్రీ శంకరులవారు చేసిన అన్వయము, ఈ ఆత్మ

ఉన్నదనీ లేదనీ కర్తయని అకర్తయని సాకారమని నిరాకారమని అనేక విధములుగా దీనినిగూర్చి ప్రజలు భావించుచుందురు. ఈ పదమునకింకొక అర్థము కలదు. శిష్యుడు అనేక విధములుగా దీనినిగూర్చి యోచించినను చింతించిననుకూడ అని అర్థము. అనగా గురువు ఉత్తమ గురువు కాదుగనుక శిష్యుడు యెంత కష్టించినను ఇది సులభముగా తెలియపడదు. అని భావము.

(3) అనన్యప్రోక్తః = ఈ పదమునకు రెండు మూడు విధములుగా నర్థముచేయుచున్నారు. 1. అనన్యప్రోక్తః = అన్యుని వలన చెప్పబడినపుడు అన్యుడనగా నరునికంటే అన్యుడు. కాన, దేవత చెప్పినపుడు అని ఒక అర్థము. 2. అన్యుడనగా అవగు డయిన నరునికంటే అన్యుడు అనగా సామాన్య గురువుగాక ఉత్తమ గురువు. ఈ రెండు విధములు అన్వయించిన పిమ్మట న అనన్యప్రోక్తః అనగా అనన్యప్రోక్తము కానపుడు “గతింత్రీ నాస్తి” * దానిని పొందుటకు త్రోవలేదు అనన్యప్రోక్త అను పదమునకు శ్రీ శంకరులవారు రెండు విధముల అన్వయించు చున్నారు. (1) తానె ఆత్మ అయినవాడు బోధించిన యెడల (2) ఆ ఆత్మయు శిష్యుడును లేక గురువును ఒక్కటేయని బోధించిన యెడల నీ రెండు విధములును సమంజసముగానే యున్నవి. తానే ఆత్మయని గ్రహించినవాడు బోధించుటచే నుత్తమబోధకలుగును. ఈ ఆత్మ గురుశిష్యులలోనున్న ఆత్మ ఒక్కటేయని బోధించుట ఉత్తమమైనబోధయే యగును. వక్త.

* జన్మాంతరే దేవతేషు యముడు మొదలగువారు జ్ఞానముచేత దేవతలు మహర్షులు. ముండకము 3.2.9 జ్ఞానముచే పరబ్రహ్మ అయినవారు.

కన్న శ్రోతకన్న ఆత్మ వేరైన పదార్థమని బోధించుటచే భిన్నత్వమే తెలుపబడెను. భిన్నత్వమును చూచువారు మృత్యువునే పొందునని దీనిలో రెండవ అధ్యాయం 1 వ వల్లి 10-11 మంత్రములు తెలుపుచున్నవి. అమృతత్వము బడయుటకు ఏకత్వబోధ ఏకత్వానుభవము అవసరమగుచున్నవి. ఇట్టి అన్వయముచేసినపుడు “గతిరత్రనాస్తి” అను పదమునకు విడిగా అర్థము చెప్పవలెను. గతి అనగా అపుడు చింత లేదు. అపోహలు లేవు కదా! పునర్జన్మలేదు అని చెప్పవలసి యుండును. ఈ పర్యవసానము జ్ఞానముయొక్క ఫలితమే.

(4) అతర్క్యం = తర్క్యమునకు అందనిది. అనగా చర్చ చేత తేలనిది. 9 వ మంత్రములో “నై హతర్కైణామతిరాపనేయా” అని చెప్పబడినది. ఇదే భావము.

తాత్పర్యము:— ఈ ఆత్మ అత్యంత సూక్ష్మపదార్థమున కన్న సూక్ష్మమయినది. తర్క్యమునకు అందనిది, అందుచేత అల్పుడగు మానవునిచేత బోధింపబడినపుడు లేదా మానవులలో సామాన్య గురువుచేత బోధింపబడినపుడు శిష్యుడు ఎన్ని విధముల కష్టించి ధ్యానించినను కూడ అయ్యది సులభముగా తెలియబడదు. దానినిగూర్చి ఉన్నదని లేదని సాకారమని నిరాకారమని కర్తయని అకర్తయని బహువిధభావములు కలవుగాన అది సులభముగా తెలియతగినదికాదు. అన్యుడగు దేవతలచేగాని, మానవులలో జ్ఞానులచేగాని బోధింపబడని యెడల దానిని పొందుమార్గము లేదు. అయ్యది అనన్యమయిన వస్తువనియు గురుశిష్యులలో ఆయున్న ఆత్మ అదియు ఒక్కటేయనియు

బోధింపబడినపుడు దానిని గూర్చి చింతయుండదు. సందేహముండదు మరల జన్మకు పోవుటయుండదు గురు దేవుడయినను ఋషియైనను తాను ఆత్మ ఒక ఓయని తెలిసికొని యనుభవజ్ఞుడయి ఆ ఏకత్వమును ఏకత్వప్రాప్తి సాధనను శిష్యునకు బోధించవలెను. అట్లు బోధించునపుడు శిష్యునకు నిజమయిన సాధనజ్ఞానము మోక్షము అమృతత్వము కలుగును.

౯ వ మంత్రము - శ్రుతిః ౫ 9

నైషాతర్కేణమతిరాపనేయా

ప్రోక్తాన్యేనైవ సుజ్ఞానాయప్రేతః ।

యాం త్వమాపః సత్యధృతిర్భూతాసి

త్వాదృజ్ఞో భూయాన్నచికేతః ప్రప్తా ౫

[ప్రేత = ప్రియతముడా! ఏషా = ఈ ఆత్మ, తర్కేణ = తర్కమువలన, ఆపనేయా = పొందలేనిది, స = కాదు, అన్యేన = ఇతరునిచేత, ప్రోక్తా = చెప్పబడినపుడు; ఏవ = మాత్రమే; సుజ్ఞానాయ = సులభముగా తెలియబడునది (భవతి) అగు చున్నది; యా = ఏ; మతిః = బుద్ధి; త్వం = నీవు; ఆపః = పొందియున్నావో; తత్ = ఆ; సత్యధృతిః = సత్యమైననిష్ఠ లేక ప్రతిజ్ఞ కలవాడవు; అసి = అయితివి, బత = నిక్కము, తృప్తినొందితిని. నచికేతః = ఓ నచికేతన్నూ, త్వాదృక్ = నీవంటి; ప్రప్తా = ప్రశ్నించువాడు; నః = మాకు; భూయాత్ = కలుగుగాక!

విశేషార్థము:— (1) మతిః = అనగా అభిప్రాయము. బుద్ధితత్వజ్ఞానము వీడైనను చెప్పవచ్చును. శ్రీ శంకరులవారు దీనికి బుద్ధియని యర్థముచేసిరి, ఈ పదమును ఏషాతో కలిపి

ఏషా, మతిః=ఇట్టి బుద్ధియనగా ఆత్మనుగూర్చిన బుద్ధి తర్కము వలన లభించదు, అని చెప్పియున్నారు, మతిః అనుదానికి అభిప్రాయము అని అర్థము చేసిన యెడల సచికేతస్సు సత్యసృతి కలవాడని యముడు తన అభిప్రాయము తెలిసినట్లు చెప్పవచ్చును, లేదా బుద్ధియని అర్థముచేసి సచికేతస్సు పొందిన బుద్ధి సచికేతస్సులో మొట్టమొదట ప్రవేశించిన శ్రద్ధ దానిఫలితమగు సత్యసృతియని అన్వయించవచ్చును, అన్నేనై వ ప్రాక్తారీవ మంత్రములో అనన్యప్రాక్తా అను అంశమును చూడనగును, ఇచ్చట అన్నేన అనగా దేవుడయిన నావలనగాని జ్ఞానియైన మానవునివలనగాని చెప్పబడినపుడు అని అర్థమగును, వెనుకటి మంత్రములో అన్యుడు చెప్పనిదే మాగ్గును దొరకదని నిషేధరూపమునను ఈ మంత్రములో అన్యునిచేత చెప్పబడినపుడు సులభగ్రాహ్యమగునని విధిరూపమునను తెలుపబడినది, రామకృష్ణ మతమువారు చేసిన వ్యాఖ్యానములో బ్రహ్మజ్ఞానము ఇప్పటికే సచికేతస్సుకుకలిగినదని సూచించుచున్నారు మతి అను పదమునకు వారు జ్ఞానమని అర్థముచేసిరి. అంతకంటే 1వ వల్లి 2వ మంత్రములో చెప్పిన శ్రద్ధయని అన్వయించుటయే సేయి.

(3) ప్రేష్ఠ = ప్రియతముడు యముడు సచికేతస్సుయందు ఆత్మస్త వాత్స్యము చూపుచున్నాడని అర్థము. చివరి, పాదములోకూడ ఆ భావమే స్పష్టము చేయబడినది.

(4) సత్యసృతి = సత్యమైనదృతి స్థిరసంకల్పము లేక ప్రతిజ్ఞకలవాడని అర్థము. సచికేతస్సుయొక్క దృఢ పరిజ్ఞానము

యముడు చేసిన పరీక్షలో చూపబడెను. యముడు ఎన్ని ఆకర్షణలు చూపినను నచికేతస్సు తనకవి వలదని పట్టుపట్టెను. ధృతి ఆను పదము యిచ్చట నిర్దేశింపబడలేదు. దీనికి భగవద్గీతలో నిర్దేశము కలదు, ఇక్కడ సత్యధృతియని చెప్పబడినది, 18 వ అధ్యాయం 31 వ శ్లోకము చూడనగును. మనస్సు ప్రాణము ఇంద్రియములు యీ మూడిటియొక్క కర్మకలాప మంతయు చలించని యోగమున నిగ్రహింపబడుటయే సాత్విక ధృతియని చెప్పబడెను. ఇచ్చట నచికేతస్సుయొక్క మనస్సు ప్రాణము, ఇంద్రియములుకూడ పరీక్షింపబడెను. ఆమూటి వ్యాపారములు అతని దృఢ ప్రతిజ్ఞకు లోబడియున్నట్లు స్పష్టమయ్యెను.

(5) బత=ఈ పదమునకు ఆశ్చర్యమని ఒక అర్థముచేసిరి. నిశ్చయమని యింకొక అర్థముచేసిరి. * ఈ అవ్యయమువలన యముని అనుకంప లేక దయ చూపబడుచున్నదని శ్రీ శంకరుల వారు అర్థముచేసిరి. దీనికి దుఃఖమనియు, జాలి అనియు, సంతోషము లేక తృప్తి అనియు, ఆశ్చర్యమనియు, ఖండన అనియు

(6)* నః = మాకు యముడు తిన్నగురించి మాట్లాడునపుడు బహువచనము వాడెను. నచికేతస్సును గురించి మాట్లాడునపుడు ఏకవచనము వాడెను. అట్లే నచికేతస్సుకూడ తనను గురించి మాట్లాడునపుడు బహువచనమును, యమునిగూర్చి మాట్లాడునపుడు ఏకవచనము వాడెను. 1 వల్లి 27 మంత్రము త్విం = నీవు లస్యానుహే = పొందినవాకము. 28 వ మంత్రము నః = మాకు బ్రూహి = చెప్పుము. ఇది పూర్వసంభోదాయమని ఎంచవలెను. ఇప్పుడు కర్త తననుగూర్చి ఏకవచనమును గౌరివనీయుడగు ఎదుటవానిని గూర్చి బహువచనమును వాడుచుండును.

అర్థములు కలవు. ఇచ్చట యముని తృప్తి చూపుటకు యీ పదము వాడబడెనని చెప్పట భావ్యమని తోచెడిని. నీవు సత్య ధృతివి. ఇది మా అభిప్రాయము. నేనట్లు తృప్తిపడితిని, అని చెప్పినను సమజసముగానే యుండును

తాత్పర్యము:— ఓ ప్రియతముడగు సచికేతస్సూ యీ ఆత్మ తర్కమువలన పొందవీలుకాదు. అన్యడగు నాబోటి దైవముచేతగాని లేదా సంపూర్ణ జ్ఞానియగు మానవునిచేతగాని బోధింపబడినపుడు సుబభముగా గ్రహింపవచ్చును. నీలో యే శ్రద్ధ ప్రకాశించెనో దానిమూలమున నీవు సత్యమైన స్థిరమయిన ప్రజ్ఞ కలవాడవు అయితివి. ఇది నా భావము. ఇట్లు నాకు తృప్తి కలిగినది నీవలె ప్రశ్నలువేయు పుత్రుడు లేక శిష్యుడు మాకు దొరకుగాక!

౧౦ వ మంత్రము - (శుతిః ౫ 10

జానాన్యహగ్ం శేవధిరిత్యనిత్యం

సహ్యధువైః ప్రాప్యతేహాధువం తత్ ।

తతోమయా సచికేతశ్చితోగ్ని

రనిత్యైర్ద్రివ్యైః ప్రాప్తవానస్మి నిత్యమ్ ॥

శేవధి=ధనము లేక ధనముండు నిలయము. అనిత్యం = అశాశ్వతము; హి= నిశ్చయము; ఇతి= అని, అహం= నేను; (యముడు) జానామి=ఎరుగుదును; అధువైః=అన్యత్వములు వలన, తత్=ఆ; ధువం=నిత్యపదార్థము; సప్రాప్యతే=పొంద పడదు, హి=నిశ్చయము, జానామి అహం=ఇట్లని నేను గ్రహిం తును; తతః=కాన, అనిత్యైః=అశాశ్వతములయిన, ద్రవ్యైః=

ద్రవ్యములతో; నచికేత అగ్నిః = నచికేతస్సు యజ్ఞము; మయా=నాచేత; చితః=చేయబడినది, నిత్యం=నిత్యమైన వస్తువును; ప్రాప్తవాన్ = పొందినవాడను, అస్మి=అగుచున్నాను,

విశేషార్థము:— (1) శేవధిః=ధనమని ఒక అర్థము, ధనముంచు నిధులని యొక అర్థము. అనగా నిప్పుడు (Banks) అను చెప్పబడు సంస్థలు. ఇచ్చట యీ ధనము సామాన్య ధనమేగాక కర్మఫలమనియు అర్థము చేయుచున్నారు, అట్లును ఊహించవచ్చును. అట్లుగాక భార్యాపుత్రాది పశుపక్ష్యాది ఆస్తిపాస్తులన్నియు అని చెప్పవచ్చును. ఏవేవి నచికేతస్సును చేసిన పరీక్షలో వానికి వార్ధత్తము చేయబడెనో యట్టి భోగ సాధనసామాగ్రి అంతయు.

(2) అనిత్యం=అశాశ్వతములు నశ్యములు అని యమునకు తెలిసియే యున్నది. అయినను నచికేతస్సుకు ఆతురత కలుగు నేమోయని వీని నన్నిటిని వాని కంటి యెదుట ప్రదర్శించెను, ఇప్పుడు తన మనస్సులోనున్న నిజమైనభావమును నచికేతస్సుకు దెలుపుచున్నాడు. నీకిచ్చెదనన్న పదార్థముల స్వభావము నాకు తెలియకపోలేదు. నీవెల్లుగ్రహింతునో తెలిసొనుటకే అవస్థయు నేకరువు పెట్టితిని. మరియొక సూత్రముకూడ యముడు తెలుపుచున్నాడు.

(3) అధ్రువైః= ఈ పాదములో యముడు తెలిపిన మహా సత్యమును అందఱు గమనించవలెను. అధ్రువమువలన ధ్రువమైన ఆ వస్తువు దొరకదు, నిశ్చయము. అధ్రువమైనవి. ధనాది లోకసంపత్తి అంతయు, కర్మకాంక్ష అంతయు, ధ్రువమయిన

ఆ వస్తువనగా ఆత్మ, మోక్షము, సత్యము, ధర్మము,
(If you gain whole world and lose your own
soul what shall it benefit you or what will you
give in exchange for your own soul?) లోక

మంతయు గెలిచియుకూడ నీ ఆత్మను కోల్పోయిన యెడల
నీకేమిలాభము. నీ ఆత్మకు మారకముగా ఏమి యివ్వగలవు,
అని ప్రసన్నాధుడు చెప్పిన వాక్యమును గమనించవలెను. లోక
ములోని సరిసంపదలు కర్మకాండ అంతయు అస్థిరములు. ఈ
అస్థిరమైన వానిని ఇచ్చి ఆత్మను కొనజాలము. లేదా నిలుప
జాలము. కర్మకాండ ఫలితముకూడ నశ్వరమైనదే. స్వర్గఫల
ముల సిచ్చినను అవియు స్థిరములుకావు. ముణ్డాకం 1-2-12 లో
“నాస్తి అకృతః కృతేన” చేయబడిన పనులనలన అకృతుడు
అనగా సృష్టింపబడనివాని లేదా అక్రియుని పొందుటకు ఏలు
లేదు. కాన ఆత్మతో సమానమయిన వస్తువులేదు. సమాన
మయిన విలువగల వస్తువులను యిచ్చినపుడే ఆత్మను
పొందవచ్చును. కాన ఆత్మనే యిచ్చి పరమాత్మను పొంద
వలెను.

(4) తతః = కాన అనగా మొదటి రెండు పాదములలో
చెప్పిన రెండు అంశములనుబట్టి తేల్చెడి పర్యవసానము. మొదటి
రెండు పాదములలో చెప్పిన సంగతులు (1) శేవధి అనిత్యము
(2) అధ్రువములవలన ధ్రువమైనది ఏదియు లభించదు. ధ్రువ
మయిన ఆత్మ అసలే లభించదు. కాన అధ్రువమయిన వాని
నన్నిటిని సచికేతాగ్నిలో ఆహుతి చేసితిని.

(5) అనిత్యైర్ద్రవ్యైః = పై చెప్పిన శేవధి అధ్రువ వస్తువులు, ఇదియు నొకటే. పై తెలిపిన ధ్రువము యీ నిత్యము ఒకటే అనిత్యద్రవ్యములవలన నిత్యమును పొందితిని. ఇయ్యది రెండవ సూత్రములో చెప్పిన దానికి విరోధముగా కనపడును. విరోధాభాసాలంకారము. కాని నిజమునకు విరోధములేదు. అనిత్యద్రవ్యములను వినియోగించుటచేతగాక వానిని విసర్జించుటచేత, ఆహుతి చేయుటచేత అతడు అనిత్య పదార్థమును పొందెను. ఈ అనిత్య ద్రవ్యములలో దారైషణ ధనైషణ లోకైషణలు చేరియున్నవి. ఇహలోక పరలోక భోగేచ్ఛలు చేరియున్నవి. స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరముల త్యాగము చేరియున్నది, పృథగాత్మ భావము అనగా తన ఆత్మ ప్రత్యేకముగా చిట్టచివరవరకు నుండునను భావము, ఆశకూడ చేరియున్నవి, అనగా జీవాత్మ పరమాత్మలో సంపూర్ణముగా మగ్నమగుటకు ఆటంకముగా నుండతగినవన్నియు చేరియున్నవి. ఇవన్నియు ఒకదానివెనుక నొకటి పోవుటచేతనే, నిత్యపదార్థము నిత్యముగా మిగిలెను. నాటకరంగమున రాజు వేషధారుని నావరించి యుండు తెరలన్నియు నొకటివెనుక నొకటి తీసివేయుగా సింహాసనాసీనుడైన రాజు ప్రత్యక్షమగును. అట్లే యమునకు అనిత్య ద్రవ్యములు అదృశ్యముకాగా నిత్యము మిగిలి యుండెను.

(6) నిత్యము = ఈ నిరపేక్షమైన బ్రహ్మ పదార్థముగాక, సాపేక్షకమైన యమాధిపత్యమని శ్రీ శంకరులవారభిప్రాయపడిరి. అట్లెంచవలసిన ఆవశ్యకతలేదు. 1 వ వల్లీ 17-18 వ ఘోత్రములలో త్రిణాచికేత పదమునకు దారైషణ ధనైషణ

లోకైషణా అను ఏషణాత్రయ యజ్ఞమని అర్థము చేయబడెను. దానినే యిచ్చట గ్రహించిన యెడల యముడు పరబ్రహ్మ జ్ఞానమును పొందిన మహాత్ముడని స్పష్టమగును. అశుచీ నిత్యమున కసలు నిత్యమైన పదార్థమేయని చెప్పనగును. యముడు తన జ్ఞానమును గూర్చి 2 వల్లి 9 వ మంత్రములలో తెలిపి యుండెను.

తాత్పర్యము:— లోకములోని సిరిసంపదలన్నియు, కర్మలు కర్మఫలితములు అన్నియు, అనిత్యమనియు; అనిత్యమైన సాధనల వలన నిత్యమైన పదార్థము లభ్యముకాదనియు నేనెఱుంగుదును. ఏ పదార్థమునకైనను తుల్యమైన మూల్యమిచ్చినపుడే అయ్యది లభ్యమగును. నిత్యమైన ఆత్మకు తుల్యమయిన పదార్థములేదు గాన అనిత్యముల మూలముగా ఆ నిత్యమైన పదార్థము ఎన్నడును యెవరికిని లభింపదు. ఓ నచి కేతస్మా! నేను నీకు జూపిన ఆకర్షణలన్నియు అనిత్యములయినవేనుమా. నిన్ను పరీక్షించుటకే అవి యుద్దేశింపఁబడినవి, నేను నీకు దెలిపిననూతనయజ్ఞము మహాస్తర్యయజ్ఞములో, నీపేర ప్రచారమగు నాచికేతయజ్ఞములో ననిత్య పదార్థముల నన్నిటిని - సమస్త కోరికలను, ఇహ లోక పరలోక భోగేచ్ఛలను, స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరములను, వ్యక్తిత్వమును, అనగా మోక్షస్థితిలో కూడ భిన్నత్వమును ప్రత్యేకత్వమును - - - అన్నిటిని నాహుతి చేసితిని. అన్నిటిని నాహుతిచేయగా నేనా నిత్యమయిన పదార్థము నైతిని. అహం బ్రహ్మస్మి అను ననుభవము నాకు కలిగెను. ఈ మంత్ర

మంత్రము యమధర్మరాజు చెప్పినదే. ఇవి నచికేతస్సు వాక్యములుకావు.

౧౧ వ మంత్రము - శ్రుతిః య 11

కామస్యాప్తిం జగతః ప్రతిష్ఠాం
క్రతౌరసస్త్వమభయస్య పారం ।
స్తోమమహమరుగాయం ప్రతిష్ఠాం దృష్ట్వా
ధృత్యా ధీరో నచికేతోఽత్యసాక్షీః య

నచికేతః = ఓ నచికేతస్సు, జగతః = జగత్తుయొక్క, ప్రతిష్ఠాం = ఆధారమైన; క్రతౌః = క్రతువులవలన పొందతగిన, కామస్య = కామములయొక్క; ఆప్తిం = సిద్ధిని; అత్యసాక్షీః = వదలిపెట్టితివి, ఆనస్త్వం = అంతములేనట్టియు; అభయస్య పారం = అభయముయొక్క ఒడ్డు అయినట్టియు; మహత్ = గొప్పదైనట్టియు, లేక చిద్రూపమయినట్టియు; స్తోమ = పూజ నీయమయిన; ప్రతిష్ఠాం = ఆధారమయినట్టియు, ఉరుగాయం = మహాశ్రయమయినట్టియు అనగా పరమావధియైనట్టియు (నన్ను) దృష్ట్వా = చూచి, ధీరః = ధీరుడవై; ధృత్యా = దృఢ నిశ్చయము కలవాడవై వదలి పెట్టితివి.

విశేషార్థము:— ఈ మంత్రములో నచికేతస్సుయొక్క నిత్యానిత్యవస్తు వివేకము తెలుపబడుచున్నది. ఇచట రెండు పరస్పర భిన్నములగు విషయములు తెలుపబడెను. 1. యజ్ఞ యాగాది క్రతువులద్వారా ఇహలోక పరలోక వాంఛలను తీర్చుకొనుట 2 పరమాత్మ దర్శనము. ఈ రెంటిలో మొదటి

దానిని వదలుకొని రెండవదానినే నచికేతస్సు స్వీకరించెను. ఈ మంత్రము స్వర్గలోకమునకు లేక హిరణ్యగర్భ లోకమునకో పర్వించుననియు దానిని నచికేతస్సు త్యజించెననియు అర్ధము చేయుచున్నాడు. కాని అభయస్యపారం, ఉరుగాయం అను పదములు పరమాత్మనుగూర్చియే చెప్పితగినవి. మహాత్ప్రతిష్ఠాం అనునదియు నతనిగూర్చి చెప్పితగినదే, ఇచ్చట యముడు మరణాధిపతిగాగాక జ్ఞానిగా లేక బృహదానిత్యకములో చెప్పి స్వస్థ సృష్టికి పూర్వముండే మృత్యుచ్ఛరూపముగా ప్రవర్తించుచున్నాడు, 1 వల్లీ 12 వ మంత్రములో చెప్పిన విశేషములకును యీ మంత్రములో చెప్పిన దానికిని చాల భేదముకలదు. ఈ మంత్రములో “దృష్ట్యా” చూచెను అని చెప్పబడియున్నది. నచికేతస్సు యమునిమాత్రమే చూచెను. స్వర్గనరకములను చూడలేదు. ధీరుడై అనగా ధైర్యముతో అని యొక అర్ధము. లేదా జ్ఞాని యయ్యెనని మరియొక అర్ధము, యమునికి నచికేతస్సుకు జరిగిన సంభాషణవలన అతడు నిజమైన జిజ్ఞాసువని ఋజు వయ్యెను. యమునివలన మూడు వరములు పొంది నాలుగవ వరముక్రింద జీవాత్మయొక్క ప్రత్యేకాస్తిత్వమునుగూర్చి తెలిసికొన యత్నించు చున్నాడు. 1 వల్లీ 14 వ మంత్రములో “గుహా హితుని” చూడుమని ప్రబోధింపబడెను. పిమ్మట రానున్న 12 వ మంత్రములో ఆ గుహాహితుని జూచిన ఫలితమే తెలుపబడుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) జగతః ప్రతిష్ఠాం క్రతోః = జగత్తంతయు, యజ్ఞముమీద నాధారపడి యున్నది. భగవద్గీత 3 వ

ఉపనిషత్సప్తక కఠోపనిషత్

అధ్యాయము 10 శ్లోకము చూడనగును, ప్రజలతో నాటయజ్ఞమును కూడ ప్రజాపతి సృజించెను. అదియే వారి అభివృద్ధికి సాధనము అని యాశ్లోకము తెలుపుచున్నది. ఈ యజ్ఞములు బహువిధరూపములు కలవని భగవద్గీత 4 అధ్యాయం 25-26 27-28-29-30 శ్లోకములు తెలుపుచున్నవి. ఈ యజ్ఞముల మూలముగా ప్రజల కోర్కెలు తీర్చబడును, ఇది సామాన్యమయిన సుకృతజీవితముయొక్క పన్నా. దానిని నచికేతస్సువదలి పెట్టెను

(2) ఆనన్త్యం = అన్తము లేనిది. ఈపదమును క్రీతువులకు నన్నించి, క్రీతువులయొక్క ఫలితము లనన్తములైనవని చెప్పబడెను, ఇదిసరియైన అర్థముకాదు. క్రీతువులయొక్క ఫలితములు సాపేక్షకముగాన ననన్తము లనఁబచ్చునేమోగాని నిజమునకు అన్తవన్తములే. ముణ్డకము 1, 2, 10 వ మంత్రము స్వర్గలోకసుఖములు త్వరలోనశించగానే తిరిగి ఇహలోకమున జన్మకలుగునని చెప్పబడెను. అట్టి అన్తవన్తములయిన ఫలితములను అనన్తములని చెప్పట భావ్యముకాదు. ఆనన్త్యము అనుపదమునకు అమృతత్వము, శాశ్వతత్వము, అపారత్వము, అమితత్వము అని అర్థములుకలవు, దేశకాల సంఖ్యానిమిత్తములకు వశముకాని అపారత్వము సంపూర్ణత్వము అనిఅర్థము ఇచ్చటను అట్లే అర్థముచేయవలెను.

(3) * అభయస్యపారం ఈషదములు పరమాత్మకేవర్తిం
చును. 5 వ ప్రశ్న 7 వ మంత్రములో అభయంపరం అని
పరమాత్మ వరింపబడెను. తైత్తిరీయం 2 వ అధ్యాయం 7 వ
అనువాకము “అధసోఽభయంగతో భవతీ” “అధతస్యభవతీ”
అనిచెప్పబడియున్నది. ఎప్పుడు అభయము కలుగునది ఎప్పుడు
భయముకలుగునది చెప్పబడెను. ఏకత్వము తెలిసినపుడు
అభయమున్ను కించిజ్ఞైన భిన్నత్వము భావించబడినప్పుడు భయ
మున్ను కలుగుచుండును ఇక్కడ అభయమునకు పారము=
అవతలిబడ్డు తెలుపబడినది. అదిపరమాత్మసిత్యయే.

(4) ఉరుగాయం=విశాలమైన స్థలము అత్యంత అవకాశ
మని అర్థముకలదు, అనగా సృష్టింపబడిన విశ్వమంతయు
జేసుట కవకాశముగల స్థానముకాన పరమాత్మయే.

(5) మహాత్ప్రతిష్ఠాం=గొప్ప ఆధారము. విశ్వమునకంతయు
గొప్పదైన ఆధారము పరమాత్మయే. మహత్=అనగా
చిత్ అని అర్థముచెప్పవచ్చును. చిద్రూపమే ప్రతిష్ఠగాగలది,
అదియును పరమాత్మయే పరమాత్మ సచ్చిదానందము.

(6) స్తోమం=పూజనీయము ఇన్ని గుణములు కలదిగనుక
సర్వదా పూజనీయమే స్తోమమనగా తలయని అర్థముకలదు.
పరమాత్మయే విశ్వమున కంతకు తలముండకము 2-1-4

* అభయంఏతత్ అని ఒకటవప్రశ్న 10 వ బ్రాహ్మణములో
కలదు అచ్చటకుడ ఆత్మజ్ఞానము కలవాడు పోవు ప్రతిభము చూపబ
డెను. కాని అది సగుణబ్రాహ్మణలోకమే అభయంపాతం అని పూర్వబ్రాహ్మ
లక్షణముగా 3 వ పల్లీ 2 వ మంత్రములో చెప్పబడెను. దానికదియే భావ
మని శ్రీ కంకరులవారును అన్వయించిరి.

“అగ్నిఃసూర్యోఽహో” అని చెప్పబడినది. ఈయనతల అగ్నితలచిత్ కుస్థానము, కాన పరమాత్మయనియే చెప్పవచ్చును.

(7) దృష్ట్య=చూచి నచికేతస్సు చూచినది భూలోకము యమునిని మాత్రమే తనతండ్రిచేసిన యజ్ఞ యాగాది కృతు వులయందు వైరాగ్యమేర్పడి నూతనమైనశ్రద్ధ అస్తస్సుర్భణ కలిగెను. తన్మూలమున యముని చూచెను. ఆ యముడు జ్ఞానమూర్తి పరమాత్మ ప్రతినిధి పరమాత్మయే ఈ రెండును చూచినపిమ్మట క్రతువులయందుతత్ఫలితములయందు వైరాగ్య మును యమునియందు నిశ్చలభక్తినిష్ఠలను అచంచల లక్ష్మ్య మును నచికేతస్సుకు కుదిరెను, అట్లుకుదరగానే ధీరత్వము ఏర్పడ సాగెను. చూచి అనగా పరిశోధించి అనికూడా చెప్ప నొప్పును. ఈ రెంటియొక్క తారతమ్యము పరిశోధనానంతరము గ్రహించి అని అర్థము. 12 వ మంత్రములో “తం” వానిని అని చెప్పబడెను. ఆ సర్వనామముచే సూచింపబడిన వాడు ఈ మంత్రములో ఆనన్యం మొదలగు పదములచే నిరూపింపబడినవాడే.

(8) మృత్యో!=యమధర్మరాజును పేరు మృత్యువునకు వాడినట్లు కనపడదు గ్రంథమంతటిలోను మృత్యువనుపదమే వాడబడుటచేత బృహదారణ్యములో చెప్పిన అనాదిపురుషుడే ఉద్దేశింపబడెనని ఊహింప వచ్చును. 1 వ వల్లి 4 వ మంత్రములో “మృత్యువెదదామి” అని గౌతముడు పలికెను. మూఁస రాత్రులయందు వైవస్వతునియింట నచికేతస్సు అతిథిగానుండెనని 1 వ వల్లి 7 వ మంత్రము తెలుపుచున్నది. వసుశీవ

జాలమంతకును కలిగెడి అంతిమదశ వానినామరూపములు
అదృశ్యమగుదశ. దానికే మృత్యువందురు. దానినే నశ్వర
స్థితియందురు. ఈ మూడురూపాలలో సర్వజీవవస్తుజాలమున
కును విశ్వమునకును కలిగెడి ఈ పరివర్తనమును గూర్చి నచి
కేతస్సు అఖండమైన తపస్సుచేసి దానిస్వభావమును కనుగొనె
నని చెప్పవచ్చునా? మృత్యువు నచికేతస్సుల సంవాదమం
తయు అతని హృదయములో పూర్వపు వాసనలకును నూతన
ముగా అంతురించిన శ్రద్ధకును కలిగిన సంఘర్షణమని చెప్ప
వచ్చునా?

తాత్పర్యము:— ఓ నచికేతస్సూ ఈజగత్తంతయు యజ్ఞ
ములపై ఆధారపడియున్నది. ఆ యజ్ఞములమూలమున సర్వ
కామములను పొందువిధానమును దాని పర్యవసానమును
నీవు చూచియున్నావు. భయరహితమైన అభయమునకు ఉత్తమ
నిలయమై దేశకాల నిమిత్తములకతీతమైన అపారమైన చిద్రూప
మున స్వస్థునకు ఆధారమైన సర్వవిశ్వమునకు పరమోత్తమ
గమ్యస్థానమైన వెలయుచున్న అనంత తత్వమును పొడగాంచి
యుంటివి. ధీరత్వము నిన్ను ఆవరించగా అత్యంత దృఢనిశ్చ
యుడవై పరతత్వము నిమిత్తము భోగతత్వమును పూర్తిగా
విడనాడితివి. నీ విచక్షణ ధన్యమయినది.

౧౨ వ మంత్రము శ్లోతిః ౫, 12

తందుర్దర్శం గూఢమనుప్రవిష్టం

గుహాహితం గహ్వరేష్ఠం పురాణం ౫

అధ్యాత్మ యోగాధి గమేన దేవం
మత్వాద్వీరో హర్ష శోకౌజహాతి య

దుర్దర్శం = కష్టముమీదగాని చూడవీలుకానిది. గూఢం = నిగూఢమయినది. అనుప్రవిష్టం = అన్తర్యామి అయినది. గుహా హితం = హృదయగుహయందు నిలచియున్నది, గహ్వరేష్ఠం = అగమ్యప్రదేశమందున్నది. పురాణం = సనాతనమైనది, తం = ఆ; దేవం = తేజోమూర్తి అయిన పరబ్రహ్మను, అధ్యాత్మయోగాధి గమేన = ధ్యానయోగముచేపొంది. మత్వా = వేద్యమొనర్చుకొనిన, ద్వీరః = జ్ఞాని, హర్ష శోకౌ = సుఖదుఃఖములను రెండింటిని, జహాతి = విడచుచున్నాడు, లేక నశింపజేయుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) తందేవం = ఆదేవుని అనగా 11వ మంత్రములో వర్ణించిన దేవుని దేవుడనుపదమునకు తేజోమూర్తి అని అర్థముకలదు. పురుషసూక్తములో “ఆదిత్యవర్ణం తమసఃపరదస్తాత్” చీకటికి అతీతుడు, సూర్యవర్ణముకలవాడు అని చెప్పబడెను. అతడే ఇతడు.

(2) గూఢమనుప్రవిష్టం = 1వ వల్లీ 29 మంత్రములో నీసమాసముకలదు. విశిగా గూఢమను ప్రవిష్టము అని అన్వయించ వచ్చును. లేదా దాని గూఢతత్వములలోని లోతునంతయును తెలిసి ప్రచురించువాడు అని చెప్పవచ్చును.

(3) గుహాహితం = ఈ పదము 1వ వల్లీ 14వ మంత్రములో కలదు. ఈ దేవుని జూచుటకు మృత్యులోకమున పోనక్కర లేదు. కాలహరణము ధనహరణము శరీరాయాసము

కలిగించు ప్రయాణమక్కరలేకయే తన హృదయ గుహలోనే చూడవచ్చును.

(4) గర్వారేఘం = గర్వారమనగా ఒక గుహ లేక అజివి అగాధస్థానము చేరుటకు దుర్గమమైన ప్రదేశము. హృదయ గుహలో యున్నను అది సమీపమందున్నను అట్లు భావించి గ్రహించుట దుష్కరము గనుక దానినే దుర్గమ ప్రదేశమని చెప్పిరి.

(5) పురాణం = అనగా సనాతనము అనాదినుండి ఉన్న వస్తువు అనాదినుండి ఈ గుహలోనే యున్న వస్తువు. ఎప్పుడు సృష్టి ఆరంభమయ్యెనో యే జీవి వెల్పడెనో అప్పటినుండి కూడ ఆయాజీవి హృదయములో లభించుచున్న వాడే.

(6) అధ్యాత్మయోగాధిగమేన = అధిగమము అనగా పొందుట అధ్యాత్మయోగము. ఆత్మయోగము ఆత్మలో సర్వేంద్రియ సమ్మేళనము అని చెప్పవచ్చును. లేదా జీవాత్మ పరమాత్మలయోగమని చెప్పవచ్చును. అట్టి యోగములో అత్యధికస్థితిగనుక అధి ఆత్మయోగమని చెప్పవచ్చును. శ్వేతాశ్వతరములో ఈ అధ్యాత్మయోగము మూలముననే పరమాత్మను పొందవలెనని చెప్పుచున్నది. 2 వ అధ్యాయము 4 వ మంత్రము చూడవలెను. దీనినే సమాధిస్థితి యందురు.

(7) హర్షశోకా = సుఖదుఃఖములు రెండు ఈశావాస్యము 7 వ మంత్రములో “కోమోహః కల్లోకః” మోహము శోకము ఎచ్చటివి. అని చెప్పబడెను. అనగా ఆత్మబ్రహ్మైక్యము కలిగినపుడు దుఃఖముండదు. తైత్తిరీయము 2 వ అధ్యాయము

యము 9 వ అనువాకము “ఉభేవ్యైషైషవతే ఆత్మానగ్ం
స్పృణుతే య” ఆత్మజ్ఞానము కలవాడు పుణ్యపాపములనుండి
విడివడునని చెప్పబడెను.

N. B. ౧ వ వల్లి ౨౦ వ మంత్రములో వేయబడిన ప్రశ్నకు
ఇందులో ప్రత్యుత్తరము కలదు. కర్మసముదాయమేగాక
ఆత్మయను నొక సంధానకర్తను గురించి దానిని ధ్యానసమాధు
లలో చూడవచ్చును. అని యీ మంత్రములో తెలుపబడెను.
భనవద్గీత 2 అధ్యాయము 38 శ్లోకములో సుఖదుఃఖములను
రెంటిని అతీతము కావలెనని చెప్పెను. ఈ సమత్వము కలుగు
టయే యోగమని ఆ అధ్యాయము 48 వ శ్లోకము తెలుపు
చున్నది. ఈ రెండును ఆత్మజ్ఞానముకలిగిన పిమ్మట నిలువ
నేరవు. ఇవి నశ్వర పదార్థములు అనశ్వరము ప్రత్యక్షముకాగా
ఈ నశ్వరము తనంతటతానే సెలవు తీసికొని పోవును.

(8) దుర్దర్శం = అతిసూక్ష్మమగుటచే పొందుట కష్టము.

తాత్పర్యము:—చూచుటకు కష్టసాధ్యమయినదియు గూఢ
మైనదియు, అంతర్యామియైనదియు అగాఢగూఢ రహస్యము
లను వెల్లరచునదియు దుర్గమ ప్రదేశమైన హృదయ గుహ
యందు నిలచి దాగియున్నదియు సనాతనమయినదియు సనా
తనమునుండి అచ్చటనే యున్నదియు ఆ అనంతత్వమగు దివ్య
జ్యోతీయగు పరమాత్మను ధ్యానసమాధిలోపొంది అనుభవ
మొనర్చుకొనిన ధీరుడగు జ్ఞాని సుఖదుఃఖాదులను వదిలి అతీత
మగు ఆనందస్థితిలో అల్లాడుచుండును.

౧౩ వ మంత్రము - శ్రుతిః 1౩

ఏతచ్ఛృత్వాసం పరిగృహ్య మర్త్యః
ప్రవృహ్య ధర్మ్య మణుమేతమాప్య ।
స మోదతే మోదనీయగ్ం హిలభ్యా
వివృతం సస్మ నచికేతసం మన్యే ॥

మర్త్యః = నశ్వరుడైవ మానవుడు, ఏతత్ = దీనినిగూర్చి
శృత్వా = విని; ప్రవృహ్య = మననముచేసి; సంపరిగృహ్య =
ధ్యానముచేసి; అణుం = సూక్ష్మమయిన; ధర్మ్యం = ధర్మ
స్వరూపమయిన, ఏతం = దీనిని, ఆప్య = పొంది, మోదనీయం =
ఆనందప్రదమగుదానిని; హి = నిక్కముగా; లభ్యా = సంపాదించి,
సః = వాడు, మోదతే = ఆనందించును, నచికేతసం =
నచికేతస్సుఁడు; సస్మ = ఇల్లు, వివృతం = తెరువబడినదని,
మన్యే = తలంచెదను.

విశేషార్థము:— (1) శృత్వా, ప్రవృహ్య సంపరిగృహ్య,
ఆప్య = శ్రవణ మనన ధ్యాననిధి ధ్యానాకృత్వా అనగా వినుట
దానిపేరే శ్రవణము ప్రవృహ్య అనగా వృహణధాతువు మీద
వచ్చిన పదము వృహ అనగా పెరుగుట వ్యాపించుట అనియు
ప్రవృ అనగా ఏరుకొనుట వరించుట అనియు అర్థములు కలవు
గాన ప్రవృహ్య విన్న దానిలో మంచి చెడ్డలను తెలిసికొనుటకై
మననముచేసి వివేకమువలన చెడుగునువీడి మంచిని వరించుట
తన్ని మిత్రమయిన ఆలోచన మననము. గృహ్య అనగా తీసి
కొనుట, పరిగృహ్య అనగా అన్నివిధముల యోచించి గ్రహిం
చుట సంపరిగృహ్య అనగా పూర్తిగా గ్రహించుట ఇది ధ్యాన

మందు సాధ్యము. ఆప్య అనగా పొందుట అనగా అనుభవైక వేద్యమొనర్చుకొనుట సమాధిస్థితిలో కలిగెడి అనుభవము. బృహదారణ్యకములో “ఆత్మావా అరెజ్ఞాతన్యో మత్తన్యో నిధిధ్యాసిత్యః” అని చెప్పిన వాక్యమును యీ మంత్రము పోలి యున్నది.

(2) ధర్మ్యం-అణుం = అణువనగా సూక్ష్మమయినది. ఆత్మ అత్మస్త సూక్ష్మమయినది. అని అండఱు యెరిగినదే ధర్మ్యం అనగా ధర్మమునకు మూలమయినది. ధర్మస్వరూప మయినది, అమృతమునకు నిలయమయినది. అని చెప్పవలెను. ఆత్మ ధర్మస్వరూపమే. బృహదారణ్యకము 1-4-14 ధర్మము. సత్యము, ఒకటేయని తెలుపుచున్నది. సనాతన ధర్మము ఆత్మ నుండియే ప్రవర్తిల్లుచున్నది. ఆత్మయే ధర్మప్రవర్తికము కాని యెడల వేరొండు ధర్మము యేర్పడుటకే వీలులేదు. ధర్మ్యం అను పదమునకు ప్రాపంచకములు అని అర్థము చేయుచున్నారు అది భావ్యముగా కనబడదు.

(3) మోదనీయం = ఆత్మ ఆనందస్వరూపము. సచ్చిదానందమూర్తి దానిని పొందినవాడు తానును ఆనందమూర్తియై యగును. ఆత్మ అట్టి ఆనందరూపికాని యెడల శాశ్వతముగా ఉండనేరదు. తైత్తిరీయము 2 అ. 7 వ అనువాకము “కోహ్యే వాన్యాత్ ప్రాణ్యాత్” అనందమే లేని యెడల ఎవరుబ్రతుక జాలరు. ఎంత దుర్భర దుఃఖమయినను శాశ్వతముకాదు.

(4) సకలవిశృతం = ఇక్కడ సకలముగా ఇట్లు దీనికి బ్రహ్మలోకమని అర్థము చెప్పబడుచున్నది. పరమాత్మ యనియే చెప్పవలెను. ఈ పరమాత్మను 13 వ మంత్రముతో సుహామినిగా చూడమనిరి. ముద్గాకము 2-2-1 లో నీనికి బ్రహ్మ ధామమని చెప్పబడినది. 2-2-7 లో బ్రహ్మపురియని చెప్పబడినది. ఈ బ్రహ్మపురి యితరులకు గహ్వరము. అనగా మగ్గమముకాని సచికేతస్సునకు దాని ద్వారములు వివృతం తెరువబడినవి. అనగా సచికేతస్సుయొక్క హృదయము మాలిన్యవిహీనమై ఆవరణహితమయి యెప్పుడు అంతర్ముఖమగునో అప్పుడే ఆ పరమనోమమందు ఉన్న ఆత్మను చూడగలడు. ఇట్లు సచికేతస్సునకు మృత్యుదేవత అభయమిచ్చుచున్నది.

తాత్పర్యము:— ఈ ఆత్మ అత్యంత సూక్ష్మము. ఉత్తమోత్తమ ధర్మమాలము దానినిగూర్చి విని మననముచేసి ధ్యానించి సమాధిలో దానిని పొందిన మనుజుడు అయ్యది ఆనందరూపము ఆనందప్రదముగాన తానును నిక్కముగా ఆనందించును. ఓయీ సచికేతస్సు! ఇట్టి ఉత్తమ ఆనందానుభవమునకు నీవప్పుడవు. నీహృదయగుహ పరమ పవిత్రమైన బ్రహ్మపురి అయియున్నది. ఆ పురద్వారములు తెరువబడియున్నవి. నీవు అంతర్ముఖుడవై అందులో ప్రవేశించి ఆయాత్మనుపొంది అనుభవించవచ్చునని నానిచ్చితాభిప్రాయము.

౧౪ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 14

అన్యత్రాధర్మా దన్యత్రాధర్మా

దన్యత్రాస్మాత్కృతాకృతాత్ ।

అన్యత్ర భూతాచ్చ భవ్యాచ్చ
యత్తత్పశ్య సితద్వదయు

ధర్మాత్ = ధర్మముకంటే; అన్యత్ర = వేరగుచోటు;
అధర్మాత్ = అధర్మముకంటే; అన్యత్ర = వేరగుచోటు;
అస్మాత్ = ఈ; కృతాత్ = చేయబడినదానికంటే; అకృ
తాత్ = చేయబడనిదానికంటే; అన్యత్ర = వేరగుచోటు;
భూతాత్ = గతమునకంటే; భవ్యాత్ = భవిష్యత్తుకంటే;
అన్యత్ర = వేరగుచోటు (అట్టిదానిని) యత్ = దేనిని;
పశ్యసి = చూచుచున్నావో; తత్ = దానిని; వద = చెప్పము

విశేషార్థము:— ఈ మంత్రము నచికేతస్సు వాక్యమని
చెప్పుచున్నాడు, అట్లు ఎంచుటకు వీలుకనుపడదు. ఈ వల్లి
మొదటినుండి మృత్యుదేవతయే సంభాషించుచున్నది. మధ్య
నచికేతస్సు మాట్లాడు అవకాశము కనుపడదు. భావప్రవా
హముకూడ అట్లే నిరాటంకముగానే సాగుచున్నది, 4 వ పాద
ములో చెప్పిన వాక్యము నచికేతస్సు మృత్యుదేవతను అడుగ
తగినదికాదు. బ్రహ్మసూత్రములలోకూడ ఇది నచికేతస్సు
వాక్యముగానే ఎంచబడెను. శ్రీ శంకరులవారును అట్లే చెప్పు
చున్నారు, కాని మృత్యుదేవత వాక్యముగా తీసుకొనవలెనని
ఇచ్చట సూచింపబడుచున్నది.

(1) ధర్మాత్, అధర్మాత్ = పుణ్యపాపములని సామాన్య
ర్థము శాస్త్రవిధి ననుసరించిన ప్రవర్తన, శాస్త్రనిష్ఠమైన
ప్రవర్తన అనియు చెప్పవచ్చును. అట్లుగా క ధర్మమునగా

గుణము లక్షణము. అధర్మమనగా అగుణము లక్షణములేనిది. సగుణనిష్ఠణస్వరూపము, ఈరెంటికీ అన్యత్ర, అని చెప్పబడునది అన్యత్ర అనగామరియొక చోట ఉండునది. అచ్చముగా సగుణ స్వరూపమందేగాక అచ్చముగా నిష్ఠణ స్వరూపమందేగాక ఉండుతత్వము.

(2) కృతాకృతాత్ = కృతమనగా చేయబడినది అకృత మనగా చేయబడనిది. కృతమునకు కార్యమనియు అకృతమునకు కారణమనియు చెప్పుచున్నారుకాని ఈపదమునకు విశేషముగా అస్మాత్ కలదు. అనగా ఈ తమకంటిఎగుట నున్నవిషయమును గూర్చి కృత, అకృత పదములు వాడబడినవి. కాన అస్మాత్ కృతాత్ = అనగా ఈవిశ్వమునకంటే అనిలర్థముచెప్పవలెను. అస్మాత్ అకృతాత్ = అనగా ఈవిశ్వమును సృజించిన తాను ఇతరులచే సృజింపబడని వస్తువుకంటే.

(3) భూతాత్, భవ్యాత్ = భూతముఅనగా గతించినది. అంతయు దేశము కాలము నిమిత్తము భవ్యాత్ = రాగల దంతయు రాగలకాలము దేశము నిమిత్తము అంతయు ఇట్లు ఈ మూడు జంటలపదములు (1) దర్మాధర్మము (2) కృతాకృతము (3) భూతము భవ్యము ఈ మూటికి అన్యత్ర వేరుగా నుండునది. అనగా మూడుద్వంద్వములకు అతీతమయినది.

(4) యత్ పశ్యసి = దేనినిచూచుచున్నావో అ న గా పై దెల్పిన మూడుద్వంద్వములకు అతీతముగా దేనినినీవు బాహ్య దృష్టిచే లేక మనోదృష్టిచే లేక అంతస్సురణ యనెడి దివ్య దృష్టిచే దేనిని గ్రహించుచున్నావో అది ఆత్మస్వరూపము.

సామాన్యార్థము పుణ్యపాపములకు కార్యకారణములకు భూత భవిష్యత్తులకు ఆత్మ అతీతము. విశేషార్థము అచ్చముగా సగుణమనిగాని, అచ్చముగా నిర్గుణమనిగాని, అచ్చముగా సృష్టి యనిగాని అచ్చముగా సృష్టికి పూర్వపుదశలోనున్న కర్తయనిగాని కాలస్వరూపమనిగాని ఎంచక ఆత్మ స్వస్వరూపమున న్నిట్టిలోను ప్రవర్తించుననియు న్నిట్టికిని ఆతిశయించుననియు భావము.

(౧) తద్వద = అట్టిదానిని నీవు ఊహించకలిగినది లేనిది చెప్పుము. ఊహించకలిగిన యెడల నీమనస్సుకు కలిగిన తత్వ నిరూపణ తెలుపుము. అని యముడు నచికేతస్సును ప్రోత్సహింపరచెను. 13 వ మంత్రములో మోక్షద్వారములు తెరచి యున్నవి. నీవందులో ప్రవేశించుమని యముడు నచికేతస్సును హెచ్చరించెను. అట్లు ప్రవేశించినచోటనుండు తత్వము ఈమంత్రములో నిరూపింపబడినది. దానిని ధ్యానించుసాధన దాని ప్రతికము 15 వ మంత్రములో తెలుపబడనున్నది. కాన ఈమంత్రము మృత్యుదేవతవచనముగానే గ్రహించుట భావ్యము.

తాత్పర్యము:—పుణ్యపాపముల కతీతమైనది; కార్యకారణముల కతీతమైనది. భూతభవిష్యత్తుల కతీతమైనది అట్టిదానిని నీవు నీహృదయగుహలో చూడుము. చూచి నీకు కలిగెడి అనుభవములను దెలుపుము. దానిని సగుణముగాను నిర్గుణముగాను మాత్రమే ఎంచవద్దు దానిని విశ్వముగాను సృష్టికి పూర్వపుదశగాను మాత్రమే ఎంచవద్దు దానిని భూతకాలముగాను భవిష్యత్కాలముగాను మాత్రమే ఎంచవద్దు. ఇవన్నియు

అగుచున్నది. అన్నిటిని అతిశయించుచున్నది. అట్టి ఉత్తమ స్థాయిలోనున్న వానినిగా నీ సమాధిస్థితిలో కనిపెట్టి అనుభవించుము. అట్టి అనుభవమును పొందకలిగితినో లేదో తెలుపుము పొందిన అనుభవములను దెలుపుము.

౧౫ వ మంత్రము - శ్రుతిః ౫ 15

సర్వేవేదాయత్పదమామనన్తి
తపాంసి సర్వాణిచ యత్పదన్తి ౫
యదిచ్ఛన్తో బ్రహ్మచర్యం చరన్తి
తత్తై పదగ్ం సంగ్రహేణ బ్రవీమ్యామిత్యేతత్ ౫

సర్వే = సమస్తమయిన; వేదాః = వేదములు; యత్ = ఏ; పదం = గమ్యస్థానమును, ఆమనన్తి = ప్రకటించుచున్నవి; చ. = మరియు, సర్వాణి = సమస్తములయిన, తపాంసి = తపస్సులు, యత్ = దేనిని; పదన్తి = చెప్పుచున్నవి, యత్ = దేనిని ఇచ్ఛన్తి = కోరుచున్నవారై, బ్రహ్మచర్యం = బ్రహ్మచర్యమును, (జిజ్ఞాసువులు) చరన్తి = ఆచరించుచున్నారు. తత్ = ఆ; పదం = పదమును, తై = నీకు, సంగ్రహేణ = సంగ్రహముగా లేక క్లుప్తముగానే; బ్రవీమి = తెలుపుచున్నాను, ఏతత్ = అది, ఓమితి = ఓం అని (తెలిసికొనుము)

విశేషార్థము:— (1) సర్వేవేదాః = అన్ని వేదములు అన్ని ప్రమాణగ్రంథములు ప్రతి ఒక్కవేదము ఆ పరమాత్మనే తెలుపుచున్నది. అన్ని వేదములు కలసికూడ ఆ పరమాత్మనే తెలుపుచున్నవి. అన్ని వేదములయొక్క అన్ని ప్రమాణగ్రంథ

ముల యొక్క అన్ని మతములయొక్క పరమోద్దేశము పరమాత్మ ప్రకటనయే. ఏ వేదములోనైన ఏ ప్రమాణగ్రంథము లోనైన ఏ మతములోనైన యీ పరమోద్దేశమునకు భిన్నముగా ఏదైన కనపడినను అయ్యది అన్వయభేదముగాని అసలు తత్వభేదము కాదని తెలిసికొనవలెను. ఋగ్వేదము 1 మండలము 164 సూక్తము 46 వ ఋక్కు (17కిల) వ ఋక్కు) “ ఏకం సద్విపా) బహుధావదన్తి ” అసలు పరతత్వము ఒక్కటియే విప్రులు దానిని అనేక విధములు తెలిపెదరు కాన అన్ని ప్రమాణ గ్రంథములు పరతత్వమునే ఐకకంఠ్యముతో ప్రకటించుచున్నవి.

(2) తపాంసి=తపస్సనగా అనశనము అన్నము తినకుండుట “ తపో అనశనాత్ ” మహానారాయణము 78 వ అనువాకము. మహాభారతము అనుశాసనిక పర్వము అన్నవిసర్జనమే తపస్సని చెప్పుచున్నది. ఇచ్చట తపాంసి అనగా తపః కర్మలు అయినను ఉత్తమ తపస్సుచేసినవారే అని చెప్పవలెను.

(3) బ్రహ్మచర్యం = బ్రహ్మచర్యమనగా గురుకులవాసమని అర్థము చేయుచున్నారు. అట్లు చెప్పట భావ్యముకాదు. బ్రహ్మయే పరమార్థమని ఎంచి బ్రహ్మోత్తరసర్వమును త్యజించి తత్సంపాదనకై సాధనముచేయుచు బ్రహ్మయందే మగ్నమైన జీవితమును గడపుట అట్టివారే బ్రహ్మను పొందగలరు.

(4) పదమ్=పదమనగా స్థానము. గమ్యస్థానము, శబ్దము, మూడు అర్థములు కలవు. ఇచ్చట యీ మూడును చెప్పవచ్చును. చివరపాదములో శబ్దమని చెప్పటయే భావ్యము.

(5) ఓమ్ = ఓంకారము మాఙ్గాక్యములోను, ప్రశ్నోపనిషత్, 5 వ ప్రశ్నలోను దీనివివరములు కలవు. ఇది సగుణ నిర్గుణ బ్రహ్మకు ప్రతీకముగా నుండతగినది. ఇంతకంటే సూక్ష్మమయిన ప్రతీకమును లోకములో నెవరును తెలిపియుండలేదు. వేదకొలది సంవత్సరములనుండి వైదిక సంప్రదాయమున యీ ఓం నిరూఢి బడసినది. తైత్తిరీయము 1 వ అధ్యాయము 8 వ అనువాకము. ఈ ఓం ను గురించి తెలుపుచున్నది. భగవద్గీత 17వ అధ్యాయము 23-24 శ్లోకములు ఈ ఓంయొక్క స్వరూపమును ప్రకటించుచున్నవి. శ్రవణ మనన ధ్యాన సమాధులలో ఈ ఓం ను ప్రతీకముగాగొని ఆత్మదర్శనమునకు యత్నించమని నచికేతస్సుకు మృత్యుదేవత బోధించెను.

తాత్పర్యము:— సర్వవేదములు ఏ యుత్తమ ఆదర్శమును గమ్యస్థానమును ప్రకటించుచున్నవో మహోత్తమ తపోధను లెల్లరును దేనిగూర్చి బోధించుచున్నారో దేనిని పొంద నిచ్చు గించి జిజ్ఞాసులెల్లరును ఏషాశ్రయమును వీడి బ్రహ్మయందు నిశ్చలనిష్ఠులయి ప్రవర్తించుచున్నారో అట్టి పరమాశ్రయము క్లుప్తముగా వర్ణించెనను. దాని ప్రతీకము ఓం అని తెలిసికొనుము.

౧౬ వ మంత్రము - శ్రుతిః ॥ 16

ఏతద్ధ్యేవాక్షరంబ్రహ్మ

ఏతద్ధ్యేవాక్షరం పరం ॥

ఏతద్ధ్యేవాక్షరం జ్ఞాత్వా

యోయదిచ్ఛతి తస్యతత్ ॥

ఏతత్ = ఇది; ఏన = మాత్రమే; అక్షరం = అక్షరము, బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, హి = నిశ్చయము, ఏతత్; హి; ఏవ; అక్షరం; జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని, యః = ఎవరు; యత్ = దేనిని; ఇచ్ఛతి = కోరుచున్నాడో; తస్య = అతనికి; తత్ = అది; (లభ్యమగును)

విశేషార్థము: = (1) అక్షరం = లిపిలోని అక్షరము. అక్షరమనగా నాశనములేనిది. అన్ని లిపులలోనికి ఈ ఓం అను అక్షరమే నాశనరహితమయినదని అర్థము.

(2) బ్రహ్మ = పరబ్రహ్మ; బ్రహ్మ అనియు పరం అనియు రెండు పదములే వాడబడినవి కాని పరం పిమ్మట బ్రహ్మ అను పదమును అధ్యాహారము చేయవలెను. అట్లు చేసిన యెడల బ్రహ్మకును, అనగా అపరబ్రహ్మకును, పరం అనగా పరబ్రహ్మకును యీ అక్షరమే ప్రతీకము 5 వ ప్రశ్న 2 వ మంత్రము చూడవచ్చును.

(3) జ్ఞాత్వా = తెలిసికొని అనగా పరబ్రహ్మనో, అపరబ్రహ్మనో అనుభవమొనర్చుకొని అపరబ్రహ్మను అయిన యెడల పొందుటనియు, పరబ్రహ్మను అయిన యెడల తెలిసికొనుటయే యనియు శ్రీ శంకరులవారు అర్థభేదము చేయుచున్నారు. అపరబ్రహ్మ తనకంటే భిన్నమై పొందలేనిదనియు పరబ్రహ్మ తనలోనేయుండి అజ్ఞానరహితము కాగానే తెలియబడునది అనియు భావము.

(4) యదిచ్ఛతి = ఏదికోరునో; అనగా అపరబ్రహ్మను పరబ్రహ్మను, దేనికోరునో అదిలభ్యమగునని ఒక అర్థము, పరబ్రహ్మను, అపరబ్రహ్మను తెలిసికొనినపిమ్మట ఏదికోరునో

అట్టికోరికలన్నియు తీరునని ఇంకొక అర్థము. ముండుకం
 ౧-10 వ మంత్రములో యేయేలోకము యేయేకామము
 కోరబడునో అది ఆత్మజ్ఞుని వశమందుండును, అని చెప్పబ
 డెను. అట్లే తైత్తిరీయము ౧ వ అధ్యాయం 10 వ అనువాకము
 “ఇమాం లోకాన్ కామాన్నీ కామరూప్యనుసంచరన్”
 ఆత్మజ్ఞాని అయినవాడు కోరినదిపొంది కోరినలోకములలో నెల్లి
 తిరుగును అని చెప్పబడెను. ఇచ్చటను అట్లే అన్వయించ
 వచ్చును.

తాత్పర్యము:— ఈ నాశనరహితమైన అక్షరమే (జీం)
 అపరబ్రహ్మ నిశ్చయము. ఈ నాశనరహితమైన అక్షరమును
 మాత్రమే ఎవరు నిక్కముగా తెలిసికొనుచున్నారో వారు
 ఏది కోరిన అది వారివశమగును. వారు అపరబ్రహ్మను ఉపా
 సించినయెడల దానిని పరబ్రహ్మను ఉపాసించినయెడల దానిని
 తప్పక పొందుదురు. తెలిసినవిమ్మట ఇంక ఏదేదికోరుదురో అది
 యెల్లవారికి లభ్యమే.

౧౭ వ మంత్రము శ్లోకము ౧౭

ఏతదాలం బనగ్ంశ్రేష్ఠ

మేతదాలం బనంపరం ।

ఏతదాలం బనంజ్ఞాత్వా

బ్రహ్మలోకే మహీయతే ॥

ఏతత్ = ఇది; శ్రేష్ఠం = ఉత్తమమైన; ఆలంబనం = ఆధా
 రము; ఏతత్ = ఇది; పరం = ఉత్కృష్టమైన; ఆలంబనం = ఆధా

రిము; ఏతత్; ఆలంబనం; జ్ఞాత్వా = వేద్యమొనర్చుకొనిన; సః = వాడు; బ్రహ్మలోకే = బ్రహ్మలోకమందు; మహీయతే = మహిమాన్వితుడగును, లేదా ప్రవేశమున కర్హుడగును, ఆనందించును.

వివేషార్థము:— (1) శ్రేష్ఠంపరం = శ్రేష్ఠమనగా ఉత్తమము ఈ ఇహలోకములోనుండు సాధనలలో తరతమ భావమునుబట్టి మిక్కిలి మేలయినది అని అర్థము. పరం అనగా ఇహలోకమునకుమించిన అనగా అతీతమైన సాధనలలో నుత్కృష్టమైనది శ్రేష్ఠమైన ఆలంబనమనగా అపరబ్రహ్మను పొందు సాధనమనియు పరం ఆలంబనం అనునపుడు పరబ్రహ్మను పొందు ఉత్కృష్టమైన సాధనమనియు చెప్పవలెను. ఆలంబనమనగా సామాన్యార్థము చేయూత. ఆధారము సాధనము వివేషార్థమేమన ఆత్మస్వరూపమును ధ్యాన సమాధులలో గోచరింపజేసికొనుటకు యోగులుచేసెడి కృషి అదే ఇచ్చట సరియైన అర్థము పశానజపమనికూడ అర్థముకలదు. కాని అపరబ్రహ్మను పరబ్రహ్మను ప్రత్యక్షమొనర్చుకొనగోరు యోగులుచేసెడి మానసిక సాధన అనియే చెప్పవలెను.

(2) బ్రహ్మలోకం = పరబ్రహ్మ లేక అపరబ్రహ్మఉండు స్థాయి లేక ప్రదేశము అని చెప్పవచ్చును. లేదా ఈ విశ్వము తోయు బ్రహ్మలోకమే అనవచ్చును. లేదా బ్రహ్మను పొందెడి సమాధిస్థితియని చెప్పవచ్చును.

(3) మహీయతే = పూజింపబడుచున్నాడు అని అర్థము చేయుచున్నారు. శ్రీ శంకరులవారును అర్థము చేయుచున్నారు.

అపరబ్రహ్మలోకములో ఇతరులుందురు. కనుక ఇన్లుజ్ఞానిని ఆదిరించువారు లేక గౌరవించువారుండవచ్చును. పరబ్రహ్మను పొందినప్పుడు భిన్నత్వము ద్వైతము ఉండనేరదు కాన ఈ జ్ఞాని ఆచ్ఛట ఆదిరించుట లేక గౌరవించుట లేక పూజించుట సంభవించదు. అందువలన బ్రహ్మలోకప్రవేశమునకు అష్టాడగుచున్నాడు అని చెప్పవలెను. భగవద్గీత 18 వ అధ్యాయము 53 వ శ్లోకము “బ్రహ్మభూయాయకల్పతే” బ్రహ్మభూయ గుట కష్టాడగుచున్నాడు అని తెలుపుచున్నది. అట్లే 54 వ శ్లోకములో “బ్రహ్మభూతః” బ్రహ్మ అయినవాడు అని తెలుపబడెను. భగవద్గీత 5 వ అధ్యాయం 24 వ శ్లోకములో “సయోగీ బ్రహ్మానిర్వాణం బ్రహ్మభూతోఽధిగచ్ఛతి” అట్టి యోగిబ్రహ్మయయి బ్రహ్మనందమును పొందుచున్నాడు అని చెప్పియున్నది కాన ఇచ్చట మహిమనొందుచున్నాడు పూజింపబడుచున్నాడు అని చెప్పవలెను. ఆపీ నిఘంటుప్రకారము ఈపదమునకు సుఖమునొందుట సంతోషముగానుండుట అని అర్థముకలదు. ఇది వైదిక పరిభాషలోని అర్థమని తెలుపబడినది కాన ఇచ్చట ఆనందించును అని చెప్పవలెను.

తాత్పర్యము:— ఇది ఓంకారము అపరబ్రహ్మను ధ్యాన సమాధిస్థితులలో ప్రత్యక్షమొనర్చుకొనుటకు యోగులుచేసేది నాధనలలో నుత్తమమైనది. ఇది ఓంకారము పరబ్రహ్మను ధ్యాన సమాధిస్థితులలో ప్రత్యక్షమొనర్చుకొనుటకు యోగులుచేసేది అతీత సాధనలలోనికెల్ల పరమోత్తమమైనది. ఇట్టి ఉత్తమ పరమోత్తమ సాధనలను వేద్యమొనర్చుకొన్నవాడు అపరబ్రహ్మ

లోకమును కోరినపుడు ఆందులో ప్రవేశించి ఆనందించును. పరబ్రహ్మలోకమును కోరినపుడు పరబ్రహ్మయ్య అగ్ర్యచ నీయాసందాభిలో నోలలాడును.

౧౮ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪ 18

నజాయతే మ్రియతేవా విపశ్చి
న్నాయంకుతశ్చిన్న బభూవకశ్చిత్ -
అజోసత్యశ్చా శ్వతోయంపురాణో
సహస్యతే హస్యమానేశరీరే ౪

అయం=ఇది; విపశ్చిత్=జ్ఞానరూపమైనది; నజాయతే=పుట్టుటలేదు, వా, లేక; నమ్రియతే=చచ్చుటలేదు; కుతశ్చిత్=దేనినుండి; నబభూవ=ఏర్పడలేదు, నకశ్చిద్=ఏదిన్నీలేదు, అయం=ఇది, అజః=జన్మ లేనిది, నిత్యః=ఎప్పుడునర్తమానమునందే యుండునది, శాశ్వతః=స్థిరమైనది, పురాణః=సనాతనమైనది, శరీరే=శరీరము హస్యమానే=చంపబడినపుడు సహస్యతే=చంపబడదు.

విశేషార్థము, ఈమంత్రము:— ఆత్మస్వరూపమును దెలుపుచున్నది,

(1) విపశ్చిత్=ఇది విశేషణముగాను, నామవాచకముగాను కలదు. విశేషణమైనయెడల జ్ఞానముకల అని అర్థము. నామవాచకమైనయెడల జ్ఞాని ఋషియని అర్థము. ఇచ్చట నామవాచకముగాజేసి చిద్రూపము అయినది అని చెప్పవచ్చును. వ్యాకరణములో ఆటంకము లేనియెడల దీని నిజస్వభావము విచారిం

పగా తేలుసారాంశము అని అర్థము చెప్పవచ్చును. అదియు సమంజసముగానే యుండును.

(2) సకశ్చిశ్చభూవ = ఏదిన్నీ ఏర్పడలేదు. అనగా దీని నుండి ఏదిన్నీ ఏర్పడలేదు. ఈ భావమును సరిగా పరిశోధించిన యెడల సృష్టియే లేదని అర్థమగును. ఇంతమంచి జీవాత్మలు లేరనియు తోచును. * రజ్జుసర్పభ్రాన్తి అనెడి వాదమున ఈ మంత్రము బలపరచుచున్నదని తోచును. భగద్గీత 2 వ అధ్యాయము 20 వ శ్లోకము ఈ మంత్రమును అనుసరించియున్నది. చివర రెండుపాదములలో భేదములేదు. మొదటి రెండుపాదములలో భేదము కలదు. “నజాయతే మ్రియతేవా ఈ పదములు రెంటిలోను కలవు. ఇచ్చట “విపశ్చిద్ న్నాయంకుత శ్చిన్న బభూవకశ్చిత్” అనియున్నదానికి బదులు అచ్చట “కదాచిన్నాయం భూత్వా భవితా వానభూయః” అను పదములు కలవు. అరవిందయోగి ఈ పదములకు ఇట్లు అర్థము చేసిరి.

* ఈ మంత్రములా నాలుగు “న” లు ఒక “వా” కలదు. నజాయతే మ్రియతేవావిపశ్చిన్నాయం కుతశ్చిన్న బభూవకశ్చిత్... నజాయతే వామ్రియతే అనునప్పుడు పుట్టలేదు లేక చావదు. అని చెప్పవలెను. కాని “వా” కు నిష్పేధార్థములేదు. అందుచేత నజాయతే వామ్రియతే అనవలెను. అప్పుడు న బభూవకశ్చిత్ అను దానిలో “న” లోపించును. అప్పుడు బభూవకశ్చిత్ మిగులును. దేనినైనను చేసెను అని అర్థమగునుకాని అట్టి అర్థము సందర్భానుసారముగాలేదు కాన “కుతశ్చిత్కశ్చిత్ న బభూవ అనగా దేనినుండి ఏవస్తువుగా ఏర్పడలేదు. అనగా దేనినుండి నామరూపధారిగా వ్యక్తిగా జీవిగా లేక వస్తువుగా యేర్పడలేను. అత్మ మార్పులేనిదై తన తత్వములోనే నిలిచి యుండెను. యోజక పరివర్తనమునుపొందలేదు ఏ ఒక రూపమును పొందలేదు.

(Nor is it that having been it will not be again)
అనగా ఒకప్పుడు ఈ ఆత్మ ఉన్నది గనుక మరల ఇది యుండదు. అని చెప్పటకు అవకాశములేదు. ఒకానొకప్పుడు నుండగా మరల న అభవితా ఉండదనరాదు. ఈ క్లిష్టపదముల భావమే మన ఆత్మ ఉన్నదని యొకప్పుడు అంగీకరించిన యెడల మరల అది లేదని చెప్పవలనుపడదు. సృష్టికి ఆచికారణముగా దాని సంగీకరించినవారు సృష్ట్యాదిలోను సృష్ట్యంతములోను అది యున్నదని అంగీకరించవలెను. ఇచ్చటనున్న పదములకు అర్థమేమన అది చిద్రూపి దేనినుండి అది యేర్పడలేదు దానినుండి యేదియు ఏర్పడలేదు. అనగా అది ఒక కారణముయొక్క ఫలితము కాదు. ఇంకొక దానికి కారణముకాదు. కార్యకారణ సంబంధము దానికి వర్తించదు. కాన ప్రత్యేకముగా తెలుపబడు సిద్ధాంతములు యీ ఉపనిషత్కారుని భావములో వర్తించవు. గౌడపాదాచార్యులవారు తమ కారికలలో దెలిపిన అజన్మ (అజాత) వాదమును యీ మంత్రము బలపరచుచున్నదని చెప్పవలసివచ్చును.

(3) నిత్యః శాశ్వతః = సామాన్యముగా రెండును ఒకే అర్థముతో వాడెదము. కాని కించిద్భేదము కలదు. నిత్యః అనగా భూతభవిష్యత్తులు లేక వర్తమానమే ఎల్లప్పుడువర్తించుచుండును. శాశ్వతమనగా సుస్థిరమయినది, ఇది కాలమును అది ప్రతిష్ఠను తెలుపును

(4) పురాణః = పాతది క్రొత్తది, అను అర్థము లేదు మార్పులేని వస్తువుకు పాత క్రొత్తలు వర్తింపవు.

(5) సహస్యతే = శరీరమునకును ఆత్మకుగల సంబంధము ఇక్కడ తెలుపబడినది. శరీరము తనంతట తాను నశించును, లేదా అన్యులచే నశింపచేయబడును. ఈ రెంటిలో నేదియు ఆత్మకు వర్తింపదు.

తాత్పర్యము:— ఈ ఆత్మ చిద్రూపము దీని స్వభావము పూర్తిగా విచారించగా తేలుచున్నదేమన యిది పుట్టుటలేదు. లేదా చచ్చుటలేదు దేనినుండి ఇది యేర్పడుటలేదు. దీనినుండి ఏదియు యేర్పడుటలేదు. అది జన్మలేనిది. దానికి ఎప్పుడును వర్తమానకాలమే వర్తించును. సుస్థిరమయినది. తానుచలించదు, చలంపబడదు. అనాదినుండి యున్నది. పాతకొత్తలు లేవు. శరీరము నశించినను నశింపచేయబడినను ఆత్మనశించదు, నశింపచేయబడదు. జీవశరీరములోనున్నను విశ్వశరీరములోనున్నను దాని ఉనికి ఇంతయే అది ఏకమేకాని అనేకముకాదు.

౧౯ వ మంత్రము - శ్రుతిః ౫ 19

హస్తాచేస్మయ్యతే హస్తం

హతశ్చేస్మయ్యతే హతమ్

ఉభా తౌ సవిజాతీతః

నాయం హన్తి సహస్యతే ౫

హస్తా = చంపువాడు; హస్తం = చంపుచున్నానని, మస్యతే చేద్ = తలచిన యెడల, హతః = చచ్చినవాడు, హతం = చంపబడినని, మస్యతేచేత్ = తలచిన యెడల, తౌ = ఈ,

ఉభౌ = ఇద్దఱు, నవిజానీతః = చక్కగా తెలిసినవారుకారు, అయం = ఇది, నహన్తి = చంపదు, నహన్యతే = చంపబడదు

(1) *విశేషార్థము:— హన్తా = చంపువాడు ఒకరు ఇంకొకరిని చంపునపుడు నేను చంపుచున్నానని భావించును. రెండవవాడు తనను మొరటివాడు చంపుచున్నాడని భావించును. ఇట్లు ఉభయలకు కర్తృకర్మభావమేర్పడును కాని 18 వ మంత్రములో చెప్పినట్లు ఆత్మ, అవినాశి, అశికారి, గనుక అయ్యది చంపదు. చావదు. చంపుట చంపబడుట అను భావములు శరీరమునకు మాత్రమే వర్తించును. శరీరధారియగు ఆత్మ అజ్ఞానదశచే తాను శరీరము ఒకటే అనుకొనుటచేత నీ కర్తృకర్మ భావమేర్పడుచున్నది. ఈ అజ్ఞానదశ లేనపుడు ఆత్మ అయిన తాను వేరు శరీరమువేరు అని తెలిసినపుడు ఈ కర్తృకర్మ భావము లేర్పడవు. ఆత్మజ్ఞానికొకే ధర్మముండును. ఆత్మానందానుభవమే. అజ్ఞానికి శరీర ధర్మము సంఘము (కులము) మొదలగు వివిధ ధర్మములు ఉన్నట్లు కనబడును. గౌతముడచి కేతస్సును యమునకు ఇచ్చెదనని చెప్పినపుడు తండ్రి కొడుకును చంపుచున్నానని తలచి యుండవచ్చును. తనను తండ్రి చంపుచున్నాడని కొడుకు దుఃఖించి యుండవచ్చును. కాని అవి రెండును పౌరపాటభిప్రాయములే జ్ఞాని విషయములో నింకొక సూక్ష్మధర్మము కలదు. అతని అనుమతిలేనిచే అతని శరీరము

* ఈ మంత్రమే భగవద్గీత 2 వ అధ్యాయములో 19 వ శ్లోకముగా వున్నది. కొంచము పదములలో తేడాకలదు. దానివలన అర్థభేదములేదు.

గూడ అతనిని విడిచిపోదు. అట్లు పోయేయెడల అతని స్వాతంత్ర్యమునకు అతని బ్రహ్మత్వమునకు లోబడివున్నది. అందుచేత భీష్ముడు స్వేచ్ఛామంథము కలవాడయ్యెను. అందుచేతనే దుదభగవానుడు తనను చంపవచ్చిన వారితోను, దేవదత్తుని తోను నా శరీరముపై మీకధికారములేదని తెల్పెను.

(2) విజ్ఞానీతః = బాగా ఎరుగరు అనగా వీరికి తత్వము తెలియదు. శరీరమే ఆత్మయని భ్రమించుచున్నారు. ఈ శరీరమునకు ఆపవ ఆపాదించగనే తమకసిదీనునది (కసి) పట్టిన వాడు అనుకొనుచున్నాడు. వాడు పగతీర్చుకొనెనని బాధితుడు దుఃఖించుచున్నాడు. లోకములోని దుఃఖమంతయు పగ అంతయు అజ్ఞానముచేతనే కలుగుచున్నది. మాతాపితరులచే సమకూర్చబడిన బీజము వారి కంటిఎదుట వృద్ధినొందుచుండుటచేత అట్లువృద్ధిఅయిన శరీరమునందే మోహము కల్పించుకొని తన్మూలమున సుఖదుఃఖములు పొందుచున్నారు. ఆ శరీరములోనున్న ఆత్మకు తామిచ్చిన శరీరమువంటిదే ఎల్లప్పుడు అవసరమునుబట్టి లభ్యమగును, అని ఈ తల్లిదండ్రులకు తెలియవలెను. తామిచ్చిన శరీరములో నున్నంతవరకే ఈ ఆత్మ తమకు మేలుచేయుననియు వేరొండు శరీరముననున్న ప్రజలు తమకు మేలుచేయుదనియు భావించుచున్నారు. ఇయ్యది ఆత్మగనుక ఆత్మస్వభావము పరోపకారమేగనుక ఏశరీరములో ప్రవేశించినను అయ్యది తమ యోగక్షేమమును అభిలషించుచుండుననియే తల్లిదండ్రులకు తెలియవలెను. అప్పుడు మరణవియోగము ఘోరదుఃఖముగా పరిణమించదు.

తాత్పర్యము:— ఈ ఆత్మ చంపదు చంపబడదు. ఎవరై నను నేను చంపుచున్నానని తలంచినను ఎవరైనను నేనుచంప బడుచున్నానని తలంచినను ఈ ఉభయులు అజ్ఞానదశయందుండుటచే కర్తృకర్మభావములు ఆరోపించుకొనుచున్నారు. వారిద్దరు శరీరము సత్త్వరమను సత్యమునుగాని, ఆత్మ అనశ్వర మను సత్యమునుగాని ఆత్మ శరీరముకంటే అనశ్వరమను సత్య మునుగాని గ్రహించలేదు. వారుచిక్కమైన తత్వజ్ఞానమును పొందలేదు.

అం వ మం న్త్రము శ్రుతిః ॥ 20

అశోరణీయాన్మహతో మహీయా
నాత్మాస్యజన్తోర్ని హితో గుహాయామ్ ।
తమక్రతుఃపశ్యతి వీతశోకః
ధాతుప్రసాదా స్మహీమానమాత్మనః ॥

అశోకః = అశిసూక్ష్మవస్తువుకన్న; అణీయాన్ = సూక్ష్మ
తమమైనది; మహతః = మిక్కిలిగొప్పదానికన్న; మహీయాన్ =
మరింతగొప్పదైనది; ఆత్మ = ఆత్మ; అస్య = ఈ; జన్తోః =
జీవియుక్క; గుహాయాం = హృదయగుహలో; నిహితః =
నివసించియున్నది; అక్రతుః = అక్రతువును; వీతశోకః =
దుఃఖములేనివాడగుచున్నాడు; ధాతుప్రసాదాత్ = ధాతు
ప్రసాదమువలన సతం = ఆ ఆత్మను; ఆత్మనః = ఆత్మయొక్క;
మహీమానం = మహిమను; పశ్యతి = చూచుచున్నాడు, అను
భవమొనర్చుకొనుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) అణుః = అత్యంత స్వల్పమైనవస్తువు; అత్యంత స్వల్పమైనవస్తువులలోకూడ నున్నది. కనుక స్వల్పతమమని చెప్పబడుచున్నది. అట్లే పెద్దవస్తువులలోకూడ నున్నది, కనుక పెద్దది అని చెప్పబడుచున్నది.

(2) జన్తోః = జన్తువనగా అచ్చముగా మానవుడేకాదు అన్నిరకముల జీవులు అందులో జేరుదురు. ఒక్కొక్కప్పుడు అత్యంత సూక్ష్మజీవియే జన్తువని చెప్పఁ బడుచున్నది. అశోరణీయాననునపుడును అదేభావముకలదు. ప్రతి స్వల్పజీవికి హృదయముకలదనియు, ఆహృదయములో నీయాత్మకలదనియు విశేష సత్యమును ఈ మంత్రము తెలుపుచున్నది. ప్రతిజీవిలో సత్ = ఉనికియు లేక జీవమును; చిత్ = జ్ఞానశక్తియు; సుఖం = సుఖభావనయు ఏస్వల్పముగానైనను అంకురరూపముననైనను కలదనుట నిశ్చయము.

(3) * అక్రతుః = కోరికలులేనివారని యొక అర్థము. మనస్సును విడనాడినవారు, అతిక్రమించినవారు అని మరియొక అర్థము. ఈశావాస్యము 17 వ మంత్రములో “ఓం క్రతోస్మర” అనునపుడు క్రతుః అనగా మనస్సనికూడ అర్థముచేయబడెను. క్రతుః అనగా యజ్ఞమని ఒక అర్థముకలదు. అక్రతుః = అనగా ఆ యజ్ఞము లేనివాడు అనగా కర్మకాండను వదలి నైష్కర్మ్య

* శ్రీ శంకరులువాడును బ్రహ్మ మొదలు స్తంబపర్యంతముగల పాణిని సముదాయముయొక్క గుహలో ఆత్మకలదని అన్వయము చేసిరి. భగవద్గీత 18 వ అధ్యాయం 61 శ్లోకము “ ఈశ్వరస్సర్వభూతానాం హృద్దేశైర్జ్ఞాన తివ్రతీ ” అన్ని భూతములయొక్క హృదయ గుహలయందున్నవాడు అని చెప్పబడెను.

సిద్ధిని పొందినవాడు. భగవద్గీత 18 వ అధ్యాయం 49 వ శ్లోకము వైష్ణవార్థ్యసిద్ధి ఉత్తమమని తెలుపుచున్నది. ఇట్లు అక్రతుడు దుఃఖిరహితుడగును అందుచేతనే వీతశోకుడు అని చెప్పబడెను మున్ముఖం 3-1-4 లో ఆత్మక్రీడ ఆత్మరతి కలవాడగుచున్నాడు. భగవద్గీత 3 వ అధ్యాయం 17-18 శ్లోకములు ఇట్లు ఆత్మరతిని వర్ణించుచున్నవి.

(4) ధాతుప్రసాదాత్ = దీనిని పరమాత్మయొక్క అనుగ్రహమని అర్థము చేయుచున్నారు. ధాతు అనగా ఒకవస్తువును భరించునది పరాత్పరుడు విశ్వమునంతను భరించువాడు గనుక ఆయన అనుగ్రహమువలన అని చెప్పబడెను. ఇదియును సమంజసమే. కాని యిచ్చట జీవాత్మ పరమాత్మల భేదము ప్రసంగించబడుటలేదు ఆత్మస్వరూపమే తెలుపబడుచున్నది. అందుచేత శ్రీ శంకరులవారు చెప్పినట్లు సర్వేంద్రియముల పవిత్రతవలన శాంతస్థితివలన అని చెప్పవచ్చును. ప్రసాదస్థితి యనగా శాంతిస్థాయిని భగవద్గీతలోకూడ కనపడును. 2 వ అధ్యాయము 64-65 శ్లోకములు చూడవచ్చును. 17 వ అధ్యాయము 16 వ శ్లోకము మనః ప్రసాదమును తెలుపుచున్నది. అందుచేత ధాతుప్రసాదాత్ అనగా సర్వేంద్రియోపశమన శాంతస్థాయి. విగ్రహోపరతి యని చెప్పవచ్చును. ధాతువనగా శరీరములోగల సప్తధాతువులు అని ఒక అర్థముకలదు. అప్పుడు శరీరమంతయు ప్రసాదస్థితికివచ్చినపుడు అని చెప్పవలెను. సత్వగుణ మతిశయించినపుడు శరీరమంతయు తేజోభరితమగునని భగవద్గీత 14 వ అధ్యాయం 11 వ శ్లోకము తెలుపుచున్నది.

కాన శరీరము సత్వమయమైనపుడు జ్ఞానప్రకాశము వెలుగుచున్నపుడు ఇంద్రియములు ఉపరమించినపుడు అని చెప్పినా ప్పను. అప్పుడాత్మమహిమ తెలియును. ఈ మంత్రము మహానారాయణోపనిషత్తులో 12 వ అనువాకములో 1 వ మంత్రముగా కలదు. అచ్చట “మహిమానమీశం” అని కలదు. ఇచ్చట “మహిమానమాత్మనః” అనికలదు. ఈశమనగా ప్రభువు అని అర్థమగును. అనగా జీవాత్మ, పరమాత్మల భేదము అచ్చట చేయబడినది, ఇచ్చట చేయబడలేదు.

(5) వీతశోకః = శోకరహితుడు ఆత్మయొక్క మహిమ చూడగానే తానే ఆత్మయని తెలిసికొనగానే దుఃఖరహితుడగుచున్నాడు. ముండకం 3-1-2 పశ్యతీశం అన్యమహిమానమితివీతశోకః ” మహిమ తెలియగానే శోకరహితుడగుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— అత్యంత సూక్ష్మమైన అణువుకన్నను సూక్ష్మమైనదియు అత్యంత విశాలమైనదానికన్న విశాలమైనదియు అయిన ఆత్మ ప్రాణిసముదాయముయొక్క హృదయగుహలో నివసించియున్నది. కోరికలు లేనివాడు కర్మకలాపము నుండి విరమించినవాడు ఇంద్రియాదులను అతిక్రమించినవాడు ఆవరణవైర్భవమువలన, ధాతువుల ప్రసాదస్థితివలన ఆ ఆత్మను ఆత్మమహిమను వేద్యమొనర్చుకొని దుఃఖరహితుడగుచున్నాడు.

౨౧ వ మంత్రము శ్రుతిః ౨1

ఆసీనో దూరంవ్రజతి

శయానోయాతి సర్వతః ।

కస్తంమదామదం దేవం

మదన్యో జ్ఞాతుమర్హతి ॥

ఆసీనః = కూర్చుండియే; దూరం = దూరమునకు; వ్రజతి = పోవుచున్నాడు; శయానః = పరుండియే; సర్వతః = అన్ని చోట్లకు; యాతి = పోవుచున్నాడు; మదామదం = సుఖదుఃఖాతీతుడగు; తందేవం = ఆ దివ్యమైన ఆత్మను; మదన్యః = నాకంటేబిరుదు; కః = ఎవడు; జ్ఞాతుం = తెలియుటకు; అర్హతి = అర్హుడగుచున్నాడు.

(1) విశేషార్థము:— ఆసీనఃశయానః = కూర్చుండిపడు కొని ఇవి ఆత్మకు వర్తించు అవస్థలుకావు. కాని దానిసర్వ వ్యాపకత్వమును తెలుపుటకై సాపేక్షకముగా తెలుపబడినవి. ఈ శావాస్యము ౧ వ మంత్రము ఇట్టిభావమునే సూచించుచున్నది. “తదేజతి తన్నైజతి..... ఈ పదములలో సాపేక్షకములు నిరపేక్షకములుగా ఆత్మకు వర్తించవు. నిద్రించుసమయమున ప్రాజ్ఞస్థితిలో సర్వము అగు ననియు, స్వప్నస్థితిలో సర్వానుభవములు ‘పొందుననియు, ప్రతిరాత్రి సుషుప్తిలో బ్రహ్మను పొందుననియు 4 వ ప్రశ్నలోను మాంక్షాక్యములోను తెలుపబడెను. ఆత్మవ్యవస్థిత్యర్థము ప్రకారము సర్వము అగుచున్నదని భావమునుగూడ ఈ మొదటిపాదము స్ఫురింపజేయుచున్నది.

(2) మదామదం = మద అనగా తృప్తి, సంతోషము; అమద అనగా దానికి వ్యతిరేకము. అనగా దుఃఖము. మదః అనగా ఆనందపారవశ్యమనికూడ కలదు. ఇచ్చట సుఖదుఃఖములు అనిచెప్పవచ్చును. కాని సుఖదుఃఖస్వరూపము ఆత్మకానేరదు. కాన సుఖదుఃఖాతీతము అని చెప్పవలెను. మానవ శరీరములో జీవాత్మభావముతో నున్నపుడు ఈ స్వప్న సుషుప్తులలో నీలక్షణములు పొడగట్టుచున్నవి.

(3) మదస్యం = నాకంటె అన్యుడుయముడు. తనకంటె అన్యులు ఆత్మజ్ఞానము పొందుటకు అట్లులుకారని చెప్పుచున్నారు. ఈ వల్లి 10 వ మంత్రములో నేను నిత్యత్వమును పొందితిని అని యముడు తెలిపెను. 8 వ మంత్రములో అన్య ప్రోక్తః అనునపుడు “ అవ రేణన రేణ ” అనిచెప్పినపుడు చేయబడిన అన్వయము సమంజసమేయని ఈమంత్రము తెలుపుచున్నది. సర్వమందు నిష్పక్షభావము వహించు సమానస్థితికి యముడు వచ్చెనని అర్థము.

తాత్పర్యము:— ఈ ఆత్మ కూర్చుండియు దూరమేగుచుండును. పరుండియు సర్వత్ర వ్యాపించును. ఇట్టిభావములు దానికి వర్తించకపోయినను మానవులకు తెలిసినదాని కారోపించి దాని సర్వవ్యాపకత్వము ఇచ్చట తెలుపబడుచున్నది. ఈ ఆత్మ సుఖదుఃఖాతీతము దివ్యము నాకంటె ఒరులు దీనిని తెలిసికొనతగిన అహుడెవడు? అని మృత్యుదేవత తెలుపుచున్నాడు. అనగా ఈఆత్మస్వరూపము నాకు తెలిసినది. నాచే ప్రబోధితుడైనవానికి తెలియకలదు అని అర్థము.

౨౨ వ మన్తము శ్రుతిః ౫ 22

* అశరీరం శరీరేషు

అనవస్థే వ్యవస్థితం ।

మహాంతం విభుమాత్మానం

మత్వాధీరో నశోచతి ॥

శరీరేషు = శరీరములు కలవారియందు; అశరీరం = శరీరము లేనివాడు; అనవస్థేషు = అస్థిరమైనవానిలో; అవస్థితం = స్థిరమైనది; మహాంతం = ఉత్కృష్టమైనది; విభుం = వ్యాపించునది, ప్రభువైనదిఅగు; ఆత్మానం = ఆత్మను; మత్వా = వేద్యమొనర్చుకొనిన; ధీరః = ధీరుడు; నశోచతి = దుఃఖించడు.

విశేషార్థము:— (1) అనవస్థేషు = అనిత్యములగు అని అర్థముచేసి శరీరములకు విశేషము చేయుచున్నారు, ఇచ్చట అట్లుగాక ప్రత్యేకనామవాచకముగా గ్రహించి అన్వయింపబడినది. రెండువిధములుగాను చెప్పవచ్చును. కాని శ్రీ శంకరులువారు ఇచ్చటచెప్పిన విధముననే అన్వయించిరి. శరీరముగల వస్తువులను యోచించినపుడు అశరీరియనియు, స్థిరత్వమునుగూర్చి యోచించినపుడు అస్థిరమధ్య సుస్థిరుడనియు చెప్పవచ్చును. శ్వేతాశ్వతరములో 4 అ 14 వ మంత్రములో కలిలస్యమధ్యే అని చెప్పబడినది. అట్లేగా మహాగందరగోళము

* 2 వ అధ్యాయము 2 వ పల్లీ 13 వ మంత్రము చూడవలెను. శ్వేతాశ్వతరః 6 ఖండము 13 వ మంత్రము చూడవలెను.

మధ్య సుస్థిరమైన సృష్టిచేసినవాడు అని అర్థముకలదు. అట్లే ఇచ్చటను చెప్పవచ్చును.

(2) విభుం = సర్వత్ర) వ్యాపించువాడు, ప్రభువు. ఈ ఆత్మయే సర్వమునకు ప్రభువు. దానికిమించిన అధికారి లేడు. అందుకనియే సర్వస్వతంత్రము అందుకనియే ఆత్మజ్ఞానికూడ సర్వస్వతంత్రుడు.

తాత్పర్యము:— శరీరములుగలవానిమధ్య అశరీరి అయ్యును అనిత్యమైనవానిమధ్య సత్యమయ్యును, అన్నిటికి మించినదయ్యును సర్వవ్యాపియ్యి పరిపాలకుడైనదియును అయిన ఆత్మకు వేద్యమొనర్చుకొనిన జ్ఞాని శోకరహితుడగు చున్నాడు.

—3 వ మంత్రము (శ్లోకము ౫ 23)

నాయమాత్మా ప్రవచనేనలభ్యో

సమేధయాన బహునాశ్రితేన ।

యమేవైషవృణుతే తేనలభ్య

స్తస్త్యైషఅత్మావివృణుతే తనూగంస్వామ్ ॥

ఈ మంత్రము ముణ్డకము 31-2-31 గా నున్నది. అచ్చట నున్న ప్రతిపదార్థము విశేషార్థము తాత్పర్యము ఇచ్చట ఉల్లేఖించవలెను. ప్రవచనమనగా బోధించుట పరిశోధించుట అనికూడ చెప్పవచ్చును. వివృణుతే అనునపుడు ఏవిధమున ప్రత్యక్షము కావలెనో ఏకాలమున కావలెనో ఆ రూపము

ఆ కాలము ఆ విధానము ఆత్మయే నిర్ణయించుకొనును. ఆత్మ వలననే ఆత్మ తెలియబడును.

౨౪ వ మంత్రము శ్లోతిః 24 య
నావిరతో దుశ్చరితా
న్నాశాంతో నాసమాహితః ।
నాశాంత మానసోవాపి
ప్రజ్ఞానే నైవమాపున్నయాత్ ॥

దుశ్చరితాత్ = దుష్ప్రవర్తననుండి; అవిరతః = విరమించనివాడు; న = పొందడు; అశాంతః = ఇంద్రియములు శమించనివాడు; న = పొందడు; అసమాహితః = ధ్యానసమాధి చేరనివాడు; న = పొందడు; అశాంతమానసః = మనఃప్రసాదము లేక మనశ్శాంతి లేనివాడు; న = పొందడు; ప్రజ్ఞానేన = ప్రజ్ఞానముచేత; అపి = కాని; ఏనం = దీనిని; ఆపున్నయాత్ = పొందగలడు.

విశేషార్థము:— (1) అవిరతః, అశాంత, అసమాహితః అశాంతమానసః, నలుగురు ఆత్మను పొందలేనివారు. ఇచ్చట తెలుపబడిరి. ఒకడు దుశ్చరితము కలవాడు -2- శాంతము లేనివాడు. 3 ధ్యానసమాధిస్థితులు లేనివాడు 4 మనఃప్రసాదము లేదా మనశ్శాంతి లేనివాడు. ఈ నలుగురు ఆత్మను పొందలేరు. న ఆపున్నయాత్ అనునది అసలుక్రియ అంతవఱకు సరిగానే బోధపడుచున్నది.

(2) ప్రజ్ఞానేన అపి = ప్రజ్ఞానము చేత గూడ ఇచ్చట ప్రజ్ఞానమనగా తర్కజ్ఞానమని అర్థము చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పినయెడల పైనలుగురు ఆత్మనుగూర్చి బొద్దికజ్ఞానము తర్కజ్ఞానము లేక సాహిత్యజ్ఞానము గ్రహింపరిచయము లేక సామాన్య పిశ్వాసముచేత దానిని పొందలేరు. అని చెప్పవలసి వచ్చును. అనగా ఇదంతయు పరోక్షజ్ఞానమని అర్థము చెప్పవలెను. కాని ప్రజ్ఞానమును పదమునకు వైదిక భాషలో ప్రత్యేకమైన అర్థము కలదు. బ్రత రేయము శివ అధ్యాయము 1 ఖం 4 వ మంత్రము ప్రజ్ఞానంబ్రహ్మాయని చెప్పుచున్నది. అందు చేత ప్రజ్ఞానేన అనునపుడు బ్రహ్మజ్ఞానముద్వారా అని చెప్పవలెను. అట్లే శ్రీ శంకరులవారును అన్వయించిరి. అప్పశీమంత్రమును రెండు ప్రత్యేకవాక్యములుగా విభజించవలసియుండును. పై దెలిపిన నలుగురు దీనిని పొందజాలరు. ఎవరైనను ప్రజ్ఞానముచేతనే పొందగలరు. ఈ ప్రజ్ఞానముగాని, ఈ ఆత్మగాని పై తెలిపిన నలుగురుకు దుస్సాధ్యము. ఇట్లర్థముచేసినయెడల అపి అనుపదమునకు “కూడ” అని అర్థము చెప్పరాదు. అపి అనగా “కాని” యని అర్థము చేయవచ్చును. అప్పుడు రెండు వాక్యములును సరిగా సమన్వయింపబడును.

తాత్పర్యము:— దుష్ప్రవర్తనను వీడనివాడును, ఇంద్రియోద్వేగము శమించనివాడును, ధ్యాననిధిధ్యాసలు లేనివాడును, మనశ్శాంతి లేనివాడును, ఈ ఆత్మను పొందలేరు. ఆత్మదర్శనమునకు సాధనముగు ప్రజ్ఞానమును పొందలేరు. కాని ఎప్పుడు

ఎవరికి ప్రజ్ఞాన మేర్పడునో ఆ ప్రజ్ఞానముచేతనే అపరోక్షానుభూతిచేతనే ఆత్మను పొందగలుగుచున్నారు.

౨౫ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 25

యస్యబ్రహ్మ క్షత్రంచ

ఉభేభవ తదీదనః ।

మృత్యుర్య సోపసేచనం ।

క ఇత్థా వేదయతీసః ౫

యస్య = ఎవనికి; బ్రహ్మ = బ్రాహ్మణుడు; చ = మరియు
క్షత్రం = క్షత్రియుడు; చ = మరియు; ఉభే = ఇద్దఱు, ఓదనః =
ఆహారము, భవతః = అగుచున్నారు; యస్య = ఎవనికి;
మృత్యుః = మరణము; ఉపసేచనమ్ = ఫలహారము లేక చిరు
తిండి; భవతః = అగుచున్నదో, (అట్టిదానిని) కః = ఎవడు,
ఇత్థా = ఇట్టిదని; వేద = తెలిసికొనును, సః = అది; యత్ర = ఎచ్చట
నున్నది.

విశేషార్థము:— (1) యస్య = ఎవరికి ఇచ్చట తెలుప
బడినది ఆత్మయే పరమాత్మయే బ్రహ్మసూత్రములు యిక్కే
అన్వయించుచున్నవి.

(2) బ్రహ్మక్షత్రం = ఇద్దఱు మానవులలో ఉత్తములని
భావము. ఒకరు విద్యాదానము జ్ఞానదానము చేయువారు
రెండవవారు శరీర సంఘ ఆస్తి రక్షణచేయువారు. ఉభయులు
ఆత్మకు ప్రియులు భగవద్గీత 9 అ. 30 వ శ్లోకములో బ్రాహ్మ

ఋతు క్షత్రియులు ఆయా నామధారులుగాక నిజమునకు పుణ్య పురుషులు ఋషులు అని తెలుపబడెను. ఇచ్చటను అదేభావము ఇద్దఱును ధర్మాత్ములు వీరిద్దఱు స్థూలశరీరముకలవారు వీరిని ఉపహరించుటవలన మానవసృష్టియు అంతకంటే తక్కువదియగు జీవరాశియంతయు సూచింపబడినది వీరిద్దఱు ఆత్మకు ముఖ్యమైన ఆహారము మృత్యువు అనగా దేవతాగణము సూచితము వారు సూక్ష్మరూపులు గనుక ఫలహారము లేక చిరుతిండి లేక అన్న సాధనమగు కూర పచ్చడి వగయిరాలు బృహదారణ్యకము 1-4-6 = 3-8-8 చూడవలెను. “సత దత్నాతికించస సత దత్నాతికశ్చన” ఈ సృష్టియంతయు ఆత్మచే సంహరింపబడును లేదా ఆత్మలో లీనమగును అని భావము.

(3) యత్రవేద=ఈ ఆత్మ ఎచ్చటనున్నదని చెప్పవచ్చును. దీని విధానము యేదియని చెప్పవచ్చును, అనగా సామాన్యులు ఆత్మ యధార్థస్థితిని గ్రహించలేరని అర్థము దానియొక్క విధానము కూడ నిర్ణయించచాలరు. జ్ఞానులకది దుస్సాధ్యమని అర్థముకాదు ఏలయనః— దానిని తెలిసికొనవచ్చునని 15-16-17-20-21-22 మంత్రములలో తెలుపబడెను. ఆత్మను తెలిసికొన్నందువలన కలిగెడి ఫలితముగూడ చెప్పబడెను. 23 వ మంత్రములో దాని సాధన తెలుపబడెను 24 వ మంత్రములో అది ఎవరికి దుస్సాధ్యమో తెలుపబడెను. ఒక్క పదములో దాని సాధన నిరూపింపబడెను. ఈ మంత్రములోని భావము ఏమనగా అట్టి సాధనకలవారికే అట్టి జ్ఞానము లభ్యమగునని అట్టి ఆత్మ దర్శనము కలుగునని చెప్పబడెను. తక్కినవారు పుణ్యాత్ములగు

మానవులయినను జన్మచే ఉత్తమకులజలయినను జన్మచే దేవ
యోనులయినను అంతమాత్రముచేతనే దీనిని పొందజాలరు,
అని తెలుపబడినది దీని సమీపమున జన్మాభిక్యము నిష్ప్రయో
జనమని సూచన కలదు.

తాత్పర్యము:— ఈ ఆత్మకు బ్రాహ్మణులుగాని క్షత్రియులు
గాని ఉభయులుగాని అన్నప్రాయులే మృత్యువుకూడ ఉపాహా
రమే. మానవసృష్టి ప్రతినిధులు ధర్మాత్ములు అయినవారు
గాని అంతకుమించిన దేవగణముగాని జన్మచే లేక కర్మచే ఎంత
పుణ్యాత్ములయినను దీనిని తెలియజాలరు. ఆత్మసాధనచే ప్రజ్ఞా
నముచే అనుభవైకజ్ఞానముచే జాతి మత వివక్షతలతో నిమి
త్తము లేకుండ నియ్యది లభ్యమగును. ఇతరులందఱును అది
ఎచ్చట నున్నది? ఏ విధమున బరగుచున్నది? ఏ విధమున
ప్రత్యక్షమగునది తెలిసికొనజాలకున్నారు. ఈ ఆత్మను సృష్టి
కర్తగాను పోషణకర్తగానుగాక సంహారకర్తగా కూడ తెలిసి
కొనవలెను.

ప్రథమోఽధ్యాయః ద్వితీయవల్లీ సమాప్తా

అధ్యత్మతీయవల్లీ

ప్రథమాధ్యాయే కశోపనిషత్ -

౧ ప మంత్రము శ్రుతిః ౫ 1

ఋతంపిబన్తౌసుకృతస్యలోకే
గుహం ప్రవిష్టౌ పరమై పరాధ్యై !
ఛాయాతపో బ్రహ్మవిదో వదన్తి
పంచాగ్నయాయేచ త్రిణాచికేతాః ౫

లోకే = లోకమునందు, సుకృతస్య = మంచిపనులయొక్క,
ఋతం = యధార్థస్వరూపమును, పిబన్తౌ = గ్రహించినవారై;
గుహం = హృదయగుహలోని; పరమై = శ్రేష్ఠమైన, పరాధ్యై =
పైభాగమందు, ప్రవిష్టౌ = ఇద్దరు ప్రవేశించిరి; ఛాయాతపో =
ఛాయాతపములని, బ్రహ్మవిదః = బ్రహ్మజ్ఞానులు = వదన్తి =
వలకుచున్నారు, చ = మరియు, యే = ఎవరు, పంచాగ్నయః =
పంచాగ్నులుకలవారు, త్రిణాచికేతాః = త్రిణాచికేతములు
కలవారు.

విశేషార్థము:— (1) లోకే = లోకమని సామాన్యార్థము
లోకమనగా శరీరమనికూడ అర్థముచేయుచున్నారు. (పిండాండ
మును గూర్చి యోచించునపుడు భూతశరీరమనియు/బ్రహ్మాండ
మునుగూర్చి యోచించునపుడు విశ్వశరీరమనియు/యెంచ
వచ్చును) భూతశరీరములో హృదయగుహ యెట్లో విశ్వశరీర
ములో కూడ హృదయము కలదు. “హృదయం విశ్వమస్య”
అని ముట్టకం 2-1-4 లో కలదు. బృహదారణ్యకములో
3-7-10 నుండి 23 వరకు చూచిన యెడల పచ్చభూతములలోను

అన్నిటిలోను అన్తర్యామిగా ఆత్మకలదని కనపడుచున్నది. కాన రెంటిలో నాయూఅధిష్ఠాన దేవత పరమాత్మకలదని చెప్పనచ్చును (శ్రీ) మధ్వాచార్యులవారు సుకృతస్యలోకే = సుకృతముచే కలిగిన లోకము లేక శరీర మి అని అర్థము చేయుచున్నారు. అట్లుగాక “ సుకృతస్య ” ను “ ఋతం ” తో కలుపుటమేలు. ఈ లోకమును పదమునకు శరీరమనికూడ అని అర్థముచేయుక విశ్వమునయే అర్థముచేసి విశ్వమునందు ఇదియొక ప్రధాన సంఘటనమని చెప్పించుచును. అప్పుడు గుహం అను పదమునకు జీవియొక్క హృదయ గుహయని అర్థము చెప్పవలెను.

(2) సుకృతస్య ఋతం = కృతమనగా చేయబడినది. సుకృతమనగా బాగాచేయబడినది. లోకములో యెవరైనను తాచేయు కర్మ పుణ్యముగాని పాపముగాని బాగానే చేయుచున్నానని తెలుచును. ఆ భావనలో సుకృతస్య అనునపుడు పుణ్యపాపకర్మలన్నియు అర్థమగును, పుణ్యపాప కర్మలను భేదము మానవులకేగాని యితరప్రాణులకు వర్తించదు. అవిచేయు కర్మ స్వభావప్రేరితము అనిచ్ఛితము, (బుద్ధిపూర్వకము కాదు) అట్టి కర్మయొక్క ఫలితమును ఆ ప్రాణులనుభవించుచుండును. సుకృతమను పదము వాఙ్మయములో పుణ్యమునకు రూఢియైనది. వైదిక సంప్రదాయమునుబట్టి సందర్భశుచికలిగినచోట పుణ్యకర్మయని చెప్పినపుడు పాపకర్మకూడ ఉడహరించబడినదని ఎంచవచ్చును. ఇచ్చట అట్లు చెప్పటకు అభ్యంతరములేదు. కాన పుణ్యపాప అపాపకర్మలన్నియు

(Iniral Immoral Nonmoral) అన్ని కర్మలు అని చెప్పవలెను. ఋతం అనగా దీనినిగూర్చిన సత్యము కర్మమొక్క యథార్థ స్వభావము. దానినిపేరేపించు ఉద్దేశము దాని రూపము దానివలన ఫలితము కల్గుకు ఇతరులకు కలిగెడిపర్యవసానము ఇవ్వియు ఋతములో నిమిషియున్నవియని ఎంచవచ్చును. ఋతమనగా కర్మఫలితమని శ్రీ శంకరులవాదులు అన్వయించిరి. ఇచ్చట అచ్చముగా ఫలితమేగాక కర్మసంబంధమయిన ఆస్యస్త విషయమంతయు అనగా దానికి కర్మ సూత్రము The law of Karma అని చెప్పవలెను.

(రి) పిబస్తౌ = పిబ అనగా త్రాగుట, భోగించుట అని శ్రీ శంకరులవాదు అర్థముచేసిరి. పై తెలిపిన కర్మసూత్రము లేక కర్మానుశాసనము గ్రహించి Recognising అని అర్థము చెప్పవచ్చును. పిబస్తౌ అనునది ఇద్దటిని సూచించును. ఈ కర్మశాసనమును చూచువారు ఒకడు దానికి బద్ధుడగును. రెండవవాడు దానిని పాలించుచుండును. లేదా గమనించుచుండును. ముట్టకం రి, 1, 1, లో ఒకడు పిప్పలమును తినుచున్నాడనియు ఒకడు చూచుచున్నాడనియు చెప్పబడెను. అట్లే యిక్కడను అన్వయించుచుండును. పరమెపరాధ్యై = హృదయగుహలో ఉత్తమ ప్రదేశమున 1 వ ప్రశ్న 11 వ మంత్రములో “ పరెఅర్ధై ” అని వాడబడినది. ఉత్తమభాగములో అని అర్థము. తైత్తిరీయము 3-6 వ అనువాకము “ పరమేన్ద్రమౌ ప్రతిష్ఠితా ” అని చెప్పబడినది. హృదయగుహలో ఉత్తమ ఆకాశమున అని అర్థము. ఇచ్చట పరమె

పరాధ్యై అనుసపుడు శ్రేష్ఠమైన హృదయమందుండెడి ఉన్నత స్థానమందున్న ఆకాశమునందు అని చెప్పవచ్చును.

(4) ఛాయాతపా = ఛాయ అనగా నీడ. ఆతపమనగా ఎండ ఈ రెండు పై న తెలిపిన హృదయగుహలో ప్రవేశించిన ఇద్దఱకు ఉపమానములని చెప్పబడుచున్నది. అనగా జీవాత్మ నీడ అనియు, పరమాత్మఎండ లేక ప్రకాశమనియు అర్థము. ప్రశ్నోపనిషత్తు శివప్రశ్న శివమంత్రములో “ఆత్మ నవష పాహోజాయతే ఏషాపురుషే ఛాయైతస్మిన్ ఏతదాతతి” ఆత్మనుండి వ్రాణము వుట్టినచి. అది పురుషునిమీద ఛాయవలెనున్నది అని చెప్పబడెను. జీవాత్మ ఛాయయనియు, ప్రశిబింబమనియు చెప్ప సంప్రదాయముకలదు. ఛాయ అయినదానికి స్వతస్స్వీధమయిన ఉనికి లేదు. ప్రకాశమునకు స్వతస్స్వీధమైన అస్తిత్వము కలదు. శ్రీమద్భాష్యులవారు ఛాయయనగా సజ్జనులకు మేలు చేయువాడనియు ఆతపః అనగా దుష్టనులకు కీడుచేయువాడనియు తెలుపుచున్నారు. అట్టి అన్వయము శబ్దమువలన కుదరదు. ఆలంకారికము సామాన్యార్థముచేయుటయే మేలు. హృదయములో ప్రవేశించు ఒకరు అనలుప్రకాశమనియు, రెండవవాడు దానిని పోలినవాడు లేక దాని బింబమనియు చెప్పట భావ్యము. ఈ ఛాయాతపములు వీరిద్దఱికిగాక 4 వ పాదములో చెప్పిన పంచాగ్నులు కలవారికి త్రిణాచికేతులు కువర్తింపజేయవచ్చును. అట్లు ఛేదింపడల పంచాగ్నులుకల గృహస్తులు సామాన్యులనియు, త్రిణాచికేతులు తత్త్వజ్ఞులు

లనియు అర్థమగును. అది సమంజస్మైన భావమే పంచా గ్నులు కర్మఫలితమును భోగించువారు. త్రిణాచికేతులు కర్మను కర్మఫలమును సన్యసించువారు.

(5) బ్రహ్మవిదః = బ్రహ్మజ్ఞానులు ఈ మంత్రముతోని అభిప్రాయమును తెలుపుచున్నారు. 4 వ పాదములో చెప్పిన రెండుతరగతులవారు బ్రహ్మవిదులని చెప్పినను చెప్పవచ్చును. అప్పుడు పంచాగ్నులనువారు బౌద్ధికజ్ఞానముకలవారనియు త్రిణాచికేతులు అనుష్ఠాన పగులనియు అన్వయించవలసి యుండును. ఇంకొకవిధమున ఉపహించసగును. హృదయ గుహలో ప్రవేశించువారు ఛాయాతపములని ముగ్ధురియొక్క అభిప్రాయము పంచాగ్నులుకలవారియొక్క త్రిణాచికేతుల యొక్క బ్రహ్మవిదులయొక్క అని అగును. అట్లు మూడు తెగలవారు చెప్పచున్నారు, అనుటచేతకలిగెడి ప్రత్యేక ప్రయోజనము స్పష్టమగుటలేదు. పంచాగ్నులు ఏవన (1) గార్వాతత్యము (2) దక్షిణాగ్ని (3) ఆహవనీయము (4) సధ్య (5) ఆవసధ్య లేదా ఛాందోగ్యములో చెప్పినట్లు పంచాగ్ని విద్యనుపదేశించువారు అని చెప్పనొప్పును. ఇదియే సమంజ సము అప్పుడు 4 వ పాదములో చెప్పిన ఇరు తెగలవారు బ్రహ్మవిదులను పదమునకు విశాలార్థము లేక వివరణముగా ఎంచవచ్చును.

(6) త్రిణాచికేతః = 1 వ వల్ల 17-18 మంత్రములు చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— ఈ లోకములో భూతశరీరములోను లేక విశ్వశరీరములోను ఉండెడి హృదయగుహలో నుత్తమాకాశమునందు ఇద్దఱు ప్రవేశించియున్నారు. ఆయిద్దఱు ఈ సృష్టికి ఆధారమగు కర్మశాసనమును గ్రహించియున్నారు. ఒకరు దానికి బద్ధులై సుఖదుఃఖములను పొందుచున్నారు. రెండవవారు దానిని పాలించుచు దాని ఆచరణను గమనించుచున్నారు. వీరిద్దఱు జీవాత్మ పరమాత్మలని చెప్పబడుచున్నారు. వీరిలో నొకరు ప్రకాశమయ్యు రెండవవారు దానియొక్క బింబము లేక ఛాయయ్యు బ్రహ్మజ్ఞానులు చెప్పచున్నారు. అట్లే యీ బ్రహ్మజ్ఞానులలో చేరిన పంచాగ్ని ఉపాసకులును త్రిణాచికేతులును గూడ తెలుపుచున్నారు. ఈ రెండు తెగలలో త్రిణాచికేతులును అసలు తేజస్సుతోను పంచాగ్ని ఉపాసకులును ఆ తేజస్సు బింబముతోను పోల్చునగును. జ్ఞానపరులు అసలు జ్యోతియును కర్మపరులు దాని ఛాయ లేక బింబమును అని చెప్పవచ్చును.

— ౨ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ ౩

యస్మేతురీజానానా

మక్షరం బ్రహ్మయత్పరమ్ ।

అథయం తిత్తీర్ష తాం పారం

నాచికేతగం శకేమహీ ౫ ౩

ఈ జానానాం = యజ్ఞయాగాది క్రితువులు చేయువారికి;
 యః = ఏది; సేతుః = వంతెనయో; తత్ = అట్టి; నాచి
 కేతం = నాచికేతమును, శకేమహి = చేయగలము, తిత్తిర్
 తాం = మోక్షమునుగోరువారికి; అభయం = అభయముయొక్క,
 పారం = ఒడ్డు అయినదానిని, అక్షరం = నాశనరహితమయిన
 దానిని; పరమం = శ్రేష్ఠమైన; బ్రహ్మ = బ్రహ్మను, (చేరు
 టకు; సేతుః = సేతువు నాచికేతము)

విశేషార్థము:— (1) ఈజానానాం = యజ్ఞయాగాది
 క్రితువులు చేయువారు. వారు స్వర్గాది సత్స్వరఫలితములనే
 పొందుచున్నారు. బ్రహ్మను చేరుటలేదు. బ్రహ్మజ్ఞానులు
 నాశనరహితుడగు పరబ్రహ్మను చేరుదురు. ఇట్లు చేరుటకు
 యజ్ఞకర్తలకు ఏదైన మార్గము కలదా అని పరిశోధించినపుడు
 ఈ నాచికేతాన్ని దానికి వంతెనగా ఏర్పడుచున్నది. “అమృ
 తస్య ఏవ సేతుః” ఆత్మజ్ఞానము అమృత నిరాయముగు పర
 బ్రహ్మను చేరుటకు వంతెనయని ముణ్డకము 2,2,5, తెల్పు
 చున్నది. ఇచ్చట నాచికేతముద్వారా ఆత్మజ్ఞానము లభించు
 నని అర్థము. నాచికేతమనగా దార్పణ, ధన్వన్తరీ, లోకై
 షణా, ల త్యాగమని చేయబడిన అన్వయము సమమగుచున్నది.

(2) అభయంపారం = అభయముకల ప్రదేశమునకు ఒడ్డు
 “అభయస్యపారం” అని రెండవవల్లీ 11 వ మంత్రములో చెప్ప
 బడెను అదియు నిదియు నొకటే.

(3) అక్షరంబ్రహ్మ = ఇచ్చట శ్రీ శంకరులవారు బ్రహ్మ
 అనునది ఒకటిగాను పరబ్రహ్మయనునది ఒకటిగాను రెండుచెప్ప

బడినట్లు యెంచి ఒక దానికి నాచికేతయజ్ఞము ద్వారాను రెండువ దానికి బ్రహ్మజ్ఞానము ద్వారాను పొందవచ్చునని రెండింటికీ రెండు వంతెనలున్నట్లు అన్వయించియున్నారు. సామాన్య యజ్ఞయాగాది క్రితువులు చేయువారు పొందెడిలోకమే నచికే తాగ్ని వలన వచ్చిన యెడల దానివలన పరమ ప్రయోజనము వుండుబోదు. మరియు నిచ్చట రెండు వంతెనలనుటకు తగిన పదబాలము కనపడదు. యజ్ఞయాగాదిక్రితువులు చేసినవారు యజ్ఞగూఢముననుండెడి నచికేతయజ్ఞము మూలమున బ్రహ్మను చేర వీలుకలుగవలెను.

తాత్పర్యము:— యజ్ఞయాగాది క్రితువులు చేయువారు తాము పొందెడి స్వర్గాది ఫలితములతో తృప్తినొందక సంసార సాగరమును దాటనిచ్చుగించి అభయమునకు నిలయుమును నాశనరహితమును శ్రేష్ఠమును అగు పరబ్రహ్మను చేరుటకు కోరినచో నాచికేతము వంతెనగా నుపయోగపడుచున్నది. అట్టి నాచికేతమును మేము చేయగలము.

3 వ మంత్రము శ్రుతిః యితి

ఆత్మానం రధినం విద్ధి

శరీరం రథమేవతు ।

బుద్ధింతు సారధిం విద్ధి

మనఃప్రగ్రహమేవచ య

ఆత్మానం = ఆత్మను; రధినం = రథికునిగా, విద్ధి = తెలిసి
కొనుము, తు = మరల; శరీరం = శరీరమును, రథం = రథమును,

ఏవ = నిక్కము లేక నిశ్చయము, తు = మరల, బుద్ధిం = బుద్ధిని, సారథిం = సారథిగాను, చ = మరియు, మనః = మనస్సును, ప్రగ్రహం = కల్పేముగాను, ఏవ = నిక్కముగా, విద్ధి = తెలిసికొనుము.

విశేషార్థము:— (1) శరీరం మానవునయొక్క లేక జీవియొక్క స్థూలసూక్ష్మశరీరములలో నేడైననునరే ఆ జీవి ఆ సమయమున యే శరీరమును ఉపయోగించుచున్నదో అది ఈ మంత్రము దేవమానవ యోనులలోనందఱికినివర్తించవచ్చును. తిర్యక్యోనులలోకూడ కొన్ని జంతువులకు పూర్వజన్మనాసన ఉండును. అట్టివానికి కూడ ఈ మంత్రము వర్తించవచ్చును. ఈ రథమే జీవయాత్ర సాగించుటకుపయోగపడుచున్నది.

(2) ఆత్మారం - రథిసం = ఈ రథమునకు అధికారి దానిలో కూర్చొని ప్రయాణము చేయువాడు, వానిపేరు రథికుడు ఆ రథికుడు ఆత్మ, ఆతనినే జీవాత్మయందును. 1 వ మంత్రములలో చెప్పిన యింద్రియాలలో నొకరికి యీ శరీరముతో సంబంధముండదు. అవసరముండదు, చేయవలసినయాత్రలేదు. రెండవవానికే ఈ యాత్ర ఈ సంబంధము ఈ అవసరము కలదు. అందుచేత నట్టివాడే యీ రథమును అధిరోపించిన రథికుడు.

(3) బుద్ధింసారథిం = రథికుడు స్వయముగా రథమును నడుపుటయు కలదు. లేక సారథిచేత నడిపించుటయు కలదు. ఇచ్చట ఈ రథమును ఆత్మయనురథికుడు బుద్ధియను సారథిచే నడిపించుచున్నాడు. బుద్ధియనగా అంతరింద్రియములలో నొక్కటి మనోబుద్ధి చిత్త అహంకారములని నాలుగు అంతరింద్రియములుగా చెప్పబడును. అందులో బుద్ధియొక్క పని లేక,

విషయపరిచయము తనయొద్దకు తేబడిన దానిని పరిశీలించి నిర్ణయించుట. అందుచేతనే య త ని కి సారధియనుచేరు వచ్చినది.

(4) మనఃప్రగ్రహమేచ = మనస్సు కల్గెము మనస్సనగా ఇంద్రియములు కలిగించెడి పరిచయముల నన్నిటిని తీసుకొను వాడు. ఇతనిని కల్గెమని చెప్పిరి. ఇంద్రియములను నిగ్రహించుటకు ఈ మనస్సు ఉపయోగపడును.

ఈ మంత్రము యముడు లేక మృత్యువు నచికేతస్సునకు చెప్పెను. మొదటిమంత్రమును అట్లే ఎంచవచ్చును. 2వ మంత్రము ఎవకు ఎవరికి చెప్పినది సరిగా స్ఫురించుటలేదు. మనము దీనినిచేయగలము అనునది సంపూర్ణక్రియ మనము అనగా మృత్యుదేవత నచికేతస్సు కావచ్చును లేక నచికేతస్సు ఒకడే కావచ్చును. నచికేతస్సు తననుగూర్చి తాను బహువచనములో మాట్లాడుట కలదు. లేదా మృత్యుదేవత బోధించునపుడు నచికేతస్సుతోపాటు వినెడి శుభ్యులందరు కావచ్చును.

తాత్పర్యము:— ఓ నచికేతస్సా ! భూతముయొక్క శరీరము నిక్కముగా రథము. రథముతో పోల్చవచ్చును. అత్యయే రథికుడు బుద్ధి సారధి మనస్సు పగ్గము ఇవన్నియు నిశ్చయము. ఈ విషయములను నీవు గ్రహించుము.

౪ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 4

ఇంద్రియాణి హయానాహు
విషయాన్ తేషు గోచరాన్ ।
ఆకాశే యమనోయుక్తం
భో త్యా హునీషిణః ॥

ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములను; హయాన్ = గుఱ్ఱములు;
ఇతి = అని; మనీషిణః = జ్ఞానులు; ఆహుః = చెప్పెదరు;
విషయాన్ = విషయములను; తేషు = ఆ ఇంద్రియములకు;
గోచరాన్ = మాగ్గములు లేక నేత (ఆహుః = చెప్పెదరు)
ఇంద్రియమనోయుక్తం = ఇంద్రియములతోను మనస్సుతోను
కూడిన; ఆత్మా = ఆత్మ; భోక్తా = భోగించువాడు; అని చెప్పెదరు.

విశేషార్థము:— (1) ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములన్నియు కశ్చే
ద్రియ జ్ఞానేంద్రియములు పది చెప్పవచ్చును. కశ్చేద్రియ
ములకన్న జ్ఞానేంద్రియములనే చెప్పట సమంజసము. జ్ఞానేం
ద్రియములే మొట్టమొదట విషయపరిచయములు కల్పించును.
ఈ విషయములకును ఆ ఇంద్రియములకును రాగద్వేషము
లుద్భవిల్లును. ఈ ఇంద్రియములులేనిదే శరీరమునకు వెలుపల
నున్న విషయములతో లోపలనుండు మనస్సునకుగాని బుద్ధి
గాని పరిచయ నేర్పడదు. అందుచేత వీనిని అనగా ఈ ఇంద్రి
యములను గుఱ్ఱములని చెప్పిరి. రథమును గుఱ్ఱములు ఎల్లు
లాగునో అట్లే ఇంద్రియములు శరీరమును లాగును. భగవద్గీత
2 వ అధ్యాయము 62, 63, 64 శ్లోకములు చూడవలెను. వరు

సగా ఎట్లు విషయములయందు ఇంద్రియములు తగుల్కొని మనస్సును బుద్ధిని భోక్తను వేధించునో తెలుపబడెను. ఎట్లు ఆవేదనుండి తప్పించవచ్చునో తెలుపబడెను. గుఱ్ఱములు ముందుచూపుగలవి. వానికి ప్రక్కచూపుకూడా నుండును. ఆ చూపుప్రకారము పోనిచ్చినయెడల బండిని (బోల్తాకొట్టించును) పడద్రోయును. అందుచేత ప్రక్కచూపు లేకుండ మరుగుపరచుటకు గంతులు కట్టెదరు. (ముందుచూపుటకు) లోపమురాకుండుటకై కల్లెముకూడ బిగించెదరు.

(2) తేషుగోచరాన్ = గో అనగా ఇంద్రియములు చరాన్ అనగా తినుట లేక భోగించుట. గోచరమనగా ఇన్ద్రియముల దృష్పథములో జేసుట పశువులు పచ్చిమేతకొరకెట్లు పరిగిడునో అట్లే ఈ ఇన్ద్రియములు విషయములపై పొల్లి పడుచుండును. 2 వ అధ్యాయం 1 వ ఖల్లి. 1 వ మంత్రములో “ పరాశ్చిక్షా నివ్యతృణత్ ” దేవుడు ఈ ఇన్ద్రియములను బహిష్కృతముచేసినని చెప్పబడినది. మ్హ్మాయ్యం శివ బ్రాహ్మణ్యము జాగరిత స్థానః బహిష్కప్రజ్ఞః అని చెప్పుచున్నది. జాగ్రదవస్థలో ఇంద్రియములన్నియు వెలుపలనున్న విషయములపై తమశక్తులను ప్రసరింపజేయుచుండును. ఒక్కొక్క ఇంద్రియము తనకు స్వభావసంబధముగల విషయములమీదకే పోవును. కన్ను రూపముమీదను, చెవి శబ్దముమీదను, ముక్కు వాసనమీదను నాలుక రుచిమీదను, త్వక్ స్పర్శమీదను ప్రసరించును. ఇవి ఆయా ఇంద్రియములకు భోజ్యములు మార్గములు లేక నేతలు.

(3) ఇద్వియమునోయుక్తం = కశ్చేద్వియ జ్ఞానేంద్రియ అస్త
రిద్వియములతో కూడుకొన్నపుడే ఆత్మకు జీవాత్మయనియు
కర్తయనియు భోక్తయనియు సంసారియనియు పేర్లు తెలుప
బడును. ఎప్పుడువీనితో యుక్తముకాడో అప్పుడు ఆత్మ స్వస్థి
తిలోనే యుండును. మాండుక్యము 5-6 మంత్రములలో
చెప్పెడి ప్రజ్ఞానస్థితిలో వ్యప్తిభావన యుండదు. మొదటి
మంత్రములో చెప్పిన ఇద్దరిలోనొకరు భోక్త అన్నపుడు అతడీ
యపాధుల సంబంధము కలిగియున్నాడని అర్థము. ఆత్మయొక్క
గుహజస్థితి అభోక్తత్వ అకర్తృత్వమని చెప్పబడుచున్నది.
బృహదారణ్యకము 4-3-7, చూడవచ్చును.

(4) మనీషిణః = అనగా మేధాశక్తి సంపన్నులు వివేక
వంతులు జ్ఞానులు మానసిక ఆధ్యాత్మిక తత్వవేత్తలు వాకే
మానసిక ఆధ్యాత్మిక సంబంధములును పరిశోధించి నిశ్చయ
పరచిరి.

తాత్పర్యము:— ఇద్వియములు గుఱ్ఱములు ఆయా
ఇద్వియములకు గోచరమగువిషయములు వానికి గ్రాహ్యములు
భోజ్యములు మార్గములు కశ్చేద్వియ జ్ఞానేంద్రియ అస్త
రిద్వియములతో సంబంధమేర్పరచుకొనిన ఆత్మను భోక్త
యందురు. మానసిక ఆధ్యాత్మికతత్వవేత్తలు జ్ఞానులు ఇట్లు
తెలుపుచున్నారు. 3-4 మంత్రములు ఆత్మకు లోకములోని
విషయములకు సంబంధము ఎట్లు ఏర్పడునో తెలుపబడెను.

* వ మ స్త్రము శ్రుతిః ౩ ౫

య స్వ విజ్ఞానవాన్ భవ
త్యయు క్తేన మనసానదా !
తస్యేద్వియాణ్య వశ్యాని
దుష్టాశ్యా ఇవసారధేః ౫

అవిజ్ఞానవాన్ = అనుభవములేని లేక నిపుణత లేని; సారధేః = సారధియొక్క; దుష్టాశ్యాః = చెడుగుఱ్ఱములు; ఇవ = వలె; యః = ఎవడు; తు = మరల; సదా = ఎల్లపుడు; మనసా = మనస్సుచేత; అయు క్తేన = కట్టబడని; ఇద్వియాణి = ఇద్వియములు కలవాడు; భవతి = అగుచున్నాడో; తస్య = అతని; ఇద్వియాణి = ఇద్వియములు; అవశ్యాని = లోబడనివి; భవన్తి = అగుచున్నవి.

విశేషార్థము:— * (1) అవిజ్ఞానవాన్ = బుద్ధిమన్తులుగాని అనివ్యక్తికి చెప్పవచ్చును. కాని నిపుణుడు అనుభవము లేనివాడు అనియే చెప్పవలెను. 3-4 మంత్రములలో చెప్పిన ఉపమానమును ఈ మంత్రము సాగించుచున్నది. కనుక సారధి నిపుణుడు కానియెడల నష్టము సంభవించును. అకుశలుడనియే శర్మకరుల వారు అర్థముచేసిరి.

* విజ్ఞానమనగా బుద్ధియే చెప్పవచ్చును. 3 వ మంత్రము 9 వ మంత్రము కలిపి చదివినచో అట్లు కనపడును.

* (2) దుష్టాశ్వాభవః=చెడుగుఱ్ఱములవలె అని ఒక అర్థము. గుఱ్ఱములు చెడ్డవిగా తోచుటచేత అని ఒక అర్థము. రాత్రు మెత్తనయినచో గుఱ్ఱము మూడుకాళ్లతో నడచుననుసామెత కలదు. గుఱ్ఱమునునడపు శక్తి లేనివాడు బండితోలుటకు మొదలిడునపుడు మంచిగుఱ్ఱములుకూడ చెడ్డవిగానేవర్తించును చెడ్డవానిసంగతి చెప్పనక్కరలేదు. రాత్రునేర్పరితనము లేక అసామర్థ్యము ముఖ్యమగుచున్నది. అసమర్థుడైనవాని గుఱ్ఱములు అవశములగును.

(3) అయుక్తేనమనసా=అయుక్తము అనగా కలియనిది 31 వ మంత్రములో మనస్సు కల్గేమని చెప్పబడెను. ఇచ్చట ఆ మనస్సనే కల్గేముచే కట్టబడని నిగ్రహించబడని ఇంద్రియములు అని చెప్పవలెను. మనస్సు నిగ్రహంపబడుటలేదు, అని అర్థముచేయుచున్నారు. అట్లుగాక మనస్సనుష్ఠానముతో కట్టబడని అనిచెప్పటయే భావ్యము. భగవద్గీత 2 వ అధ్యాయం 67 వ శ్లోకము చూచినయెడల ఈ భావము స్పష్టమగును. ఇంద్రియములనే అనుసరించెడి మనసు చుక్కానిలేని నావ గాలిలో కొట్టుకొనిపోయినట్లు పోవును. మనస్సనుష్ఠానమునకు ఇంద్రియములు లోబడినయెడల సిద్ధప్రజ్ఞత్వమునకు దారి తీయును.

* ఇట్లు అర్థము చెప్పిన యెడల ఇంద్రియములు స్వభావకీర్త్యా చెడువి కానిది స్ఫురించును. దుష్టగుఱ్ఱము నైజముగా ఏర్పడక పిమ్మట క్యవహార సంబంధముతోనే ఏర్పడునని యెంచుటచేత సృష్టికర్తయందు లోపము ప్రకాశించుటకు పీఠంబడు.

తాత్పర్యము:— నైపుణ్యములేని సారథిసడిపించెడు గుఱ్ఱములు మంచివైనను చెడువైనను చెడువానివలె ప్రవర్తించుచు స్వాధీనములెప్పి ఇష్టమునచ్చినట్లు రథము లాగుకొని పోవును. ఎవడు అట్లే నైపుణ్యము లేనివాడై మనస్సును పగ్గముచేత ఇంద్రియములను బంధించి నిగ్రహించుకొని తేలిపిన సారథివలె తన ఇంద్రియములు తనకు అవశములగును.

౬ వ మంత్రము శ్రుతి: ౫6

విజ్ఞానవాన్ వాన్ భవతి

యై క్తేన మనసా సదా

తస్యేన్ద్రియాణి వశ్యాని

సదశ్వా ఇవ సారథే: ౫

విజ్ఞానవాన్ = అనుభవముగల లేక నిపుణతగల, సారథే: = సారథియొక్క; సదశ్వా: = మంచిగుఱ్ఱములు, ఇవ = వలె, యి: = ఎవడు, తు: = మరల, సదా = ఎల్లప్పుడు, మనసా = మనస్సుచేత, యై క్తేన = కట్టబడిన, ఇన్ద్రియాణి = ఇంద్రియములు కలవాడు, భవతి = అగుచున్నాడో, తస్యే = తనకి, ఇంద్రియాణి = ఇంద్రియములు, వశ్యాని = లోబడినవి (భవన్తి = అగుచున్నవి)

విశేషార్థము:— (1) విజ్ఞానవాన్ = 5 వ మంత్రములో అవిజ్ఞానవాన్ ను గురించి వ్రాయబడినది. విజ్ఞానవస్తుడు కానివాడు అవిజ్ఞానవస్తుడు ఈ భేదముతో అక్కడ చెప్పిన అంశములను తగిన మార్పులతో నిచ్చట వర్తింపజేసుకొనవలెను.

(2) యుక్తేనమనసా = 5 వ మంత్రములో అయుక్తేన మనసా అను శీర్షికక్రింద చూడవలెను. యుక్తమైనది యీ మంత్రములోను అయుక్తమైనది వెనుకటి మంత్రములోను (5 వ మంత్రము) చెప్పబడినది. ఈ భేదమును గమనించి తగిన మార్పులతో నచ్చట అంశములను నిచ్చట వర్తింప చేసుకొనవలెను.

తాత్పర్యము:— నైపుణ్యముగల సారథి నడిపించెడు గుఱ్ఱములు మంచివైనను చెడువైనను మంచివానివలె ప్రవర్తించుచు స్వాధీనముననుండి సారథి ఇష్టమువచ్చినట్లు రథమును లాగుకొని పోవును. ఎవడు అట్లే నైపుణ్యముకలవాడై మనస్సును పగ్గముచేత ఇన్ద్రియములను బద్ధించి నిగ్రహించునో పై తెలిపిన సారథికి వలె తన ఇన్ద్రియములు తనకు వశములగును.

2 వ మంత్రము శ్రుతిః య 7

యస్త్యవిజ్ఞాన వాన్భవ
త్యమనస్కస్సదాఽశుచిః ।
న స తత్పదమాప్నోతి
సగంసారం చాధిగచ్ఛతి॥

తు = కాని; యః = ఎవడు; సదా = ఎల్లప్పుడు; అవిజ్ఞానవాన్ = అనుభవజ్ఞానరహితుడగునో; అమనస్కః = అమనస్కుడగునో, అశుచిః = అపవిత్రుడగునో; సః = అతడు; తత్పదం = అబ్రహ్మపదమును; నాప్నోతి = పొందడు, చ = మరియు,

సంసారం = జననమరణ రూప సంసారమును; అధిగచ్ఛతి = ప్రవేశించి కూరుకొని పోవును.

విశేషార్థము:— (1) అవిజ్ఞానవాన్ = 5 వ మంత్రము లోని విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) అమనస్కః = మనస్సుకలవాడు మనస్సుడు అదిలేని వాడు అమనస్కుడు. మానవులందఱకును మనస్సుండును. ఇతర జీవులకును మనస్సు కొద్దిగనో గొప్పగనో ఉండును. కాని ఇచ్చట మనస్సు లేనివాడు అనగా అర్థము 5 వ మంత్రములో చెప్పిన విషయమునుబట్టి నిర్ణయించవలెను. రథికుని యోగ క్షేమము విచారించినడువువాడు మంచి సారథి, మంచి కల్లెము పగ్గములు ఉన్న యెడల వాడు రథమునీడ్చు పశువులను పశ ముందుంచుకొని రథికుని ఆజ్ఞలను నెరవేర్చగలడు. అట్టి సారథి చేతిలోనుండు పగ్గములు కల్లెములు తెరిపోయిన యెడల సారథి నిష్ప్రయోజకుడగును. రథికుడు నిస్సహాయుడగును. బండినీడ్చు పశువులు యధేచ్ఛగా పరుగెత్తి బండిబోల్తా కొట్టించును. అట్లే ఆ ఆత్మగతియు సంభవించును. కాన అమనస్కః అనునపుడు 'తెరిపోయిన లేక వీరిపోయిన పగ్గములు కల్లెములు కలవాడు బుద్ధికి లోబడని మనస్సు మనస్సుకు లోబడని ఇంద్రియములు కలవాడని అర్థము చెప్పవలెను.

(3) అశుచిః = శుచి అనగా బాహ్యభ్యంతర శౌచము లేక పవిత్రతకలవాడు, కాన పుణ్యాత్ముడు. సదాచారి. స్నానా

దులచేతనేగాక పవిత్ర భావవాక్యక్రియలచే శుచిత్వము కలుగును, భావమే ముఖ్యము.

(Out of the fullness of thy heart the mouth speaketh what comes from the heart Like perjury forgery fornication etc, defileth a man.)

హృదయములో నిండియున్న భావములే వాగ్రూపమున నెలువడును, హృదయమునుండి నెలువడు అబద్ధములు సృష్టి పత్రములు వ్యభిచారభావములు మనుజుని అపవిత్రుని జేయును, అని ఏనునాధుడు చెప్పియున్నాడు. కాన అశుచి: అనగా అపవిత్రమైన మనోవాక్కాయకర్మలు కలవాడు స్నానాది శౌచక్రియలు లేనివాడు.

(4) తత్పరం = రెండవ మంత్రములో చెప్పిన పరబ్రహ్మ పథము జ్ఞాని పొందతగినది. అది ఒక్కటే సవిజ్ఞేయశి: = మూర్ఖా క్యము 7 వ మంత్రము అతనే అనగా ఆత్మయే తెలిసికొనతగినవాడు పొందతగినవాడు.

(5) సంసారం = ప్రపంచమంతయు జననమరణ భూయిస్థమై ద్వంద్వాదులచే బాధితమై అమృతత్వమునకు దూరమై అమృతనిలయముగాని ప్రదేశము.

తాత్పర్యము:— ఏవడు సామాన్యమగు శౌచక్రియలు లేనివాడో మనోవాక్కాయకర్మలయందు పవిత్రత లేనివాడో ఆత్మకును బుద్ధికిని లోబడిని మనస్సుకలవాడో ఇంద్రియములను నిగ్రహించజాలని మనస్సుకలవాడో జీవితపరమార్థమును గ్రహించగల సామర్థ్యత లేనివాడో సంపాదించిన జ్ఞానము

అనుభవములోనికి రానివాణ్ అట్టివాడు పరబ్రహ్మపదమును పొందజాలడు. అంతియేగాక జననమరణభూయిష్ఠమగు సంసారములో కృంగిపోవును.

౮ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪౮

యస్తు విజ్ఞాన వాన్భవతి

సమనస్కస్యదా శుచిః ।

తత్పద మాప్నోతి

యస్మాద్భూయోన జాయతే ॥

తు=కాని; యః=ఎవడు; నదా=ఎల్లప్పుడు; విజ్ఞానవాన్=అనుభవ జ్ఞానసహితుడగునో; సమనస్కః=సమనస్కుడగునో; శుచిః=పవిత్రుడగునో; సః=అతడు; తత్పదం=ఆ బ్రహ్మపదమును; ఆప్నోతి=పొందుచున్నాడు; తు=మరియు; యస్మాత్=దేనినుండి; భూయః=మరల; నజాయతే=పుట్టడు, అట్టిదిచేరును. ।

విశేషార్థము:— (1) విజ్ఞానవాన్ = సమనస్కుశుచిః = 7 వ మంత్రములో అవిజ్ఞానవాన్, అమనస్కు, అశుచిః=అనుమాటికిని ఇచ్చట చెప్పిన మూఁకుపదములు భిన్నములు ఈ విషయమును గమనించి తగినమార్పులతో అచ్చటచెప్పిన అంశములు ఇక్కడ చేర్చుకొనవచ్చును.

(2) తత్పదం=7 వ మంత్రములో ఈ శీర్షిక క్రింద చూడవలెను.

(౩) * భూయఃనజాయతే = పునర్జన్మలేదు. పరబ్రహ్మను చేరుచున్నాడుగనుక మరలజన్మలేదు. కాన మరణములేదు. అమృతత్వము లభించుచున్నది. సంసారము విడిచి పోవుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— ఎవడు సామాన్యమగు శౌచక్రియలు కలవాడో మనోవాక్కాయకర్మలయందు పవిత్రత కలవాడో ఆత్మకును, బుద్ధికిని, లోబడినమనస్సు కలవాడో జీవితపరమార్థమును గ్రహించగల సామర్థ్యముకలవాడో సంపాదించిన జ్ఞానము అనుభవములోనికి వచ్చినవాడో అట్టివాడు పరబ్రహ్మ పదమును పొందుచున్నాడు కాన అటనుండి మరల సంసారములో ప్రవేశించడు. మరల జన్మ ఎత్తడు. మరల మరణము పొందడు. అమృతత్వమును పొందునని భావము.

౯ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪ 9

విజ్ఞాన సారధిర్వస్తు
మనఃప్రగ్రహ వాన్మరః ।
సోఽధ్వనః పారమాప్నోతి
తద్విష్ణోః పరమంపదమ్ ౪

తు = కాని, యః=ఏ, నరః=మానవుడు, విజ్ఞానసారధిః= విజ్ఞానము సారధిగా కలవాడు, మనఃప్రగ్రహవాన్=మనస్సను

* భగవద్గీత 2 వ అధ్యాయం 61 వ శ్లోకం ఇంద్రియ నిగ్రహము చేపుని పడుదు యుక్తుడై నవాడు స్థితప్రజ్ఞుడు.

పగ్గముకలవాచో, సః=అతడు, అధ్వః=మార్గముయొక్క, పారం=గమ్యస్థానమగు, తత్=ఆ, విష్ణోః=సర్వవ్యాపియగు ఆత్మయొక్క, పరమం=శ్రేష్ఠమగు, పదం=నిలయమును, ఆప్నోతి=పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) సః=నూతనమైన జీవితమార్గము కలవాడు పశుపక్ష్యాదులవలె అనిచ్ఛితమార్గముగాక తాను నిర్ణయించుకొను ఉత్తమ జీవితమార్గము కలవాడు.

(2) * విజ్ఞానసారథిః=విజ్ఞానమే సారథిగా గలవాడు. విజ్ఞానమనగా అనుభవజ్ఞానమని అర్థము. ఇచ్చట అట్లే చెప్పవచ్చును. 3 వ మంత్రములో బుద్ధి సారథియని చెప్పబడెను. కాన ఇచ్చట విజ్ఞానమనగా బుద్ధియనిచెప్పట సమంజసమే. ఏలయన:— “మనశ్చిప్రగ్రహమేవచ” అని మూడవమంత్రములో వాడినపదములే ఇచ్చటను వాడబడినవి.

(3) విష్ణోః=ఇచ్చట విష్ణువనగా బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులలోచేరు విష్ణువుకాడు. విష్ణువనగా సర్వవ్యాపియని వ్యుత్పత్తిర్ధము. ఆయర్థమే ఆత్మకును బ్రహ్మకును వర్తించును. 1 వ మంత్రములో చెప్పిన రెండవవాడే ఇతడు. అందు

* భగవద్గీత 2 వ అధ్యాయములో స్థితప్రజ్ఞాని గూర్చిన శ్లోకము చూడవగును.

ఆత్మస్యైవాత్మనాతుప్తః కీవాత్మ పరమాత్మః చక్యతే పాండినవాడు. స్థితప్రజ్ఞాడు అతడు జ్ఞాని ఇచ్చట విజ్ఞానసారథి యనగా బుద్ధిసారథిగా సుందరగా అట్టి జ్ఞానము కలుగునని ఎఱచవలెను. తేనిచో పరమాత్మను పొందలేడు.

చేతనే తత్ పరమంపదం అనుషదములు వాడబడినవి. 2 వ మంత్రములో చెప్పబడిన పరబ్రహ్మను గూర్చిన పదములే ఇవి. 7-8 మంత్రములలోకూడ తత్పదం అని వాడబడినది. అది ఇదియే.

(4) అభ్యనం = యాత్ర, దూరము, ప్రయాణము అని అర్థములు కలవు. కాలము అని అర్థము కూడా కలదు. జీవితయాత్ర యొక్క లోకయాత్రయొక్క అంతము లోకయాత్రను సాగించుటకు ఆత్మనిర్ణయించుకొన్న కాలముయొక్క పారం చివర మెట్టుకు అవతలబడ్డకు అని అర్థము అదియే. తత్ పరమంపదం కాన ఎప్పుడు పరబ్రహ్మను చేరునో అప్పుడే ఆత్మయొక్క ఇహ లోకయాత్ర పూర్తియగుచున్నది.

తాత్పర్యము:— ఏమానవుడు బుద్ధిని సారథిగను మనస్సును కణ్ఠము పగ్గములుగను కలవాడో, అనుభవజ్ఞానము కలవాడో అట్టివాడు ఆత్మసర్వపేడి ఇహలోకయాత్రయొక్క పరమగమ్య స్థానమగు ఆ మహావ్యాపియగు పరిబ్రహ్మయొక్క ఉత్కృష్ట పదవిని పొందుచున్నాడు.

౧౦ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 10

ఇద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థా

అర్థేభ్యశ్చ పరంమనః ।

మనసశ్చ పరాబుద్ధిః

బుద్ధేరాత్మా మహాన్ పరః ౫

౧౧ మన్త్రము శ్రుతిః ॥

మహతః పరమవ్యక్తం అవ్యక్తాత్పురుషఃపరః ।

పురుషాన్న పరం కించిత్సాకాష్ఠా సాపరాగతిః

ఇన్ద్రియేభ్యః = ఇన్ద్రియములకంటే, అర్థాః = అర్థములు, పరాః = వేరైనవి మించినది, చ = మరియు, అర్థేభ్యః = అర్థములకంటే, మనః = మనస్సు, పరం = వేరైనది, మించినది, తు = మరల, మనసః = మనస్సుకంటే, బుద్ధిః = బుద్ధి, పరా = వేరైనది, మించినది, బుద్ధేః = బుద్ధికంటే, మహానాత్మా = జీవాత్మ, పరః = వేరైనది, మించినది, మహతః = జీవాత్మకంటే; అవ్యక్తం = అవ్యక్తము, పరం = వేరైనది, మించినది, అవ్యక్తాత్ = అవ్యక్తముకంటే, పురుషః = పురుషుడు, పరః = వేరైనది మించినది పురుషాత్ = పురుషునికంటే, పరం = వేరైనది, మించినది, కల్పితే = ఏదీన్నీ, నాస్తి = లేదు. సా = ఆపురుషుడు, పరా = అతిశయమైన, లేక అతిశ్రేష్ఠమైన, గతిః = గమ్యస్థానము.

విశేషార్థము:—(1) ఈ రెండుమాత్రములలోను చెప్పబడిన వారు (1) పురుషుడు (2) అవ్యక్తం (3) మహత్ (4) ఆత్మ (5) బుద్ధి (6) మనస్సు (7) అర్థములు (8) ఇంద్రియములు ఇందులో ఆత్మ, మహత్, ఇంద్రియికలిపి ఒకటిగా చెప్పబడుచున్నారు. రెండినికలిపి జీవాత్మయని ఒక అర్థముచేసిరి మహాన్ అనుపదమును పరఃతో కలిపి మిక్కిలిసూక్ష్మమని అన్వయించి. ఇట్లు అర్థమును పొసగెను. మహాన్ అనగా మహత్త్వదానిని 11 వ శ్లోకములో ఒకవ్యక్తిగా చెప్పిరి. కాన మహాన్

అనగా సూక్ష్మమని విశేషముగానిపరాదు. ఈ రెండు మంత్రములలో పరా, పరం, పరాపరః, పరం, పరః, పరం, పరా, పర లేక పరామౌక్య-రూపాంతరములుకూడ అర్థము చెప్పబడుచున్నవి. ఈ మంత్రములురెండు ఉన్నవిఉన్నట్లుగా అస్వయించేయెడల 3-4 మంత్రములతో 13 వ మంత్రము తోను సమస్యవిపరచేయెడల జీవాత్మయనియే చెప్పవలెను.

(3) పర=వేదని, అతీతమైనదని, ఉన్నతమైనదని చెప్పవచ్చును. అన్ని భావములునుకూడ సరిగా వర్తించును.

(4)* అర్థాః=విషయములు అని అర్థము చెప్పుచున్నారు. విషయములనుపదము నాలుగవమంత్రముతో కలదు. అచ్చట విషయములనగా ఇంద్రియములను ఆకర్షించు బాహ్యమైన గ్రాహ్య లేక బోగ్యపదార్థములు. అవి ఇంద్రియములకంటె సూక్ష్మములని లేక అతీతములని చెప్పటకు వీలులేదు.

* భావవీర 3 ఆ. 42 వ శ్లోకము చూడవలెను. 'అందులో ఇంద్రియములు ఉత్తమములు అని చెప్పబడుచున్నవి. వానికంటే మనస్సు ఉత్తమము. దానికంటే బుద్ధి ఉత్తమము గానికంటే ఆతడు అనగా ఆత్మ ఉత్తమము. మొట్టమొదట చెప్పిన ఇంద్రియములు ఎవరికంటే ఉత్తమమో అచ్చట చెప్పబడలేదు. కాని వ్యాఖ్యాతలు శరీరముకంటే ఇంద్రియములు ఉత్తమమని చెప్పిరి. విషయము అని చెప్పవలెను. ఇంద్రియములకంటే మనస్సు ఉత్తమమని అచ్చట చెప్పబడెను. ఇంద్రియములు మనస్సుమధ్య ఆర్థములా చెప్పబడెను. ఆ అర్థములు లోకమునందలి విషయములే అయిన యేదల గీతిప్రకారము ఇంద్రియములకంటే తక్కువస్థితిలో నుండవలెను కాన అర్థములనగా విషయములు కావనియు ఇంద్రియ విషయస్పర్శయని చెప్పవలెను.

ఇంద్రియములవలన మనస్సుకుతగిలెడి పరిచయము లేక మెదడులో సరములతో కూడిన పదార్థముమీద ఆయాఇంద్రియముల మూలమున ముద్రించబడెడి బింబములు లేక అంశలు లేక ముద్రలు అని చెప్పవలెను. అర్థః = అనగా వైదికభాషలో ఇల్లు, స్థలము, దేశము, అని అర్థముకలదని ఆహ్వానములు తెలుపుచున్నది. అట్లు అన్వయించినయెడల విషయములు ఇంద్రియములద్వారా తమపరిచయమును ఎచ్చట ముద్రించునో ఆ స్థలము అది మెదడులోని భాగమగును. ఐత రేయములో ఇంద్రియములద్వారా కలుగు స్పర్శ లేక పరిచయమును, సంజ్ఞానం (Sensation) ఆజ్ఞానము (Perception) విజ్ఞానము (Ideation) ప్రజ్ఞానం (Conception) అని తెలిపియున్నారు. మొదటి రెండైనను సంజ్ఞానం, ఆజ్ఞానం అయినను ఈ అర్థములలో చేరును. ఛాయాపటముతీయు యస్త్రమును చూచినవారికి ఇయ్యది బోధపడును. తీయు వ్యక్తియొకరు, ఎవరిపటముతీయబడునో ఆ వ్యక్తి ఇంకొరు. వీనిరూపము ఒక అర్థముద్వారా మరియొక అర్థముమీదముద్రితమగును. ముద్రితమైన రూపము సరిచేసి వృద్ధిచేసి అచ్చొత్తిన యెడల ఛాయాపటమగును. ఈ నాలుగింటిని మానవశరీరములోనున్న లోకగ్రహణయంత్రముతో పోల్చినయెడల ఛాయాపటముతీయువాడు మనస్సు, రూపము ఏ అర్థముమీద ముద్రించబడునో అయ్యది మెదడు. ఏ అర్థముద్వారారూపము యొక్క ఛాయపడునో అయ్యది ఇంద్రియము. ఎవరిరూపము

నకు ఛాయాపటముతీయబడుచున్నదో నాడు విషయము. ఇట్లు అన్వయించినయెడల అర్థములు ఇంద్రియములకంటె అతీతమైనవి, అనునపుడు విషయపరిచయము లేక స్వర్గ అని చెప్పవలసియుండును. విషయములకంటె వానిని గ్రహించుట, ఉపకరణములు అగు ఇంద్రియములు గొప్పవి

(5) సాకాంతాసాపరాగతిః = కాంతా అనగా చిట్టచివర హద్దు ఆఖరిగమ్యస్థానము. గతిః అనగా ప్రయాణము. ఆశ్రయము అని అర్థము. ఇచ్చట పరమాశ్రయమని అర్థము. అయ్యదియే పరమాత్మప్రాప్తియని చెప్పవలెను.

తాత్పర్యము:— ఇంద్రియములకంటె వానిమూలమున కలిగెడి స్వర్గపరిచయము భావన ఉత్తమమైనది. ఆ స్వర్గపరిచయము భావనకంటె వానిని గ్రహించుమనస్సు ఉత్తమమైనది. ఆ మనస్సుకంటె మనస్సందిచ్చు అంశములను విమర్శించి నిర్ణయించు బుద్ధి ఉత్తమమైనది. బుద్ధికంటె ఆత్మ ఉత్తమమైనది. ఆ యాత్మకంటె హిరణ్యగర్భతత్వము ఉత్తమమైనది. దానికంటె పరిపూర్ణమగు పరమాత్మ ఉత్తమమైనది. దానికంటె నుత్తమమైనది ఏదియునులేదు. అదియే చిట్టచివర గమ్యస్థానము. అదియే పరమాశ్రయము. అంతకు మించిపోతగినది పొందతగినది ఏమిన్ని లేదు.

౧౨ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 12

ఏవస ర్జేషు భూతేషు

గూఢోఽత్యా నప్రకాశతే ।

దృశ్యతేత్వగ్ర్యమాబుధ్యా
సూక్ష్మయా సూక్ష్మదర్శిభిః ॥

ఏషః = ఈ, ఆత్మా = ఆత్మ, సర్వేషు = సమస్తమైన, భూతేషు = భూతములయందు; గూఢః = మరుగుపడి; అస్తి = ఉన్నది; నప్రకాశతే = ప్రకాశించుటలేదు, కనపడుటలేదు; తు = కాని; సూక్ష్మదర్శిభిః = సూక్ష్మమును చూడగలిగిన వారిచేత; అగ్ర్యయా = మొట్టమొదటిదైన; సూక్ష్మయా = సూక్ష్మమైన; బుద్ధ్యా = బుద్ధిచేత, దృశ్యతే = చూడబడుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) గూఢోఽఽత్మా = ఈ రెండుపదములునుకలిపి శ్రీ అరవిందులవారు గూఢమైన రహస్యమైన ఆత్మయని అర్థముచేసిరి. అన్నిభూతములలోనుండు రహస్యలేకీ గూఢఆత్మయని అన్వయించిరి. అట్లును చెప్పవచ్చును. లేదా ఈ ఆత్మ అన్నిభూతములయందు గూఢముగానున్నది, అనికూడ అన్వయించవచ్చును. ఈ ఆత్మ 11 వ మంత్రములో చెప్పినపురుషుడే.

(2) సర్వేషు భూతేషు = బ్రహ్మమొదలు స్తంబర్యస్తముగల సకలభూతములలో జీవములో జడములో స్థావరములో జంగమములో అన్నిటిలోను నీయాత్మః గూఢముగా అప్రకాశముగా కలదు.

(3) నప్రకాశతే = కనపడుటలేదు. అజ్ఞానులకు సాధరచేయనివారికి కనపడుటలేదు. అదియేమాయ. వారు దేహమే

ఆత్మయనిభ్రమించి లోపలనున్న ఆత్మనుజూచుటలేదు. చూడ సాధనకూడ చేయుటలేదు. గీత 7 అధ్యాయం 25 వ శ్లోకము “ నాహంప్రకాశస్సర్వస్య యోగమాయాసమావృతః ” అందఱు నా యోగమాయచే కప్పబడుటచేత నేను వారికి కను పడుటలేదు.

(4) సూక్ష్మదర్శిభిః = 10-11 మంత్రములలో సూక్ష్మముల పరంపర తెలుపబడెను. ఆయాపరంపరలోని అన్నింటిని తెలిసికొనక క్రికలవారు సూక్ష్మదర్శులు.

(5) * అగ్ర్యయా = మొదటిది అని ఒక అర్థము. అనగా అన్నిటికంటె ఉత్తమోత్తమమైనది, తీవ్రమైనది పదనుగలది అని ఒక అర్థము అట్లే ఏకాగ్రతకలది, అసగూడ అర్థము. సూక్ష్మయా అనగా సూక్ష్మమయినది నిశితమైన కుశాగ్రబుద్ధి ద్వారా అని అర్థము సామాన్యమగుబుద్ధిగాక యోగసాధనచే నిరస్తరకృషిచే నిశితమొనర్చబడిన బుద్ధితద్వారా పైపాదములో చెప్పబడిన ఆత్మ గూఢత్వమునువీడి దృశ్యతే చూడబడుచున్నది. అగ్ర్యయా మొదటిది అనిచెప్పటకు ఒకకార

* అగ్ర్యయా బుద్ధ్యానాత్మయా అనిచెప్పినపుడు అగ్రగణ్యమైన అతి నిశితమైన ఆతినాత్మమైన బుద్ధితేత గూఢముగానున్న ఆత్మ చూడబడుచున్నది. అనిచెప్పినపుడు ఈ ఉత్తమబుద్ధి అని చెప్పవచ్చును. అది దివ్యమైనశక్తి అస్మికుండు పుత్ర్యేకలక్షణముల శక్తిచేతనే ఆత్మ తిన్నతాతెలిసికొనుచున్నది. భగవద్గీత 10 వ అధ్యాయం 15 వ శ్లోకము చూడవలెను. స్వయమేవాత్మానాత్మానం వేత్థత్వం పురుషోత్తమః నీవునున్న నీ ఆత్మ శక్తిచే తెలిసికొనుచున్నావు.

ణము కలదు. శరీరమును రథమును ఆహారమున ఆత్మకు లభించిన మొట్టమొదటి ఉపకరణము సారథి బుద్ధియే.

తాత్పర్యము:— పురుషుడని చెప్పబడిన ఈ ఆత్మ సమస్త వస్తు జీవజాలమందు నిగూఢమయి అన్తర్యామియై వర్తిల్లుచున్నది. సామాన్యులకు కనపడుటలేదు. కాని ఎవరు సూక్ష్మ పరంపరలను చూడగల శక్తి సంపాదించిరో వారివలన ఆత్మ మొదటి ఉపకరణమై నిశితమై సంస్కరింపబడిన బుద్ధి మూలమున ఆ ఆత్మ చూడబడుచున్నది.

౧౩ వ మంత్రము శ్లోకము ౧౩

యచ్ఛేద్వాఙ్మనసీప్రాణ
స్తస్యచ్ఛేచ్ఛాన ఆత్మని ।
జ్ఞాన మాత్మని మహానియచ్ఛే
త్తద్వచ్ఛేచ్ఛాన ఆత్మని ॥

ప్రాణః = ప్రాణము; వాక్ = వాక్కును; మనసి = మనసు నందు; యచ్ఛేత్ = మగ్నము చేయవలెను, జ్ఞానం = జ్ఞానమును; మహతి + ఆత్మని = గొప్ప ఆత్మ యందు; నియచ్ఛేత్ = పూర్తిగా మగ్నము చేయవలెను, తత్ = దానిని, శాస్త్ర ఆత్మని = శాస్త్ర ఆత్మయందు; యచ్ఛేత్ = మగ్నము చేయవలెను.

విశేషార్థము:— (1) వాక్ = అనగా వాక్ కాని అది ఒక్కటియే కాదు సర్వేంద్రియములు అని చెప్పవలెను. 4 వ ప్రశ్న 2 వ బ్రాహ్మణములో చెప్పినట్లు “తత్సర్వం పరేదేవే మనసి ఏకీ

భవంతి” అన్నియును తమమైన దివ్యమైన మనసులో ఏకీభవించి అనగా మగ్నమై పోవును.

(2) జ్ఞానఆత్మని = అనగా బుద్ధియని అర్థము చేయుచున్నారు. మనసును మించించి బుద్ధియని 10 వ మంత్రములో చెప్పబడెను. కాన ఇచ్చట జ్ఞాన ఆత్మని అనగా బుద్ధియనియే చెప్పవలెను. ఆత్మయని పదమునకు బుద్ధియనికూడ అర్థము కలదు. ఇచ్చట జ్ఞాన అను పదము విశేషణముగా వాడుటకు కారణమేమన బుద్ధి వివేకమునకు నిలయము తర్కశక్తి కలది విచక్షణచేయు నైపుణ్యము కలది ఆత్మకు లభ్యమగు మొదటి ఉపకరణ మదియే కాన జ్ఞాన ఆత్మని అనగా బుద్ధియని చెప్పవలెను.

(3) మహతి + ఆత్మని = అనగా జీవాత్మ 10 వ మంత్రములో అట్లే స్థిరపరచబడెను. ఇచ్చటను అట్లే చెప్పవలెను. జ్ఞానము అనగా బుద్ధిని జీవాత్మలో లీనము చేయవలెను.

(4) తత్ = ఇది రెండు పర్యాయములు వచ్చినది. మొదటి పాదములో (పూర్వార్థములో) ఒకమారు, (రెండవపాదములో) (ఉత్తరార్థములో) నొకమారు, పూర్వార్థములో తత్ అనగా మనస్సును సూచించును. ఉత్తరార్థములో మహా ఆత్మను సూచించును.

(5) శాంత ఆత్మని = ఇది పరమాత్మ ఏలయన:- సృష్టి సంబంధమైన వ్యాపారములన్నియు నశించిన పిమ్మట ఉండు స్వరూపము మాట్లాడకము 7 మంత్రము “ప్రపంచోపశమం” శాంతం” ప్రపంచమనగా సృష్టి ఉపశమము ఉపసంహారమైన పిదప మిగులునది నిర్గుణనిరాకార పరమాత్మయే.

(6) యచ్చేత్ = మగ్నము చేయవలెను. యచ్చేత్ అను క్రియ ముహూర్త నియచ్చేత్ అని ఒకమాట మొత్తము నాలుగు క్రియలుగలవు. ఇట్లు మగ్నము చేయవలసినవి నాలుగు 1 వాక్ 2 మనస్సు 3 బుద్ధి 4 జీవాత్మ వీనిని వరుసగా మనస్సు లోను, బుద్ధిలోను, జీవాత్మలోను, పరమాత్మలోను, మగ్నము చేయవలెను. ఇట్లు చేయగా చివరకు పరమాత్మ మిగులును. ఈ మంత్రమును యింకొక విధమున అన్వయించ వచ్చును. కొంచెము క్లిష్టముగానుండును. అయినను యోచింపతగినది. వాక్కును మనస్సులోను మనస్సును బుద్ధిలోను బుద్ధిని ఆత్మ లోను, ఆత్మను హిరణ్యగర్భునిలోను హిరణ్యగర్భుని పరమాత్మ లోను మగ్నము చేయవలెను. అప్పుడు 5 మెట్లు యేర్పడును. క్రియలు 4 ఉన్నను 5 వది అభ్యాసము చేసుకొనవచ్చును. 10-11 మంత్రములలో చెప్పినవి 8 అని యెంచే యెడల, పురు షుడు, అవ్యక్తం, మహత్, జీవాత్మ, బుద్ధి, మనస్సు, ఇంద్రియ పరిచయములు, ఇంద్రియములు 8. అవ్యక్తము, మహత్, ఇంద్రియ పరిచయములు విడువబడినట్లుహించవలెను. ఈ లీనమగు విధానము 4 వ ప్రశ్నోపనిషత్తులో కూడ కొంతవరకు ఉడహరించబడినది. 7 వ బ్రాహ్మణములో “తత్సర్వంపరే ఆత్మని సంప్రతిష్ఠంతి” 9 వ బ్రాహ్మణములో “సపరే అక్షరే ఆత్మని సంప్రతిష్ఠంతై” 11 వ బ్రాహ్మణములో “ప్రాణాభూ తాని సంప్రతిష్ఠంతి యతః” 1 వ బ్రాహ్మణములో “పరేదేవే మనసి సంప్రతిష్ఠంతై” అచ్చట చెప్పిన వరుస క్రియమునుబట్టి ఇంద్రియములన్నియు మనస్సునందు సుప్రతిష్ఠిత మగును.

మనస్సు, స ర్వేంద్రియములు ప్రాణముతో సహా జీవాత్మయందు సంప్రతిష్ఠిత మగును. ఇంద్రియములు ప్రాణములు జీవాత్మ పరమాత్మయందు సంప్రతిష్ఠిత మగును. కాన అచ్చట, ఇచ్చట, చెప్పబడిన విధానము ఒక్కటే పరములలో కొంచెము తేడా కలదు. జ్ఞాన పరిసరమా ప్తిలో జీవాత్మ యనునది పరమాత్మలో లీనమయి పోవలెను. విడిగా వ్యక్తిత్వముండదు. ముద్దాకము 31-2-3 మంత్రములలోను, 6 వ ప్రశ్న 5 వ బ్రాహ్మణములోను చెప్పిన సంపూర్ణ మగ్నతయే ఇచ్చటను తెలుపబడినది. నచికేతస్సు 1-20 లో అడిగిన ప్రశ్నకు ఇచ్చట ప్రత్యుత్తరముకలదని యెంచవచ్చును. జీవించియుండగా వివిధ దశలలో కర్మసముదాయము, కర్మవాసనలేగాక ఆత్మయనునది ఒకటి యున్నదనియు మరణించిన పిమ్మట ఈ ఆత్మ పరమాత్మలో లీనమయి ఏకత్వము పొందుననియు యీ మంత్రము తెలుపుచున్నది. ఈ మంత్రము యింకొక సూచన చేయుచున్నది. సమాధిస్థితి పొందువారికి కలిగెడి అనుభవవిధాన మిదియే. ముందు ఇంద్రియములన్నీటిని మనస్సులోనికిని మనస్సును బుద్ధిలోనికిని బుద్ధిని జీవాత్మలోనికిని జీవాత్మ పరమాత్మలోనికిని ఉపసంహరింతురు ఆ ఏకత్వము కలిగి పుడు సమాధియని చెప్పబడును. ఆనందము కలుగును. భగవద్గీత 2 వ అధ్యాయము స్థితప్రజ్ఞాన గూర్చి 5వ శ్లోకములో చెప్పిన ఉత్తమస్థితి యీ మంత్రము ననుసరించియే యున్నది. భగవద్గీత 6 వ అధ్యాయములో యోగమునుగూర్చి చెప్పిన విధానమును దీని ననుసరించియే ఉన్నది 6వ అధ్యాయము 25, 26, 27 శ్లోకములు చూడవచ్చును.

తాత్పర్యము:— సర్వజ్ఞానేంద్రియ కేంద్రియములను మనస్సులో లీనముచేయవలెను, దానిని బుద్ధిలోను బుద్ధిని జీవాత్మలోను జీవాత్మను పరమాత్మలోను లీనము చేయవలెను. ఇదిజ్ఞానియొక్క కర్తవ్యము. ఇట్లుచేసిన సమాధి యోగమున్న ఆత్మ బ్రహ్మాత్మమున్న నిరతిశయ ఆనందమును కలుగును.

౧౪ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 14

ఉత్తిష్ఠత జాగ్రత

ప్రాప్యవరాన్ని బోధత !

క్షురస్యధారాని హితాదురత్యయా

దుర్గంపథస్త త్కవయోవదన్తి ౫

ఉత్తిష్ఠత = లేమ్మ, జాగ్రత = మేల్కొనుము; వరాన్ = వరములను; ప్రాప్య = పొంది; నిబోధత = ప్రబోధమొనర్చుకొనుము; అనుభవమొనర్చుకొనుము; నిశితా = వాడిగల; క్షురస్య = కత్తియొక్క; ధారా = అంచు; దురత్యయా = కాలు పెట్టుటకు కష్టమైనది; (అక్లేతత్ = ఆ జ్ఞానమునుకలిగించు) పథః = మార్గము; దుర్గం = పొందుటకు కష్టమైనది; ఇతి = ఇట్లుని; కవయః = వేదాన్తులు, జ్ఞానులు; వదన్తి = చెప్పుచున్నారు.

విశేషార్థము:— ఈ మంత్రము మృత్యుదేవత నచికేతస్సు నకును తన్మృఖమున లోకమునకును తెలిపిన సన్దేశము.

(1) ఉత్తిష్ఠత, జాగ్రత = అజ్ఞానమును నిద్రనుండి మేల్కొనుచు, శయ్యనుండి లేచుకొని, జ్ఞానసంపాదనకు నడుముగట్టుము అని హెచ్చరిక కలదు.

(2) ప్రాప్యవరాన్ = వరాన్ అనగా శ్రేష్ఠమైనవి. శ్రేష్ఠమైన ఉపాధ్యాయుని గురువులను అని శ్రీశంకరులవారు అర్థముచేయుచున్నారు. అట్లు చెప్పవచ్చును. కాని యిచ్చట అది యసంగదిగ్భిమునవచ్చును. సచికేతస్సుకు మృత్యువు స్వయముగా గురువై బోధించుచున్నాడు. అతడు ఇతరుల యొద్దకు మరలపోనక్కరలేదు. పోవచ్చునని యొకవిధమున సమాధానము చెప్పవచ్చును. శ్రీకృష్ణుడు అర్జునునకు బోధించుచున్నను 4 వ అధ్యాయం 34 వ శ్లోకములో జ్ఞానులు సమబోధితులు. తెలిసికొనుము అని చెప్పినట్లుకలదు. అచ్చట అర్జునుడింకను శ్రీకృష్ణుని గురువుగా పూర్తిగా భావించలేదని చెప్పవచ్చును. ఇచ్చట అట్టిసన్దేహమునకు తావులేదు. కాని మొదటి రెండుపదములు సచికేతస్సుకు ఎట్లు వర్తించునని ప్రశ్నించవచ్చును. సచికేతస్సు ఇంకను జ్ఞానికాలేదు. గనుక ఆ హెచ్చరిక న్యాయమనేయే చెప్పవచ్చును. కాన వరాన్ అనగా ఉత్తములయిన గురువులనిగాక ఉత్తమమైన జ్ఞానమును తన్మూలమున ఆత్మనుపొంది అని చెప్పవచ్చును. లేదా నీవడిగిన పరములన్నియు పొందినవాడవై నిబోధత తెలువబడిన అంశమును అనుభవములోనికి తెచ్చుకొనుము. అని మృత్యువు హెచ్చరించినట్లు ఎంచవచ్చును. నిబోధత అనుపదము అట్లు అన్వయమునకు సరిపోవును.

(3) దురత్యయా=అసిధారావ్రతమని సామెత కలదు. పననుగల కత్తిమీద అడుగిడినడచుట ఆ పదునుచే కాలు కోసుకొని పోవును. కాన అట్టి నడక అత్యంత దుర్ఘటము. ఇన్నియూదిజన్మమైన సుఖములను విడచి జ్ఞానమార్గమున పోవుట అత్యంత కఠినము ఆ సామెత ఈమనస్సునుబట్టియే వచ్చినది.

(4) దుర్గమ్=గమ్ అనగా నడచుట పోవుట దుర్గం అనగా పోవుటకు కష్టము. Strait is the way narrow is the gate that leads to heaven and few there be that take to it స్వర్గమునకుపోవు మార్గము ఇంతకై నది వాకిలిచిన్నది. అటుపోవువారు కొద్దిమందియే అని ఏమనాడుకు తెలిపెను. భగవద్గీత 7 వ అధ్యాయము 31 వ శ్లోకములో వేల కొలది మనుజులలో ఎవరోయొకరు నన్ను తెలిసికొన ప్రయత్నింతురు. వారిలో వెయ్యింటికొకరు జయముపొందుదురు అని చెప్పబడినది. 2 వ పల్లె 7 వ మంత్రముగోకూడ గురువే అరుదు. శిష్యుడే అరుదు శిష్యత్వముచేసి జ్ఞానము సంపాదించు వాడు మిక్కిలి అరుదని చెప్పబడెను.

తాత్పర్యము:—ఓయీ ! అజ్ఞానమును నిద్రానుండి మేల్కొనుము. స్వప్నహుడవై చతికిలపడక లేచినిలువుము ఉత్తమమైన వరములను (శ్రేష్ఠులైన గురువులను లేక శ్రేష్ఠమైన జ్ఞానమును ఆత్మను) పొంది బోధను గ్రహించి స్వానుభవము లోనికి తెచ్చుకొనుము. పదునైన కత్తియొక్క అంచుమీద అడుగిడుట ఎంతకష్టమో అట్లే ఈ జ్ఞానమార్గము దుర్గమైనది.

లేక దుస్తరమైనది అని జ్ఞానులు చెప్పుచున్నారు. ఏమాత్రము ప్రమాదముగూకుండ జాగరూకుడవై నావలనపొందిన జ్ఞానమును అనుభవైక వేద్యమొనర్చుకొని తత్ఫలితమగు మోక్షమును ఆనందమును అనుభవించుమా !

౧౫ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 15

అశబ్దమస్పర్శమరూప మవ్యయమ్

తథారసం నిత్యమగన్ధవచ్ఛయత్ ।

అనాద్యనన్తం మహతఃపరంధ్రువం

నిచాయ్యతం మృత్యుముఖాత్ప్రముచ్యతే ॥

యత్ = ఏది; అశబ్దం = శబ్దములేనిది; అస్పర్శం = స్పర్శలేనిది, అరూపం = రూపములేనిది; అవ్యయం = వ్యయము లేక నాశములేనది; తథా = అట్లే, అరసం = రసములేనిది, నిత్యం = శరద్దా వర్తమానకాలమందే యుండునది, చ = మరియు, అగన్ధవత్ = వాసనలేనిది, అనాద్యనన్తం = ఆది అంతములేనిది, మహతః = మహత్తుకు, పరం = అతిశయించినది, ధ్రువం = శాశ్వతమైనది, తత్ = దానిని, నిచాయ్య = అనుభవములోనికి తెచ్చుకొనిన, (సః = వాడు) మృత్యుముఖాత్ = మృత్యువు ముఖమునుండి, ప్రముచ్యతే = విడువబడుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) అశబ్దం అస్పర్శం అరూపం అరసం అగన్ధవత్ = శబ్దములేదుగనుక చెవి వినలేదు. స్పర్శలేదు గనుక త్వక్ తాకలేదు. రూపములేదుగనుక కన్ను చూడ

లేదు. రసము తీసుగనుక నాలుక గ్రహించలేదు. వాసనలేదు గనుక ముక్కుకు గోచరముకాదు. ఇట్లయిను జ్ఞానేంద్రియములకందనిది ఆత్మయని తెలుపబడెను. ఈ వర్ణనమునేతివిధానము అనగా ఇదిగాదని తెలుపు నిషేధవిధానము. ఈశావాస్యము 8 వ మంత్రములో “అకాయమప్రణం అస్నావిరం అపాపవిద్ధం” అని చెప్పబడినది. అకాయముగనుక కశ్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియ అన్తరింద్రియములకు దొరకనిది అని అర్థము. మాండూక్యము 7 వ మంత్రములో “అదృష్టమవ్యవహార్యం అలక్షణం అచిన్త్యం అవ్యవదేశ్యం” అని ఆత్మను నేతిపదములమూలమున వర్ణించిరి. శారీరక మానసిక శక్తుల కందనిది మనమెరిగిన దేనితోడను పోల్చి చెప్పటకు ఏలు లేనిది. ముణ్డకం 1-1-6 “అద్రదేశ్యం అగ్రాహ్యం, అగోత్రం అవన్తం అచక్షుశ్రోత్రం అపాణిపాదం” ఆత్మయని చెప్పబడెను. ఇచ్చటను నేతిపదములమూలముననే చెప్పబడెను. 5 వ పర్వ 7 వ బ్రాహ్మణములో “అజరం అమృతం అభయః పరం” 4 వ పర్వ 10 వ బ్రాహ్మణం “అచ్ఛాయం అశరీరం అలో హితం అక్షరం” అని చెప్పబడినది, అన్ని వర్ణనలయొక్క ఫలితము ఒక్కటే. అయ్యది సృష్టిలో చేరిన ఎవరికిని శారీరక మానసిక శక్తులవలన లభించెడిదికాదు. సామాన్యశక్తులకు అందదు. శరీరమునకః మించి ఆత్మకు సహజమైన దివ్యశక్తులను ఆతీతమైన శక్తులను ఉద్భవింపజేసినపుడే దానిని లభ్యపరచుకొనవచ్చును.

(2) నిత్యం—ధ్రువం - 2 వ వల్లి 18 వ మంత్రము చూడవలెను. అచ్చట శాశ్వతమని చెప్పబడినది. ఇచ్చట ధ్రువమని చెప్పబడినది.

(3) అనాద్యనంతం=అయ్యది కార్యకారణరూపమును పొందినదికాదు. అయ్యది సృష్టింపబడలేదు. సృష్టింపబడినవస్తువుకు ఆది అంతము ఉండును. దీనికవిలేవు. అందుచేతనే అవ్యయం అనగా క్షయములేనిది ఏవస్తుసంబంధములేనిది.

(4) మహతఃపరం= మహత్తుకుమించినది. ఈ మహత్తనగా సాంఖ్యులు చెప్పెడి అన్యత్కము లేక ప్రధానముకాదు. మహతః అనగా 10-11 మంత్రములలో చెప్పినట్లే జీవాత్మయని అర్థముచేయవలెను లేదా హిరణ్యగర్భుడని చెప్పవచ్చును. ఈ వల్లిలో అంతట ఈ వదమునకు ఒకే యర్థము చెప్పట భావ్యముగాన జీవాత్మయనియే చెప్పవలెను. జీవాత్మయని చెప్పటచేత అద్వైతమునకు లోపమురాదు. ఏలయన అజ్ఞానదశచేత తాను జీవాత్మయని భావించునంతవరకు నయ్యది పరమాత్మ కానేరదు. అజ్ఞాననాశనమైనపిమ్మటనే ఆ ఏకత్వము గోచరమగును అనుభవమగును.

(5) మృత్యుముఖాత్ = మృత్యుముఖమునుండి అనగా ఆ జన్మలో కలిగెడి మరణమునుండియు, జనన మరణ రూప సంసారచక్రమునుండియు దానికి హేతుభూతములగు సర్వవిధానములనుండియు.

తాత్పర్యము:— ఏది పంచజ్ఞానేంద్రియములకు గ్రాహ్యమగు లక్షణములు లేదో ఏది ఎన్ను జీవరూపముదాల్చినందున

శ్రీ. గాభివృద్ధులకు బద్ధముకాదో ఏది భూతభవిష్యత్సర్వమానములను కాలభేదముల కతీతమో ఏది శాశ్వతమో దేనికి ఆచ్యస్తములులేనో ఏది జీవునికంటె అతీతమో అట్టి ఆత్మను అనుభవైకవేద్యమొనర్చుకొనినవారు. జనన మరణ గూఢ సంసారచక్రమునుండి దాని హేతుభూతముల నన్నిటినుండి విముక్తులగుచున్నారు.

౧౬ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 16

నాచికేత ముపాఖ్యానం
మృత్యుప్రోక్తం సనాతనం ।
ఉక్త్వాశ్రుత్వాచ మేధావీ
బ్రహ్మలోకే మహీయతే ॥

సనాతనం = అనాదిఅయినదియు, మృత్యుప్రోక్తం = మృత్యువుచే నుపదేశింపబడినదియు, నాచికేతం = నాచికేతస్సు సంబంధమైనదియునగు, ఉపాఖ్యానం = కథను, ఉక్త్వా = చెప్పి చ = మరియు, శ్రుత్వా = వినిన, మేధావీ = బుద్ధిమన్తుడు, లేక జ్ఞాని, బ్రహ్మలోకే = బ్రహ్మలోకమందు, మహీయతే = ఆనందముపొందును.

విశేషార్థము:— (1) సనాతనం = ఈ కథ ఉపనిషత్కాలమునాటిదిగాదు. అంతకుపూర్వకాలమునుండి యున్నదియే. ఆ కథ ఎట్లెట్లు మార్పులుపొందెనో వీరిక చూడవలెను.

(2) ఉక్త్వాశ్చ త్వా = శ్చ త్వా అనగా వినిశ్రేష్ఠుడైన గురువువలన తెలిసికొని ఉక్త్వా అనగా అనుభవజ్ఞుడయి తా నితరులకు బోధించి ప్రచారముచేసి.

(3) మేధావీ = బుద్ధిమన్తుడుగనుక గ్రహించగలడు. బోధించగలడు. ఉత్తమబోధ అనుష్ఠాపమేగనుక అనుష్ఠించి జ్ఞానమును పొందు.

(4) మృత్యుప్రోక్తం = మృత్యువువలన నుపదేశింపబడి నది. అని యేగాక ఈ ఉపనిషత్తులో వాడబడిన భాష తెలుప బడిన భావములు సరియైనవే, అని మృత్యువుయొక్క అంగీకారమునుబడిన అని అర్థము. వ్యాసప్రోక్తం అని చెప్పినపుడు రచయిత ఎవరైనను పర్యవసానమున వ్యాసుని ఆమోదమును పొందిన గ్రంథమని అర్థము అట్లే ఇచ్చటను చెప్పవలెను.

(5) బ్రహ్మలోకే మహీయతే = 2 వ వల్లి 17 వ మంత్రములో నీపదములు వాడబడెను. అచ్చటచూడనగును. ఈ మంత్రమునుబట్టియు పిమ్మట మంత్రమునుబట్టియు 1-2-3 వల్లులు ఒకభాగమని తెలియనగును. ఈభాగమింతటితో ఆఖరగుచున్నది.

తాత్పర్యము:— చిరకాలమునుండి వైదికవాఙ్మయములో చేరియున్న, మృత్యుదేవతచే నుపదేశింపబడిన, జ్ఞానామృతమును కలిగియున్న, భాష, భావము, మృత్యువుచేనా మోదింపబడియున్న, సచి కేతో సాఖ్యానమును తెలిపెడి ఈ ఉపనిషత్తును ఉత్తమగురువులవలన బోధపరచుకొని తా ననుభవించి అర్హులకు బోధించిన బుద్ధిమన్తుడు ఉధారుడు జ్ఞానియగువాడు

బ్రహ్మలోకమున ఆనందమున నోలలాడును.

౧౭ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 17

యః ఇమం పరమం గుహ్యం
శ్రావయేద్బ్రహ్మసంసది ।
ప్రయత శ్రాద్ధకాలేవా
తదానన్త్యాయ కల్పతే
తదానన్త్యాయ కల్పతే ఇతి ॥

యః = ఎవరు; ప్రయతః = పవిత్రుడై, తన్మయుడై;
పరమం = అత్యంత శ్రేష్ఠమైన; గుహ్యం = రహస్యమైన
ఇమం = దీనిని; బ్రహ్మసంసది = బ్రాహ్మణగోష్ఠియందు; వా =
లేదా; శ్రాద్ధకాలే = శ్రాద్ధములు పెట్టు సమయమున; శ్రావ
యేత్ = వినిపించునో; తత్ = ఆ; పురుషః = పురుషుడు;
ఆనన్త్యాయః = మోక్షమునకు, కల్పతే = అర్హుడగుచున్నాడు,
ఇతి = ఇట్లుని, (తెలిసికొనవలెను)

విశేషార్థము:— (1) శ్రావయేత్ = వినిపించుట గ్రాన్థ
మును చదివి వినిపించుటయేగాక దాని అర్థమును బోధించుట
దానిరహస్యమును దెలుపుట పైమంత్రములో ఉక్త్వా =
బోధించుట లేక ప్రచారముచేయుట అని చెప్పబడినది.
అందులో నొకభాగమిది.

(2) పరమంగుహ్యం = శ్రేష్ఠమైనది. సహస్రైవసి, లేదా రహస్యములలోనికెల్ల ఉత్తమమహాగ్నమున. భగవద్గీత 18వ అధ్యాయం 63-64 వ శ్లోకములలో “గుహ్యతమం, గుహ్యతమం” అని చెప్పబడెను. అట్లు ఉత్తమమహాగ్నముని ఇచ్చటను అర్చయము చేయవలెను.

(3) బ్రహ్మసంసార = బ్రహ్మమనశ్చ భేదో గోష్ఠి అనగా నామధానుగు బ్రహ్మాపరాధికాం బ్రహ్మచర్యమును జ్ఞానులును ఉధయమును కలిగిన సరిచుట్ట అని అర్థము.

(4) శ్రాద్ధకాలే = కృకాండాలో చేరిన అపరకృత లేక వైమిత్తిక కృతేయుననుమంతు అన్నియు చవిచూయినవ్యక్తి సీతినగూర్చి యోచన తగులుచుండును. మరియు నచ్చట చేరినవారికి వైరాగ్యభావాంశురములు పొడముచుండును. కాన ఇట్టిబోధవినుటకు తయారుగానుండును.

(5) ప్రయతః = యతః అనగా నియమముకలవాడు. ప్రయతః అనగా మరెంత నియమముకలవాడు. నియమవస్తుడు యజ్ఞించి పుణ్యపురుషుడైనవాడు, భవముకొరకు లేక నిర్బంధముననో గాక ఈ ఉపనిషత్సూత్రం భక్తి విశ్వాసములతో ఉత్సాహవేగములతో తత్పర్యుడై వినిపించవలెను.

(6) తత్ = అనగా ఆ శ్రాద్ధమున శంకరులనారు అర్థము చేయుచున్నారు. తత్ = అవినిపించెడి శాగ్యముని కొందఱు అర్చిముచేయుచున్నారు. ఇవి రెండును సమానములుకావు. ఈ మంత్రము ఆరంభించుటలో ఏ పుణ్యపురుషుడు ఉత్సాహ వేగములతో వినిపించునో అని చెప్పబడినది. కాన అన్తమున

చెప్ప ధరితము అతనికి కలుగవలెను. కాన తత్ అనగా“ఆ” అనిచెప్పి వక్తా లేక పురుషుడు అనుపదము అధ్యాహారము చేయవలెను. భగవద్గీత 18 వ అధ్యాయము 68 వ శ్లోకములో ఈ పరమగుహ్యమైన రహస్యమును బోధించినవాడు నన్నే చేరు నని తెలుపబడెను.

(7) ఆనన్తాయ = ఆనన్త్యం అనుపదము 2 వల్లి 11 వ మంత్రములో కలదు. అచ్చట చూడవలెను భగవద్గీత 18 వ అధ్యాయము 68-69-70-71 శ్లోకములు చూచినయెడలబోధ కుడును శ్రోతలునుకూడ పరమాత్మనుచేరుదురని చెప్పబడెను. ఇచ్చటను అట్లేఅన్వయించవలెను. కాని అధికమైనబహుమాన మును మాత్రము పొందునని చెప్పట భావ్యముకాదు.

తాత్పర్యము:— ఎవడు ఈ ఉపాఖ్యానములో తెలిపిన ఉత్తమరహస్యమైన జ్ఞానమును అనుభవమొనర్చుకొని పూర్వ పురుషుడై తన్మయుడై జిజ్ఞాసువులు జ్ఞానులు ఉభయులుగల మహాపరిషత్తులో దీనిని వినిపించి వ్యాఖ్యానమొనర్చి బోధించునో లేదా శాస్త్రకాలమందు అట్లు చేయునో అట్టిపురుషుడు ఆ మహత్కార్యమువలనగూడ ఉత్తమగతి అనగా మోక్షమును పొందుటకు అర్హుడగుచున్నాడు. నిశ్చయము.

ఇతి తృతీయవల్లీ సమాప్తా

క రో ప ని ష త్

ద్వితీయోఽధ్యాయః ప్రథమపల్లీ - ౪ చతుర్థీ - వల్లీ-

౧ వ మ స్త్రీము శ్రుతిః ౫ 1

పరాశ్చిఖానివ్యతృణ త్వయంభూ
స్త స్మాత్పరాః పశ్యతినాస్తరాత్మక్ ।
కశ్చిద్ధీః ప్రత్యగాత్మానమైక్షదా
వృత్తచక్షు రమృతత్వమిచ్ఛన్ ౫

స్వయంభూః = తానంతటతానే ఏర్పడినవాడు, (వ్యక్త మైనవాడు) ఖాని=ద్వారములను, పరాశ్చ=బయటకుపోవు నట్లు, వ్యవృణత్=హింసించెను, తస్మాత్=కాన, పరాః= బయటవిషయములను, పశ్యతి=చూచును, నాంతరాత్మన్= లోపల ఆత్మనుచూడడు, కశ్చిత్=ఎవరోఒకడు, ధీరః=ధీరుడు లేక జ్ఞాని, అమృతత్వం=మోక్షమును, ఇచ్ఛన్=కోరుచున్న వాడై, ఆవృత్తచక్షుః, ఆవృత్త = అన్తర్ముఖముచేయబడిన లేక లోపలకు మరల్చబడిన, చక్షుః=కన్నులతో, ప్రత్య గాత్మానం = అన్తరాత్మను, ఏక్షత్=చూచెను చూచు చున్నాడు.

* విశేషార్థము:— (1) స్వయంభూః=భూ అనగా అగుట

* “ తిత్వావై సదబాయతే. తదాత్మానోం స్వయమవగుతే.

అది తనంతట తానే సత్తుఅయ్యెను కాని స్వయంభూః స్వయముగా నిరాకారుడయ్యెను. స్వయముగానే సాకారుడయ్యెను. లోకవిషయము లను, లోకభాగములను, సంపూర్ణముగా విసర్జించినపుడే ఈ ఇన్ద్రియ ములు అన్తర్ముఖములగును. దానిపని, ధనైషణి, తోకైషణిలు పోయి మోక్షైషణిసాదినపుడే అన్తరాత్మను చూచుకొనకలుగును.

స్వయం=తానే, తానేఅయినవాడు అనగా నొరులచే సృజింపబడలేదు. ఒరులచే వ్యక్తపరచబడలేదు. అందుచే ఆయన సర్వస్వతంత్రుడు. కైన్త్వియము 2 వ అధ్యాయం 7 వ అనువాకము “అసద్వా ఇదమగ్రాసీత్ ” అనత్తు మొట్టమొదట సృష్టికి పూర్వము ఉండెను. ఇందులోనే 1 అధ్యాయం 2 వ వల్లి 18 వ మంత్రము “కుతశ్చిన్నబభూవకశ్చిత్ ” ఎవరివలనను ఏదిగాను ఏర్పడలేదు.

(2) ఖాని=అనగా రంధ్రములు అదిగలది శరీరము. ఖాని అనగా అవయవములని అర్థము. అవిశరీరమునకు ద్వారములు అందుకనియే దీనికి నవద్వారపురియని పేరు భగవద్గీత 9 వ అధ్యాయం 13 వ శ్లోకము “నవద్వారైపురేదేహీ” నవద్వారపురియని చెప్పబడుచున్నది. తొమ్మిది వాకిళ్లుగల నగరమంచు నిలిచియున్న ఆత్మ.

(3) వ్యత్యుణత్ = హింసించెను. లేదా లోపముతో సృజించెను. అనగా ఆయా ఇంద్రియముల పుట్టుకతోనే బాహ్య స్వర్గ, లేక బాహ్య ప్రజ్ఞకలవి. మాణ్డూక్యము 3 వ మంత్రము “జాగరితస్థానో బహిఃప్రజ్ఞః ” జాగ్రదవస్థయందున్న పుడు ఇంద్రియములు బయటనుండు విషయములపై ప్రసరించుచుండును. ఇది ఇంద్రియముల స్వభావమని అర్థము. (శ్రీ) అరవిందయోగి ఈవ్యత్యుణత్ అను పదమునకు ఇంద్రియ ద్వారములను బయటకు నొలిచెను. బయటకు నెట్టెను అనునట్లు అని అనువదించెను అనగా బయటకు నెట్టెనని చెప్పవచ్చును.

(4) * పరాక్ పశ్యతి = పరాక్ అనగా బయటనున్నది. అనగా బయటనున్న వస్తువులను అని ఒక అర్థము చెప్పవచ్చును. వస్తువు వెలుపలి రూపము మాత్రమే అని ఇంకొక అర్థము చెప్పవచ్చును. బయట చూచుటలోకూడ ఆయా వస్తువులలో అస్త్రీ సమగు ఆత్మను చూడక వాని బాహ్య నామరూపములను మాత్రమే గ్రహించు శక్తి కలవి.

(5) * అస్తరాత్మక్ = ప్రత్యగాత్మక్ = లోపలనున్న ఆత్మ జీవాత్మ అని చెప్పవలెను. రెండు పదములకును ఒకే అర్థము. ప్రత్యగాత్మయనగా లోకవిషయములను సంపూర్ణముగా తెలిసి

* పరా = బయటకు. అంచ = పోవునది ఆత్మయనుపదమునకు స్త్రీ శంకరులవారు వ్యుత్పత్త్యర్థ మిచ్చుచున్నారు. శ్లో ౪౪ యచ్చాప్నోతి యగాదత్రయచ్చాత్మ విషయానహం యచ్చాస్మ్యసంతతో భావస్తస్మాదా త్నేభీర్త్యతే

(1) ఇదియన్నిటిలోను వ్యాపించును.

(2) ఇది అన్నిటిని గ్రహించును.

(3) ఇన్నివిషయములను భోగించును.

(4) సర్వదా సగ్భావముకలిగి యుండుము కాన ఆత్మ కేసూపనిషత్తులో 1 ఖండము 3-4-5-6-7-8 మంత్రములలో ఎట్లన్నియములు ఆత్మను గ్రహించలేనో చెప్పబడెను. 3 వ ఖండములో ఎదుటనున్న యక్షునిగూడ గ్రహించలేకపోయెను. కాననే శరీరముయొక్క యిద్రియములయిన నందులోనుండు ఆత్మను కనుగొనలేక పోవుటయేగాక ఆ యిద్రియముల పస్థాలోనుండు శరీరములోనున్న ఆత్మనుగూడ కనిపెట్టజాలవు ఇది ఇద్రియముల సామాన్యమయిన స్వాభావికమయినస్థితి. ఎప్పుడొకప్పుడొకప్పుడు ముద్రపెట్టునొ యప్పటినుంచి ఈ ఇంద్రియములుగూడ ఆత్మను గాఢహ్యమొనర్చుకొనును.

కొన గలుగు శక్తి కలది. అని శ్రీ శంకరులవారు తెలుపుచున్నారు. అందుకనే ఆత్మకు సర్వద్రష్టయని పేరు కలదు. బృహదారణ్యకములో 2-4-12 “విజ్ఞాతారం అరెకేన విజానీయాత్” తెలిసికొనునది అదియే దానిని ఎవరు ఏ సాధనలతో తెలిసికొన గలరు.

(6) అమృతత్వమిచ్ఛన్ = మరణరహితమైన సితిని అనగా మోక్షమును జీవన్ముక్తిని కోరువాడు కనుక జిజ్ఞాసువని చెప్పవచ్చును. మోక్షార్థియైనప్పటినుండి దీనినిజూచుశక్తి అనగా ఆత్మను జూచుశక్తి యలవడుచుండును.

(7) ఆవృత్తచక్షుః = అనగా మరల్పబడిన కన్నులు. ఇచ్చట కన్నులు ఒక్కటియేగాక యింద్రియము లన్నియునని కూడ జెప్పవచ్చును. ఈ యింద్రియములు బాహ్యచక్షుఃయే కలిగి యున్నపుడు ఆత్మను జూడలేవు. 1 వ అధ్యాయము 31 వ వల్లి 15 వ మంత్రము, అశబ్దం అస్పర్శం మొదలగునవి చూడవలెను. ఈ చక్షుస్సులు ఆవృత్తములయినపుడు ఇవి దివ్యశక్తి లగును. “యచ్ఛేద్వాబ్జ్మనసీ” 1 వ అధ్యాయము 31 వ వల్లి 13 వ మంత్రము మనసులో మునిగిన ఇంద్రియములు బుద్ధిలో మునిగిన మనసు జీవునిలో మునిగిన బుద్ధిలవాడు పరమాత్మలో ప్రవేశించి చూడగలడు. అందుకనియే మాట్లాడ్యము 12 వ మంత్రములో సంవిశేతి ఆత్మానా ఆత్మానం ఆత్మ ఆత్మలో ప్రవేశించును. అని చెప్పబడెను. మరల్పబడిన అనగా యచ్ఛేత్ అని 1-3-13 లో చెప్పిన అర్థమే చెప్పవలెను.

(8) ఐక్షత్ = చూచెను, అనగా నీ కన్నులతో చూచెనని యర్థముకాదు, పరమాత్మను ఆత్మశక్తిచేత దర్శించెనని యర్థము. “ దృశ్యశ్చైత్యగ్ర్యయాబుధ్యై ” అని 1-8-12 మంత్రము తెలుపుచున్నది. అట్టి యతీతి శక్తిచేతనే చూచెనని యిక్కడను జెప్పవలెను. ఇది భూతకాల క్రియకాని వర్తమాన కాలమందలి యర్థమే యిచ్చును, ఛందస్సునందు కాల నియమము లేదు.

తాత్పర్యము:— స్వయంభువు, సర్వస్వతంత్రుడు, అగు పరమాత్మ జీవాత్మ నివసించెడి దేహములోని ఇంద్రియ ద్వారములను బయటకు వెల్బరించెను. కాన నవి బాహ్యవస్తువులనే గ్రహించును, ఆ వస్తువులలోగూడ వాని బాహ్య నామరూపములనే గ్రహించును, వాని యస్తస్తత్వమును గ్రహించజాలవు. అట్లే దేహములోనున్న ఆతరాత్మను గ్రహించజాలవు. ఇది యింద్రియములకు స్వభావసిద్ధముగా నేర్పడిన లోటుకాని యేకొలదిమందియో ధీరులు దారైషణ, ధనైషణ, లోకైషణలను వదిలి మోక్షైషణకలవారై యస్త్రశుఖులగుచు నింద్రియములను లోకమునుండి యుపసంహరించి జీవాత్మలో నిలిపి లీనము చేతురు. అప్పుడు వారు జీవాత్మను సాక్షాత్కార మొనర్చుకొందురు. అప్పుడు పరమాత్మయు ప్రత్యక్షమగును, రోషును ఒక్కటేయని యనుభూతమగును,

౨ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 2

పరాచః కామాననుయన్తి బాలా
 సైమృత్యోర్యన్తి వితతస్య పాశమ్
 అధధీరా అమృతత్వం విదిత్వా
 ధ్రువమధ్రువేష్విహ సప్తార్థయ నై ౫

బాలాః = బాలురు; పరాచః = బయటనుండు; కామాన్ =
 కామములను; అనుయన్తి = వెంటాడిపోవుదురు; మృత్యోః =
 మృత్యువుయొక్క; వితతస్య = విరివిగాపరచబడిన; పాశం =
 పాశము లేక వలయుండు; యన్తి = పడుదురు; పోవుదురు;
 అధ = ఇప్పుడు, ఇహ = ఈ లోకములో లేక ఈ శరీరములో;
 అధ్రువేషు = అధ్రువములమధ్య, ధ్రువం = శాశ్వతమయిన
 దానిని; అమృతత్వం = మోక్షమును; విదిత్వా = తెలిసి;
 సప్తార్థయ నై = ప్రార్థించరు.

విశేషార్థము:— (1) పరాచః = బయటకు పోవునవి,
 బయటనున్నవి. ఇంద్రియముల నాకర్షించునవి, విషయములు.

(2) బాలాః = బాలురు. వయస్సులో బాలురనియర్థము
 కాదు. జ్ఞానములో నభివృద్ధి పొందనివారని యర్థము. 1-2-9
 వ మంత్రములో జెప్పబడిన మూఢాః వీరును ఒకటే, ముట్టకం
 1-2-9 “అభిమన్యన్తి బాలాః” బాలురు తలంతురు. అజ్ఞాన
 కారణము వలననే బాలురుగా పరిగణింపబడిరి.

(3) అనుయన్తి = అనుసరించి పోవుదురు. వెంటపడుదుగు
గీత 2 వ అధ్యాయం 67 వ శ్లోకము ఇంద్రియముల వెంటబడు
మనస్సు అపకారము చేయును. ఓరుగాలి పడవను ముంచినట్లు
ముంచును. 1-3-7 మంత్రము ఇంద్రియములనుసరించి పోవు
వాడు, సంసారమునే పొందును.

(4) మృత్యోః = మృత్యువనగా జన్మము, మరణము,
జన్మము సృష్టత్వము మొదలగు పరివర్తనములన్నియు.

(5) ధ్రువం అధ్రువేషు = 1-2-22 “ అనవస్థేష్వవస్థితమ్ ”
అనునట్లు అధ్రువములమధ్య ధ్రువం అధ్రువములలోని ధ్రువం
అధ్రువములలో నన్తర్గీనమయిన ధ్రువమయిన ఆత్మతత్వము
అనగా సకల జీవజాలములోను వస్తుజాలములోను అన్తర్గీన
మయిన ఆత్మతత్వమును 1-2-10 “ అధ్రువైః ధ్రువః ” ధ్రువ
మనగా సరిమాత్రమే. అది నివసించు శరీరములన్నియు
అధ్రువములు అది పొందు నామరూపములన్నియు సధ్రువ
ములు Nonessentials అముఖ్యములగునవి.

(6) ఇహ = ఈలోకములోనే ఈశరీరములోనే మరణము
నకుపూర్వమే ఈ ధృవమును విదిత్వా తెలిసికొని బృహదా
రణ్యకము 4-4-23 మంత్రము “నకర్మణావర్థతే నోకనీయాన్”
కర్మవలన హెచ్చుక తగ్గక యుండు ధృవమైసతత్వము.

(7) * సప్తార్థయన్తై = కోర్కెలను కోరరు అని యర్థము చెప్పచున్నారు. అధ్యువములను కోరరు అని అర్థము చెప్పచున్నారు. అధ్యువేషు అనుపదము వాడబడినది. ఇచ్చట అడిక్కు కానేరదు. ఈ వల్లి మొదటిమంత్రములో “అమృతత్వమిచ్చన్” అమృతత్వమును కోరుచు అని చెప్పబడెను. ఇచ్చట అమృతత్వంవిదిత్వా, ఆ కోరిన అమృతత్వమును తెలిసికొని అనుభవించినపిమ్మట వారికి కోరికలుండవు. ముట్టకం ౨-౨-౨ “ఇహైవసర్వప్రీతిరీయన్తి కామాః” ఇచ్చటనే ఈ జీవితములోనే కామములన్నియు లయమొందునుకాన కోరికయే పుట్టచాలదు. సప్తార్థయన్తై అనగా కోరరు అనిగాక ప్రార్థించు అనియే అర్థముచెప్పవచ్చును. తమలోను లోకములోను నున్న అసత్వములగు నామరూపధారులలో నున్న ఏకమైన అఖండమైన ద్రువమైన పదార్థమును తెలిసికొన్నారు గనుక తమకంటె భిన్నమైనదే తేదుగనుక వారు ఎవరిని దేనికై కూడ ప్రార్థించజాలరు.

* అమృతత్వమే ఈ సత్వరలోకములోనికెల్ల ధ్యువమని తెలిసికొని అని కీ శంకరులవాడు అన్వయించిరి. అట్లును చెప్పవచ్చును కాని క్రియిచ్చట అన్వయమే మేల. సకలలోకమునందున్న స్థిగపదార్థమును తెలిసికొని అని అర్థమగును. అప్పుడు తనలోను విశ్వములోను ఒకటే కాశ్వతసదార్థమున్నదని స్థిరమగును.

భగవద్గీత 13 ఆ. 27 వ శ్లోకము “వినశ్యత్స్య వినశ్యంతం యః పశ్యతి సపశ్యతి” వశించేవానియందు నశించనిదాసని చూచువాడు నిజముగా చూచువాడు.

తాత్పర్యము:— అల్పజ్ఞులు లోకవిషయములందుండెడి కామములను అనుసరించి పోవుచు మృత్యుదేవతచే పరచబడిన విస్తారమైనవలలో లేక సంకెళ్లలో చిక్కుకొందురు. కాని ఈ లోకములోనుండెడి నశ్వరపదార్థములలో అన్తర్లీనమైయున్న అనశ్వరమును అమృతత్వమును ప్రబోధమొనర్చుకొనిన ధీరులు దేనిని కోరరు. వారి కోరికలన్నియు లయమై పోయినవి. తమకంటె భిన్నమైనది లేదుగనుక వారు దేనిని దేనికొఱకు ప్రార్థించజాలరు.

3 వ మంత్రము శ్రుతిః య శి

యేనరూపం రసం గన్ధం

శబ్దా స్పర్శాగ్నేయమైధునా

ఏతేనైవ విజానాతి

కిమత్ర పరిశిష్యతే; ఏతద్వైతత్ ॥

యేన = దేనిచేత; రూపం = రూపమును; రసం = రసమును, గన్ధం = వాసనను; శబ్దా = శబ్దములను; స్పర్శా = స్పర్శలను, చ = మరియు; ఏతేన = దేనిచేత; మైధునా = మైధునసంబంధమగు సుఖములను; ఏవ = నిక్కముగా; విజానాతి = తెలిసికొనుచున్నది; ఏతత్ = ఇది, తత్ = అది; వై = నిశ్చయము, అత్ర = ఇచ్చట; కిం = ఏది; పరిశిష్యతే = మిగులుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) అత్ర = ఇచ్చట ఈ లోకముందు, ఈ శరీరముందు.

(2) పరిశిష్యతే = మిగులుచున్నది. ఒకదానినుండి మరి యొకటికి భేదమున్నట్లు గమనించుచున్నది. లేక వివేకించుచున్నది. అనికూడ నర్థము కలదు. ఇదిగాక ఇట్లు వివేకించగలది ఏది కలదు? ఇంకేమి మిగులుచున్నది? అని రెండువిధములుగా చెప్పవచ్చును. ఈ ఆత్మకు అవిచ్ఛేదమునైనది అ న గా తెలియనిది ఏది కలదు అని శ్రీ శంకరులవారు అన్వయించిరి. అప్పుడు పరిశిష్యతే అనగా మిగులును అని అర్థము చెప్పవలెను. భిన్నములుగా కనపడు విషయములను భిన్నముగా కనపడు ఇద్వియములద్వారా గ్రాహ్యమొనర్చుకొనుచున్నది గనుక దానికి గ్రాహ్యముకాని విషయము ఉండచాలదని యప్పుడన్వయించవలెను. కింపరిశిష్యతే ఏది వివేకించును? ఏది భేదములను కనుగొనును? ఆత్మకన్న వేరైనది యిట్టి శక్తి కలది యీ లోకమున యింకేమి కలదు? అనగా ఆత్మ ఒకటే లోకములోని విషయములను గ్రహించగలది. విషయముల విషయములమధ్య గల భేదమును భిన్నత్వమును గ్రహించగలది. ఇంద్రియ జనిత పరిచయ భావములను వాని వాని విశేష లక్షణములతో కూడ గ్రహించగలది, ఆత్మయే యీ లోకమంతటిలో గ్రహణశక్తి యెచ్చటనున్నను అది ఆత్మవలననే కలుగుచున్నది. ఐతరేయము ౩ అ. 1 ఖండము 4 ఎ మంత్రము. " సర్వంతత్ ప్రజ్ఞానేత్రం ప్రజ్ఞానై ప్రతిష్ఠితం ప్రజ్ఞానేత్రో లోకః ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠా ప్రజ్ఞానం బ్రహ్మ " అనగా యీ ప్రజ్ఞానమే లోకమునంతను

గ్రహించగలది. దాని పేరే చిత్ ఆత్మ చిద్రూపి అది యే గ్రహించగలది, ఆ చిత్ ఎక్కడ శూన్యమో లేక స్వల్పమో అచ్చట గ్రహణశక్తి అంతమాత్రమే యుండును. ఇదియే భావము బృహదారణ్యకములో గలదు. కేనోపనిషత్తు 1 వ ఖండం 5 మంత్రము “తదేవ బ్రహ్మాత్వం విధి” అని చెప్పిన భావమునిదియే అనగా ఆ యే యే ఇంద్రియములకు ఆ యే యే గ్రహణశక్తి యెవరిచే నొసంగబడెనో ఏయే ఇంద్రియమును ఏది గ్రాహ్య మొనర్చుకొనునో అదియే బ్రహ్మ.

(3) రూపం రసం — స్పర్శాన్ = ఇవన్నియు జ్ఞానేంద్రియములచే గ్రాహ్యములగు విషయములు. 1-3-15 వ మంత్రము లో ఆత్మ జ్ఞానేంద్రియముల కతీతమని చెప్పబడెను. ఆ జ్ఞానేంద్రియములకు గ్రహణశక్తి దీనివలననే ఆనుగ్రహింపబడుచున్నదనియిచ్చట తెలుపబడినది.

(4) మైధునాన్ = మిధునము అనగా జంట ఒక స్త్రీ ఒక పురుషుడు. అట్టి జంట సంబంధమైన కర్మ మైధునము ఆ సంబంధము ద్వారా కలిగెడి సుఖము లోకములో నింద్రియజనితమగు సుఖములలోనికెల్ల నాకర్షణ వత్తమయినదని భావము కలదు. ఆ సుఖమునకే ఆనందమను పదముకూడ వాడబడుచున్నది. 4 వ పాశ్చ 8 వ బ్రాహ్మణము— “ఉపస్థశ్చ ఆనందయితవ్యంచ” అని వాడబడినది. అట్లే 2 వ బ్రాహ్మణములో కూడ ఆనందయతే అనే పదమే స్త్రీ పురుష సంపర్కమునుగూర్చి వాడబడెను. ఈ కర్మగాని దీనివలన కలిగెడి సుఖముకాని గ్రహించెడి శక్తి ఆత్మవలననే కలుగుచున్నది. ఇచ్చట మైధునాన్ అని

చెప్పటచేత కశ్యేంద్రియములన్నియు పలుకరించబడుచున్న పే
ఎంచవలెను.

(5) ఏవ = నిక్కము అని అర్థము కలదు. మాత్రమే అని
కూడ నర్థము కలదు. రెండును పొసగును. మాత్రమే అని
యేనతోను అర్థము చేసేయెడల ఏతేనతోను కలుపవలెను.
దీనిచే మాత్రమే అని అర్థమగును. ఏతేనయేన రెండు ఆత్మకే
వర్తించుచున్నట్లు శ్రీ శంకరులవారు అన్వయించిరి ఆ యన్వ
యమే యిచ్చట అనుసరింపబడెను. మరికొందఱు ఏతేన + ఏవ
ఇవి రెండును జీవునకనియు యేన అనగా ఏ పరమాత్మచేత
ననియు నర్థము చేయుచున్నారు. యేన - ఏతేన - రెండును
ఆత్మకే వర్తింపజేయుటయే మేలు.

(6) తత్ = అది, ఏతత్ = ఇది, ఇది మానవశరీరములో
నుండి పైన తెలిపిన కశ్యేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియములద్వారా లోక
విషయములను గ్రహించునది. తత్ = అది అనగా ఆత్మ
నచికేతస్సు ప్రశ్నించినది. 2 అ. 4 వ వల్ల 3 వ మంత్రములో
ఏతద్వైతత్ = అనగా ఇది అదియే అనగా యీ ఆత్మయే పర
మాత్మ “అయమాత్మా బహ్మ” యని మాట్లాడ్యము 2 వ
బ్రాహ్మణములో చెప్పిన విషయమే దీనివలన బోధితమగుచున్న
దని యెంచవచ్చును. “తత్త్వమసి” నీవు అది అగుచున్నావు,
అన్న భావమే యిచ్చట స్ఫురించుచున్నది.

(7) విజానాతి = తెలిసికొనుచున్నాడు మానవుడా అను
కర్త అధ్యాహార్యము.

తాత్పర్యము:— గూపము, రసము, గంధము, శబ్దము స్పృశ్యము దేనిచేతమాత్రమే నిక్కముగా మానవుడు తేలిసి కొనుచున్నాడో ధృవము మొనలగు కర్మేంద్రియ వ్యాపారము లన్నియు దేనిచేత మాత్రమే నిక్కముగా మానవుడు గ్రహించుచున్నాడో అదియే ఇది నిశ్చయము, అట్లు గ్రహించెడిది ఆత్మగాక మరి ఏది కలదు. ఈ లోకములోని వస్తువులను అది గ్రహించగలదు దానికి గ్రాహ్యము కానిది యేది యీ లోకములో కలదు?

౪ వ మంత్రము శ్లోకము ౪

స్వప్నాంతం జాగరితాంతం
చోభా యేనాను పశ్యతి ।
మహాంతం విభుమాత్మానం
మత్వాధీలో నశోచతి ॥

స్వప్నాంతం = స్వప్నావస్థయందును; చ = మరియు, జాగరితాంతం = జాగరితావస్థయందును, ఉభా = రెంటి యందును, యేన = దేనిచేత; అనుపశ్యతి = చూచుచున్నాడు; తం = అట్టి; మహాంతం = గొప్పదియగు; విభుం = సర్వవ్యాపియగు; ఆత్మానం = ఆత్మను; మత్వా = అనుభవమొనర్చుకొనిన; ధీః = జ్ఞాని; నశోచతి = దుఃఖించుడు.

విశేషార్థము:— (1) స్వప్నాంతం జాగరితాంతం = స్వప్న + అంతం = అనగాచివర, స్వప్నము మొదలిడి అంతముగు

వరకు నేయే విషయములు గ్రాహ్యమగుచున్నవో యవి అన్నియునని యర్థము. అట్లే జాగరితావస్థ మొదలు అస్తము వరకు గ్రాహ్యమగు విషయములు ఉభౌ-ఈ రెంటిలో గ్రాహ్యమగు సమస్త విషయములు అనగా జాగరితావస్థలోనే వైశ్వానర నామకునిచేత దెలియబడుచున్నవో [మఱ్ఱాక్ష్యము] స్వప్నావస్థలో ఏతైజస నామకునిచే తెలియబడుచున్నవో [మఱ్ఱాక్ష్యము ౪] ఈ రెంటియందునుండు తైజస వైశ్వానర నామకులు ఇద్దఱు ఒక్కరేయని యర్థము. ఇచ్చట ప్రాజ్ఞాని స్థితి గాఢనిద్రాస్థితి, తెలుపబడలేదు, అచ్చట లోకవిషయములు గ్రహింపబడవు. జాగ్రత్స్వప్నావస్థలందువలెనే అని అన్వయించవచ్చును. లేదా జాగ్రదవస్థనుండి స్వప్నావస్థను పొందిన పిమ్మట గాఢనిద్రాపొంది తిరిగి జాగ్రదవస్థకు యశ్చాయ కేని లేదా మధ్య మజలీలతోనో చేరవచ్చును. అట్లన్వయించిన యెడల మూడవస్థలలోని సర్వవిషయములను ఆత్మవలననే గ్రహించబడుచున్నవని అర్థము.

(2) అనుపశ్యతి = చూచుచున్నాడు మానవుడు అను కర్త అభ్యాసోక్త్యము. అచు ఉపసర్గము వాడుట వలన బాగుగ గ్రహించుచున్నాడని అర్థము పశ్యతి అను పదమునకు చూచుటయను అర్థమయినను గ్రాహ్యమొనర్చు కొనుట యనియే చెప్పవలెను. సర్వేన్ద్రియ వ్యాపారమిమిడియున్నట్లే యెంచవలెను.

(3) మహాస్తం = 1-2-22 వ మంత్రములో 2 వ పాదమున్న ఇందులో రెండవపాదమున్న ఒకటే. యచ్చట విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— జాగరతావస్థయందును, స్వప్నావస్థయందును ఈ రెండవస్థయందును దో చెడి విషయములకు గ్రహణశక్తి యెవరిచే గలుగుచున్నదో యట్టి యన్నిటికి మించినదై సర్వవ్యాపియై పరిపాలకుడైన ఆత్మను వేద్యమొనర్చుకొనిన జ్ఞాని శోకరహితుడగుచున్నాడు.

౫ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ ౬

యథామం మధ్వదం వేద

ఆత్మానం జీవమన్తికాత్ ।

ఈశానం భూతభవ్యస్య

సతతో విజగుప్సతే; ఏతద్వైతత్ ౫. ౬

యః=ఎవడు, ఇమం=ఈ, మధ్వదం = ఆనన్దభోక్తయను, జీవం = జీవాత్మకు, అన్తికాత్ = సమీపమందుండే, భూతభవ్యస్య = గత, రానున్న కాలమునకు (సృష్టికి) ఈశానం = ప్రభువగు, ఆత్మానం = ఆత్మను, వేద = అనుభవ వేద్యమొనర్చుకొనునో (సః=అట్టివాడు) తతః=అందువలన, పిమ్మట, నవిజగుప్సతే=ఏనగించడు, ఇంకడుఏతద్వైతత్ ఇదియదేనిశ్చయము

విశేషార్థము:— (1) మధ్వదం=మధువు అనగా తేనె అదం అనగా తినువాడు కర్మఫలభోక్తయని జీవాత్మను శ్రీ

శంకరులవారు అన్వయించు చున్నారు. Eater of the honey of existence జీవితమునే తేనెను భుజించువాడు. అనగా జీవించుట తేనెవలె రుచికరమనియు అట్లు జీవించు కోరిక కలవాడనియు అర్థము. మధు అను పదమునకు తియ్యతనము అని యర్థము సోమరసమని యర్థము కాన సంతోషము ఆనందము అని చెప్పవచ్చును. ఆత్మ ఆనందగూఢుడు గాన మధ్యదమనగా ఆనందరూపి లేక ఆనందానుభవముకలవాడు అని చెప్పవచ్చును.

(2) జీవం = అనగా జీవాత్మ అట్లుగాక జీవమును, ప్రాణాదికమును కల్పించువాడని యర్థము చేయుచున్నారు. అట్లును చెప్పవచ్చును. కాని జీవాత్మయని చెప్పటమేలు 1-3-1 లో హృదయగుహలో ప్రవేశించిన యుద్ధరిలో నొకరు జీవాత్మయనియు నొకరు పరమాత్మయనియు నిశ్చయించబడెను. కాన ఇచ్చట జీవమన్త్రికాత్ = జీవాత్మకు సమీపమందున్నట్టి అని చెప్పినయెడల హృదయగుహలో తనయొద్దనే యున్నదానిని తెలిసికొనవలెనని యర్థమగును. కురానులో Nearer than your jreggrelar vain అని చెప్పబడియున్నది. కంఠరక్తనాళముకంటె సమీపమందున్నది.

(3) భూతభవ్యస్య = గతకాలము రానున్న కాలము ఇప్పటి ప్రస్తుతకాలముకూడ చెప్పవచ్చును. అనగా సర్వకాలముచకు అధిపతి. కాలమేగాక, గతసృష్టికి రానున్న సృష్టికికూడ అని యర్థము చెప్పవచ్చును. శ్రీ అరవిందయోగి అట్లే అన్వయించిరి. దీనికి ఈశానం ప్రభువు ఇట్టిప్రభువు ఆత్మానం. ఆత్మయనగా

హృదయగుహలోనున్న జీవాత్మ తనప్రక్కనున్న దానిని ఆత్మగాను లోకేశుడుగాను ఆనందరూపిగాను వేద్యమొనర్చుకొనవలెను. ముణ్డకం ౩-1-2 ఎప్పడీట్లు వేద్యమొనర్చుకొనునో అప్పుడు జుష్టం తృప్తి పొందును. వీతశోకః దుఃఖరహితుడగును. ముణ్డకం ౩-1-౩ “పుణ్యపాపే విధూయ” పుణ్యపాపములనుండి విడివడును. “పరమం సామ్యముపైతి” ఉత్తమ సాయుజ్యమును పొందును. అట్టి ఫలితమంతయు జీవాత్మకు కలుగునని అర్థము.

(4) తతో=పిమ్మట, తెలిసికొనినపిమ్మట యని అర్థము. అందువలన ననికూడ అర్థము కలదు. రెండు చెప్పతగ్గవే.

(5) విజగుప్సతే = ఈమన్తములో “నతతో విజగుప్సతే” అని కలదు. రెండు ఫలితములు నొక్కటే. పదక్రమములో స్వస్థ భేదము కలదు. అచ్చట సర్వభూతముల యందు తనను ఆత్మను, తనలో, ఆత్మలో సర్వభూతములను జూచినవానికి ఆ ఫలితము కలుగునని చెప్పబడెను. “నవిజగుప్సతే” అనగా Notshrinking అని శ్రీ అరవిందయోగి అర్థము చేసిరి. దానికే ఎవరునిందింపరు అని ఇంకొకరు అర్థము చేసిరి. భయపడడని రామకృష్ణమఠమువారు అర్థము చేసిరి. తన ఆత్మను రక్షించుకొన ప్రయత్నము చేయడని శ్రీ శంకరులవారు అర్థముచేసిరి. అసలుపదముకుకల అర్థములు:—
1. నింద, 2. అనిష్టము, 3. అసహ్యము, 4. భీభత్సము, 5. భావమందుండు అసహ్యము అని అర్థములు కలవు. అక్షరశః దాగుకొన యత్నించడు. ఆత్మవిషయమై లోగడ భయముండె

ననియు నిష్పదాభయము తీరినదనియు శ్రీ శంకరులవారు చెప్పిరి. ఇచ్చట ఏవగింపడు అన్నందుకు కారణమేమన లోకములోగల సమస్తమును పరమాత్మగానే తోచును. తానుగానే తలంచును. తనకన్న భిన్నముగా తలంచడు. కాన రాగ ద్వేషములకు తావుండదు. తా నసమర్థుడను భావము నశించును. ఈ యంశమే ముద్ధాకంకి-1-2 లో కలదు. తన సమర్థత పూర్తిగా తెలియును. తాను, పరమాత్మ యొక్క యని గ్రహించుటచేత తాను పరమాత్మగానే ప్రవర్తించును.

తాత్పర్యము:— ఎవడు తన హృదయాంతరాళమునందు తనకు సమీపమందున్న 2 వ వానిని త్రికాలములకు గత రానున్న సృష్టికంతకును అధీశునిగాను ఆంధ్రరూపియగు పరమాత్మగాను వేద్యమొనర్చుకొనునో యంతటనుండి యాజ్ఞానముచేతనే యతడు సర్వసృష్టియెడల పరమాత్మవలె సమభావనతో వర్తిల్లును. ఇదియేయది నిశ్చయము.

౬ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪ 6

యః పూర్వం తపసోజాత

మద్భ్యః పూర్వ మజాయత ।

గుహం ప్రవిశ్య తిష్ఠంతం

యో భూతేభిర్వ్యవశ్యతః పతద్వై తత్ ౪

యః=ఎవడు, పూర్వం=ఆలో, తపసః=తపస్సునుండి, లేక తపస్సుతో; జాతం=పుట్టినో, అద్భ్యః=వీటికి, పూర్వం=

పూర్వమందు, అజాయత = పుట్టెనో, యః = ఎవడు, భూతేభిః = భూతములతో, గుహం = గుహయందు, ప్రవిశ్య = ప్రవేశించి, తిష్ఠంతం = నిలిచియున్నాడు, తం = వానిని, వ్యవశ్యత = మానవుడు చూచుచున్నాడు, ఎతద్వైతత్ = ఇది యదే నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) పూర్వం = ఈపదము రెండు పర్యాయములు వచ్చినది. మొదటవచ్చినపుడు సృష్ట్యాదిలోనని యర్థము. రెండవపర్యాయము వచ్చినపుడు నీటికంటె ముందుగా అని యర్థము.

(2) తపసః = తపస్సువలన లేక తపస్సుతో తపస్సుతో పుట్టినవాడు హిరణ్యగర్భుడు “తపసాచీయతైబ్రహ్మ” ముండకం 1-1-8-1-1-9 “జ్ఞానమయగ్ంతపః” మొట్టమొదట అనత్తునుండి నిరాకార నిర్గుణునినుండి సాకార సద్గుణుడు వెడలెను. అతడు తపోరూపుడు “తపోబ్రహ్మైతి” తైత్తిరీయం ౩వ అధ్యాయం ౪వ అనువాకము తపస్సే బ్రహ్మ యని తెలిసికొనవలెనని తెలుపుచున్నది. పిమ్మట సృష్టియంతయు సతని తపస్సుమూలముననే జరిగెను. కాన నితని ప్రత్యేక లక్షణము తపస్సే.

(3) అదభ్యః = నీరు అచ్చముగా నీరు ఒకటే యని అర్థముకాదు. పంచభూతములని భావము శ్రీ శంకరులవారును అస్థి చెప్పిరి. పురుషనూక్తములో “అదభ్యస్సంభూతః” నీటినుండి పుట్టెను. సృష్టియంతయు నీటినుండి పుట్టెనని భావించబడుచున్నది. బైబిలులో మొట్టమొదట Brooding over

the waters ప్రళయాభిషై వ్యాపించి తపస్సుచేయుచు లేక
యోచించుచు దేవుడు సృష్టించెనని అర్థము కలదు. ఐత
రేయము 1 అ. 1 ఖండం 2 వ మంత్రము అంభోలోకమును
సృజించెనని చెప్పుచున్నది. 3 వ మంత్రములో “సోఽద్యృ
ఏవపురుషం సముద్ధృత్య” నీటినుండి పురుషరూపమును పుట్టించెను, ఇట్లే 2 వ ఖండం 1వ మాత్రములో “అర్ణవైప్రాపతన్”
సముద్రములో పడవేసెను. సృష్ట్యాదియందు జలప్రళయ
మున్నట్లును దానినుండి సృష్టి కలిగినట్లును ఊహించవచ్చును.
ఈ జలమును పదమునకు పంచభూతములు అని అర్థము చేసిన
యెడల పంచభూతములు సూక్ష్మరూపమున ఉండెననియు
దానికి పూర్వము వీని సృష్టికర్తయగు సాకార సగుణబ్రహ్మ
యుండెననియు పిమ్మట వీటిని నుపయోగించి సకల స్థూల
సూక్ష్మసృష్టిచేసెననియు నూహించవచ్చును.

(4) భూతేభిః = భూతములతోగూడ ఈ పదములకు
పంచభూతములని అర్థము చెప్పుచున్నారు. జీవులని మరియొక
విధమున అర్థముచెప్పుచున్నారు. దేహేంద్రియరూపభూతములని
శ్రీ శంకరులవారు అర్థము చెప్పుచున్నారు. అదియే సమంజ
సము. గుహలో ప్రవేశించినవాడు ఇంద్రియాదులమూలమున
లోకమును గ్రహించగలుగుచున్నాడు. లేదా ఇంద్రియాదుల
కట్టి శక్తిని ఒసగుచున్నాడు. ఆ శక్తినతడు ఇవ్వనియెడల
! ప్రాణప్రతిష్ఠలేని విగ్రహములు పూజార్హతలేని శిలలు లోహ
ములుగా నుండునట్లే యీ ఇంద్రియములును నిష్ప్రయోజ

నములగును. ఈ గుహలో ప్రవేశించినవాడే యింద్రియముల కెల్ల పాణిప్రదాత శక్తిప్రదాత అయియున్నాడు.

(౩) తిష్ఠం = ప)వేశించి నిశ్చియున్నాడు. ఈ వల్లిలో “ ఏతన్వైతత్ ” అను పదములతో సంతమయ్యే మంత్రములు అనేకములు కలవు. అన్నియు నొకటేవిషయమును దెలుపుటకుగాక వివిధ ప్రాథమికములు, వివిధ భావములను, తెలుపుటకుద్దేశింపబడినవి. శివ మంత్రములో నచ్చయుగా నిరాకార నిర్గుణ పరబ్రహ్మనుసూర్చి చెప్పబడెను. ౩ వ మంత్రములో నట్టివాడు తనగుహలో సమీపమందున్నాడని తెలుపబడెను. ఈ మంత్రములో నా గుహలో సాకార సగుణబ్రహ్మ కలడని తెలుపబడినది. హృదయములో ప్రవేశించినవానిని సృష్టికి పూర్వమును, సృష్టికి పరమందును ఉన్న నిర్గుణ స్వరూపిగాను, సృష్టి సంబంధయైన సగుణ స్వరూపిగాను తెలిసికొనవలెనని ఎంచుచున్న ఇంకొక యోజనకూడ చేయవచ్చును. వ్యష్టిగా జీవశరీరములో నున్నవాడను సమిష్టిగా విశ్వశరీరములో నున్నవాడను నొక్క రేయని యీ మంత్రము సూచించుచున్నదని తలచవచ్చును. జీవశరీరములో నున్నవాడు నిరాకార నిర్గుణస్వరూపియేయని ౩-4-5 మంత్రములు తెలుపుచుండ నీమంత్రములోని భావము దానినిబట్టియే యనుమానమగుచున్నది. అనగా సూహించ తగియున్నది.

తాత్పర్యము:— ఎవడు మొట్టమొదట తపస్సుతో పుట్టెనో లేదా న్యక్తమయ్యెనో తపస్సే జ్ఞానమే ప్రత్యేక లక్షణముగా కలవాడో యెవడు పంచభూతములకంటె ముందు

వ్యక్తమైనవాడో యెవడు ఇంద్రియాదులకు శక్తి ప్రదాత యగుచు హృదయగుహయందు ప్రవేశించి నిలిచియున్నాడో యట్టివానిని మానవుడు వేద్యమొనర్చుకొనవలెను. ఇది యదియే నిశ్చయము.

2 వ. మన్తము శ్రుతిః ౫7

యాప్రాణేన సంభవతి

అదితిర్దేవ తామయా ।

గుహం ప్రవిశ్యతిష్ఠన్తిం

యాభూతే భిర్వ్యజాయతః ఏతద్వైతత్ ౫

యా = ఎవరు; దేవతామయా = దేవతలకుతల్లి; ప్రాణేన = ప్రాణమువలన, ప్రాణరూపమున; సంభవతి = పుట్టుచున్నది, యా = ఎవరు, భూతేభిః = ఇంద్రియములతోకూడ; వ్యజాయత = సృజింపబడినది, గుహం = హృదయ గుహయందు, ప్రవిశ్య = ప్రవేశించి; (సా = ఆమె) తిష్ఠన్తిం = నిలిచియున్నది, ఏతద్వైతత్ = ఇది యదియే నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) దేవతలతల్లి లేదా దేవతల ఆత్మ, దేవతామయమయినది. సర్వదేవతలు కలది అని అర్థము. దేవతలగా తేజస్సు కలది. దేవత అనగా నట్టిదే యట్టి తేజోమయ మైనదని యర్థము చెప్పవచ్చును. విశ్వమంతయు తేజోమయ

మయినదే, ప్రకృతి శాస్త్రజ్ఞులు యీ యంశమును ధ్రువపరచుచున్నారు.

(2) అదితిః = అనగా తినునది సర్వమును భోగించగలది, సృష్టి సమయమున చేయు పనియది. ప్రళయకాలమున సర్వమును తనలోనికి ఉపసంహరించుకొనగలది, కాన అదితి. ఈ అదితి యను పదమునకు ఋగ్వేదము 1 వ మండలము 89 వ అనువాకము 948వ ఋక్కునందు నిరూపణకలదు. “అదితిర్ద్యౌః అదితిరన్తరిక్షం అదితిర్మాతా సపితా సప్తత్ర. విశ్వేదేవా అదితిః పంచజనాః అదితిః జాతం అదితిః అదిభిజ్జాత్యం” అదితి ఆకాశము అదితి అంతరాశము. అదితి తల్లి అదితి తండ్రి అదితి సంతానము అదితి విశ్వేదేవతలు అదితి బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర, నిషాదులు, అదితి పుట్టినవాడు. అదితి పుట్టబోవువాడు. అదితి ఈ నిరూపణనుబట్టి అదితి అనగా విశ్వసృష్టి అంతయు నాదినుండి ప్రళయాంతమువరకు చేయబడు సృష్టి యంతయు వెనుకటి మంత్రములో హిరణ్యగర్భుని చెప్పియున్నాడు. ఈ మంత్రములో విశ్వమును తెలుపుచున్నాడు. ఈ విశ్వముగోనిదంతయును అదితియే అదితి మయము అదితి కా? ది యొకటియులేదు. ప్రతియొకటి తాను తినుచుండును. తా? తరులకు తిండియగుచుండును. ఈ వర్ణననుబట్టి పిపీలికాది బ్రహ్మపర్యంతము సమస్తమును ఒకే కుటుంబములోనివారు, ఒకే తల్లి తండ్రినుండి ఉద్భవించినవారు కాన సర్వసమాన స్వత్వము కలవారు. ఉనికికి తిండికి ఇంటికి వసతులకు అన్నిటికి సమానమైన హక్కు బాధ్యతలు కలవారు. అందఱు ఏకోదరులు

భిన్నోదరులుకారు భిన్నమగు తల్లులు భిన్నమగు తండ్రులు లేరు. ఈశావాస్యము 1 వ మంత్రములో చెప్పినట్లు వీరికి త్యాగమే భోగమార్గము, ఏవిధమైన లుబ్ధత్వమునకును తావువేదు.

(3) ప్రాణేన = ప్రాణమువలన ప్రాణమనగా హిరణ్యగర్భుడు. హిరణ్యగర్భునివలన విశ్వము సృష్టించబడినది దీనికి ప్రాణస్వరూపము అనికూడ అర్థము చెప్పుచున్నారు. అనగా అదితి అన్నిచోట్ల ప్రాణస్వరూపమున పొడగట్టుచున్నదని అర్థము అది స్వదృష్టి కలవారికి గోచరమగు విషయము సామాన్యదృష్టి మాత్రమే కలవారికి అట్లు కనపడుటలేదు. ప్రాణరహితమగు జడపదార్థమున్నట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈ మత్స్రమునుబట్టి జడమందుకూడ ప్రాణమున్నదని నిర్ణయించవచ్చును. అదితికి నివ్వబడిన నిర్వచనమునుబట్టి ప్రాణమయము కాని వస్తువేలేదు. ఒకదానితో నొకటి పోల్చినపుడు లొకటి వ్యవహారములనుబట్టి కొన్నిటిలో ప్రాణమున్నదనియు కొన్నిటిలో లేదనియు తెలిపెనమేకాని నిజమునకు ప్రాణహీనమైన పదార్థమే లేదు. సృష్టమగుటలోమాత్రము భేదముకలదు.

(4) భూతేభిః = 6 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడవలెను.

(5) సంధవతి, వ్యజాయత, రెంటికిని ఒకటే యర్థము. పూర్తిగా బ్రకటితమగుచున్నది. లేదా నిశ్శేషముగా పుట్టినది. ఈ మంత్రములో నిట్టిదానిని తెలిసికొన్నవాడు అనుపదములు. లుప్తమైనవి. ఉన్నట్లు ఏనుకొన వచ్చును. తన

హృదయగుహలో విశ్వమంతయు నిమిడియున్నదని తెలిసికొనవలెను.

తాత్పర్యము:— తేజస్సుకు నిలయమును, తేజోవస్తులగు దేవతలకు మాతృస్థానమును అయిన అదితి హిరణ్యగర్భునివలన ఉద్భవించినది. ప్రాణస్వరూపమున నెగడుచున్నది. ఇద్రియములకు శక్తిప్రదాత అయి వెలయుచున్నది. ఇట్టి అదితి విశ్వస్వరూపిణి విశ్వసృష్టి హృదయగుహలో ప్రవేశించి నిలచియున్నది. దానిని ఆత్మగా తెలిసికొనవలెను. ఇది యదియే నిశ్చయము.

౮ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪౮

అరణ్యోర్ని హితో జాతవేదా

గర్భఇవసుభృతో గర్భిణీభిః ।

దివెదివఃఉద్యో జాగృవద్భిః

ర్తవిష్మద్భిఃకృతుష్యే భిరగ్నిః । ఏతద్వైత్ తత్ ॥

గర్భిణీభిః=గర్భవతులగు స్త్రీలచేత; సుభృత=చక్కగా భరించబడిన; గర్భః=గర్భము; ఇవ=వలె; అరణ్యోః=అరణ్యులను రెండు కర్రలయందు; నిహితః=ఉన్నట్టి; జాతవేదాః=జాతవేదుడను పేరుగల; అగ్నిః=అగ్ని; హవిష్మద్భిః=యజ్ఞకర్తలును; జాగృవద్భిః=ప్రజాభాధమును పొందినవారును అగు; మనుష్యేభిః=మనుజులచేత; దివెదివె=

ప్రతిదినము; ఈడ్యః=కొనియాడబడుచున్నాడు, దానిని తెలిసి
కొన నగును; ఏతద్వైతత్ = అదియిదియే నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) అరణ్యోర్నిహితః = అరణులు
కర్రలురెండు ఒకదానికి ఉత్తరారణియనియు, రెండవదానికి
అధరారణి యనియు పేర్లు. ఈ రెండు కర్రలను ఒకదానిమీద
నొకటిపెట్టి మధించినయెడల యందులోనుండి యగ్ని పుట్టును,
యజ్ఞమునకు నిట్లు పుట్టించిన అగ్నియే యుత్తమము. ఈ
రెండుకర్రలలోను అగ్ని గర్భితమై Potential రూపమున
ఇమిడియున్నది. రెంటిని మధించుటచేత నయ్యది ప్రకటితము
Kinetic అగుచున్నది. రెంటిలోనున్న యగ్ని ఆ కర్రలకు
అపాయము కలిగించకుండ నితరుల కపాయముచేయకుండ
ప్రకృతివలననే సురక్షితమై యున్నది. ఈ రెండుకర్రలవలెనే
తల్లి తండ్రిలో సత్తానము గర్భితమై యున్నది. తైత్తిరీ
యము 1 అ. 31 వ అనువాకములో “మాతాపూర్వరూపం
పితోత్తరరూపం ప్రజానన్ధిః” అని చెప్పబడియున్నది. తల్లి
మొదటిరూపమనియు, తండ్రి రెండవ రూపమనియు వీరి కల
యిక సత్తానమనియు అర్థము. మాతృగర్భమునందు ఉన్న
శిశువును ఎట్లు కాపాడుదురో, యజ్ఞే యరణులయందుండు
అగ్నిని ప్రకృతియే కాపాడుచున్నది.

(2) జాతవేదాః = జాతవేదుడను పేరుగలవాడు. పుట్టి
నప్పటినుండి జ్ఞానముకలవాడు. సహజజ్ఞానియని అర్థము.
సర్వజ్ఞుడనియు అర్థముకలదు. అతడు పుట్టుటచేత నితరులకు
జ్ఞానము కలుగుచున్నదనికూడ అర్థము అగ్ని తేజోరూపుడు

గనుక అగ్ని ప్రజ్వరిల్లుచుండగా దృష్టి సఫలమగుచున్నది. అగ్ని ఉష్ణస్వరూపుడు ఆహారముగా తీసికొను వదార్థములను వైశ్వానరరూపమున జీర్ణింపజేసి మానసికశక్తులను వృద్ధి పరచుచున్నాడు. తద్వారా జ్ఞానమభివృద్ధియగుచున్నది. అగ్ని యని ప్రత్యేక దేవతగా పేరున్నను అగ్ని పరమాత్మయేనని 1730 వ ఋక్కు తెలుపుచున్నది. ఋగ్వేదము 1 వ మండలము.

(3) ఈడ్యః = పూజనీయుడు జీవకోటికంతకును పూజ నీయుడు మనుజులకుమరింతపూజనీయుడు శీతావ్రదేశమందున్న వారికిని చీకటి రాత్రులయందున్నవారికిని అత్యంత పూజ నీయుడు. యజ్ఞయాగాది క్రతువులు చేయువారికి అత్యుత్కృష్టముగా పూజనీయుడు. దేవతలకు హవ్యములనందిచ్చువాడు దేనూపీయుడు.

(4) జాగ్రవద్భిః హవిష్మద్భిః ఈ రెండు పదములు మనుష్యేభిః అనుదానికి విశేషణములు జాగ్రవద్భిః అనగా జాగరణ శీలురు హవిష్మద్భిః హవిస్సు సర్పించు యజ్ఞకర్తలగు మనుజులని చెప్పవచ్చును. అట్లుగాక రెండు విశేషణములు రెండు తెగలను తెలుపునని చెప్పవచ్చును. హవిష్మద్భిః సామాన్యులగు యజ్ఞకర్తలు అనగా కర్మకాండపరులు జాగ్రవద్భిః కర్మకాణ్ఠనుంచి మేల్కొనినవారు జ్ఞానకాండపరులు త్రిణాచికేత మొనర్చినవారు అని చెప్పవచ్చును, ఇట్లు చెప్పిన యెడల ఇరు తెగలవారును అగ్నిని దినదినము (ప్రతిదినము) పూజించుచున్నారు. ఒకసారి సామాన్య హవ్యవాహనునిగాను రెండవ

వారు పరమాత్మ స్వరూపునిగాను పూజించుచున్నారు. శ్రీ శంకరులవాగును యోగులు యజ్ఞకారులు అని యిద్దఱిని ఉదహరించి యున్నారు. అదియే సమంజసము. ఈ మంత్రము విశ్వసృష్టిలో ప్రకటితమయిన అగ్నిని స్థూలసూక్ష్మ దృష్టులతో భావించి పరతత్వమును గ్రహించువిధానమును తెలుపుచున్నది.

తాత్పర్యము:— గర్భవతియగు స్త్రీ తన గర్భమును చక్కగా కాపాడుకొనుచుండును. అట్లే అరణ్యంలోనుండు అగ్నియు సురక్షితమై యున్నాడు. అతడు పుట్టుకతోడనే స్వయముగా జ్ఞాని. ఇతరులకు దృష్టిప్రదాత, ఆహార జీర్ణకారి. జ్ఞానప్రదాత యజ్ఞకర్తలుగా మానవులచేతను కర్మకాండ నుండి మేల్కొనిన నచికేతాన్ని పరులచేతను జ్ఞానముచేతను ప్రతిదినము పూజనీయుడయి వెలుగుచున్నాడు. విశ్వములో అగ్నియనుపేర ప్రత్యేక దేవతగా బరగుచున్నను తత్వరీత్యా పరమాత్మయే ఇట్లని యెల్లరు తెలుసుకొనవలెను. ఇది యదియే నిశ్చయమే.

౯ వ మంత్రము శ్లోకము ౫ 9

యతశ్చోదేతి సూర్యః

అస్తం యత్రోచ గచ్ఛతి ।

తం దేవాస్సర్వే అర్పితా

స్తదునాత్యేతి కశ్చన । ఏతదైత్యతత్ ॥

యతః = ఎక్కడనుండి! సూర్యః = సూర్యుడు, ఉదేతి = ఉదయించుచున్నాడు, చ = మరియు, యత్ర = యెచ్చట,

అస్తంగచ్ఛతి = అస్తమించుచున్నాడు, చ = మరియు, సర్వే =
సకలమయిన లేక అందఱు దేవాః = దేవతలు, తం = వానిలో,
అర్పితాః = ప్రతిష్ఠితమై యున్నారు, తత్ = దానిని, కశ్చన =
ఎవరును, ఉ = నిక్కముగా, నాత్యేతి = అనికొమించజాలరు,
ఏతద్వైతత్ = అది యిదియే నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) ఉదేతి - అస్తంగచ్ఛతి = ప్రతి
దినము జరిగెడి ఉదయాస్తమయములను యెంచనక్కర లేదు.
సూర్యుడు మొట్టమొదట ఎటునుండి పుట్టుచున్నాడో చివరకు
ఎందులో చేరుచున్నాడో అదియే ముఖ్యము. అట్టి స్థానము పర
మాత్మయే ప్రతిదినముజరిగెడి ఉదయాస్తమయములని యెంచే
ఎడలసూర్యునిలోనిలచియుండు అధిష్ఠాన దేవతని చెప్పవచ్చును.
లేదా సూర్యునిలోనుండు పరమాత్మయని చెప్పవచ్చును. ఆ
అధిష్ఠాన దేవత లేక ఆ పరమాత్మ ఆత్మజ్ఞానవర్తియై సూర్యుడు
ఉదయించుచున్నాడు. లేక అస్తమించుచున్నాడు అని చెప్ప
వచ్చును. తైత్తిరీయము 2 వ అధ్యాయము 8 అనువాకము
చూడనగును. అందులోనే “భీషోదేతి సూర్యః అని చెప్పబడి
నది. ఆ పరమాత్మయొక్క ఆజ్ఞచే లేక భయముచే సూర్యుడు
ఉదయించుచున్నాడు. అనగా పరమాత్మచేసిన ఏర్పాటు ప్రకా
రము సూర్యాస్తమయములు ప్రతిదినము జరుగుచున్నవని
యెంచవలెను. అట్లు యెంచిన యెడల యీ మంత్రము రెండు
విషయములను తెలుపుచున్నదని భావించవలెను. స్థూలరూప
మున నున్న సూర్యుడు తత్వరీత్యా పరమాత్మయే యనియు

ప్రకృతిలో నంత స్థిరమగు సృష్టి శాసనముకూడ పరమాత్మయే యనియు భావించవలెను.

(2) దేవాః = దేవతలు ప్రకృతిలోనున్న పంచభూతము లలో లేక ప్రత్యేక దేవతలుగా యెంచబడు వ్యక్తులలో నందఱును కలసి సుమాత్మయందే బ్రతిష్ఠితములు యున్నారు. ఈ దేవతలు 3, 11, 31, 31 కోట్లు 31 కోట్లు యెంతమందైయైనను పరమాత్మయందే నిలిచియున్నారు.

(3) నాశ్చేతి = అతిక్రమించజాలరు, అనగా దాటిపో జాలరు. ఆత్మనుండి వచ్చినారు గనుక ఆత్మనుమించి పోలేరు. ఇదే భావము ఈశావాస్యము తెలుపుచున్నది. అచ్చట 31 వ మంత్రము చూడవలెను. “తత్ ధావతోన్యానశ్చేతి త్థిత్ ” ఒకచోట నిలిచియుండియు పరుగెత్తెడి యితరుల నందఱిని ఆత్మ అతిక్రమించును. దీనిని నింకొక కారణముకూడ కలదు. ఈశావాస్యము 1, 31 మంత్రములలో దెలిపినట్లు ఈ సృష్టియంతయు నాత్మలోనే చేయబడినది. ఆత్మచేతనే యూహింపబడియున్నది. కాన ఈ ఆత్మనుదాటి నైదొలగి పోజాలదు. ఆత్మలేనిచోటు లేదు. గ్రీసుదేశపు తత్వవేత్త సోక్రటీస్ “మృత్యువు లేని చోటు చూపుడు అచ్చటికి పరుగెత్తుకొనిపోయి దాగెదను” అని కారాగృహమునుండి తప్పించుకొనిపోవుని సలహా దార్లకు తెలిపెను. మృత్యువు లేనిచోటు దొరికిన దొరుకును. ఆత్మలేనిచోటు దొరికదు. మృత్యువు లేనిచోటకూడ ఆత్మయే కలదు.

తాత్పర్యము:— ఎచ్చటనుండి సూర్యుడు దయించుచున్నాడో యెచ్చట సూర్యుడస్తమించుచున్నాడో అనగా సూర్యుని ఆన్యస్తములు జరుగుచున్నవో ఎవని శాసనము ప్రకారము ప్రవేశించు సూర్యోదయ సూర్యాస్తమయములు కనబడుచున్నవో ఎవనియందు సర్వదేవతలు బంధించబడి నిలిచియున్నారో ఆ యాత్మను నిజముగా నెవ్వరును అశ్రీకమింపజాలరు. సూర్యాస్తమయములు స్థూలరూపమున ప్రత్యేకదేవతలుగా కనబడినను తత్పరీత్యా ఆత్మయే సనియు నీ విశ్వముయొక్కయు నీ దేవతలయొక్కయు కార్యసరణియే శాసనము ననుసరించి జరుగుచున్నదో యదియు నాత్మయే సనియు తెలిసికొనవలెను. ఇది యద్యయ నిశ్చయము.

౧౧ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪ 10

యదేవేహ తదముత్రీ

యదముత్ర తద్వహ ।

మృత్యోస్స మృత్యుమాప్నోతి

యఇహనానేవ వశ్యతి ౪

యత్ = ఏది, ఇహ = ఇక్కడ, ఎవ=మాత్రమే లేక నిక్కముగా, (కలదో) తత్ = అది, అముత్రీ = అచట, (కలదు) యత్ = ఏది, అముత్ర = అచ్చట (కలదో) తత్ = దానిని, అను = అనుసరించియే, ఇహ = ఇచ్చట, (కలదు) యః = ఎవడు, నానా = అనేకములు, ఇవ = వలె

ఇహ = ఇచ్చట, పశ్యతి = చూచుచున్నాడో, సః = వాడు,
మృత్యోః = మృత్యువునుండి, మృత్యుం = మృత్యువును,
(మరణమును) ఆస్నోతి = పొందుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) ఇహ అముత్ర = ఇహ అ న గా
ఇచ్చట ఈ దేహమందు, ఈ లోకమందు మూడును చెప్ప
వచ్చును. అముత్ర = అక్కడ ఆ శరీరములో ఆ స్థలములో
ఆ లోకములో ఆ జన్మలో అని యర్థము. ఈ శరీరమనగా
మానవ శరీరము లేక భూతశరీరము ఆ శరీరమనగా విశ్వశరీ
రము ఆంధ్రములో Microcosm macrocosm అట్లే
పిండాండము బ్రహ్మాండము అని చెప్పనొప్పును. ఈ లోక
మనగా ఇచ్చటనున్న లోకము అ న గా సృష్టింపబడిన
భూతకోటిగల లోకము ఆలోకమనగా సృష్టికర్తగల లోకము
ఇచ్చట అచ్చట అనునట్లు ఈ భూతమునందు లేక కర్త
యందు ఆ భూతమునందు అనగా పరునియందు ఈరెంటిలో
నుండు తత్త్వము ఒక్కచేయని అర్థము. నాయందు నీయందు
ఒరునియందు ఉండునది ఒక్కచే వ్యష్టిశరీరమందు సమిష్టి
శరీరమందు ఉండునది ఒక్కచే. ఈ సృష్టిలో సృష్టిక
పూర్వము పరములోనుండునది ఒక్కచే. నామ రూపము
లలో రకమువారీలో జాతిలో భాషలో దేశములో ఎంత
భేదము కన్పట్టుచున్నను ప్రాణికోటి యన్నిటిలోనుండు తత్త్వ
మొక్కచే ప్రాణికోటియే అననేల వస్తు జీవజాలములోనుండు
తత్త్వ మొక్కటియే.

(2) అను=అనగా అనుసరించి ఇచ్చట ఉండునది. అచ్చట ఉండునది ఒక్కటే కాని అచ్చట ఉండుదానిని అనుసరించి యిచ్చట నున్నది యేర్పడినది. అనగా సృష్టికంతకును ఆత్మ మాతృక యనియు సృష్టియంతయు దాని సకలు దాని సనుసరించుచున్నదనియు అర్థము. ఘోటోయను గ్రీకువేదాన్ని ఇచ్చటనున్న ప్రతిదానికి అచ్చట మాతృకలు కలవని చెప్పెను. ముట్లకం 2-2-10 “తమేవభావ్తమనుభాతి సర్వం తస్యభాసా సర్వమిదంవిభాతి” అన్నయు దాని సనుసరించియే ప్రకాశించుచున్నది. ఈ మంత్రమే శ్వేతాశ్వతరము 6-14 లో కలదు. గీత 15 అ. 6 వ శ్లోకము కూడ చూడనగును.

(3) నానా=వివిధము, భిన్నత్వము వివిధ ప్రదేశములు వివిధమాంగాములు అనికూడ సర్థము కలదు. నానా ఇవ భిన్నత్వమువలె లేక నిశ్చయమైన భిన్నత్వముగా ననవచ్చును.

(4) మృత్యుమాప్నోతి=మృత్యువును పొందుచున్నాడు అనగా జనన మరణ దుఃఖమును పొందుచున్నాడు. అనగా భిన్నత్వమే అవిద్య యనియు అవిద్యయే మృత్యు కారణమనియు ఈ మంత్రము స్పష్టపరచుచున్నది.

తాత్పర్యము:— ఏది ఇచ్చట ఈ జీవదేహములో నీ లోకములో నిక్కముగా కలదో యదియే యచ్చట ఆ విశ్వదేహములో నా బ్రహ్మలోకములో కలదు. ఇచ్చట ఒక జీవదేహములో నేదికలదో యదియే యితర జీవదేహములలోను కలదు. వస్తు జీవభేదముకూడ లేదు. అన్నిటిలోనున్న తత్వమొక్కటియే. అచ్చట ఆ విశ్వదేహములో ఆ లోకములో

ఏదికలదో దాని ననుసరించియే యిచ్చట ఇది యీ దేహములోనిది కలను. ఎవడు ఈ యన్నిటిలో నానాత్వము భిన్నత్వము భిన్న స్థితిగతులు భిన్న మాన్యములు సేవ్యముగా నున్నవనిగాని యున్నట్లు తోచుచున్నదనిగాని భావించునో వాడు అజ్ఞానియై జగ్గ జరామరణ దుఃఖములపాలై బాధ నొందుచున్నాడు. ఈ మంత్రముయొక్క ఆంత్యము సేమన తనకు విశ్వమునకు బ్రహ్మకు తత్వరీత్యా యేవిధమైన భిన్నత్వము లేదని తెలిసికొనవలెను.

౧౧ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪ 11

మనసైవేవ మా ప్రవ్యం

నేహ నానా స్తి కించన ।

మృత్యోస్సమృత్యం గచ్ఛతి

య ఇహ నా నేవ పశ్యతి ॥

ఇదం = ఇయ్యది; మనసా = జ్ఞానముచేత; ఏవ = మాత్రమే, ఆ ప్రవ్యం = పొందతగినది; ఇహ = ఇచ్చట; కించన = కొంచమైనను, నానా = భిన్నత్వము, నా స్తి = లేదు. యః = ఎవడు, నానా = అనేకము, ఇహ = వలె. ఇహ = ఇచ్చట, పశ్యతి. చూచుచున్నాడో, సః = వాడు; మృత్యోః = మృత్యువునుండి, మృత్యుం = మృత్యువునకు, గచ్ఛతి = పోవుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) మనసా = సామాన్య మనస్సుచేత నని యర్థము చెప్పటకు వీలుకాదు. మనస్సు బ్రహ్మను చూడ

లేదు. ఏకత్వమును చూడలేదు. కేనోపనిషత్తు 1 ఖండం ౩-5 మంత్రములు యీ విషయమును స్పష్టము చేయుచున్నవి. తైత్తిరీయము 2 అధ్యాయము 4 వ అనువాకము “అపాక్రిష్వ మనసాసహ” మనస్సు ఆత్మను పొందలేదు. ముట్టకం ౩-1-8 మంత్రము. కంటివలన, వాక్కువలన, ఇతరానయవములవలన, ఆత్మను పొందలేమని చెప్పుచున్నది. ఇచ్చట 1-1-౩ లో “మనః ప్రగ్రమేవచ” మనస్సు కల్గెము లేక పగ్గమనియె చెప్పబడినది. కాన దాని మూలమున తత్వము గ్రహింపబడనేరదు. ముట్టకము ౩-1-8 “జ్ఞానప్రసాదేన తం పశ్యతే” జ్ఞానప్రసాదము వలన దానిని జూచుచున్నాడు. అట్లే “ఏషోఽగురాత్మా చేత సావేదితవ్యో” అని ముట్టకము ౩-1-9 చెప్పుచున్నది. కాన మనస్సును పదమునకు జ్ఞానమనియే చెప్పవలెను.

(2) ఇదం = అనగా 10 వ మంత్రము 1 వ పాదములో చెప్పబడిన తత్వము, అభిన్నత్వము, అనగా అద్వైత భావన.

(3) ఇహ = అనగా ఇచ్చట దీనికి బ్రహ్మలో అని శ్రీ శంకరులవారు అన్వయించుచున్నారు. బ్రహ్మతత్వములో స్వగత పరగత భేదము లేదని యందరంగీకరించినదే. ఇహ అనగా ఇచ్చట ఈ లోకములోనే నిజముగా భిన్నత్వములేదు. దేవుడు ప్రకృతి అనిగాని వస్తుజీవమనిగాని వానిలో రకములవారీగాని యేమాత్రము భేదములేదని చెప్పుట భావ్యము. సృష్టియనునది కూడ బ్రహ్మకరమే భిన్నముకాదని చెప్పినను చెప్పవచ్చును.

(4) మృత్యుం = రెండవపాదములోని శబ్దముల విశేషార్థము నకు 10 వ మంత్రములో విశేషార్థము చూడవలెను.

(5) గచ్ఛతి = పోవుచున్నాడు. 10 వ మంత్రములో “ఆపోతి” అని కలదు ఫలిత మొక్కటియే.

తాత్పర్యము:— 10 వ మంత్రములో చెప్పబడిన అభిన్న త్వము జ్ఞానముచేతనే పొందితగియున్నది. ఇచ్చట ఈ సృష్టిలో నస్తువులు, జీవములునుధ్య న్యక్తులమధ్య బ్రహ్మసృష్టిమధ్య ఏ కొంచెమును ఏ విధమునను భిన్నములేను. ఎవడు యీ యన్నిటిలో నానాత్వము భిన్నత్వము భిన్న స్థితిగతులు భిన్నమాగములు నిశ్చయముగానున్నవనిగాని యున్నట్లు తోచుచున్నదనిగాని భావించునో వాడు అజ్ఞాయై జన్మ జరామరణ దుఃఖముల పాలై భాధనొందుచున్నాడు. ఈ మంత్రముయొక్క యాస్త్యర్య మేమన తనకు, విశ్వమునకు, బ్రహ్మకు, తత్వరీత్యా యేవిధమయిన భిన్నత్వము లేదని తెలిసికొనవలెను.

సూచన:— ఈ 10-11 మంత్రములు 12-13 మంత్రముల విష్ణుటగాని వల్లి యంతమునగాని యుండవలెనని తోచుచున్నది. “ఏతద్వైతత్” అను వాక్యముతో 12-13 మంత్రములు అంతమగుచున్నవి 14-15 మంత్రములలో గూడ కొన్ని భిన్నత్వ ఏకత్వ సూచనలు గలవు. కాన 10-11 మంత్రములు చివర యుండుటయే మేలని తోచును.

౧౨ వ మంత్రము శ్రుతిః య 12

అజ్ఞానమాత్రః పురుషః

మధ్య ఆత్మని తిష్ఠతి ।

ఈశానో భూతభవ్యస్య

న తతో విజగుప్స తె య ఏతద్వైతత్ య

అఙ్గుష్ఠమాత్రః = బొట్టనప్రవేలంత పరిమాణము కలవాడు; పురుషః = పురుషుడు, ఆత్మనిమగ్నః = హృదయమధ్యమందు, తీర్థతీర్థః = నివసించి యున్నాడు; భూతభవ్యస్య = భూతభవిష్యత్తులకు, ఈశానః = ప్రభువు, తతః = చింత, కాబట్టి; సవిజగుష్పతే = వనగించుడు, ఏతద్వైత్తత్ = ఇదియదియో నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) అఙ్గుష్ఠమాత్రః = అఙ్గుష్ఠమనగా బొట్టనప్రవేలు చేతి బొట్టనప్రవేలు హృదయమందును ప్రదేశము బొట్టనప్రవేలంతమాత్రమే యనియు సంఘటో నాత్మ యున్నది గనుక అంతస్థునియు ఆక్రమించు పరిమాణము కలదనియు చెప్పెదను, కాని అది సంపూర్ణ నిర్వచనముకాదు. ఏమన “అఙ్గోరణీయాన్ మహతోమహీయాన్” అని 1-2 20 వ మంత్రములో చెప్పబడియున్నది. అగువుకంటే చిన్నది, మహత్తుకంటె పెద్దది. అందుచేత నాత్మకు పరిమాణము చెప్పటకువీలు లేదు. సర్వవ్యాపియైన దానికి పొడవు వెడల్పు లోతు ఉండ నేరదు. కాన ఈ అఙ్గుష్ఠ పరిమాణము ఆత్మకుగాక హృదయమునకే వర్తిండును. దీనినే ఔపచారికమందురు. “అఙ్గుష్ఠమాత్రః పురుషః అంగుష్ఠంచ సమాశ్రితః” అని మహానారాయణము 71 వ అనువాకము తెలుపుచున్నది. అఙ్గుష్ఠమాత్రుఁడైన ఆపాదతః మస్తకమువ్యాపించియున్నాడని పైమంత్రము యొక్క అర్థము అట్లే “సంతాపయతి స్వందేహ మాపాదతల మస్తకః” అని మహానారాయణము 13 వ అనువాకములో కూడ కలదు. దీనినిబట్టి భావమేమన:— ఎంత పరిమాణముగల

వస్తువునుగూర్చి ప్రసంగించుచున్నారో దాని హృదయ పరిమాణము ఆత్మ పరిమాణముగా జెప్పట ఆచారము అని అర్థము.

(2) పురుషః=పూర్ణుడు, పురుషుడు సచ్చిదానందరూపి.

(3) *మధ్యే ఆత్మని=శరీరమధ్యయందు అని యర్థము చెప్పుచున్నారు. శరీరమధ్యయందు హృదయమున్నదని యొకభావము అందుచే నాత్మసూక్ష్మ నచ్చటనే యున్నదని చెప్పుచున్నారు. కాని హృదయమనుచది శారీరక శాస్త్రములో చెప్పు గుండె కాయకాదు. మెదడులోనుండెడి భాగమును దానికి సంబంధము కల భాగమును అని గ్రహించవలెను ఐతరేయములో “సప్త తమేవ సీమాసం విద్యాయైతయాద్వారాప్రాపద్యత ” అతడు శిరస్సుయొక్క మధ్యభాగమును చీల్చి యాద్వారముచే నందులో ప్రవేశించెను. కాన హృదయము శిరస్సులో నేకలదు. ఐతరేయము 1 వ అధ్యాయము 3 వ ఖండము 12 మంత్రము ఐతరేయము 3 అధ్యాయము 1 వ ఖండము 2 వ మంత్రము “యదేతద్ధృదయంమనశ్చైతత్ ” ఏది ఈ హృదయము

* అరవిందయోగి In the centre of our self అని అన్వయించి. self అనుపదమునకు సామాన్యార్థము ఆత్మ మన ఆత్మమధ్య పరిమాత్రముండట అనునది సమంజసముగా కన్పట్టదు. self అనగా శరీరమే అయినయెడల శరీర మధ్యమందుకంటే హృదయ మధ్యమందె యుండుచెప్పుట భావ్యము. మహానారాయణము 13 వ అనువాకములో నాభికి 12 అంగుళములపైన హృదయమున ఆత్మకలదని చెప్పబడెను. నాభికి 12 అంగుళములపైన అనగా శిరస్సులోనే అయియుండవలెను.

మరియు మనస్సును అదియే యాత్మ. గనుక హృదయము మనస్సు ఆత్మయేయని భావము. ప్రశ్నోపనిషత్ శివ ప్రశ్న 6 వ మంత్రములో చెప్పిన వర్ణననుబట్టి చూడ హృదయమనగా శిరస్సునున్నదనియే యనియు అచ్చటనుండు వేల కొలది శౌఖిన్నము సరములేయనియు రక్తనాళములు కావనియు వ్యాసమనగా నాంధ్రేయములో Nervous system సరముల కూటమి అనియే స్పష్టమగుచున్నది. కాన దేహ మధ్యమంగుగాక శిరోభాగమందుండు హృదయమధ్యమందు అని చెప్పవలెను.

(4) భూతభవ్యస్వ = ఈ వల్లి 5 వ మంత్రములోని రెండవపాదమును ఈ రెండవ పాదము నొకటియే విశేషార్థ మక్కడ చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— పూర్ణుడు ఆత్మ శిరోఽగ్ర భాగమందుండు హృదయాకాశములో నివసించుచు సజ్గుప్తమాత్మృడని భౌప చారికముగా తెలుపబడుచున్నాడు. అతడు త్రికాలములకును గత రానున్న స్పష్టికంతకును అధీశునిగా ఎవరు ఎప్పుడు వేద్య మొనర్చుకొనునో యంతటనుండి నూజ్ఞానముచేతనే యతడు స్వస్మృప్తియెడల పరమాత్మవలె సమభావముతో వర్తిం చును. ఇది యదియే నిశ్చయము.

౧3 వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 13

అజ్గుప్తమాత్రః పురుషో

జ్యోతిరివాధూమకః ।

ఈశానో భూతభవ్యస్య
సవవాద్యసఉశ్వః; ఏతద్వైతత్ య

అఙ్గుష్ఠమాత్రః=అఙ్గుష్ఠమాత్ర పరిమాణముగల; పురుషః=పురుషుడు; అధూమకః = పొగ లేని; జ్యోతిః=జ్యోతి; వెలుగు ఇవ = వలెనే; (అస్తి = ఉన్నాడు) భూతభవ్యస్య = భూత భవిష్యత్తులకు; ఈశానః = ప్రభువు; సః=అతడు; ఏవ = మాత్రమే; అద్య=నేడు; అస్తి = ఉన్నాడు; సః = అతడు; ఉ = నిక్కముగా; శ్వః=రేవు; (ఉండువాడు) ఏతద్వైతత్ = ఇదియదియే నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) అఙ్గుష్ఠ మాత్రః పురుషః = 12 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థములో చూడవలెను.

(2) జ్యోతిః = ఆత్మ వెలుగు. వెలుగు రూపముననే అఖండమైన వెలుగురూపముననే యోగులకు ధ్యానసమాధులలో సాక్షాత్కరించును. కేనోపనిషత్తు 4 వ ఖండము 4 వ మంత్రము “ విద్యుతో వ్యద్యుతదా శి ” అని చెప్పబడినది. మెరుపుతీగయొక్క మెరుపువలె ఆత్మ గోచరించును. మహా నారాయణము 13 వ అనువాకము “ నారాయణ పరోక్షోజ్యోతిః ” అనగా శ్రేష్ఠమైన జ్యోతియనియు “ జ్వాఃమాలాకులంభాతి ” ప్రకాశ పరంపరలతో వెలుగుచున్నదనియు “ విశ్వార్చిః విశ్వతోముఖః ” మహాగ్నివలె నున్నదనియు “ విద్యుల్లభేవ భాస్వరా ” మెరుపుతీగవలె ప్రకాశించుచున్నదనియు చెప్పబడెను. శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంసలవారికిని యట్లే దర్శన

మయ్యెను. కై) స్వ వ మతతత్వవేత్తకు Unappraaacpable light సమీపించ వీలుగాని తేజస్సుగా కనపడెను. పురుష సూక్తములో ఆత్మ ఆదిత్యవస్తుడని తెలుపబడెను. ఇచ్చట ఈ జ్యోతికి నొకవిశేషము కలదు. అహూమకః = పొగలేని వాడు. పొగ చీఃటిని నీడను కళంకమును అజ్ఞానమును సూచించును. ఇవేవియులేని ప్రకాశమానమగు వెలుగు అని అర్థము.

(3) ఈశానో హతభవ్యస్య = 5 వ మంత్రములోని విశేషార్థము చూడవలెను.

(4) అద్యశ్వః = నేడు రేపు. అరవిందయోగి ఈ వాక్యము నిట్లున్వయించుచున్నాడు He is to day and He is tomorrow అతడు నేడు ఉన్నాడు. అతడు రేపు కలడు ఆత్మైవ = ఈ ఆత్మ మాత్రమే నేడున్నది రేపుండును. కాన ఈ శరీరములో తక్కిన దంతయు నేడున్నది రేపుండేదికాదని అనగా పరివర్తనము నొందుచుండునని స్పష్టము బౌద్ధవాదన ప్రకారము కర్మఫలితము లేక వాసనా సముదాయము మాత్రము ఎల్లప్పుడు మారుచుండును. అదియే కలదు ఆత్మ లేదు, అను వాదమును ఈ వాక్యము ఖండించుచున్నది. కర్మ ఫలితములు కర్మ వాసనలు ఎల్లప్పుడు మారుచుండుట నిశ్చయమే. దాని కాధారముగా మారనది ఒకటి యుండవలెను. అట్టిది కలదని ఇందువలన స్పష్టము. 1, 1, 20 లో కలదందురు కొందఱు. లేదందులు కొందరు అని నచికేతస్సు తెలిపినదానికి ఈ వాక్యములో జవాబు కలదు. కలడనుమాటయే నిశ్చయము

రేపు అనుటచేత వేరొక్కరోజు మాత్రమే అనికాదు. భవిష్యత్తంతకును అని అర్థము నేడు రేపు అనుటచేత నిన్న లేడని అర్థముకాదు. భూతభవిష్యత్తు అను పదములో భూత కాలము భూతస్మృతి కూడ సూచింప బడినది. ఈశానః అనుట చేత నిన్న నేడు రేపు మూటికికూడ ఆయన ప్రభువని యర్థము.

తాత్పర్యము:— హృదయాకాశమందున్న ఆత్మ మాః డిని బేపచారికముగా తెలుపబడు పూర్ణమైన పురుషుడును ప్రఖ్యాతితోనుండు ఈ యాత్మ యేమాత్రము పొగ లేనట్టి సర్వకాలము సర్వావస్థలలో నఖండముగా దేదీప్యమానముగా వెలుగుచుండును. భూతకాలమునకు భవిష్యత్కాలమునకు భూతస్మృతికి భవిష్యత్స్మృతికి అది ప్రభువు. అదియే నేడున్నది. రేపుండునది. నిశ్చయము. ఎన్నడు ఏమాత్రము పరివర్తనము నొందదు. అధ్రువమగు శరీరముల మధ్య సుధ్రువమై యున్నదానిని తెలిసికొన వలెను. ఇది యదియే నిశ్చయము. 12, 13 మంత్రములలో హృదయమగు దున్న ఆత్మకు బయట ప్రపంచమునకు స్పృష్టికిగల సంబంధము తెలుపబడినది. 12 వ మంత్రములో నొకచోట దానికి స్థానమును 13 వ మంత్రములో దాని స్వరూపమును తెలుపబడినది.

౧౪ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 14

యథోదకం దుగ్ధైశ్చ

పర్వతేషు విధావతి ।

ఏవంధర్మాన్ పృథక్పశ్యం

స్తానేవాను విధావతి ॥

యథా = ఏప్రకారము; దుర్గై = పర్వత శిఖరముమీద;
 వృష్టం = కురిసెడి; ఉదకం = నీరు; (వాస) వాసనీరు పర్వ
 తేషు = కొండలభాగములందు; విధావతి = వివిధములుగాపరు
 గిడును, ఏవం = అట్లే; ధర్మా = ధర్మములను, పృథక్ =
 భిన్నముగా, పశ్యత్ = చూచు, (సః = వాడు) తాత్ =
 వానిని; ఏవ = మాత్రమే; అనువిధావతి = అనుసరించి పరు
 గెత్తును,

విశేషార్థము:— (1) దుర్గై = ఎక్కుటకు కష్టమయినది.
 అత్యున్నతమైనశిఖరము అయ్యది ఏకాగ్రముగా తేలయుండును
 ఆ అగ్రముమీదను ఆ శిఖరముమీదను వాస కురియును ఆ వా
 సంతయును నొకే మేఘమునుండి ఒకే ప్రదేశమున వృష్టం
 కురియుచుండును.

(2) పర్వతేషు = పర్వతములయందు ఈ శిఖరము తేలు
 లోపల యెన్నియో యెత్తుపల్లములుగల ప్రదేశములుండును.
 ఎన్నియో లోయలు గండశిలలు నుండును. ఆ పర్వతమునకన్ని
 వైపుల నీరుజారిపడు వాలులుండును. శిఖరముపై పడు నీరు పల్ల
 మునకు వచ్చుటకై వాలు వెంబడి వీలు వెంబడి క్రిందకు నూకుచు
 వచ్చుచుండును. పర్వతముచుట్టు సభోభాగమందు సమప్రదే
 శమున నుండు జనులు ఈ సెలయేళ్లకు పలువిధముల పేర్లుపెట్టి
 యానీటికి నామరూపములనిచ్చి రంగును రూపమును, రుచిని
 వర్ణింపజొత్తురు. అశలు ఒకటే నీరనియు ఒకే ప్రదేశమందుపడిన
 దనియు మరచిపోయెదరు. మరచిపోయి తమలోదాము వివాద
 ములకు దిగెదరు.

(౩) ధర్మాత్ = ధర్మములు అనగా గుణములు లేదా వైత్తిక సాంఘిక మతవిషయక ధర్మములు వివిధ తారకమార్గములు వివిధ మతములు నామరూపభేదములన్నియు అని చెప్పవచ్చును.

(4) విధావతి = ధావ=అనగా పరుగెత్తుట విధావ అనగా విశేషముగా పరుగెత్తుట అనేక ఏరులుగా పరుగెత్తుట అనికూడ చెప్పవచ్చును. ఇచ్చట ఉపమానమున కాయర్థముసరిపోవును. అనువిధావతి అను పదమునకు విశేషమే.

(5) పృథక్ పశ్యత్ = 10-11 మంత్రములలో నానేవపశ్యతి అనునదియు ఇదియు నొక్కటే విడివిడిగా జూచుట అంతర్లీనమయిన యేకత్వమును చూడకుండుట మూలకారణమగు నేకత్వమును తెలియకుండుట, జగత్తులో నవతరించిన ఏకస్థానము తెలియకుండుట.

తాత్పర్యము:— అత్యంత ఉన్నతమైన పర్యత శిఖరముపై నుండు దుర్గమమయిన అగ్రభాగమున పడెడి వాసనీరంతయు నచ్చటనుండి యాపర్వతముచుట్టునుండు నీటివాలు ననుసరించి యనేక సెలయేళ్ళయి ఉత్సాహాతిశయముతో ఉవ్విళ్ళూరుచు నుర్విపై దొర్లి పడుచుండును. అట్లే వివిధ గుణములు నామరూపములు వస్తుజీవజాలము ప్రాణికోటియెల్ల దైవమానవయోనులలో నుద్భవించెడి జనము వారికుండు శారీరక మానసిక వైత్తిక ఆధ్యాత్మిక సాంఘిక ఆర్థికరాజకీయవ్యవస్థాపనలన్నియును ధర్మములును, మతములును, వివిధములుగా కన్పట్టుచుండును. ఆభిన్నత్వమునే చూచువాడు ఆభిన్నత్వము ననుసరించియేపోవు

చుండునుగాని వెనుకకు మరలి అసలు తత్వమును గ్రహించును. సెయ్యేయేళ్లలోని నీరు ఒకే మేఘమునుండి ఒక చోటనేపడి ఒక కొండచుట్టు జారి వేరు వేరు పేర్లను ఎక్లు పొందెనో అట్లే యీ ధ్యానించువాడు ఒకే యాత్మనుండి ఒకే హృదయసీమలో ప్రవేశించి యాయా దేశకాల పరిస్థితుల సనుసరించి భాషల మూలమున భిన్న భిన్న నామరూపములను ధరించినదని తెలిసి కొనవలెను. మూలాభ్యాసములో ఏకత్వమును అవతరించిన చోట ఏకత్వమును ఉద్దేశములోని ఏకత్వమును (అన్నిటి ఉద్దేశము వహించుకొనువలెనే ప్రాణరక్షణ ప్రాణరోషణ ప్రాణపరిణామము) మరచి ప్రజలందఱును పలుభాముల పడుచున్నారు. జనసమరణ రూపసంస్కారమున చిక్కుకొని తరింపజాలకున్నారు, ఆవృత్తి చక్షుస్కులయినవారు మాత్రమే 1 మంత్రములో చెప్పినట్లు తరింపగలరు.

౧౫ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 15

యథోదకం శుద్ధేశుద్ధ

మాసిక్తం తాదృగేవ భవతి ।

ఏవం మునేర్విజానత

ఆత్మాభవతి గౌతమ ౫

గౌతమ = ఓ నచికేతనూ! యథా = ఏ విధముగా; శుద్ధం = పవిత్రమయిన, ఉదకం = నీరు; శుద్ధే = శుద్ధమయిన దాని యందు, (ఉదకమందు) ఆసిక్తమ్ = తడుపుటచేత, పోయుటచే;

తా దృక్ = దానివలె, ఏవ = మాత్రమే; భవతి = అగుచున్నది; ఏనం = ఇట్లుగానే; విజానతః = జ్ఞానియైన, మునేః = మునియొక్క, ఆత్మా = ఆత్మ, భవతి = అగుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) శుద్ధం ఉచితం = పవిత్రమయిననీరు, స్వభావముచే పవిత్రమయినది పిచ్చుటకూడ అపవిత్రతను పోగొట్టుకొననది. స్వభావముచే పవిత్రమైనది పిచ్చుట అపవిత్రమయిగాని అపవిత్రమనుకొనిగాని సంస్కరింపబడి అసలు పవిత్రతను పొందినది, లేక గ్రహించినది. దీనిని శుద్ధమయిన ఉచితములో చేర్చినపుడు రెంటి పవిత్రతలలో భేదముండదు. అంతియేగాక రెండును ఒకటే వస్తువులు కలసిన పిచ్చుట భిన్నముచేయ నలవికాని వస్తువులు కలసి ఒకే పేరుతో బరిగునవి.

(2) ఏవం = అదేవిధముగా అనుటచేత జీవాత్మ శుద్ధమనియు పరమాత్మకూడ శుద్ధమనియు స్ఫురించుచున్నది. జీవాత్మ పరమాత్మలో సెలయేళ్ళలోని నీరు సముద్రములో పరుగెత్తుకొనిపోయి పడునట్లే చేరునని స్ఫురించుచున్నది. ముండకము ౩-2-౩ వ మంత్రము యిదే భానమును ఇదే ఉపమానమును తెలుపుచున్నది “యథానద్య స్స్వప్నమానాస్సముద్రై” ప్రవహించి పోయెడు నదులు సముద్రములో చేరునట్లు జీవాత్మ పరమాత్మలో లీనమగును. శుద్ధమయిన జీవాత్మకు అపవిత్రత లేక అజ్ఞానము ఎట్లు కలిగెనో యెట్లు తొలగెనో తెలిసికొనవలసియున్నది. ఈ వల్లి మొదటి మంత్రములో చెప్పిన యింద్రియములు బాహ్యముఖములగుటయే యీ యపవిత్రతకు కారణ

మనియు, బాహ్య ప్రపంచ సంబంధ విసర్జనమే అపవిత్రత తొలగుటకు హేతువనియు చెప్పవచ్చును. ఈశావాస్యము ౪ వ మంత్రము “శుద్ధమసాపవద్ధిమ్” అని ఆత్మను వర్ణించుచున్నది. ఆ పర్ణనము ఆత్మకు సర్వదా చెల్లునదియే.

(౩) తాదృక్ = అనగా దానివంటిది దీనినిబట్టి సాదృశ్యము, లేక సామూహ్యమే చెప్పుబడినదని యెంచవచ్చును. కాని జలము జలములో చేరిపోయి అని 1 వ పాదములో చెప్పినందున అట్టి ఉపాకవకాశములేదు. విజానతః మునేః = ముని అనగా మనసశీలురు మనన భ్యాసమున ద్వారా ఆత్మను చూచువారు సామాన్యార్థము. పశానము వహించువాడు మునియని అట్లు సామాన్యుడు కాడని తెలుపుటకు విజానతః అను పదము వాడబడెను. దానికర్థము జ్ఞానియని జ్ఞానమనగా ఏకత్వదర్శనము యిచ్చుట బ్రహ్మత్వైక్యము తెలిసిన వాడని చెప్పవలెను.

(4) ఆత్మ = ఇక్కడ ఒక్కటే ఆత్మయని సూచించబడినది. మునియొక్క ఆత్మ పరమాత్మలో పడుట అనే సూచన కూడ లేదు, జ్ఞానియైన మునియొక్క ఆత్మ ఆత్మయగుచున్నది. అనగా తన స్వస్థితిని పొందుచున్నది. మధ్యకలిగిన అవిద్య లేక అజ్ఞానస్థితి ఆగ్రహణము తొలగినదని అదివరకు రెండు ఆత్మలన్న భ్రమ తొలగుచున్నది

తాత్పర్యము:— శుద్ధమయిన పవిత్రమైన ఉదకము అట్టి శుద్ధమయిన పవిత్రమైన ఉదకములో చేరినపుడు రెండవదాని వలెనే మొదటి యుదకముండును. రెంటిమధ్య ఏమాత్రము భేదముండదు. రెండును ఒక్కటే యగును. ఓ నచికేతస్సూ!.

జ్ఞానియగు మునీశ్వరునియొక్క ఆత్మ యాత్మయేయ్యి స్వస్వ
రూపమున విరాజిల్లును. జీవాత్మ, పరమాత్మలు రెండుకలవన్న
భ్రమ తొలగును. ఏకత్వమే అనుభవమగును,

చతుర్థవల్లీ సమాప్తా-

— ద్వితీయాధ్యాయ ప్రథమవల్లీ సమాప్తా —

★ కఠోపనిషత్ ★

ద్వితీయాధ్యాయము

ద్వితీయవల్లీ - ౫ పంచమవల్లీ -

౧ ప మంత్రము - శ్రుతిః ౪ 1

పురమేకాదశద్వార
మజస్యా నక్రచేతసః ।
అనుష్ఠాయన శోచతి
విముక్తశ్చ విముచ్యతే; ఏతద్వైత్తత్ ౪

అజస్య = జన్మరహితుడగు; అవక్రచేతసః = వంకర లేని
మనస్సుకలవానియొక్క; పురం=పట్టణము; ఏకాదశద్వారం=
పదునొకండు ద్వారములుకలది; (అయియున్నది) అను
ష్ఠాయ = జ్ఞానానుభవముకలుగగా; (మనుజుడు) సశోచతి =
దుఃఖించుడు; చ=మరియు, విముక్తః=జీవన్ముక్తుడగును, విము
చ్యతే = జననమరణ రూప సంసార బంధమునుండి విడివడును,
ఏతద్వైత్తత్=ఇది యదియే నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) అజస్య=పుట్టుక లేనివాడు మానవ
శరీరములోనున్న జీవాత్మయనెడి ఆత్మకూడ పుట్టుక లేనివాడే,
ఎవరికి పుట్టుక లేదో వానికి చావులేదు. కాన ఈ లక్షణములలో
పరమాత్మ జీవాత్మకు భేదమేమియులేదు. ఈశావాస్యము
శాన్తి పాఠములో చెప్పిన “పూర్ణాత్పూర్ణ ముదచ్యతే” పూర్ణ

మగు పరమాత్మనుండి పూర్ణమగు జీవాత్మ వెల్బుడెను. అనగా జీవాత్మరూపమున కనబడెను. అజన్య అస చెప్పటచేత అచ్చట ఉపచ్యత వ్యక్తమయ్యెననియే తెలుపవలెను. అని చెప్పబడిన దానికి పుట్టుక అని అర్థము కాదు.

(2) * అవక్రచేతసః = వక్రమనగా వంకర చేతన, అనగా మనస్సు లేక బుద్ధి లేక వివేకము. వక్రచేతసః అనగా వంకరగా పోయిన మనోబుద్ధ్యాదులు గలవాడు. అవక్రచేతసః అనగా అట్లు వంకరగా పోనవిగలవాడు ఈ వంకరగాపోవుటకు కారణము ప్రకృతి, లేక మాయ, “దైవీ హ్యేష్యా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా” భగవద్గీత 7 వ అధ్యాయం 14 శ్లోకము త్రిగుణమయమయిన సామాయ దాటుటకు కష్టమైనది, అట్టి మాయచే మనోబుద్ధ్యాదులు సామాన్యముగా మోహములో పడుచుండును. అవక్ర చేతస్కుడనగా సహజముగా శుద్ధమైన బుద్ధ్యాదులు ఏ మాయచే వంకర పొందెనో ఆ వంకరనుండి తొలగినవాడు. ఎప్పుడు ఈ వంకరనుండి తొలగెనో అప్పుడు తాను అజుడని అమృతుడని (పుట్టుక - చావు లేనివాడని) తన స్వస్వరూపము తనకు తెలియవచ్చును. అంతకుముందు తాను పుట్టి చచ్చువాడను భ్రమయంతయు తొలగిపోవును.

(3) ఏకాదశద్వారంపురం = పురమనగా పట్టణము, మానవ

* ఈ మసౌబుద్ధులతో అపస్మాఃము సన్తి మిరిణము మెదలగునవి సంధించినపుడుకూడ షక్తీత కలుగుచుండును. అట్టి వంకరలు లేకుండ స్వతస్సిద్ధమైన నిర్మలమైన తేజస్సుకలవాడు అవికృతతనాడని చెప్పవచ్చును.

శరీరమునకే పురమను పేరుకలదు. దానికి పదునొకండు ద్వారములు; సవరంధ్రములని మనము వాడుకొను తొమ్మిదియు తొమ్మిది ద్వారములు భూపతనమునకు ఘోర్వము అమలులో నుండే బ్రహ్మరంధ్రము నాభి రెండును కలిసి 11 ద్వారములు ఈ శరీరములో శిరమందుండు హృదయమునకు బ్రహ్మపురి యను ప్రఖ్యాతి కలదు. “దివ్యే బ్రహ్మపురే” ముణ్డకం 2-2-7 దివ్యమైన బ్రహ్మపురి మానవ హృదయమే ఈ పురము బ్రహ్మ యొక్క పురము, నాదికాదు. ఇయ్యది యాత్మ మందిరము, నాదికాదు. అను భావముతో ఈ శరీరమును యీ పురమును కామాది అరిష్టద్వర్జమునకు వశము కానియ్యక, దాని సహజ పరిపాలకుడగు ఆత్మవశమందే ఉంచవలెను.

(4) అనుష్ఠాయ = అనగా ధ్యానించుటయని అర్థముచెప్పుచున్నారు. అది సమంజసముగా తోచదు. అనుష్ఠాసమనగా ఆచరణ, ఏ సిద్ధాంతము నమ్మెనో దానిని ఆచరణలో పెట్టుటను అనుష్ఠాసమందురు, మొదటి పాదములో చెప్పిన అంశములు మూడు. (1) మాయకు లోబడని మనోబుద్ధ్యాదులు కలవాడు. (2) తన్మూలమున తాను అజుడని తెలిసికొన్నవాడు. (3) తాను నివసించి యున్న శరీరము తనదిగాక, తానుగాక, ఆ అజునిదే. ఈ మూడు అంశములు తన జీవితములో తనకు అనుభవమగుచుండగా తన చరిత్రలో ప్రత్యక్షమగుచుండగా తానుగాక యితర జీవకోటికంతకును కూడ అనుభవమగుచుండును. ఇట్టి ఆచరణ అతనికి స్వభావమయి పోవలెను.

(5) విముక్తః = మాయాబద్ధములన్నియు విడివడినవాడు. జీవించి యుండగనే, యీ శరీరమునందుండగనే ఆ బద్ధనము లన్నియు విడిపోయినవాడు. 5 వ ప్రశ్న 5 వ బ్రాహ్మణము “ యథాపాదోదరస్త్వచా వినిర్మూచ్యత ఏవం హవైసవాష్మినా వినిర్మూక్తః ” ఏవిధముగా నాగువాము తన కుబుసమును విడుచునో అదేవిధముగా పుణ్యపాపాది కర్మ సంబంధములనుండి విడువబడినవాడు, ఈ కుబుసముయొక్క ఉపమానము అర్థవంతమైనది. ఏవంతలెవరకు నయ్యది యాపాముయొక్క దేహముతో నభిన్నముగానె కనబడును, విడిపోయినప్పుడు కించిజ్ఞైనను ఆపద యుండదు. అట్లే యీ పుణ్యపాప కర్మలుగూడ మానవులకు సహజముగా అభిన్నముగా నవరిత్యాజ్యముగా కనపడును. విడివడినపుడు ఆపద లోపము ఉండదు. కుబుసము పోయిన పాము బ్రతికియే యుండును. అట్లే పుణ్యపాప కర్మబద్ధనములు విడిన పురుషుడును, బ్రతికియే యుండును. ఈ కర్మగాని పుణ్యపాపకర్మగాని వాని బద్ధనములుగాని అనివార్యములు కావని స్పష్టము. అచ్చట పాము మరల కుబుసము పెట్టవచ్చును ఇచ్చట పురుషుడు మరల కర్మపరుడు కర్మబద్ధుడు కాగూడదాయని ప్రశ్నించవచ్చును. కాని యెట్లు మరల సంభవించదు. మొదటి పాదములోని మూడుపాయములును అనుష్ఠించినవాడు గాన తదనుష్ఠానమువలన యీ కర్మబీజము నశించును. వేయించిన గింజ ఎన్నటికి యెట్లు మొలవదో పాతరలో పోసిన గింజకు అంకురశక్తి ఎట్లు పోవునో నానపోసి మొలపించిన గింజకుండు అంకురము ఎండిపోగా మరల ఆగింజ యెట్లు మొలవదో అట్లు

ఇతనికి కర్మపరత్వముగాని కర్మబద్ధత్వముకాని కలుగదు. అంకురించిన గింజ ఆధారము లేనపుడు ఆ యంకురము కొలదికాలమే యుండునుగాని చిగురారువేయదు. అట్లే ఒకపర్యాయము పుణ్యపాపకర్మబద్ధనవనను కుబుసము వీడిన మనుజునకు మరల ఆ కుబుసము కలుగనేరదు. ఇతడే నిర్భయుడైన జీవన్ముక్తుడు,

(6) విముచ్యతే = శరీరపతనమైన పిమ్మట మరల శరీరము కలుగదు. స్థానసూక్ష్మ కారణ శరీరము లేవియు కలుగవు. అజుడుగానే ఆత్మ ఆత్మగానే అవరణావరోధ రహితముగా స్వతస్సిద్ధ జేజువుతో ఆనందమున అలరారుచుండును. బుద్ధధగవానుడు తెలివినట్లు మరల ఇల్లు కట్టుటకు అవసరమైన పరికరము లన్నియు నాశనమై పోయినవి. పెట్టని గోడల మీద కట్టని ఇల్లై బ్రహ్మనిర్వాణ పదములో సర్వము తానై శోభిల్లుచుండును.

తాత్పర్యము:— మాయచే లేక ప్రకృతిచే కలిగింపబడిన అవరోధము తొలగింపబడుటచే విశుద్ధ వివేకుడయిన శుద్ధ సత్వ స్థితిలోనుండి తానజుడనియు నమరుడనియు తావసించు 11 వాక్యభుగల పురము పరమపవిత్రమగు ఆత్మమందిరమనియు తెలిసికొని తద్విధమున నివశేషముగా అనుష్ఠాన తత్పరుడైయున్న వాడు దుఃఖమును పొందడు కర్మనుండి కర్మబంధనములనుండి విడివడి జీవన్ముక్తుడగును. మరియు పాము కుబుసమువలె, పండిన పండువలె యీ దేహము వ్రాలిపోయిన పిమ్మట మరల ఏవిధమయిన దేహసంబద్ధము లేకుండ నిరుపాధికుడయి బ్రహ్మ నిర్వాణమున ప్రవర్తిల్లును ఇది యదియై నిశ్చయము, ఏది జీవాత్మ యని పేర్కొన బడుచున్నదో అయ్యది పరమాత్మయే.

౨ వ మంత్రము శ్రుతిః ॥

హాన్ సః శుచిషద్వసురన్త రిక్షన
ద్ధోతా వేదిషదతి ధిర్ధరోణసత్ ।
స్మషద్వరసవృత సద్వ్యోమస
దజ్ఘా గోజా ఋతజా అద్రిజా ఋతం బృహత్ ॥

శుచిషత్ = శుచియందున్నట్లు; హంసః = హంస; అన్త
రిక్షసత్ = అన్త రిక్షమందుండు; వసుః = వాయువు, వేది
షత్ = యజ్ఞ వేదికయందుండు; హోతా = హోత; దురోణ
సత్ = ఇంటియందుండు; అసిధిః = అతిధి; స్మషత్ = నరుని
యందుండువాడు, వరసద్ = వసులయందు లేక వరములందుండు
వాడు, ఋతసత్ = ఋతమందుండువాడు, వ్యోమసత్ =
ఆకాశమందుండువాడు; అజ్ఘా = నీటిజీవులు, గోజాః = భూజీ
వులు; ఋతజాః = తేజోజీవులు, అద్రిజాః = కొండజీవులు,
ఋతం = ఋతము, బృహత్ = గొప్పది.

విశేషార్థము:— (1) *శుచిషత్ = ఈ మంత్రము ఋగ్వేద
సంహితలో కలదు. ఇది మహానారాయణోపనిషత్తులో 40 వ
అనువాకములో 1 వ మంత్రమయి యున్నది. మహానారాయ
ణము 12 వ అనువాకము 6 వ మంత్రముగానున్నది. సంహి

* అదిత్యి ఆత్మస్వరూపము అని అదిత్యుడే చరాచరములకెల్ల ఆత్మ
స్వరూపుడని శ్రుతివాక్యము కలదు.

తలో నిర్లబ్ధమయినను ఉపనిషత్తులలో విప్రులార్థమున అన్వయించవలెను. శుచి అనగా పవిత్రమయినది, అందుచే సూర్యుడని అర్థము చెప్పచున్నారు. ఆకాశమని అర్థము చెప్పచున్నారు ఇందులో నెట్లయినను చెప్పవచ్చును, ఈ శుచియైన స్థానమందు వున్నవాడు,

(2) హంసః = అనగా గమనము కలవాడని అర్థము కాన సూర్యుడని అర్థము చెప్పచున్నారు. హంసః అనగా శ్రేష్ఠమైన సన్యాసియని అర్థము కలదు. పరమాత్మయని అర్థము కలదు. ఆకాశమందు వసించుచున్న సూర్యుడు చెప్పవచ్చును. అతి పవిత్రతయే స్థానముగాగల పరమాత్మయని చెప్పవచ్చును. శుద్ధ సత్త్వమునొందిన సన్న్యాస శ్రేష్ఠుడని చెప్పవచ్చును.

(3) వసుః = అనగా వాయువని అర్థము చెప్పచున్నారు. వ్యాపించునది అని అర్థము కలదు. సూత్రాత్ముడని అర్థము కలదు. అంతరిక్షమందు వాయువు లేక అంతరిక్షమును ఆవరించువాడని చెప్పవచ్చును. వసుః అనగా సూర్యుడు సూర్య కిరణము అష్టవసువులలో నొక్కరు, అని అర్థము కలదు. సూర్యపరముగా అంతరిక్షమంతయు వ్యాపించిన కిరణములుకల వాడని చెప్పవచ్చును. ఆత్మపరముగా అంతరిక్షమును ఆవరించిన శ్రేయోయాపి, శివంకరుడు మంగళప్రదుడు అని చెప్పవచ్చును.

(4) * వేదిః = యజ్ఞములు చేయునపుడు అగ్నిని నిలుపు

* అగ్నిర్వైవహోతా అను శ్రుతివాక్యమును శ్రీ శంకరులవారు ఉదహరించుచున్నారు ఇయం కేఠిః పతోన్తః పృథివ్యాః ఋగ్వేద సంహిత 2.3.20 వేది యనగా భూమి.

అరుగు లేక ప్రదేశము. వేదిమఠ్ అనగా వేదియందున్న వాడు హోత అనగా యజ్ఞకర్త. యజ్ఞవేదికపై గూర్చుని యజ్ఞము చేయు కర్తయని ఆత్మపరముగా నర్థము చేయవచ్చును. అనగా యజ్ఞసంసిద్ధుడైయున్న లేక యజ్ఞాచరణమందున్న మానవుడు ఆత్మస్వభావమును వ్యక్తపరచుచున్నాడని చెప్పవచ్చును. వేది యనగా అగ్నికుండము అగ్నికుణ్డమందు ఉన్న వాడు అగ్నిహోత్రుడు. హోత యను పదమునకు అగ్నిహోత్రుడని గూడ అర్థము చెప్పవచ్చును. అగ్నియొక్క విశేషణమని ఆష్టాంగముంటు తెలుపుచున్నది. యజ్ఞకుండములో ప్రవేశించిన పవిత్రాగ్ని అని సూర్యపరముగా అర్థము చెప్పవచ్చును. వేది యనగా నొక స్థానము లేక ప్రదేశము అని అర్థముకలదు. అనగా భూమి వేది మఠ్ అన్నందున భూమిపై అగ్నిహోత్ర రూపమున ప్రజ్వరిల్లిన వాడు అని సూర్యపరముగా జెప్పవచ్చును.

(5) దురోణమఠ్ = దురోణమనగా కుండ, కలశము, లేక ఇల్లు అని అర్థము కలదు. అతిథి యనగా అతిథిగా వచ్చిన జీవి. కుండలోనుండు అతిథి అనునపుడు సోమరసమని అర్థము చేసిరి. ఇంటియందుండు అతిథి అనునపుడు “ అభ్యాగతస్త్వయంవిష్ణుః ” అతిథి అభ్యాగతులు ఆత్మస్వరూపులే పూజనీయులై అని అన్వయించ వచ్చును. ఆత్మపరముగా మానవాది జీవకోటిరూపమున గృహస్థ సమభావమును ఆదరించు పరీక్షించుటకు వచ్చు వాడు అని చెప్పవచ్చును. సూర్యపరముగా సోమతయందగుడి తద్రసమున వర్తిల్లువాడని అర్థము చెప్పవచ్చును. దురోణమనగా ఇల్లు గనుక ప్రతియింటియందు ప్రకాశించి పవిత్రము

చేయు సూర్యకాన్తి తేక అగ్నికాన్తి లేక దీపముకాన్తి అని చెప్పవచ్చును. ప్రతి ఓషధి వనస్పతికిని, ఒక్కొక్క కుదురుండును. అదియె దానికిల్లు ఆ యింటియందు ప్రవేశించి ఓషధి వనస్పతులను పోషించువాడని అర్థము చెప్పవచ్చును

(6) నృపత్ = మనుజునియందు ఆత్మరూపమందుండు వాడు ఆత్మపరముగానిట్లు చెప్పవచ్చును. మానవునియందు తేజోరూపమున నున్నవాడని సూర్యపరముగా చెప్పవచ్చును. తైత్తిరీయము 2 వ అధ్యాయము 8 వ అనువాకములో మానవునియందు సూర్యునియందుండు ఆత్మలు ఒకటేయని తెలుపబడెను. లేదా నరులు మొదలగు జీవరాశియందెల్ల అన్నరస రూపమున నుండువాడని చెప్పవచ్చును. పూర్వశాస్త్రము ప్రకారమును ఇప్పటి పాశ్చాత్యశాస్త్ర ప్రకారమును కూడ భూమిలోనుండు నర్వశక్తులు సూర్యునినుండి వచ్చుచున్నవి, సూర్యునివలననే యాహారపదార్థమంతయు నుత్పత్తియగుచున్నది.

(7) వరసత్ = వరులనగా శ్రేష్ఠులు మానవులకంటే నుత్తములగువారు దేవతలనియు నట్టి దేవతలందుకూడ ఆత్మకలదనియు ఒక అర్థము. వరమనగా ఉత్తమమయిన ప్రదేశము అందుచేత పుణ్యక్షేత్రములందుండువాడు, అని యొక అర్థము చెప్పుచున్నారు. వరమనగా నియ్యబడిన వస్తువు. దైవమువలన ప్రాణికోటిపొందెడి అన్ని మేళు వరములయియున్నవి. ఆ యన్నిటి మూలమున గోచరమగువాడు తన్మూలమున తాను తనను ప్రాణికోటికి నిచ్చుచున్నాడు. వరమనగా దానధర్మము

లని యర్థము కలదు. అనగా మనముచేయు దానధర్మములలో నిమిషి యున్న ధర్మస్వరూపమని చెప్పవచ్చును.

(8) ఋతసత = సత్యములగు వైదిక కర్మయందు లేక యజ్ఞయాగాది క్రతువులయందున్న వాడనియొక అర్థము. ఋత మనగా పరమ సత్యము. పరాత్పరుని స్వస్వరూపము ఆసత్యమే కాన సత్యస్వరూపియైనవాడని చెప్పవచ్చును. ఋతః అనగా సూర్యుడనియు, దైవ శాసనమనియు అర్థములు కలవు. కాన సూర్యునిలోనుండువాడు; లేక ఈ ప్రపంచమును నడుపు దివ్య శాసనములో నున్నవాడు.

(9) వ్యోమసత్ = ఆకాశమందున్నవాడు, హృదయాకాశ మందని కూడ చెప్పవచ్చును. వ్యోమమనగా మోక్షమని చెప్పుచున్నారు. అట్టి యర్థము కనబడదు. వ్యోమసత్ అనగా దేవతలు గర్భస్థులు అని అర్థము కలదు. గర్భస్థుల యోనులలో కలవాడని చెప్పవచ్చును.

(10) అజ్ఞాః = జలచరములలో నుండువాడు.

(11) గోజాః = భూమియందు పుట్టిన ప్రాణికోటిలోనుండు వాడు. గోవులనుండి వచ్చెడి పాలలో నుండువాడని అర్థము చెప్పుచున్నారు. భూమియందు పుట్టి ప్రాణియవలు మొదలగు వానిలోనుండువాడు.

(12) ఋతజాః = సత్యమునుండి వెల్పుడు తపస్సు మొదలగు శక్తులలోనుండువాడు.

(13) అద్రిజాః = కొండలనుండి పుట్టు నదులు వృక్షములు గైరికాది ధాతువులలోనుండువాడు.

(14) బృహత్ = అనగా మిక్కిలి వ్యాపించునది. ఋతం బృహత్ అనునపుడు ఆ పరమ సత్యము సర్వవ్యాపి మహాన్నతము అంటున్నది అని చెప్పవచ్చును. మహాహృద్ ప్రవక్త అల్లాహ్ అక్బర్ దేవుడు గొప్పవాడని చెప్పినపుడు యిదియే భావము, అందులో నిమిడి యున్నది. ఈ మంత్రములో పశ్చాత్ భూతములు ఆత్మయేయనియు, ఆ పశ్చాత్ భూతములలో జనించి చరించు జీవరాశియందుండువాడు ఆత్మయని కూడ తెలుపబడినది.

(15) తిథి - అనగా అమావాస్యాది తిథివిశేషమున పేక్ష్య భోజన యాచనార్థ తత్ర తత్ర గచ్ఛత్ పురుషః వై దేశికః అతిథిః తిథివిశేషము లేకయే పరగృహమునకుబోయి యన్నమును కోరెడి యన్యదేశీయుడు అతిథి.

తాత్పర్యము:— ఈ మంత్రము సూర్యోపాసనలో నుపయోగించబడుచున్నది. మధ్యాహ్న సన్ధ్యావందనమందు దీనికి సూర్యపరమైన వియోగము కలదు. ఇచ్చట సందర్భమును బట్టి సూర్యోపాసన ప్రశంసలేదు. ఆత్మవిచారణయే యిచ్చట ప్రధానమైనది. కాన ఆత్మపరముగానే దీనికర్థము చేయవలెను. అత్యంత జవిత్రమైన స్థానమందుండి సర్వత్ర గమించగలది. ఆకాశమందు సూర్యరూపమున వెలుగునది. అంత రిక్షమందంతటను వ్యాపకమైనది. అంతరిక్షమున వాయురూపమున నున్నది. యజ్ఞవేదికయందు కూర్చుని అగ్నిరూపమున పూనుకొన్న యజ్ఞకర్తయందు ప్రస్ఫుటమగునది. భూమియందగ్ని రూపమున ఉన్నది. గృహస్తులయింటికి వచ్చెడి అతిథి

అభ్యాగతుల గూఢమున పొడగట్టునది. నరులయందు ఉత్తమ యోగులందు ప్రాణకోటి కివ్వబడు సర్వశ్రేయస్సులయందు ప్రాణికోటి హృదయాకాశమందుండునది. పూర్ణ సత్య స్వరూపమున నిమిషియుండునది, నీటిలో భూమిలో కొండలలో పుట్టి చరించెడి వస్తుజీవజాలములో నుండునది. విశ్వసృష్టిని సజీపించు సత్యశాసనములో వెల్లడియగునది. ఇది యదియన నేల దృశ్యపృశ్య ప్రపంచమందంతటను నిండియున్నది. మహత్తరమైన సత్యస్వరూపమున సర్వము ఆవరించియున్నది.

౩ వ మంత్రము శ్రుతిః యితి

ఉద్ధ్వం ప్రాణమున్నయతి

అపానం ప్రత్యగస్యతి ।

మధ్యేవామ నమాసీనం

విశ్వేదేవా ఉపాసతే యి

(.నః = అతడు) ప్రాణం = ప్రాణమును, ఉద్ధ్వం = ఉద్ధ్వముఖముగా లేక పైకిఉన్న, యతి = పంపుచున్నాడు, అపానం = అపానమును, ప్రత్యక్ = క్రిందికి లేక అధోముఖముగా, అస్యతి = తోయుచున్నాడు, మధ్యే = హృదయమధ్యమందు, ఆసీనం = కూర్చునియున్న, వామనం = పూజనీయుడైన, తం = వానిని, విశ్వేదేవాః = సమస్త దేవతలు లేక సకలేన్ద్రియములు, ఉపాసతే = ఉపాసించుదు పూజించుదు సేవింతురు,

విశేషార్థము:— (1) వామనం = పొట్టివాడు. పూజనీయుడు అని రెండర్థములు కలవు. హృదయమందుండువాడు కాన అజుస్థమాత్మడు, పూజనీయుడు ఆత్మగాన సర్వులకు పూజనీయుడు. సృష్టిస్థితిలయకర్త కనుక అందఱికిని పూజనీయుడు. ప్రశ్నోపనిషత్ శివ ప్రశ్న శివ బ్రాహ్మణము “ఆత్మన ఏషప్రాణోజాయతే” ఆత్మనుండి యీ ప్రాణము పుట్టుచున్నది. పంచప్రాణములు ఈ ప్రాణముయొక్క స్వరూపములే.

(2) ప్రాణం అపానం = ప్రాణమనగా రెండర్థములు కలవు. లోపలనుండి బయటకువిడుచు ఊపిరి ప్రాణవాయు పండురు. బయటనుండి లోపలకువీల్చు ఊపిరిని అపానవాయు పండురు. ఇదియొక అర్థము. శివ ప్రశ్న శివ బ్రాహ్మణములో పాయూపస్థలయందు అపాన ముండుననియు కన్ను, చెవి, ముక్కు, నోరులయందు ప్రాణముండుననియు చెప్పబడినది. ఆమా భాగములను నడిపించు సరములశక్తి Nervous energy అని ఒక అర్థము హృదయాకాశమందుండు ఆత్మయే ఈ ప్రాణాపానములను నడిపించుచున్నదని ఈమంత్రమువలన స్పష్టము. వీనికి స్వయముగా శక్తి లేదనియు వీనికి అన్యమైనది వీనిని నడిపించుచున్నదనియు స్పష్టము. కేనోపనిషత్ మొదటి ఖండములో చెప్పిన భావమేయిది.

(3) విశ్వేదేవాః = మానవదేహములోనున్న ఆత్మను సర్వదేవతలు పూజించుచున్నారు, అని చెప్పవచ్చును. విశ్వేదేవాః = సమస్తేంద్రియములు అని చెప్పవచ్చును. 2 ప్రశ్న

4 వ బ్రాహ్మణములో “ ఏనంవాక్ మనః చక్షుశ్రోత్రం - - - ప్రాణంస్తు వన్తి ” ఈ ఇంద్రియములు ప్రాణమును పొగడెను. ఈ యింద్రియములన్నియు ప్రాణమును లేక ఆత్మను సేవించుచుండును. “ వయందాత్మాః ” మేము మీకంనిచ్చుచారము అని 2 వ ప్రశ్న 11 వ బ్రాహ్మణములో ఇంద్రియములు ప్రాణమునకు మనవిచేసెను. అస్థియాత్మకుకూడ నింద్రియములన్నియు తమమూలమున కలుగదగు అనుభవములను అందిచ్చును. ఇట్టి యనుభవములను బొందుచున్నపుడే ఆత్మకు భోక్త లేక జీవుడు అను సేవకలదు. 1 అ. 31 వ 4 వ మంత్రములో “ ఆత్మేద్వియ మనోయుక్తః భోక్తా ” అని చెప్పబడినది. ఆత్మ ఇంద్రియమనస్సులతో కలిసినపుడు భోక్త లేక జీవుడని చెప్పబడును. ఇంద్రియములు ఉపాసించుట యనగా తమతో కలిసియున్న ఆత్మను సేవించి తమ పరిచయములను అనుభవములను అందించుట.

తాత్పర్యము:— ఈ యాత్మ:హృదయాకాశమందు నిలిచి యున్నది. ప్రాణమును శక్తిని ధార్ధ్యముఖమున పైకి నడిపించును. అధోముఖమున అపానమును క్రిందకు తోక్రియును, ప్రాణాపానములను శక్తులను ఆయా స్థానములందుంచి వాని నుండి పనులు గైకొనుచుండును. సమస్త దేవతలు ఈ యాత్మను భజింతురు. సకలేంద్రియములు తమకు కలిగిన అనుభవములను తమతో సంబంధము కలిగియున్న భోక్తయనుపేర బరగు ఆత్మకు అర్పింతురు. ఇట్లాత్మ దేవతలచేతను, ఇంద్రి

యములచేతను, పూజింప బడుచున్నది. వామనమను పేర వెలయుచున్నది.

౪ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 4

అస్యస్మిన్ సమనస్య

శరీరస్థస్య దేహీనః ।

దేహాయోగ్యమచ్యమాన

స్యః కిమత్ర పరిశిష్యతే ॥ ఏతద్వైత్తత్ ॥

అస్య = ఈ; శరీరస్థస్య = శరీరమందున్నట్టి వానియొక్కయు;
 విస్రంసమానస్య = అందులోనుండి విడబడి వదిలిపోగల పోవు
 చున్న వానియొక్కయు; దేహీనః = దేహియొక్క; దేహాత్ =
 దేహమునుండి; విముచ్యమానస్య = దేహము పడిపోయిన
 పిమ్మట; అత్ర = ఈ దేహములో; కిం = ఏది; పరిశిష్యతే =
 మిగులుచున్నది; ఏతద్వైత్తత్ = ఇది యదియే నిశ్చయము.

విశేషార్థము: (1) అస్య = అనగా ఇతనియొక్క వీనియొక్క
 అనగా ౪ వ మంత్రములో చెప్పిన హృదయమధ్యమందాసీనుడై
 యున్న వామనం = పూజనీయుడై యున్న వానియొక్క

(2) దేహీనః = దేహముకలవాడు ఈ వల్ల 1 వ మంత్ర)
 ములో చెప్పినట్లు ఏకాదశద్వారపురమునకు అధీశుడై యున్న
 ఆత్మయొక్క అతడు శరీరస్థస్య = శరీరమందున్నవాడని చెప్ప
 బడెను. అనగా శరీరమందున్న కాలమందు జరిగెడి కార్యమును
 గూర్చి యోచింప బడుచున్నది.

(౩) విస్రంసమాసస్య = విడివడునని శరీరములోనున్నను, దానిచే బద్ధింపబడక దానినుండి వేరుపరచ తగినది. వేరుగా నున్నానని ఊహించి సంకల్పించి శరీరమును ఆత్మను విడివిడిగా భిన్న విషయములుగావించి వర్తించగలవాడు. తన్నుదాజూచు కొనగలవాడు; శరీరమును గమనించి పరిశీలించగలవాడు. ఇట్టి యవకాశముండబట్టియే యీ శరీరమును ఒకచోట భద్రపరచి పరకాయ ప్రవేశముచేయ వీలగునని యోగులు యెంచుచుండిరి. ఇట్లెంచుటయెగాక పరకాయప్రవేశము చేయుచుండిరి. అణిమాది సిద్ధులలో నిదియొకశక్తి. భారతము అనుశాసనపర్వము 40-41 వ ఖండములలో మహర్షి దేవశర్మయు ఆయన శిష్యుడు విపులునియు కథకలదు. విపులుడు యోగశక్తిచే తనకాయమును వీడి దేవశర్మ భార్యయగు రుచియొక్క దేహములో ప్రవేశించి దేవేంద్రుని యాకర్షణలనుండి యామె పాతివ్రత్యమును కాపాడెను.

(4) విముచ్యమాసస్య = దేహము వదలిపోగానే విముచ్యతే అను శీర్షిక క్రింద 1 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడవలెను.

(5) కింపరిశిష్యతే = ఏమిమిగులును, ఏమియు మిగులదు. అని అర్థము. ఈ దేహములో ఆత్మ లేవగానే దానినినుండి పుట్టిన ప్రాణముకూడ లేచును. ప్రాణము లేవగానే దానిమీద ఆధార పడియున్న ఇంద్రియశక్తులు లేచిపోవును, ఇట్లే మూడులేవగానే శరీరము శవమగును. ఇది సామాన్యస్థితి, యోగభారణ వలన నిలిపినపుడు ఆ శరీరము శవవత్ గానున్నను నశించదు. ఇతర

సమయములందు నశించును. బృహదారణ్యకములో యిట్లే శరీరమును విడుచు విధానము చెప్పబడెను.

ఏతద్వైతత్ = ఈ శరీరమును విడువగలది, విడిచిపోయినది. ప్రధానమయినది. అదియే ఆత్మ అదియే బ్రహ్మ.

తాత్పర్యము:— ఈ శరీరములోనున్నట్టిదియు శరీరమునకు అధిపతి అయినట్టిదియు పూజనీయమయినదియు నగు ఆత్మ శరీరము కంటే వేరైనది. వేరుపరచ తగినది. వేరని భావించి వ్యవహరించునది. అది దేహమును విడిచిపోగానే దేహముగాని ఆ యింద్రియములుగాని నిశ్చేష్టలు నిస్తేజస్కములు అగును. అచ్చట యేమియు మిగులదు. ఇది యదియే నిశ్చయము.

౫ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ ౧

సప్రాణేన నాపానేన

మర్యో జీవతి కశ్చన ।

ఇతరేణతు జీవన్తి

యస్మిన్నేతా వ్రపాశితౌ ॥

కశ్చన = ఏ ఒకడు; మర్యో = నశ్వరమానవుడు; ప్రాణేన = పాణముచేత; అపానేన = అపానముచేత; నజీవతి = బ్రతుకుట లేదు; తు = కాని; యస్మిన్ = దేనిమీద; ఏతౌ = ఈ రెండు; ఉపాశితౌ = ఆధారపడి యున్నవో; ఇతరేణ = అట్టి యితరవస్తువు వలన, జీవన్తి = బ్రతుకుచున్నారు.

విశేషార్థము:— (1) మర్త్యః = నశించు స్వభావముకల శరీరము కలవాడు. అట్టి శరీరమే తాననుకొను భ్రమకలవాడు.

(2) ప్రాణేన-అపానేన = శివ మంత్రములో చెప్పబడినది. ఈ రెండే అచ్చట విశేషార్థము చూడవలెను. ఊ పి రి పీల్చుటవలన విడుచుటవలన మాత్రమే, మనుజుడు జీవించుట లేదు. ప్రశ్నోపనిషత్తులో నివ్వబడిన నిర్వచన ప్రకారము, ప్రాణాపాన శక్తులవలన కూడ జీవించుట లేదు. ఈ ప్రాణాపానములు రెండేగాక వ్యానోదానసమానమువలనకూడ జీవించుట లేదు.

(3) ఇతరేణ = మరియొక వస్తువు, ఆ వస్తువు యొక్క స్వరూపము ఈ మంత్రములోనే సూచింపబడినది. దేనిమీద నీ ప్రాణాపానములు రెండు ఆధారపడియున్నవో అది ప్రశ్నోపనిషత్తు 2 ప్రశ్న శివ బ్రాహ్మణములో ప్రాణము తానైదుగా విభజించుకొని శరీరమును భరించుచున్నదని చెప్పబడినది. శివ ప్రశ్న శివ బ్రాహ్మణములో ఆత్మనుండి ప్రాణము ఉత్పత్తి అయినట్లు చెప్పబడినది. 4 ప్రశ్న 7 వ బ్రాహ్మణములో ఇంద్రియములు ప్రాణములు “ఏతత్సర్వం పరే ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే” తమకంటే ఉత్తమమయిన ఆత్మను నిలబెట్టుకొని చెప్పబడెను. కాన ప్రాణాది పంచప్రాణములు పదునాలుగు ఇంద్రియములును ఆత్మమీదనే ఆధారపడియున్నవి. ఈ ఆత్మయీ శరీరమందుండబట్టయే, ఈ శరీరము కళాకాస్తులతో ఎర్తించుచున్నది. ఇతరేణ అనునప్పుడు ఆత్మయనియే చెప్పవలెను. ముఖ్యప్రాణమనికూడ చెప్పరాదు. సమాధిస్థితిలో

నుండెడివారికి గుండె కలదు; ఊపిరి ఆడదు. రామకృష్ణపరమ హంసకును, ఇట్టి అనుభవమే కలిగెను. (ఏ సు నా ధు డు Man liveth not by bread but every word of God మానవుడు ఆహారమువలన గాక దైవ వచనము వలన జీవించుచున్నాడు. అని చెప్పెను) ఇచ్చట word అనుపదము నకు వచనమును సామాన్యార్థము చేయబడినది. అట్లుగాక జాన్ సువార్త్ ప్రకారము word అనునది దేవుని ప్రథమ పుత్రుడు అనగా మొట్టమొదట వ్యక్తమయిన జీవాత్మయని అర్థము చెప్పవచ్చును. ఇట్లు చెప్పినయెడల ఏసునాథుని ప్రవచనమునకును, ఈ ఉపనిషత్సంక్రమణకును భావము, భాష సరిపోవును.

తాత్పర్యము:— నశ్వరశరీరముగల మానవుడు ఎవడును ప్రాణాపానాది పంచప్రాణముల వలనగాని, ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములవలనగాని జీవించుటలేదు. కాని ఈ ప్రాణాదులును ఇంద్రియములును దేహిమీద ఆధారపడియున్నవో, అట్టి యాత్మమూలమున మానవులు జీవించుచున్నారు.

౬ వ మ స్త్రోమ శ్లోకము ౫ 6

హస్తే ఇదంప్రవక్ష్యామి

గుహ్యం బ్రహ్మసనాతనం ।

యథాచ మరణంప్రాప్య

ఆత్మా భవతిగౌతమ ౫

శాతమ = ఓ సచికేతస్సా! హస్త = ఆశ్చర్యము, ఇదం = ఈ, గుహ్యం = రహస్యమును, ప్రవక్ష్యామి = తెలిపెనను, మరణం = మృత్యుమును, ప్రాప్య = పొంది, చ = మరియు, యథా = ఎట్లు, ఆత్మ = ఆత్మ, సనాతనం = శాశ్వతమైన, సనాతనమైన; బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, భవతి = అగుచున్నది, ఇతి = ఇట్లనిచెప్పెను.

విశేషార్థము:— (1) హస్త = ఆశ్చర్యము అని అర్థము ఇది ౧ వ వల్లెయింతవరకు వచ్చిన పిమ్మట మృత్యువు ఇట్లేల చెప్పవలసివచ్చెనో తోచుటలేదు. హస్త అనగా ఇప్పుడు అని (శ్రీ) శంకరులవారు అర్థముచేసిరి. ఇప్పుడు గుహ్యమైన సమాచారము చెప్పెదను అని యముడు వాగ్దానము చేయుచున్నాడు. ఇదివరకు చెప్పినది మనుజుడు జీవించియున్నపుడు జరిగెడి శరీర ఆత్మసంబంధమనియు ఇకముందు జెప్పెడిది శరీర పతనముపిమ్మట సమాచారమనియు ఎంచవలసి యుండును. హస్త అను పదమునకు ఇప్పుడు అను అర్థము నిఘంటులో కనపడదు. సంభాషణారంభమున వ్యర్థపదముగా నుపయోగించవచ్చును. లేదా సంతోషమును, ఆశ్చర్యమును, సంభ్రమమును, తెలుపు పదము లేదా దయ, జాలి, దుఃఖము, తెలుపు పదము లేదా ఆశీర్వాదమును దెలుపు పదముగా వాడెదరు. ఇచ్చట దీని ప్రయోజనము కన్పట్టుటలేదు. ఇదివరకు చెప్పిన అంశములనే మరల విపులపరచ పూనుకొనెనని యెంచవచ్చును. ఆత్మయే బ్రహ్మయని స్థిరపరచకపోవుటచేత తన సంతోషమును యముడు వెల్లడిచేసి యుండవచ్చును.

(2) గుహ్యంబ్రహ్మ = రహస్యమయిన బ్రహ్మనుగూర్చి అని శ్రీ శంకరులవారు అన్వయించిరి. అట్లే యితరులును అనుసరించిరి. ఈ మంత్రములో 2 విషయములు తెలుపబడె నని విశదపరచిరి. 1 సనాతన బ్రహ్మనుగూర్చియు, 2 మరణాంతరమున ఆత్మపొందు నశనుగూర్చియు ఈ మంత్రముతో రెండు అంశములుగాక ఒకే అంశము చెప్పబడెనని తలంచబడుచున్నది. పై మంత్రముతో ఈ శరీరము ఎవరిమీద ఆధారపడి నడుపుచున్నదో తెలుపబడెను. ఈ మంత్రములో నట్టి శరీరము సాగనపుడు, అనగా సశించినపుడు, దాని కారణమై యున్న ఆత్మ యేమగునో అనగా నెట్లు సనాతనబ్రహ్మమగునో అదియే రహస్యములలోనికెట్లు ఉత్తమ రహస్యమనియు, దానినిగూర్చియే యముడు చెప్పబూనుకొనెననియు, తలంచబడుచున్నది. ఇ అను అక్షరము సముచ్చయము రెంటిని కలుపుట కుపయోగింతురు. అప్పుడు రెండు అంశములేవని ప్రశ్నింపవచ్చును. 1 మరణం ప్రాప్య 2 బ్రహ్మభవతి అని చెప్పవచ్చును. లేదా “ యథా ” తో కలిపి నిర్వర్ధకమైనదముగా నెంచవచ్చును.

తాత్పర్యము:— ఓహో ! ఆశ్చర్యము దేనిమీద ఆధారపడి మనుజుల శరీరములు బ్రతికియున్ననో యట్టి ఆత్మ పదార్థము ఈ శరీరము మరణించినపిమ్మట ఏ విధమున సనాతన బ్రహ్మము అగుచున్నదో ఓ సచి కేశస్సా ఆ అద్భుతమైన పరమరహస్యమైన యీ విషయమును నీకు నేను తెలుపుచున్నాను. అత్యంత శ్రద్ధాభువై దీనిని గమనింపుమా!

౭ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫౭

యోనిమన్యే ప్రపద్యన్తే
శరీరత్వా య దేహీనః ।
స్థావరమన్యేన సన్యన్తి
యథాకన్య యథాశ్రుతమ్ ॥

యథాకన్య = కన్య సనుసరించియు, యథాశ్రుతం = శ్రుతుల
సనుసరించియు, అన్యే = కొందఱు, దేహీనః = దేహములో
నుండిన ఆత్మలు, శరీరత్వా య = శరీరమును పొందుటకు,
యోని = మాతృగర్భమును, ప్రపద్యన్తే = ప్రవేశింతురు, పొందు
దురు; అన్యే = ఇతర, ఆత్మలు, స్థావరం = స్థావరమును, అను
సన్యన్తి = పొందుచున్నారు.

విశేషార్థము:— (1) దేహీనః = దేహమందున్న ఆత్మలు
అనగా నిదివరకు జన్మ పొందుచున్నవారు ఆ శరీరములు నశిం
చిన పిమ్మట మరల శరీరముపొందు కారణము తెలుపబడు
చున్నది.

(2) శరీరత్వా య = శరీరము పొందుటకు స్థూలసూక్ష్మ
శరీరము యేదైనను కావచ్చును. మానవ, దేవ, పశు, పక్షి
యోనులలో నేదైనను కావచ్చును. స్థావర జంగములలో
నేదైనను కావచ్చును. ఎచ్చటనైన యేదైన దేహము పొందు
టకు అని భావము ఏయొక జాతి నిర్దేశము కాలేదు.

(3) యోనిః=మాతృగర్భమున పై దెలిపిన యే జాతిలో నైనను స శరీరము పొందుటకు పూర్వముండు సన్నిహిత స్థితి విత శేషములో 4 విధముల జన్మకారణము తెలుపబడెను. 3 వ అ. 1 ఖండము 4 వ మంత్రము 5 వ విధానము స్వంత సృజన బృహదారణ్యము 1 అ. 4 వ ఖండము 3 వ బ్రాహ్మణము 5 వ బ్రాహ్మణము యోని అనగా నుత్పత్తి కారణము. కొంత కాలము భరించి పక్వమయిన రూపమున గర్భగోళమునుండి వెడలించునది.

(4] * స్థాణుః = స్థాణువనగా స్థావరములగు ఓషధి వన స్పరులని శ్రీ శంకరులనాడు అర్థముచేసిరి. మానవజన్మ ఎత్తిన ఆత్మ పరిణామదశలో లోగడ వదలి వచ్చిన స్థావర రూపమును పొందుననియర్థము. ముణ్డకం 1 అ. 2 ఖండం 10 వ మంత్రములో “ఇమం లోకం హీనతరం వావిశేన్తి” ఈమనుజులొకముగాని అంత కంటే తక్కువ లోకముగాని పొందుచని చెప్పబడెను. 3 వ ప్రశ్న 7 వ బ్రాహ్మణములో పుణ్యలోకములు పాపలోకములు మనుష్య లోకములు కలుగునని చెప్పబడెను. అందుచే జడపదార్థము నుండి క్రమేణ మా న వ దేవయోనులవరకు పరిణామము పొందుచు మధ్య మధ్య క్క పాబిబ్యముచే హీన యోనులలో పుట్టినచ్చునని యీ మంత్రము స్పష్టము చేయుచున్నది. ఇట్టి

* స్థాణుః అను పదమునకు మోక్షముని కొందఱున్దియు శేషమనూరు. అచంచలమైన స్థితిగనుక స్థాణుః అనగా స్వర్గమున వారి ఉవా. ఇది దేవచారికము మోక్షమును అర్థము. ఈ పదమునకు రూఢి కాదు. స్థాణుః అనగా శివుడని అర్థము కలదు. శ్వేతాశ్వతరము.

అవకాశము కలననిశ్చితముగా అంగీకరించుచున్నాను. కాని అరుదుగా నిట్లు సంభవించును.

(5) * యధాకర్మ యధాశ్రుతం = అనగా కర్మనుబట్టి జ్ఞానమునుబట్టి అని అర్థము చెప్పబడినది. ఇంకొక విధముగా చెప్పవచ్చును. ప్రమాణ గ్రంథములలో చెప్పిన విధమున చేసిన కర్మలనుసరించి జన్మలు కలుగునని చెప్పవచ్చును. 3 వ ప్రశ్న 10 వ బ్రాహ్మణములో చిత్తము యెట్లుండునో యా విధముగా సంకల్పించిన లోకము కలుగునని చెప్పబడెను. భగవద్గీత 8 అధ్యాయము 6-7 శ్లోకములనుబట్టి జీవితమంతలో కలిగియున్న భావములనుబట్టియే అన్యకాలమున బుద్ధి నిలుచుననియు దానిని బట్టియే జన్మ కలుగుననియు చెప్పబడెను. “యథాప్రజ్ఞాహం సంభవాః” లోగడ జన్మలో కలిగిన ప్రజ్ఞా విశేషమునుబట్టి జన్మకలుగునని శ్రుతి వాక్యమున శ్రీ శంకరుల వారుదహరించిరి. బృహదారణ్యకము 4 అ. 4 ఖండము 4 వ బ్రాహ్మణములో కర్మచు జ్ఞానమును ముజ్జలోనికి తీసుకొని పోవునని చెప్పబడెను.

(6) అనుసంయన్తి = అనుసరించి పోవును. కర్మను, జ్ఞానమును అనుసరించుచు చెప్పవచ్చును.

* ఈ మంత్రములో పునర్జన్మకారణము కర్మయని చెప్పబడెను. ఆ కర్మమునే విడిబద్ధనారు జన్మమునది వైదొలగ గలరు. అందుకనియే సన్యాసము ఉత్తమమని చెప్పబడెను. ‘పరీక్ష్యకర్మ చిత్తాన్ లోకాన్’ మొదలకం ౧౦-౧౧ జన్మలు లోకములు కర్మవలననే కలుగుచున్నవి. దానిని విడుట విత్తనమును నాశనము చేయుటయే.

తాత్పర్యము:— శరీరధారణ మొనర్చిన యీ యాత్మ తాజేసిన క్షాన్తముబట్టియు తా సంపాదించిన జ్ఞానమునుబట్టియు ప్రమాణ గ్రంథములలో చెప్పబడిన విధమున నూతన దేహములను పొందుటకు మాతృగర్భమున ప్రవేశించును, ఇట్లు కొందఱికి సంభవించును, మరికొందఱికి విషయములలో స్థావరములగు ఓషధి వనస్పతుల దేహములు కూడ ఆయా కర్మజ్ఞాన ఫలితముగా సంభవించవచ్చును, ఈ శ్రుతి పునర్జన్మ కలుగునని స్పష్టముగా తెలుపుచున్నది. ఆ పునర్జన్మకు కారణము కర్మజ్ఞానము అని సూచించుచున్నది. ఆ జన్మ ఉత్తరోత్తర క్రమేణ ఉత్తమమైనదేగాక అధమమైనదికూడ కావచ్చునని సూచించుచున్నది. ఇచ్చట జ్ఞానమనగా బ్రహ్మజ్ఞానము మాత్రముకాదు, బ్రహ్మజ్ఞానమయినచో ఈ జన్మలలో నేదియును కలుగదు.

౮ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪౮

య ఏష సుప్తేషు జాగర్తి
కామం కామం పురుషో నిర్మమాణః ।
తదేవ శుక్రం తద్బ్రహ్మ
తదేవామృత ముచ్యతే
తస్మిన్ లోకాశ్చితాస్సర్వైః
తదనాత్మేతి కశ్చన । ఏతద్వైతత్

యః=ఎవడు; ఏషః=ఈ; పురుషః=పురుషుడు; సుప్తేషు నిద్రపోవువారియందు; కామం కామం వివిధ కామ్యములను;

నిర్మిమాణః=నిర్మించుచు; జాగర్తి = మేల్కొని యున్నాడు; తత్=అది; ఏవ=మాత్రమే, శుక్రిం=పవిత్రుడు, లేక తేజో నూపుడు; తత్=అది, బ్రహ్మ=బ్రహ్మ; తత్=అది, ఏవ= మాత్రమే, అమృతం=అమృతము, [అని] ఉచ్యతే=చెప్ప బడుచున్నది, తస్మిన్=దానియందు, సర్వే=సకల, లోకాః= లోకములు, శ్రితాః=ఆశ్రయించి యున్నవి. కశ్చన=ఎవడును, తత్=దానిని, ఉ=నిక్కముగా, నాత్యేతి=అతిక్రమింపజాలడు, ఏతద్వైతత్=ఇది యదియే నిశ్చయము.

విశేషార్థము:— (1) సుప్తేషు=నిద్రాప్రచుండగా గాఢ నిద్రాకావచ్చును, స్వప్నస్థితి కావచ్చును. అజ్ఞానస్థితి కూడ కావచ్చును. కాని స్వప్నావస్థయే ముఖ్యముగా సూచింపబడె నని యెంచవలెను. ఏలయన కామం కామా నిర్మమాణః కోరి కలను కలిగించుచు అని చెప్పబడినది. సుషుప్తిలో “యత్ర కామం సకామయతే స్వప్నం నపశ్యతి” మాఝాక్యము ౨ వ మంత్రము అచ్చట స్వప్నము కనడు కోరిక, కోరడు. అని చెప్ప బడినది. అందుచేత నిచ్చట స్వప్నావస్థయు, లేక అజ్ఞానావ స్థయు అని చెప్పవచ్చును. అట్టిస్థితిలో నితనికి జైజనుడనిపేరు. ప్రకీర్ణపనిషత్ 4 వ ప్రశ్న ౨ వ బ్రాహ్మణములో స్వప్నస్థితి వర్ణింపబడినది.

(2) జాగర్తి=మేల్కొని యున్నాడు. జైజనుడు మేల్కొని యున్నవాడు ప్రకీర్ణపనిషత్తు 4 వ ప్రశ్న ౩ వ బ్రాహ్మణములో “ప్రాణాగ్నయ ఏవ ఏతస్మిన్ పురె జాగ్రతి” ఆశరీరమను పురమందు ప్రాణాగ్ని లే మేల్కొని యున్నవి, అని చెప్పుచు

న్నది. ఆ ప్రాణాగ్ను లేవన యీ మంత్రము స్పష్టము చేయుచున్నది. జీవాత్మయే యా ప్రాణాగ్నులలోని వాడు అనికాని ఆ ప్రాణాగ్నులకు కర్తయనిగాని ఈ మంత్రము తెలుపుచున్నది బ్రహ్మపూత్రములుకూడ ఈ మంత్రములో దెలుపబడిన వ్యక్తి జీవాత్మయేయని నిశ్చయించెను.

(౩) నిర్విమాణః=నిర్మించువాడై, సృష్టించువాడై అని అర్థము. జీవాత్మగా నిర్బంధించబడక పూర్వము తనకుండెడి సృష్టి శక్తి యిప్పుడు కూడ కొంతవరకు ఉపయోగమగుచున్నదని అర్థము. ఆ శక్తిని పూర్తిగా పునరుద్ధరించుట కవకాశము కలదని సూచన చేయబడినది. మొదటి పాదమునకు శ్రీ అరవిందయోగి ఇట్లనువదించెను. This is he that is awake in those who sleep నిద్రించు బహుజనులలో మేల్కొనియున్న వాడు ఇతడే. అనగా ఆ ఒక్క ఆత్మ బహుజనులందఱిలో మేల్కొనియున్నాడు, ఆత్మయొక్క ఏకత్వము కూడ ఋజువగుచున్నది.

(4) బ్రహ్మ=పరమాత్మయని అర్థము. మహానారాయణములో 1 అనువాకము 7 వ మంత్రము “తదేవశుక్రమమృతం తస్మై తదాపన్నప్రజాపతిః” అని చెప్పబడినది. అదియే తేజస్సు అమృతము, హిరణ్యగర్భుడు అదియే పంచభూతములు.

(5) తదునాత్మేతి కశ్చన= 2 వ అధ్యాయము 1 వ వల్ల 9 వ మంత్రము యొక్క విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— నిద్రించు సమస్త జీవులలోను అవిద్యా వరణమువలన మోహితముయిన సమస్త జనులలోను యెవడు మేల్కొనియుండి ఆయా కాయములను కోర్కెలను కామ్యపదార్థములను సృష్టించుచున్నాడో అదియే శుద్ధమైన తేజస్సు అదియే బ్రహ్మ అదియే అమృతమని చెప్పబడుచున్నది. దానియందే భూభువస్సువరాది లోకములన్నియు నిలిచియున్నవి. ఎవరును దానిని అఙ్గీకరించజాలరు అనగా దాని నుల్లంఘింప జాలరు. ఇది యదియే నిశ్చయము.

౯ వ మంత్రము శ్లోకము ౫ 9

అగ్ని ర్యధై కోభవనం ప్రవిష్టో
రూపం రూపం ప్రతిరూపో బభావ ।
ఏక స్తథా సర్వభూతా స్తరాత్మా
రూపం రూపం ప్రతిరూపో బహిశ్చ ॥

యథా=ఏవిధముగా; ఏకః=ఒక్కడయిన, అగ్నిః=అగ్ని, భవనం=లోకమును, ప్రవిష్టః=ప్రవేశించినవాడై, రూపం రూపం=వస్తువుయొక్క ఆకారమునుబట్టి, ప్రతిరూపః=సమానమైన రూపముగలవాడు; బభావ=అగుచున్నాడో, తథా=అట్లే, ఏకః=ఒక్కడయిన, సర్వభూతా స్తరాత్మా=సర్వభూతములలోనుండు ఆత్మ, రూపం రూపం=ప్రతిదాని యాకారమును బట్టి, ప్రతిరూపః=సమానమైన రూపముగలది, భవతి=అగుచున్నది, చ=మరియు, బహిః=అతీతము (అయియున్నది)

విశేషార్థము:— (1) అగ్నిః = అగ్ని దేవుడు ఒక్కడే దహింపగల శక్తిగలవాడు.

(2) రూపం రూపం ప్రతిరూపః = లోకములో నేయే వస్తువులను లేక జీవములను దహించునో, ఆ రూపమునకు తగిన రూపముతో పేరుతో యుండును. చింతచెట్టును కాల్చినపుడు చింతనిప్పుంచుము మనుజు శవమును కాల్చినపుడు ఆ ఆకారము ననే శవాగ్ని యంచుము. ఆ కాల్చెడి వస్తువుయొక్క ఆకారమునుగాక వాసనకూడ కలుగుచుండును. శ్రౌతాగ్ని యనియు స్మారాగ్నియనియు ఆ ప్రయోజనములనుబట్టి భిన్నమైన పేర్లు పొందుచుండును. అరణ్యంలో నున్న పుడు కాష్ఠాగ్నియను పేరుపొందును. అసలు అగ్ని ఒక్కటే దహించు శక్తియు నొకటే.

(3) సర్వభూతాంతరాత్మా = భూతమనగా జడము ప్రాణముకూడ, సమస్త వస్తుజీవజాలములోపల ఉన్నది గనుక అంతరాత్మయని పేరు. ఆత్మ సృష్టిలోని సమస్త మునందు నిమిషియున్నది. ముట్టకము 2 అ. 1 ఖండం 4 మంత్రము “ఏవసర్వభూతాంతరాత్మా” ఈ పరమాత్మయే సర్వ భూములందున్నవాడు, అని చెప్పుచున్నది.

(4) రూపం రూపం ప్రతిరూపః = ప్రపంచములో 84 లక్షలు జీవరాశి కలదని ప్రతీతి. యేజీవముకలదో; దానిలో ఈ అంతరాత్మ ప్రవేశించుచున్నది. దానికి జీవాత్మయనిపేరు. ఆ ఒక్కొక్క రకమునకేగాక ఆ రకములో నున్న వ్యక్తులకెల్ల ఒక్కొక్క జీవాత్మగా కనపడుచుండును. జడపదార్థము

నకు జడముగాను జీవపదార్థమునకు జీవముగాను పిలువబడుచుండును.

(5) * బహిః=బహిరంగగా బయట అంతరముగాను, బయటను అని యొకవిధముగా అర్థము చేయుచున్నారు. ఈ ఆత్మస్వభావము జీవములోనున్నను వెలుపలను కలుదని అర్థము చెప్పబడుచున్నది. ఆ విషయము నిశ్చయమే. ఈ శావాస్థ్యము మొదటి మంత్రము మొదటిపాదము ఆ సత్యమును విశదపరచుచున్నది. కాని యిచ్చట యట్లు చెప్పటం పొసగదు. “ రూపంరూపం ప్రతిరూపో బభూవ ” అని చెప్పటచేత లోపలనున్నాడని చెప్పటయే ముఖ్యము. “ బహిః ” అనునపుడు వెలుపల అనిగాక అతిక్రమించి అతీతము అయి అని చెప్పటయే మేలు. ఆయాజీవిలో

* పురుషనూక్తము “ ఆత్మతీష్ఠదశాంగుళం ” సృష్టిసంతయు నతిక్రమించి ఆత్మయున్నదని చెప్పబడెను. దృశ్యపదార్థములలోని దృష్టాంతము తీసుకొన్నను అట్లే కనపడును. విద్యుత్ లేక మెరుపు విశ్వసంతయు వ్యాపించియున్నది. ఎచ్చడ యేదో రూపములో గ్రహించబడి వినియోగించ బడునో యాయా రూపమున ఆయా కార్యకర్తగా తెలుపబడుచుండును. ఒకచోట దీపముగా ఒకచోట విద్యుత్ కిరణముగా ఒకచోట గంపము లోయనదిగా ఒకచోట రైలు నడుపునదిగా ఒకచోట వంటచేయునదిగా ఒకచోట నేయునదిగా కనిబడుచున్నది, దీపములలోనూడ ఆ గాజు లోపైనుబట్టి ప్రకాశభేదము కలుగుచున్నది. ఒక దీపములోనుండియు అదే సమయమున రుతర దీపములు వెలిగించుచుండును. లోకములోనున్న విద్యుత్తు రేడియో వార్తలను సంచారము చేయుచు ఆయా యంత్రములను మిరిచియున్నది.

నామూ వస్తువులో ప్రవేశించి ఈ ఆత్మ మూమూ నామరూప ములతో బరగుచున్నమాట నిశ్చయమే. ఆయా నామరూప ములతో బరగుటతోడనే దానివ్యాప్తి శక్తి ఆఖరయి పోవుట లేదు.

(6) భువనం = అన్ని భూతములు, జడములు, జీవములు ఇందులో నివసించును. గనుక ఇది భువనము భు అగుదానిని అనం కాపాడునది. అన్నివస్తు జీవములను తన గర్భమందుంచి కాపాడునది.

తాత్పర్యము:— సర్వభూతములను ఏ మాత్రము లేక అఖండానైయున్న అన్ని ఈ భువనములోని వస్తుజీవజాలములో ప్రవేశించి ఆయావస్తు జీవజాలమునకు సరియయిన నామరూప ములను పొందుచుండును. దహించు వస్తు జీవజాలమునుబట్టి కూడ సరియయిన నామరూపములను వహించుచుండును. ఇట్లే ఆత్మ సర్వభూతములయందు సర్వవస్తు జీవజాలమందు ప్రవేశించి వానివానికి అనువగు నామరూపములను ధరించు చుండును. ఆయా సర్వభూతములను అతిక్రమించిగూడ నుండును.

౧౦ వ మన్తము శ్రుతిః ౫ 10

నాయుర్వధైకో భువనంప్రవిష్టో

రూపంరూపం ప్రతిరూపోబభూవ ।

ఏకస్తథాసర్వభూతాంతరాత్మా

రూపంరూపం ప్రతిరూపోబహిశ్చ ౫

ఏకః = ఒక్కటైన, వాయుః = వాయువు తక్కినపదములకు ప్రతిపదార్థము 9 వ మంత్రములో చూడవలెను.

విశేషార్థము:— (1) వాయుః = వ్యాపించు గుణము కలది. ఇతరపదములకు విశేషార్థము 9 వ మంత్రములోని విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— స్వగతభేదము ఏమాత్రములేక అఖండమైయున్న వాయువు ఈ భువనములోని వస్తుజీవజాలములో ప్రవేశించి ఆయా వస్తుజీవజాలమునకు సరియైన నామరూపములను పొందుచుండును. ప్రాణాదిరూపమునభరించు వస్తుజీవజాలమునుబట్టికూడ సరియైన నామరూపములను వహించుచుండును. ఇట్లే ఆత్మ సర్వభూతములయందు సర్వవస్తుజీవజాలమందు ప్రవేశించి వానివానికి అనువగు నామరూపములను ధరించుచుండును. ఆయా సర్వభూతములను అతిక్రిమించి యుండును.

౧౧ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 11

సూర్యోయథా సర్వలోకస్యచక్షు
ర్న లిస్యతేచాక్షు షైర్భాహ్యదోషైః ।
ఏకస్తథా సర్వభూతాస్తరాత్మా
నలిప్యతే లోకదుఃఖేనబాహ్యః ॥

సర్వలోకస్య = అన్ని లోకములకు, చక్షుః = కన్ను అయిన,
సూర్యః = సూర్యుడు, యథా = ఏప్రకారము, చాక్షుషైః =

కంటిసంబంధమున, బాహ్యదోషైః = వెలుపలదోషముల చేత, నలిప్యతే = అంటబడడు, మైలబడడు, తథా = అట్లే, ఏకః = ఒక్కడైన, స్వభూతాంతరాత్మా = స్వభూతము లలోనున్న ఆత్మ, లోకదుఃఖేన = లోకములలోనుండు దుఃఖములచేత, బాహ్యః = ఆ దుఃఖములకు భిన్నమైనది, అతీతమైనది, గనుక, నలిప్యతే = అంటదు మైలపడదు.

విశేషార్థము:— (1) స్వలోకస్యచక్షుః = సమస్త లోకములకు కన్ను లోకమునగా లోకములోని జీవజాలమంతయు అనికూడ అర్థము. ఈ జీవజాలమంతయు లోకములోనిమిడియున్నది. లోకమునకు కన్ను అనగా లోకము ఇతరములను చూచుటకు ఈ సూర్యుడు తగిన వెలుతురును ఇచ్చుచున్నాడు. సూర్యకాంతి వస్తువు లేక జీవముమీదపడి దాని ప్రభావము దానినిచూచు జీవియొక్క కంటిలో పడును. ఆ పడిన బింబములో తలక్రిందులుగా నుండును. దానివిషయము మెదడులో దృష్టిసంబంధముగల కేంద్రమునకు తెలుపబడును. అచ్చట తలక్రిందుగానున్న బింబమును సరిగా నిలిపి బయట దేనుండి ఈ బింబమేర్పడినదో దానిరూపమును మనస్సు గ్రహించుచున్నది. బుద్ధినిర్ధారణ చేయుచున్నది. సూర్యకాంతి ఆయా వస్తువు లేక జీవముమీదపడుటచే వస్తువు లేక జీవముయొక్క ప్రభాగముననున్న దోషములు ఆ కిరణమునకు లేక కాంతికి అంటవు, దానిని ఉన్న దున్నట్లుగా ప్రతిఫలింపచేయుటయే ఆ కాంతి లేక కిరణముయొక్క కర్తవ్యము ఇట్టి ఈ వస్తువును లేక జీవమును చూచెడి కన్నుకూడ అట్టి

దోషములవలన మాలిన్యమును పొందదు. అందులో ఫలాని దోషములున్నవని కనిపెట్టునేగాని గుడ్డుగాని పాపగాని సరములుగాని మెడడులోని భాగముగాని ఆ దోషముల బాధ పొందదు. అట్టి వస్తువును లేక జీవమును చూచుటకు సాయపడు సూర్యకిరణము లేక కాన్తిగాని ఇట్టి దాని ప్రతిబింబమును పొందెడి కన్ను, కంటి ఆధిష్ఠానదేనత ఆ కన్నుగల వ్యక్తి లేక ఆ ఉపనిషత్తు లేక ఆ వస్తువు జీవమందలి దోషములచేత వ్యధ నొందడు. లోక విచిత్రము,

(2) బాహ్యదోషైః = దృశ్యమగు వస్తువు లేక జీవము యొక్కపై భాగమున లేక వెలుపలనుండు దోషములు లోతట్టు నుండు దోషములు సూర్యకాంతి లేక కిరణములవలన తాకబడవు. అందుచే బాహ్యదోషముల ప్రశంసయే చేయబడినది.

(3) లోకదుఃఖేన = లోకమందలి దుఃఖము, దీనత్వము, బాధ, ఆవేదన, మొదలగునవన్నియు ఇవన్నియు శరీరములోని ఇంద్రియములద్వారా పరిచయమగునవి. శరీరమే లేనపుడు వీని సంబంధమే యుండదు. ఇవన్నియు కర్మఫలితములు, ద్వంద్వములకు సంబంధించినవి. ఆత్మ అక్రియుడుగాన ఈ ద్వంద్వములకును యీ కర్మ ఫలితములకును భిన్నమై అతీతముగా నుండును. ఈ ద్వంద్వములను యీ కర్మఫలితములను ఈ ఆత్మ అనుభవించదని ఈ మంత్రము స్పష్టము చేయుచున్నది. అన్ని జీవములలో నుండు ఆత్మ ఒకే కాలమందు ఆయా భిన్నజీవులకు కలిగెడి భిన్నానుభవములను పొందుచుండెడి యెడల ఆ అనుభవములన్నియు దుర్భరములగును. ఏక కాలమందు పరస్పర భిన్నము

లగు అనుభవములు కలుగవచ్చును. అందువలననే యీ జీవాత్మలు ఒక్కటేగాక వేరని వాదించబడుచున్నది. ఈ సర్వ భూతాంతరాత్మ ఆ జీవాత్మగాక దానితోపాటుండెడి పరమాత్మయని అర్థము చెప్పబడుచున్నది. ఈ ఉపనిషత్తు 1 అధ్యాయం 31 వ వల్ల 4 వ మంత్రము భోక్తను తత్స్వభావమును నిరూపించినది. ఇంద్రియమనోయుక్తమయిన ఆత్మ భోక్తయగుచున్నాడు గాన ఇంద్రియమనస్సులతో యుక్తమయినపుడే అవె తాననుకొనినపుడే తాను శరీరము వేరుపరచ వీలుగానివి అనుకొనినపుడే ఈ లోకదుఃఖములు ఆ యాత్మకు అంటును. ఈ యనుకొనుటయే అవిద్య. తాననుకొన్నంత మాత్రముచే ఆత్మకు స్వస్వరూపమున యివి అంటజాలవు. త్రాడునుజూచి పామునుకొని యొకడు భయపడవచ్చును, పాముకుగల గమనశక్తిగాని విషముగాని త్రాడుకు సంభవించవు. అట్లే ముత్యపు చిప్పను జూచి వెండియని భ్రమించినను వెండికుండు విలువ దానికి లభించదు, ఎండమావులను జూచి నీరనుకొన్నను దాహముతీట్చు శక్తి వానికి లభించదు. అట్లే ఈ యాత్మ యీ సుఖదుఃఖములు పడుచున్నది యని యెవరైన యెంచినను యీ యారోపించిన సుఖదుఃఖములు దానికి వికారము కల్పించవు. ఇదియే శ్రీ శంకరులవారి వివర్తవాదము, అధ్యాసవాదము. ఇంతవరకు నిది సమంజసమే కాని ఈ సుఖదుఃఖములు ఆత్మకు కలుగునని ఆరోపించినవాడెవడు? దీనిని పొందుచున్న వాడెవడు? దానికిమంత్రములో ప్రత్యుత్తరము కనపడదు. తాను సర్వమైనవాడను సత్యమును గ్రహిం

చక భిన్నత్వమును ఆరోపించుకొనిన అహంకారుడు (Ego) వ్యక్తియే ఈ సుఖమఃఖములను పొందుచుండును. ఎప్పుడీ భిన్నత్వమును అసత్యమని గ్రహించి యారోపించ మానుకొనునో అపుడేశకీరమున్నను దానిచే కలుగదగిన ప్రత్యేకత నశించును.

తాత్పర్యము:— సూర్యుడు ఒక్కడే సమస్త లోకములలోని సమస్త వస్తుజీవజాలమునకును పరస్పరము చూచుటకు సాయపడుచున్నాడు. అతని కిరణములు లేక కాన్తి ఏ వస్తువు మీద నైనను పడినపుడే దానిరూపము కంటిలో ప్రతిబింబితమగుచున్నది. ప్రతిబింబితమైన రూపమే చూడబడుచున్నది. ఏ వస్తువు లేక జీవముమీద ఈ కిరణము లేక యీ కాన్తి పడుచున్నదో దానిలోపలగాక బయటనుండు దోషము లేవియు ఆ కిరణమును లేదా కాన్తినిగాని లేదా దానిప్రతిబింబము ఎచ్చట పడుచున్నదో యా కంటిని దాని యంత్రమును దాని యధిష్ఠాన దేవతను మైలపరచుటలేదు. అంటనే అంటవు. అట్లే సర్వ భూతములలోనున్న అంతరాత్మ ఆయాభూతములు ఆరోపించుకొని అనుభవించెడి సుఖమఃఖములచేత మైలపడడు. ఇట్లూరోపించుకొనుటకు అవిద్యయే కారణము. అవిద్య తొలగగానే ఆరోపించుకొన్నవాడు నశించును. ఆరోపణచే భాధనొందజాలని అంతరాత్మ స్వతస్సిద్ధమైన తేజముతో యథాప్రకారము పరిలుచుండును.

౧౨ వ మంత్రము శ్లోకము 12

ఏకోవశీసర్వ భూతాస్తరాత్మా

ఏకంరూపం బహుధా యఃకరోతి ।

తమాత్మ స్థం యై నుపశ్యన్తి ధీరా

స్తైషాం సుఖం శాశ్వతం నేత రేషామ్ ॥

యః = ఎవరు, ఏకః = ఒక్కడే, వశీ = సర్వస్వతన్త్రుడు, సర్వభూతాంతరాత్మా = సర్వభూతములలోపలనున్న ఆత్మ, ఏకం = ఒకటైన, రూపం = రూపమును, బహుధా = అనేకములుగా, అనేకవిధములుగా, కఠోతి = చేయుచున్నాడో, తం = వానిని, ఆత్మస్థం = తమ ఆత్మలోనున్నట్టి, యేధీరాః = ఏ ధీరులు, అనుపశ్యన్తి = వేద్యమునిచ్చుకొనుచున్నారో, తేషాం = వారికి, శాశ్వతం = శాశ్వతమైన, సుఖం = ఆనందము, ఇత రేషాం = ఇతరులకు, న = లేదు,

విశేషార్థము:— ఈ మంత్రము శేతాశ్వతరము 6 వ అధ్యాయము 12 వ మంత్రముగా నున్నది. కాని రెండు భేదములు కలవు. ఇచ్చట సర్వభూతాంతరాత్మాయున్నది. అచ్చట స్క్రిష్టియాణాం బహూనాం అని కలదు. ఇచ్చట రూపం అని కలదు. అచ్చట బీజం అని కలదు.

(1) ఏకం = ఒక్కడే దీనికి అసమానుడని అర్థము చెప్పుచున్నారు. అతనికి సమానులుగాని మించినవారుగాని ఎవరూ లేరు.

(2) వశీ = వశమందుచుకొన్నవాడు జగత్తునంతను తన వశమందుచుకొన్నవాడు. తనను వశపరచుకొనగలది ఏదియు లేనందున అతడే సర్వస్వతంత్రుడు నియన్త.

(3) ఏకంరూపం బహుధా = ఏకంరూపం అనగా తన ఒక్కరూపమును బహుధా అనేకములుగా చేయుచున్నాడని ఒక అర్థము. “ అజాయమానో బహుధావిజాయతే ” పుట్టుక లేనివాడు అనేకములుగా పుట్టుచున్నాడు. అని పురుషసూక్తము తెలుపుచున్నది. తన రూపమే అనుటచేత అందులోనుంచి చేయబడినవన్నయు అతనిరూపముతోనే యుండవచ్చునని యూహించవగును. “ ప్రథవస్తైసరూపాః ” అని ముద్గాకం 2 అ. 1 ఖండం 2 వ మంత్రము తెలుపుచున్నది. తానే యీ సర్వభూతములకు నిమిత్త ఉపాదాన కారణమని స్పష్టమగుచున్నది ఒకేరూపమును అనేక విధములుగా జేయుచున్నాడు. అనగా రూపములో మార్పులేదు. దానిని చేయుటకు తుపెట్టిన విధానములలో మార్పున్నది. ఏ వస్తువులను ఏయేదామాపాగా సమకూర్చి చేసినను చిట్టచివరకు ఒకరూపముగానే పరిణమించును. ఇట్టిభావమే శ్రీ అరవిందయోగి తెలుపుచున్నాడు. He fashions one form of things in many ways వస్తువుల ఒకేరూపమును అనేక విధములుగా చేయుచున్నాడు.

(4) ఆత్మస్థం = ఆత్మయందు అని చెప్పుచున్నారు. (శ్రీ) శంకరులవారు బుద్ధియందు అని అర్థము చేయుచున్నారు. బుద్ధిలో ప్రతిబింబిత మగునని వారి భావము లేదా బుద్ధియనునపుడు supermind అని అర్థము చెప్పవచ్చును. ఆత్మ

యందు అనిచెప్పటయే మేలు. ఏది యింతవరకు జీవాత్మ యని అనుకొనుచున్నారో దానియందే పై తెలిపిన ఏకోవశీ అగు ఆత్మ కనబడుటయే ప్రధానమైన భావము రెంటియొక్క అభేదత్వము స్పష్టపడును. 6 వ మంత్రములో “ఆత్మాభవతి బ్రహ్మ” మానవశరీరములోనుండు ఆత్మ పరబ్రహ్మమగు విధానము చెప్పటకు మృత్యుదేవత పూనుకొనెను. ఆ విధానమును ఇందులో తెలియపరచెను.

(5) ధీరాః = ఆత్మవర్జనముచేసిన జ్ఞానులు పరమానందము వారిసాక్షే.

(6) ఇత కేషాం = ఇతరులు, అజ్ఞానులు ఆత్మను చూడని వారు వివిధముగా కనపడువానిలో ఏకత్వము చూడలేనివారు 2 అధ్యాయం 1 వ వల్లి 10-11 మంత్రములలో చెప్పిన నానాత్వమునే చూచువారు.

తాత్పర్యము:— నిరుపమానుడును, ఏకైకుడును, సర్వమును తనవశమునందే యుంచుకొని తానెవరికి వశముకాని సర్వస్వతంత్రుడును సర్వవస్తు జీవజాలమందు లోపలనున్న వాడును ఏకమైన తనరూపమునే అనేక రూపములుగా చేసిన వాడును, ఒక్కొక్క రూపమునే అనేక మార్గముల నిర్మించగలవాడును అగువానిని తమ ఆత్మలో నున్నవానినిగానే కాన తమ ఆత్మగానే యే జ్ఞానులు దివ్యదృష్టిచే జూచి యనుభవింతురో వారికే శాశ్వతమైన సుఖము పరమానందము లభ్యమగుచున్నది. ఇతరులకు అవిద్యాబాధితులకు అజ్ఞానులకు

నానాత్వమే చూచువారికి నానాత్వములొనున్న ఏకత్వమును చూడలేనివారికి ఇట్టి శాశ్వతసుఖము లభింపనేరదు.

౧౩ వ మంత్రము (శుశ్రిః ౫ 13)

అనిత్యానాం చేతనశ్చేతనానాం

ఏకోబహునాం యోవిదధాతికామాన్ ।

తమాత్మస్థంయై నుపశ్యన్తిధీరా

తేషాం శాన్తిశ్శాశ్వతీనేత రేషామ్ ॥

అనిత్యానాం = అనిత్యములమధ్య; నిత్యః = శాశ్వతమైనది; చేతనానాం = బుద్ధిలజీవులలో; చేతనః = బుద్ధి; బహునాం = అనేకమందిలో; ఏకః = ఒక్కడే; యః = ఎవడు; కామాన్ = కోరికలను; విదధాతి = తీర్చుచున్నాడు; తం = వానిని; యేధీరాః = ఏజ్ఞానులు; ఆత్మస్థం = ఆత్మయందున్న వానినిగా అనుపశ్యన్తి = అనుభవైకవేద్యమొనర్చుకొందురో; తేషాం = వారికి; శాశ్వతీ = స్థిరమైన; శాన్తిః = శాన్తి (కలుగుచున్నది) ఇత రేషాం = అన్యులకు; స = లేదు; (కలుగదు)

విశేషార్థము:— ఈ మంత్రము శ్వేతాశ్వతరము 6 అ. 13 వ మంత్రముతో పోల్చవచ్చును. అక్కడ ఇచ్చట మొదటి రెండుపాదములు కించిద్భేదముతో సమానముగా నుండును. ఇచ్చట “ అనిత్యానాం ” అని కలదు. అచ్చట అనిత్యానాం అని యున్నది, అదియే భేదము.

(1) అనిత్యానాం = అనిత్యమగు వస్తువులు ఎన్నియో కన్పట్టుచుండును. లోకమంతయు అనిత్యమేయని తోచుచుండును. అట్లన్నను అన్నిటిమధ్య నిత్యమైన వస్తువాకటి కలదని ఈ మంత్రము తెలుపుచున్నది. అయ్యదియే ఆత్మ 1 అ. 2 వ వల్లి 22 వ మంత్రములో “అనవస్థేష్వపస్థితమ్” అను వాక్యమును దీనితో పోల్చవచ్చును.

(2) * చేతనానాం = చేతనమనగా పరమాత్మలోని చిత్ శక్తిలోని భాగము అట్టిది కలవారు చేతనులు ఈ చేతనులలో నుండు చైతన్యము పరమాత్మ అనుగ్రహించినదే. దానివలననే యితర విషయములను గ్రహించుశక్తి కలుగుచున్నది. చైతన్యమనగా జీవకళయనియు అర్థము కలదు. అట్లును చెప్పవచ్చును. జీవునిలోని జీవకళ ఆయననుండియే వచ్చుచున్నది.

(3) బహూనాం = అనేకమంది అనేక జీవులు అనేకరకములు అనేక పదార్థములు ఉన్నను అన్నిటిమధ్య తానొక్కడే యయి యన్నింటికి అంతరాత్మయయి యున్నవాడు.

(4) కామా = కామములను, లేక కోరికలను జీవ బాహుళ్యమునకుగల అక్కరలను అన్నిటిని కనిపెట్టి తీర్చువాడు అన్ని కామములను తీర్చక కొన్నిటిని నిరాకరించుచున్నవాడుకూడ. మానవులలో నధర్మములైన కోర్కెలు తీర్చబడుటలేదు. కవిసార్వభౌముడగు రవీంద్రుడు తెలిపినట్లు మనకు

*జీవులన్నిటి హృదయములోగల కోరికలను తీర్చుచున్నాడు గాన అయి సర్వజ్ఞుడనియు సర్వోదారుడనియు చెప్పనలెను.

పరములనిచ్చుట ఇవ్వక నిరాకరించుచు రెండు విధముల మనకు

పరమాత్మ సాయము చేయుచున్నాడు.

(5) ఆత్మస్థం = చివర రెండు పాదములును వెనుకటి మంత్రములోని రెండు పాదములతో పోల్చవచ్చును. ఒక్క భేదము కలదు. అచ్చట సుఖము చెప్పబడెను. దానికి బదులు ఇచ్చట శాంతి చెప్పబడెను. రెండును అవినాభావ సంబంధము కలవే. శాంతము లేక సౌఖ్యము లేదని శ్రీ త్యాగరాజులు వారు పాటను పాడియుండిరి. శాంతమనగా ఉపరతియని అర్థము కలదు. శారీరక మానసిక ఆధ్యాత్మిక కర్మలనుండి విరమించుట యని అర్థము.

తాత్పర్యము:— అనిత్యమయినవ స్తువులమధ్య నిత్యమై యున్నది. చైతన్యముగల వస్తువులలో, జీవులలోనుండెడి జీవ కళ, చిత్ శక్తి అయియున్నది. అనేక సంఖ్యాకులలో ఏకమైనదిగా నున్నది. అపరిమితమైన జీవకోటికిగల అక్కరలను తీర్చుచున్నది. ధర్మబద్ధమైన కోర్కెలను తీర్చుచు అక్రమమయిన వానిని నిరాకరించుచున్నది. కోర్కెలు తీర్చు విధానమును శాసనమును అనుగ్రహించి యున్నది. దానిని తమ ఆత్మలో నున్నట్లు తమ యాత్మగానె యున్నట్లు యే జ్ఞానులు ప్రబోధ మొనర్చుకొని యనుభవించుచున్నారో వారికి శాశ్వతమయిన శాంతి కలుగుచున్నది. ఇతరులకు యిట్లు చూడలేని వారికి నానాత్వమే. చూచెడి వారికి ఈ శాంతి కలుగనేరదు.

౧౪ వ మంత్రము శ్లోకము 14

తదేతదితి మన్యన్తై
అనిర్దేశ్యం పరమం సుఖం ।
కథంను తద్విజానీయాం
కిముభాని విభాతివా ॥

అనిర్దేశ్యం = వర్ణింపవీలుకాని; పరమం = శ్రేష్ఠమైన; సుఖం = సుఖమును; తత్ = అది; ఏతత్ = ఇది; ఇతి = అని; (జ్ఞానులు) మన్యన్తై = గ్రహించుచున్నారు; తత్ = దానిని; కథం = ఎట్లును = నిక్కముగా; విజానీయాం = తెలిసికొనవచ్చును; కిం = ఏది; ఉ = నిక్కముగా; భాతి = ప్రకాశించుచున్నది, వా = లేదా, విభాతి = విశేషముగా ప్రకాశించుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) అనిర్దేశ్యం = నిరూపించుటకు వీలు కానిది. మానవభాషలో చెప్పతరముకానిది. అనుభవము మూలముగానే గ్రాహ్యమగునది. అయ్యది “పరమంసుఖం” 12 వ మంత్రములో చెప్పిన శాశ్వతమైన సుఖమున్ను 13 వ మంత్రములో చెప్పిన శాశ్వతమైన శాన్నిన్ని రెండున్ను ఒక్కటే. రెండున్ను వర్ణించనవిగానివే ఏలయన:— “యతో వాచోనివర్తన్తై అప్రాప్యమనసాసహ” మనస్సున్ను వాక్కున్ను దానిని పొందలేక తిరిగివచ్చెను. అని తైత్తిరీయము 2 వ ఆధ్యాయము 4 వ అనువాకము తెలుపుచున్నది. ఆ సుఖము భాషకు అందదు. మనస్సుకు అందదు. శరీరములోని యే యిద్దోయమునకు అందదు. ఆత్మ స్వయముగా పొందవలసినదే

తీపిరుచి తిన్నవానికే గోచరమగును. వర్ణనచే గోచరము కాదు. ఐతరేయముగో పృథమాధ్యాయము శివ ఖండము 3-4-5-6-7-8-9 మంత్రములలో అన్నము గ్రహించుటకు ఇన్ద్రియముల కెట్లుశక్యమో తెలుపబడెను. అపానశక్తియే దానిని గ్రహించగలదని 10 వ మంత్రము స్పష్టముచేసెను. స్థూలమైన అన్నవిషయమే ఇన్ద్రియ సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన పంచమాత్మవిషయమును, దాని లక్షణముగు ఆచార్య విషయమును ఈ ఇన్ద్రియములకు గోచరము కావని చెప్పటలో ఆశ్చర్యము లేదు. కేనోపనిషత్తు మొదటిఖండ మంతయు నందుకే యుపయోగింపబడెను.

(2) తదేతదితి = అది యిదియేయని గ్రహించుచున్నారు అని శ్రేష్ఠమయిన సుఖము ఇదేయని గ్రహించుట యెట్లు పొసగును, అని ప్రశ్న వేయవచ్చును. జిజ్ఞాసువులు ఆయనిర్వచనీయమునకై యత్నించుచు మధ్యమధ్య దానిలో అంశమును కొంతకొంత రుచిచూచుచు పై మెట్టుకు పోవుచుందురు. పోగాపోగా దైవానుగ్రహమున వారు చిట్టచివరకు గమ్యస్థానము చేరినపుడు అదియిదియేయను హాయి వారికి స్ఫురించును. ఆత్మప్రికలిగినపిమ్మట వారు ఆప్తకాములగుదురు. ఇంకను పొందదగినది యేమియు లేదని ఆ ఆత్మ పరమానందమును అనుభవించుచుండును.

(3) కథంవిజానీయాం = ఈ పాదము నచికేతస్సు వాక్యముగా నెంచవలెను. అట్లెంచినయెడల సమంజసముగా నుండును. అది యమునివాక్యముగా నెంచినయెడల యము

నికే తెలియదని సందేహ మేర్పడును. అట్టి సందేహము యమునికి లేనేలేదు. ఆ విషయమును ఆయన 1 వ అధ్యాయము 2 వ వల్లి 10 వ మంత్రములోను, 21 మంత్రములోను స్పష్టము చేసెను. ప్రాప్తవాసస్మి దానిని పొందినవాడ నైతిని. అని సకల మంత్రములో ధ్రువపరచెను. “మదన్వోష్ణాతు మగ్నాతి” నాకంటె నితరులు దానిని తెలిసికొన అర్హత కలవారెవరని 21 మంత్రములో ప్రశ్నించెను. కాన ఈ సందేహము యమస్మారాజునకు కలిగియుండదు. శ్రీ శంకరులవారు ఈపాదమును యమునికే వర్ణింప చేయుచున్నారు. అల్లుచేయ కుండుట మేలు. యముడే యీ యాత్మ సుఖమునే నెట్లు ఎరుగ గలను? ఇదియెట్లు నాబుద్ధికి తోచగలదు? అది ప్రకాశ స్వరూపముగదా! నాబుద్ధికి గోచరమై స్పష్టమగునా కాదా? అని ప్రశ్నించినట్లు అర్థము చేసిరి. అగునా కాదాయను ప్రశ్న ఈ మంత్రములో కనబడలేదు. ఈ పాదము యముని వాక్యమే యయ్యెయెడల దానిమహత్తు వర్ణించుటకై యాశ్చర్యార్థకముగా యముడు చెప్పియుండవచ్చును. దాని సామాన్య ప్రకాశము లేక విశేషప్రకాశము ఎట్టిదని నేను వర్ణించగలను? అనుభవించతగ్గదేకాని వర్ణించ వీలుకాదు. అని చెప్పినట్లు అర్థము చేయవచ్చును, ఈ పాదము నచికేతస్సు వాక్యమే అయినయెడల దాని జవాబు 15 వ మంత్రములో యముడు తెలుపుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— అనిర్వచనీయమైన యత్యుత్తమ మయిన యా సుఖము ఇదియేయని యనుభవజ్ఞులయిన ధీరులు

గ్రహించగలుగుచున్నారు. ఆ యానందముయొక్క లేక యా పరిమాత్యయొక్క సామాన్య లేక విశేష లక్షణములు ఎక్కివి? ఏవి? యని యెల్లు చెప్పవగును. దాని స్వతస్సిద్ధమైన తేజస్సు ఎల్లు సామాన్యముగా ప్రకాశించునో లేక విశేషముగా ప్రకాశించునో అసగా మానవుల కంఠునల్లు ప్రకాశించునో అంఠనల్లు ప్రకాశించునో ఎల్లు చెప్పవచ్చును? అయ్యది యత్యుచ్ఛతిమైన వర్ణనాతీతమైన విషయముకాదా ! అనుభవజ్ఞలే యనుభవించు రేణాని వర్ణించ పూనుకొనరు. ఏలయన:- తదితరులకు ఆ వర్ణన బోధపడదు. ఇట్లు యమునివాక్యముగా ఈ మంత్రమున కంతకును తాత్పర్యము చేయవచ్చును లేదా 2 వ పాదము నచికేతస్సు వాక్యమేయని యెంచినయెడల ఓ మృత్యుదేవతా ! దాని సామాన్య తేజస్సు విశేషతేజస్సు ఎల్లుండును? దాని సామాన్యలక్షణము విశేష లక్షణము ఎల్లుండును? మీరు బోధించితిరి. నేను వింటిని. దానిని గ్రహించే లేక అనుభవించే అర్హత నాకు కలిగెనో లేదో నిర్ణయించి చెప్పమా ! యని యముని నచికేతస్సు ప్రశ్నించుచున్నాడు.

౧౫ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 15

నతత్రసూర్యోభాతి సచప్రతారకం

నేమావిద్యుతో భాన్తికుతో ఽయమగ్నిః ।

తమేవ భాన్తమనుభాతిసర్వం

తస్యభాసా సర్వమిదంవిభాతి య

ఈ మంత్రము శ్వేతాశ్వతరము 6 వ అధ్యాయములో 14 వ మంత్రముగా నున్నది. మున్ముకం 2 వ అధ్యాయము 2 వ ఖండము 10 వ మంత్రముగా నున్నది. అక్కడనుండి దీని ప్రతి పదార్థము విశేషార్థము తాత్పర్యము గ్రహించి యిచ్చట ఉల్లేఖించవలెను.

ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయవల్లీ సమాప్తా

పంచమీవల్లీ సమాప్తా

★ క తో ప ని ష త్ ★

ద్వితీయాధ్యాయః షష్ఠీవల్లీ

౧ వ మ స్త్రీము శ్రుతిః ౫ 1

ఊర్ధ్వమూలోఽ వాక్యాఖ
 ఏజోఽశ్వత్థః సనాతనః ।
 త దేవశుక్రం తద్బ్రహ్మ
 త దేవామృత ముచ్యతే ।
 తస్మిన్లోకాశ్శ్రితాస్సర్వే
 తదనాత్యేతి కశ్చన । ఏతద్వైతత్

ఊర్ధ్వమూలః = పైన వేళ్ళుకలది, అవాక్యాఖః = క్రిందికి
 కొమ్మలుకలది, ఏషః = ఈ, సనాతనః = పురాతనకాలము
 నుండియున్నది, అశ్వత్థః = రావిచెట్టు, తత్ = అది, ఏవ =
 మాత్రమే, లేక నిక్కముగా, శుక్రం = పవిత్రమైనది, తేజో
 వస్త్రమైనది, తత్ = అది, బ్రహ్మ = బ్రహ్మ, తత్ = అది,
 ఏవ = మాత్రమే, అమృతం = అమృతము లేక నాశనరహితము,
 (అని) ఉచ్యతే = చెప్పబడుచున్నది, తస్మిన్ = దానియందు,
 సర్వలోకాః = అన్నిలోకములు, శ్రితాః = నిలిచియున్నవి,
 తత్ = దానిని, ఉ = నిక్కముగా, కశ్చన = ఎవడున్న, నాత్యేతి =
 అతిక్రమింపజాలదు, ఏతద్వైతత్ = ఇదియదియే నిశ్చయము

విశేషార్థము:— * (1) అశ్వత్థః=రావిచెట్టు వృక్షత్వత్వ
 ర్థము, శ్వః=రేపు, థః=ఉండునది, అ = కాదు, సేపటి
 వరకు ఉండునదికాదు. నేడుండి రేపుండదు అనగా త్వరలో
 నశించునది. ఈ అశ్వత్థము సంసారవృక్షము లేక ప్రపంచము
 అని అర్థము చెప్పుచున్నారు. అనగా ఈ ప్రపంచము లేక
 సంసారము త్వరితగతినీ మారుచుండును అనిభావము భగవ
 ద్గీత 15 వ అధ్యాయము 1 వ శ్లోకములో మొదటి పాదము
 (పూర్వార్థములో) ఊర్ధ్వమూలమధశ్శాఖాం అశ్వత్థంప్రాహు
 రవ్యయం య అని చెప్పుచున్నది. అచ్చట సంసారమని అర్థము
 చేసిరి. దానిని అవ్యయం నాశనరహితము అయినదని చెప్పిరి.
 ఇచ్చట సనాతనః అన్నపదము వాడిరి. అనాదియని అర్థము
 ఇది సృష్టి అయ్యేయెడల ఇదికూడ అజము పుట్టుక లేనిదే
 యగును. శ్వేతాశ్వతరము 4 అ. 5 వ మంత్రము ప్రకృతి
 కూడ పుట్టుకలేనిదే అని చెప్పుచున్నది. అప్పుడు పరమాత్మ
 జీవాత్మ ప్రకృతి మూడు పుట్టుక లేనివే యని చెప్పవలసి
 వచ్చును. కాని నశ్వరమని అశ్వత్థమని పిలుచుట పొసగదు.
 అప్పుడు పైన పరివర్తనముండుననియు లోపల సారము
 అసలు ఆధారము రెండు మారవని చెప్పవలసి యుండును.
 సముద్రములోని అలలు మారినను నీరు మారనట్లు అని
 సోలిక చెప్పవచ్చును. అసలు అవ్యయము కాకపోయినను

* ఇదియదియే నిశ్చయము. అనే పదములు ఈ మంత్రము చివర
 కలవు. ఈ జీవాత్మ ఆ అశ్వత్థమే అని చెప్పవలసి వచ్చును. లేదా దానికి
 మూలమగు పరమాత్మయని చెప్పవచ్చును.

సృష్టి యెన్నాళ్లనుంచి యున్నదో చెప్పటకు ఏలులేదని
 యనవచ్చును. కాని ఖగోళశాస్త్రజ్ఞుడు సృష్టియొక్క అది 195
 కోట్ల సం॥రములని తేల్చిరి. ఇట్టి సందర్భములనుబట్టి అశ్వత్థ
 అను పదమునకు వ్యుత్పత్త్యర్థము ఇయ్యక పవిత్రమైన వృక్షము
 అనిచెప్పిన బాగుండును. శ్రీ అరవిందులవారు ఇది Eternal
 tree అని అనువదించిరి. శాశ్వతముగా నుండేదే యని వారి
 భావము. శ్రీ శంకరులవారు ఇది నశ్వరమని యభిప్రాయపడిరి.
 అప్పుడొక చిక్కు కలదు. “తదేవసక్రం తద్బ్రహ్మ తదేవా
 మృతం” అని రెండవపాదములో చెప్పిన వర్ణన ఈ అశ్వత్థము
 నకే చెందవలసియుండగా శ్రీ శంకరులవారు తత్ అనగా
 ఆమూలము అని అర్థయించిరి. అనగా సృష్టికి మూలము
 బ్రహ్మయనియు ఆ బ్రహ్మయే 2 వ పాదములో విస్తరించి
 తెలుపబడెననియు వారిభిప్రాయపడిరి. శ్రీ అరవిందయోగి అట్లు
 గాక ఇదియే అనగా ఈ శాశ్వత వృక్షమే బ్రహ్మము అమృ
 తము అని చెప్పిరి. ముండకములో శిల. 1 ఖం 1 వ మంత్ర)
 ములో “పిప్పలంన్వాద్వత్తి” రావిపండు తినుచున్నాడని
 చెప్పబడెను. ముండకములోని భావమును భగవద్గీతలోని భావ
 మును ఒక విధముగా నున్నది. ఈ కథలోని భావము మరి
 యొకవిధముగా నున్నది. ఇచ్చట శ్రీ అరవిందయోగి భావమునే
 గ్రహించే యెడల ఈ సృష్టి అవినాశియని అంగీకరించ
 వలసియుండును. అప్పుడు గౌడపాదాచార్యులవారి అజాత
 వాదము సమర్థింప వీలగును. ఈ సృష్టియంతయు బ్రహ్మయే

పుట్టినట్లు మారుచుండునట్లు అగపడునేగాని పుట్టుటలేదు. మారుటలేదు.

(2) ఊర్ధ్వమూలః అవాక్ శాఖః = పైన వేళ్లు క్రింద కొమ్మలు ఈ పదములు సాపేక్షకములు భూమిమీదనున్న మానవుడు తలఎత్తి చూచినపుడు పైన ఖగోళములు కనబడును. ఉన్నతమైనది గౌరవనీయముగా మానవునకు తోచుచుండును. ఒక కాలమందు ఖగోళములుగల ద్యౌః = నివి అదియే దేవుడని తలంపబడెను. ద్యౌః = పితయని పిలుచుచుండిరి. jupiter అని లాటెన్లోను తెలుపబడెను. ఈ ఖగోళములుకూడ సృష్టింపబడినవే గనుక సృష్టికర్త వానికి పైన ఉండునని ఊహించిరి, సృష్టికి మూలమైన బ్రహ్మ పైన ఉన్నాడుగనుక అతడే వేళ్లని ఉదహరించిరి. సృష్టింపబడిన లోకములన్నియు దానికి కొమ్మలుగా పోల్చబడెను.

(3) తత్ = శంకరులవారు చెప్పినట్లు వృక్షముయొక్క మూలమని యనవచ్చును. లేదా అరవిందయోగి చెప్పినట్లు ఆ వృక్షమేయని చెప్పవచ్చును.

(4) తస్మిన్ = దానియందు ఆ బ్రహ్మయందు లేక ఆ వృక్షమందు.

(5) తదనా త్యేతికశ్చన = 2 వ అధ్యాయం 2 వల్లి 8 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడవలెను. ఆ మంత్రములోని 2-3-4 పాదములు ఇచ్చట 2-3-4 ఒక్కటే. అచ్చట మొదటి పాదములో నందరు నిద్రించుచుండగా మేల్కొని

యుండు పదార్థము తెలుపబడెను. అదిన్ని ఇక్కడ మొదటి పాదములో తెలుపబడినదిన్నీ ఒక్కటేయని ఊహించవచ్చును.

తాత్పర్యము:— ఇది సనాతనమైన శాశ్వతమైన అశ్నత్థయు దీనివేళ్లు పైనఉన్నవి. కొమ్మలు క్రింనున్నవి. అదే పవిత్రమైనది. అదే తేజోవంతమైనది. అదే బ్రహ్మ అదే అమృతమని చెప్పబడుచున్నది. దానియందె సర్వలోకములు ఆశ్రయించియున్నవి. దానిని నిక్కముగా అతిక్రమించగలవా డెవ్వడును లేడు. ఇదియదియే నిశ్చయము.

౨ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 2

యదిదంకించ జగత్సర్వం

ప్రాణవజతి నిస్సృతమ్ ।

మహద్భయం వజ్రముద్యతం

య ఏతద్విదుర మృతాస్తైభవన్తి ౫

యత్ = ఏ, ఇదం = ఈ, కించ = స్వల్పమైనను, ప్రాణః = ప్రాణము, సర్వం = సమస్తమైన, జగత్ = జగత్తు, నిస్సృతం = వ్యక్తమగుచు, బయటకు వచ్చుచు, ఏజతి = స్పందము (చలనము) కలిగియున్నది, (vibrates) సః = అది, మహత్ = గొప్పదైన, భయం = భయము, ఉద్యతమ్ = ఎత్తబడిన, వజ్రం = వజ్రాయుధము, యే = ఎవరు, ఏతత్ = దీనిని, విదుః = బోధపరచుకొనిరో, తె = వారు, అమృతాః = అమృతులు, భవన్తి = అగుచున్నారు.

విశేషార్థము:— (1) ప్రాణః = ప్రాణము మామూలు పంచప్రాణములు కావు. ముఖ్యప్రాణమును కాదు. ప్రశ్నోపనిషత్ 6 వ ప్రశ్న 4 వ బ్రాహ్మణములో చెప్పిన హీరణ్యగర్భుడును కాదు. బ్రహ్మ పరమాత్మయనియే చెప్పనలెను. బ్రహ్మచూత్రములు 1 వ అధ్యాయం 31 ఖం 39 వ సూత్రము ఈ ప్రాణము బ్రహ్మయనియే నిర్ధారణ చేయుచున్నది. మొదటిమంత్రములో చెప్పిన బ్రహ్మ ఈ ప్రాణము ఒక్కటే ఈ లోకములోనుండు ఏ స్వప్నముయిదియుకూడ బ్రహ్మయే. ఈశావాస్యము మొదటిమంత్రము మొదటిపాదము అట్లే ఇదే భావము తెలుపుచున్నది.

(2) జగత్ = ఈ విశ్వమంతయు బ్రహ్మానుండి నిస్సృతం = వ్యక్తమైనది, ఈశావాస్యము శాన్తివచనములో ఉదచ్యుతే అని చెప్పబడినది. ఇదియే భావము.

(3) మహద్భయం = గొప్ప భయము ఈ లోకమంతయు ఒక చణ్ణశాసనము ననుసరించి నడచుచున్నది. ఎత్తైన వజ్రాయుధమును చూచిన ఎంతభయమో ఈ శాసనముకూడ అంత భయంకరమేయని అర్థము. అదిగాక ఇంకొక గూఢార్థము కలదు. ఈ ప్రపంచమును ఈ పరమాత్మయు అభిన్నము అద్వైతము అను భావము తెలిసి అనుష్ఠించుట సమాధిలో ఈ ఏకత్వమును దర్శించుట, ఇది చాల భయమును పుట్టించునని యోగులు తెలుపుచున్నారు. రామకృష్ణ పరమహంసుని అనుభవమిదేయి. రామకృష్ణపరమహంసయొక్క వివేకానందుని యొక్క జీవితములు రచించిన రోమేన్ రోమెండు.

పాశ్చాత్య వేదాన్తులలోకూడ క్రైస్తవ వేదాన్తులలో కూడ ఈ అద్వైతదర్శనము భయంకరమని భావించియే తెలిపి యున్నారు. ఇచ్చట భయమనగా ప్రచండమైన ఆఙ్ఘ, శాసనము అని చెప్పవచ్చును.

(4) యఃపతత్ = ఎవరు తెలిసికొందురో అనగా ఈ సృష్టి విధానము పరమాత్మ స్వరూపమును ఎవరు తెలిసికొందురో వారు అమృతులగురును.

తాత్పర్యము:— ఈ జగత్తుంతయు నా బ్రహ్మనుండి వెల్వడి యాయనలో స్పందించుచున్నది. ఇందులోనే స్వల్పమైనదికూడ ఆ బ్రహ్మయే ఎత్తైన వజ్రాయుధము భయము గొలుపుచుండును. అట్లే ఈ జగత్తు సృష్టివిధానము తదంతర్లీన శాసనము ప్రచణ్డమైనది. ఈ ఏకత్వభావన ఈ ఏకత్వానుష్ఠానము ఈ ఏకత్వానుభవము భిన్నత్వములో చరించువారికి భయంకరముగా నుండును. ఎవరీభయమును వీడి దాని యధార్థ స్వరూపమును అనుభవైకవేద్యమొనర్చుకొందురో వారమృతులగుచున్నారు.

3 వ మంత్రము శ్రుతిః యితి

భయాదస్యాగ్ని స్తపతి

భయాత్త పతిసూర్యః ।

భయాద్విప్రశ్చ వాయుశ్చ

మృత్యుర్ధావతి పశ్చిమః ॥

అన్య = అతనివలన, భయాత్ = భయముచేత, అగ్నిః = అగ్ని, తపతి = దహించుచున్నాడు, అన్య = అతనివలన, భయాత్ = భయముచేత, సూర్యః = సూర్యుడు, తపతి = వెలుగుచున్నాడు. చ = మరియు, అర్య = అతనివలన, భయాత్ = భయముచేత, ఇన్ద్రః = ఇన్ద్రుడు, చ = మరియు, నాయుః = వాయువు, పంచమః = అయినవవాడు, (అగు) మృత్యుః = మృత్యుదేవత. ధావతి = పరుగెత్తుచున్నది.

విశేషార్థము:— (1) భయాత్ 3 వ మంత్రములోని మహర్షయం యొక్క విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) తపతి = సూర్యుని అగ్నినిగూర్చి ఒకేపదము వాడబడినది. రెండుకి వెలుగుచున్నాడన్న అర్థమే సరిపోవును. ఈ అగ్ని సూర్యునియొక్క ప్రతినిధియే. 6 వ పాశ్చ 7 వ బ్రాహ్మణము ఋగ్వేదములో సూర్యునియొక్క వత్స అగ్నియని చెప్పబడెను. ఇద్దరు వేడి వెలుగు ఇచ్చువారే

(3) ధావతి = పరుగెత్తుచున్నాడు. తన కర్తవ్యపాలనమున ఆకుంపగుచున్నాడు. ఈ క్రియ ఏకవచనము మృత్యువుకే చెల్లదు. ఇన్ద్ర వాయువులకు వర్తించు క్రియలేదు. కాని వాయువుకు ధావతి చెల్లవచ్చును. అధ్యాహారము చేయవచ్చును నాయువు యెప్పుడును గమన శీలుడే. ఇన్ద్రుడు తన పనులను చూచుకొనును. కర్తవ్యం పాలయతి అని అధ్యాహారము చేయవచ్చును. శ్లో 3 రీయము 2 అ. 8 అనువాకము. “ భీమాఽస్మాద్వాతః పంతేఘోదేతి సూర్యః । భీమాస్మాద్గ్నిశ్చేన్ద్రశ్చ మృత్యుర్ధావతి పంచమ ” ఇతి అచ్చట భీమా అనగా ఆజ్ఞ, శాస

సము అర్థము చేయబడెను. వీరంవఱు పరమాత్మను ప్రతినిధులు కాన భిన్నమైన వారు, నిర్దేశ్యమైన కార్యమును నడిపించుటకు నియోగింపబడినవారు కాన జగచ్ఛాసన ప్రకారము నిరంతరము తమ కర్తవ్యమును పాలించుచుండెను.

(4) మృత్యుః = యముడు తానుకూడ భయపడి కార్యక్రమము సాగించుచున్నట్లు తెలిపెను. ఇది భయముచేతననికూడ సూచించెను. కాని తాను పరమాత్మను చూచితినని 1 అధ్యాయము 2 వ వల్లి 10-21 మంత్రములలో దెలిపియున్నాడు. యెవరు పరమాత్మను పొందిరో వారు నిర్భయులు ముబ్బి మొదట సభయుడై శాసనానువర్తిగా కర్తవ్యములను పాలించెను. ఇప్పుడు పరమాత్మను తెలిసికొని నిర్భయుడై పరమము వానిచే నియోగింపబడినదిగాక తనదే, అయిన పనులను స్వేచ్ఛగా లీలగా సంతోషముతో జరుపుచున్నాడు. దేవతలందఱుకూడ ఇట్టి యుత్తమస్థాయించెద నట్లు అని యీ ఉపనిషత్తు నిస్సంకోచముగా తెలుపుచున్నది.

తాత్పర్యము:— పరమాత్మ శాసనానుసారము భయభక్తులతో సూర్యుడు అగ్ని వేడి వెలుగుల సచ్చుచున్నాడు. ఇంద్రు వాయువులు తమ కార్యములను పాలించుచున్నాడు. అయిన వవాడగు మృత్యుదేవత తన పనిపాటలకై పరుగెత్తుచున్నాడు.

౪ వ మంత్రము శ్లోకః ౪ 4

ఇహచేదశకద్భోగం

ప్రాక్ శరీరస్య విస్రసః

తతస్సగ్ధేషులోకేషు

శరీరత్వాయ కల్పతే య

ఇహ = ఇచ్చట, శరీరస్య = శరీరముయొక్క, విస్రసః = పతనమునకు, ప్రాక్ = పూర్వమే, (బ్రహ్మను) బోధ్యం = వేద్య మొనర్చుకొనుటకు, అశకచ్ఛేత్ = శక్తి కలిగిన యెడల, విముచ్యతే = విముక్తి నొందును, నచేత్ = కానిచో, తతః = పిమ్మట, సగ్ధేషు లోకేషు = స్వప్తింపబడిన లోకములలో, శరీరత్వాయ = శరీరమును పొందుటకు, కల్పతే = అప్పుడగుచున్నాడు.

విశేషార్థము:— (1) ఇహ = ఈ లోకమందు, ఈ శరీరమందు ఇచ్చట యిప్పుడే అనగా జీవించి యుండగానే.

(2) ప్రాచ్ఛరీరస్య = శరీరము పడుటకు పూర్వము యీ శరీరములోనుండగానే బ్రహ్మజ్ఞానముపొందవలెను. ఏమాత్రము వాయిదా వేయుటకు వీలులేదు. కేనోపనిషత్ 2 వఖండము 5 వ మంత్రము ఇదే అర్థమును (అంశమును) తెలుపుచున్నది. ఇచ్చట యిప్పుడు తెలిసికొన్న వానికి సత్యజీవితము కలదు. తెలిసికొనని వానికి మహత్తరమైన నష్టముకలదు. భగవద్గీత— 5 వ అధ్యాయము 23 వ శ్లోకము. ఈ శరీరము పడకముందే అరిషడ్వర్గమును జయించిన యెడల వాడే యోగి వాడే సుఖి అని చెప్పబడెను. కాన సత్వరజ్ఞానప్రాప్తి అత్యంత వాంఛనీయము అత్యవశ్యకము.

(3) బోధ్యం = మనసా, బుద్ధ్యా, గ్రన్థస్థముగా దెలిసి కొనుట కాదు, అనుభవైక వేద్య మొనర్చుకొనుటయే.

(4) అశకత్ = సాధ్యమయ్యే యెడల కేనోపనిషత్ 2 వ ఖండము 5 వ మంత్రములో “అవేదీత్” అని కలదు. ఇది అట్టిదే యీ మంత్రము ఉన్నదున్నట్లు అర్థము చేసే యెడల చాల అసందర్భము కలుగుచున్నది. ఉన్నది వున్నట్లుగా అర్థము ఇట్లుగును. “శరీర పతనమునకు పూర్వము తెలిసి కొనుటకు సమర్థుడైన యెడల పిమ్మట సృష్టింపబడన లోకములలో నితర శరీరములు పొందుటకు అర్హుడగుచున్నాడు” అనగా జన్మ పరంపరలు పొందుటకు అవకాశము కలుగుచున్నది. బ్రహ్మ జ్ఞానము కలవాడు జన్మరాహిత్యము పొందకపోవుటయేగాని జన్మపరంపరలు పొందునని ఈ మంత్రము తెలుపుచున్నది. ఇట్టి అసందర్భమును గమనించి శ్రీ శంకరులవారు “సంసారబద్ధనా ద్విముచ్యతే నచేదశకదోబద్ధం” అను పదములను అధ్యాహారము చేసిరి. శక్తశక్తో ధాతువు శత్రుప్రత్యయము శకత్ = సమ రుడు న + శకత్ = అశకత్ = అసమరుడు, ఈ పదములకర్థ మేమన సంసార బద్ధనమునుండి విడివడును. వేద్యమొనర్చుకొన జాలని యెడల మొదటపంక్తికి పిమ్మట రెండవపంక్తికి పూర్వము ఇట్టి పదములను వారు చేర్చిరి. ఈ పదములు ఒక పాదమునకు నుమారుగా సరిపోవును. మంత్రములోని అర్థము నంతలు మార్చును. ఇట్టి ముఖ్య పదములు ఎట్లు మంత్రములో చేర లేదో చేరిన యెడల ఎట్లులు వైమయ్యెనో తోచుటలేదు. ఈ యసందర్భము తొలగించుటకు ఇంకొక వీలుకలదు. అశకత్

అను పదమును నిషేధార్థముగా గుర్తించిన యెడల అనగా అస
మర్థము అని అర్థము చెప్పిన యెడల యీ మంత్రముయొక్క
ఒకటి రెండు పాదములు సవ్యముగా అన్వయించవచ్చును. ఈ
యర్థమును పాపయ్య శెట్టిగారు తమ ప్రచురణములో యిచ్చి
యున్నారు. ఇది వ్యాకరణ సాధ్యము అయినయెడల శ్రీ శంకరుల
వారు దీనిని ఉదహరించి యుందురు వారట్లు ఉదహరించలేదు.
పండితులింకను పరిశోధించవలసి యున్నది.

తాత్పర్యము:— ఈ శరీరము పడిపోక పూర్వము ఇందుండ
గనే బ్రహ్మాజ్ఞానము పొందుటకు సాధ్యమైన యెడల అట్టివాడు
సంసారబంధమునుండి విముక్తుడగును. అట్లు సాధ్యము కానిచో
సృష్టింపబడిన లోకములలో అనేక యోగులలో జన్మము ఎత్తు
టకు అడ్డు డగును అనగా జన్మము లెత్తవలసి యుండును.

౫ వ మంత్రము శ్లోకము ౫

యథాదర్శ్యే తథాత్మని

యథా స్వప్నై తథా పితృలోకే ।

యథాఘృపరీవ దదృశే

తథా గన్ధర్వలోకే ఛాయాతపయోరివ బ్రహ్మలోకే ॥

ఆదర్శ్యే=అద్దమందు, యథా=ఎట్లో, తథా=అట్లే, ఆత్మని=
ఆత్మయందు, స్వప్నై=స్వప్నమందు, యథా=ఎట్లో, తథా=
అట్లే, పితృలోకే = పితృలోకమందు, అస్స = నీటియందు,
యథా=ఎట్లో, తథా=అట్లే, గన్ధర్వలోకే=గన్ధర్వలోకమందు.

ఇవ = వలె, పరివర్తన = చూడబడును, బ్రహ్మలోకే = బ్రహ్మలోకమందు, ఛాయాతపా = నీచ ఎండలు, ఇవ = వలె, (కనపడును)

విశేషార్థము: = వెనుకటి మంత్రములో బ్రహ్మజ్ఞానము కలుగనియెడల సృష్టింపబడిన లోకములలో శరీరధారణము చేయవలసినవచ్చునని చెప్పబడెను. ఈ మంత్రములో నిదర్శనమునకై మూడులోకములు తెలుపబడెను. (1) పితృలోకము (2) గంధర్వలోకము (3) బ్రహ్మలోకము. ఈ మూడులోకములలో శరీరము లుండును. అంతకంతకు సూక్ష్మశరీరములగుచుండును. శరీరములేని స్థితి సంభవించదు. ఆయాలోకములలో బ్రహ్మజ్ఞానమునకై ప్రయత్నించవచ్చును. అచ్చట సంభవించే బ్రహ్మార్థసము లోపయుక్తమని ఈ మంత్రము తెలుపుచున్నది.

(1) స్వప్నే = స్వప్నకాలమందు కనపడు విషయమంతయు అస్పృశ్యముగా నుండును. స్వప్నకాలమే యుండును. మరియు ఒక్కొక్కప్పుడు సందర్భశుద్ధితేని (శుచితేని) విషయ సమ్మేళనము జరుగుచుండును.

(2) పితృలోకే = పితృలోకమందు కర్మఫలప్రాప్తి కలుగుచుండును. దానిని వదలుట కష్టసాధ్యముగా నుండును. అందుచే బ్రహ్మార్థసము కలుగుటగాని కలిగితే నిలుచుటగాని దుష్టులు.

(3) * గంధర్వలోకే = గంధర్వలోకమందు లీలావిహారా

* పితృలోకే-చంద్రలోకమనవచ్చును. గంధర్వలోకే సూర్యలోకమనవచ్చును. బ్రహ్మ సర్వచేయవచ్చును.

దులు హెచ్చుగా నుండును. మనస్సు అందులో రమించి యితరమునకై సామాన్యముగా యజ్ఞించ కు తూ హ ల ముండదు. గంధర్వలోకములో జన్మ మానవ మిశ్ర శరీరము లుండును. అందుచే బుద్ధి తేజస్సు తరిగియుండును.

(4) అప్పు = నీటియందు, నీటియందు కనబడు బింబము ఎప్పుడు చలించుచుండును. నీరు గాలిచే కదలుచుండును. ఏమాత్రము అయున్నను బింబము భిన్నములగుచుండును.

(5) బ్రహ్మలోకే = ఇది సగుణబ్రహ్మలోకము. ఇచ్చట క్రిమముక్తి పొందినవారు చేరుదురు. ఇటనుండి పునర్జన్మ లేదు. కాని ఏదో శరీరముండును. బ్రహ్మైశ్వరత కలుగదు. కలుగుటకు ప్రళయాంతమువరకు నిలిచియుండవలెను.

(6) ఛాయాతపా = ఎండలోకిడలో ఉన్నంత స్వల్ప భేద ముండును. ఛాయామాత్రమైన లోపముకలగు, అని అర్థము.

(7) * ఆకర్శ్య = అర్థము అర్థము స్థిరముగా నుండును. స్పృశ్యముగా ప్రతిబింబించును. వెంట్రుకలో వెయ్యోవంతు లేక లక్షవంతుకూడ అర్థములో కనపడుచునే యుండును. శ్వేతాశ్వతరము 5 అభ్యాయం 9 వ మంత్రములో వెంట్రుకను 100 భాగములుచేసి ఒక్కొక్కభాగమును మరల 100 భాగములు చేసినయెడల ఎంతసూక్ష్మమో ఆత్మ అంతసూక్ష్మ

* బృహదాగ్ర్యాయములోను. కాషీతలోనునుండును పృథర్ధనునకును పృథ్విపతి బృహస్పతి ముపదేశించినపుడు నీటిలోను అర్థములోను చూచు కొమ్మని జేపియ. ఆ నిషయమిచ్చట చూచి ఉదహరించవలెను. బ్రహ్మ కర్త పరివర్తకేయి లోకే ఛాయా తపయోనివ అని సప్తవ్యయించరాదా?

మని తెలుపబడెను. అట్టి యత్యంత స్వల్పాంశముకూడ అద్దములో ప్రతిబింబించును.

(8) ఆత్మని = ఆత్మయందు దీనికి బుద్ధియని శ్రీ శంకరుల వారు అర్థము చేసిరి. జీవాత్మ యనుకొనుచున్న ఆత్మస్థితి యని చెప్పటయే మేలు. అనగా తన ఆత్మయందే పరమాత్మ దర్శనము సంపూర్ణముగా లోపరాహిత్యముగా శాశ్వతముగా కలుగును. అందుచే మానవజన్మలోనే బ్రహ్మజ్ఞానసంపాదనము అత్యంత వాంఛనీయమని ఈ మంత్రము ఋజువు చేయుచున్నది.

(9) లోక = సామాన్యార్థము లోకములు విశేషార్థములో జీవశరీరములు ఇంకొక అర్థము చెప్పవచ్చును. Planes of consciousness అనగా జ్ఞాతౌస్థితి, ప్రాజ్ఞత్వస్థాయి లేక అవస్థయని చెప్పవచ్చును.

తాత్పర్యము:— పితృలోకమందు స్వప్నావస్థయందు వలెను గంధర్వలోకమందు నీటియందువలెను బ్రహ్మలోకమందు ఎండచేపడెడి నీడయందువలెను బ్రహ్మదర్శనము కలుగుచున్నది. కాని మానవజన్మయందు అద్దములో ప్రతిబింబించినట్లు స్పష్టముగా సంపూర్ణముగా లోపరాహిత్యముగా స్థిరముగా జీవుని ఆత్మయందు పరమాత్మదర్శనము కలుగును. జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యత సంఘటిల్లును.

౬ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 6

ఇద్వియాణాం పృథగ్భావ
మనయాస్తమయా చయత్ ।
పృథగుత్పద్యమానానాం
మత్వాధీరో నశోచతి ॥

పృథక్ = వేరుగా భిన్నముగా, ఉత్పద్యమానానాం = పుట్టుచున్నట్టి, ఇద్వియాణాం = ఇద్వియములయొక్క, పృథగ్భావం = భిన్నస్వభావమును, చ = మరియు, ఉనయాస్తమయా = పుట్టుక చావును, యత్ = ఆత్మస్థితి ఏదో; ధీరః = ధీరుడు, (తత్ = దానిని) మత్వా = త్రేసికొని, నశోచతి = దుఃఖించడు

విశేషాదుః— (1) పృథగ్భావం = విశేషత్వత్తి వేరగు స్వభావము ఇద్వియములైన యు తవలోతాము వేరగు ప్రదేశము లో నుండి వేరు వేరగు పనులను చేయుచుండును. ఇది అధిష్ఠానదేవతలు వేరువేరు. అందుచేతనే పృథగుత్పద్యమానానాం అని చెప్పబడినది. అలాగా ఆయా యింద్రియముల ఉత్పత్తికిగల కారణములు వేరువేరిని అర్థము.

(2) ఉనయాస్తమయా = ఈ యింద్రియముల పుట్టుక చావు అసలుపుట్టుక చావేగాక మధ్యమధ్యకూడ ఈ ఇద్వియములు పనిచేయుకాలముకొంత చేయనికాలముకొంత కలదు. జాగ్రత్స్వప్నసుషుప్త్యవస్థలలో ఈ ఇంద్రియములు భిన్నభిన్న అవస్థలు పొందుచుండును. ఆత్మకు నిష్ఠియవస్థలు లేవు. ఉత్పత్తిలోకూడ ఇద్వియములవంటిది కాదు. ఆత్మ పంచ

భూతములలో దేనినుండిగాని అన్నిటినుండిగాని పుట్టుటలేదు. ఈ పంచభూతముల పుట్టుకకు తానే కారణమగుచున్నది.

(౩) యత్ = ఏది అనగా ఆత్మమొక్క ఉత్పత్తిస్వభావము ఏదో అది అనగా ఇద్వియములకును ఆత్మకును గల భేదము కార్యమందు కారణములయందు ఉండు భిన్నత్వమును గనునించవలెను.

(4) మత్వా = తెలిసికొని సంపూర్ణముగా తెలిసికొనుటచే ఆత్మ ఇద్వియములమీద ఆధారపడ నక్కరలేదనియు ఏనికుండు అవధివిశేషములు దానికి లేవనియు అయ్యది స్వదా చిన్మాత్రరూపమున నిరంతరావస్థరూపమున తేజరిల్లునని తెలిసికొనవలెను.

(౫) సశోచతి = శోకించడు ఛాన్దోగ్యము 7 అ. 1 ఖం ౩ వ మంత్రము “తరతిశోకమాత్మవిత్” ఆత్మజ్ఞుని శోకమును తరించునని చెప్పుచున్నది. ముణ్డకం ౩ అ. 2 ఖం ౩ వ మంత్రము “తరతిశోకం తరతిపాపానం” బ్రహ్మజ్ఞుని బ్రహ్మయ్యయి శోకమును పాపమును తరించును దానిని, అని చెప్పియున్నది. ఈ ఉపనిషత్తులోగూడ సశోచతి - అను భావము చాలచోట్ల కలదు. 2 అధ్యాయం 1 వ వల్ల 4 వ మంత్రము, 1 వ అధ్యాయము 2 వ వల్ల 12 వ మంత్రము 22 వ మంత్రము చూడ నగును.

తాత్పర్యము:— ఇంద్రియములు ఆత్మకంపే భిన్నములు తమలో తాము పరస్పర భిన్నములు వాని వాని కారణము వాని వాని కార్యము వాని వాని అధిష్ఠాన దేవత వాని వాని శరీర

స్థానములు భిన్నములు జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్తులలో వా ని కి
అనేకములగు పరివర్తనములు కలుగఁచుండును. ఇన్ని విషయ
ములలోను ఆత్మ ఏనికంటే భిన్నము అయ్యది సచ్చిదానంద
రూపి మార్పులేనిది ఈ విషయము వేద్యమొనర్చుకొనినవాడు
జ్ఞాని, దుఃఖముదాటిపోవును.

2 వ మంత్రము శ్రుతిః ౪ 7

ఇద్రియేభ్యః పరంమనో
మనస స్స త్వముత్తమం ।
స త్వాదధి మహానాత్మా
మహతోఽవ్యక్త ముత్తమం ॥

ఇద్రియేభ్యః = ఇద్రియములకంటే; మనః = మనసు; పరం =
అతీతము, మనసః = మనస్సుకంటే; సత్త్వం = బుద్ధి; ఉత్తమం =
శ్రేష్ఠము, సత్వాత్ = బుద్ధికంటే; మహానాత్మా = జీవాత్మ;
అధి = మించియున్నది; మహతః = జీవాత్మకన్న; అవ్యక్తం =
హిరణ్యగర్భుడు; ఉత్తమం = శ్రేష్ఠుడు.

విశేషార్థము:— (1) ఇద్రియేభ్యః = 1 అధ్యాయము
3 వ వల్లి 10 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడవలెను.
అందులో నా మంత్రములో “అర్థాః” అనునది ఒకటి ఇంది
యములకు మనస్సుకు మధ్యకలదు, తక్కినవన్నీయు సరిపోవు
చున్నవి.

తాత్పర్యము: = ఇద్దరియముల కతీతమై శ్రేష్ఠమై మనస్సు ఉన్నది. దానికంటె అతీతమై శ్రేష్ఠమై బుద్ధియున్నది. దానికంటె అతీతమై శ్రేష్ఠమై జీవాత్మయున్నది. దానికంటె నతీతమై శ్రేష్ఠమై హిరణ్యగర్భుడు ఉన్నాడు.

౮ వ మంత్రిము శ్రుతిః ౫౮

అవ్యక్తాత్మపరః పురుషో
వ్యాపకోలిజ్ఞ ఏవచ ।
యజ్ఞాత్వముచ్యతే జన్తు
రమృతత్వంచ గచ్ఛతి ౫

విశేషార్థము:— (1) అవ్యక్తం 1 అధ్యాయం ౩ వ పల్లి
11 వ మంత్రముయొక్క విశేషార్థము చూడవలెను.

(2) పురుషః = పురుషుడు పై తెల్పిన మంత్రముయొక్క
విశేషార్థము చూడవలెను,

(3) ఆలిజ్ఞః = లింగమనగా గుర్తు. అలిజ్ఞమనగా అగుర్తులు
లేనిది. అనగా దానిని గుర్తుపట్టుటకు ప్రత్యేకలక్షణములు
లేవు. అలిజ్ఞాత్ = అనుపదము ౩ ముణ్డశం ౩ ఖండము 4 వ
మంత్రములో ఇదే అర్థములో వాడబడెను. మాఙ్ధ్యాక్యము
7 వ సున్త్రము “అవ్యప్తం అవ్యవహార్యం” అనియు ముణ్డశం
1 అ. 1 ఖం ౮ వ సున్త్రము “అదేశ్యం అగ్రాహ్యం” మనియు
మొదలుగా చెప్పియున్నవి. ఇదేభావము పరమాత్మ నిరాకార
నిర్గుణ స్వరూపియని నిశ్చయము.

(4) జన్తుః = పుట్టిన ప్రతిజీవి మానవుడు మాత్రమేగాదు జీవులందరికీ బ్రహ్మజ్ఞానముపొందు అవకాశము కలదని ఈ మన్తము స్పష్టపరుచుచున్నది, శ్రీ శంకరులవారు జన్తువనగా మానవుడేయని చెప్పుచున్నారు. గజేంద్రమోక్షముకథ చూచిన యెడల మానవేతరజంతువులుకూడ మోక్షము పొందెనని తెలియనగును.

(5) గచ్ఛతి = పోవుట, అని కాక పొందుట అని అర్థము చెప్పవలెను. బ్రహ్మజ్ఞానముపొందినవాడు జీవాత్మస్థాయిలో నుండి పరమాత్మస్థాయిలోకి పోవును. స్థలంతో ప్రయాణము లేదు. ఉన్నచోటనే ఆత్మయని తెలిసికొని ఆనుభవించును. ముణ్డకం ౪ అ. 2 ఖండం ౪ వ మంత్రము “బ్రహ్మైవ భవతి” బ్రహ్మయే యగుచున్నాడు. అనగా నున్నచోటనే అప్పుడే అగుచున్నాడని యర్థము.

తాత్పర్యము:— మరియు హిరణ్యగర్భునికంటే పరమాత్మ అతీతుడు శ్రేష్ఠము. అతడు సర్వవ్యాపి, సుఖరహితుడు నిశ్చయము వానిని తెలిసికొనిన జీవి జననో మరణో రూప సంసారమునుండి విడిపడుచున్నాడు. మధ్యమతత్త్వమును పొందుచున్నాడు.

౯ వ మన్తము శ్రుతిః ౫ 9

ససంద్యతైవిష్ఠతి రూపమస్య

సచక్షుషాపశ్యతి కశ్చనై నమ్

హృదామనీషా మనసాభిక్షప్తా

యతద్విమర మృతాస్తైభవన్తి య

అస్య = దానియొక్క, గూపం = రూపము, సందృశే = దృష్టపథమందు, సత్త్వతి = నిలుచుటలేదు, కశ్చన = ఎవడును, ఏనం = నీనిని, చక్షుషా = కంటితో, నపశ్యతి = చూచుటలేదు, హృదా = హృదయముతోడను, మనీషా = మనీషతోడను, మనసా = మనస్సుతోడను, అభిక్షప్తః = తెలియబడుచున్నది, యే = ఎవరు, ఏతత్ = దీనిని, విదుః = వేద్యమొనర్చుకొనఁగో, తె = వారు, అమృతాః = అమృతులు, భవన్తి = అగుచున్నారు.

విశేషార్థము:— (1) సందృశే = దృష్టిపథమునందు. తరువాతవాక్యములో ఎవరు కంటితో చూడలేరు? అని చెప్పబడినది. ఆ వాక్యమును ఈ వాక్యమును ఒకే విషయమును తెలుపుచున్నవి. మొదటిదానిలో ఆత్మ దృగ్గోచరమగుటలేదు. అనియు రెండవదానిలో ఎవరు చూచుటలేదనియు కలదు. దృష్టిపథముననున్నది సకలేంద్రియ వ్యాపారముద్వారా తెలియరాదని అర్థము. ఈ భావమే కేసోపనిషత్తు 1 వ ఖండములో విస్తరింపబడెను. ముండకం అతి ఖండం 1 మంత్రము 8 లో కంటికిగాని వాక్కుకు గాని ఇతర అవయవములకుగాని ఆత్మ అందదని తెలిపెను. ఈ భావము అన్ని యుపనిషత్తులకు అంగీకారమైనదే సమానమైనదే సందృశే అనుక్రియకు పోలి యుండుట అని అర్థము కలదు. ఇచ్చట సందృశే యనగా

పోలివస్తువులలో అని అర్థము చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పిన యెకల ఆత్మనూపము దానితో పోల్చగల ఏ వస్తువులలోను లేదు అని అర్థమగును.

ఈ మంత్రము మహానారాయణము 1 వ అనునాకము 10 వ మంత్రముగా నున్నది. అచ్చట నాలుగవ పంక్తిలో (నాకములో) “ఏనం” అని కలదు. దానికి బదులు ఇచ్చట “ఏతత్” అని కలదు. అందుచే నర్థభేదమేమియులేదు. శ్వేతాశ్వతరము 4 వ అధ్యాయము 20 వ మంత్రము ఇదియు నొకటి అచ్చటకును యిచ్చటకును, కొంచెము భేదముకలదు. 3 వ పంక్తిలో (పాదములో) “హృదాహృద్ధిగ మనసా” అని యున్నది. ఇచ్చట హృద్ధిగంలేదు. మనీషా అభిప్రాయా అని రెండు మాటలు హెచ్చుగానున్నవి ఇందులో 3-4 పజ్జులు (పాదములు) శ్వేతాశ్వతరము 4 వ అధ్యాయం 17 వ మంత్రములో కలవు, 3 వ అధ్యాయం 13 వ మంత్రములో కలవు.

(2) హృదామనీషా మనసా = ఈ మాడు పదములకు వ్యాఖ్యానము చేయుటలో అభిప్రాయ భేదములు కలుగుచున్నవి. ఈ మాట కి (శ్రీ) రవీంద్ర కవిసార్వభౌముడు (Revealed through love Intention and thought) అని అర్థము చెప్పిరి. (శ్రీ) శంకరులవారు ఇట్లు చెప్పిరి. హృదా = హృదయ స్థితమైన బుద్ధిద్వారా, మనీషా, మనసః సంకల్పాది రూప మనస్సును నియమించు వికల్ప శూన్యమైన బుద్ధిచేతని అర్థముచెప్పిరి. అనగా మనస్సును నియమించువట్టి హృదయమందున్న బుద్ధి

ద్వారా మననరూపమైన సమ్యక్ దర్శనమువలన అని తాత్పర్యము, ఇంకొకరు యిట్లు చెప్పిరి. “హృదా” అనగా నేతినేతి పదముల ద్వారా మనీషా అనగా వివేచన శక్తి ద్వారా మనసా అనగా ఈ రెంటినలన కలిగిన ప్రత్యక్షానుభూతిద్వారా, ఈ పదములు మహానారాయణములో 79 వ అనువాకము 16 వ మంత్రములో ఉదహరించబడినవి. “తపసా శ్రద్ధా శ్రద్ధయా మేధా మేధయా మనీషా మనీషయా మనోమనసా శాంతిః శాంత్యాచిత్తం చిత్తేన స్మృతిం, స్మృత్యాస్మారం, స్మారేణ విక్షణం, విక్షణేనాత్మాహం వేదయతి”

శ్రద్ధ మొదలు విజ్ఞానమువరకు మధ్య 7 పదములు చెప్పబడినవి. ఇవన్నియు అప్పటి మానసిక శాస్త్రములు మనోవ్యాపారమును యెంత సున్నితముగా పరిశీలించి విభజించిరో తెలియపరచుచున్నది. వీనికి సరిపోవు అంశేయ పదములు “రనెడి” అను గ్రంథకర్త కొన్నిటిని యిచ్చియున్నాడు, మేధ అనగా (Understanding) మనీషా అనగా (Imagination) శాంతం అనగా (Tranquility) స్మృతిః అనగా (Memory) తక్కిన పదములకు సమానమైన అంగ పదములు కనపడలేదు. ఈ పదములకు మహానారాయణ వ్యాఖ్యాత మార్కండేయ శర్మగారు ఇట్లర్థము చెప్పుచున్నారు. “మేధ” అనగా గురువులు తెలిపిన గ్రంథార్థధారణము మనీషా అనగా బుద్ధి, మనః అనగా మననము శాంతి అనగా క్రోధాది వృత్తిరహితము. చిత్తమనగా ప్రమాణజనిత జ్ఞానము స్మృతి అనగా తత్వ విషయక స్మృతి

స్మారక మనగా నిరంతరస్మరణము విజ్ఞానమనగా విశిష్టమయిన జ్ఞానము. ఏనునాథుడు (Know thy god with all thy heart with all thy mind and with all thy soul) పూర్ణహృదయముతో పూర్ణఅంతరాత్మతో పూర్ణమనస్సుతో దేవుని తెలిసికొనవలెను, అని చెప్పెను. ఈ పదముల వాడుక ఒకే యర్థముతో సర్వత్ర చేయబడుట లేదని తోచును. 2 వ పాదములో చెప్పిన దానినిబట్టి కర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియములకు ఆత్మ అందదని స్పష్టము. ముణ్డకములో చెప్పిన దానినిబట్టి అస్తరింద్రియములకును అందదని స్పష్టము. కఠోపనిషత్ మనస్సుకు అందదని 1 ఖండము 3 వ మంత్రములోను 5 వ మంత్రములోను స్పష్టపరచెను. జైత్తిగీయము అ. 2 అనువాకము 4 మనస్సుకు అందదని తెలిపెను. ఇట్లు చెప్పటచేత 14 ఇంద్రియములకు అందదని స్పష్టమైనది. ఇక దీని తెలిసికొనుట యెట్లుని చర్చించగా శ్రీ అరవిందయోగి చెప్పినట్లు ఈ అస్తరింద్రియములకు అభితమైన యింద్రియములు కొన్ని ఆత్మకు ప్రత్యేకముగా కలవనియు తద్వారా జేలియవలెననియు స్పష్టము. వీనికి దివ్యశక్తులని పేరు. దానికి అరవిందయోగి (Knowledge by Identity) అని వాడెను. అనగా రెండు ఒకటే అగుటచే కలిగెడి జ్ఞానము జీవాత్మ పరమాత్మలు రెండు సంపూర్ణముగా ఏకీభవించినపుడు జీవాత్మకు పరమాత్మ జ్ఞానము కలుగును. అట్లు ఏకీభవించుట సమాధిస్థితిలోనే కలుగుచున్నది. సమాధిస్థితి పూర్వము అప్పుడప్పుడు తటాలున కలిగెడి దివ్యప్రబోధమునకు (Inspiration Intuition) అని వాడుచుండును. ఈ రెండు పదములకు

అర్థమేమన మనమెరిగిన ఏ తత్కముమీదను ఏ ఉపమానాదుల మీదను ఆధారపడక అకస్మాత్తుగా కలిగెడి దివ్యప్రబోధము ఏ వ్యక్తికి యిట్టి దివ్యప్రబోధము కలుగుచున్నదో అతడే ఆ విధానమును వర్ణించలేడు, కాన యిచ్చట తెలిపిన మూడుపదములకు ఇట్లు అర్థము చెప్పవచ్చును. అనిర్వచనీయమగు అస్తస్సుర్భూత తస్మయత్వము = ఆత్మావేశము సమాధి అని చెప్పవచ్చును. ఈ యర్థమే సరియైనదని పిమ్మట వచ్చెడి మంత్రముల వలన ఋజువుగుచున్నది. ఇంకొకవిధమున అన్వయించవచ్చును. పాశ్చాత్యమానసిక శాస్త్రజ్ఞులు మనస్సుకు శిశువులు కలవని తెలుపుచున్నారు. ఇచ్చాశక్తి, ఉత్సాహశక్తి, ఆలోచనశక్తి (Will emotion thought) అంతరింద్రియవ్యాపారములన్నియు ఈ మూటిలో నిమిషిపోవుచున్నవి. కాన ఈ మూటి ద్వారా ఆత్మను విశదమొనర్చుకొనినయెడల సంపూర్ణ జ్ఞానము కలిగిన స్థితి వలెవచ్చును.

[౩] అభిక్లప్తిః = తెలియబడి అని అర్థము పరిమితమొనర్చబడి అని యొక అర్థము చెప్పచున్నారు. దానికంటే తెలియబడి అని చెప్పటమే మేలు. అపరిమితమైన వస్తువును పరిమితమొనర్చట అని భావ్యముకాదు. హృదా మనీషా మనసాలకు అందు నట్లు పరిమితమొనర్చబడి అని యెంచుటగూడ భావ్యముకాదు. ఆ మూటిచేత తెలియ శక్యమైతే పూర్ణ పురుషునే తెలియవలెను,

[4] ఏతద్విదుః = ఈ అధ్యాయము 2 వ మంత్రములో ఇవియే పదములు వాడబడినవి. అచ్చట వీని విశేషార్థము చూడవలెను.

తాత్పర్యము:— ఈ పురుషుని రూపము ఇంద్రియ మణ్డలము లోనికి చేరుటలేదు. దానితో పోల్చితగినదేదియు కనపడుట లేదు. ఎవరును దానిని ఏ యింద్రియముతోను గ్రహించియుండ లేదు. ఇచ్చా ఉత్సాహ, ఆలోచన శక్తులన్నిటిని సమగ్రముగా దాగమీద వ్యాపింపజేసి అనిర్వచనీయమైన అస్తస్సుస్ఫురణవలనను తస్మయత్వము తదావేశమువలనను సమాధిస్థితివలనను దానిని ప్రబోధ మొనర్చుకొనవచ్చును. ఎవరు దానిని అనుభవైకవేద్య మొనర్చుకొనిరో వారు అమృతులగుచున్నారు.

౧౦ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 10

యదాపఞ్చావ తిష్ఠన్తే

జ్ఞానాని మనసా సహా ।

బుద్ధిశ్చ న విచేష్టతి

తామాహుః పరమాంగతిమ్ ౫

యదా = ఎప్పుడు; పఞ్చ = అయిదు క శ్రేంద్రియములును; జ్ఞానాని = అయిదు జ్ఞానేంద్రియములును; మనసాసహా = మనస్సుతో కూడ; అవతిష్ఠన్తే = వ్యాపారరహితమై నిలిచియుండునో; చ = మరియు; బుద్ధిః = బుద్ధియును; నవిచేష్టతే = చేష్టలుడిగి యుండునో; తాం = అట్టి స్థితిని; పరమాం = శ్రేష్ఠమైన, గతిం = మార్గము లేక స్థితియని; ఆహుః = వారు జ్ఞానులు చెప్పెదరు.

విశేషార్థము:— (1) పఞ్చ = అయిదు యీ అయిదు జ్ఞానేంద్రియములె అని శ్రీ శంకరులవారు అన్వయించిరి, సమాధి

స్థితిలో కర్మేంద్రియ జ్ఞానేంద్రియములన్నియు చేష్టలుడుగును. కాన పశ్చాత్తాపమునుపప్పుడు కర్మేంద్రియమునుపదము అధ్యాహారము చేసి అయిదు కర్మేంద్రియములని చెప్పబడెను. అట్లే జ్ఞానాని అనుసపుడు అయిదు అను పదమును అధ్యాహారముచేసి జ్ఞానేంద్రియములు అయిదు చెప్పబడెను. సర్వేంద్రియ వ్యాపారము సమసినపుడే సమాధి సంభవించును. పాతంజలి యోగ సూత్రములలో యోగః = చిత్త వృత్తినిరోధః అనిచెప్పి యున్నాడు. అంతరింద్రియ వ్యాపారనిర్మూలనము తద్వారా జరిగెడి బాహ్యేంద్రియ వ్యాపార నిర్మూలనము కలసి యోగ మగుచున్నది. అప్పుడు ఈ యింద్రియములన్నియు పదునాలుగును ఆత్మలో నుపశమించును. ఆత్మ పరమాత్మలో చేరును. దీనిపేరే కలయిక ఇదే యోగము 1 అధ్యాయం 31 వ వల్ల 13 వ మంత్రములో యోగసమాధిస్థితి తెలుపబడెను. ఆ విధానమునే ఇచ్చట మరింత విపులముగా దెలుపుచున్నాడు.

తాత్పర్యము:— ఎప్పుడు పశ్చాత్తాపకర్మేంద్రియములు పశ్చాత్తాపజ్ఞానేంద్రియములు మనసుకూడ బుద్ధియును నిశ్చేష్టితములయి నిలిచియుండునో దానినే జ్ఞానులు ఉత్తమగతియని తెలుపుదురు.

౧౧ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 11

తాంయోగ మితిమన్యేనై
స్థిరామిద్వియ ధారణాం ।
అప్రమత్త స్తదాభవతి
యోగోపాప్రభవాప్యయా ౫

తాం = ఆ; స్థిరాం = సుస్థిరమైన; ఇంద్రియధారణాం = ఇంద్రియములను ధరించుట లేక నిగ్రహించుటను, యోగం = యోగము; ఇతి = అని; మన్యేన్తై = తలంతురు; తదా = అప్పుడు, (జీవాత్మ) అప్రమత్తః = అప్రమత్తుడు; భవతి = అగుచున్నాడు; హి = నిశ్చయము; యోగః = యోగము, ప్రభవాప్యయా = ఉత్పత్తి లయములు కలది.

విశేషార్థము:— (1) యోగం = యుజ్ః; కలుపుట యోగ మనగా కలయిక. ఇంద్రియములన్నియు ఆత్మలో కలియుట 4 వ ప్రశ్న 7 వ బ్రాహ్మణములో “తత్సర్వంపరే ఆత్మని సంప్ర తిష్ఠన్తై” ఆప్రశ్నలోనె 9 వ బ్రాహ్మణములో “సపరే అక్షరే ఆత్మని సంప్రతిష్ఠన్తై” అని చెప్పబడినది. ఇంద్రియములన్నియు జీవాత్మలోను జీవాత్మ పరమాత్మలోను ప్రతిష్ఠితమై యుండుట యోగము మూలాధారము కలిగియుండుటయేగాక అందులో లీనమైపోవుట యోగము, యోగమను పదమునకు శ్రీ శంకరుల వారు వియోగమని అర్థముచేసిరి అది సమంజసమే బ్రాహ్మ ప్రపంచముతో వియోగమే ఆత్మతో సంయోగము, దుఃఖ సంయోగ వియోగమే యోగమన కలదు.

(2) ఇంద్రియ ధారణాం = ఇంద్రియములను ఏకతానములో నిలుపుట. ఎచ్చటికి కదలకుండ ఒకచోటనే నిలిపి వాని వాని కర్మశక్తిని నిగ్రహించుట శ్వేతాశ్వతరము 2 అ. యీ యోగ విషయము విపులముగా తెలుపుచున్నది. అయ్యది చూడవలెను.

(3) అప్రమత్తః = మత్తత అనగా మోహము భ్రమ మన్వేషము మత్తు ప్రమత్తత అనగా అందులో విశేషస్థితి, అపి

మత్తః = అనగా దాని అభావము ప్రమాదాత్ అను పదము ముండకము కి అ. 2 ఖం. 4 వ మంత్రములో కలదు. ఇచ్చట అప్రమత్తత అనగా ఆనాస్యము లేకపోవుటయేకాదు. నిద్రా సుషుప్తులలో జ్ఞాత్యాస్థితి యుండదు సమాధిస్థితిలో బోధకు లోకుండను. ఆత్మ సుద్ధిచిద్రూపియయి ఆనందమును అనుభవించుచుండును. అయ్యది తామసిక స్థితిగాదు అజ్ఞానస్థితి కాదు ఈ విషయమును పాశ్చాత్యులుకూడ గ్రహించిరి. (Words worth) అను మహాకవి ఇట్లు చెప్పెను.

ఆలోచనాశక్తి రహితమయ్యెను, ఆనందానుభవములో అది మగ్నమయ్యెను కాన ఇచ్చట అప్రమత్తత అనగా సచ్చిదానంద భోగము అనుభవించెడి స్థితి.

(4) ప్రభవాప్యయా = ప్రభవమనగా పుట్టుట అప్యయమనగా నశించుట మార్జితములో “ ప్రభవాప్యయాహి భూతానాం ” అని 6 వ మంత్రములో తెలుపబడినది. ఇచ్చట యోగముయొక్క రాకపోకలు అనిచెప్పట సరికాదు. యోగము యీ సమాధిస్థితి రెండు విధములయియున్నది. 1, సవికల్పము, 2. నిర్వికల్పము ఈ రెంటిని యోగిపుంగవుడు స్వేచ్ఛానుసారము ప్రయోగించుకొనును. శ్రీ రామకృష్ణపరమహంస ఇట్టి అనుభవములను పొందెను.

తాత్పర్యము:— సుస్థిరముగా నింద్రియములను నిగ్రహించి ఆత్మలో ధరించుట లేక నిలుపుట యోగమని తలపబడుచున్నది. అప్పుడు చిత్ భాసిల్లుచుండును. ఈ యోగము సమాధిస్థితి సవికల్ప నిర్వికల్ప సమాధులుగా అనుభవమగుచుండును. సవి

కల్పముగో ఆకారమును సృష్టించి శబ్దముచకు అగ్రమునకు
అభేదమును భాసించుచుండును. ఆ ధ్యేయము ధ్యాతా రెండును
సశించుట నిర్వికల్పమని చెప్పచున్నాడు, ఈ రెంటిగోను ఆయా
సమయములందు సచ్చిదానందము అనుభవమగుచుండును.

౧౨ వ మంత్రము శ్లోకము ౧౨

శ్రీవవాచాన మనసా
ప్రాప్తం శక్నో నచక్షుశా ।
అస్తీతి బ్రువతో అవ్యతీ
కథం తమపలభ్యతే ॥

(సః = ఆ ఆత్మ) వాచా = వాక్కుచేత; ప్రాప్తం =
పొందుటకు; శక్నో = సాధ్యముకాదు; మనసా = మనస్సుచేత!
ప్రాప్తం = పొందుటకు; శక్నో = సాధ్యముకాదు; చక్షుశా =
కంటిచేత; ప్రాప్తం = పొందుటకు; శక్నో = సాధ్యముకాదు,
ఏవ = నిక్కము; అస్తీతి = కలదని, బ్రువతో = చెప్పవారివలన
అవ్యతీ = ఇతర విధముల, తత్ = అది, కథం = ఎట్లు, ఉప
లభ్యతే = పొందబడును!

విశేషార్థము:— (1) వాచా, మనసా, చక్షుశా = 9 వ
మంత్రములో “నచక్షుశావశ్యతి” అని చెప్పబడిన భావమే ఇది.
6-7 మంత్రములలో ఇంద్రియములకంటే యిది అతి సూక్ష్మ
మని తెలుపబడెను. ముష్టికం. 8 అ. 1 ఖండము 8 వ మంత్రము
సూ. 1 ఇదియే యింద్రియములకు తెలియదని తెల్పుచున్నది.

అట్లే యితర ఉపనిషత్తులుగూడ తెలుపుచున్నవి. 11 వ మంత్రములో యోగమును చెప్పెను. ఈ మంత్రములో ఇంద్రియముల కందదని చెప్పచున్నాడు. “వాచా” అని మొదట వ్రాసినను ఇచ్చట మూడు ఇంద్రియములనే తెలిపినను అన్ని ఇంద్రియములకు ఇదే వర్తించును. 2 వ అధ్యాయము 1 వ పల్లిలో 1 వ మంత్రములో ఇంద్రియములకు ఆత్మను గ్రహించుటకు అశక్తత స్వభావసిద్ధముగానున్నదని తెలుపబడెను. కాన ఇంద్రియములు ఆత్మను పొందలేవని చెప్పటలో అశ్చర్యమేమియు లేదు.

(2) అస్తి ఇతిబుధవతః = ఉన్నదని చెప్పవారు. బ్రహ్మజ్ఞానులని అర్థము ఆ బ్రహ్మజ్ఞానులుగూడ ఆత్మచూర్చి యిచ్చయున్నదని మాత్రమే చెప్పెదరు. అంతకంటె దాని లక్షణము లేవియు వారు చెప్పరు. ఏలయన:- చెప్పటకుగాని, తెలిసికొనుటకుగాని యీ ఇంద్రియములకు శక్తిలేదు. సచికేతస్సు 1 అ 1 వ పల్లి 20 వ మంత్రములో వేసిన ప్రశ్నకు యిందులో జవాబు కలదు. ఉన్నదని తెలుపువారు కలరు.

(3) అన్యత్ర = ఇతరవిధమున ఇతరులనుండి అని రెండు విధములుగా అర్థము చెప్పవచ్చును. ఇతరులనుండి అని చెప్పేయెడల ఉన్నదను చెప్పవారుగాక ఇతరులనుండి అనగా లేదనువారి నుండి ఎట్లు తెలియవగును? లేదనువారు లేదనే వస్తువును వర్ణించుట అసాధ్యము. కాన ఉన్నదనువారే దానిని తెలుపవలెను. అది నిస్సందేహము. ఇచ్చట ముఖ్యమైన భావము దీనిని ఎవరు తెలుపుదురనికాదు. దీనినెట్లు తెలిసికొనవలెన

నునదియుఖ్యము. తెలిసికొన్న యముడే చెప్పుచున్నాడు. అతడు చెప్పటవలన నచికేతస్సు దానిని పొందుటలేదు. దానిని గుఱించి చెప్పతగిన అంశమంతయు చెప్పి పొందుటకు యోగ మార్గమును జూపుచున్నాడు. మొదటి పక్షిలో నింద్రియముల అశక్తత తెలుపుటకూడ యోగాధివ్యతను తెలుపుట కొఱకేగాన అస్యత్ర అనునపుడు యోగమార్గమునగాక మరి యొకండు విధమున అని అర్థము చెప్పవలెను. అనగా జ్ఞానుల వలన కూడ వారి నింద్రియములద్వారా శిష్యుల ఇంద్రియములకు గోచరింపజేయబడదనియు ఆ గురువులు అనుగ్రహించి శిష్యులలో యోగస్థితిని ఉద్ధరించినపుడే యీ యాత్మ ఉపలబ్ధియగునని ఈ మంత్రము స్పష్టము చేయుచున్నది. శ్రీరామ కృష్ణ పరమహంసలవారికి గురువగు తోటాపురి సాకార నిరాకార బ్రహ్మను సమాధిలో వేద్యమొనర్చెను. అట్లే రామ కృష్ణ పరమహంసలవారు వివేకానందులు మొదలగు శిష్యులకు సమాధిస్థితి నేర్పిరి. అందుచేత నది యొక్కటే మార్గమని యిప్పటికిని ఋషివగుచున్నది.

తాత్పర్యము:— వాక్కుద్వారా, మనస్సుద్వారా, కంటి ద్వారా లేదా ఏ యితరేంద్రియములద్వారా లేదా అన్నిటి ద్వారా యీ యాత్మను పొందుటకు శక్యముకాదు. నిశ్చయము. అనగా నీ యాత్మ కలదని తెలిసికొనిన బ్రహ్మజ్ఞానుల నుండి వారి యనుగ్రహముచే పురికొల్పబడిన సమాధిస్థితిలోనే యీ యాత్మోపలబ్ధి పొందబడును. ఇంకొకవిధమున పొందబడదు. ఇంకొకరివలన పొందబడడు నిశ్చయము.

2-6-13

ఉపనిషత్సప్తకే కఠో పనిషత్తు

౫౩౧

౧౩ వ మస్త్రము శ్రుతిః య 13
అస్తి త్యేవో పల్భవ్య
స్తత్వభావే నచోభయోః ।
అస్తి త్యేవో పల్భవ్య
తత్వభావః ప్రసీదతి య

ఉభయోః = రెంటిలోను, తత్వభావేన = స్వస్వరూపమున
యధార్థలక్షణములతో. అస్తి = ఉన్నది, ఇతి = అనెడి, (వస్తువు)
ఏవ = మాత్రమే, ఉపల్భవ్యః = పొందితగియున్నది లేక
పొందవలెను అస్తి = కలదు, ఇతి = అని, ఉపల్భవ్య = ఉప
లబ్ధిపొందినవారికి, తత్వభావః = స్వస్వరూపము, ప్రసీదతి =
ప్రత్యక్షమగును.

విశేషార్థము:— (1) * ఉభయోః = రెంటిలో ఈ రెండు
సాకార నిరాకార బ్రహ్మలని శ్రీ శంకరులవారి అభిప్రాయము.
అస్తి నాస్తి = ఆత్మ ఉన్నది, లేదు అను రెంటివిషయము అని
శ్రీ రామకృష్ణమఠముచే ప్రకటితమైన గ్రంథములో దెలుప
బడిన భావము. ఉభయోః అనగా వికల్ప నిర్వికల్ప సమాధు
లలో అని అర్థము చెప్పవలెను. 11 వ మస్త్రములో నీరెండే
ప్రసంగింపబడెను. ఆ రెంటియొక్క ప్రయోజనము 12 వ
మంత్రములోను, ఈ మంత్రములోను విస్తరింపబడుచున్నది.

* శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంసలవారు సాకార నిరాకార బ్రహ్మల
ఉపలబ్ధిని వికల్ప నిర్వికల్ప సమాధులలో పొందుచుండిరి. తమ శిష్యులకు
కవిగించుచుండిరి.

(2) తత్వభావేన = ఇది రెండవ పక్షిలోని పదము నాలుగవ పక్షిలో తత్వభావః అనికలదు. విభక్తిప్రత్యయమును అట్లుంచినయెడల రెండుపజ్జులలోను తెలియతగినది. తత్వ భావమే తత్వభావమనగా యదార్థస్థితి. లేదనేదానికి యదార్థ స్థితి ఉండనేరదు. దానికి ఉపలబ్ధి అసలే ఉండనేరదు. కాన ఇచ్చట ఆత్మ ఉన్నదా లేదా యనుప్రశ్న ఉదయించనేరదు. రామకృష్ణమతమువారు ఉభయోః అను పదమునకు చెప్పిన అర్థము సమంజసముకాదు. తత్వభావ మనునపుడు అసలు స్థితి ఆత్మను సాకార నిరాకారముగా రెండు విధముల భావించు చున్నారు. సాకార స్థితికూడ పొందతగినదే అని చెప్పు చున్నారు. కాని అవి ప్రధానమైన స్థితి కానందున నిరాకార స్థితినే పొందవలెననుట స్పష్టము. ఈ వల్లిలోని ౪ వ మంత్రము సగుణబ్రహ్మలోకమున పొందెడి ఆత్మదర్శనము సంపూర్ణము కాదని స్పష్టపరచియున్నది. బ్రహ్మనూత్రములలో చిట్టచివర అధ్యాయమున ఈ సాకార నిరాకార బ్రహ్మల ఉపలబ్ధిలోగల భేదమును తెలిపి సాకార బ్రహ్మోపలబ్ధిలో ఇంకను కొంత పొందతగినదియున్నదని తెలుపుచు సృష్టిశక్తులు దానికి వర్తించవని 4 అ. 4 ఖం 17 వ నూత్రములో దెలుపబడినది. ఈ నాలుగవ ఖండమంతయు సాకార నిరాకార బ్రహ్మోపలబ్ధిలో నుండు భేదమును గూర్చియే చర్చించినది, కాన తత్వభావ మనునపుడు సాకారముకాక నిరాకారమేయని చెప్పవలసి యున్నది. ఉభయోః అనుపదమునకు శ్రీ శంకరులవారు ఇచ్చిన అర్థమును తత్వభావమును పదమున కివ్వవలెను.

(౩) అస్తీత్యేవ = ఉన్నదనియే, అత్త ఉన్నదనియే అనుభవైకవేద్యము చేసుకొనవలెను. ఇది సాకారముని తెలిసికొన్నవానికి సాకారముగానే ప్రత్యక్షమగును. దీనిని నిరాకారముని తెలిసికొన్నవానికి నిరాకారముగానే ప్రత్యక్షమగును. తైత్తిరీయము ౨ వ అధ్యాయము ౪ వ అనువాకము “అసన్నేవసభవతి అసత్ బ్రహ్మేతి వేదచేత్ అస్తీ బ్రహ్మేతి చేద్వేదసంతమేనం తతోవిమరితి ” ఎట్లు తెలుసుకున్నవాడు అట్టి బ్రహ్మనే పొందుచున్నాడు. ముణ్డకం ౩ అ. ౩ ఖండం ౩ మంత్రము “యోపరమం బ్రహ్మవేద బ్రహ్మైవభవతి ” ఆ పరబ్రహ్మను తెలుసుకొన్నవాడు పరబ్రహ్మయే యగుచున్నాడు. కాన సగుణబ్రహ్మను తెలిసికొన్నవాడు సృష్టి శక్తులు లేకుండ ఆ సగుణబ్రహ్మను పొందుచున్నాడు. అది యింకను తత్వభావముకాదు. పూర్ణోపల్బి కావలెనన్నపుడు నిరాకార బ్రహ్మనే పొందవలెను. అప్పుడే ఏవిధమయిన శరీరము ఉండదు. ఆత్మ సంపూర్ణమైన అపారమయిన అనిర్వచనీయమయిన స్వస్థితిని పొందును.

(౪) ఉపలబ్ధవ్యః = పొందవలెను. మొదటి పక్షికి యిట్లర్థము చెప్పవచ్చును. ఉన్నదనే వస్తువునే వికల్ప నిర్వికల్ప సమాధులను రెంటిమూలమున యధార్థ స్వరూపమున అనుభవైకవేద్య మొనర్చుకొనవలెను.

(౫) ప్రసీదతి = ముండకం ౩ అ. ౩ ఖండం ౩ వ మంత్రము “ ఏష ఆత్మా వివృణుతే తనూంస్వాం ” అని చెప్పినది. అట్టివానికి ఆయాత్మ తన స్వస్వరూపమును ప్రత్యక్షపరచును. ఇదే

మంత్రము 1 అధ్యాయం 2 వ పల్లి 23 వ మంత్రముగా కలదు. ఏవిధముగా ప్రత్యక్షము కావలెనో ఆ రూపమున ఆ కాలమున ఆత్మ వానికి ప్రత్యక్షమగును. సమాధిస్థితులలో ఉపలబ్ధిపొందిన వానికి ఆత్మ స్వస్వరూపము తెలియపరచుచున్నది.

తాత్పర్యము:— వికల్ప నిర్వికల్ప సమాధుల మూలమున ఉన్నదని చెప్పబడువస్తువే ఆత్మనే స్వస్వరూపమున ఉపలబ్ధి పొందవలెను. అట్లు ఉపలబ్ధి పొందినవానికి, ఆత్మ తన స్వస్వరూపమును ప్రత్యక్షమొనర్చును. రెండు సమాధులలోను నిరాకార నిర్గుణరూపముననే బ్రహ్మను ఉపలబ్ధి పొందవలెను. రెండు సమాధులలోను సాకార నిరాకార రూపమున బ్రహ్మోపలబ్ధి పొందవచ్చును. కాని నిరాకార రూపమున పొందుట తత్వ భావమున పొందుట యగును.

౧౪ వ మంత్రము శ్రుతిః ౪ 14

యదాస ర్వే ప్రముచ్యంతే
కామాయే ౭ స్వ హృదిస్థితాః ।
అధమన్యో ౭ మృతోభవ
త్యత్యబ్రహ్మ సమశ్చ తే ౪

సమశ్చ తే = పొందును.

తాత్పర్యము:— ఈ నిర్వికల్ప వికల్ప సమాధులలోనె, ఉన్నదను నీవస్తువును, తత్వరీత్యా పొందవచ్చును. అట్లు సమాధులలో మగ్నమైనవారికే దానిస్వస్వరూపమును అయ్యది

అనుగ్రహించును. అపుడు మానవుని హృదయసీమలో చలన ముండదు. కోరికలుండవు, ఆనందము నిండినిబిడికృత మగును. అపుడే అమృతత్వము; బ్రహ్మత్వము, లభ్యమగును.

౧౫ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 15

యదాసర్వే ప్రభిద్యంతై
హృదయస్యేహ గ్రన్థయః ।
అధవర్న్వోఽమృతాః
భవత్యేతావదను శాసనం ౫

ఏతావత్ = ఇంతవరకే.

తాత్పర్యము:— అంతకు పూర్వముండెడి, హృదయగ్రన్థ ల్పియు బద్ధిలగును, అపుడే అమృతమగును, వేదాంత బోధనాసార మిదియే.

౧౬ వ మంత్రము శ్రుతిః ౫ 16

శతంచైకాచ హృదయస్య
నాడ్యస్తాసాం మూర్ధాన మభిస్సృజైకా ।
తయోర్ధ్వమాయ స్మమృతత్వ
మేతి విష్యత్ జన్యా ఉక్త్రమణే భవన్తి ౫

తాసాం = వానిలో, నిస్సృతా = వ్యాపించిన, ఆయన్ = వెళ్ళిన, విష్యత్ = వేరైన.

తాత్పర్యము:— హృదయమునందు నూరి ఒక్క నాగులు కలవు. ఒక్కనాడి బ్రహ్మరస్థియువరకు కొనిపోవును. జ్ఞాని ఆ మార్గముచుగొని శరీరపతిసమును చేయును. ఇతర నాడులలో సంచరించువారు మరల జన్మ నెత్తెదరు.

౧౭ మంత్రము శ్లోతిః ౫ 17

అఙ్గమాత్రః పురుషోఽస్తరాత్మా
సదా జనానాం హృదయే నన్దివిష్టః ౫
తం స్వాచ్ఛరీరాత్మవృహే
న్మజ్జాదివేషీ కాంధైర్యేణ,
తం విద్యాచ్ఛక్రి మమృతం
తం విద్యాచ్ఛక్రి మమృతమితి ౫

మజ్జాత్ = గడ్డినుండి, ఇషీకాం = కాడను, ప్రవృహేత్ = విడదీసి.

తాత్పర్యము:— గడ్డి బొంగులోనుండి పోచను విడదీసిసల్లు శరీరమందలి హృదయమందు అధిష్ఠించియున్న అంతరాత్మను ఇట్లే పేరుచేసి అనుభవించవలెను. దానినే పవిత్రమైన అమృత నిలయమని తెలియవలెను.

౧౮ వ మంత్రము శ్లోతిః ౫ 18

మృత్యోప్రోక్తాం సచికేతోఽధర్మభ్యా
విద్యా మేతాం యోగవిధించ కృత్స్నమ్,

బ్రహ్మచారిస్తా విరజోఽభూద్వి
మృత్యురన్యోఽప్యేవంయో విదధ్యాన్మమేవ ॥

తాత్పర్యము:— ఈ విద్యను యోగవిధిని తెలిసికొని నచికేతస్సు నిష్పాపుడై, బ్రహ్మను పొందెను, ఇట్లు ఈరెండును తెలిసికొనిన ఇతరులుకూడ వానివలెనే బ్రహ్మప్రాప్తి నొందుదురు. ఈ వల్లిలోకూడ జీవాత్మ పరమాత్మల ఏకత్వము స్థిరపరచబడినది. ఆత్మోపలబ్ధికి ఏకైకమగు మార్గము యోగమని ఈవల్లి నిగూఢించినది. ఆ యోగసమాధిమూలముననే, ఆ పరమాత్మను పొందనగును. అన్యథా వీలులేదని తెలుపబడెను. మరణానంతరమున ఆత్మయనునది ఉన్నదా? లేదా? అని నచికేతస్సు 1 అ. 1 వ వల్లిలో వేసినప్రశ్నకు, సంపూర్ణమున ఉత్తరము ఈ వల్లి యిచ్చుచున్నది. ఆ ఆత్మ ఉన్నది. లేదనుట పొరపాటు. ఆయున్నది ఒక్కటే అనేకమనుట పొరపాటు. ఆ ఉన్నదానిని యోగసమాధిలో నిష్పడే చూడవచ్చును. అది అలభ్యమనుట పొరపాటు. దేహపతనానంతరమువరకు వేచియుండవలెననుట పొరపాటు; దానిని జ్ఞానలయినవారు, దేవతలుగాని, మానవులుగాని, ఇతరులకు బోధించవచ్చును. రహస్యము ఇతరులకు బోధించరాదను భావము పొరపాటు. అట్లు బోధనొందినవారు, అనుష్ఠించినదాని యానందమును, ఆ బ్రహ్మత్వమును అనుభవించగలరు. యముడు నచికేతస్సునై అనుగ్రహించెను, నచికేతస్సు ఇత

రులపై యనుగ్రహించుటకు అనుమతించెను. యముడు సచికే తస్సుకు నొసంగిన ఏషాత్రయత్యాగమను సచికేతాన్నిని ఆత్మయొక్క అద్వైత తత్వజ్ఞానమును తదనుభవసాధనమగు యోగవిధిని, ఆత్మజ్ఞానము ఏ రూపమున స్వార్థమును నిలువ బెట్టును. నిలువనీయక తరిమివేయును. సర్వలకు లభింప చేయుట, సచికేతస్సుకు కర్తవ్యముగా నియమించెను. గాలుడైన ఆ సచికేతస్సు తనకావేశించిన శ్రద్ధమూలమున, తా ధన్యుడయ్యెను. ఇతరులను ధన్యులజేసెను. ధన్యుడు ఇతరులను తరింపజేయకుండ నుండజాలడు. ఈ ఉపనిషత్తులోని మంత్రములు కొన్ని ఇతర ఉపనిషత్తులలో జీర్ణబడియున్నవి. ఇందులో జీర్ణబడిన కొన్ని భావములు ఇతర ఉపనిషత్తులతో బోలియున్నవి. ఉపనిషత్సారమని ప్రసిద్ధిచెందిన భగవద్గీత ఇందులోని మంత్రములను కొన్నిటిని గ్రహించినది. కొన్నిటిని గ్రహించి భావములో గొంత మార్పుజేసినది. ఈ వివరములు ఆయామంత్రములపై చేయబడిన వ్యాఖ్యానములో నుదహరించబడినవి.

ఓం తత్ సత్.

ఇతి శివమ్

శాన్తిః:— సహనావవతు సహనౌభునక్తు
సహవీర్యం కరవావహై । తేజస్వినా
వధీతమస్తు మావిద్విషావహై ॥
ఓం శాన్తి శాన్తి శాన్తిః ॥

పుట.	పత్తి.	అశుద్ధ	శుద్ధ
1	2	శహుళ	బహుళ
3	3	జదత్తు	జగత్తు
37	11	స్వజ్ఞాన	సర్వజ్ఞాన
49	13	విచదపరచి	విశదపరచి
49	18	మస్మతె	మస్మతె
56	8	నశ్వరవము	నశ్వరసము
56	12	హిరణ్య	హిరణ్య
56	14	సత్యమును	సత్యమును
59	7	జన్మతాంక	జన్మతారక
69	23	పిచినను	పిలచినను
80	7	తుప్తిపొందు	తుప్తిపొందుట
83	18	నావితము	నాజీవితము
112	15	శాసికకు	నాసికకు
112	21	18	8
116	8	ప్రణమన్న	ప్రణమన్న
125	21	miend	mind
133	17	పేరితమై	పేరితమై
139	17	తలక్రిందుగును	తలక్రిందులగును
139	14	swceess	swceess
144	5	పూర్వకాల	కాలమున
150	7	యోగింతురు	వినియోగింతురు

పుట	ప జ్ఞీ	అశుద్ధ	శుద్ధ
153	16	విజ్ఞానతుం	విజ్ఞాతుం
155	11	వేమాట	వేసుమాట
155	23	అత్యవేగ	అత్యంతవేగ
163	5	వరుషం	వరుషం
163	7	దప్త	దృప్త
166	17	పత్ర	పుత్ర
175	2	ఉపమాను	ఉపమానమును
176	13	తేజస్మముద్ర	తేజస్సముద్ర
177	20	స్వత	స్వత
179	10	ఏతతె	ఏతత్
180	11	నిషేదా	నిషేధ
187	8	తద్వనమై	తద్వనమై
189	2	యతె	క్రియతే
196	18	బ్రహ్మ	బ్రహ్మ
212	10	నామేవి	నామేమి
డిటో	18	అధ్య	అధ్య
219	10	గృహ	గృహ
220	13	అతిథి	అతిథిః
222	7	భోజనాదితర	భోజనాదీతర
225	19	బ్రాహ్మణో	బ్రాహ్మణో
229	13	సమస్య	సమస్యః

పుట	పజ్జి	అనుధ	శుద్ధ
235	6	ఆరుణే	రాగుణి
జిటో	12	ప్రసృప్త	ప్రసృప్త
259	4	బ్రహ్మజ్ఞనియు	బ్రహ్మజ్ఞనియు
260	1	ముగ్ధురి	ముగ్ధురి
జిటో	12	అనుభవేద్య	అనుభవైకవేద్య
262	11	ప్రచోతద్య	ప్రచోద్య
265	6	బ్రహ్మోపాస్న	బ్రహ్మోపాస్న పానీతి
266	2	అయం	ఇయం
267	20	సద్దేహమయ	సద్దేహమనియ
273	14	చాప్తితివో	చాప్తితివో
జిటో	19	దేవైహి	దేవై :
283	20	మర్త్య	మర్త్యః
287	5	నిర్ణయించి	నిర్ణయించి
288	3	ధర్మరాజు	ధర్మరాజు
291	23	పరమార్థము	పరమార్థము
293	21	లక్షణమును	లక్షణములను
294	12	విరయోగ	నిర్యోగ
298	4	హితార	హితార్థ
301	19	నిశ్చితాద్య	నిశ్చితాద్య
304	5	సుకృతు	సుకృతుల
317	13	పరమాత్మ	పరమాత్మ

పుట	పజ్జి	అశుద్ధ	శుద్ధ
322	9	తెలుపబడి	తెలుపబడి
325	13	అర్ధము	అర్ధము
328	3	ధర్మ	ధర్మ
342	6	భాని	భాని
353	12	విశేషము	విశేషము
359	2	దీవిని	దీనిని
368	9	అటి	అట్టి
370	4	ఆత్మే	ఆత్మేన్ది
డిటో	17	బుద్ధి	బుద్ధిః
372	9	అభోక్తృ	అభోక్తృ
381	9	అనుభవజానమని	అనుభవజ్ఞానమని
382	4	అధ్వనం	అధ్వనః
384	3	రూపాంతర	రూపాంతర
394	18	ఉత్తములైన	ఉత్తమములయిన
395	22	అంచుమీస	అంచుమీద
డిటో	23	దుర్గమైనది	దుర్గమమైనది
397	5	అన్నావిం	అన్నావిరం
412	16	స్పర్శ	స్పర్శ
414	10	గాహ్య	గాహ్య
418	14	ఆనన్ది	ఆనంద
432	9	సానము	స్థానము

పుట	పజ్జి	అశుద్ధ	శుద్ధ
డిటో	11	ఎని	యని
448	17	పరోజ్యోతిః	పరోజ్యోతి
457	19	స్వరూపవా	స్వరూపమై
459	8	ఆప్తి	ఆప్తి
461	18	ప్రీహి	వీహి
466	5	శరీరస్థ	శరీరస్థ
472	17	మైనదము	మైనపదము
496	14	తు	దు
499	10	డ	డి
501	19	గ	గి
509	19	వ	ము
512	12	డలో	నీడలో
521	8	విజ్ఞాం	విజ్ఞానం
537	4	సుషువు	సుషువులలో
538	7	ప్రాపుం	ప్రాప్తుం
530	23	దు	దు
531	2	కో	హో
532	14	ట	ప్ర
డిటో	15	నిరాకాం	నిరాకార
536	7	ఎ	న్ని
డిటో	9	ధ	ధై